VARLIK YILLIĞI • 1967

VARLIK YILLIĞI 1967

VARLIK YILLIĞI 1967

Bu ciltteki şiir ve hikâyelerin hiçbir yerde çıkmamış olması asıldır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı 1254
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Aralık, 1966

VARLIK YILLIĞI 1967

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

1966 YA TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

DEĞİŞEN BİR DÜNYA

Şu sonuna vardığımız 1966 yılının olaylarını şöyle toplu-ca gözden geçirme işine girişince geçen yıllara kıyasla dünyamızın iyiye mi yoksa kötüye mi gittiği konusunda açık bir yargıya varmanın güçlüğü çıkıyor ilk bakışta karşımıza. Öylesine çapraşık, öylesine çelişik bir görünü içindedir çünkü biten yıl içinde geçirdiğimiz günler.

Bölünmüş dünyamızın artık kronikleşmiş eski hastalığı Batı - Doğu çatışması bugün de insanlığı tedirgin eden en büyük sorun olmakta devam ediyor. Bununla birlikte bu çatışmanın, geçen yılki yazımızda da açıklamış olduğumuz çeşitli nedenler yüzünden, eski ağırlığını ve tehlikesini gün geçtikçe kaybetmekte olduğu da bir gerçek. İki blok arasındaki gerginliğin azalmasında başlıca etken, adına bağımsızlar denen bir üçüncü blokun gitgide güçlenmesi, bir de Sovyet Rusya ile Kızıl Çin arasında önceleri ideolojik bir görüş ayrılığı şeklinde belirmiş olan geçimsizliğin gitgide genişleyip büyüyerek Komünist blokunda gerçek bir parçalanışla sonuçlanmış olmasıdır. Bu Sovyet - Çin gerginliği, 1966 içinde büsbütün gelişip açığa vurularak, bir çeşit üstü örtülü düşmanlık halini almıştır. İki büyük Komünist ülkeyi barıştırmak, hiç değilse aradaki anlaşmazlığın tehlikelerini önlemek için Varşova Paktı devletleriyle birtakım bağımsız ülkelerin harcadıkları gayretler Çin'in uzlaşmaz tutumunu sürdürmesi, bununla da kalmayarak her geçen gün anlaşılmaz bir inatla Sovyetler Birliğine ve onun yanında yer alan komünist ülkelere karşı saldırgan bir durum alması yüzünden hiçbir sonuç vermemiştir.

Ortodoks Marksçılığın tek başına savunuculuğu rolünü benimsemiş görünen Çin'in bu uzlaşmaz tutumu, bir yandan bu uğurda giriştiği savaşçı propagandanın etkisi altında kalan Kızıl Muhafızlar hareketinde görüldüğü gibi Çin'de aşırı genç-

liğin devlete karşı bir çeşit başkaldırma derecesinde taşkınlıklarına yol açarak, Çin yönetmenlerini kendi kazdıkları kuyuya kendilerinin düşmesi gibi bir tehlike ile burun buruna getirirken bir yandan da son yıllarda Avrupa komünist ülkeleriyle Batı bloku arasında belirmiş olan yakınlaşma eğilimlerinin bir kat daha güçlenmesine yardım etmiştir. Bu durum karşısında Kızıl Çin'in güttüğü şiddet politikasından ne kazandığını sormaktan insan kendini alamıyor.

Çin, Sovyetleri Amerika'ya, dolayısıyle emperyalist bloka yaklaşma eğilimi göstermekle suçlar ve onu emperyalizmin yeni sömürgecilik taktiğine karşı savaşı bile göze alacak sert bir davranışa zorlarken, bu zorlamanın Sovyetler Birliği ile onun çevresinde toplanmış olan Komünist ülkelerini daha ılımlı bir tutumla "barış içinde birlikte yaşama" politikasına dört elle sarılarak emperyalist ve kapitalistlikle suçlanan ülkelere daha çok yaklaşmaya ittiğini nasıl görmemezlikten gelebilir? Belki de bu yakınlaşmadan ilerisi için kendi hesabına, örneğin Asya ve Afrika'nın az gelişmiş ülkelerini kendi çevresinde toplamak gibi, bir fayda beklemekte ve bu sayede, günün birinde dünya politikasında baş rolü oynamak hayali peşinde koşmaktadır.

Bu durumda bugün herkesi yakından ilgilendiren iki önemli sorun ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri yediyüz milyonu aşan nüfusuyla kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan dev adımlarıyla ilerleyen koskoca kıta Çin'i Birleşmiş Milletlerde temsil edilmezken, Amerikan yardımı ve desteği olmasa üç ay bile ayakta kalmasına imkân olmayan ihtiyar Çan-Kay-Şek'in bir Pasifik adasında kurduğu hükûmetin aynı milletlerarası kuruluşta tek başına Çin ulusunu temsil etmekte devam etmesi gibi bir çelişmenin yıllardanberi sürüp gitmesidir. Bu çelişik durumun Komünist Çin lehine düzeltilmesi, dolayısıyle Komünist Çin'in B.M.'e üye olmaması yüzünden birçok milletlerarası ilkeleri rahatça çiğneyebilmesinin önlenmesi, öteyandan bu kuruluşun apaçık bir haksızlığa, salt Komünist Çin'in bu tutumu bahanesiyle sürüklenmemesi, Amerika'nın şimdiye kadar ağır baskısı yüzünden mümkün olamamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna yapılan son müracaat da Amerika'yı kızdırmamak için evet diyecek yerde çekimser oy veren devletlerin çokluğu yüzünden bir kere daha reddedilmiştir. Bu sonuçta Çin'le Sovyet Rusya arasındaki gerginliğin etkisi ağır

basmıştır. Bununla birlikte uzun yıllardan beri milletlerarası politika ortamını zehirleyen bu derdin ergeç Komünist Çin'in kabul edebileceği bir hal şekliyle onun lehine çözümlenmesi ve şimdi, pek çok devletin kendisini resmen tanımamış olması yüzünden Batı ülkeleriyle bu yediyüz milyonluk dev ülke arasındaki ilişkilerin daha normal bir yola dökülmesi beklenebilir.

VİYETNAM SAVASI

Gene içine Çin'in karışması yüzünden halli günden güne daha güçleşen ikinci büyük ve tehlikeli sorun ise Viyetnam savaşıdır.

Son yılların bu hazin olayı, Kore savaşının barışçı bir sona erişmesinden bu yana dertli dünyamızın başına durup dururken musallat edilmiş korkunç bir yeni dert haline gelmiştir.

Nedir Viyetnam işi? Çin Hindi'ndeki Fransız sömürgelerinin, biraz da Amerika'nın baskısı altında tasfiye edilmesi sırasında milletlerarası bir anlaşma ile Viyetnam, Güney ve Kuzey Viyetnam adları ile ikiye bölünmüş. Merkezi Hanoi olan ve Çin'le sınırdaş olduğu için onun kontrolü altında komünist bir ülke haline gelen Kuzey Viyetnam ile merkezi Saygon olan ve komünist baskısına karşı Amerika'nın maddi ve manevi korumasına sığınmış bulunan Güney Viyetnam arasındaki sınır çizgisi, bu iki ülkenin kontrolü güç arazi durumları yüzünden kesin bir bölme çizgisi olamamış ve Kuzey Çin'de Çinli uzmanlarca yetiştirilmiş kuzeyli ve güneyli Viyetnam çeteleri Güney Viyetnam'a kolayca sızıp orada bir yandan sabotaj hareketlerine girişirken, bir yandan da yoğun propagandalarla Viyetnam halkı arasında komünizmin ve Amerikan düşmanlığının yayılmasını sağlamışlardır. Aslında Çin'in, Kuzey Viyetnamlıların güneye sızmalarını ve orada barışı bozacak hareketlere başvurmalarını teşvik ve himaye etmesi, bu bölgede barışı sağlamak için varılmış olan anlaşmaya aykırı bir davranıştı. Ne var ki, bu sızma askerî bir hareket ve açık bir sınır tecavüzü şekline bürünmediği için buna karşı Güney Viyetnam'ın kendini savunmasına yardımda bulunmaktan başka yapılabilecek bir şey yoktu. Amerika bu açık tecavüz hareketleri karşısında Güney Viyetnam'a geniş ölçüde askerî yardımda bulunurken kimsenin buna bir diyeceği olamazdı. Ni-

tekim açıkça komünist tezini savunanlar dışında da olmamıştır. Ancak zaman geçtikçe işin rengi ve niteliği değişmiştir. Amerika'nın bu memlekete yaptığı yardımların Saygon hükûmetince çok kötü kullanılması, Amerikan yardımı işinin zamanla bir çeşit Amerikan mandası halini alması ve bu yüzden bir çırpıda zengin olan bir vurguncu sınıfının komünizmle mücadeleyi Viyetnam'da Amerikan çıkarlarını koruma savaşı haline getirmek için gösterdikleri gayretler, Viyetnam halkını hoşnutsuzluğa sevketmiş ve bu ortam Kuzey Viyetnam'lı çetelerin bol sayıda Güney Viyetnam'lı gönüllülerle dolup taşması sonucunu doğurduğu için, başlangıçta haksız bir dış tecavüz gibi görünen hareket bir çeşit özgürlük savaşı halini almıştır. Bu durumda Güney Viyetnam halkının kendi kaderini kendi tayin etmek hakkı olup olmadığı sorunu ortaya çıkmıştır. Çünkü milletlerarası anlaşmanın öngördüğü tarafsız seçimler hep ertelendiği için Saygon hükûmeti giderek Amerikalılara arkasını dayayan bir kukla hükûmet niteliğini almış ve dışardan pek çok tarafsızlarca bu gözle görülür olmuştur. Güney Viyetnam'da Amerikan askeri yardım heyetleri yavaş yavaş ordunun yönetimini ve yüksek komuta ve stratejisini ellerine almışlar, bu memlekette orduyu yetiştirmek bahanesiyle birçok askerî üsler kurmuşlar ve bütün bu hareketleriyle bu memleket halkı üzerindeki itibarlarını daha çok kaybetmişler, gitgide genişleyen düşmanlığın Viyetnam içinde sabotajlarla başlayan hareketi, bir çeşit geniş ayaklanma haline getirmesi üzerine de tehlikeye giren itibar ve üslerini kurtarmak için bu iç savaşa bizzat katılmaktan başka çare bulamamışlar, bunu yaparken bir yandan da ayaklanmanın Kuzey Viyetnam'daki ikmal üslerini tahrip vesilesiyle bu ülkeyi deniz ve hava kuvvetleriyle hem kuşatmaya hem de aralıksız bombalamaya başlamışlardır. Amerika bu hareketlere giriştiği tarihten bu yana başlangıçta haklı göründüğü dâvada haklılık kozunu kaybetmiş, bir kısım müttefiklerince ihtiyatsızlıkla suçlanırken pek çok tarafsız, hattâ NATO'lu ülkeler halkınca da açıkça bir mütecaviz durumunda görülerek ayıplanmıştır.

Gerçi biliyoruz, Amerika bu açık savaş taktiğini göze almamış olsaydı en çok bir yıl içinde tası tarağı toplayarak Viyetnam'dan ayrılmak zorunda kalacaktı. Amerika'nın kendini savunmak için benimsediği tez şudur: Biz Viyetnam'da sonuna kadar giderek bu memleketi savunmayı göze almasaydık ve

bu yüzden komünist tecavüzü başarıya erişseydi, kendi savunmaları bakımından yardımımıza ve sözümüze güvenmiş olan pek çok ülkenin bu güvenini kaybedecek, böylece hem onların durumunu zayıflatmış, hem de milletlerarası komünizmin tecavüz politikasıyla başarıya erişmek tezini güclendirmiş olacaktık. Bunu yapmaya hakkımız olmadığı için, büyük fedakârlıklar ve yalnız başımıza kalma pahasına da olsa bütün gücümüzü ortaya atarak tecavüzü önlemek, barışı kurtarmak bizim için bir görev olmuştu.

Öteyandan Amerika'yı bu görüşünde hatalı bulanlar da diyorlar ki, Güney Viyetnam'da bir iç savaş vardır. Bu savaş halkın dert ve isteklerine sırt çevirmiş Saygon hükûmetine karşı halkın bir ayaklanması niteliğini kazanmıştır. Bağımsız bir devletin iç işlerine karışmamak milletlerarası politikanın başta gelen ilkesidir. Kendi kaderini ve rejimini tayin etmek, Viyetnam halkının en tabiî hakkıdır. Bu uğurda ayaklanıp hükûmetini devirmek de hakkıdır. Amerika'nın Saygon hükûmetini mali ve askeri yardımla desteklemeye hakkı olsa bile sevilmeyen bir hükûmeti kendi halkına karşı savunmak için bir memlekete asker göndermeye, o memleketin sivil halkına karşı bütün askerî vasıtalarını seferber etmeye, ayaklananlara yardım ettiği için komşu bir memleketi bombardıman etmeye, bir avuç âsiyle savaşırken onbinlerce halkı fark gözetmeden ateşe ve kana boğmaya, çetelerin baskınından şüphelendiği her köyü ve o köylerin ekinlerini yakmaya, aldığı esirleri öldürmeye ya da öldürülmelerine göz yummaya hakkı yoktur.

Bu iki tez çarpışa dursun geçen yıldan bu yana Amerika'nın Viyetnam'daki kuvvetleri birkaç tümenden dörtyüz bine çıkıvermiş, Kuzey Viyetnam'ın bombalanması genişletilmiş, fakat askeri alanda gözle görülür bir başarı, bugüne kadar, elde edilememiştir. Gerçi bu sayede Amerika Güney Viyetnam'ın yakın bir tarihte elden çıkması tehlikesini önlemiş, birçok yeni ve gizli silâhın ve strateji tekniğinin denenmesi bu yepyeni tipteki savaşta kendisine tarifsiz kazançlar, savaş endüstrisine geniş kârlar sağlamış ama sonuçta Amerika'ya dünya ölçüsünde pek büyük bir itibar kaybına mal olmuştur. Üstelik şimdiye kadar Amerikan yardımlarının ülkücü ve barışsever bir ilkeden kuvvet aldığı konusunda bazı ülkelerde yerleşmiş olan gözü kapalı güveni geniş ölçüde sarsmıştır.

Amerika, Viyetnam'ın kaybedilmesinin Filipinlerin, İn-

giltere ise Hong Kong'un, Malezya'nın kayıbına yol açacağından korkmaktadırlar. Bu ölçüde kayıplarsa, arkasından İndonezya'nın, Hindistan'ın, Pakistan'ın ve daha başka irili ufaklı Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını tehlikeye düşürecek, Pasifiğin Çin'in hegemonyası altına girmesi sonucunu doğurabilecektir.

Bu görüşte, öyle sanıyoruz ki, Birleşik Amerika yalnız değildir. Bu konunun Sovyetler Birliği yöneticilerince de paylaşıldığını gösteren belirtiler vardır ortada.

Bazı yetkili politika uzmanlarının haklı olarak belirttikleri gibi bugün artık Viyetnam'da bir iç savaştan söz edilemez. Güney Viyetnam'da Saygon kuvvetlerinin Kuzeyden sızmış çeteciler ve onun yerli yardakçılarına karşı temizleme hareketiyle uğraştıkları günler çok gerilerde kalmıştır. Bugün Viyetnam, Amerika ile Kuzey Viyetnam, daha doğrusu Amerika ile Komünist Çin arasında ilân edilmemiş bir savaşa sahne olmaktadır. Sovyetler Birliği bu durumu pek iyi bilmektedir. O halde doğrudan doğruya Komünist Blokla Emperyalist Blok arasında geçen bu ölüm-kalım savaşında nasıl olur da bu kadar pasif davranabilir? Bunun cevabını, gerçek anlamında bir komünist blokun artık ortadan kalkmış olması gerçeğinde aramak doğru olur. Bugün Çin'le Sovyetler Birliği arasındaki gerginlik Sovyetler Birliği ile Amerika arasında bir zamanlar o kadar yürek hoplatıcı safhalar geçirmiş olan gerginliği de bastıracak ölçülere varmış bulunuyor.

KOMÜNİST BLOKTA ÇÖZÜLME

Son zamanlarda Komünist Çin'le Sovyet Rusya'nın ilişkilerini inceleyen çok dikkate değer araştırmalar konulmuştur ortaya. Bu araştırmalar ışığında görüyoruz ki iki büyük ideoloji yoldaşı arasında gerçek bir görüş birliği hiçbir zaman kurulamamış, ancak Mao Çe Tung bugünkü gücüne erişinceye kadar Rusların kendi inanışlarına aykırı düşen tutumlarına ister istemez boyun eğmek zorunda kalmıştır. Ancak Sovyetlerin atom sırlarını Çinlilere vermekten ısrarla kaçınmaları sonunda iki dev arasındaki ilişkiler gitgide zayıflamış, tarihî Çin - Rus düşmanlığı da bu güvensizliğin ışığı altında yeniden hortlamıştır.

Biraz palazlanınca Çin yöneticileri komünist ülkelerle az

gelişmiş ülkelerde Ruslara karşı açık bir itibar savaşına girişmekten çekinmemişler, sömürgelikten yeni çıkmış ülkelerdeki Batı düşmanlığı duygularını Ruslara karşı silâh olarak kullanmayı denemişlerdir. Bu tehlike iki müttefik ülkeyi kısa zamanda iki rakip ve giderek iki düşman ülke haline getirmiştir. İşte olayları bu tarihî seyri içinde görenler ve Kızıl Çin'in iki büyük düşmanını birarada imha etmek, böylece bir taşla iki kuş birden vurmak için Rusya'yı Amerika ile savaşa sürüklemek için ne büyük gayretler harcamış olduğunu hatırlayanlar, bu amacına erişmek için, hattâ Çin'den koparılmış olduğunu iddia ettiği geniş Rus toprakları üzerinde hak iddia etme tehdidinden bile çekinmemiş olduğunu hatırlayanlar Rusya'nın bugünkü Viyetnam politikasının nedenlerini kolayca kavrayacaklardır.

Çin'in uzak menzilli hesapları ne olursa olsun Sovyetler Birliğine karşı son yıllarda açmış olduğu ideoloji savaşının bu memleketi Batı Bloku devletleri ile daha sıkı bir yakınlaşma aramaya götürmüş olduğu su götürmez bir gerçektir.

Emperyalizmin açık bir saldırısı niteliğini almış olan Viyetnam olayları karşısında Sovyetler Birliğinin Amerika'yı açıkça tutması elbette ki Sovyetlerin kendi kendilerini inkârı olurdu. Sovyetler Birliği gerek Viyetnam savaşına Amerikan ordularının katılmasını, gerekse Kuzey Viyetnam topraklarına hava ve denizden yapılan tecavüzleri en sert bir dille yermekten asla geri durmamış, bu hareketleri yüzünden Amerika'nın dünya çapında uğradığı itibar kaybını artırmak için elinden geleni yapmıştır. Yapmıştır ama, daha ileri de gitmemiş, örneğin Viyetnam'da Amerikan müdahalesi şu ya da bu sınırı aşacak olursa kendisinin sert tedbirlerle karşı koyacağı tehdidini ileri sürmekten titizlikle sakınmıştır. Üstelik Kuzey Viyetnam'a etkili bir yardımda bulunmaya da yanaşmamıştır. Ama diyebilirsiniz ki böylesine tehditlere bu işte ilgisi ve çıkarı daha büyük olan Çin bile gidememiştir. Ne var ki Kızıl Çin olsun, Sovyet Rusya olsun, Amerika'nın böyle kendi ayağıyla gelip Viyetnam batağına saplanıp kalmış olmasından içten içe memnun görünmektedirler. Amerika'nın bu yüzden dünya politik ortamında uğradığı itibar kayıpları bir kere kendi hesaplarına kazanç olmaktadır. Bu savaşın genişleyerek bir Amerikan - Çin çatışması haline gelmesinden de Rusya kaygı duymayacaktır pek. Çünkü bilmektedir ki böylesine bir dev-

ler savaşı iki büyük ülkeyi, bir atom savaşını kolayca göze alamıyacakları için, yıllarca sürecek bir çıkmaza sokacak, her iki tarafı da solukları kesilene dek yıpratacaktır. Küçücük Güney Viyetnam'daki çeteler dörtyüz bin Amerikan askerini 7. filonun yanıbaşında böylesine yerinde saydırabilirse, bitmez tükenmez Çin'in içlerine sokulacak Amerikan orduları, bitmez tükenmez Çin kuvvetleri karşısında, teknikçe ne kadar üstün olurlarsa olsunlar, beş on ay şöyle dursun öyle beş on yılda da kesin bir sonuca erişmekten uzak kalacaklardır. Çin vaktiyle kendi durumunu kuvvetlendirmek için nasıl bir Amerikan - Rus savaşına bel bağlamışsa bugün Sovyet Rusya da, iki taraftan biri yıkılıncaya kadar seyircisi kalacağı bir Çin - Amerikan savaşında kendi hesabına yarar görebilir. Ancak bugünkü durumda ne Amerika'nın, ne de Çin'in böyle bir budalalığa kendilerini kaptırıp Rusya'nın ekmeğine yağ sürmeye kalkışacakları tahmin edilemez. O halde bu Viyetnam işinin sonu ne olacaktır? Çin, kendini bu çatışmanın dışında tutabileceğine ve Kuzey Çin'i de istediği gibi kullanabileceğine güvendiği sürece bu savaşı sürdürüp Amerika'yı yıpratmaktan geri durmayacaktır. Bu iki tehlikeden biri belirdiği anda bir barış yolunu araması ve birtakım aracıların yardımı ve dünya kamuoyunun baskısı sonunda iki tarafı da kollayacak bir geçici barış şeklinin bulunması beklenebilir.

BLOKLAR ARASI YAKINLAŞMA

Her ne olursa olsun bu Viyetnam çatışması, yukarıda da söylediğimiz gibi, Batı ve Doğu blokları arasında bir anlayış ve anlaşma ortamının yaratılmasına yardım etmiştir. Bütün insanlığı tedirgin eden zararları yanında böyle bir yararı da olduğu ileri sürülebilir.

İki blok arasında son yıllarda beliren ve geçirdiğimiz yıl içinde çok daha keskin çizgilerle ortaya çıkan yakınlaşmanın ve Komünist memleketlerin kendi iç politikalarında da göze çarpan belirgin yumuşamanın tek nedeni değildir elbette bu Viyetnam hareketi. Onun yanında bu memleketler halkının savaş boyunca ve ondan sonra Batı dünyasıyla kesilmiş olan ilişkilerinin yeniden kurulması ve bu yoldan gelişen karşılıklı turizm hareketleri bu ülkeler halkının görüşlerinde büyük değişiklikler meydana gelmesine yol açmıştır. Bir yalan propagandasına dayandığı için kapitalist ülkelerle her türlü bağları

koparmış olan Stalin rejimi çöküp de iki taraf ulusları arasında yeniden ekonomik ve kültürel bağlar kurulunca Sosyalist ülkeler halkı, Batı ülkelerinde proletaryanın hain komprador-ların kırbaçları altında bir sefalet ücretiyle öldürücü bir çalışmaya sürülmediklerini gözleriyle görürken, Batı ülkelerinin komünist öcüsü ile yıllar yılı ürkütülmüş kişileri de Doğu ülkeleri halkının açlıktan kırıldığı ve sefalet içinde bunaldığı masallarının boşluğunu yerinde yaptıkları araştırmalarla görmüşlerdir. Böylece barış içinde birbirinin işine karışmadan birlikte yaşamak ilkesinin bir hayalden ibaret olmadığı düşüncesi kuvvet kazanırken Sosyalist ülkeler aydınları da ülkelerinde birtakım aksaklıklar, bozukluklar varsa, birtakım işleri pek yavaş ilerliyorsa bunun özgürlük kıtlığından ileri geldiği sonucuna varmışlar ve genç kuşakların bu yoldaki baskılarının da etkisi altında derece derece yurttaş özgürlüğünü artırıcı tedbirleri almaya başlamışlardır. Son yıllarda komünist ülkeleri yakından görmek, bu ülkeler halkları ile temasta bulunmak imkânını bulanlar bu olumlu gelişmenin kısa zamanda o ülkelerde meydana getirdiği şaşırtıcı değişmeleri ve bu değişmelere dayanan ilerlemeleri fark etmişlerdir. Mülkiyet sınırlarının genişletilmesi, özel teşebbüse küçük işler için imkân tanınması, vatandaşlara yabancı ülkelere çıkış haklarının tanınması, yabancı turistlerin kendi ülkelerinde çok geniş bir özgürlükten yararlandırılması gibi, beş on yıl önce akla gelmiyecek birtakım ilerlemeler -Çin yöneticilerine göre gerilemeler- göze çarpmaktadır. İlk defa olarak bir Komünist ülke (Yugoslavya) sınırlarından girecek yabancılar için -hem de tek taraflı olarak- vize zorunluğunu kaldırmıştır. Bunun yanında sosyalist memleketler düşünce ve sanat hareketlerinde göze çarpan özgürlük havası daha da ilginçtir. Denilebilir ki uzun zaman bu memleketler sanatlarını kasıp kavurmuş olan sosyalist gerçekçilik akımının devlet, daha doğrusu parti emri olarak zorlanması olayı hemen hemen ortadan kalkmış, Batının öncü sanat akımlarına kapılar açılmış, bunların yanında geçmişteki baskı ve şiddet politikasının -Stalinci tutumun- sosyalizme yaptığı zararlar sosyal incelemelere ve tarihî araştırmalara konu olurken şimdiye kadar dokunulmazlıkları resmen kabul edilmiş olan Marx, Engels gibi doktrin kurucuların bile düştükleri hataların bilimsel metodla araştırılıp ortaya çıkarılması çalışmaları da başlamıştır. Diyalektikle tabiî bilimler ara-

sındaki ilişkiler konusunda Moskova'da toplanan bir kollokta Sovyet, Polonya, Çek, Macar, Yugoslav filozof ve ideologlar tabiatın diyalektik metodla araştırılması yolunda yapılmış olan hataları ortaya koymuşlar, bu görüşe karşı çıkan tek kişi olmamıştır. Komsomolskaya Pravda bu yoldaki görüşleri geniş ölçüde yaymıştır.

Artık kronikleşmiş olan Yemen, Gana, İndonezya, Arap-İsrail çekişmesi gibi, dünyamızın büyük sorunları yanında sinek vızıltısı sayılabilecek olayları bir yana bırakırsak iki blok arasındaki anlaşmazlık konusu dışında iki önemli gelişme bu yıl içinde daha çok dikkati çekmiştir. Bunlardan biri Birleşik Devletlerin iç politikasında göze çarpan hareketler, öteki de İspanya'nın iç durumu ile ilgili sürpriz gelişmelerdir.

AMERİKA NEREYE GİDİYOR?

Birleşik Amerika'da artık bir iç huzursuzluğun hızla gelişip yayılmakta olduğundan şüphe kalmamıştır. Ünlü Amerikan yazarı Steinbeck de bunu bir kriz olarak vasıflandırmakta, ancak ulusunun içyapısındaki sağlamlığın bu çeşit krizleri yenmek için yeterli bir teminat olduğunu ileri sürmektedir. Nedir bu buhran, nerden geliyor? İlkin o hep bildiğimiz ırk çekişmesi geçen yıl içinde biraz daha sertleşerek karaderililerin daha da cesaretli bir direnmeye geçmesi ve yurttaşlık meşru haklarını elde etmek için iç huzuru bozacak zorlu hareketlere girişmeleri ve bunların karşısında açıktan cephe alan ırkçı zorbaların bir Nazi teşkilâtı kurmalarıyla büsbütün açığa vurmuştur. Bu halli son derece güç anlaşmazlık yanında gençliğin ve aydınların Amerika'nın dış politikasına ve genellikle Viyetnam'da izlediği tecavüz hareketine cephe almaları biraz daha hızlanmıştır. Son seçimlerde Johnson'un partisinin kayıplara uğramasını bu nedene bağlamak isteyenler çıkmıştır ama, Jonhson'un rakibi Goldwater'in ondan da sert bir dış politikanın savunucusu olması işleri karıştırmaktadır. Yani Amerika'nın ılımlı ve insancıl aydınları bugün âdeta ehveni şerri aramak durumuna düşmüşlerdir. Çünkü Amerika'nın barışı korumak perdesi altında güttüğü dünya egemenliği ve bu yoldan Amerikan kapitalizminin çıkarlarını destekleme politikası Amerika'da halkın büyük bir çoğunluğunun desteğini kazanmakta ve bu yöndeki eğilim azalacağına artış göstermektedir. Ancak bilim adamları Amerika'da ekonomi bakımından

bellren tehlikelere dikkati çekerken bir yandan da sosyologlarla pedagoglar gençliğin bütün ülkülerden uzak bir vurdumduymazlık ve bencillik içinde gün geçtikçe ahlâkça çöküşünün belirtilerine dikkati çekmekte ve bunun ilerisi için teşkil ettiği tehlikeyi haber vermektedirler. Bir çeşit ucuz uyuşturucu madde olan L.S.D. nin âdeta kahve ve çay gibi, sigara gibi tiryakilik halinde yayılmakta olması bu telâşı haksız çıkarmıyacak bir olaydır.

Amerika başdöndürücü denecek bir hızla gelişmiş bir ülkedir. Birinci Dünya savaşının kazanılmasında önemli rol oynadıktan sonra ilk defa olarak büyük gücünün farkına varmış, Avrupa ve genellikle dünya işlerinde söz sahibi olmuş, ikinci dünya savaşında Nazilere karşı Avrupa savunması yıkıldıktan ve üstelik Japonya'nın da saldırısına uğradıktan sonra katıldığı bu savaşın kaderini hemen hemen tek başına değiştirerek mağrur Hitler'i, ardından ilk atom bombasının şaşkınlığı içinde Japonya'yı dize getirince dünya barışı ve düzeni üzerinde tek söz sahibi olacak duruma gelişi, onu bir megalomani sarhoşluğuna düşürmüştür.

İkinci Dünya Savaşından sonra Stalin'in küçük ve az gelişmiş ulusları yıldıran saldırı ve yayılma politikası, Amerika'nın bu uluslar için tek kurtarıcı rolünü başarı ile benimseyip yürütmesini kolaylaştırdı. İşte bugün dünyamızın karşılaştığı güçlüklerin kökünü burada aramak gerekir.

İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika dünyanın en büyük mali ve iktisadî gücü yanında en büyük silâh gücüne de sahip oldu. Yeni bir dünya savaşının bir atom savaşı olacağından kimsenin şüphesi kalmamıştır. Amerika bu bakımdan üstünlüğünü kimseye kaptırmamak için hiçbir fedakârlıktan sakınmadı. Bugün Rusya, arkasından İngiltere, Fransa ve en sonunda Çin de atom bombasına sahip olmuşlardır. Ama öyle görünüyor ki hepsinin birarada atom gücü Amerika ile başa çıkacak bir potansiyele henüz yükselememiştir. Atom gücü ardından A.B.D. ile S.S.C.B. arasında bir uzay yarışı başladı. Ruslar bu yolda ilk şaşırtıcı hamleyi yapmış ve Amerikalıları çok gerilerde bıraktıkları izlenimini uyandıran denemeleri başarı ile sonuçlandırmışlar, son yıllara kadar Amerika Rusya'yı sadece aynı yolda adım adım izlemekle yetinmişti. Ancak Kruşçev'in düşmesinden sonra Sovyet Rusya'da ekonomik gücü uzaydan daha önemli yönlere çevirmek gerektiği lehinde

beliren eğilim, Amerika'nın bir hamlede başa geçerek bu yarışı akıl durduracak bir hızla yürütmesini kolaylaştırmıştır. İnsanı uzayda açıkta dolaşmaya ve birtakım işler görmeye götüren Gemini denemeleri artık sona ermiş ve ayın insanlar tarafından fethini amaç edinen Apollo denemelerine sıra gelmiştir. 1970 den önce ilk insanların aya erişerek orada üsler kurabilecekleri bugün artık bilginlerce açıkça ilân edilmektedir.

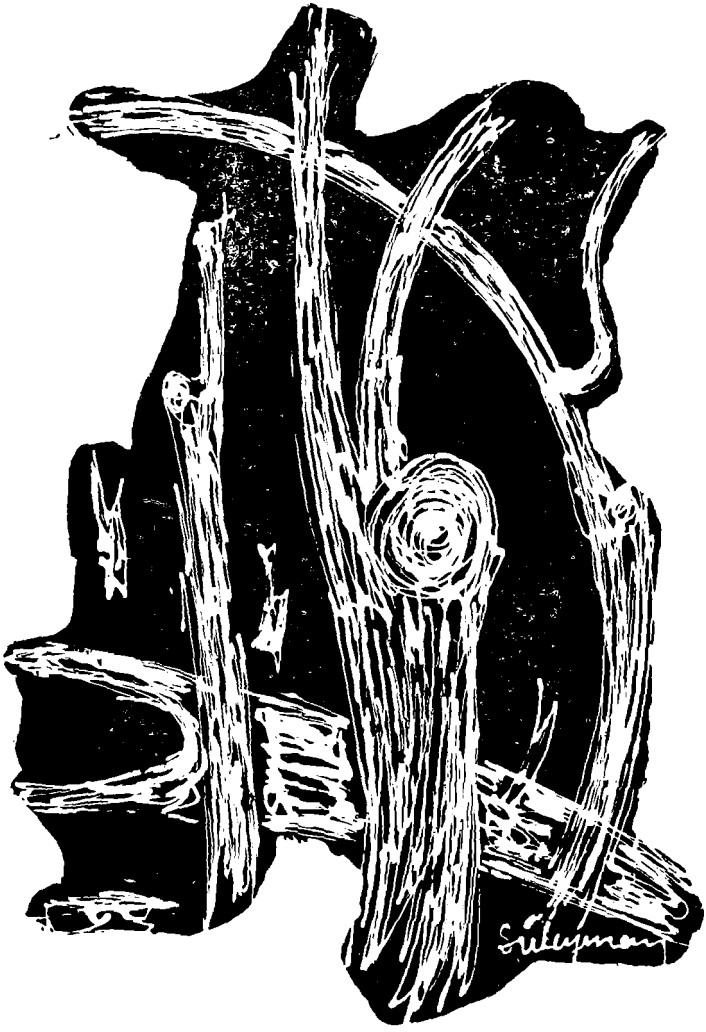
Teksaslı bir iş adamı olan Johnson, bir fikir adamı olan Kennedy'nin tersine, atom silâhlanması için, uzay yarışı için, Viyetnam savaşı için gözü kapalı para harcamakta ve bu giderlerin Amerikan ekonomisini canlı ve hareketli bir ortamda tutarak gitgide güçlenen rakipler karşısında bir endüstri krizini önlemeye yeteceği düşüncesini savunmaktadır. Haklı olup olmadığını zaman gösterecektir. Ama haklı çıksa bile bu haklılık ancak Amerikan çıkarları bakımından ölçülmüş olacaktır. Yoksa dünya barış ve huzurunun bununla bir ilgisi olmayacaktır.

Kennedy'nin öldürülmesi olayı için verilmiş olan Warren raporunun yeni baştan söz konusu edilmesi ve ortaya birçok suçlayıcı iddiaların atılmasına rağmen Amerika'da Jonhson'un durumunun sarsılmış olduğunu gösterecek hiçbir delil yoktur ortada. Maktul başkanın kardeşi Senatör Robert Kennedy'nin bile bu suçlara karşı çıkması bu bakımdan mânalıdır.

Böylece, görüldüğü gibi Amerika içte ve dışta birtakım ciddi sorunların karşısında bulunmaktadır. Erişmiş olduğu eşsiz malî ve askerî güç bu tehlikeler karşısında yılgınlığa düşmesine meydan vermeyecek kadar büyüktür. Ancak öyle görünüyor ki gerek içerde gerekse dışarda karşılaştığı güçlükler günden güne artmaktadır. Bu tersine işleyen çark tehlike zillerini hiç beklenmedik bir anda çalabilir ve Sovyet Rusya ile kurmakta olduğu sıkı dostluğun yardımı da bu tehlikeyi kolayca yenmesini sağlamıyabilir. Amerikalı yöneticilerin bunu hesaba katmaları ve içine düştükleri büyüklük manisinden bir an önce ayılmanın yollarını aramaları gerekir.

İSPANYA'DA YUMUŞAMA

İspanya'daki son gelişmeler de birdenbire patlak vermiştir. Gerçi General Franco günden güne ihtiyarlamakta olduğuna göre, İspanya'nın onun ölümünden sonra ne olacağı sorunu

Süleyman Günay

pek çok kimseleri, bu arada tablî Franco'nun kendisini de düşündürmekteydi. Hattâ zaman zaman İspanya'da kırallığın yeniden kurulması yolunda söylentiler de ortaya atılmıştır. Ancak kırallık kurumu her yerde yıkılırken bunca yıllardan sonra İspanya'da tekrar kurulması bir anakronizm olacaktı ve bu düşünce herhalde Franco'yu bu yönde ciddi teşebbüslere girmekten alakoymuştur. Son zamanlarda artan huzursuzluğun aydınlar, yazarlar ve üniversite gençliği arasında pek açık bir şekil almasının yarattığı tehlike de bu veraset düşüncesine eklenince, rejim üzerinde sarsıntılı değişikliklere yol açmadan ılımlı ve ortalama bir yoldan diktatörlüğü tasfiye denemelerine girişilmesi düşüncesi ortaya çıkmış olacak ki şu satırları yazdığımız sırada İspanya'ya yeni bir anayasa verilmesi ve bütün savaş ve muhalefet suçlularının affı söz konusu olmaktadır. Bugün yalnız Fransa'da seksen bin İspanyol siyasî mültecisi, bir de özgür İspanyol hükûmeti vardır. Bu gölge hükûmetin adliye ve propaganda bakanı Fransız gazetelerine verdiği demeçte Franco'yu gene her zamanki gibi şiddetle suçlamış, bu af ve anayasa değişmesi söylentilerinin bir oyundan ibaret olduğunu, böyle bir oyuna gelmiyeceklerini ve İspanya'da demokratik yoldan serbest seçimler yapılması kararlaşmadıkça Franco'nun affını da, yeni anayasasını da tanımayacaklarını ilân etmiştir. Bakana göre Franco meşru bir başkan değildir ki affetmeye ve böylece bir âtıfette bulunmaya hakkı olsun.

General Franco'nun bu kararı gerçekten samimi midir? Durumu kurtarmak için, özgürlükten yana, aydınlardan gelen baskıyı hafifletmek için bir taktik olamaz mı? Şimdilik bu konuda bir kanıya varmak için henüz erkendir. Ama ne olursa olsun, komünist cephede meydana gelen gevşeme ve yumuşama çok geçmeden faşist cephede de etkilerini göstermekten geri kalmamıştır. Herhalde Franco'nun giriştiği bu demokrasiye yaklaşma hareketi, samimî olsa da olmasa da, az zamanda gerçek meyvalarım vermekte gecikmiyecek ve Avrupanın Batı ucundaki bu huzursuzluk belki bu sayede kısa bir zaman içinde ortadan kalkacaktır.

İspanya'da göze çarpan bu özgürleşme hareketi yanında komşusu Portekiz'de de aynı paralelde kımıldamalar başlamış bulunuyor. İspanya, kansız ve ihtilâlsiz bir gelişmeyle tekrar demokrasiye dönmeyi başarabilirse Salazar'ın aydınlarca tutulmıyan polis rejiminin de onun ardından kısa zamanda tas-

fiyesi beklenebilir. Herhalde Portekiz, bir faşist sistemini tek başına Avrupada sürdürecek gücte bir ülke değildir.

TARAFSIZLIK GENİŞLİYOR

Bu iki İberya devletinin yanıbaşında Fransa'nın dış politika bakımından Amerika'dan ve NATO'dan, hattâ bir bakıma Avrupa Birliği'nden kopma eğilimi bu yıl içinde gevşemek şöyle dursun biraz daha güçlenmiştir. Sovyet Başbakanı Kosigin'in Paris'i ziyareti dolayısiyle Fransa'nın Amerika'nın Vietnam savaşına duyduğu antipati bir kere daha kesinlikle ortaya çıkmıştır. General de Gaulle Fransa'yı büsbütün bağımsız ve ittifaklar dışında bir yörüngeye yerleştirmek politikasını sarsıntısız gürültüsüz yürütmekte devam ediyor. Bu gidişle günün birinde Fransa'yı NATO dışında ve bağımsızlar grubu içinde, hattâ bunların başında görürsek şaşmamak gerekecektir. Kosigin'in Paris ziyareti dolayısiyle ortaya attığı bütün ittifakların -Varşova Paktı ile Nato anlaşması- feshi ile dünya barışının Birleşmiş Milletler çerçevesi içinde bir saldırmazlık statüsüne bağlanması görüşü ilerde taraflarca benimsenebilir. Nato içindeki devletlerde Fransa'nın bayraktarlığını ettiği kopma hareketi yanında Varşova Paktı içindeki devletlerden çoğu da Sovyet Rusya'nın hegemonyasına yarayan ve komşu ülkeler topraklarında üsler bulundurmasını kolaylaştıran bu pakta pek de iyi bir gözle bakmıyanlar vardır. Sosyalist olsun, Batı anlamında demokrat olsun bugün küçük ve gücsüz devletler aydınları arasında Amerika'nın ya da Sovyet Rusya'nın dümen suyunda gitmek gereğini neden duyduklarını, böylelikle de neden özgürlüklerinden fedakârlıklar yapmak zorunda kaldıklarını soranlar çoğalmaktadır.

Bugün bu aydınlar artık iyice anlamaktadırlar ki, bir sevimsiz ve gereksiz anlaşmazlık dünyamızı ikiye bölmüşse bu sadece Birleşik Amerika ile Sovyet Rusya arasındaki hegemonya kavgasından ileri gelmektedir. Atom silâhlarındaki gelişmeler, ilerde bu iki büyük devlet arasında çıkacak bir savaşta küçük devletlerin paçayı kurtarmaları imkânsız olacağı tezini de zayıflatmıştır. O halde bırakalım bu iki dev kendi çıkar kavgalarını aralarında yürütsünler, ama bu işe bizi karıştırmasınlar. Ne Nato, ne Varşova Paktı! Savaş çıkacaksa Amerika ile Rusya ve belki de Çin arasında çıksın, biz kü-

çük devletler savaş istemiyoruz, bir savaş olacaksa ona katılmamakta büyük kazancımız olacaktır. Bizim için en akıllıca yol, ister Batı, ister Doğu Bloku ülkesi olalım, her şeyden önce böyle bir atom tehlikesinden yakayı sıyırmaya bakmaktır, bunu başarmak hem iç hem dış politika bakımından bizim için gerçek bağımsızlık demek olacaktır. İşte Doğulu olsun, Batılı olsun, konuşmak fırsatını bulduğum birçok yazar ve düşünürün bu görüşü aynı içtenlikle paylaştıklarını ve gerçek çıkarları bağımsızlıklarını korumak ve sürdürmekte olan küçük devletlerin ergeç bu görüşü benimsemek zorunda kalacakları düşüncesinde birleştiklerini gördüm. Bu hayırlı bir işarettir ve bu yöndeki gelişmeler yalnız küçük devletleri kurtarmakla kalmayıp çevrelerinin bir hamlede boşaldığını ve tek başlarına kaldıklarını görecek Amerika ile Sovyet Rusya'yı da artık bu anlamsız hegemonya politikasını ve dünyayı tek başlarına yönetmek ham hayalini bir yana iterek örneğin dev Çin gibi karşılarına çıkan yeni tehlikelere karşı birlikte tedbir almak için ortak bir barış görüşünde birleşmeye yöneltebilecektir.

Gerçekten de Çin'den gelen tehlike günümüzün Batılı, Doğulu bütün devletlerini günden güne daha çok tedirgin etmeye başlamıştır. Mao Çe Tung'un iç huzursuzluğu yenmek için kendi eliyle tahrik ettiği Kızıl Muhafızlar hareketinin tıpkı bizdeki -çok şükür pek kısa sürmüş- o 6-7 Eylül olaylarına pek benzeyen, ama onların portesini çok aşan bir ayıklanma hüviyetini kazanması ve bizzat hükûmete direktifler verecek bir güce erişmesi yalnız Çin'in başındakileri değil, bu memlekette yürütülecek bir yanlış politikanın bu yedi yüz milyonluk devleti dünyamızın başına nasıl bir dert haline getirebileceği kaygısıyla bütün dünyayı tedirgin etmiştir. Sovyet Rusya'nın Çin'i büsbütün güçlendirip şımartacak bir Hanoi zaferini geciktirmek için -bütün dış görünüşe rağmen- Kuzey Vietnam'a, dolayısıyla Kızıl Çin'e etkili bir yardıma yanaşmamasında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U'thant'ın kesin olarak görevinden çekilmişken beş yıl daha görev başında kalmaya birdenbire razı olmasında insanlığın özellikle beyaz ırkın geleceği için Çin'de beliren tehlikenin oynadığı rol küçük olmamıştır kanısındayım.

Herhalde, dış politika bakımından hızla gelişen bir olaylar zinciri 1966 yılını şaşırtıcı gelişmelere sahne kılmıştır. 1967

yılı içinde bu gelişmelerin yavaşlamak şöyle dursun, büsbütün hızlanması ve beklenmedik sürprizlerle dünyamıza gerçek ve devamlı barışı sağlıyacak bir ortamın temellerini atmasını beklemek bilmeyiz aşırı bir iyimserlik mi sayılmak gerekir?

Almanya'nın durumu da yılın son günlerinde, yeni seçimler dolayısiyle dikkati çekti. Açıkça olmasa da Nazi ideolojisini savunan milliyetçi parti, umulmadık bir kazançla çıktı seçimlerden. Bunu ele alan bazı politika uzmanları, Naziliğin bu geri tepişinin sorumunu Johnson'a yüklemekteler ve Amerika'nın Ruslarla Vietnam pazarlığında anlaşmak için Almanya'yı peşkeş çekmiş olduğunu ve bu hayal kırıklığının birçok ılımlı Almanı, kime inanacağını bilemediği için çok konuşan Nazi eğilimli kişilere yönelttiğini söylemektedirler. Herhalde Amerika, son yıl içinde çevirdiği hep çelişmelerle dolu ve Amerikan çıkarlarından başka bir kaygısı olmayan politika yüzünden en sağlam dostlarını kaybederken Avrupa kalesinde baş savunucusu olan Batı Almanya'yı da elden kaçıracak bir ortama girmiş gibi görünüyor.

★

YA TÜRKİYE?

Ya Türkiye'miz, ya bizim kendi iç sorunlarımız bakımından durum nedir? Geçen ve gelecek yıl için aynı iyimserliğe hak verecek bir ortamda mıyız?

Bence -dış görünüşteki bütün olumsuzluğa rağmen- yarınımız için umutlar veren bir ortama girmek üzere olduğumuz ileri sürülebilir. Herhalde geçen yılların o her dakika korkunç ihtimallerle dolu olayların beklendiği heyecanlı ve tehlikeli ortamı bugün yoktur ve bu durum bir bakıma kazanç sayılmalıdır.

OLUMSUZ YÖNLER

Aman, diyeceksiniz, hangi kazanç? Nasıl bir batak içinde yüzdüğümüzü görmüyor musunuz? Görüyorum tabii! İsterseniz size hak verecek bütün olumsuz yanlarımızı kısaca sayayım burda. İlkin bizzat hükûmet başındakilerin beceriksizce davranışları yüzünden devlet otoritesinde meydana gelen çöküntüden başlayabiliriz. Bu bakımdan 1960 başı ortamından daha aşağıya düşmüş olduğumuzu rahatça söyliyebili-

riz. Yurdumuzda asayiş diye bir şey hemen hemen kalmamıştır. Geçen yılların gizli kaçakçılık, soygunculuk ve vurgunculuk olayları bu basın özgürlüğü ortamında şaşılacak bir açıklığa kavuşmuştur. O sıralarda birkaç tane olduğu halde göze batan kaçakçı Amerikan pazarları bugün bütün memleketi sarmış olduğu için tam bir gönül rahatlığı ile yasadışı ticaretlerini sürdürebiliyorlar, buna karşı da Meclisimizde bir milletvekili kalkıyor, hükümeti bu duruma karşı yasaları yürütmeye çağıracak yerde halkı yabancı mallara boykota çağırıyor ve bundan medet umuyor. Hükûmet aleyhinde rejimle ilgili konularda yüzlerce gensoru önergesi verildiği halde artık arşa çıkan yolsuzluklar, irtikâplar, kaçakçılıklar ve bunların partiler içinde bulundukları ileri sürülen elebaşları hakkında bir tahkikat açılmasını bile isteyen tek kişi çıkmıyor. Vatandaşları ikiye bölme gayretleri bizzat hükümetten geliyor, milyonlar harcanarak, öğretmen ve öğrenci kuruluşlarının, sendikaların, din adamlarının, ticaret erbabının, hattâ politika ile hiç ilgilenmiyen vatandaşların şu ya da bu partizan görüşe katılmaları için tarafsız olmaları gereken sorumlularca inanılmaz kanunsuz işlemler yapılıyor ve bu olumsuz hareketler her gün gazetelerce teşhir edildikleri halde en küçük bir takibe uğramadıkları gibi çok kere suçlanan kişilerin baştacı edilmelerinden başka bir sonuç vermiyor. Bu yönde en aşırı, en kanunsuz hareketlere girişerek etkisini kat kat aşan maceralara karışan bir müsteşar bu hareketlerinin yanlışlığını ihtar edenlere: "yazın, söyleyin, aman daha çok yazın söyleyin, böylelikle beni Bakanlık makamına itiyorsunuz" diyebiliyor. Partizanlık gayretleriyle en kötü notu almış bir İçişleri Bakanı, yerini son derece sağlamlaştırdığı halde açıkça devlet ve ulus zararına olacak projelere imzasını atamıyacağını ve bu yanlış eylemlerin sorumluluğunu taşıyamıyacağını söyleyen bir Maliye Bakanı görevini bırakmak zorunda kalıyor ve koskoca parti içinde bu tehlikeli işi bile bile üstüne alacak tek maliyeci çıkmıyor.

Öğretmenlerimizin durumu gerçekten hazin bir ortama varmış bulunuyor. İş öylesine azıtılmış ve partizanlık, gericilerin baskıları öylesine artmıştır ki, Atatürk'ün gençliğe vasiyeti olan sözlerini tekrarlamak bile suç sayılabiliyor ve bir Başbakan çıkıp, kimin olursa olsun, kurulu düzene karşı direnmeyi öğütleyen ağıza alınamıyacağı gibi, Atatürk'e karşı

bugüne kadar hiçbir politikacının aklından geçirmeye bile cesaret edemediği sözler söyliyebiliyor. Atatürk'ün sözlerini tekrarladılar diye öğretmenler, öğrenciler, yazarlar, sanatçılar tutuklanıyor, ama açıkça yasaları çiğneyen, Tedbirler Kanununu da, Atatürk Kanununu da hiçe sayan kişiler yalnız kılarına dokunulmamakla kalmıyor, binlercesi birden satın alınıp okullara gönderiliyor, üstelik öğretmenler bunları çocuklara okutmakla görevlendiriliyor ve Bakanlıktan bu görevi ihmal edenlerin kovuşturmaya uğrayacaklarını bildiren genelgeler yağdırılıyor.

Genel aftan sonra, herkesin kolayca tahmin ettiği gibi, yurdu bir suç furyası sardı. Artık Batı Anadolu'nun en işlek yollarında bile vasıtalar silâhlı çetelerce durdurulup soyuluyor ve tedbir olarak İçişleri Bakanımız yolcuları en az haydutlar kadar cesur olmaya davet ediyor. Ama âsayişsizliğin bu mertebede ortalığı sardığı haklı gerekçesiyle silâh taşımak izni isteyen namuslu vatandaşlara bu izin verilmiyor. Yani, bir Bakan, silâhlı haydutlara karşı vatandaşları dişleri ve tırnaklariyle savaşmaya çağıracak kadar işi alaya alabiliyor.

Adalet, dosyaların çokluğu, hâkim azlığı yüzünden, sağlık hizmetleri, hasta çokluğu, yatak ve doktor azlığı yüzünden, millî eğitim -ilkokuldan tutun üniversiteye kadar- öğrenci çokluğu, sınıf ve öğretmen azlığı yüzünden günden güne daha yetersiz hale düşmekte. Vatandaşları bölücü, anayasa dışı bir tutumun propagandasını yapıcı çalışmalara devlet ve iller bütçelerinden milyonlar harcanırken, ulusu inim inim inleten bu dertlerin çaresi uğrunda harcanacak para bulunamıyor.

Fiyatlar durmadan artıyor, dış ticaret döviz kıtlığından tehlikeye giriyor, borçlar durmadan artıyor, işsizler durmadan artıyor, açlık ve sefalet kol geziyor. Gericilik her yerde kol larını sallaya sallaya dolaşıyor.

Saymakla biter mi, ne yanından baksanız batmakta olan bir devlet görünümü içindeyiz. Sırası gelmişken büyük Amerikan yazarı John Steinbeck'in Amerika'nın geleceğinden neden umut kesmediğini anlatan -yukarıda andığımız- yazısındaki şu düşünce üzerinde ilerici gerici bütün yurttaşlarımı düşünmeye davet ederim:

"Gününü gün etmekten başka derdi olmıyana, geleceğe aldırmayan, bütün zevkini geçmiş çağların şan ve şeref dolu anılarını yaşamakta bulan bir ulus can çekişen bir ulustur."

İşte böyle diyor Steinbeck. Yerden göğe haklı adam. Tam bu tarifin içinde bizim bugünkü durum ve gidişimiz? Ama gelin de siz bu gerçeği hiçbir şey okumayan ve yalan yanlış belleddiklerini bütün ömürlerince tekrarlamayı aydın sayılmak için yeter sayan kişilerimize anlatın. Bu gerçeği ulusça kavradığımız gün kurtulduk demektir. Geçmişin şan ve şerefini bir yana bırakarak gözlerimizi geleceğin şanlı, şerefli Türkiye'sine çevirmedikçe bütün çabalarımızın boşa gideceğini, akıntıya kürek çekmekten başka bir şey yapmış olmıyacağımızı bir kere daha tekrarlamaktan başka ne gelir elimizden?

OLUMLU YÖNLER

Peki durum bu kadar kötüyken nasıl olur da geleceğimiz bakımından gene de umutlar veren bir ortam içinde olduğumuzu söyliyebiliyorum? Anlatayım.

Türkiye, şimdiye kadar eşi görülmemiş bir kımıldama ve uyanma hareketinin içindedir. Her gün daha çok yurttaşımız uyanıyor ve çıkarcıların karşısındakilerin saflarını kabartıyor. Elbette ki bu artış, bu memlekette bütün kötülüklerin kökünü kazıyabilecek bir ortamı kısa zamanda yaratacak değildir. Ama olsun. Bugün tartıştığımız sorunları tartışabilmek özgürlüğü bile tek başına büyük bir kazanç sayılmalıdır. Komünist ve faşist memleketler aydınlarından nice kişi tanıdım ki, bizim bu özgürlüğümüze gıpta ile bakıyorlar. "Bizim elimizde bu özgürlük olsa, geçmişte yapılmış ve bugün de hepimiz için şikâyet konusu olmakta devam eden birçok kötülükler meydana gelmezdi," diyorlar. Gerçi biz bu yerme ve eleştirme özgürlüğümüzü yetersiz, üstelik etkisiz bulmaktan gelen bir karamsarlık içindeyiz. Ancak bu özgürlüğün kaç yıllık bir geçmişi olduğunu ve kaç yüzyıllık teokratik bir baskının ve çıkarlar saltanatının bıraktığı tortularla savaştığını unutuyoruz. Yüzyıllarca sürmüş kötülüklerin adam boyunu aşan batağı altından yükselen sesimiz yeterince duyulmuyorsa, bunda şaşacak bir şey yoktur. Ama kazma kürek bu tortuları üstümüzden atmak işine girişmişiz bir kere. Her yıl üç santim, beş santim pislik temizleyebilirsek bunu da büyük kazanç saymamız gereken bir düzende yaşıyoruz. Yoksul ve perişan bir halk içinde para gücüyle kazanılan seçimlerin sonuçları ne olursa olsun, Atatürk'ün bütün ömrünce kurmak için uğraşmış olduğu gerçek bir aydın kişiler demokrasisi er-

geç kurulacaktır bu ülkede. Hiçbir kötülük ve çıkar zümresinin gücü bu gidişi durduramıyacak ve Atatürk'ün uğrunda savaşmaktan bir an geri kalmadığı ileri ve gelişmiş Türkiye ülküsü uzak yakın bir gelecekte, ama mutlaka gerçekleşecektir.

★

PARTİLERDE UYANIŞ

Bu yıl, partilerimizin iç yapıları bakımından da, yukarıda sözkonusu ettiğimiz uyanma hareketinin açık etkisi altında olumlu gelişmelere tanık olduk. Bir kere, Senato Seçimlerinden önce İnönü tarafından ortaya atılan ve bu seçimlerden Halk Partisi iyi sonuçlarla çıkmayınca, parti içindeki gericilerin fırsatı kaçırmıyarak İnönü'nün bu açıklamasını yenilginin tek nedeni gibi yutturmaya kalkmaları yüzünden bir süre örtbas edilen, ama sol lâfı hiç edilmediği halde, Millet Meclisi seçimlerinde parti kayıbının daha da artması sonucunda suçlamanın yersizliği ortaya çıktığı için, yeniden güç kazanan Atatürk politikasına, yani ortanın soluna dönüş hareketi nihayet, ana muhalefet partisinin son kongresinde büyük bir çoğunlukla tasvip edildi. Hareketin ülkülü ve aklı başında lideri Bülent Ecevit, Parti Genel Sekreterliğine getirildi. Bunu iç politikamız bakımından büyük bir kazanç sayıyoruz.

Öteden beri bir kanımızı tekrarlayıp durduk; komünizme karşı oldukları iddiasıyla bu memlekette sol kelimesini ağıza aldırmamak için yırtınanlar gerçekte bu memlekette gericiliğin yirmi yıldanberi Atatürk devrimleri üzerinde kazanmış oldukları zaferleri sürdürmeye ve bu propagandanın gölgesinde kendi çıkarlarını kollamaya çalışan ikiyüzlü yobazlar ve çıkarcılar grubudur. Yalnız şu ya da bu partide değil, Halk Partisi içinde de temsilcileri vardır bu grubun. Onu Atatürk yolundan saptırıp aydınların güvenini bu emektar partiye kaybettirmiş olanlar bu beyinsiz yobazlar ya da akılsız olmadıkları halde keselerini bu memleket ve ulustan çok seven çıkarcılardır. İşte son kongre bu tip ikiyüzlü politikacının yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Ama parti içindeki gerçek ülkücülerin zaferlerini sürdürmek için verecekleri savaş çok çetin olacaktır. Ancak gelecek seçimlerde gaflete gelmiyerek, çıkarları uğruna iktidar şansı daha fazla partilere kolayca transfer edile-

miyecek adaylardan kurulu bir listeyle halkın karşısına çıkmayı becerebilirse, ancak o zaman Halk Partisi gerçek bir Atatürkçü parti niteliğini alabilecek, seçimlerdeki şansı ne olursa olsun, aydınların, uyanık halkın ve emekçilerin güvenini kazanacaktır. O zamana kadar bu partinin kazandığını kaybetmemek için elinden geleni yapması, eyyamcı ve löpçü politikacıların ayak oyunlarına gelmemesi için zorlu savaşlar vermesi gerekecektir.

Parti içyapısı bakımından Adalet Partisinin son kongresi de dikkati çeken bir ortam içinde geçti. Bu partinin ancak Halk Partisi ve İnönü düşmanlığında birleşmiş çok ayrı inanış ve görüşte insanlarla dolu olduğu ve tâ kurulduğundan bu yana bu çapraşık ve çelişik yapının zaman zaman nükseden krizleriyle tehlikeli anlar geçirdiği herkesin bildiği bir gerçektir. Bu parti içindeki en güçlü iki ana grup aferistlerle aşırı sağcılardan meydana gelmektedir. Aferistlerin belli bir dünya görüşleri yoktur. Liberal ekonomi adını verdikleri kazanç ve iş imkânlarının hiç bir kayıtla sınırlanmamasından başka bir kaygıları da yoktur çoğunun. Bir ülküye bağlı olmadıkları için günün şartlarının gerektirdiği ve seçimlerde şanslarını arttıracağını umdukları her ilkeyi benimsemekten çekinmez ve inançlarını tehlikeli buldukları kişilerle de bu uğurda işbirliği yapmakta bir sakınca görmezler. Bir de bunların yanında ve karşısında ülkücüler denen ya da kendilerini öyle sanan kişilerin meydana getirdiği topluluk var. Nedir bu ülkücülüğün temeli? dediniz mi, karşınıza çeşitli görüşler çıkar. Kimisi şeriatçıdır, kimisi ırkçı, ya da Anadolucu milliyetçi, kimisi sadece tarih deyip orda kalmış, hem ırkçısını, hem şeriatçısını bu uğurda arkalayan kararsız muhafazakârdır. Bu kadar türlü çeşitli görüşleri paylaşmalarına rağmen bunlar, komünist düşmanlığı -siz Atatürk düşmanlığı anlayın- parolası ve mukaddesatçı milliyetçi etiketi altında, birbirlerinin kuyularını kazma işini sonraya bırakarak, birleşirler. Bunların azılılarından Adalet Partisi çok çekmiş, bu yüzden kısa tarihi içinde hayli büyük vartalar atlatmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığına Elmalı gibi sicilli bir softayı getirtip bir sürü içinden çıkılmaz ve altından kalkılmaz potlar kıran bu aşırı sağcı zümre, partiyi bir âlet olarak kullanan ve maksatları yeni bir 31 Mart ortamı yaratarak iktidarı ele almak ve saltanatı diriltmek gibi bir ham hayal olduğu birtakım vesikalarla ispat

edilince, bizzat Demirel'in de hışmına uğramaktan kurtulamamış ve Partinin son kongresinde kesin bir yenilgiye uğramıştır. Uğramıştır, ama hükûmet içinde kurmuş oldukları geniş teşkilât işbaşındadır ve onlar hesabına çalışmakta devam edecek, Demirel hükûmetinin başarısını, yeni yeni maniferlerle, baltalamakta devam edecektir. Son kongrenin kararlarını Demirel hükümeti için bir kazanç saymakla beraber, bu zümrenin parti içindeki hâkim devresinde devlet kadrolarına ustalıkla yerleştirmiş olduğu partizanlar ayıklanmadıkça gerici hareketin durmıyacağını ve gene eski kadrosuyla işine devam eden hükûmetin büyük başarılara aday olmadığını söylemek kehanette bulunmak sayılmaz sanırız.

İşçi Partisinin de son aylarda ılımlılığa ve milliyetçi görüşte bir sosyalizme yönelen gidişi hayırlı bir gelişme sayılabilir. Bunun yanında Y.T.P. de ve M.P. de başkanları bile yıldırıp istifaya sevkeden olaylar, ülküsüz, programsız, sınıfsız ve dâvasız küçük partilerin yakın bir gelecekte tasfiyeye uğrayacağını gösteren bir paniğin işaretleri olarak anılmaya değer.

Bütün bu saydığımız gelişmeler yarına neden daha iyimser bir açıdan baktığımızı anlatacak niteliktedir sanıyorum.

Halis Biçer

Mustafa Ayaz: Çile

1966 DA SANAT HAYATI

Halis Biçer

1966 DA ŞİİRİMİZ

Rauf MUTLUAY

VARLIK YILLIĞI'nda çıkan geçen yılki yazımın son paragrafı, küçük gözlemlerin yarattığı bir iyimserliğin tesellisini dile getirmişti: "Kısaca şiirimiz için 1965, ayrı dallarda ayrı çiçekler açan umutlu, müjdeli bir yıl oldu yeniden. Daha iyilerinin bekleyişiyle birlikte, şiire ve sorunlarına lâyık olduğu yeri verme düşüncesini de getirecek."

Kişisel seçiminin örneklerinin tanıklığında "yıllık antolojiler" düzenleme olanağına sahip Memet Fuat da aynı yargıya ermiş: "Evet, aydınların korkunç ilgisizliğine hiç aldırmadan, kendi kabuğunda güçlü bir yıl yaşadı edebiyatımız... Şiirde en önemlisi, doğrudan doğruya şiirde 'güçlü bir yıl' dedirten... 1965 yılı, edebiyatımızda eskileri, yenileri, hattâ ilk şiirlerini yayımlayanlarıyla çok yönlü, çok çeşitli, çok güçlü bir şiir yılı olarak anılacak." (Türk Edebiyatı 1966, 6-8).

Neydi böyle dedirten bizlere? Gemi azıya almış politika merakının, ansiklopedik yayım sürümünün, okur-yazarlığa ihanet etmiş aydınlar ilgisizliğinin, kitap kalabalığında şaşkın seyirci kayıtsızlığının, kaldırımlara yayılmış açık saçık magazinlerle kasaba pazarlarını dolduran dinî eserler bolluğunun karşısında bizi böyle umutlu eden? Dahası var. Gazete sayfalariyle stadyum tribünlerine bile sığamadan yurt çapında yaygın bir salgın gibi herkese bulaşmış futbola, karışık isteklerin dolaşık yumağı radyoya, hafif müzik haberlerine yer vermeye mecbur kalan basının uzaklığına, ders kitaplariyle okul yığınlarına iletilemediği için en duygulu çağında edebiyattan ayrı yaşayan gençliğe karşın.. bir iki bin baskılı sanat eserlerinin yalnızlığına bakıp nasıl iyimser olabildik? Üstelik edebiyatın en yakın yardımcısı olması gereken gazete, tiyatro, sinema da onu bırakmış gözükürken?

Edebiyatın Yalnızlığı

Büyük suyun altında ters bir akıntı gibi, herşeye karşı

edebiyatın direnişi sadece. Ne kendini satarak, ne yolundan saparak, adım başında gördüğümüz kolay başarı şanslarına imrenmiyerek, "Kimseden ümmid-i feyz etmem, dilenmem perr ü bâl — Kendi cevvim, kendi eflâkimde, kendim tâirim" diyerek, "Kıran da olsa kırıl, düş — Fakat eğilme sakın" ilkesini dinleyerek günlük olaylara yenilmeden, onların köpüğünde kendini yitirmeden yaşıyor edebiyat. Tabii şiir de.

Ne var ki, apaçık ve ortak bir dünyada, paylaşıldıkça arttırılan bir mutlulukta, yazardan okuyana akımla geçen bir duygu-coşku-düşünce hayranlığında, yaşayan bir hayat dilinde değil şiir; uzak, kapalı, tekil... "Kaf Dağının ardında"...

Hem bundan sonra hep böyle olacak bu. Eğitim yaygınlaştıkça, sürüm hesaplarıyla yaşayan gazete, sinema, tiyatro, hattâ radyo hep büyük kalabalıklara seslenme yönteminde birleştikçe... edebiyat hep ayrı ve yalnız kalacak. Başlangıcını Walter Kaufmann'ın bir denemesinden alarak "Şiirin Yalnızlıkları" adlı yazıda sıralamıştım bunun nedenlerini (Yeni Ufuklar, 168, Mayıs 1966): Ozan ilgisizliği, dil yalnızlığı, kat yalnızlığı, tür yalnızlığı, onur yalnızlığı, biçim ve teknik yalnızlığı, kitap yalnızlığı, çevrilememekten doğan ülke yalnızlığı, önde gitmenin yabancılaşma yalnızlığı... demiştim. Bütün bunlara karşın şiir yürüyecek gene; hem eski, hem yeni şekliyle.

Kolay Şiirler

"Sevil Berberi" adlı yazısında Cemal Süreya (Şiir Sanatı, 8, Haziran 1966), doğru yanlarına dokundu bu konunun: "Şiirin kavgasını yapan, yıkıcı, öncü davranışın yanısıra yapıcı, onarıcı, toplayıcı, çekili düzenli bir şiirin de yaşaması gereğini kimse yadsıyamaz. Sanırım yadsımıyor da. Eliot gibi, Yahya Kemal gibi, Saint John Perse gibi geleneğe bağlı ustalar bugün kendi ülkelerindeki şiirlerin bir kesimde ulaştıkları sanat uygarlığını temsil ediyorlar. Yurdumuzda bugün yaşayan eski şiir yöndeşi şairler için bunu hangi ölçüde söyleyebiliriz? Desek desek, onların hiç de tutarlı olmadıklarını, etkinlik yaratmadıklarını diyebileceğiz galiba. Sanatta öncülerin gelenekçilere göre yurt çapında daha fazla etkin olduğu tek ülke belki de Türkiye. Neden bu? Bir kere gelenekçiler geleneğin sedace ölü yönlerini kullanıyorlar. Donmuş sözcüklerle, eskiye eskiye pörsümüş benzetmelerle, görüntü de-

M. Ayas

ğerini yitirmiş lâf dizileriyle şiirlerini kurtarmak istiyorlar. Hem de Orhan Veli'lerle gelen yeni şiirin ilk kuruluş olanaklarını kullanarak; yani, karşı çıktıkları biçimlere bel bağlayarak. Neoklâsik bir edebiyat yaratacaklarına yenilik şiirlerinin biçimlerini alıyorlar, özünü boşalttıktan sonra bir iki romantik ögeyle dolduruyorlar. Bu bakımdan biçim yönünden de öz yönünden de bu eski şiir havarilerinin gerçek gelenekçiliklerinden rahatça kuşkulanabiliriz."

Cemal Süreya, -Yılın en çalışkan ve verimli edebiyatçısı- Hisar şiirlerinin izlenimleriyle söylüyordu bunları. Söz konusu etmediği bir de kolay piyasa şiiri var şimdi. Radyo reklâmlarının yankılı şişirmeler ve alaturka okumalarla seslerini arttırmağa çalıştığı, pahalı ve sürümlü kitaplarla özel plâkların yaydığı, yeni şiirin yoğun özünde aradığını göremiyen gençlik aşklarının özel mektuplar kılığında birbirine sürme kolaylığını bulduğu, satışlı bir şiir. Bir kitapçı dostumun, "Şiirimizin Zeki Müren'leri" diye nitelediği Ümit Yaşar, Turhan Oğuzbaş, Şemsi Belli, hattâ biraz Ayhan Kırdar şiiri. Her dönemde rastlanan, bazan sanata ön hazırlık hizmetini gördüğü kabul edilebilecek olan, ama çok zaman da okuru hep sanatdışına iteleyip sonunda sanat düşmanı yapan edebiyat esnaflığı. Bunca zevk arasında şiirden de bir parça mezelenmek hevesinin hazır kolaylığına düşkün bakışlara açık pratik tezgâhlar. Bugünkü çoğunluk onların, yarınki unutuluş gene onların. Böylece günümüz koşulları içinde artık zorunlu bir azınlık işi olan, ama çoğunluğun zararına, mutluluk payına bir saldırı olmadan yaşayan sanattan söz açılabilir ancak.

Dergi Hayatı :

1966, herşeyden önce dergicilik tutumumuz açısından güzel işaretler verdi; bugünün zorunluğu ve tek kurtuluş yoluydu bu. Ortak gözlemlerin sonuçlarını özetlediğim bir yazıda sözümü şöyle bağlıyordum: "...Edebiyat gazeteden sürüldü artık. "Bu nefy ü hicre müebbed, bu yerde mahkûm" muyuz? Hayır, edebiyat kavgasını yapacak bunun; gazetelerle birlikte, kaybedilmiş görünen haftalık haber dergilerinden de bir yardım umut etmiyecek. Önce dar, sınırlı, yankısız ve yansımasız bir dünyada kendi kendine yetecek; kısık sesliliğine razı olarak bir süre kapalı bir kabuk içinde bekleyip güçlenecek.

Varlık gibi otuz üçüncü, Yeditepe, Yeni Ufuklar gibi on beşinci yıllarını sağlıkla dolduran ömürlü dergilerin yanına Yeni Dergi'nin, Şiir Sanatı'nın, Soyut'un, Yordam'ın, nihayet Papirüs'ün eklenmesi bundan. Edebiyat, dergilerde yaşayacak; kitaplarla sunulacak. Gazete okuyucularının bir kısmını dergi okuyucusu haline getirince de gazeteleşecek. Bir edebiyat gazetesinin çıkışını görmek için çok beklememeyi diliyorum." (Yeni Ufuklar, 170, Temmuz 1936).

Şiirin bir yılını eleştirip yargılamak için bu yazı çok imkânsız, bir yıllık şiir hayatı ise pekâlâ anlatılabilir; bir çeşit notlu, izlenimli bibliyografya halinde. Bu yıl da izliyeceğim yöntem bu: Dergiler ve kitaplara genel bakış; görebildiğim, okuyabildiğim, yankılarını duyabildiğim ürünlerin kendi ilgi ve dikkat sınırlarımın gücünce derlenmiş notları. Bu arada şiir kitaplarından aldatıcı parçalar seçmemek yolunu tutacağım. Bilirdim bunun yanlışlığını ve imkânsızlığını -geçen yıla kadar da yapmamıştım- ama kişi o anın sıcaklığına uygun kısa bir seçme yapmadan duramıyor bir duygululukla. Gel gör ki, en halis niyetle kullanılsa bile kelimelerin ardına gizlenmiş pusular var. En küçük bir noktalama eksiği, ya da dozu iyi ayarlanmamış bir sözdizimi, hakkını yenmiş sanan bir öfkenin başkaldırışını getiriyor karşınıza. Bir örnekle yetineceğim: Geçen yılki yazımda Hasan Hüseyin'in Temmuz Bildirisi ni duyururken, "Uzun, başsız sonsuz parça seçmek imkânını vermiyen konular taşıyan," diye bir niteleme kullanmışım; beğendiğim örneklerin en kısasının birkaç sayfalık uzunluğundan bir çeşit yakınma ve arayerden parça almanın söz götürür değerinden kuşkulanma ölçüsü taşıyordu o satırlar. Karşılık ne? Dost'un Ekim sayısında derginin kışkırtıcı bir sorusu: "Bir yıllık'ta senin için 'şiirlerinin başı-sonu belli değil. Şiirlerinden küçük parçalar alıp da örnek diye göstermek güç oluyor' gibi lâflar ediliyor. Ne dersin?" Şairin de :neydan okur öfkesi cevap: "Öyle mi? Kimmiş o parçacı? Eşantiyon dağıtmıyoruz biz. Otlakçılarla işimiz yok bizim! Şuna buna lâf atmak için, içki sofralarında şiirseverlik taslamak için tadımlık dize ezberlemek merakı olanlar başka kapılara baksınlar. Her şiir başlıbaşına bir yapıdır, bir sentezdir; ya bütün halinde vardır, ya da yoktur. Bu şiirden tadımlık diye seçme alışkanlıklarını yenemiyenler, şiir sanatını en az elli yıl gerilerden izliyorlar demektir. Bu, alaturka bir şiir anlayı-

şıdır, alaturkalıkdır." İşte böyle. İyiniyetten yoksun bir dedikoducu söylenti, ayaküstü bir tafra, bir şeyleri karşısına alıp önceden yargısı belli tek taraflı bir düello. Ne yapmışız, Haşan Hüseyin'in dediklerinin tersini mi söylemişiz ki? Ne bu gölgeler savaşı?

Dergiler ve Ölçüleri :

Şimdi kıdem sırasiyle dergilere, onların bir yıl içindeki toplam çalışmalarında şiire ve şiir sorunlarına verdikleri yerin ürünlerine, şiire karşı aldıkları tavrın ölçüsüne, içlerinde kümelenen ozan yakınlıklarına, şiir açısından ifade ettikleri beğeni düzeyine... geçiyorum. İzleme olanağını bulduğum dergiler, sanırım adlarını anmadan geçmek zorunluğunda kaldıklarımın yanında azınlıkta değildir.

VARLIK Otuz dördüncü yılın 683. sayısında Varlık; nerdeyse bütün bir ömür bu. Hepimiz önce onunla yetişmiştik edebiyata. Yıllar yılı aynı boyda, aynı kapak özellikleri ve sayfa düzeni kalıbıyla çıkıyor karşımıza. "Ne var içinde?" diye merak duymadan durulmayan ilk dergi Varlık. Bir müredir başka kümelenişler karşısında sayfalarını güvensiz rastlantılarla doldurarak sürüncemede kalmanın üzüntüsünü duyuruyordu. Şimdi yeni bir atılımın gerilimlinde olmalı.

Sair olsaydım, Varlık'da yayımlanan şekilleriyle kıvanç duymazdım eserlerimin. Büyük sayfaların üç geniş sütunlu yayılımında kısa şiirler her zaman yer kapatan bir öge, eksik gideren bir yardımcı araç niteliğinde. Sadece hafif bir renk farkıyla, kıskançça ayrılan yere sığıştırılarak, soluksuz ve mekânsız, bir sığıntı görünümünde. Kırk yılda bir uzun şiirler de, iki kalın çizgi arasında ancak, mısra yığınlarının yoğunluğuyla dikkati çekebilir.

"Sanat ve Fikir Dergisi" Varlık, şiirsiz kalmadı hiçbir zaman; ama şiirin de güzelini, iyisini, üstününü, büyüğünü aramadı hiç. Kendi gelen, yayım sırası bekleyen, belki de dosyalar dolusu biriken kümeler olmalı Yaşar Nabi Nayır'ın elinde. Bir kısmı tanıdık adların iltimasında, bir bölüğü belki de yalnız punto hesaplarının elverişliliğinde, bir parçası kırılmaması gereken ısrarlı heveslerde, bir kümesi devamlı okuyucuların haber bekleyen sabırsızlığında olmalıdır. Dünya şiirinden çevirilere ayrılan sayfalar tıkız, karışık bir yığında geçim-

sız, çevirî emeği aramasız ölçüde. Belli ki Varlık, şiire belli bir not vermiş; fazlasını bekleten bir cömertliği yersiz sayar. Bu konuda Paprîüs'ün eleştirilerini (sayı 2, Temmuz 1966) bir ölçüye doğru sayan Yaşar Nabi Nayır, asıl bunalımın Türk edebiyatında olduğunu söyliyerek cevapladı; okur düzeyine uyma ölçüsüyle, bağımsızlığını şartlayacak tekliflerin ağırlığını öne sürdü. Bu arada sanat sorumluluğunun kesin ilkesini koydu ortaya: "İkinci Yeni akımını, genellikle soyutçuluğu, yurdumuzun özel koşullarını gözönünde tutarak yerinde bulmadığım, bu yolda harcanmış değerli emeklere gene aynı açıdan vermiş olduğum doğrudur. İster politika açısından, ister sanat açısından olsun, memleketçiyim, memleketçi kalacağım. Kendi insanlarımın, uyandırılmaya, uygarlık ve bilgi düzeylerî yükseltilmeye muhtaç milyonlarca çaresiz insanımın gerekleri her düşüncenin üstüne çıkar bende, her düşüncenin üstüne çıkması gerektiğine inanırım." (Varlık, 674, 15 Temmuz 1966).

Varlık'ın bütün sayılarını görememişim bu yıl, aylık dergilerin alışkanlığıyla bazı ay ortası sayılarını kaçırmışım. Sonra abone olarak buldum kolayını. Bu bakımdan tam bir döküm yapamadım şiirler toplamında. Ama derginin belli ve sınırlı bir kadrosu yok; sadece şiirlerini Varlık'a da gönderen şairler kümesi var. Bu topluluk içinde Varlık'dan vazgeçmemiş olan Dağlarca, Attilâ İlhan, Ceyhun Atuf Kansu, Nahit Ulvi Akgün, başta, Selâhattin Batu, Mesut Tarcan, Halim Yağcıoğlu, Melih Erçin, Oğuz Kâzım Atok.. en çok tastlananlar. Bu yılın bendeki eksik listesinde yüzü aşkın bir isimler toplamı. Nihayet hemen hepsi ayrı bir antolojide birleşmiş oldular. Nisan ayı kitapları arasında Ülkü Tamer'in hazırladığı "Varlık Şiirleri Antolojisi, 1933-1966", 116 şairin güzel örneklerini derliyerek çıktı. Yalnız bir nokta var: Adının doğal sınırıyla Varlık dışında kalmış ozanların eserlerine kapalı kalan bu antolojide Ülkü Tamer, bir de başka tutuma dayanmak gereğini duyduğunu açıklıkla söylüyordu: "Seçme yapılırken gözönünde tutulan ilk nokta, şiirlerin güzelliği olmuştur. Ayrıca, 'Varlık Şiiri'nin çizgisini daha iyi belirtebilmek için, dergide çok şiir yayımlamış şairlerin yapıtlarına da yer vermek gereği duyulmuştur." (235 sayfa, 4 lira).

Sonuçda şöyle diyebilirim: Varlık, şiirimize "genelde" hizmet ediyor; "özelde" reddederek.

TÜRK DİLİ Elimdeki son sayı 16. cildin 182 inci si, "aylık dil ve edebiyat" dergisinin. Yavaş yavaş edebiyatçılardan çıkıp dilcilerle bilim adamlarının eline geçen dergi, dilde özleşmeye karşı çıkan ve gittikçe içyüzlerini belli eden bazı çevrelere cevap vermek, derlemeler ve araştırmalar yayımlamak işine öncelik tanıyınca, şiirden uzaklaştı iyice. Bu uzaklığın bir başka görünümü de karmakarışık örneklere yer vererek belli bir beğeni ölçüsüne bağlı olmadığını göstermesi oldu. Bir yılda üç özel sayı hazırlayarak konu sınırlamasına gitmekle artık sanat olaylarına yer vermekte cömertce davranmıyacağını da bildirmiş oldu. Bir yılda otuz iki şairden sadece birer örnek yayımladı Türk Dili. Bu arada belki de ulaştırma kolaylıklarından ötürü birkaç kişiden de 3-5 şiir. Değerleriyle dikkati çekenler arasında Sabahattin Kudret, Gülten Akın, Ceyhun Atuf Kansu, Seyfettin Başçıllar.. başta geliyor. 1966 ödülünün -birleştirilmiş toplam olarak tek kişiye- Cemal Süreya'ya verilişi, belki de Türk Dil Kurumu'nun en yürekten kabul edilen, herkesçe onaylanan isabetli kararıydı. Böyle bir olayın bile Kurumun dergisinde sadece birkaç satırlık bir arka kapak notu olarak değerlendirilişi -tabii değerlendirilmeyişi demek istiyorum- Türk Dili Dergisi'nin sanat eseri karşısındaki garip tutumunun en güçlü belgesi oldu. Oysa en azından bir şiir özel sayısı yayımlamak ve yerinin çoğunu Süreya'nın eserlerine ayırmakla ne güzel kullanılabilirdi bu fırsat. (Şimdi yeniden bölündü ödüller. Bütün paranın küçücük bir şiir, hikâye kitabına verilmesinden yakınanlar mı vardı acaba? Ama cep harçlığı bile olmıyacak mikdarlarda direnip, bir defa ödül alanın bundan böyle hep saf dışı kalmasını şart koşmak niye?)

DOST Bir türlü şeklini de, ölçüsünü de, zamanını da, kadrosunu da ayarlayamamış bir eski dergi Dost. Kapandı dedik, kapanmadı; çıkıyor dedik, gününe yetişemedi. Son sayısının kapak notunda kuruluşu 1948: 18. cilt, yeni dizinin 24. sayısı. (Kaçıncı yeni dizi?). Halim Şengil'le Nezihe Meriç bir vazgeçiş tavriyle son iki sayıdır bazı işlerin sorumluluğunu Hüseyin Korkmazgil'e bırakmış gösteriyorlar kendilerini. Niçin, ne ölçüde, hangi umutla? Gördüğüm en inandırıcı işaret Hasan Hüseyin'in -ortalama ölçüyle- yirmi iki buçuk sayfa süren Kızılırmak şiirinin baş köşeye kuruluşu. Bir de yukarda

sindiğim rahat konuşma: "Dost" dergisiyle Hasan Hüseyin arasında (?)

"Haçlılık Hikâyeler Dergisi"nin özlenen tutumuyla Salim Bengil'in asıl tutkusu öykü. Bulabilse, sevebilse, dergiyi hep onlarla doldurucak. Neylersin, kendi gelenler doldurmuyor hep yeri. Onun için hem Dost'da şiir önemli değil, hem tutarlı değil. İşte ne varsa. İhsani'den, Can Yücel dostluğuna, Osman Nuruni Baranus'dan Cengiz Bektaş'a, Dağlarca örneğinden Turgut Uyar şansına, Metin Eloğlu'nun "Bektaşi Dedikleri" dil-edebiyatlerinden en yeni imzalara kadar ne bulunabilmiş ne Realist sergilerinin tartışmaları, başkent politikasının dedikodulu gelişmeleri, Nâzım Hikmet sermayesi, çeviri şiirler yayını herkesin ilgisini çeken "Kürdün Meyhanesi"... her anında kurmak bir derleme fihristi. Sanırım Dost, geçikmenin sıcaklarını yeterince tatmış olmalı. Bir dönemde çevresine verdiği güven ve beğeni ölçüsünü yeniden yaratmak kolay değil, bunun için gerekli tutum ve kadro birliğini sağlamaya çalışacağını sanırım... Unuttum söylemeyi: şiire gereğince yer vermiş olmanın yanısıra şiir konularında yazı ve eleştirilere de yer vermeyi unuttu Dost. Celâl Çumralı'nın, hayli geride kalmış denemelerinden başka bu türde bir yazıya rastlamadım onda.

YENİ UFUKLAR 15. cildin 175. sayısı Aralık'ta çıkan: "Aylık Sanat ve Düşünce Dergisi". Şiiri bırakan dergilerden biri. Nerdeyse kesin bir yargı bu: Bizde yaşlandıkça dergiler unutuyorlar şiiri, en genç dergiler ise hep şiirden yana. Yeni Ufuklar'ın başka her dergiden daha küçük, daha rahat dizilmiş sayfalarında şiir, zaman zaman Eyuboğlu'nun, Cevat Çapan'ın, Bülent Altınel'in, Can Yücel'in, Hilmi Yavuz'un çeviri emekleriyle göründü yalnız; bir de Ömer Faruk Toprak'ın şiir üzerine söyleşileriyle. Bir iki şiir kitabı üzerine dostluk anıları, şiirin genel konularında genel yargılar; kişisel meraklar halinde. Çünkü derginin fikir eserlerini çevirme, düşünce ürünü yazılar yayımlama görevini yüklendiği belli iyice. Arada çeşit diye... Çan Yayınları içinde de Cevat Çapan'ın çevirisiyle "Çin'den Peru'ya" antolojisi yayımlandı. Bir de Sabahattin Eyuboğlu'nun güzel yorumu: "Yunus Emre'ye Selâm".

YEDİTEPE Kasım 1966'da 17. yılın 323. (127) sayısı çıktığına göre, Yeni Ufuklar'dan daha kıdemli dergi Yedi-

tepe; ne var ki, geçirdiği biçim ve tutum değişiklikleriyle ondan daha ömürlü değil. 1966 içinde B. Brecht'den, V. Larbaud'dan, L. Hughes'den, Mayakovski'den şiir çevirileri yayımladığı gibi, eline gelen her yakışıklı örneğe de yer verdi sayfalarında. Aramadan, seçmeden, ayırmadan... Aslında bir sanat aktüalitesini izlemek tutumunda Yeditepe. Gereğince yapsa bunu, sinemanın yanında tiyatroya, şiir olaylarının yanısıra hikâye, roman haberlerine, yeni eserlerin muştusundan edebiyat dünyasının günlüğüne kadar her alanda sadece haber derlemekle, duyurmakla yetinse; bunun tabiî gereği olarak, soruşturmalar, açık oturumlar düzenlese, yeni yayımlanan önemli kitaplar üstüne değişik yargılar toplayıp yayımlasa... bütün bunlar aranır, istenir bir dergi yapmaya yeter Yeditepe'yi. Gel gör ki yola çıkıp yorulmak, sorup arıyarak bulmak, izleyip yitirmeden yakalamak gerekli. Kim yapacak bunları?

Y Ö N Ön kapağındaki "Haftalık Gazete" sıfatına, iç kapağındaki "Haftalık Fikir ve Sanat Gazetesi" tanımından daha çok yaklaşarak bu yıl sanat konularına biraz yan çizdi Yön. Geçen yıl giriştiği yiğit öncülük görevini mi yeter saydı, sanat sayfasının düzenlenişine mi yeterince emek harcamadı, başka alanlardan gelen istekleri mi öne aldı... Her neyse, her hafta iki sayfaya sığdırdığı sanat yazılarını bazan yutarak, çok zaman bir tanıtma yazısıyla yetinerek, bazan da Dağlarca'nın günlük nabzı yansıtan şiirlerini iç sayfalarda değerlendirerek görevini yapmış saydı. Oysa, en çok satan sanat dergisinden en az üç kat fazla iştahlı okuyucusu olan böyle bir derginin ayıracağı canlı iki sayfa, başlıbaşına bir dergi kadar etkili olabilirdi. Kendi açtığı yolda Nâzım şiirini unutmuş görünen Yön, Neruda'dan, Yevtuşenko'dan, Brecht'den, Eluard'dan, Lumumba'dan, Akhmatova'dan, Ehrenburg'dan, Alberti'den, Lermontov'dan, çeviriler yayımladı. Ö. Faruk Toprak, Mehmet Doğan, Arif Damar, Can Yücel ve -bilinmez nasıl bir güçle her yere en güzel şekilde yetişen- Dağlarca, en çok rastlanan şiir adlarıydı. Üç dört şiirini Yön sayfalarında gördüğüm Mehmet Karabulut'un, bu eski şiir gönüllüsünün, gittikçe güçlenen sesine bir örnek vermeden geçemiyeceğim; belki de bu, toplumsal gerçekçilikle eski hastalığımız duyarlığı açıklıkla birleştirme ustalığıyla gündeş bir acının etkisinden geliyor:

DEPREM ÖLÜLERİ

Biz üç bin ölü
Hınıs'da, Varto'da, Karlıova'da
Derelerin içinde bir yaban gülü
Kara böğürtlen üzümü
Eski kayalarda bir kertenkele
Gibi uzak, kıraç
Senin vatandaşın olduk Türkiye
Türkçesiz, yazısız, aç.

Güceniktik, dağlara bakıyorduk, gökyüzüne bakıyorduk,
yoktun
Yollar şurada bitiyordu; kızamıklarda
Diz boyu karlara vuruyorduk, dağlara.
Görünürlerde ne doktor, ne ilâç
Senin vatandaşın olduk Türkiyem, can pahasına
Güzelim,
Türkçesiz, yazısız, aç.

Sultan Selim'den beri
Kaç yüzyıl tutar bir hesapla
Hep böyle yaşadık can pahasına
Ağıtlar, türküler nakışında
Loy, loy, loy
Turna kuşlarından aldık, ottan keklikten aldık
Sudaki balıktan aldık; bir akşam karanlığında..
Şimdi biz üç bin mezarız, uzak, kıraç
Anılarımız tüter kar da yağsa
Türkçesiz, yazısız, aç.

Sırası şimdi geldi demeli ve burda "Yön şairi" Dağlarca'nın Vietnam Savaşımız'dan söz etmeliyim. Son yıllarda bütün gündeş sorunlara şiirce yetişen Fazıl Hüsnü, şüphesiz yılların biriktirdiği bir ana kaynağın gücünü kullanmakta kolaylıklara sahip. Söz gelimi İstiklâl Savaşı Destanı'ndan Vietnam'a atlamak, başka kişiler için yapma bir çaba olsa da, onun için zor değil. Bugünlerde İngilizce çevirisi İzlem Yayınları içinde çıkmış olan Vietnam Savaşımız, bu yılın tek destan deneme-

sL Başka hiçbir ozan, kendisini aşan bir olayın toplumsallığına bu kadar içten karışmadı. (Kitap Yayınları, 48 sayfa, 4 lira). "Aylıklı bıçak, bıçaktan çirkindir" öndeyişiyle sunulan "Kara Derililer":

"SEN USA ordusundaki karaderili
Sen bir özgürlükte kendi özgürlüğünü kurşunlayan
Sen gövdesi bir demir çarmıha gerili.
Bir ucu yutmak bu çarmıhın, adına çalıştırmak bir ucu,
Bir ucu satmak, bir ucu sömürmek?
Yıllardır kim onun elini sıksa kan ağlar avucu.
Sen bu kurtulmuş kurtulacak dağlar dilinde ülkesin,
Sen USA ordusundaki karaderili,
Sen kendini karanlığa kilitleyen gecesin."

HİSAR Yılın ilk sayısında onuncu yılın yüzüncü sayısının çıktığını müjdeliyen Hisar, yukarda andığım Cemal Süreya'nın yazısına konu olma gelenekçiliğiyle başka benzerini görmediğim bir dergi; bu tutumla tamamen kendine özel bir şairler kümesinin sesini duyuracağı da belli. Bol ilân desteğinde ve okul gençliğinin alışkanlık düzeyinde sürümlü bir dergi olduğunu sanırım. Şiir alanında en önde kimleri sayarsanız, onların hiçbiri yok Hisar'da. Düzenlediği yarışmalar, dağıttığı ödüller, seslendiği gruplar iyice belirliyor Hisar'ı. Eğer Mustafa Necati Karaer'in, Munis Faik Ozansoy'un, Selâhattin Batu'nun, İlhan Geçer'in, Ümit Yaşar'ın, İbrahim Minnetoğlu'nun, Halit Fahri Ozansoy'un, M. Turan Yarar'ın, Coşkun Ertepınar'ın... şiirlerini izlemek niyetindeyseniz zorunlukla Hisar'a bakmalısınız. Çünkü bu şairlerin başka yerlerde şiirlerine pek ender rastlarsınız; çünkü bu şairlerden başka pek az birkaç amatörün ürünleri yer alabilir Hisar'da. Kendi duvarlarım kendi kapatan bir dergi. Daha bir süre arkadan gelen okuyucuları toplayarak rahatlıkla yaşayacak edebiyat dünyasında. Ne vakte kadar?

YENİ DERGİ: Aralık 1966 sayısı, üçüncü yılın 37'si Yeni Dergi'nin. İlk günden, ödediği telif hakkı, seçim titizliği, şiire ayırdığı yerin önemi ve dikkati, kendi takımını elde tutma sınırıyla dikkati çeken Yeni Dergi, esasda çeviri yazıların bir bütünlük içinde sunulmasına dayanmakla birlikte, Türk şiirinin şerefli sayfalarını belirleyerek güvenilir bir ölçüyü yer-

leştirdi. Her sayıda bir iki şairin toplu eserlerine yer ayırarak yarı kitap niteliğinde bir albüm niteliği kazandı. Şimdi artık Yeni Dergi şairlerinin eserlerine ancak De Yayınevinin kitaplarında kavuşabilirsiniz, böylece dergi, kitap yayımını besleyerek; kitaplar, önce Yeni Dergi'de başlayarak birbirini izleyecek. Öyle ki, "Memet Fuat'ın seçtikleri", kendiliğinden hazır duruyor dergisinde. Bir işin böyle tutarlı bir izleniş kolaylığıyla uygulanışı, doğrusu dergicilik açısından az görülen bir ölçü; Varlık'ın bir zamanlar yarattığı edebiyat öncülüğünü şimdi sürdüren o. Bir yılın sayılarına bakmak bile yeter yargıya: Ocak'ta Nâzım'dan, Necatigil'den şiirler; Allen Tate: Şair Kime Karşı Sorumludur?; Şubat, Federico G. Lorca özel sayısı; Mart'ta İlhan Berk'le Can Yücel; Nisan'da Cansever'den şiirler, C. Süreya'nın "Genç Şairlerden Seçmeleri"yle "Dağlarca'nın Şiiri" üzerine denemesi; Mayıs, Necatigil le Cansever (otel). Haziran, Melih Cevdet Anday ve İlhan Berk; Eliot'un şiiri üzerine bir araştırma. Temmuz, gene Melih Cevdet Anday ve Necatigil'in "Genç Şairlerden Seçmeler"i; Ağustos, Necatigil; Eylül'de Cansever'den şiir(ler) ve Eser Gürson'un İsmet Özel'in "Geceleyin Bir Koşu" kitabı üzerine dedikleri. Ekim'de Ece Ayhan'ın Ortodoksluklar'ı, Edip Cansever'in "Genç Şairlerden Seçmeler"i; Kasım. Afrika Şiiri Özel Sayısı, Nâzım'dan ve Cansever'den örnekler; Aralık 1966 Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Ece Ayhan'ın şiirleri.

S O Y U T Şiirle yaşayan dergilerden biri, yeni şiiri yaşatan ve bunun kavgasını da yapan (Yeni Dergi'deki seçmelerin hakkını arayarak) sürümsüz ve satışsız bir merak ve istek dergisi. Kendi kendini yeter sayarak ve fazla bir şey de umut etmeden. Önceleri Cemal Süreya'nın şiir üstüne yazılariyle de besleniyordu; kadrosunda taze adlar kümelenişi: Günel Altıntaş, Ali Yüce, Sumer Öztürk, Refik Durbaş, Süreyya Kampak, Egemen Berköz, Sedat Umran, Eray Canberk, Halûk Aker, Abdülkadir Bulut, Adnan Onart, Turgut Tan, Yavuz Ergun, Güven Turan, Ozkan Mert.. ve tabii Halil İbrahim Bahar. "Şiirin Okuyucusu Yoktur" demek zorunda kalan dergi sahibi: "Şiirin okuyucusu yoktur; ama yazanı çok. Ülkemizde şiir okuyucusu şiir yazanlara denk olsa, bendekl sevinç hepinize yeterdi. Şimdi sevincim bana bile çok az geliyor; hiç yok desem daha doğrudur." (15, Temmuz 1966). Gene de çıkıyor Soyut.

ŞİİR SANATI İkinci yılına girdi -şiirlerini göremediğim- Kemal Özer'in dergisi. İlk sayısında "Şiir sanatı yalnız şiire, şiirin sorunlarına yer vermek için çıkıyor. Bütüniyle buna ayrıldığından, öteki dergilerden daha fazlasını gerçekleştirmek umudunda. Özelliği; belirli bir görüşü, belirli bir kuşağı öne sürüp onun savaşını, savunmasını yapmasından değil de, şiir için bir forum olmak istemesinden geliyor." deniyordu. Bu açıdan görevini yapmaya çalıştı Şiir Sanatı; nesinin nereye yettiğini ve bu uğraşın nelere mal olduğunu herhalde en iyi yayımcısı bilecektir. Şimdilik düzenle çıkıyor dergi; ister istemez de çevresinde belli bir grup yaratarak ve yalnız onlarla dolarak; forum olmak bu değil tabii; ama niyeti güzel derginin, sayfa düzeni, çeviri seçimi, direnişi gibi. Afşar Timuçin, Doğan Hızlan, Konur Ertop, Cemal Süreya, Özdemir İnce, Hilmi Yavuz, Mehmet Doğan'ın şiir üstüne yazıları ve bir iki eksiği ilâvesiyle Soyut kadrosu şairleri: İsmet Özel, Hilmi Yavuz, İzgân Baz, Mehmet Doğan, Sıddık Elbistan, Melisa Erdönmez, Süreyya Berfe (TMTF Şiir Yarışması'nı kazandı)...

YORDAM 1966'da çıkmaya başladı Hüseyin Cöntürk'ün yeni dergisi; daha bir yaşını doldurmadan belirli bir amaç edindi. Edebiyatın daha çok eğitim yönüne eğilme, edebiyat anlayış ve zevkini yükseltme amacında olan dergi, ilk sayısında sayfalarının yeterince yalnız gençlere ve yenilere yer verebileceğini duyurarak işe başladı. -Aslında bu iki ilke arasında kesin bir çelişme vardı-. Metin incelemeleri, Şairler Sözlüğü, bibliyografya tekniği, eleştirme sözlüğü, dergiler üzerine notlar ve kısa eleştirilerle yola çıkıldı. Hüseyin Cöntürk, Güven Turan, Halûk Aker, Bilgin Adalı, Egemen Berköz, Sami N. Özerdim.. birleştiler her sayıda. "Önce öğrenci - Okuyucu" ilkesiyle metin incelemeleriyle eleştirme bilgilerine öncelik tanındı. Ataç için bir özel sayıdan sonra üstüste dört ay hiç şiir çıkmadı dergide; öyküye sayı ayırmak gerekçesi, bu şiir soğukluğunu açıklamaya yetmedi çoğunlukça. Ama -tek kişinin tutumuna bağlı olarak- apayrı bir kişiliği var Yordam'ın. Daha klasik bir çizgide araştırmalar sürdürerek eğitim işini sorumlulukla alırsa üstüne, yarınlı bir zafer olabilir bu başlangıç. Şimdilik azıcık sayfalarıyla soluklu incelemelere elverişsiz bir ortam; üstelik aranıp bulunması kolay değil.

PAPİRÜS "Aylık Dergi" Papirüs, adının yanma hiçbir daraltıcı sıfat koymadan işe başladı. Şiir, edebiyat, fikir, eleştiri, haber... neye ihtiyaç duyulursa onu vermeye hazır bir geniş açıyla ölü mevsimde, yazın, Haziran'da çıktı. Sanat dergilerinin çoğunda rastlanmıyan (yalnız Varlık'da Yaşar Nabi'nin genel gözlem sonuçları rota gösterir) başyazı tutumuyla sanat ve fikir hayatımızın sorunlarına yöneldi. Aralık sayısı 7. oldu şimdi. Yeni Dergi gibi kitap biçiminde ve ucuz bir kitap fiyatında olan dergi, son yıllarda başlayan dergi boyutlarının değişmesi dileğinin yeni bir onayı oldu. Birkaç yapraklık, ucuz ve küçük dergilerden (Soyut, Şiir Sanatı, Yordam, Yeditepe..) -eskiden ne çok örnekleri çıkmıştı o ölçüdekilerin- uzaklaşma eğilimi; bu türe bir çeşit güvensizlik belirtisidir.

Yeni Dergi, Türk Dili, Tercüme (ve bunların iyice kitaplaşan özel sayıları) gibi Papirüs de doyurucu bir özle çıkmak istiyor; daha da tutarlı bir araştırma dileği ve "telif yazılar dergisi" olma ilkesiyle. Papirüs'ün en dikkate değer tutumu şiirle birlikte şairlere önemli bir bölüm ayırma, resimlerle hayatlarını gösterme, her sayıda başka bir şairi hatırlatma görevi oldu. "Düştü çemende berk-i diraht itibardan" örneği, yalnız şiirleri yayımlanırsa adları geçen, bunun dışında "nâm ü nişane kalmadı fasl-ı bahardan" gibi sessizce unutulan şairler: Herşeyden önce şiirin önde gittiği yirmi yıl öncenin yoğun havasındakiler. Şimdi her beş yılda bir yeni kuşaklarm sözü edilmesi, birkaç şiirin üstüste yayımıyla sanatçılar çevresinde -gereğince okunmadan, kuşkulanılmadan- ün kazanılması kolaylıkları yok değil. Papirüs, iyice biliyorum ki, önce geçmişi değerlendirmek, onunla hesaplaşmak, şimdi bulunduğumuz yeri bütün noktalariyle doğru tespit etmek istiyor. Baskı ve hazırlık zorlukları giderildikten sonra daha köklü bir işe girişme niyetinde olduğunu belli eden örnekler var.

Dağlarca, Cansever, Necatigil, Turgut Uyar, Salâh Birsel, Metin Eloğlu, Melih Cevdet Anday bölümlerinden sonra Ocak 1967 nin Orhan Veli'ye ayrılmış bir özel sayı olacağı duyurusu. Bir türlü tam şeklini bulmadı, gereğince doyurucu olmadı bu niyet. Zamanla yeni ölçülere kavuşması, belki de geriye dönüp tazelemesi gerekebilir. Papirüs'de güzel, büyük şiirler de yayımlandı. Cemal Süreya'nın, Süreyya Kanıpak, Metin Eloğlu, S. Başçıllar, İsmet Özel, Turgut Uyar, Cahit Zarifoğlu, Refik Durbaş, Süreyya Berfe, Ahmet Oktay, Hilmi Yavuz..un

eserleri. Özenle sayfalara yerleştirilmiş, dikkati çeken yerleriyle; sonra R. Tomris'in ve Ülkü Tamer'in şiir çevirileri. E. Cansever'in, R. Tomris'in, C. Süreya'nın, Mehmet Doğan'ın, Ahmet Oktay'ın, Adnan Binyazar'ın şiir üzerine yazıları. Böylece çıkışının ilk yılı dolmadan Papirüs; Varlık ve Yeni Dergi'den sonra üçüncü büyük dergi olma yoluna girdi; önümüzdeki zaman bu üç odak noktası etrafındaki kümelenişlerin ürünlerini getirecek.

CEP DERGİSİ Son aylarda Varlık'ın da yeni bir aşamaya girdiğini, bütünlüyle telif yazılara ayrılarak çevirilerin ayrı bir kitap-dergide toplanması dileğinin uygulandığını gördük. "Dünyaya Açılan Pencere - Cep Dergisi", Varlık Yayınevi'nin -öteki rakiplerini geride bırakacak- hızlı bir başlangıcı oldu. Bu ay başında çıkan ikinci sayısını, rastladığım her elde gördüm. "Yurt sorunları ve edebiyatıyla ilgilenmiyecek" olan dergi, yabancı dillerdeki fikir, sanat olaylarını günü gününe izlemek sorumunu yükleniyor. Onun için şiir çevirilerine de artık burada rastlıyacağız demektir; şiir üstüne yazılmış yabancı yazılara da.

Düzenle izleyebildiğim, kolleksiyonlarını sürdürmeye çalıştığım dergiler bunlar. Arada İmece'yi, Yeni İnsan'ı, Hareket'i, Türk Kültürü'nü, artık kapanmış olan Devinim'i, Yelken'i... de dağınık sayılarıyla görmedim değil; elimde birikintileri, üstümde izleri, içimde merakları yok.

Bütün bu gözlemlerin sonucu şu: Güçlü dergi kümelenişleri çevresinde edebiyat ve şiir kendi varlığının kavgasını sürdürüyor, şimdilik. büyük aynalara yansımasa da...

KİTAPLAR

Bir Yayınevi'nin adıyla öne sürülen pek az tercihli kitap var ortada. Gördüklerimin çoğu yalnız bir matbaa adı taşıyorlardı sadece. Tabii başta De Yayınevi geliyor gene: İki ayrı diziyi sürdürüyor Memet Fuat, aynı adla: "Türk Şiiri Dizisi". Nâzım Hikmet'den dört kitap: Rubailer (Mart, 1966), Dört Hapishaneden (Mart, 1966), Memleketimden İnsan Manzaraları I (Ağustos, 1966), Memleketimden İnsan Manzaraları II (Kasım, 1966). Aynı işe İzlem Yayıneviyle Dost da katıldılar: Yeni Şiirler (Şubat, 1966), Gece Gelen Telgraf - Portreler - Bir Artı Bir (Ağustos, 1966), İnsan Manzaraları. Böylece bir yıl içinde -oyunları dışında- Nâzım'dan yedi ki-

tap. Biraz daha sürecek bu. Karşılaştırmalı baskılar ve kronolojik dizilişten sonra tam bir külliyat çıkınca ortaya, Nâzım şiiri üzerinde çalışabilmek için gerekli belgeler elimizde olacak. O vakte kadar ya Cemal Süreya'nın Papirüs'de çıkan yazısı gibi denemelerle (Temmuz, 1966, sayı 2), ya Güncel Altıntaş'ın "Nâzım Şiirine Dönmemek Gericiliktir" (Soyut 11, Haziran 1966) gibi iddialarla, ya Samih Emre'nin kitap tanıtmalariyle (Yön 183, 30 Eylül) ya da Şiir Sanatı'nın soruşturmasına verilen acele ve gözü kapalı cevaplarla (8. sayıdan başlıyarak) yetinip gideceğiz. Umulduğu kadar okunur, bilinirse Nâzım, farkında olmadan etkileyecek inkârcılarını; önümüzdeki günlerde..

De şairlerinin üçünün kitabı çıktı bu yıl: Edip Cansever'in "Çağrılmayan Yakup", Oktay Rifat'ın "Elleri Var Özgürlüğün" (Mart, 1966), Ülkü Tamer'in "İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür" (Nisan, 1966). Üçü de en olgun örnekleriydi kendi gelişmelerinin. Yanyana gelişleri ancak bir değer ortaklığıyla açıklanabilecek ayrı başarılar. Aynı yollarda ayrı ayrı açıların yönünde birbirinden uzak yerlere düşen şiirler; bize hepsinden tad almak şansı kalıyor; karşılaştırmalı ve derinliğine bir araştırma yapamadıkça. Yılın en yankılı bu üç kitabı hakkında yeterince yazılmadı, ama gene de bir şeyler var: Samih Emre - Şiir Dünyaları (Yön 161, 29 Nisan 1966), Üstün Akmen - Çağırılmayan Yakup (Soyut 12, Nisan 1966), Güven Turan - Bir Bileşimin Ürünleri, Oktay Rifat (Soyut, 13) -sırası geldiği için- Güven Turan'ın Ülkü Tamer üzerine metin incelemesi- (Yordam 10, Ekim 1966), R. Tomris - Elleri Var Özgürlüğün (Papirüs 1, Haziran 1966), Anıl Meriçelli - Ülkü Tamer'in şiiri hakkında (Papirüs 5, Ekim 1966), Adnan Binyazar - Ülkü Tamer için (Papirüs 6, Kasım 1966), Ruşen Hakkı ve Muzaffer Uyguner'in Ülkü Tamer hakkında (Varlık 676), Refik Durbaş - Ülkü Tamer'in yeni kitabı (Şiir Sanatı 9, Temmuz 1966).

Ahmet Oktay'ın, Dost Yayınları arasında Mayıs'ta çıkan kitabı Dr. Kaligarl'nin Dönüşü, baştan sona kırk sayfalık tek bir uzun şiir. Sartre'ın Gizli Oturum oyunundaki gibi birbirlerinden çekinen, birbirinden yardım uman, birbirine açılan, kendilerini arayan kişilerin -o kişiliklere bölünmüş tek insanın- hem gerçekle bağıntılı, hem bilinçaltı bunalımı. Bana Cansever etkisini hatırlatan kavram yakınlıkları, biçim ben-

zerliği. Bir okuyuşta tadına varılması zor durum derinliği; özel bir sözlük ve yer yer müthiş güclenen bir deyiş.

Fahir Onger Yayınları içinde iki şiir kitabı: Arif Damar'ın "Alıcı Kuş", Ömer Faruk Toprak'ın "Susan Anadolu". Aydınlık ve somut olmakta, toplumsal bireyin çevresiyle ilişkilerini açık dille söylemekte yaklaşıyorlar birbirlerine. Damar ne kadar kısa dizelerle yetiniyorsa, Toprak da en uzun satırlara sığamama taşkınlığında. Her ikisi bir noktada daha birleşiyorlar: Az yazmak, az yayımlamak. Susan Anadolu, Ömer Faruk Toprak'ın 1943'de başladığı şiir hayatının onar yıl aralıklarla toplayabildiği üçüncü kitabı sayılabilir. Edebiyatımızın yakın geçmişindeki değerli adları üzerinde aksatmasız anı yazıları ve şiirimizin hayattan, gerçekten yanlış ayrılışı üzerine eleştiriler yayımlayan Toprak, düşüncesini iletmede elinde olmadan cümleleştiriyor anlatımını; Arif Damar, vecizlik tasarrufunda iyice.

Habora Kitabevi'nin şiir dizisinde Sennur Sezer'in "Yasak" adlı kitabı çıktı (Mart, 1966). "Şiir, tok adamların Leylâ'lara yazdığıdır Rifat" taşlamasiyle belli ettiği gibi Sennur Sezer, yaşamanın zor, çileli, haklı ama ezik, güzel ama yasak, yerlerinden aldığı konuları işliyor hep. Anlamadığım bir tarafı, şiirlerinde en güzelle en kolaya yanyana, dizdize yer vermesi. Esine mi koyveriyor kendini, yeterince çalışmıyor mu, açık haykırının gücüne mi kapılıyor ne? Aynı yayınevi, Rus Ozanları, Şiirlerle Sinema gibi antolojilerin yanısıra A. Aydın Hatipoğlu'nun "Çömçe Gelin" adlı kitabını da bastı.

Aşık İhsani'nin, yarattığı olayla yankılanan "Yazacağım" (100 kuruş yeter) kitabiyle, Şükran Kurdakul'un Ataç Yayınları arasında çıkan "İzmir'in İçinde Amerikan Neferi" açık eleştirileri ve meydan okuyan sesleriyle birleşmiş sayılabilir. Hiçbir oyuna kapılmadan Türkçenin imkânlarını kullanan düşünce eylemi seslenişler.

Nahit Ulvi Akgün, Varlık'da parçalarını yayımladığı "Evren Türküsü" şiirlerini Kovan Yayınevinin küçük bir kitabında topladı. Bana Melih Cevdet Anday'ın "Kolları Bağlı Odisseus"ünü hatırlatan konu yakınlığıyla Akgün, evrenin ve insanın yaradılış serüveni üzerinde felsefe sorunlarını şiirleştirme çabasında; yeni bir şey değil bu; dünyanın özel bir açıklanışına kavuşmadıkça.

"İlk gençlik yıllarımda 'Erciyaş'tan Kopan Çığ' ve 'Burda

Mehmet Alan

Bir Kalb Çarpıyor' adlı ilk şiir denemelerimi yayımladığım oldu. Fakat buraya girmeyenleri benim şiirim saymamaları, okuyucularımdan en ısrarlı dileğimdir" diyerek Behçet Kemal Çağlar, kocaman ve özenli baskısıyla 15 liralık bir seçmeler yayımladı: Benden İçeri. Yanısıra "Hediyesi beş lira" (fiyatı denirse günah olur belki) Kur'an'ı Kerim'den İlhamlar. (Minnetoğlu Yayınları, 112 sayfa).

Sıtkı Yırcalı'nın kitabı: Narlıkahvede Deli Divane (Ankara, Beşnur Matbaası 82 sayfa, 5 lira), Sabih Şendil'in çocuklar için şiirleri: Dilek ile İpek (Su Yayınları, 42 sayfa, 3 lira), İbrahim Zeki Burdurlu'nun "Sev Beni" (62 sayfa, 3 lira), Sema Okay'ın Yaşamaktan Yorgun (45 sayfa, 250 kuruş), Hazım Zeyrek'in Gada (Su Yayınları, 48 sayfa, 3 lira), Sadık Deniz'in Yörünge (Yeditepe Yayını, 46 sayfa, 2 lira), Muzaffer Arabul'un İğri Tahtalar, Sıtkı Salih Gör'ün Kuşluk Ötesi (Memleket Yayınları, 32 sayfa, 250 kuruş), Ayhan Kırdar'ın Ole (30 sayfa, 2 lira), Egemen Berköz'ün "Çin Askeri Ah Devran" (Sergi Kitabevi, 32 sayfa, 250 kuruş), Türkân İldeniz'in "Taşra Kızının Deliceleri" (78 sayfa, 4 lira) gördüğüm, yer yer karıştırdığım -hiçbirini bütüniyle okuyamadığımı itiraf ederim- kitaplar. Çoğu kitap biçimine gelmek için zorlanmış heves ürünleri; kendilerinin dışında bir etki yarattıklarını gözleyemedim. Belki ilerde, onları güçlendiren yeni örneklerle gürdürülürse bu emek, nasıl başladığını görmek için tekrar ele alınacaktır.

İş Bankası Yayınları içinde Burhan Toprak'ın hazırladığı Yunus Emre Divanı, Rüştü Şardağ'ın Hayyam'dan Rübailer'in 2. baskısı (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 43 sayfa, 135 kuruş, 1966), Uğrak Yayınları arasında Cevat Çapan'ın özel deyişleriyle tatlı bir çeviri: Sappho'dan Şiirler, Cemal Süreya'nın düzenlediği Mülkiyeli Şairler Antolojisi (P. K. 627, Karaköy), Âkil Aksan'ın çevirileriyle Fransızca Yeni Türk Şiiri Antolojisi (Cahit Sıtkı'dan Cemal Süreya'ya kadar 18 şairden örnekler) de bu yılın yayınları arasında. Eski kaynaklara bakış kolaylığı sağlayacağı için unutmadan eklemeliyim. Hamamizade İhsan'ın çevirileriyle Ömer Hayyam Rübaileri (eski yazıyla metinler ve çeviriler - Resimli, ciltli, Altın Kitaplar Yayını, 20 lira), Prof. Ali Nihat Tarlan'ın hazırladığı Ahmed Paşa Divanı (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 406 sayfa, 22 lira), Prof. Abdülkadir Karahan'ın düzenlediği Figanî ve Divançe-

ıl (tıpkı basım örnekleriyle belgeler, resimli, İ. Ü. Ed. Fak. Yayınlarından, 20 lira) özenli baskılarıyla bu yıl içinde çıktı-lar. En gencinden ustalarına kadar, Türk şairinin, köklerini görebilmek için bilmesi gereken eserler.

ÖZET

Bu eksik, kuru, kısa ve kesin yargılara gitmekten bilerek sakınan bibliyografya yazısının sonucu şu:

Şiir dergilerde; kitaplar, dergilerden zayıf etkide.

Tek tek şiirlerin yankısı olsa da eserlerinki sessiz.

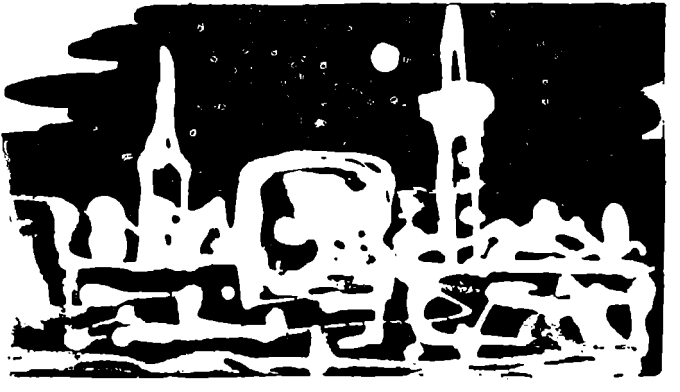
Şiir, yazılıyor, okunmuyor; yayılıyor, duyulmuyor.

Şiir küçümsenmiyor, ama önem verilip büyümsense bile dar bir sanatçılar çevresinin içinde kendi kendine.

Çeşitli şiir ölçülerinin karışıklığında, yanyana birçok nesil; hepsinin kaderi bir; karşılıklı kapanışlar.

Şiir hayatla değil eskisi gibi; birçok alanı boş bırakarak, kendi kozasında kapalı, dar, sırlı, soyut.

Şüphesiz bir yaşamanın en önemli anı, onu hazırlayacak ilk birleşmenin koşulları olacak. Bugünün şiiri, geçmişten bir şeyler beklemenin umuduyla yarına başka türlü hazırlanmanın kararsız bunalımı içinde. Yakında çok şeyler değişecek. Hiçbir şey bilmiyorum ama, seziyorum bunu.

Erol Salman

1966 DA ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Tahir ALANGU

Bir yıl içinde yayınlanan hikâye ve roman kitaplarını toplu olarak gözden geçiren, beliren değerleri göstermeğe çalışan yazılarımı 1957 yılından bu yana sürdürüyorum. Geçen yılın yazısında hikâye ve roman dallarındaki eserlerin, Cumhuriyet'ten sonraki kültür gelişmeleri ve birikmelerinin bir sonucu olarak, 1930'lardan sonra gittikçe hızlanan bir tempoyla nasıl çoğaldığını ve güçlendiğini anlatmış, küçük hikâyeyle başlayan gerçekçi aşamaların zamanla romana doğru nasıl geliştiğini, hikâye yolunun başarılı öncülerinin, gittikçe açılan yayın şart ve imkânlarını izleyerek ve ustalaşarak romana doğru nasıl yöneldiklerini tasvir etmiştim. Öyle ki, bütün genç öncüler bir süre küçük hikâyeyi deniyorlar, sonra bu alanı arkadan gelen daha genç kuşaklara bırakarak romana geçiyorlardı. Bu evrilmenin bir sonucu olarak roman alanındaki ilk öncü kıpırdanmaların 1945 yıllarından sonra başladığını görüyorduk. 1920 yıllarında yazı alanında ilk denemeleriyle görünen öncüler, İkinci Dünya Savaşından sonra önlerinde umut verici, özgür bir düşün ve sanat yolunun açıldığını görüyorlardı. Mütareke ve Meşrutiyet devirlerinden Cumhuriyet'in ilk yıllarına devredilen yazarların çoğu, yazı ve edebiyat alanlarını çeşitli sebeplerle bırakmışlar; devrimler, halkevlerindeki çalışmalar, eğitim kampanyaları, birdenbire genişleyen çeviri edebiyatının hazırladığı genç kuşaklar, önce yeni gerçekçi hikâyeyi, onun ardından gelen yeni gerçekçi romanı izleyecek duruma gelmişlerdi. 1945-1960 yılları arasında da *"hikâyeden romana"* doğru gelişen ve ilk örnekleriyle gittikçe genişleyen yeni okuyucu katlarına yayılan eserler, gazetelere ve yayınevlerine, oralardan da geniş aydın çevrelerine doğru açılıyordu. Ama 1960'dan sonra da yalnız küçük hikâyede değil, romanda da göze çarpan duraklamalar başlamıştı. Önce günlük gazeteler edebiyatla olan ilişkilerini kesmişler, haftalık sanat ve edebiyat sayfalarını kaldırmışlar, sonra da yeni hikâye ve roman-

ları yayınlamaz olmuşlardı. Haber seviyesinde bile olsa edebiyatı yansıtmaz olmuşlardı. Sonra sıra yayınevlerine geldi; önce hikâye kitaplarını, sonra da romanları yayınlamaz oldular. Çağımızın roman ve hikâye yazarlarının çoğunluğunun bugün en önemli sorunları, yıllardır bekleyen eserlerini yayınlayacak yayınevlerini bulamayışlarıdır. Yayınevlerinin sayıları, eser çeşitleri ve baskı sayıları büyük gelişmeler, hattâ rasamalar gösterdiği, kâğıt sarfiyatı da arttığı halde, ün yapmış, değerlerini kabul ettirmiş yazarların eserlerini bastıracak yer ve imkân bulamayışları, günümüz edebiyatının karşısına dikilmiş büyük bir engel olarak duruyor, bu sorun her yerde tartışılıyor. 1960'dan sonra başlıyan, birçok genç öncüleri eserlerini kendi paralariyle basmağa doğru iteliyen bu *"sürgün olayı"*nın nedenleri üzerinde burada durulmıyacaktır. Ama kısaca şunu söyliyebiliriz: 1960'dan sonra çok hızlı bir tempoda gelişen Türkiye şartlarından ve evrilişinden gittikçe uzaklaşan öncü edebiyat, başlangıcında büyük ve dallı budaklı görünüşü ile ortaya çıkan Türkiye sorunlarını yansıtıyor, bu yoldaki öncülüğüdür ki, okuyucuları geniş ölçüde çekiyordu. Öncü gerçekçiler ortaya çıktıkları zaman, Türkiye'nin gerçekleri ve sorunları ne basında, ne üniversite bilim çevrelerinde, ne de kitaplarda tartışılıyordu. Ama 1960'dan sonra üstü açılan bütün sorunlar, bütün bu alanları kapladıktan başka, radyolar ve açık oturumlar, politikayla birlikte büyük kitlelere doğru yayıldı. Böyle olunca, vaktiyle yeni gerçekçilerin eserlerini yalnız sanat ve edebiyat merakiyle değil, yurd sorunlara duydukları merakla da okuyan aydınlar yavaş yavaş edebiyattan koptular, ilgileri aksiyona ve başka yayınlara doğru kaydı. Hikâye ve romanda öncü gerçekçilerin yalın gözlem seviyesinde kalmış tasvirleri çoktan aşılmış oluyordu. Öte yandan, batıdaki yeni edebiyat akımlarının büyük öncülerinin eserleri dilimize bol bol çevrilirken, onları örnek alan yeni öncülerin eserlerini okuyanlar da artık bulunmuyor, edebiyat çok kapalı bir çevreye sıkışıyordu. Bir yandan da, gerçekçilik anlayışındaki sürekli yabancılaşma kadar dil yenileşmeleri de edebiyatı hızla öncülerin hazırladıkları okuyucudan koparıyordu. Bilim ve aksiyondaki büyük gelişmeleri tarihî evrim içindeki gerekli yerine oturtamıyan, bu gelişmeleri yorumlayacak ve büyük sorunların altında yatan motiflere ulaşamıyacak bir gerçekçiliğin, eski yüzeyden olayları derleyen tas-

virci tutumları ile artık öncü sayılamıyacağı görülüyordu. Sürekli bir devrim çalkantısı içinde evrilen az gelişmiş toplumların edebiyatlarındaki bu öncü nitelik, onların yaşama temelleridir. Bu olmayınca edebiyat çekiciliğini yitirmekte; okuyucularını başka alanlara kaptırmaktadır.

Yeni hikâye ve romanımızı gerçekçi yoldan yenileyenlerin en ünlülerinin bazıları eski şevklerini yitirip bir kenara çekildikleri; bazılarının ise yeni şartların gerektirdiği yenileşmeleri yapma yollarını bulmadan, bütün suçu eleştiricilere ve kitapçılara yükliycrek feryad ettikleri halde, bazılarının da önlerine çıkan bütün reklâm imkânlarını kullandıklarını gördük. Bazıları ise yazının para getiren başka dallarına geçtiler, okuyucunun peşinden kendilerini politikaya kaptırdılar. Yukarıda sözünü ettiğimiz evrimleri dikkatle izleyen bazılarının da kendilerini yenileyerek eserlerinde büyük aşamalara yönelebildiklerini gördük. Böylece 1960'dan sonraki yıllar amansız tasfiye yılları oldu. Pek az kimse bu amansız gelişmeye karşı çıkabildi.

1960'dan sonra yavaş yavaş ortaya çıkan bir başka büyük gerçek de, edebiyat armağanlarının gitgide azalması ve artık yazarı da, okuyucu çevrelerini de etkileyemeden sönmeleridir. Eskiden eserler vardı, yalnız armağanların iyi idare edilmediklerinden yakınılırdı, ama şimdi eserler hem sayı, hem de değer bakımlarından gittikçe sönükleşmekte, kimseleri etkileyemiyecek bir gücsüzlüğe doğru kaymaktadırlar. Edebiyat armağanlarının sanatçı ve aydın çevrelerini bile etkilemiyecek duruma gelmelerinin bir başka nedeni de. artık propaganda güçlerinin kalmayışıdır. Armağanlar bugün yeterli eser yokluğu karşısında şansa bağlı bir malî yardım seviyesine inmiş bulunmaktadır. Eski armağanlardan geriye kalan Salt Falk Hikâye Armağanını, geçen yıl Cengiz Yörük *"Çölde Bir Deve"* adındaki kitabı ile kazandı. Bu alanda en önemli hareket geçen yıl içinde *"Tercüman"* gazetesinin açtığı bütün yazı dallarını kucaklıyan Büyük Edebiyat Armağanı olmuş, hikâye alanının sonuçları bu yıl içinde alınmıştı.

1968 yılı içinde roman alanında Orhan Kemal'in iki romanı ile yayın alanına çıktığını gördük. Mehmet Seyda da iki romanı ile onun yanında yer alıyor. Ünlü romancı Kemal Tahir'in toplu eserlerini Remzi Kitabevi'nde topladığından bu yana, ne tükenmiş eski eserleri, ne de hazırlanıp teslim edil-

miş yeni romanları gün ışığına çıkabildi. Kemal Tahir'in, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu açısından bugünün gerçeklerini aydınlatmağa yönelen, bir yıldır arasız üzerinde çalıştığı romanının önümüzdeki yıl içinde yayınlanmasının geniş ilgiler toplayacağını, tartışmalara yol açacağını sanıyorum.

Geçen yıl içinde yayınlanmasına başlanan iki büyük roman serisinden birinin biyografiye, ötekinin de kronik tarzındaki biyografiye kaçmasına rağmen, roman sayılmaları gerektiğini, bu alandaki kısırlığa biraz yenilik ve hareket getirdiklerini söylemeliyiz. Bu iki büyük roman serisinden biri, Aziz Nesin'in yedi cilt tutacak *"Böyle Gelmiş Böyle Gitmez"* adındaki, kendi çocukluğundan başlıyarak bugüne kadar çeşitli çevreleri, Türkiye'nin evrimindeki büyük çatışmaları ve bunların insana yansıyan gerçeklerini kucaklamaya çalışan büyük eserinin ilk cildidir. Bu eserin tamamını ne zaman, nasıl gerçekleştirecek bilinemez, ama daha ilk cildi ile önemini kabul ettirdi. İkinci büyük roman dizisi de, yıllardır göze çarpmadan bir köşede unutulan eski şair Hasan İzzettin Dinamo'nun *"Kutsal İsyan"* adındaki sekiz ciltlik, Atatürk'ün hayatını, bulunduğu çevrelerle birlikte genişliğine kapsayan romanının dört cildinin yayınlanmış olmasıdır.

Geçen yıl içinde göze çarpan önemli bir olay da, bizdeki yeni gerçekçilerin eserlerinin yavaş yavaş batı dillerine çevrilmesinin devam etmiş olmasıydı. Bu hareket Yaşar Kemal'in *"İnce Memed"*i ile başlamış, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Orhan Kemal'le devam etmişti. Geçen yıl içinde ise, Aziz Nesin'in, hepsinden daha geniş ölçülerle dünya dillerine çevrilmiş kitaplarının artık cep kitabı baskıları ile geniş kalabalıklara ulaştığı görüldü. Aziz Nesin, ayrıca geçen yıl içinde Bulgaristan'ın düzenlediği *"Altın Kirpi"* armağanını aldı.

Geçen yılın önemli bir başka olayı da, Doğan Kardeş Yayınevi'nin düzenlediği sonuçları da geçen yıl içinde yayınlanan 25.000 liralık çocuk romanları armağanının çok iyi sonuçlar vermesine rağmen, kaldırılmış olmasıdır. Derece alan kitaplar da ancak bu yılın sonunda bir başka yayınevine devredilerek yayınlandı.

1966 ROMAN VE HİKÂYE YILINA TOPLU BİR BAKIŞ

Geçen yıl yazımızın bu bölümünde, 1957'den bu yana, hikâye ve roman türlerinde yayınlanan eserlerin sayılarını gözden geçirmiş, değişikliklere işaret etmiştik. Bu yılın sayılarını da eski listeye ekliyelim:

1957 yılı:	19 roman	— 22 küçük hikâye kitabı	= 41 kitap
. . . . .	. . . . .		
1960 "	9 "	— 10	= 19
1961	11	— 4	= 15
1962	10	— 20	= 30
1963	6	— 11	= 17
1964	5	— 9	= 14
1965	4	— 15	= 19
1966	12	— 8	= 20

Yukarıdaki sayılara göre, 1960'dan sonra başlıyan darlıkların hâlâ sürüp gittiği görülmektedir. Yeni yayınevlerinin ortaya çıkması, kitap çeşitlerinin çoğalması, gazetelerde kitap ilânlarının önemli bir yer tutması, baskı sayılarının artması, çevirilerin çoğalması, sosyal konudaki eserlerin büyük rağbet görmelerine karşılık, bu azalma dikkati çekecek bir anlam kazanıyor. Hele bazı yayınevlerindeki ansiklopedik ve faydalı el kitaplarının daha çok satış yapmaları, okuyucuların eskiden olduğu gibi yalnız *"edebiyat okuyucusu"* olmadıklarını, çeşitlenmeğe başladıklarını açıkça gösteriyor. Duraklama yalnız edebiyat alanındadır.

1966 yılının sayılarına göre 6 tanesi büyük, 3 tanesi küçük, 3 tanesi de çocuk romanı olmak üzere 12 eser var.

Roman ve hikâye alanında oldukça geniş ün kazanan, bir hayli eser yayınlayarak değerlerini kabul ettiren öncülerle genç öncülerin çoğunun geçen yıl içinde eser veremediklerini, ya da bastıramadıklarını görüyoruz:

Kemal Tahir'in devrimden önce *"Öncü"* gazetesinde tefrika edilen *"Yol Ayrımı"*, *"Cumhuriyet"* gazetesinde tefrika edilen *"Bozkırdaki Çekirdek"* romanları, Mehmet Seyda'nın *"Küçük Sevgili"*, *"İnsan Bir Yerde Bellidir"*, *"İncir Çekirdeği"* adlarındaki romanları bu arada sayılabilir. Yaşar Kemal'in de *"Orta Direk"*ten sonra romanlarını artık kitap biçiminde ya-

yınlanmadığını görüyoruz. Vaktiyle *"Tanin"* gazetesinde tefrika edilen *"Yusufçuk - Yusuf"*, geçen yıl içinde *"Milliyet"* gazetesinde *"Akçasazın Ağaları"* adiyle tefrika edilmişti. Fakir Baykurt un bu yıl sonunda *"Cumhuriyet"* gazetesinde tefrika edilen *"Kaplumbağalar"* romanı ile, Orhan Kemal'in *"Evlerden Biri"* de önümüzdeki yıl içinde belki kitap olarak çıkacaktır. Ünlü romancı Samim Kocagöz, elinde bekleyen sekiz romanı yayınlama imkânı bulamayışından duyduğu acıyı her fırsatta yazıyor. Ilhan Tarus'un ne zamandır sesi çıkmıyor. Kemal Bilbaşar, yıllardan sonra yeniden romana döneceğe benziyor. Oktay Akbal, Necati Cumalı, Orhan Hançerlioğlu son yıllarda eser vermiyen yazarlar arasında dikkati çekiyorlar.

Bu yılın roman ve hikâye alanında dikkati çeken bir başka olayı da, birçok değerli yazarımızın eserlerini yayınlama imkânı bulamayışlarına karşılık, eski öncülerin toplu eserlerinin yayınlanmasıdır. Varlık Yayınevi Salt Faik'in toplu eserlerini 8 cilt halinde basıp çıkardıktan sonra, Sabahattin Ali'nin hikâyelerini de bir araya getirdi (7 cilt). Şimdi de Abdülhak Şinasi Hisar'ın toplu eserlerini yayınlıyor. Öte yandan Remzi Kitabevi Kemal Tahir ve başkalarının eserlerini yayınlamağı ertelediği, bir türlü fırsat bulamadığı halde, Halide Edip ve Yakup Kadri'nin kitaplarının dördüncü baskılarını yapmış olmasıdır. Eski büyük öncüler arasında toplu eserlerinin yayınlanması geciken en talihsiz yazar Memduh Şevket Esendal oldu. *"Dost Yayınevi"* bu işe başlayıp ilk kitabı 1965 Eylül'ünde yayınlandığı halde, baskıya hazır üç cilt hikâye ve bir cilt romanı iki yıldır bekletmektedir.

1966 ROMAN YILININ BELLİBAŞLI ESERLERİ

"Böyle Gelmiş Böyle Gitmez"

Çok sayıda ve büyük baskıdaki eserlerile içerde ve dışarıda geniş kitlelere ulaşan Aziz Nesin, son kitabı ile yeni bir aşamaya geçmiş görünüyor. Küçük hikâyeden novele, oradan da romana geçen Aziz Nesin, bundan önce de birkaç roman yazmıştı: *"Erkek Sabahat"* (1957), *"Gol Kralı Salt Hopsalt"* (1957), *"Zübük"* (1961). İlk iki kitabında toplumdaki sivrillikleri örnek tipleri seçerek tasvir ediyor, kolaylıkla derlediği hi-

kâye unsurlarını bir roman bütünü içinde kullanmağı, bütüne ulaşmayı deniyordu. *"Zübük"* adındaki romanında ise, Anadolu kasaba insanının çeyrek yüzyıl içindeki evrimini, davranışlarında ifadesini bulan özelliklerini tasvir ediyordu. Bu insanların politikaya bulaşmış kişiliklerini vermek isterken, onları, yaşadıkları yerli hayat boyutları içinde anlatıyor; bizdeki toplumsal kuruluşa dayanan iç politika çatışmalarının insan gerçeğimizi nerelerde, nasıl belirlediği üzerinde genişlemesine duruyordu. Geniş okuyucu kalabalıklarına ulaşan bir yazarın sık sık romanı denemesi, hikâyelerinde ulaştığı başarıyı bu alanda da sürdürmek istemesi olağan bir şeydi. Aziz Nesin, *"Böyle Gelmiş Böyle Gitmez"*le böyle bir aşamanın sınırına ulaşmış görünüyor.

"Böyle Gelmiş Böyle Gitmez", çocukluğundan başlıyarak bütün hayatını kaplıyacak, yaşadığı çağı da devre devre değişen olay ve şartları ile birlikte tasvir edecek bir büyük biyoğrafya romanı olarak kurulmuş. İlkokul günlerine ve anasının ölümüne kadar ulaşan ilk cildinden sonra, hayatının büyük olaylarına, Türkiye'nin de önemli aşamalarına değinen ciltlerini yayınlaması mümkün olacak mı? Bu ölçülere göre, belki de Aziz Nesin'in, eserlerinin en büyüğü olabileceği görülen bu kitabını yedi ciltte toparlayacağı anlaşılıyor.

Aziz Nesin, kitabına, anasına sunduğu duygulu bir şiirle başlıyor:

Bütün anneler, annelerin en güzeli,
Sen, en güzellerin en güzeli.
Onüçünde evlendin,
Onbeşinde beni doğurdun,
Yirmialtı yaşındaydın,
Yaşamadan öldün.

Sevgi taşan bu yüreği sana borçluyum.

Bütün birinci ciltte, baştan sona, hayatını kapsayan ve günlerini dokuyan bütün anlatım unsurlarının üstünde bu derin ve güçlü ana sevgisi dalgalanıyor. Kitabındaki bütün anlatım ustalıklarına ve yer yer derinlere inen gözlem gücüne bağlanan hayranlığımız bir yana, bu ana sevgisini belirlemekte, yoksul ve itilenmiş çocuklar için bu sevginin nasıl bir an-

lam taşıdığını tasvirdeki büyük başarısı hemen göze çarpıyor. Eserdeki çekicilik, anlatımındaki denge ve uygunluk, bütün gücünü bu büyük sevginin anlatımından alıyor, yer yer göze çarpan bağlantı yanlışlarını bile bağışlatıyor. Bu kitabında Aziz Nesin'in bir başka yanını, ona yaşama ve yazma gücü veren kaynağı yakından tanıyoruz. Onun bu romanında anlattığı, yakın tarihimizin fakir küçük insanlarımıza hazırladığı hayat şartlarını başkalarından da dinlemiştik. Ama bu romanında somut ve sert bir gerçeğin, yazarın hayat dramının belirlenmesinde kullanılışını okurken, edebî değerini aşan daha güçlü ve etkileyip uyarıcı yeni bir anlama ulaştığını da görüyoruz. Kitabın yeniliği dilinde, anlatımında, hayatı kuran bütün ayrıntılarile bize bağlı, bizi yansıtan *"bilinçli"* yönelişinde. Bu kitabında yalnız kendi hayatını değil, Birinci Dünya Savaşı kuşaklarının nerelerden çıkıp, hangi şartlar içinde bugünlere ulaştığını anlatıyor. Yazarlığının ayrıntılara can veren gücü ile *"neden böyle gitmiyeceğini"*, hayatı boyunca sürüp gelen olaylara bağlıyarak önümüze koyuyor.

Bu romanda, bizim fakir insanlarımızın dünyasındaki bütün yoksullukları kapatan duygulu bir sevgi havası esiyor. Bir cahil, okumamış, evlâtlık olarak çileli bir yaşamayı yüklenmiş olan anasının bu kitabın bütün bölümlerine yansıyan dünyasını seyrederken, bizim halkımızdaki kökleri çok eski kaynaklara ulaşan *"yaşama çabası"*ndaki yüceliği, bizim kadınlarımıza has o suskun, sabırlı, çalışkan, fedakâr *"direnme gücü"*nün, anlatılması çok zor olan büyüklüğünü içimize indiriyor. Ancak yürekten bağlanarak yaşanmış bir hayatın içinden gelen usta yazarlar, hem de uzun kalem denemelerinden sonra, böylesine çetin bir işi başarabilecek aşamaya ulaşabilirler. Bütün Türk edebiyatında böylesine canlı bir hayat tasviri, böylesine kırıntı gözlemleri birleştirerek taş taş üstüne yükseltilmiş bir *"ana"* heykeli yoktur.

Babasının kişiliğinde yer yer bulanık, yer yer de iyice aydınlık çizgilerle ortaya çıkarılan örnek tip, düşünce ve davranışlarını her yerde reddettiğimiz insanların, yenilik ve devrim düşmanı halk adamlarının, nerelerde olumlu ve insancıl nitelikleri olabileceğini bütün açıklığı ile ortaya koyuyor.

Yazar, kitabının başında, ortasında, sonunda durup durup bu kitabı niçin yazdığını, neden dolayı halkçı ve toplumcu olduğunu belirtiyor. Teorilerden, dünya gelişmelerine bağlanan

kalıp düşüncelerden uzak, doğrudan kendi ve kendisine benziyenlerin yaşamalarından çıkıp gelen ve iplik iplik bir ömür boyunca dokunmuş, anasından başlıyarak kendisini yaratan ve yaşatanlara ödenmesi gereken bir borcun, onu adım adım ulaştırdığı bir aşamadır bu toplumculuk. Öyleyse Aziz Nesin'in sanatını anlamak için bir anahtardır bu kitap. Halkın onu beğenip okumasının nedenlerini de aynı kökte aramalıdır. Onun öteki roman denemelerinde gördüğümüz mizah civrilikleri, uygunluğu bozan abartmalar, zorlamalar, anlatım şişkinlikleri bu romanda yok. Bu romanda onun anlatımını dengeye ve uygunluğa kavuşturan, bütünlüğü rahatça sürdürüp götüren, kuramsal ve iddialı zorlamalardan koruyan, kutsal saydığı anasını incitmekten çekinen duygulu bir incelik var. Türk okuyucusunun beğenisine ve dünya görüşüne uygun düşen *"fakirliği içinde elde ettiği değerleri savunan"*, bu değerlere dayanarak yaşama ve direnme bilincini sürdürme çabası her sayfasında bütünlüğü kuruyor, anlatımı alıp yürüten etkileyici bir hava estiriyor.

Bu kitap, bir çağ ve nesil romanı olarak, belki de bütünüyle ortaya çıkınca, Maksim Gorki'nin ünlü *"Klim Samgin'in Anıları"* romanı ile karşılaştırılacak, üzerinde çok durulacaktır kanısındayım.

"Kutsal İsyan"

Millî Kurtuluş Savaşımızın yapısına ve sorunlarına yeni açılardan bakmak isteyen araştırmaların yolunu daha önce romancılarımız açmıştı. 1960 devriminden sonra büyük romanlarla anlatılan bu devir birbiri peşinden güçlü yazarlarımızı bu alana çekip getirmişti. Hasan İzzettin Dinamo'nun sekiz ciltlik büyük biyografya ve çağ romanı serisi de, bu yola giren en güçlü eserlerden biri. Bu büyük eser, herşeyden önce olaylara, insan davranışları, onların hayatlarında beliren dram, gündelik hayatlara yansıyan çatışmalar ve yüze çıkan kişilikleri anlatırken bir roman, tarihi oluşumu kişilere ve topluma yansımaları açısından ele alırken de modern bir kronik gibi görünüyor. Bundan dolayıdır ki, bu kitabın türünü belirlerken, şimdiye kadar yazılanlara değil, batıdaki benzerlerine değinmek gerekecektir. En uygun benzerini de 1961 yılının Nobel Edebiyat Armağanı'nı alan İvo Andriç'in *"Travnik Kro-*

nikası" (bizde "Gün Batarken")ında göreceğiz. Her iki eseri okuyanlar, yazarlarının, tarihî olaylara ve bu olaylara katılan ve içinde etkilenerek yuvarlanan kişilere aynı açıdan baktıklarını, belirleyişlerinde de aynı anlatımı kullandıklarını göreceklerdir. İvo Andriç, kronikayı romana doğru yaklaştırmağa çalıştığı halde, H. İzzettin Dinamo'nun romanı kronikaya doğru biraz da biyografya romanına doğru açmağa çalıştığı görülecektir. Roman, kronika, biyografi unsurları ve anlatımlarının bir eserde böylesine *"insan gerçeği ve dramı"* bileşkesinde toplanmasının başarılı bir sonuca ulaştığını söylemek gerekiyor.

Bu kitabı okuyanların, eserini hazırlama yolunda yazarının harcadığı çabanın hemen farkına varacaklarını sanıyorum. Eserinde anlatacağı tarihî kişilerin hayatlarını, öze oturan *"insana bağlanan olaylar"*a bağlıyarak anlatabilmesi için yazarın ayrıntıları nasıl büyük bir sabırla derlediği açıkça görülüyor. Yazarının *"yirmi yıllık bir çalışmaya mâl"* olduğunu söylediği bu eserin ortaya çıkışı büyük bir sabır ve çabanın sonucudur.

Eser değerli bir derleme ve malzeme yığını olarak kalmıyor, karışık ayrıntılar toplamı içinden rahat bir anlatımla kendini okutacak dengeli bir kuruluşa ve yapıya da ulaşıyor. Bu ölçüde bir senteze ve anlatıma ulaşabilmek için, yazarının anlattığı çağa ne ölçüde işlemiş, kişilerinin o mahşerî dünya içindeki yerlerini ve oynadıkları rolleri nasıl kavramış olduğunu bir düşünmeli. Mütareke yıllarından başlıyarak Millî Kurtuluşun sonuna kadar büyük bir çağı, olaylara karışan bir yığın insanı, onların büyük ve tarih yapıcı davranışlarını gündelik olaylara bağlıyarak, insan olarak kişiliklerini canlı, somut ve gerçek varlıklarile ortaya koyabilmesi için, çalışma gücü, inatçı bir sabırdan başka nitelikler ister. Bir köşeye sıkışmış kalmış, çilesini tek başına sürüklemiş, kendini uzun süre gemlemiş, kaleminin mutlu ürününü kafası ve gönlü ile taşıyarak bugüne kadar ulaştırmış bir yazar.

Yazar Meşrutiyet liderlerinden Talât Paşa'nın Bebek kıyılarından bir Alman torpidosuna binerek kaçması sahnesile başlıyor. Bu dram sahnesini, kısa aralıklarla vurduğu renklerle hayatın akışına bağlıyarak tasvir eden yazar, insanoğlunun yıkılışını tarih içinde değil, daha gerçek bir unsur içinde, uğrunda döğüşülen karalar ve denizlerin bizi bastıran ve

sorumluluklarımızı kafamıza vuran havası içinde veriyor. Talât Paşa için artık tarih çok uzakta, ama kaçtığı İstanbul'un karanlık Boğaz'ı ve sularının şıpırtısı ta içindedir. Kendi kaybettiği de, başkalarına kaybettirdiği de asıl budur: *"Osmanlı İmparatorluğunun korkunç çöküntüsünü, hem iri gövdesinin üzerindeki geniş omuzlarında, hem de ruhunda duyuyordu. İçinde, ömründe hiç duymadığı bir acı kabarıyordu. Bu acıyı hiçbir şeye benzetemiyordu. Enver Paşa'da gördüğü, yeni bir serüvene atılan insan hâli ve kararlılığı onda yoktu. Enver, en sonra bir idealist ve askerdi. Fakat Talât Paşa daha realistti ve omuzlarında duyduğu sorumluluk yükü, hiç bir idealin kanatlarının kaldıramıyacağı ağırlıktaydı. Çok sevdiği aziz yurdundan hesap vermeden bir câni gibi kaçıyordu. Yarın paytahtta bir bomba gibi patlıyacak olan kaçış haberinin korkunç gürültüsünü şimdiden kulaklarında duyuyor gibiydi."*. İşte bu şartlar içinde ezilen bir insan, Bebek kıyılarında Boğaz'ın, altında mavi gümüşlü yakamozlar yapan sularının Akdeniz'e doğru bir nehir gibi akıp gittiğinin birdenbire farkına varıvermiştir. Sadrazam olduğu, imparatorluğun kaderini ellerinde tuttuğu günlerde, Talât Paşa, işte bu gerçeğin farkında bile değildi. Boğaz'ın ışıl ışıl parlıyan sularının neler ifade ettiğini bir Alman torpidosuna binerken anlıyacaktı. Böylesine bir insan gerçeğini, büyük yıkılışın ruha yansımasındaki bu dramı ancak bir sanatçı yakalıyabilir, tarihçinin başarabileceği bir iş değildir bu. H. İ. Dinamo, o günlere değinen belgeleri kullanmış, ama onların altında boğulmaktan da kendini koruyabilmiş.

"Cemo"

Birkaç yıl önce İzmir gazetelerinden birinde tefrika edilen, ancak bu yıl içinde kitap düzeninde yayınlanabilen *"Cemo"*, konusu, kişileri, anlatım yolu, edebiyat dünyamıza getirdiği taze ve canlı hava ile kendi yolunda tek eser olarak karşımıza çıkıyor. Doğu Anadolu insanları hayatlarına yansıyan özellikleri ile önce onun hikâyelerine girmişti, şimdi de bu romanla edebiyatımıza giriyor. Çetin tabiat şartlarının insanlara verdiği farklı özellikleri, eski çağlar kültürünün kalıntılarına dayanan törelerini, feodal kalıntılara bağlanan yaşama düzenlerini, lejendları yaratan o eski mitos havasını yansıtan

anlatımı ile bizde şimdiye kadar benzeri görülmeyen bir denemeyi ortaya koyuyor bu eser.

Kemal Bilbaşar, *"Cemo"* romanını iki bölümde kurmuş. Giriş bölümünde Cemo kızın babası Cano, anadan öksüz kalan kızını nasıl yetiştirdiğini anlatıyor. Karısı bey kızı Kevi'nin ölümü üzerine, onun biricik yadigârına büyük bir sevgiyle bağlanan Cano'nun anlatışında, eski efsanelerin, doğu aşıklarının deyişlerine değinen tarihî olayların, dağlı hayatının töresel ayrıntılarının epika havası esiyor. Bu soydan büyük aşk hikâyelerini hâlâ Doğu Anadolu'da gezginci *"hekiyeciler"* anlatıp dolaşırlar. Bunların manzum olarak söylenenleri de vardır. K. Bilbaşar'ın, bu birinci bölümü işlerken bu soy malzemeden geniş ölçüde yararlandığı görülüyor. Sözlü geleneğin halk arasında yaygın eski kaynaklarına, temaları ve motifleriyle sahip çıkan K. Bilbaşar'ın, dil ve anlatımında da o eski hikâyecilik geleneklerinden hayli şey aldığı görülüyor. Son yılların edebiyatında sürekli olarak yalnız batıyı örnek alanların karşısına, bu eserindeki tutumu ile karşı çıkan K. Bilbaşar'ın yeni bir yol açma, hikâye ve romanımızı bu halk kaynağından yenileme amacında olup olmadığını önümüzdeki yıllarda herhalde daha yakından anlama fırsatını bulabileceğiz. Halk hikâyeciliğinin dil ve anlatımındaki, motif ve temalarındaki o büyüleyici *"yalın ve sert güzellik"*in, Anadolu insanını anlatan gerçekçilerin eserlerinde hangi ölçülerde yararlı ve güçlendirici olacağını, ancak yazarların eserlerinde göreceğiz. Ama hemen şunu söylemeliyiz ki, yeni hikâye ve roman yolunun böyle bir havaya muhtaç olduğuna da inanıyoruz. Töreden gelen anlatım yolları ve motiflerinin renkli alacası altında, Anadolu insanının günden güne ortaya dökülen toplum sorunlarının iyi belirlenemiyeceği, aşırı epik havaya bürünen eserlerdeki şiirli havanın temelde yatan büyük çatışmaların gerçeğini anlatmayı örtüp engelliyebileceği düşünülebilir. Ama, K. Bilbaşar'ın eserinde bütün o *"epik ayrıntılar"* yığınına rağmen, Doğu Anadolu insanının, *"tabiat ve eski toplum düzeni"* nin baskısı altında ezilişi rahatça anlatılabilmiş. Devletten ve insancıl uygarlıktan uzak, o eski ilkel toplumların yaşama çartlarını sürdürüp götüren bir ortamda yuvarlanıp giden insanların dramlarını, bütün acıklı yönlerile ortaya koyarken, eserin kuruluşunun yerli anlatım tekniğine bağlanması, *"Cemo"* romanını daha çekici ve ilginç bir duruma getirmiş. Eski ma-

salların şakrak ve hareketli motiflerinin olaylarla içiçe dolanarak anlatılırken, kişilerin hem epik, hem de gerçek hayatları içinde, iki boyutlu bir tanımlamadan geçirilişi, esere yeni denemelere yol açan umutlu bir öncülük niteliği vermiş. Kemal Bilbaşar bu yeni anlatım yolunda bizde öncü durumunda olduğu halde, başka ülkelerde büyük başarılara ulaşmış benzerlerinin de bulunduğunu bilmeliyiz. Orta Amerika'nın ünlü Miguel Asturias'ı, kendini bütün dünyaya aynı tekniği kullanarak tanıtmıştı. Guatemala efsanelerini araştırıp anlatarak işe başlamıştı. Sonra toplum romanlarında Orta Amerika'nın ezilen ve sömürülen köylü ve tarım işçilerini, dilleri ve yerli anlatım teknikleriyle işleyerek tasvir etti. *"Yeşil Papa'* ve *"Ölülerin Gözbebekleri"*nde, büyük ve eski bir kültürden gelen direnme gücünü, halk hikâyeciliğinin anlatımına bağlarken, kaynağını halktan alan, halkı anlatan bir roman tekniğine yöneliyordu.

Kemal Bilbaşar, bu romanında Doğu Anadolu insanının sorunlarını pek fazla eşelemeden, yüzeyden sergilemiş. Cemo'lar, Çancı Memo'lar gibi eski destan kalıntısı kişilerinin artık feodal düzene karşı çıkışlarını, kendi insanlarının öncüleri olarak direnişlerini eserinde yer yer belirtebilmiş. Öncü gerçekçiler için şimdi bütün sorun şu noktada toplanıyor: Kemal Bilbaşar'ın yaptığı gibi, epik belirlemeyi yalnız hayat çevresinde bırakmayıp roman kişilerinin davranış ve dünya görüşlerine kadar yaymadan, çatışmaların yüze çıkmış gerçeklerini daha iyi anlatmanın hizmetinde kullanmak mümkün değil midir? Bunun mümkün olduğunu gösteren örnekler oldukça çok. Romanın bütünü büyüleyici bir efsane ve eski masallar havası sürdürse de, bu eser, doğu insanlarının kişiliklerini ve hayatlarını yansıtabiliyor.

Şiirli destan havası, romanın yarısından sonra gittikçe hızlanan bir tempoyla, Doğu Anadolu toplum düzenindeki *"Ağalık - Kulluk"* sorunlarına, *"devlet - ağa - topraksız kullar"* arasındaki çatışmalara doğru yöneliyor. Memo ile Cemo arka plâna çekiliyor, doğu insanlarının karşılaştıkları çağdaş yaşama sorunları tartışılıyor. Anadolu gerçekleri üzerinde yazanların bizdeki *"ağalık"* düzenini anlatırken çok yerde yanılmalarına karşılık, yazar, Değirmenci Cano ile yaşlıların dilinden, köklü bir reform yapılmadıkça ağalık düzeninin hangi nedenler yüzünden geçerli olacağını, bu düzene karşı çıkanların (dev-

let olsun, kul olsun) nerelerde yenik düştüklerini gerçeklere uygun olarak belirleyebilmiş. Topraklarla birlikte satılıp ağa değiştirmek istemiyen, daha doğrusu eski doğu ayaklanmalarından kalan düşmanlıklar yüzünden yeni ağalara güvenemiyen köylülerin kendilerine yeni bir yaşama düzeni kurma çabalarını tasvir ederken, toprak reformunun nasıl olması gerektiğini tartışan köylüleri hiç yadırgamadan dinliyoruz. Bu bölümlerde Kemal Bilbaşar, en uygun bir yolu seçerek geri bir dünyada yaşayan, epikadan henüz pek kurtulamamış doğulu insanı çelişmelere düşürmeden ütopyacı bir toplum anlayışına doğru kaydırıyor. Halk kaynağından alınan malzemeyi çağdaş sorunları belirlemede kullanılması ilgi çekici bir deneme.

"Cinsel Oyun"

Mehmet Seyda'nın *"Cinsel Oyun"* adındaki romanı, *"Fahimle Osman"*, ya da *"İki çağ arasında büyük ailenin çöküşü"* adlarını verebileceğimiz, şimdiye kadar 4 cildi çıkan büyük roman serisinin yayınlanması geç kalmış ilk kitabı. Bunu, eserinin girişinde kendisi de anlatıyor. Onun şimdiye kadar yayınladığı romanları, kişileri, sorunları, çevreleri, olayları ile birbirine bağlı ayrı adlar altında çıkan kitaplar arasında daha büyük bir bütüne yönelen özellikler taşıdıklarını yeteri ölçüde belli etmişti. Bir ailenin belirli kişilerinin çocukluktan başlıyarak yürüyen hayat serüvenleriyle birlikte, onların kişiliklerine ve dramlarına yansıyan, derinlere işleyen ruh çözümlemelerinin altından yürüyen büyük toplum evrimini de anlatan bir büyük yapıyı, bilinçli, dengeli, amaca yönelen çetin bir çalışkanlıkla taş taş üstüne yükseltiyor. Ortaya çıkacak büyük yapının değeri, Cumhuriyet'ten sonraki insan gerçeklerini anlatmadaki başarısı, bütün romanlarını bir arada düşünenler bir gün anlıyacaklar, Mehmet Seyda'nın sanatçı çabasındaki olumlu direnmeyi bizden daha iyi değerlendirecekler-dir, kanısındayım. Bu büyük roman serisinin ilk cildi olan *"Cinsel Oyun"*un yayınlanması bu bakımdan çok yerinde oldu, büyük yapının daha iyi anlaşılmasına da önemli bir yardımı oldu. Onun diğer romanlarının bu kaynaktan nasıl çıkıp kol kol bir çağı, kişilere yansıyan gerçeklerile kucaklamağa çalıştıkları bugün artık daha kolay anlatılabilecektir. Çanakkale

yıllarından (1916) başlayıp son yıllara kadar uzanan bu roman serisinin, Cumhuriyet yıllarının bütün evrimini, mutlulukları ve bahtsızlıkları ile yüklenen nesillerin hayat dramlarını anlatan, çoğu tefrika halinde kalmış öteki ciltlerinin de yayınlanması, elc alman büyük işin çapını ortaya koyacaktır.

Roman. Hacı Ömer Şâkir Bey'in Kadıköy'deki, dallı budaklı büyük aileyi barındıran evinde başlıyor. Osman'la Fahim'in aralarında bir buçuk yaş fark var, iki kardeş çocuğu. Büyük ailede üstüste üç nesil yaşıyor. Roman, torunların görüş açısından, büyüklerin kurdukları, sürdürmeğe çabaladıkları, artık iktisadi temellerini de yitirmiş, töresel bağlantılarını koparmış, çatışmalara düşmüş yapısını çocuklar gözünde kat kat açılan olaylara dayanarak eleştiriyor. Bu başlangıç romanı, İmparatorluğun parçalanışını izleyen büyük aile dağılışının ilk aşamasını tasvir ediyor. Gürültülü, kalabalık, hepsinin yaşamalarında beliren sinsi ve dengesiz eğilimlerin gide gide büyük olaylara doğru geliştikleri bir ortamda büyüyen çocukların, olayları, çatışmaları izleyen dikkatleri, olup bitenlere işlemeğe çalışan gözlemleri büyük bir başarıyla tasvir ediliyor.

Osman'la Fahim'in küçük yaştan başlıyarak bu çevrede gelişen evrimlerini, yer yer Freudcu çözümlemelere, yer yer onun anlatımına daha uygun düşen davranış psikolojisine dayanan zincirleme gözlemlerle tasvir ediyor. Osman, halasının oğlu Fahim'e hayran. Yaşça, büyük, oyunlarda başkan, her şeyin girdi çıktısını biliyor, büyükler dünyasına doğru yönelişte Osman'ın öncüsü ve öğretmeni. Her ikisi de çevrelerinde olup bitenleri dikkatle izliyorlar, hizmetçilere, evlâtlıklara, komşu kızlara karşı içlerinde uyanan cinsel merak, oyun dünyasının olayları ile içiçe gelişip yürüyor. Büyüklerce yaramazlık olarak görülen olaylar, aslında onların çocuk bilinçlerinde uyanan cinsel ilgilerden ve kıskançlıklardan geliyordu. Çocukluk yıllarında sinsi ve alttan yürüyen bu ilgilerin, bu hazırlıkların ilk gençlik çağlarında nasıl ansızın cinsel azgınlıklara yol açtığı romanın ilerdeki bölümlerinde anlatılıyor.

Romanın dikkati çeken bir başka yanı da, sosyal-psikolojik derinliklerinin yanında anlatım yeniliklerine de yer vermeğe çalışmasıdır. Halk dili ve anlatım yollarının iyi seçilerek kullanılan, esere canlı ve akıcı bir özellik veren yenilikleri yanında, batı örneklerinden alınan bazı yeni denemelerin yaban-

cı düştükleri söylenebilir. Bereket versin, bütün bu anlatım denemelerinin üstünde yürüyen kişilerin dramlık evrimleri, okuyuşu pek fazla engellemiyor. Halk dilinden gelen canlılık ve eski hikâyenin anlatım özelliklerine bağlanan kompozisyon, Mehmet Seyda'nın romancılığı için yeterli ve başarılı bir yenilik sayılmalı, büyük romanın daha fazla oyun ve denemelere yatkın olmıyan yapısını zorlamamalıydı.

Bu eserin, ona bağlanan öteki ciltlerile birlikte, büyük aileden küçük aileye geçiş evrimini genişlemesine, kişilerin kaderlerini belirleyen zorunlu şartları iplik iplik çözümleyen tasvirlerile anlatmasına rağmen, bu özellikleri ile değerlendirilmeğe yanaşılmamış olması, geçen yılın garip bir olayı olmuştu. Bu romanın yayınlanması dolayısı ile yapılan bir toplantıda, ünlü romancılardan biri, töresel eski kapalı büyük ailenin bu romanda olmadığını ileri sürmüş, daha anlayışlı olması gereken bir başkası da, bizde büyük aile diye bir gerçeğin varlığını hiç kabul etmemişti. Halbuki Fahim'le Osman'ın çocukluk günlerinin ailesi, gözleri önünde büyük çatışmalarla yıkılıyor, Mehmet Seyda, iki çocuğun da geleceklerini bu yıkılışın olaylarına bağlıyarak anlatıyordu. Romanın birçok yerlerinde bu yıkılışı ve ondan sonra gelen olayları, görgülerile eski, tecrübeleri ile yeni bir hayata yönelmek isteyen torunların biri edepsizlik ve pişkinlikleri ile başarı yoluna yönelirken, Osman'ın o ezilmiş ve itelenmiş gururu ile küçük adamlığa razı olamayışını tasvir ederken, Mehmet Seyda, eski büyük ailenin parçalanan kollarının Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki çalkantılarını kapsamağa çalışıyor. Hem de bu işi yalnız bu romanı ile değil, bütün roman serisi ile belirlemeğe çalışıyor.

"Bir Gün Büyüyeceksin"

Mehmet Seyda'nın *"Doğan Kardeş Çocuk Armağanı"* kazanan bu romanı, onun, bizdeki büyük ailenin parçalanışını anlatan büyük roman dairesinin bir halkasıdır. Bu roman serisinin ilk eseri *"Yaş Ağaç" (1958)* da, çöken imparatorlukla birlikte büyük buhranlara sürüklenen kalabalık aile yapısının 1923 den sonra parçalanarak taşra kasabalarına dökülüşünü, yeni hayat şartlarına hazırlıklı olmayan büyüklerin davranışları, küçük Osman'ın görüş açısından verilmişti. Burada sevgi ve başarıya özlem duyan bir küçük Osman'ın kişiliğini anlatırken, yalnız düşkünleşen varlıklı aileleri değil, çağımız in-

sanının oluşumunu da tasvir ediyordu. Bir küçük oğlanın yetişmesi, bülûğ çağı öncesi davranışları, ev içi ve dışındaki çatışmaları içinde, büyükler dünyasının ortasında, onların vurdumduymazlıklarının ötesindeki gelişmelerini anlatırken, aile yapımızın temelindeki derin sarsıntılara kadar iniyordu.

Mehmet Seyda, *"Bir Gün Büyüyeceksin"* adındaki yeni romanında aynı temayı, Küçük Osman'ın hayatının ilk basamaklarını ele alarak anlatıyor. Onu, doğduğu günlerden alıyor, ilkokula getirip bırakıyor. Zaman 1920-23 yılları arası. Osman, büyük-baba, babaanne, halalar, enişteler, ağabeyler ve dadıların buluştuğu bir sofra başında kendi anasını bulamaz. Kalabalık bir evin içinde tedirgin ve her şeye uyanık ilgileriyle ev içindeki büyükleri teker teker değerlendirmekte, olup bitenleri gittikçe uyanıp gelişen zekâsı ile seyretmektedir. Olaylar hızla yürür, büyük aile parçalanır. Osman, babaannesi, büyükbabası ve babası ile Anadolunun çeşitli illeri ve ilçelerini dolaşır. Kadıköyündeki eczahânesini kapatmak zorunda kalan baba, dengesiz yaşayışı, hovardalığı, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki yeni hayat şartlarına intibaksızlığı yüzünden, bu kasabalardaki her iş teşebbüsünde başarısızlıkla karşılaşır. Bu süre içinde Osman, ev hayatının kargaşalığından yavaş yavaş sokaktaki oyun ve arkadaş dünyasına, okula ve kasaba hayatının özelliklerine doğru genişlemekte, dünyayı keşfetmektedir. Aile, Anadoludaki serüveninden dönüp İstanbul'a gelir. Romanın ikinci bölümünde, Osman'ın, aile büyükleri arasında olduğu kadar akraba çocukları arasında da "yalnızlık"a doğru kayışı anlatılmaktadır.

Müsrif ve hovarda bir adam olan babasının dengesizliği, Osman'ı önce çekingenliğe, sonra da soğukluğa götürür. Ailenin çöküşünde onun oynadığı büyük rolü, olayları seyrederek kavramıştır. Babasının hovardalığının cezâsını Osman çekecektir. Birinci Dünya Savaşından sonra gelen büyük kriz sırasında iflâsa gidişi, büyük ailenin temellerinin yıkılışını, olaylara yansımış olarak seyrediyoruz. Bütün bunları Osman görür ve yaşar. Böylece aileyi saran ve Osman'ı etkileyen rahatsızlık havada bırakılmış olmuyor.

Ailedeki çekişmeler, yakın çevrede sürüp giden çatışmalar, kavgalar, iflâsın insanları birbirine düşüren hesapları arasında, iki kişi Osman'ı mânen desteklemekte, ona, gerçek kurtuluşun önünde açılacağını müjdelemektedir: Büyükbabası ve

öğretmeni ona *"Bir gün büyüyeceksin"* diyorlar. Ne sen, ne bu üzücü hayat, ne de bu kötü yaşama şartları böyle kalmayacak. Bir gün büyüyecek, bütün bu sıkıntılarını kötü bir rüya gibi gerilerde bırakacaksın.

Yazar, bu romanında bizi büyüklerin çocuklar için düzenledikleri uydurma ve yalan bir dünyayı değil, onların dünyalarındaki gerçekleri anlamağa çağırıyor. Yalnız çocuklara değil, onların dünyalarına ulaşmaları gereken büyüklere de sesleniyor. Yeni eğitim anlayışından yoksun büyüklere sesleniyor.

"Yalancı Dünya"

1966 yılı içinde Orhan Kemal'in iki romanı çıktı. Bunlardan biri vaktile bir dergide tefrika edilirken *"Yeşilçam Sokağı"* adını taşıyordu. Bizdeki film yapıcılarının, sinemadan yaşıyanların kümelendikleri Beyoğlu'nun yan sokaklarının hayatını bu romanında anlatıyordu. Yıllardanberi yayın fırsatı bekliyen bu romanını kitap biçimine sokarken adını *"Yalancı Dünya"*ya çevirmiş. Halk romancısı Orhan Kemal'in şehir hayatını anlatan romanları da belli sıradan kişileri yansıtır, temalarını ve sorunlarını hep aynı çevrelerden, içinde yaşadığı mahallelerden alır. Bu yeni romanı, bir bakıma, onun çevresini genişletmiş oluyor. Geçim kaygısı ile senaryolarını yazarken içine girdiği ve yakından tanıdığı bir başka dünyayı, sinemacılar dünyasını ele alıyor. Orhan Kemal, yazıları ile kalabalık bir aileyi geçindirmek zorunda bir kimse olarak, yıllarca, senaryolar ve film hikâyeleri yazmış, Beyoğlu'nun yan sokaklarındaki şirket yazıhanelerini, derme çatma stüdyoları, sinema işlerinde çalışan insanların gittikleri kahve, lokanta ve pansiyonları görmüş, bu hayatın içinde yuvarlanarak pişmişleri, bu hayatı önemsiyerek pençesine düşmüş saf gençleri, birkaç sandviçle gününü gün edenlerle asıl vurgunları vuranları, kapkaççı bir sanat-ticaret bulamacının çarklarına kendilerini kaptırmış zavallı insanları yakından tanımış, dramlarını yaşamıştı. İşte *"Yalancı Dünya"*, uzun süre içinde dolaştığı bu dünyadan derlenen yalın gözlemleri birleştiriyor.

Marmara kıyılarındaki bir kasabadaki kapalı bir dünya içinde büyümüş, bir esnaf ailesinin mutaassıp çevresinde yetişmiş, ama bir yandan sinema ve sinema dergilerile, öte yandan da varlıklı aile kızlarının etkilerile, bu dar ve kapalı çevreyi aşarak hayata çıkmak isteyen bir kızın serüvenini

anlatmakla başlıyor. Yarım yamalak bir okul görmüş, ronra da kapalı bir hayatın baskısı altına sokulmuş, yeni yetişen ve yaşamağa susamış, bu hayatı da hayal ve duygularını geçiklayan sinema dünyasında bulacaklarını sanan, filmler ve dergilerle bu yolda eğitilerek kışkırtılan gençlerin yanılmalarını, içine düştükleri pis dünyaya nerelerden geçip nasıl geldiklerini anlatıyor bu roman. Gerçekçilik yolunun çok eski ve ünlü bir romanı da bu konuyu ve kişiyi işliyordu. Madam Bovary'yi de, taşralı bir çiftçi kızı olduğu, bir gün yine aynı çevreye döneceği halde, kilise okullarında hayal ve duygularını kışkırtarak eğitmişler, onu dengeli ve akılcı bir eğitimden yoksun bırakmışlar, daha doğrusu tersine eğitmişlerdi. Kendi ailesinden ve hayat gerçeklerinden koparmışlardı onu. Hayat karşısında gücsüzdü, çevresindeki hayattan ve insanlardan tiksiniyordu. Masal prenslerini bekliyor, romantik kitapların ona aşıladığı bir hayatın özlemini çekiyordu. Aynı *"Bovary Sorunu"*, bizim kızlarımızın sağlam ve dengeli bir eğitim görmelerini engelliyen, onları yarım yamalak bir ilkokul eğitiminden sonra evlerine kapayıp, bir yandan da yerli filmler ve magazinlerin bozucu ve ters yollara yöneltici etkilerine açık bıraktıklarının farkında olmadan, onları namuslu aile kızları olarak yetiştireceklerini umanların bir sorunu olarak bizde de kendini gösteriyor. Sinemanın bu ters eğitici ve etkileyici rolü, bugün okulların etkilerini kat kat aşıyor. Burada *"Sofiya Loren - Neriman"*ın kişiliği ve serüveninde anlatılan hep o eski roman sorunudur.

Orhan Kemal, bu romanile de halkın sevdiği ve okuduğu bir romancı olarak artık yolunu iyice seçmiş görünüyor. Hızlı tempolu, değişik olaylara dayanan, hayatı ve kişiliği diyaloglarla veren, çok hareketli romanlarından birini daha veriyor. Anlatımındaki hız ve hayatı ayrıntılarile canlı bir şekilde vermekteki ustalığı romanı rahatça okutuyor. Tıpkı *"Suçlu"* romanındaki kahramanında olduğu gibi, Neriman'ı da, içine düştüğü hayatın gerçek sonuçlarından kurtarıyor, olumlu bir sonuca ulaştırıyor, romanını mutlu bir *"happy end"*le bitiriyor.

"Müfettişler Müfettişi"

Anadolu'nun köyden pek farklı olmıyan demiryolu üzeri vilâyet merkezlerinden birine, kendine müfettiş rüsü vererek gelen, valisinden en küçük memuruna kadar herkesi ürküten,

esnafından ağasına kadar herkesi soyup sızdıran, ortalığı telâşa veren bir dolandırıcının serüvenlerini anlatan iki ciltlik bir romanın ilk cildi. Daha önce bir gazetede de tefrika edilmişti, ikinci cildi de tefrika sırası bekliyor. Kendine müfettiş süsü veren Kudret Yanardağ'ın romanı, Gogol'ün *"Müfettiş"* oyunundaki ünlü konunun Türkiye şartlarına uygulanmış yeni bir örneği, Kudret Yanardağ'ın, istasyon yakınındaki küçük şaraphaneden başlıyarak girip çıktığı her yerde kendine müfettiş pozu vererek dolaşmaları, kasılarak konuşmaları, bütün işlerinde yolsuzluklar bulunan vilâyet halkının korkuları, ve tedirginliklerini sömürüşü, herkesin zayıf yanlarını kollayıştaki ustalıkları hızlı tempolu bir olaylar zinciri halinde yürütülüyor. Orhan Kemal in son romanlarındaki "olay-diyalog" yapısına dayanan hızlı anlatımı, bu eserinde de kendini gösteriyor.

Kasaba halkının *"müfettişler müfettişi"* diye gözlerinde büyüttükleri Kudret Yanardağ'ın yüze çıkmış bütün ahlâksızlıkları, düşkünlükleri, kodaman geçinenlerin, ev, iş, birbirlerile olan bütün ilişkilerindeki dalavereleri ortaya dökmesi için birkaç gün yetmiştir. Orhan Kemal, kişisinin peşinden giderek bütün bu taşra hayatı sahnelerini yüzeyden enstantaneler hâlinde bir film şeridi gibi birbiri peşinden yansıtıyor. Tiplerin fazlalığı, hayat çevrelerindeki değişiklik, olaylar zinciri, anlatımındaki diyalog yapısı, bizdeki eski roman geleneklerinin ölçülerine uyuyor. Orhan Kemal'in bütün son romanları gibi, bu da, sinemayı göze alarak hazırlanmış etkisi bırakıyor. Birçok romancılarımız şimdi bu hesap peşinde.

"Küçük Ağa Ankara'da"

Bu romanın birinci bölümü olan *"Küçük Ağa (1965)* ya daha önce Varlık Yıllığında değinmiştim. Yayınevinin bu son bölümü, *"Küçük Ağa"* ya yalnız adı ile bağlanan başlı başına bir roman olarak göstermesine rağmen, 150 sayfalık bu küçük kitap, bütün bağlantıları ile onun bir devamıdır. Hattâ bu eserde Ankara'ya pek fazla bir yer de verilmemiştir. En doğrusu biri kalınca, öteki çok ince olan bu iki kitabın bir arada, bütün kuruluş ve bağlantıları ile tam bir bütünlük içinde yayınlanması gerekecektir.

1965 Varlık Yıllığı'nda söylediklerimize burada pek az birşey ekliyeceğiz.

Tarık Buğra, Kurtuluş Savaşı'nın bize kapalı kalan bir başka yönünü, *"İkinci Grup"* diye adlandırılan, Kurtuluş Savaşı'nda zaman zaman Meclisi ve olayları etkileyen, ağırlığını duyuran, gelenekçi yurdsever muhalifler grubunun romanını yazıyordu. O, Kurtuluş Savaşını, eski İttihatçı üst kadro geleneklerine ve onların ün salmış örgütleme güçlerine dayanan, batıya ve devrimlere yönelmiş bir grupla değil, *"vatan-millet-din anlayışı - tarih bilinci"* ile içiçe yürüyen, Anadolu halkının gönüllerinde yaşayan din bilincinin örgütlenmede, harekete geçmedeki öncülük güçlerile birleştiriyor. Ona göre, Kurtuluş Savaşı, yanlış yorumlanmıştır. Gerçekte varolan bu dörtlü kutsallıktır ki, bu milletin varoluşunda da, Kurtuluş Savaşı'nda da temel olmuştur. Ve o büyük tarihî olay da ancak bu açıdan anlatılabilir, hâkim karakteri budur. Ancak "cihâd" uğruna açılan ve Anadolu insanının vicdânında her zaman bir yankı bulan bir bayrak, Kurtuluş Savaşı'nda bir başka el tarafından hem dış düşmana, hem de halifeye karşı açılmıştı. Anadolu'da birçok inanmış insan, bu çelişmenin ezici baskısı altında şaşırmış ve bunalmıştı. Doğru yolu bulmakta trajik bir tereddüde düşen bu insanları suçlarken, doğru yolu seçmelerinin zorluğu, yanılmalarını bağışlatacak kadar çetin olduğu da düşünülmeliydi. Kahramanını işte bu çetin durumla karşılaşan bir üstün insan olarak tanımlıyor. Yazara göre bu durum, yenilgi ve istilâların getirdiği acılardan daha büyük trajedilere sebep olmuştur. Anadolu insanı, bu çelişmeler ve çatışmalar yüzünden ızdırap çekmiştir. *"İstanbullu Hoca"*nın şeriâttan kopup Millî Mücâdeleye koşulmasını, kendini ve mutluluğunu fedâ edip nasıl *"Küçük Ağa"* olduğunu tasvir ederken, Tarık Buğra, bu büyük dramı ifade etmeğe çalışıyor. İstanbullu Hoca'nın yırmıbir yaşındayken gelip yerleştiği Akşehir'de *"cihâd geleneğinden"* kopamayışı, Millî Mücâdeleye karşı direnişi, kendini olaylara yaptırarak çetelere katılışı, velhasıl eski kişiliğinden koparak *"Küçük Ağa"* hâline gelişini anlatırken, bizdeki Kuvvay-i Milliye hareketlerinin bazı köşelerine ışık tutmaktadır.

Romanın bu ikinci bölümünde, İstanbullu Hoca'nın cihâd bayrağından başka olan yeni bayrak altında yeni bir kişilikle, Küçük Ağa olarak ortaya çıkışı anlatılmaktadır. Ama romanın bütün inandırıcı anlatımına karşı yine de bir soru çıkıyor ortaya: Onlar bu yeni bayrak altına, bir yeni, değişmiş insan

olarak mı girmişlerdi? Halifeye karşı çıkarken de halifelik kurumuna olan eski ve derin bağlılıkları sürüp gitmiyor mu idi? Romanın son bölümü, değişme denilen şeyin bir sakal kestirme ve ad değiştirmeden ibaret olduğunu açıkça gösteriyor. Küçük Ağa, kasaba ve Kuvvay-i Milliye çatışmalarından bu sefer de Ankara politika çevrelerindeki büyük çatışmaların ortamına giriyordu. Tarık Buğra'nın kitabı bu son bölümü ile de bitmiş olmuyor. Küçük Ağa'nın dramı savaş içinde ve ondan sonra da sürüp gitmedi mi?

Tarık Buğra, romanın bu ikinci bölümünde, Kurtuluş Savaşının gerçeklerini bir başka ve yeni açıdan anlatırken yer yer uzun pasajlar hâlinde tarih görüşünü anlatıyor; bu oluşumun milletin kaderi ve hayatı ile olan ilişkilerine de değinmek fırsatını buluyor. Milli Mücadele yıllarındaki halkın çetin savaş çabalarını, intikam duygularını, eski ve insancıl bir hoşgörüye, Anadolu insanının büyük aldanışına bağlıyor. *"Eşsiz İslâm kafası ve kalbinin yarattığı Osmanlı düzeni içinde bütün münasebetler insana yakışan hâlini buluyordu."* Ama, Anadolu insanı, ihâneti görmüş ve yaşamıştı. Bunlar için *"asıl hedef İngiliz, İtalyan ve Fransız değil, ihânet eden Nikolar ve Agoplardı."* Devlet düzeni bozulunca altta uyuyan bütün hayvanlıklar ortaya çıkmıştı. Kemal Tahir'in *"Yorgun Savaşçı"* romanındaki Doktor Münür'ün ağzından anlatılan tarih görüşü, bu romanda tok sözlü ağırceza reisinin ağzından anlatılıyor. Tanzimat'tan bu yana yabancılaşmanın imparatorluğu ve devleti çürüten evrimini anlatırken, Doktor Münür'le cezâ reisinin birbirini tamamlayışları dikkati çekecek ölçüde yakın düşüyor.

Bu ikinci bölümün yarısı *"Çerkes Edhem'in İhâneti"* olayına ayrılmış. Milli Mücâdele yıllarının Ankara'sına ayrılan bölümünde de, milli cephede birleşen aydınların ne kadar çeşitli ve karşıt güçlerin temsilcileri oldukları, ne kadar çeşitli arka düşünce ve amaçlara sahip olduklarını birkaç sayfa içinde anlatıyor. Küçük Ağa'nın bu düşünce ve dünya görüşü keşmekeşi içindeki çatışmalarının da bir başka ciltte anlatılacağını sanıyoruz.

"Dor Ali"

Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen Behzad Ay'ın kitap düzeninde çıkmış ilk eseri *"Dor Ali"*, Samsun'la Bafra arasındaki

tütün yetiştiren zengin topraklarda barınamıyan, 1950 den sonra gelişen şartlar altında da bir birkaç dönümlük topraklarını köy ağalarına kaptırarak, birbiri ardına büyük şehirlerin gecekondularına, pazar yerlerinin uşaklığına, fabrikaların da ecir köleliğine dökülen köylü ailelerini anlatıyor. Bir süre oralarda öğretmenlik ettiğini öğrendiğim Behzad Ay'ın, daha önce oldukça uzun bir yazı denemesinden geçtiği, eserinin kuruluşundan, köyle şehir arasında bocalıyan insanların gerçeklerine inmesinden, onları kendi hayat şartları içinde belirmesinden, hikâyeden çok diyalog ve zincirleme olaylarla toplum çevresi ve köylünün dramını verebilmesinden anlaşılmaktadır. Bu küçük romanile verdiği bir haftalık hayat kesitini, başarı ile yansıtabilmek için bu yolda bir hayli denemeler yaptığı, hikâyeler yazdığı da anlaşılıyor. Nitekim Behzad Ay'ın daha önce Varlık yıllıklarından birinde (1963) çıkmış bir hikâyesini görmüştüm (Dombak Mühür). Bu hikâyesinde, Bafra köylerinin birindeki toprak kavgasını anlatıyordu. Bütün Karadeniz boyunca, topraksızlıktan yurtlarından kopup buralara göç edip tutunmağa çalışan insanların, ormanlara, meralara, köylerin ortaklık mallarına nasıl saldırdıklarını, ocak ve bucak başkanlarının bu yerleşmelerde oynadıkları rolleri, köyün ortaklık, ya da mirî mallarının bunlara el altından nasıl satıldığını, bu yüzden çıkan kavgaları tasvir ediyordu. Onun hikâyelerinde iyice anlatılmayan, bu romanında da üstü kapalı geçilen bir başka gerçek, olayların arasından sırıtıyor. Dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi bizim zengin topraklarımızda da, küçük toprak sahibinin tutunması, topraksız köylülere küçük topraklar verilmesi, mera ve ormanların onlara paylaştırılması, aslında bu toprakların ağaların ve zengin toprak sahiplerinin ellerine geçmesi işinin birinci aşamasıdır. 2-3 dönümlük toprakları tırnakları ile söküp ekilebilir hâle getiren, birkaç yıl ekip imâr edeyim diye bütün ailesile canlarını dişlerine takanlar, belli bir süre sonra borçlanıyor, bu topraklarda geçinemez ve barınamaz oluyorlar. Ağalar, eskiden sözünü bile etmedikleri yeni tapuları çıkarıyorlar ortaya. Zorluklar gökyüzünden yağıyor. Mahsulün iyi olmadığı bir yıl da, ağa, bu toprakları alıp kendi büyük işletmesine katıveriyor. Artık bir çift öküzle üç dönüm üzerinde kalabalık köylü ailesini, bugünün şartları altında yaşatmanın imkânı kalmamıştır. Behzad Ay,

bu hikâyesindeki toprak kavgalarından *"Dor Ali"*ye geçerken, bu sorunu daha açık bir belirlemeyle ortaya koyabilirdi.

Dil ve anlatımındaki köyle şehir, konuşma dili ile yeni edebiyat dili arasında henüz kesin bir anlayışa ve anlatıma ulaşamayan Behzad Ay'ın küçük sürçmelerini bir yana koyarsak, kendi sırasından gelen, *"Köy Romancıları"* denilen gruptan biraz farklı bir yola girdiği iyice belli oluyor. Her şeyden önce, Behzad Ay'ın, eski köyün yaşıyacağına, hele eğitim yolu ile kalkınacağına inanmadığı görülüyor. Üstelik eski ve töresel köye karşı tutkulu bir hayranlığı da yok. Köyün geçmişinde olduğu gibi bugünkü evriminde ve yaşayışının temelinde de, hangi güçlerin tâyin edici roller oynadıklarını açıkça ortaya koyuyor. Köylü ile palazlanan kasabalı, yine köylü ile devlet güçlerine ve politika örgütüne dayanan ağa arasındaki çatışmalarda, öğretmenin artık rol oynayacak bir gücü kalmadığını da yazar çok iyi biliyor. Bu küçük romanda, Dor Ali'nin özgür ve küçük toprak sahibi köylü olarak neden dolayı artık toprağa tutunacak ve yaşıyacak gücü kalmadığını, 1950 den sonra gelişen şartların, makineleşmiş büyük tarımın küçük çiftçiyi nasıl ezdiğini, ağaların ellerinde toplanan büyük toprakların nasıl olup da büyük işletmeler hâline geldiklerini, olayların içinde yaşamış gözlemcilere has bir sağlamlıkla ortaya koyuyor. Eserinin bütün küçük görünüşüne rağmen, temele oturttuğu sorun, bunun köylülerin hayat dramlarına bağlanarak işlenişi, yazarın gerçekçilik anlayışının sağlamlığını ortaya koyuyor. Eserin güçlü oluşu, yalnız kuruluşundan ve gerçeklerin temeldeki gelişen toplum evrimindeki yürüyüşe dengeli ve sağlam bağlarla bağlanışından gelmiyor. Behzad Ay, daha başka ve önemli bir gerçeğin belirişine dikkati çekiyor: yenik düşen küçük köylü insanlarının büyük şehre dökülürken, yeni bir bilinçleşmeye, ve uyanma aşamasına geçtiğini, küçük köylü olmanın töresel inançları ve dünya görüşünden yavaş yavaş koptuğunu da ortaya koymağa çalışıyor. Köyden koparken, büyük şehirde de ezilip özgürlüğünü yitirirken, bu bilinçlenmenin ne ölçüde yararsız ve ters olduğunun pek farkına varamıyor, varsa bile büyük roman yapısı gerektiren bu sorunun düğümleri üzerine zaten eğilemezdi.

"O Topraklar Bizimdi"

Londra'da yerleşmiş Kırımlı romancı Cengiz Dağcı'nın da-

ha önce dört romanı çıkmıştı: *"Korkunç Yıllar (1956), Yurdunu Kaybeden Adam" (1957), "Onlar da İnsandı (1958), "Ölüm ve Korku Günleri" (1962).* Daha önce Varlık Yayınları arasında çıkan, yayınlanmadan önce de dili üzerinde hayli düzeltmeler yapılan bu romanlarında, Cengiz Dağcı, İkinci Dünya Savaşının sonlarında Sovyet ve Alman orduları arasında sıkışıp kalmanın, her iki devletin peşinden sürüklenerek zaman zaman karşı saflarda savaşa girmenin getirdiği yıkıntıları, Kırımlıların yurtlarından koparılışlarını, ne Rusların, ne de Almanların getirdikleri düzenlere ayak uyduramayışlarını anlatıyordu. İçlerinde yer etmiş o eski milli özgürlüklerinden, eski tarihlerinden arta kalan uygarlıklarına bağlanışlarından kopamıyan Kırımlıların, yeni hayat şartları karşısında eski ahlâk ve törelerine umutsuzca bağlanışlarını dile getiren bu romanlar, bir bakıma Kırım Türklerinin sonlarını, bir bakıma da Cengiz Dağcı'nın bu olaylara iyice karışmış serüvenini anlatıyordu.

İkinci Dünya Savaşı yaklaşırken Kırım'da bir pedagoji enstitüsünde öğrenci olmağa hazırlanan Cengiz Dağcı, 1939 da tank subayı olarak kendini Sovyet ordularile birlikte savaşın içinde bulur. Almanlara esir düşer. Sonra da Almanların kurdukların lejyonlara katılarak bu sefer de Sovyetlere karşı savaşır. Almanların yenilgisiyle biten savaşın sonunda, Cengiz Dağcı, Rusların ellerine düşmemek için Polonya'ya sığınır. Orada da Almanlara karşı çıkan yeraltı örgütüne girer. En sonunda da Rusların yaklaşmaları üzerine Almanyadaki müttefiklere sığınır. Milletlerarası Kızılhaç elile, bir çokları gibi o da, bir yabancı ülkeye, Londra'ya gelir. Şimdi Londra'da bir ütücü-kolacı dükkânı işletiyor. Hayatını dolduran serüvenleri sırayla roman haline getiriyor.

Cengiz Dağcı'nın bütün başarısı, kendinin ve Kırımlıların büyük serüvenlerini anlatan romanlarında beliriyor. Onun başka konularda da bu anlatım gücünü sürdürüp sürdüremiyeceği merak edilecek bir soru. *"O Topraklar Bizimdi"* romanında, Kırım köylülerinin Sovyet idaresi altında, eski töresel yaşama özlemlerini sürdürdüklerini, Kolhoz hayatına bir türlü ayak uyduramadıklarını, topraklarına bağlılıklarını, bütün propagandalara rağmen eski inançlarından bir türlü kopamadıklarını anlatıyor. Romanın birinci bölümü, kolhoz düzenlerini yerleştirmek için yapılan sürgünleri ve kolhozu uygulama zor-

lamalarını tasvir ediyor. İkinci bölümü ise Ukrayna'yı kasıp kavuran İkinci Dünya Savaşı olaylarına ayrılmış.

1966 HİKÂYE YILININ BELLİBAŞLI ESERLERİ

1966 hikâye yılının önemli olaylarından biri, geçen yıllarda başlayan toplu eserlerin yayım işine bu yıl da devam edilmesi, ve yenilerine başlanmış olmasıdır. Yeni hikâye ve roman ürünlerinin yayın şartlarının gittikçe daralmasına karşılık, Cumhuriyet'ten sonra gelen büyük öncülerin eserlerinin toplu olarak yayınlanması dikkati çeken, üzerinde düşünülmesi gereken bir olay olarak beliriyor.

1966 yılının diğer önemli olayı da *"Terciman"* gazetesinin açtığı büyük edebiyat yarışmasıdır. Edebiyatın bütün türlerinde açılan bu büyük yarışmanın şimdiye kadar ancak hikâye dalındaki sonuçları alındı. 1018 kişinin 1400 hikâyeyle katıldığı bu yarışmada birince elemede seçilen 30 hikâye yargıcılar kuruluna sunulmuş, bunlardan da üç tanesi derece, on tanesi de mansiyon almışlardı. Naci Girgin'in *"Hastalık"* adındaki hikâyesi birinciliği, M. Fahri Oğuz'un *"Yaşıyan Ölüler"*i ikinciliği, Halil Ercoşkun'un da *"Sanatçının Bir Köy Delikanlısı Olara'k Karısı ve Onun Mantosu Bir de Kendisi Tabii"* adındaki hikâyesi de üçüncülüğü kazanmıştı. Önümüzdeki aylarda kitap olarak da yayınlanacak olan yarışmanının sonuçları ve gelen hikâyelerin nitelikleri, büyük merkezlerde küçük hikâyenin çok dar bir aralığa sıkışmış gibi görünmesine karşılık, yeni hikâyenin yurt çapında yaygın olduğunu, etkilenen ve bu alanda çalışanların çokluğunu, yurt çapındaki büyük bir birikmenin önümüzdeki yıllarda ortaya çıkabilecek yeni ve büyük aşamaları hazırladığı umutlarını uyandırıyordu.

Geçen yıl sonunda Salt Faik hikâye armağanını Cengiz Yörük ün *"Çölde Bir Deve"* adlı eserine verilmiş olması pek fazla bir yankı uyandırmadı. Dil Kurumu'nun armağanı, bu yıldan sonra, artık yine eskiden olduğu gibi ayrı dallarda verileceğine göre, önümüzdeki yılda bir hikâye kitabı için yol açıldı demektir. Türkiyede armağanlar artık çeşitli nedenler yüzünden yankı uyandırmaz oldu. Her şeyden önce ödül miktarları artık önemsiz. Ayrıca yayın organları ile ilişki kuramıyan küçük armağanlar yeteri ölçüde yankı uyandıramıyor.

Katılan pek sönük eserler arasında seçilenler de ne yazarlarını umutlandırıp destekleyecek, ne de okuyucularda yankı uyandıracak bir talihe ulaşamıyorlar. Yazarların çoğu bugün bile hikâye kitaplarını kendi paraları ile bastırıyorlar.

1966 da hikâye yolunda ancak dokuz hikâye kitabı yayınlandı. Bunlardan ancak ikisi, *"İşsiz"* adındaki hikâye kitabı ile Orhan Kemal, *"İhtiyar Elma Ağacı"* kitabı ile Mahmut Özay, 1950 öncesi öncü gerçekçilerinden. Geriye kalanlar da 1950 den sonra yetişenlerden. Bu da gösteriyor ki, 1950 öncesi öncü kuşağının hikâyecileri, ya artık eser vermez oldular, ya da yazının başka dallarına geçip hikâyeyi çoktan bıraktılar.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da, ancak yıl sonuna yetişebilecek, burada söz konusu edemediğimiz, gelecek yılın yazısına bıraktığımız hikâye kitapları da olacak; bunların bir bölümü de gelecek yıla kalacaktır. Bunlardan Adnan Özyalçıner'in *"Kenarda Birileri"*, Kerim Korcan'ın *"Linç"*, Nevzat Üstün'ün *"Çıplak"*, Burhan Arpad'ın *"Taşı Toprağı Altın"*, Orhan Kemal'in *"Önce Ekmek"* adlarındaki hikâye kitaplarından başka, Cengiz Yörükle Haldun Taner'in de birer hikâye kitabı yayınlayacaklarını öğrendik.

"İşsiz"

Orhan Kemal çoktandır ne hikâye yazıyor, ne de dergi ve gazetelerde kalmış eski hikâyelerini derleyip kitap düzeninde yayınlıyordu. *"Dünyada Harp Vardı"* adındaki son hikâye kitabını da 1963 de çıkarmıştı. Kenarda kalmış eski hikâyelerinden, bir bölümü de romanlarında kullanılmış parçalardan derlenmişe benzeyen bu küçük kitaptaki 12 hikâyenin içinde Orhan Kemal'in eski anlatımını ansıtan çok güçlü parçalar da var. Bu hikâyelerin bazıları onun ilk hikâyelerinde ve romanlarında ele aldığı Adana yaşantılarına ve o çevrelerin küçük insanlarına, bazıları da büyük şehrin sokaklarını ve küçük meyhanelerini dolduran kimselere değiniyor. Onun eserlerinde görülen kişi ve tema zenginliği bu küçük kitabında da kendini gösteriyor. Bu hikâyelerin anlatılışındaki külfetsiz tabiilik, ayrıntılarına varıncaya kadar yaşanmış gerçeklerden gelmeleri, kuruluşlarındaki itinâsızlığı unutturuyor; günümüz hikâyecilerinin anlatım ve biçim denemeleri uğruna neler yitirdiklerini düşündürüyor. Gerçekleri kulaktan duymak, masa başlarında tasarlamak, belli modellerin ezici baskıları altında

yazmakla, onu yaşamış olmaktan gelen açık fark. Orhan Kemal'in hikâyelerine bir canlılık veriyor. Onun kişilerinin yaşantıları ile inandırıcı ve sürükleyici olmasında, kullandığı malzemenin basitliğinden gelen bir güç var.

"İhtiyar Elma Ağacı"

Mahmut Özay "*Yorgo*" adındaki kötü baskılı bir hikâyeler kitabı ile 1965 yılının Sait Faik Hikâye armağanını kazanmıştı. Hikâye yolunun eskilerindendi, ama öncü gerçekçiler arasında kendini bir türlü gösteremeden, kitaplarını bastıramadan taşra kasabalarında öğretmenlik etmiş, arada sırada küçük kitapçıklar bastırmış, zaman zaman da dergilere hikâyeler yollamıştı. Emekliye ayrıldığı günlerde armağan kazanması onu yeniden şevke getirmiş olacak ki, yeniden hikâyeye dönmüş, o usta anlatımı ile hayata ve insanlara anlayışlı, bağışlayıcı bir açıdan bakan yedi hikâyelik bir kitap yayınlamış.

Mahmut Özay'ın yeni anlatım yollarından haberli görünmeyen bir hikâye anlatışı var. Ama ilk bakışta eski gibi görünen bu anlatımı, konularını da, insanlarını da belirlemeye, tatlı bir geçmiş zaman havası içinde anılarını vermeğe yetiyor. Bu kitaptaki hikâyelerinde, Nazilli dolaylarında, Batı Anadoluda, ailesinin yoksul yaşayışını, kendi öğretmenlik yıllarının olaylarını tasvir ediyor. Küçük kasaba yaşantıları ve olaylarını anlatırken, yumuşak, okşayıcı ve mutlu denebilecek küçük adamları tasvir ederken, dilinde bu insanlara ve hayata karşı duyduğu sevginin ince titreşimleri seziliyor. Bu biraz eskimiş anıları okurken, Mahmut Özay'ın, taşra hayatını ve kasaba insanlarını, küçük memurların dünyasını yansıtmada iddiasız bir ustalığa ulaştığını anlıyoruz.

"Yabanın Adamları"

Tarık Dursun K., 1950 den sonra yetişen genç hikâyeciler kuşağının önde gelen umutlarından biriydi. İzmir ve İstanbul yaşantılarından çıkardığı hikâyelerini birkaç kitabında derlemiş, büyük hikâyeden romana geçmiş, bizdeki öncülerin çizdiği yoldan romana da geçmişti. Ama yıllardanberi ne hikâye, ne de roman türlerinde eser vermemiş, çalışmalarını daha çok gazete ve sinema üzerinde toplamış, oldukça değişik bir anlatımla geçen yıl yeniden küçük hikâyeye dönmüştü. Ama bu sefer eski anlatım yolunu bırakmış, çözümleyici, inceden ince-

ye de yorumlayıcı, durgun bir anlatım yolu tutturmuştu. *"Yabanın Adamları"* kitabındaki ondört hikâyeyle şimdi bir başka Tarık Dursun çıkıyor karşımıza. O eski İzmir aşamasından tanıdığımız, anlatımı, kişileri, yansıttıkları dünya ile güçlü bir hikâyeci. Üstelik bu hikâyelerinde sinema cambazlıklarından da sıyrılmış, moda akımların etkilerinden de kurtulmuş görünüyor. Kendi insanlarını, hikâyemize getirdiği canlı bir dünyayı yitirmişti Tarık Dursun. Şimdi bu kitabı ile yine o eski, sağlam ve kalıcı anlatım yoluna rahat bir dönüş yapıyor.

Büyük şehrin kenar mahallelerindeki küçük insanların hayatları, çocukların dünyaları, köylü insanların yaşama savaşları, esnaf, küçük memur, bıçkın delikanlılar, hayatlarının bütün canlılığı içinde kat kat gösteriliyor bu hikâyelerde. Anlatım, tasvir, diyalog, psikolojik belirleme, kişiler, son yıllarda iyice durgunlaşıp solgunlaşan hikâyemize taze ve güçlü bir soluk getiriyor.

"Cehennem"

Genç kuşak hikâyecileri içinde kendi yolunda çabasını sürdüren, bütün olumsuz şartlara rağmen hikâyeyi bırakmayan, her yıl bir kitabını olsun yayınlayan bir direnme içinde Muzaffer Buyrukçu.

Muzaffer Buyrukçu'nun bu yeni kitabında üç tane büyük hikâye var. İlk hikâyelerindeki o yalın, tasvirci ve doğrudan gözlemci anlatım düzeninden çoktan uzaklaşmış, yeni denemelere yönelmişti. *"Cehennem"* adındaki ilk uzun hikâyesinde, bu denemelerinin, çabalı uğraşılarının olumlu sonuçlarını almış görünüyor. Bir büroda çalışan bir grup delikanlının yaşantılarından alınmış kesik sahneleri birbirine ekleyerek, bir öze bağlamadan birbiri peşinden aralıksız sıralayarak yürüttüğü bu *"çevre-insan belirlemesi"*, yeni hikâyeciliğimizde güçlü ve yepyeni bir aşama, Yer yer canlı diyaloglarla kesilen, büyük şehrin sıtmalı yaşama temposu içinde, küçük yaşantılarında ezilip bunalan insanların saatlerini dolduran olaylara ışık tutan bu hikâye ve ötekileri, ustura gibi sert, acımasız, yalın bir gerçekçiliğe yöneliyor. Küçük adamların gündelik hayatlarını kaplayan ayrıntılar içinde sapık cinsel eğilimlerin ne ölçüde ağır bastığını, toplum denilen kırk başlı canavarın, koca şehrin içinde yayılıp kapladığı sapa köşelerde, ayrı ayrı grup-

lara kapanarak, nasıl bize yabancı bir havayı çürütüp yaydıklarını bu öncü ve cesur belirlemeden öğreniyoruz. Bu kitabı ile Muzaffer Buyrukçu'nun, bizdeki öncü gerçekçilerin kurdukları yeni hikâye geleneğini, batılı örnekleri taklit etmeden, bizim insanımıza ve sorunlarımıza yabancılaşmadan yenileme aşamasına ulaşabildiğini görüyoruz.

"Boğuntulu Sokaklar"

Demir Özlü birkaç arkadaşı ile 1950 den sonra bir süre yeni hikâyeyi kaplayan bir varoluşçuluğun moda akımını tutturmağa çalışanlardan biri olmuştu. *"Bunaltı" (1958), "Soluma" (1963)* adlarındaki hikâye kitaplarından sonra, bu yıl içinde yayımladığı *"Boğuntulu Sokaklar"*la da aynı akımı sürdürmeğe çalıştığı görülüyor. Yeni hikâyeciliğimizin gerçekçi öncülerinin çeşitli nedenlerle ortadan çekildikleri hikâye alanına, yaşamanın saçmalığı, anlamsızlığı, kişilerin birbirlerinden kopmuşluğundan gelen yalnızlık ve karamsarlık havasını getirenlerden biriydi. İlk kitabında hikâye anlayışını şöyle belirliyordu: *"Hikâyeyi nasıl yazacağımı bilemiyorum. Hikâye yazmak, bütün olup biteni anlatmakla hiçbir şey söylemiş olmam ki. Hem elimden gelmez bu. Çok başka şeyler anlatmalıyım. Yaşamağa sabırsızlıkla atıldığım zamanla, her şeyi yitirip bıktığım zaman arasındaki büyük farkı... Olayları birer birer sıralamak sıkıntı veriyor bana, hem olay da nedir ki! Önemli olan bizim iç yaşamamızdır, bu sürüp duran acıdır. Varlığımın, kopmuş, aşırılığa sürüklenmiş varlığımın bu çoktan ölü töreler arasındaki serüveni bu. Kendim için ayrı bir yaşama kurmaya çalışmıştım, hepsi o kadar."*. Yeni kitabında aynı görüşlere ve ölçülere bağlandığını, bu anlayışının Paris'i anlatan hikâyelerinde, ta İstanbul günlerinden özlediği, tasarladığı hikâye ortamına oturduğunu görüyoruz. Tutkusuzluk, duygusuzluk, uygarlıktan, dengeli küçük yaşamalardan kopmuşluk, mutluluğu yitirmiş karanlık bir bezginlik dalgalanıyor bu hikâyelerde. Yaşamayı bağlayan, çok yerde geçerli bir düzene koyan törelerden kopmayı bir saplantı haline getiren azgın bir aşırılık özlemi. İki adımda bir içki içen, kahvelere, meyhanelere, barlara girip çıkan, soluk alır gibi her şeyi inkâr eden insanların ge-

lip gittikleri, buluşup ayrıldıkları, biçimden ve her çeşit insancıl sorumluluktan kopmuş bir gölgeli dünyayı anlatıyor bu yazılarda. Kendi koyduğu ölçülere vurunca dilediğini yapmış sayılabilir. Ama bizim insanımıza bir şey söylemlyen, bütün unsurlarile bizden kopup uzaklaşan bu yazıları yayınlama çabası neden? Bu hayatı kendi ölçülerine göre kurup yaşamak yetmez mi?

"Görmeden Gidenler"

Şevket Yücel'i bu ilk kitabı ile, *"Görmeden Gidenler"*deki hikâyeleri ile tanıdım. Ama insanlara ve hayata bakışındaki, anlatımındaki ustalık, onun uzun bir süredir yazdığını gösteriyor. Okul hayatı, öğrencilerin iç açan canlı dünyaları, Doğu Anadolu köylüleri, tabiata yansımış insan dramındaki yüce güzellikler, çok geniş bir alandan derlenmiş hikâyeler. *"Sevilerin Hikâyesi"* parçasındaki yılanların sevişmesi tasvirini bir solukta okudum. Narların çiçek açtığı mevsimde, bir değirmenin bitişiğindeki bahçede geçen olaylar, ağaçlar, sevişen yılanlar, ışıkların ve renklerin kaynaştığı bir dünyada nabızları vuran tablat, yılanlara nefretinden değil, onların sevgiyle mest oluşlarına kızan ve vahşi bir saldırıyla onları ikiye bölen değirmenci. Yaşar Kemal'in *"Ortadirek"*indeki *"Yılanlı Bahçe"*, ya da J. Giono'dan bir sayfa okuyorum sandım. Şevket Yücel'in kitabındaki 21 hikâycyi aynı ilgi ve hayranlıkla okudum. Hayatı ve yurdumun insanlarını, böylesine umutlu, olumlu, ışıklı bir belirleyişle anlatan bir hikâyecinin bir köşede saklı kalmış olmasından, böylesine güçlendirici bir sanatın dar bir çevreye kapalı kalmış olmasından üzündüm. *"317 Tevellütlü Değnek"* hikâyesi de, Anadolunun bağrına açılmış bir yarayı ancak yurtsever gerçekçilere has bir cesaretle ele alıyor. Jandarma dayağı altında inleyen köylüleri anlatan bu hikâye, yalın ve sağlam bir gerçekçi gözlemle belirleniyor.

Şevket Yücel'in okul, öğretmen ve öğrenciler dünyasını anlatan hikâyelerindeki mutlu hava, yer yer sert gerçekçiliğinden gelen acılı hikâyelerinin içimize çöktürdüğü üzüntüyü gideriyor.

"Mesçit Çıkmazı"

Metin İlkin de *"Mesçit Çıkmazı"* adındaki ilk kitabı ile karşımıza çıkıyor. Küçük kasabaların ve gecekondu mahalle-

lerinin fakir insanlarının kavgalı, patırdılı yaşamalarına eğiliyor. Kitabına aldığı on hikâyenin hepsinde de ayrı ayrı toplum çevrelerini, buralarda yaşayan küçük adamların gündelik hayatlarını, çatışmalarını, eski gerçekçi anlatımına bağlanarak tasvir ediyor. Dilindeki canlılık, anlatımındaki zincirleme olaylara dayanan hareket, onu, Orhan Kemal'in yolundan giden bir hikâyeci gibi gösteriyor.

"Pazar Ekmeği"

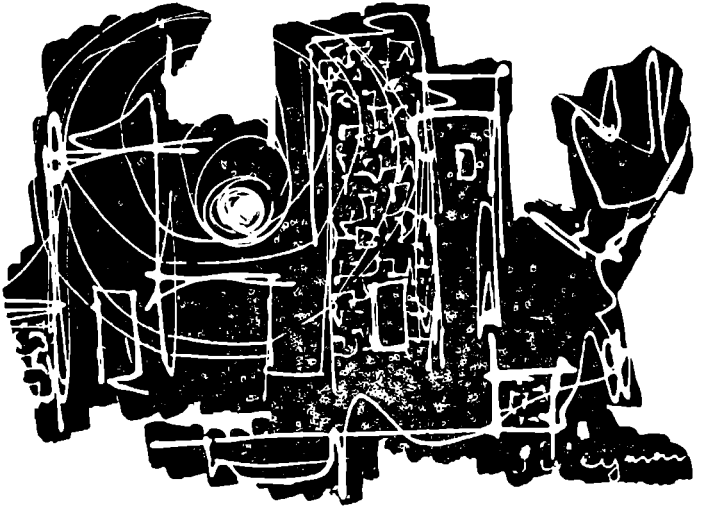
Mustafa Niyazi hikâyede oldukça eskimişlerden. Daha önce çıkmış bir hikâye kitabı ile bir de romanı var. Bu kitabına 12 küçük hikâyesini almış. Değişik çevrelerin insanlarını gözlemci ve tasvirci bir gerçekçilik anlayışına bağlanarak, gündelik yaşamaları içinde belirleyen bu hikâyelerinde, uzun süre yazı yazanların pişkinliği ve ustalığı var. Öze bağlanan olaylarla ve hızlı bir anlatımla sonuca bağlanan bu hikâyelerde hayatın içinden gelen güçlü bir soluk var. *"Halhallar", "Pazar Ekmeği", "Zengin Gülüşü", "Deniz Kızı"* gibi hikâyeleri, hikâyeciliğimizin eski ve yurt gerçeklerine yönelen büyük aşama yıllarını hatırlatan parçalar.

"Baba Lüferle Balıkçı"

Ayhan Sarılsmailoğlu, 1950 den sonra yetişen, hikâyelerini uzun süredir dergilerde yayınlayan, ama kitaplarının çıkması çok geciken bir yazar. 1954-1965 yılları arasında yazıp yayınladığı 18 hikâyesini bu yeni kitabında toplamış. Şehirden, köyden aldığı izlenimlerle, çoğunda kendi yaşantılarını yansıtan bu hikâyelerinde, Ayhan Sarılsmailoğlu, yeni hikâyemizde esen son havalardan ve bir zamanlar yerleşme istidadı gösteren modalardan uzakta, kişilerinin hayatı ve çeşitli çevrelerdeki gerçeklerle yetinmiş. Hikâye bize yansıyan hayat ve çevremizdeki insanlarla bağlantı demek. Bu tutumun getirdiği zengin ve renkli anlatım imkânlarını büyük bir rahatlıkla kullanıyor, A. Sarılsmailoğlu. Onun hikâyeciliğinde Mehduh Şevket Esendal'dan kalan, çoğu genç hikâyecilerimizin unuttukları, ya da zevkine varamadıkları, bizim insanlarımızın dünyalarını anlatmağa çok uygun düşen o tatlı ve yalın anlatımdan esinlenmeler var. Ama o eski ve güçlü hikâyecinin olayları ve çatışmaları ile bütün insanları iyimser bir hava içinde kucakla-

mağa çalışan yanı, A. Sarısmailoğlu'nun hikâyelerinde yer yer acı ve dramlı çizgiler ve sonuçlarla biraz buruklaşıyor.

Ayhan Sarısmailoğlu'nun bu kitabında Sait Faik havasını taşıyan hikâyeler de var. Ama bütün bu esinlenmelerin dışında, onun 1950 den sonra gelenler arasında kişiliğini bulmuş, usta bir hikâyeci olduğunu gösterenleri de çoğunlukta.

Süleyman Günay

1966 DA DENEME - İNCELEME - ELEŞTİRME

Doğan HIZLAN

GİRİŞ

Her yıl yazımıza alışılmış bir yargıyla başlıyoruz. Deneme, inceleme, eleştirme türlerinin en ilginç örnekleri, dikkate değer yazıları dergi yapraklarında gözüküyor. Buna karşılık inceleme kitapları da yayınlanmıyor değil. Ne var ki bunlar çoğunlukla akademik ve ders kitabı niteliği taşıyan kitaplar. Üniversite Edebiyat Fakültelerince yayımlanan kitaplar; belki Türkoloji öğrencilerine yararlı olabilir, bir ders kitabı işlevini taşıyabilir, ama bundan öte bir görev yapamaz. Çağdaş edebiyatın havasıyla, çağdaş eleştirmenin ilkeleriyle eskiyi yorumlayan, değerlendiren eserlere hâlâ rastlayamıyoruz. Kitaplarda, dergilerde gözüken yazılarda da bu üç tür arasındaki sınır iyice çizilmemiş, bu yüzden de değerlendirme zorluğu çıkıyor ortaya. Bu belirsizlikten ötürü olacak, Vedat Günyol eleştirme ve denemelerini ayrı ayrı kitaplar halinde yayınlamak gereğini duydu. Değişik, çok yeni incelemelerin üniversitelerden gelmemesini olağan karşılamak gerek, klâsik öğretim kurumlarından böyle bir görevi yüklenmesini beklemek fazla iyimserlik olacak. Yalnız bu eserlerin çağdaş bir yorumla yazılması gereği de göz önünde bulundurulmamalı mı? Eğer böyle bir çağdaş yorum objektifinden geçirilmezse yapılan çalışmanın bugünün ürünü olmasıyla yüz yıl önceki bir çalışma olması arasında bir ayrım olur mu? Zaten bu incelemelerin, eserlerin çoğu, edisyon kritikten öteye geçmiyor. Anlayacağınız, çoğunlukla ünlversitemelerimizde uzmanlarımız, bilim adamlarımız yalnızca doğru metin saptamasıyla uğraşıyorlar.

Bugün, başvurulabilir bir Edebiyat Tarihi'nden söz edilemez, yayımlananların hepsi tükenmiştir. Bu durumda yayımlanan tarihler okuyucuyu istediği gibi gütmekte, istediğine ulaştırmakta, istemediğine engel koymaktadır. Bizde hâlâ bir eserin *"çağı içinde anlatılmasıyla" "çağdaş anlatılması"* ara-

sındaki ayrım bilinmiyor. Hep Türkoloji bölümlerinden yakınmayalım, diğer filolojilerde de birer iyi incelemeci, denemeci niteliği taşıyan nice uzman kendi bölümünün dar ve gündelik havasında yitip gidiyor. 1966 da dergilerde görülen yazıların en ilgi çekici olanları Divan Edebiyatı ile ilgiliydi. Kuşağımızın yazarları eski edebiyatı yeni bir gözle değerlendiriyorlardı. Bence bu davranış bir gelenekten yararlanma dileğinden çok, geleneği anlama isteği olarak yorumlanabilir.

Yunus Emre'ye Selâm (Sabahattin Eyuboğlu)

Girişte; eski edebiyatın kişilerinin yeni bir gözle yorumlanması, değerlendirilmesi gereğini yazmıştım. İşte böyle bir çalışmaya en güzel örneği bu yıl içinde Eyuboğlu verdi. Eyuboğlu, Yunus Emre'yi bir mutasavvıf olarak değil, bir hümanist olarak anlatıyor. Onca, Emre'nin dinsel yanı hiç de önemli değil ya da tamamen Emre bu açıdan sevilecek biri değil.

Önce Ankara Radyosu'nda yayınlanan bu konuşmanın amacını şöyle özetliyor Eyuboğlu: *"... ama onu bir derviş olarak değil, bir şair olarak, bir mutasavvıf olarak değil, insanlara insanca seslenen bir insan olarak yüceltmek, edebiyatımızın baş köşesine oturtmak kimsenin aklından geçmemişti."* İşte çağı içinde Yunus Emre'yi değerlendirirseniz zor varırsınız böyle sonuçlara, ama çağdaş bir gözle yorumlarsanız o zaman da zor varırsınız başka sonuçlara. Her kitabın yazılma amacı önceden belirlenmeli. Eyuboğlu, amacını önceden iyice kestirmiş, Yunus Emre üzerine bilimsel bir kitap yazmıyacak, belgeler arasında bazı gerçeklere varmaya çabalamıyacak, bir hümanist sanatçıyı topluma anlatacak, sevdirecek, kendi bulduğu zevklerin başkasınca da tadılmasını sağlıyacak. Böyle bir tavır ve amaç, bizde yerleşirse, bir sanatçıyı çeşitli yönlerden, açılardan yorumlamaya çalışan eserlerle ciddi bilim eserleri arasındaki ayrımı da getirir. Kılı kırk yararcasına bir Yunus Emre incelemesi mi okumak istiyorsunuz, Yunus Emre üzerine söylenilen en gerçek yargıları mı arıyorsunuz, Abdülbâki Gölpınarlı'nın Yunus Emre'si bütün bu gereksinmelerinizi karşılayacaktır. Gelgelelim, Emre'nin halk efsaneleri içindeki yerini, bilimden çok halkın sesini duyarak yazılmış bir denemeyi de Eyuboğlu'dan okursunuz. Aslına bakarsanız birinin kuruluğunu diğerinin coşkunluğu tamamlıyor. Eyuboğlu'na göre Yunus, bir mutasavvıf, bir din adamı olmaktan öte

bir Anadolu insanıdır, Anadolu insanının temsilcisidir, Mevlâna'nın okumuşluğuna karşılık onun yalınlığını yeğ tutar. Ona göre iki ayrı sınıfın sözcüsüdür bunlar. Eyuboğlu önce Yunus'u Yunus yapan özelliklerden çok, bir büyük şairi yücelten öğeleri saptamakla uğraşıyor. Ve bulduklarını Yunus'a uyguluyor. Bir büyük şair önce halktan yanadır, onun için büyüktür Yunus Emre. Bir büyük şair her şeyden önce çağının tanığıdır. İşte Yunus mezhep kavgalarından, kardeş kavgalarına kadar tutun, her türlü belânın kemirdiği Anadolunun sesidir. Kitabın en önemli özelliği Yunus Emre'den yaptığı titiz seçmelerdir. Bu seçmeler şairi hiç tanımayan birine bile Yunus'u rahatça sevdirecek ve okutacaktır. *Yunus Emre'ye Selâm*, bir eski şairin yeni kuşağa çağdaş bir yorumla tanıtılması ve aktarılması işlevini görüyor. Bence eski edebiyat örneklerinin bu yolla büyük bir çoğunluğa sevdirilmesi, tanıtılması zorunludur. Çağdaş yazarların bile batıda aracısız, eleştirmecisiz okunması olanağı kalmamışken, yüzyıllar önceki değerlerin doğrudan doğruya eserlerinden, kaynaklarından okunmasını beklemek hayaldir. Eyuboğlu'nun bu çağları yaklaştırma çabalarını sürdürmesini dileyelim.

Dile Gelseler (Vedat Günyol)

Vedat Günyol, 1940 dan bu yana yazdığı eleştirmeleri *"Dile Gelseler"* adı altında yayımladı. Günyol'un eleştirme geleneğinin ilkeleri, yargılarının dayanakları yalnızca edebiyat kaynağından beslenmiyorlar. Edebiyat eserlerini toplumcu, gerçekçi açıdan değerlendiren bir eleştirmeci için zorunlu bir tutum bu. Onu, bir eserin salt kılı kırk yaran, sanat, edebiyat, estetik incelikle birlikte, toplumsal işlevi, kültür geleneğimizdeki yeri, toplumcu edebiyat akımındaki yeri de ilgilendirir. Yargılarının toplumcu ve gerçekçi yönsemelerle belirlendiğini gördüğümüz eleştirmenin dikkale incelediği ve birçok yanlarını olumlu gördüğü romancı, Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Günyol çoğunlukla belgesiz, dayanaksız yargılardan kaçar, bir eleştirme yazısında; ele aldığı yazarın bütün yanlarını bir çırpıda vermek kolaylığından özellikle sıyrılmak ister, ayrı ayrı yazılarda o sanatçının ayrı ayrı yanlarını ayrıntılarıyla inceliyerek derinleştirmeye çalışır. Böylece bir batılı eleştirmen gibi bir yazarın derinlemesine yalnızca bir özelliğini tanıtır yazısında. Eleştirmesinde baş öğe eleştirdiği sanatçının dünya

görüşüdür. Sanatçının yazdığı konu karşısında aldığı tavırdır. Eleştirmesine toplumcu, gerçekçi nesnel bir iskeleti yerleştiren bir eleştirmenin de böyle bir öğeye öncelik tanıması gerekirdi. İlkelerinin bu katı görünüşüne rağmen, edebiyatı salt araç niteliğine indirmez, hattâ böyle eserlere karşı çıkar, ona göre toplumsal yarar yanında sanat endişesi de bulunmalıdır. Günyol'un vardığı sonuçları, bu sonuçların doğurduğu yargıları kabul etmeyebilirsiniz, aslında Günyol'un önemi, sonuca varmak için kullandığı yöntemlerle belirir. O, yazarı kendi koşulları içinde eleştirir, bu işlemi yaparken de kullandığı kavramları bir plâtforma oturtur. Vedat Günyol'un kuramcı eleştirme yazılarına çok az rastlanır, o çoğunlukla incelediği sanatçıdan eleştirmesinin ilkelerini çıkarır, hem yargılar havada kalmaz hem de kuramların uygulama örnekleri ortaya konulmuş olur. Sabahattin Ali tipi hikâye ile Sait Faik tipi hikâyeyi incelerken, edebiyattaki çeşitliliğin de sağlamasını yapıyor, bağnazlığa karşı durarak ayrı ayrı güzelliklerin nedenlerini araştırıyor. Sabahattin Ali ve Sait Faik için söylenenler, üstünden çeyrek yüzyıla yakın zaman geçmesine rağmen, isabetlerini, doğruluklarını, tazeliklerini yitirmemişler. Bu eleştirilerde 1940 dan bu yana Türk edebiyatında yer alan önemli sanatçılar hakkında yapılmış incelemelerle birlikte, edebiyatımızın -özellikle nesrimizin- bir çeyrek yüzyıllık panoramasını da bulabilirsiniz. Ona göre iyi bir sanat eseri yalnız bir sanat eseri olarak işlevini sürdüremez, bu işlevin ötesinde de bazı değerlere uzanmalı. Sait Faik için söyledikleri bu yargımızı kanıtlar sanırım: *"... insanın o güzel hikâyelerin ötesinde, sanattan başka gerçeklere ermemesine imkân yok."* Gene Salt Faik'i incelerken, Vedat Günyol'un bir sanatçının nitelikleri, tavrı konusundaki düşüncelerini de öğrenmiş oluruz: *"Çirkin ve haksız bir dünyada ise, insan, hele sanatçı onurunu da, varlığının anlamını da kafa tutmakta, dünyayı çirkinleştiren, haksızlığa boğanlarla pazarlığa, uzlaşmaya yanaşmamakta bulur."* Sadri Ertem'le ilgili düşüncelerini özetlersem, şu iki cümleye indirgeyebilirim: Günyol için *"anlatılan"* kadar *"anlatmanın biçimi"* de önemlidir. Ayrıca ne anlatılırsa anlatılsın sanata öncelik verilmelidir. Nedense kendi anlayışının dışında kalan yazarlara hiç insafı yoktur Günyol'un, bu insafsızlığı o kadar ileri götürür ki, Eylül romanı için *"gevşe getiren bir roman"* deyimini kullanır. Akla karşı, ya da aklı küçümseyen bir ede-

biyat anlayışına karşı durur, Peyami Safa'yı, Abdülhak Şinasi Hisar'ı bu yüzden yerer. Toplumcu eleştirmenin usta temsilcisi, bir konuya girerken önce terimleri ortaya koyar, sonra onları kavramlaştırır, bu kavramların tarihsel gelişimlerini saptar, bu iskeleti kurduktan sonra artık asıl konusuna girer, egemenliğini kurmuştur. Bunun sonucunda ondaki yazı-mantık örgüsü açık vermez. İşlediği bir konuyu ya da sanatçıyı mutlaka tarihsel gelişimi içinde, biraz da edebiyat tarihçisi tavrıyla vermek ister. Onun övdüğü roman kahramanları çoğunlukla başkaldıran, savaşçı karakterlerdir. Ancak başkaldıran, savaşçı karakterlerin söyleyecek bir sözü, getirdikleri, iletmek istedikleri bir bildirileri vardır. Böyle kahramanları yaratanların *"söyleyecek bir sözü olan sanatçı"* oldukları kesin olarak iddia edilebilir.

"Dile Gelseler" yalnız Türk edebiyatının çeyrek yüzyıllık bir panoramasını değil, bu yıllar içinde gelişen ya da gerileyen düşünce akımlarının da bir özetini vermektedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip, Sabahattin Ali, Salt Faik'ten tutun, Onat Kutlar, Ferit Edgü'ye kadar edebiyatımızın tanınmış adlarının eserleri üzerine yapılmış inceleme-eleştirileri okumanın da zorunlu bir iş olduğunu eklemeli. Yılın en sağlam eleştirme kitabı yargısını güvenle kullanabilirim.

Yeni Türkiye Ardında (Denemeler) - Vedat Günyol

Yukarıda eleştirme ile deneme arasındaki sınırın tam belirlenmediğinden yakınmıştım. Sanırım Vedat Günyol da bu ayırımın olmamasından en çok tedirgin olanlardan biri ki, bizde alışılagelmişin aksine, eleştirilerini ve denemelerini ayrı ayrı kitaplarda toplamak gereğini duydu. İkisini ayrı ayrı yayınlamasını yalnızca türler arasındaki ayrıma bağlamamak gerek, çünkü Günyol'un denemeleri ile eleştirileri arasında konu ve içerik bakımından da büyük ayrılmalar var. Bir sanatçının eseri dışında ek belgeler, yazılar yayınlaması, nasıl çok kere onun eserinin anlaşılmasında yardımcı oluyorsa, bir eleştirmenin de eleştirmelerinde söyleyemediklerini denemelerde yazdığını iddia diyorum. Deneme âdeta eleştirmeleri hazırlayan ön çalışmalar ödevini görüyor. İşte *Yeni Türkiye Ardında* böyle bir girişe ve açıklamaya yatkın görünüyor. Günyol'un eleştirilerinde birer yargı, birer ilke olarak gözüken özet ça-

lışmaların ardında yatan kaynakları bu denemelerde yakalamak olanağı var. Bir yazarın dünya görüşünü, okuduklarını en iyi, en dolaysız yansıtan tür denemedir, bu ilke Günyol için de geçerliğini sürdürüyor ve dünya görüşünü, o batıdan aldığı pırıl pırıl hümanizmasını önümüze seriyor.

Günyol'un anlattıklarını, yazdıklarını tarihsel bir gelişme içinde verdiğini, sorunu köküne bağlayarak sağlam, güvenilir sonuçlara varmak istediğini söylemiştim. Bir tarih bilincine daha doğrusu tarih eleştirmesi bilincine sahip bir yazarın gelenekler konusunda ne düşündüğü merak edilir, işte bir denemesinden gelenekler üzerine düşündüklerini aktaralım: *"Gelenekleri, töreleri, tıpkı kültür gibi, durmadan yenilenmesi gereken değerler gibi alırsak, onlara devrimci bir güç kazandırmış oluruz ancak. Yoksa, donmuş kültür gibi, eskimiş gelenek ve töreler de, yeni atılımları önleyici, geriletici birer köstek olmaktan başka işe yaramazlar."* Bu denemelerde akılcılığın, devrimciliğin, ekonomik ve siyasal özgürlüğün, eşitliğin savunusu yapılıyor. Yazarın, edebiyatla ilgili olamayan, ya da salt bununla ilgili olmayan düşüncelerini yansıtıyor *"Yeni Türkiye Ardında"*. Sanatın ardında ondan önce var olması gereken bazı kavramlar, değerler vardır ki çoğunlukla bir ülkenin edebiyatını onlar oluşturur, kültür gibi, hümanist nitelikler gibi... Günyol, denemelerinde yanlış anlaşılmanın, havada kalmanın önüne geçmiş, yurt sorunlarına akılcı bir kafayla eğilmiş, bağnazlık adına ne varsa savaş açmış. Eleştirilerle denemeleri bir arada okuyanlar bir düşünürle tanışmanın zevkini tadacaklardır.

Fahim Bey ve Biz, Abdülhak Şinasi Hisar, Bütün Eserleri: I (Yaşar Nabi Nayır'ın Önsözüyle)

Varlık Yayınevi, Sait Faik ve Sabahattin Ali'den sonra Hisar'ın da bütün eserlerini yayınlamaya başladı. Bir yazarın bütün eserlerinin birarada bir yayınevince yayınlanması, gerek kitap düzeni, gerek okuyucuya sağlanan rahatlık bakımından yararlı bir iş. Nedense birçok sanatçılara yapılan, alınan tavırdan Hisar da payını aldı. Onu çok sevenlerle çok yerenler var. Çok az yazar, çıkıp da yan tutmadan bir Hisar incelemesi yapmıyor. Edebiyatın edebiyat dışı değerlerle yargılanmasının gittikçe arttığı bugünlerde Hisar'ı sevdirmenin zorluğunu anlarsınız. Çok az yazarda siyasal anlayış Hisar

kadar gizlenmiştir, hemen hemen bu anlayış kendini hiç göstermez denilebilir.

*"Fchim Bey ve Biz"*in önsözünü Yaşar Nabi hazırlamış. İlginç ve Hisar'ın eserine okuyucuyu hazırlayan bir giriş. Bütün Eserler'e yazılan önsözlerin okuyucuyu esere hazırlama niteliği taşımasının gereği inkâr edilemez. Çoğunlukla okuyucudan hangi nedenle olursa olsun biraz uzaklaşmış bir yazarı okuyucuya tanıtmak, eseriyle arasında köprü kurmaya çalışmak gereğine inanıyorum. İşte Yaşar Nabi, bu özellikleri ihmal etmemiş, hattâ yazısını hazırlarken bu düşünceyi ön plâna almış. Eleştirme öğeleriyle birlikte Hisar'ın biyografısine değinilmesi, bunlarla ilgili anılara başvurulması, bu önsöze bir belge niteliği de kazandırıyor. Uzun yılları yazarla birlikte geçen, dostluk eden Yaşar Nabi'nin ana çizgilerini belirttiği Hisar, karakteri bize yalnızca bir yazarı değil, belli bir kültürün, belli bir anlayışın, dünya görüşünün de ilginç bir temsilcisini tanıtmış oluyor. Karşı ya da ondan yana her yazarın Hisar'ı bilmesinin ödev olduğunu söyleyeyim.

Edebiyat Araştırmaları (Fuad Köprülü)

1966 yılı içinde ölen edebiyat tarihçisi Fuad Köprülü'nün, Türk edebiyatı tarihi araştırmalarından önemli yer tutmuş bulunan bazı incelemeleri Türk Tarih Kurumu tarafından *"Edebiyat Araştırmaları"* adıyla yayınlandı. Bu ciltte modern Türkolojinin kurucusunun yazara ait *"Ahmet Yesevi ve Çağatay Edebiyatı Üzerindeki Tesirleri"*, *"Türk Edebiyatının Menşei"* ve *"Türk Edebiyatındaki Aşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü"* v.b. gibi önemli makaleler yer alıyordu.

Eski Türk Edebiyatında Nazım, I. cilt (Prof. Fahir İz)

Divan Şiirinin XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıl ortasına kadar yazılmış bazı örneklerini eski harflerle bir antoloji halinde bastırdı Fahir İz. 528 sayfalık antolojide; çeşitli kütüphanelerdeki yazmalardan seçilmiş karakteristik metinler yer alıyor. Bazıları ilk defa yayınlanmakta olan bu metinler divan şiirinin gerçek çehresini en sağlam bir şekilde tanıtacak bir kaynak niteliği taşımaktadır. *"Eski Türk Edebiyatında Nazım"* esas olarak üniversite eski Türk edebiyatı öğrencileri için bir ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Fuad Köprülü'nün 1931 de yayınlanan antolojisinden bu yana yapılan en ciddî çalışma olarak

bu eser salık verilebilir. İz'inki hacim bakımından Köprülü'nünkinden de oldukça büyüktür. Bu eski nazım antolojisi, ortaya koyduğu metinlerle yalnız öğrencilere bir el kitabı olarak kalmıyacak, Türk Şiirinin en karakteristik bir devresini ilginç özellikleriyle tanımamıza da yardımcı olacaktır.

Ahmed Paşa Divanı (Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan)

XV. yüzyıl şairlerinden Ahmed Paşa'nın çeşitli kütüphanelerde bulunan 15 ayrı el yazmasından yararlanılarak hazırlanmış eleştirili metin yayımı. Tarlan, esere Ahmed Paşa hakkında bilgi veren altı sayfalık bir önsöz eklemiş ve şairin hayatı ile edebî kişiliğini tanıtmıştır. Önsözde eski tezkirecilerin Ahmed Paşa hakkındaki görüşleri de belirtilmiş bulunuyor. Fakat bibliyografik bir icmal verilmemesi ve yoruma girişilmemesi önsözün eksik yönüdür.

Figani ve Divançesi (Abdülkadir Karahan)

Abdülkadir Karahan, XVI. yüzyıl divan şairi Figani'nin eserini geniş bir incelemeyle tanıtarak gün ışığına çıkardı. Karahan, giriş yazısında Figani hakkındaki kaynakları eleştiriyor. Bu konuda şimdiye kadar yapılmış incelemeleri gözden geçiriyor ve şairin hayatını zengin belgelere dayanarak anlatıyor. Kitapta yer alan bu inceleme daha önce 1949 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'nde yayınlanmıştı. Kanuni'nin çağdaşı olan bu ilginç şairin şimdi, eserleri de gün ışığına çıkmış ve yeni harflerle ilk defa olarak yayınlanmış bulunmaktadır.

★

Yukarıda sözünü ettiğimiz üç eserin birincisi üzerine kesin yargılarda bulunamıyacağız, çünkü kitabın birinci sayfasında (Fahir İz) belirtildiğine bakılırsa, divan şiiri üzerine yazılmış bir inceleme ikinci ciltte yer alacakmış, buna göre biz İz'in eski edebiyatı yorumlayış açısını gelecek eserinden öğreneceğiz, yalnız şimdiye kadar yazdıklarını gözönünde bulundurursak bu incelemenin aydın, çağdaş, ışıklı bir divan şiiri yorumu olacağına inanıyorum.

Bizde eski edebiyatla uğraşanlar çoğunlukla tenkidli metin yayımlamaktan öteye götürmüyorlar uğraşılarını. Sağlam bir metin saptanması, yayımı bir çalışmanın başlangıcı olmalıdır, ama bundan sonra, eski edebiyatı bugünün eleştirel

yöntemleriyle değerlendirmek, dünün edebiyatıyle bugünün edebiyatı arasında köprüler kurmağa çalışmak, bugünün okuyucusuna onu iletebilmenin, sevdirebilmenin, öğretebilmenin olanaklarını aramak gerekir. Bir kitabın yalnızca o işin uzmanları ve bir bölüm öğrencileri için yazılması onun işlevini çok daraltır. Nedense şimdiye kadar yapılan eski edebiyat çalışmaları da hep bu dar çerçeve içinde kalmaktadır. Bu dar çerçeve içinde kalma sonucunda da edebiyat kuşakları ve gelenekleri arasında sürekli bir kopma baggöstermektedir.

Türk Edebiyatı III (Ahmet Kabaklı)

Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı, okuyanları yanlış, yanlış olduğu bir yana gerçeklerden sıyrılmış yargılara sürükleyecektir. Yüzyıllar önceki edebiyatı öğrenecek bazı el kitapları, hiç olmazsa lise ders kitapları elde etmek olanağı bulunabilir. Kabaklı'nın da eski edebiyatla ilgili bilgileri bundan öte bir nitelik taşımıyor zaten. Ama işin fenası bu kitabı okuyanların eski Türk edebiyatının kişilerini ve türlerini okumaktan çok, yeni ve çağdaş Türk edebiyatını bilmek istemelerinden doğuyor. Çünkü aklınıza ne kadar kötü, niteliksiz, Türk şiirinde bir yeri ve değeri olmayan ad gelirse, bunlar Kabaklı'nın kitabında baş köşeye oturmuşlar, biyografileriyle, şiirlerinden örneklerle hem de. Karmaşık edebiyat akımlarının içinden çıkamayınca hemen onları yanlış kategorilere ayırıyor, ondan sonra da bu yanlış kategoriler üzerinde düşünce yürütmeye kalkıyor. Yazar bir iyi niyet gösterisi olarak 1950 sonrası kuşağından da örnekler almış kitabına, gelgelelim iyi niyetin hiçbir şeyi çözmediği, aksine Kabaklı'nın kitabında olduğu gibi insanın başına dertler açtığı da rastlanılmayan olaylardan değil. Kabaklı bu örnekleri almış ama bunu eserinde nasıl kullanacağını bilememiş. Ve bunları da bir türlü eserinde gerekli yere oturtamamış. Kitaptaki düzelti yanlışlarının üstünde durmaktan vazgeçtik, birinci ciltten beri bunu olağan karşılar olduk. Ama bilgi yanlışlarını da bağışlamamızı bekleyemezsiniz herhalde. Kim ki reaksiyonerdir, karşı-devrimcidir, Kabaklı'nın kitabında önemli yer almıştır. Buna karşılık Nâzım Hikmet, Ahmet Arif, Can Yücel, Hasan İzzet Dinamo, Mehmed Kemal, Selâhattin Aldanır, Sabahattin Batur, Enver Gökçe, Niyazi Akıncıoğlu, Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip adlarını boşuna ararsınız. Türk şiirinin bu vazgeçilmez

adlarının yerini şiirlerine ve adlarına ancak bu kitapta rastladığınız adamlar alır: Tevfik Erol, Ali Ulvi Kurucu, Yavuz Bülent Bakiler. Ayrıca Kabaklı, Yedi Meşaleciler'i incelerken Muammer Lûtfi yerine Ömer Bedrettin'i koymaktadır, Orhan Murat Arıburnu'nun 1940 ta yayınlanmış kitabını görmemiş, bu yüzden Arıburnu'nun kitabı yok demiştir. Mavicileri *"sosyal gerçekçilere karşı ilk şuurlu tepkiyi"* gösterenler diye tanıtır. Varın siz bu iki yargıyı okuduktan sonra, bu edebiyat tarihinin güvenirliğine inanın. Bir edebiyat tarihçisi her şeyden önce ortamdaki yönsemeleri sadakatle tarihine geçirmek zorundadır, bu davranış bir edebiyatçı davranışından önce bir ahlâk davranışıdır. Bugünkü şiir akımları içinde bir Ece Ayhan'ın adının yokluğu neyle açıklanabilir? Asıl üzülecek nokta çağdaş Türk edebiyatının genç kuşaklara ve topluluğa Kabaklı'nın eksik, yanlış ve güdümlü objektifinden tanıtılmasıdır.

Abdülhak Hâmit ve Târık yahut Endülüs Fethi (Asım Bezirci)

Eser daha önce bir dergide yayınlanmıştı. Asım Bezirci, esere yazdığı *"Birkaç Söz"*de *"nesnel ve bilimsel bir inceleme yapmağı denedim"* diyor. Daha aşağıda *"sık sık kaynak gösterdim, alıntılar yaptım"* diye devam ediyor. Anlayacağınız Asım Bezirci'nin deyimiyle *"nesnel, bilimsel bir inceleme"*. İşte işler burada çatallaşıyor. Türk edebiyatında bazı kavramlar vur abalıya kullanılıyor, kullanılıyor ama bir türlü de bir temele oturtulamıyor. Bir kere kaynaklardan yararlanmak, alıntılar yapmakla nesnel ve bilimsel inceleme arasında hiç mi hiç bir ilişki yok. Bir eleştirmen belgelere dayanarak bir araştırma yapabilir, ama bunun nesnellik, bilimsellik neresinde? Hele alıntılar yapmanın bir eserin değerine neler katacağını önceden kestiremeyiz. Belgesel çalışma ile nesnel, bilimsel çalışmayı karıştırmış Bezirci. Bezirci de şimdiye kadar herhangi bir Hamit eseri için başvurulan kaynaklardan yararlanmış. İşte Bezirci bazı terimleri kullanırken, bunları kavramlaştıramadığını, eserlerinde ancak terim olarak kaldığını farketmelidir. Bu eksiklikleri, daha doğrusu büyük iddiaları dışında Hâmit eseri başarılı bir inceleme kitabıdır. Ayrıca genç kuşaktan bir eleştirmenin eski edebiyatın sanatçılarından birini incelemesi, eserin önemini bir kat daha artırmaktadır. Çağı içinde Hamid'i değerlendirerek de yargılarını sağlam bir plâtform üzerine oturtmaktadır.

Ali Şir Nevaî, I. cilt (4 Türkçe, 1 Farsça Dîvan) II. cilt, (Agâh Sırrı Levend)

Agâh Sırrı Levend'in bu uzun çalışma ürünü olan eserinin ilk iki cildi yayınlandı. Ali Şir Nevaî XV. yüzyıl şairlerindendir. Horasan bölgesinde hüküm süren Sultan Hüseyin Baykara'nın yakın arkadaşı ve onun en çok güvendiği devlet adamlarından biridir. Levend'e göre Ali Şir Nevaî'nin edebiyat tarihi içindeki önemi, devrini tek başına temsil etmesinden ileri gelmektedir. İnceleyici, sağlam bir yöntemle önce büyük şairin yetiştiği çağ hakkında geniş bilgi vermekte, ondan sonra bu ortam içinde Nevâi'nin yerini belirtmeğe çalışmaktadır. Orta Asya edebî dilinin Çağatayca adını aldıktan sonra asıl gelişmesini gösterdiği gözönüne alınırsa Çağatay edebiyatının büyük şairi Nevaî'nin bizim için olan önemi açıkça belirir. Ali Şir Nevaî'nin geniş bir incelemesinden sonra ikinci ciltte Dîvanları yer almaktadır. Ayrıca her iki cildi de kuşe kâğıdına basılmış minyatürler süslemektedir.

Edebiyat Terimleri Sözlüğü (L. Sami Akalın)

Akalın, eksikliği duyulan bir işi başarmaya girişmiş. Zor ama yapılması gerekli bir iş. Birçok terimi dışarıda bırakmamak amacıyla olsa gerek, maddeleri çok kısa geçmiş. Bazılarının üstünde daha çok durabilir, çağdaşlara daha fazla yer verebilirdi. Bu sözlüğü, tanıtma çerçevesini aşmayan bu satırlarda enine boyuna eleştirme olanağımız yok, bu yüzden bir eksikliği karşıladığını, ama onun da mecburen çok eksikleri olduğunu söylemekle yetinelim. Kitaptaki maddeleri daha derinleştirmek isteyenler sondaki zengin bibliyografyadan yararlanabilirler.

Cahit Sıtkı Tarancı (Haz.: Muzaffer Uyguner)

Türk Klâsikleri serisine bu kitapla Cahit Sıtkı Tarancı da katılmış oldu. Derli toplu bir tanıtma kitabı, iyi seçilmiş örnekler. İşe yarar bir bibliyografya. Kitap zaten bir derleme niteliği taşıyor. Çok az sayfada bile Uyguner, Tarancı'nın hiç bir özelliğini ihmal etmemiş ve Tarancı üzerine söylenenlerin de çoğunu almış.

İrlanda Tiyatrosunda Gerçekçilik (Cevat Çapın)

Başarılı çevirilerinden tanıdığımız Cevat Çapan bu ince-

mesinde: Türkiye ile İrlanda arasında toplumsal benzerlikler bulunduğunu söylemektedir. Bence de bir tiyatronun kurulması ve gelişmesi açısından İrlanda tiyatrosundan öğreneceğimiz çok şeyler vardır. Önceleri ulusal bir tiyatrosu olmayan bu toplum, bağımsızlık savaşı sırasında edindiği bilinçle bu savaştan yararlanarak bir tiyatro kurmayı başarmıştır. Biliyorsunuz, İrlanda tiyatrosunu kuranların başında Synge gelmektedir, bu yazarın *"Denize Giden Atlar"* ile *"Babayiğit"* oyunları oynamış ve çok ilgi görmüştür, bu açıdan İrlanda tiyatrosu Türk okuyucusu ve seyircisi için de önem kazanmaktadır. Hele kitabın sağlam yöntemi, nitelikli inceleme düzeyi okunmasını rahatça salık verdirebilir. Hele bir ulusal tiyatronun kurulmasının inceleme havasında verilen serüveni okunmaya değer.

Yeni Çağın Eşiğinde DANTE (Gül Işık - Dr. V. Sabatelli)

Dante ve çağı, Batı edebiyatının en önemli devrelerinden biridir. Ayrıca birçok akımların kaynaklarında Dante adını bulursunuz, çağın büyük ozanı ve eleştirmeni Eliot'un kurduğu yapıda Dante'nin özel bir yeri vardır. Avrupa ve Batı kültürü içinde bu ad bir aşamadır. Ama Türk okuyucusu açısından aynı yargıları rahatça savunmak mümkün mü? Sanmıyorum. Yalnız girdiği edebiyat geleneğinin (batının) kaynaklarını öğrenmek zorunda olduğunu herhalde farketmiştir sanırım, o zaman Dante'yi de bilmek zorundadır.

Halis Biçer

1966 DA DİL ÇALIŞMALARI

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

1966 yılında Türk Dil Kurumu'nun çalışmaları dışında, Kurum'u kestekleyen, ya da Kurum'a saldıran yazı ve konuşmalar yine Kurum'un çevresinde dönmüş dolaşmıştır. Gazete ve dergilere yazılan yazıların çoğunluğu, Türk Dil Kurumu'nu amaç tutmaktadır. Kurum, bilimsel çalışmalara yöneldiği ölçüde, Kurum'dan söz açan yazılar bilim dışı kalmaktadır.

Bu özette de, Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarına, Kurum dışındaki kimi hareketleri ve yayınları ekliyoruz.

Türk Dil Kurumu'nda

Derleme ve Tarama Kolu Geçen yıl içinde "Tarama Sözlüğü" ile "Derleme Sözlüğü"nün ikinci ciltleri; "Atasözleri ve Deyimler" bastırılmıştır. "Yasa Dili Sözlüğü" baskıya verilmiştir; sözlükte (1522) Türkçe hukuk terimi ve (2280) tanık vardır. Bölge atasözleriyle deyimleri derlenmektedir; sayısı (18.000) i bulan bu derleme kitap haline getirilecektir. Dil devriminden sonra Türkçeye kazandırılan yenisözcüklerin taranması sonucunda (17.000) fiş ortaya çıkmıştır; bunlar da bir sözlük halinde toplanacaktır. Halk sanatları terimlerinin derlenmesi de sürmektedir; bugüne değin (2300) terim toplanmıştır. Sözlük halk edebiyatı derlemelerinin verimi ise (6260) fişe varmıştır; bu iş daha sürecektir. Derleme işlerinde çeşitli bölgelerde çalışan gönüllü derleyicilerin sayısı (1665) e yükselmiştir. Derleme ve Tarama Kolu, önümüzdeki üç yıllık programını da hazırlamıştır. Buna göre, Tarama ve Derleme sözlüklerinin 4. ciltlerine değin yayınlanacak, "Bölge Atasözleri ve Deyimler", dil devriminin getirdiği yeni sözcükler, "Yasa Dili Sözlüğü" tamamlanmış olacak; yurdun çeşitli bölgelerinden halk ağzından teyple derlemeler yapılacaktır.

Dilbilgisi Kolu "Yeni İmlâ Kılavuzu" hazırlanmış, iki kez basılmıştır. Dilbilgisi terimlerinin taranması bitirilmiş, sınıflandırma ve yazışma işine başlanmıştır. Andrey Kononov'un grameri Türkçeye çevirilmiş, yazarın Türkiye'ye gelmesinden yararlanılarak çeviri kendisine denetlettirilmiştir. Prof. Hasan Eren'in de denetlemesinden geçtikten sonra basılacaktır. Steurwald'ın Türkiye Türkçesi konusundaki yapıtının çevirisi bitirilmiş, Kurum kitaplığına teslim edilmiştir. Brockelmann'ın Doğu Türkçesi gramerinin çevirisi de bitmek üzeredir.

Sözlük Kolu "Türkçe Sözlük" dördüncü kez bastırılmıştır. "Resmî Yazışmalar Sözlüğü" yeniden ele alınarak genişletilmiş, basıma hazır duruma getirilmiştir. "Sade Türkçe Kılavuzu" yeniden gözden geçirilerek gerekli katmalarla basıma hazır duruma getirilmiştir. İngilizce-Türkçe Sözlük'ün çalışmaları bitirilmiştir. Almanca-Türkçe, Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe sözlüklerin çalışmaları sürmektedir. Orta Öğretim Sözlüğü için açılan yarışmaya katılan yapıtlar isteğe uygun bulunmamıştır. Gelecek üç yıl içinde, yukarda hazırlıkları söz konusu edilen sözlüklerin tamamlanmasına çalışılacaktır.

Terim Kolu "Tiyatro Terimleri Sözlüğü", "Medenî Hukuk Terimleri Sözlüğü" bastırılmıştır. Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ruhbilim Terimleri Sözlüğü, Toplumbilim Terimleri Sözlüğü 1966 sonunda bitirilecektir. Edebiyat terimleri sözlüğü, Spor Terimleri Sözlüğü hazırlanmaktadır. Orta öğretim terimleriyle ilgili sözlükler: Fizik Terimleri Sözlüğü hazırlanmıştır; Astronomi, Biyoloji, Botanik, Jeoloji, Matematik terimleri sözlükleri 1966 sonunda bitirilecektir. Kimya Terimleri Sözlüğü 1967 yılı sonunda hazır olacaktır. Tamamlanan Askerî Terimler Sözlüğü için Genelkurmay Başkanlığı ile yapılacak çalışmalar beklenmektedir. Gümrük-Patent ve Kodeks terimlerinin hazırlanması, Bakanlıklararası yarkurulun toplantılarının sürdürülememesi dolayısıyla şimdilik kalmıştır. Önümüzdeki üç yıl içinde: Tarih. Etnoloji, Arkeolojik, Güzel Sanatlar (Müzik, Resim, Heykel, Mimari) terimleri üzerinde çalışılması düşünülmektedir.

Yayım ve Tanıtma Kolu Bu kolun yayınını gerçekleştirdiği yapıtların bir listesini aşağıda vereceğiz. Kol'un radyoda üç yıl içinde yaptığı yayınlar, (57) program tutmaktadır; bu programlar: Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Diyarbakır, Gaziantep, İskenderun, Kars ve Van radyolarında

yayınlanmıştır. Kol, okullarla işbirliği kurmuştur. Kurum'da bilim adamlarına konuşmalar yaptırmıştır. 1965-1966 döneminde (13) konuşma yapılmıştır. Üç yıl içinde, Ankara okullarında dil toplantıları; yurdun çeşitli bölgelerinde dil açık oturumları; Ankara'da kitap sergileri düzenlemiştir.

Yayınlar

Agâh Sırrı Levend: *Ali Şir Nevai. 1. cilt: Hayatı, Sanatı ve Kişiliği.* 1965.

Agâh Sırrı Levend: *Ali Şir Nevai. 2. cilt: Divanlar.* 1966.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanmış Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü. 2. cilt: C-D. 1965.

Türkiye'de Halk Ağzından Şöz Derleme Dergisi. 2. cilt: B. 1965.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1964. 1965.

Ömer Asım Aksoy: *Atasözleri ve Deyimler.* 1965.

Ali Püsküllüoğlu: *Konuşmalar.* 1965. (Tanıtma Yayınları)

Ali Püsküllüoğlu: *Öz Dilimiz.* 1965. (Tanıtma Yayınları)

Atatürk: *Söylev* (Nutuk). İkinci ve üçüncü basımlarıyla 50.000 sayıya erişmiştir. 1965, 1966.

Yeni İmlâ Kılavuzu. 2. basım. 1966.

Türk Dil Kurumu Çalışmaları. 1932-1966. 1966.

Mehmet Ali Ağakay: *Türkçe Sözlük.* 4. basım. 1966.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1965. 1966.

Tahir Nejat Gencan: *Dilbilgisi.* 1966.

Prof. Dr. İsmet Sungurbey: *Medeni Hukuk Terimleri Sözlüğü. Osmanlıcadan Türkçeye Türkçeden Osmanlıcaya.* 1966.

Ali Rıza Önder: *Yasa Dili Sözlüğü.* 1966.

Haldun Taner - Metin And Özdemir Nutku: *Tiyatro Terimleri Sözlüğü.* 1966.

Dilcilere Saygı. Derleyen: Hikmet Dizdaroğlu. 1966.

Sevim Güray: *Ahmet Vefik Paşa.* 1966. (Tanıtma Yayınları)

Tiyatro Özel Sayısı. Türk Dili dergisinin Temmuz 1966 tarihli 178. sayısı.

Ali Şir Nevai Özel Sayısı. Türk Dili'nin Şubat 1966 tarihli 173. sayısı.

Türk Dili dergisi düzenli olarak yayınını sürdürmüş, ayrıca Haber Bülteni yayınlanmıştır.

Agâh Sırrı Levend'in "Ali Şir Nevaî" adlı kitabının üçüncü

cildi basılmaktadır. Ayrıca, Agâh Sırrı Levend'in hazırladığı "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri"nin öz Türkçesi de bastırılacaktır.

Ödüller 1965 Basın Dil Ödülünü Ergün Tuncalı (Yeni Tanin, Ankara) ile Hikmet Barlıoğlu (Milletin Sesi, Erzurum) kazanmışlardır.

Türk Dili dergisinin Ocak 1966 tarihli 172. sayısında yayınlanan "Türk Dil Kurumu Bilim ve Edebiyat Yapıtları Ödül Yönetmeliği"ne göre bu yıl yalnız: bir bilim yapıtına, bir edebiyat yapıtına ödül verilmesi öngörülmüştür. Bilindiği gibi geçen yıllarda, edebiyatın çeşitli türlerinde yayınlanmış yapıtlara ödül verilirdi. (1967'de de eski yöntemin yürütüleceği Türk Dili'nin Ekim 1966 sayısında haber verilmiştir.)

Bu yıl, bilim ödülüne aday olan yapıtlar gerekli oy çoğunluğunu sağlayamamışlardır. Edebiyat Ödülü Seçici Kurulu (Orhan Hançerlioğlu, Salâh Birsel, Sabahattin Kudret Aksal, Hikmet Dizdaroğlu, Baha Dürder, Cahit Öztelli) 23 Eylül 1966 günü toplanarak tartışmış, Cemal Süreya'nın "Göçebe" adlı şiir kitabı dört oyla edebiyat ödülünü kazanmıştır.

Dil Bayramı Dil Bayramı 26 Eylül günü Türk Dil Kurumu'nda kutlanmış; Kurum Başkanı Prof. Dr. Gündüz Akıncı bir konuşma yapmış, Cemal Süreya'ya ödülü verilmiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın gönderdiği kutlama mektubu da toplantıda okunmuştur.

34. Dil Bayramı dolayısıyla Ankara Halkevi'nde bir kitap sergisi açılmıştır.

Kurultay :

XI. Türk Dil Kurultayı 8 temmuz 1966 günü Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda çalışmalarına başlamış; beş gün süren çalışmalar sonunda, aşağıda adları yazılan üyeler, yeni yönetim kuruluna seçilmişlerdir:

Ömer Asım Aksoy, Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu, Prof. Dr. Fahir İz, Prof. Dr. Bahri Savcı, Agâh Sırrı Levend, Prof. Dr. Macit Gökberk, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, Prof. Dr. Yusuf Ziya Binatlı, Tahir Nejat Gencan, Kemal Demiray, Orhan Şaik Gökyay, Orhan Hançerlioğlu, Salâh Birsel, Behçet Kemal Çağlar, Enver Naci Gökşen, Hikmet Dizdaroğlu, Prof. Dr. Nermi Uygur, Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Sabahattin Kudret Aksal,

Uluğ İğdemir, Doç. Dr. Bedia Akarsu, Cahit Öztelli, Prof. Dr. Sadettin Buluç, Prof, Dr. Enver Ziya Karal, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Prof. Dr. Melâhat Özgü, Prof. Dr. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Baha Dürder, Haydar Ediskun, İbrahim Zeki Burdurlu, Prof. Dr. Ahmet Ateş, Behçet Necatigil, Doç. Dr. Doğan Naci Aksan, Prof. Dr. Samim Sinanoğlu, Dr. Mehmet Tuğrul.

Onur Kurulu Ahmet Erdoğdu, Mustafa Şerif Onaran, Prof. Afet İnan, Ali Rıza Önder, Cevat Dursunoğlu.

Denetleme Kurulu Muzaffer Uyguner, İhsan Hınçer, Dr. Muammer Uygur.

Yeni Yönetim Kurulu 13 Eylül 1966 günü toplanarak; Başkanlığa Prof. Dr. Gündüz Akıncı'yı, Asbaşkanlığa Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu'yu, Genel Yazmanlığa ve Derleme-Tarama Kolu Başkanlığına Ömer Asım Aksoy'u, Dilbilgisi Kolu Başkanlığına Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu'yu, Sözlük Kolu Başkanlığına Kemal Demiray'ı, Terim Kolu Başkanlığına Hikmet Dizdaroğlu'yu, Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığına Salâh Birsel'i, Sayman Üyeliğe Uluğ İğdemir'i seçmiştir.

Bu Kurultay'a da yabancı dil bilginleri çağırılmış; Kurultay günlerinde, yerli ve yabancı bilim adamları bilimsel bildiriler okumuşlardır.

Bu Kurultay'da, ilerici-gerici çekişmesi biraz daha belirli olmuş; seçimde çeşitli listeler çıkarılmış; ancak, Kurum'un düzenlediği listenin kazanması ile yine ılımlı bir kadro yönetimi kurulunu oluşturmuştur.

Kurum dışında çalışmalar; Kurum'a karşı çabalar

Hızını politikanın havasından aldığı pek belli olan bir geri akım; Türk Dil Kurumu'na karşı yıkıcı bir harekete geçmiştir. Türkiye'de son yıllarda güçlenen gericiliğin desteklediği bu saldırılar, bilimsel olmaktan uzak, tamamiyle Atatürk devrimini amaç tutan bir örgütlenmenin sonucudur.

Bir yandan haftalık "Meydan" dergisine Emin Bayraktaroğlu takma adı ile sürekli yazı yazan Nihad Sami Banarlı'nın saldırıları; öte yandan, bilimsel bir kuruluş niteliği taşıyan, üniversite öğretim üyeleri tarafından yönetilen Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü "Türk Kültürü" dergisinin suçlamaları; bir yandan da, Türkiye Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu'nun yayınladığı, gazetelerdeki gerici yayınların derlenmesinden meydana gelmiş "Türk Basınında Komünizmle Mücadele" ad-

lı -ucuza, çoğunluk parasız- dağıtılan kitapçıkları; "Türkiye Fikir ve Ajans" yayınları, gerici gazetelerle dergilerin, tek elden yönetilircesine, dil özleşmesini bir komünist devinimi gibi gösterme çabaları yürümektedir. Bir profesörün radyoda dil konusunda yaptığı konuşma, spikerin araya girmesini gerektirecek denli olumsuz bir hava içinde geçmiştir. Türk Dil Kurumu aleyhindeki yayınların, resmî bir kuruluşun desteğiyle yürütüldüğü savı bile öne sürülmüştür.

Bu arada, gazetelerde Amerikalı ortodoksların, Fener Patrikhanesine baskı yapıldığını ileri sürerek, Türk Dil Kurultayı'na katılmayı reddettikleri haberi yayınlanmışsa da, Amerikalı bilginlerin Türk Dil Kurumu'na sadece özürlerini bildiren nazik mektupları geldiği öğrenilmiştir.

Yeni bir dernek Türk Dil Kurumu'na ve dilin özleşmesi akımına karşı çıkan güçler, bir dernek halinde örgütlenmeyi de gerekli görmüşlerdir. İstanbul'da, "Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti" adı ile bir dernek kurulmuştur. Beyannamesi gazetelerde ve İstanbul'da çıkan haftalık "Meydan" dergisinin 19 temmuz 1966 tarihli 79. sayısında yayınlanan bu "Cemiyet", dilimize girmiş sözcükleri "fetih hakkı" saymak gibi bir sav ile ortaya çıkmaktadır.

"Cemiyet"te işbölümü Reis: Prof. Dr, Ali Nihal Tarlan; Reis yardımcıları: Prof. Mümtaz Turhan, Prof. Ayhan Songar; Umumî kâtip: Nihad Sami Banarlı; Muhasip: Kemal Erarslan; Azalar: Prof. Z. F. Fındıkoğlu, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu; Prof. Dr. Selçuk Özçelik; Mithat Sertoğlu, Rasim Erhan, Dr. Necmeddin Hacıeminoğlu.

Yer adlarının Türkçeleştirilmesi 8 haziran 1966 günlü Akşam gazetesinde şu haber çıkmıştır:

"İçişleri Bakanlığı aldığı bir kararla, yurdumuzun bazı dağ, göl, su ve yer adlarını, yabancı kökten geldiği gerekçesiyle Türkçeleştirmiştir. Trakya'daki Istranca dağlarının adı "Yıldız Dağları", Balıkesir'deki Manyas gölünün adı "Kuş Gölü", Kırklareli'ndeki Rezve deresi "Mutlu Dere", Muğla'da Daraçya yarımadası "Bozburun Yarımadası", Doğuda Hamurpet dağları "Akdoğan Dağları", Hamurpet gölü "Akdoğan Gölü", Zonguldak'ta Filyos çayı "Yenice Irmağı", Siirt'te Reşen dağı "Gökçedağ", Bursa'da Apolyont gölü "Ulubat Gölü" olarak değiştirilmiştir."

Bu arada İstanbul'da da bazı semt adları değiştirilmiştir. (Galata'nın "Karaköy" oluşu.. gibi.)

Cumhuriyet gazetesi armağanı Cumhuriyet gazetesi, Yunus Nadi 1966-1967 Armağanı Yarışması'nı Dil Devrimi konusunda açmıştır. 24 temmuz 1966 günlü Cumhuriyet'te bildirildiğine göre; 1966-1967 yarışmasına, 1962-1966 yılları arasında yayınlanmış "Türk dili konusu üzerinde, dil devrimini tanıtan, Türk dilinin zenginleştirilmesi amacıyla" yayınlanmış bilimsel yapıtlar katılabilecektir.

Karaman'da Dil Bayramı Karaman'da dil bayramı, her yıl olduğu gibi, bu yıl da 4 ve 5 haziran 1966 günleri törenlerle kutlanmıştır.

Pakistan'da Türkçe öğretimi Pakistan'ın Lahor kentinde Pakistan - Türkiye Kültür Derneği Merkezinde Türkçe eğitimine başlandığı, derslerin Ömer Yılmaz tarafından verildiği haberi yayınlanmıştır (21 ekim 1966, Cumhuriyet).

Yayınlar :

Prof. Kenan Akyüz: *Yabancılar için Türkçe dersleri. Konuşma-Okuma.* Ankara Üniversitesi Türkçe Kursu, 1965.

Prof. Dr, Reşit Rahmetî Arat: *Eski Türk şiiri.* Türk Tarih Kurumu.

Ekrem Ural Aratan: *Kâşgar ağzından derlemeler.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1965.

Kemal Badıllı: *Türkçe izahlı Kürtçe grameri. (Kürmançça lehçesi.)*

Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu: *Türk dili tarihi, II. cilt.* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 1964.

Cultura Turcica, 1/2. sayı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1965.

Hayrettin Dural: *Dünya dili Esperanto,* 1965.

Türk dili için I. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Türk kültürü araştırmaları 1/2. sayı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1965.

Cevdet Yalvaç: *Eczacılıkta lâtince.* Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, 1965.

Elmas Yılmaz: *Gelişen Türkçemiz,* 1965.

Sözlükler :

Ömer Alp: *Şeker sanayii için teknik lûgat. Türkçe - Almanca.*

E. Knöchel'in eserinden. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.

Dr. Hasan Atay - İbrahim Atay - Mustafa Atay: *Arapça-Türkçe büyük lûgat. 1. cilt.* (Cüzler halinde çıkmaktadır).

Erdoğan Başar: *Sosyalizm sözlüğü.* Toplum Yayınevi, 1965.

Burhanettin Canatan! *Ansiklopedik terimler sözlüğü.* (Psikoloji, eğitim psikolojisi, sosyoloji, eğitim sosyolojisi, felsefe, ahlâk, estetik, eğitim, öğretim), 1965.

Fen ansiklopedisi. Arkın Kitabevi (Fasiküller halinde yayınlanmaktadır).

Arif Gelen: *Eğitim ansiklopedisi.* (Fasiküller halinde yayınlanmaktadır).

Celâlettin Karagülle: *Ansiklopedik büyük sözlük.* Açıklamalı, Türkçe - Osmanlıca, yabancı kelimeler sözlüğü. (T.D.K. esaslarına göre).

Prof. Dr. Fuad Köprülü: *Edebiyat araştırmaları.* Türk Tarih Kurumu.

Okul ansiklopedisi. Bir Yayınevi. (Ansiklopedi'nin sonunda: Rifat Ural'ın: *Ansiklopedik tabiat bilgisi ve biyoloji sözlüğü).*

Ali Püsküllüoğlu: *Öz Türkçe sözlükler ve terimler sözlüğü.* (Başta: Dil devrimine bir bakış).

Pars Tuğlacı: *İktisadi ve hukuki terimler sözlüğü.* İngilizce Türkçe, 1965.

Adnan Turanî: *Sanat terimleri sözlüğü.* Toplum Yayınevi.

★

Ölüm

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Filolojisi Profesörü, Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyesi Dr. Ahmet Ateş (Doğumu: 1917), 21 ekim 1966 günü İstanbul'da öldü. (Yönetim Kurulu'nda boşalan yerine M. Çağatay Uluçay geçmiştir.)

Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü, 28 haziran 1966 günü İstanbul'da öldü.

1966 DA PLÂSTİK SANATLAR

Nurullah BERK

Türkiye'de plâstik sanatlar, özellikle resim mi gelişen, yoksa plâstik sanat gösterileri mi? Ne alanda olursa olsun çokluğun kalite demek olmadığı bilinen bir gerçek. Azlık, enderlik çoğu zaman haslığa, kaliteye işaret. İstanbul ve Ankara'da ayda şu kadar sergi açılması, ressamlar ordusunun her yıl yeni yetişenlerle az daha kabarması, bunlara amatörlerin, iş olsun diye resim yapıp sergileyenlerin katılışı toplumun alışveriş standardını gereğinden çok aşmasını sonuçlandırıyor. Aslında plâstik sanatlara, özellikle resim sanatına kayıtsız, ilgisiz bir memlekette; İstanbul ve Ankara gibi iki şehirde kümelenen sanatçıların, amatörü, profesyoneli, iş olsunculara ile durmadan sergi açarak çok kere yapmacık, köksüz bir sanat hayatı uyandırmaları gerçek, has bir sanat kültürünü kökleştirecek yerde düzensiz, prensipsiz bir curcuna etkisi vermektedir.

Tarafsız, bilgili bir eleştirici bu görüntü karşısında şöyle bir yargıya varabilir: boyuna sergiler açılıyor, sergiler kapanıyor, yenileri geliyor eskilerin yerine. Bu sergiler bütününde çeşitli anlayışlar, teknikler gösteriyor kendini. Bugün Türkiye'de "Hoca Ali Rıza estetiği" diyebileceğimiz görüşün sevdalıları, amatörleri, sanatçıları var, belki de çoğunlukla. Bunlar, fotoğrafik, inceden inceye kopya eden "natüralist" tutumu, nedense "Klâsisizm" olarak adlandırırlar. Sainte-Beuve'ün deyimi ile, "Sürebilen, ölmeyen, devam eden" şey olan klâsik, natüralist görüşün savunucuları ve işçilerinin elinde karaktersiz, kişiliksiz bir kopyacılık derecesine düşürülür.

Sokakta gezen adamın bu sanat anlayışına paralel olarak, ama pek sınırlı, sayılı bir sözde aydın çevresine seslenen son Paris, Roma ya da New York akımları kovalayıcıları var. Bunlar Batıda çalışmışlardır, ya da sık sık Batıya giderler. Gidemezlerse Avrupa dergilerini, gazetelerini, röprodüksiyon-

larını izlerler sevgi, hasretle. Bir ay önce Paris'te, Roma'da gün gören yeni bir tarzdan haberlidirler. Bir sürü isim bellemişlerdir. Bunlara göre Türkiye, ancak Batının kuyruğuna takılarak bir sanat yapabilir. Bunlara göre yerli sanat, bölgesel sanat olamaz. Sanat artık milletlerarası bir niteliğe bürünmüştür. Folklorün plâstik sanatlarda yeri yoktur.

İstanbul ve Ankara galerileri, açılış günlerinde, belki bini geçmiyen bir meraklı kitlesi ile dolar. Hep aynı kişilerdir bunlar. Genellikle resimden anlamaz, resmin tadına varmazlar, resme bakmasını bile bilmezler. Açılıştan on dakika sonra bu kalabalıktan pek az kişinin duvarlarda asılı olan tablolarla ilgilendiğini görürsünüz. Ötekiler "monden" hazza vermişlerdir kendilerini. Hele ressam işi geniş tutup hiç değilse gelenlere bir limonlu votka sunmak cömertliğini gösterdiyse açılış gününün dinamizmine diyecek yoktur. Zaten en çok rağbet gören de, kokteylli açılışlardır. Buralarda kalabalık iğne atsan yere düşmez genişlik ve kalınlığı bulur. O kez resimlere bakmak söz konusu değildir.

Türkiye'de sanat, -ama özellikle resim dünyası- son yıllar içinde Hanımefendilerin ve Küçükhanımların salgınına uğramış bulunuyor. Canları sıkılan, ya da poker, briç ve flört partilerinden usanan Hanımefendilerin haylisi resim yapmaya, seramik yapmaya başlamışlardır. Soyut sanatın kolay, göz alıcı türleri tuval, fırça, boya gibi ham maddelerin tedariki ile sonuca yöneltebilir meraklılarını. Bunun hocaları da hazırdır. Hanımefendiler şeref verir bu hocalara zaten. Beyaz tuvale ustalıkla sıvıştırılan boya yığınları sosyetede hayranlık uyandırır. Varlıklı ellerde sanat gösterileri, açılışın viski ve şampanyaları, hemen alışa hazır akran, akraba müşterileri, şampanyaya koşan amatör ve eleştiricileri ile ertesi günü yankılarını günlük gazetelerde okuduğumuz büyük başarılardır. Sahifelerini sosyetenin emrine vermiş lüks baskılı bazı dergilerde ressam Hanımefendinin fotoğrafları yayınlanır.

Kimi Küçükhanımların resim denemelerini izleyen lüks dergiler, bunların sergi açılışlarını kaçırmazlar. Küçükhanım tabloları, ya da seramikleri önünde dergi fotoğrafçısına poz verir. Böyle pozlarda sanatçı bayanın kendisi elbette ki yapıtlarından çok daha ilgi çekicidir. Yapıtlara bakan kim, bütün ilgiyi sanatçı bayan toplar, amaca varılır böylece. Bir zamanlar radyoya çağrılırdı bu amatör Küçükhanımlar, sorular so-

rulurdu onlara. Küçükhanım sanat görüşünü açıklardı. Çoğu objektif sanata karşı idi. Çağımız soyut sanat çağı idi. Yetişkin eski ressamları beğenmezlerdi. Geçmişti bunların devri.

★

Sanat snobizminin, züppeliğinin sanatçısı, sözde amatörü, sözde eleştiricisi ile öne sürdüğü bu gelip geçici fanteziler yanında, Türk plâstik sanatına hizmeti büyük gerçek ressamların alçakgönüllü has kişileri derin bir sessizlik içinde yaşarlar. Kimse söz açmaz onlardan. Sözde eleştiriciler, kapı kapı sergileri izleyip küçük kronikleri düzenleme çabasında, Türk resim sanatının gerçek temsilcileri ile ilgilenmeye zaman bulamazlar. Meraklı aydın, bibliyografyamızda, bir Osman Hamdi, bir Nazmi Ziya, bir Cemal Tollu üstüne bir kitabı, broşürü, etüdü boşuna arar. Böylesine yayınlara çalışmalara zamanı yoktur eleştiricilerimizin. Onlar ya günlük aktüaliteyle ilgilidir, ya da yabancı yayınlardan devşirilen teorik metafizik problemlerle.

Bunları yazmak kolay, bu durumun nedenini aramak gerek. Gerçek şu ki, resim gibi geleneğinden yoksun bir sanat kolunun toplum kültürü içinde oturmamış, kendi bünyesinden, varlığından kopma anlatımına, deyişine kavuşamamıştır. Resim sanatı bizim toplum içinde biraz yapmacık, biraz ekleme bir sanattır daha. Bir süs, bir lükstür sanki. Ne büyük sanatçısını, ne büyük yazarını, tarihçisini, ne de tarafsız, bilgili eleştiricisini bulmuştur. Oluş halindedir.

Bu durumu, resim plânında, resim, heykel, mimarlık gibi plâstik sanatlar plânında değer ölçülerinin kurulmasını engellemiştir. Elli yılı aşmıyan bir çağdaş sanat devri içinde birbirini kovalayan kuşakların, her gelenin bir öncekinden üstün olduğu, olması gerektiği kanısı anarşik bir çevre kurmuştur sanatımızda. Küçük büyüğünü, öğrenici öğretmenini, şu grubun adamı öteki grubun adamını beğenmez olmuştur. Bir kör döğüşü egemen olmuştur plâstik sanatlarımızda.

★

Bu hengâmeyi "dün böyle idi" diye etiketlendirip geçmiş bir devrin dosyasına atmayı, rafa kaldırmayı ne kadar ister-

dik. Bir dine bağlanır gibi kişiden alçakgönüllülük, içtenlik, çalışkanlık, sabır, sevgi, inanç isteyen sanatta bütün bu hafiflikler, bu maskaralıkların sonunu görmek ne sonsuz mutluluk olurdu. Bütün Türkiye bir avuç sanatçı ile dünyadaki rolünü yürütürdü aslında. Ama bu bir avuç sanatçı bambaşka çapta, yapıda, ruhta olacaktı. Batıya kuyruk olmaktan utanacaktı. Kendini, kendi ruhunu, cevherini arıyacaktı, sabırla, alçakgönüllülükle. Seçici, güç beğenir olacak, derinlemesine girecekti sanat problemlerinin içine. O zaman belki bir Türk ekolü doğacak, dünya konserine kendi sesini katacaktı.

Böylesine mutlu bir çağın hasreti içinde, yaşadığımız üç yüz altmış beş günün bilânçosunu kurmakla ödevliyiz burada. Geçen yıl da söylediğimiz gibi, kronik yazarının günbegün, aybeay notlarından yoksun olduğumuzdan, bilânçonun küçük rakamlarından çok, genel toplamı ile yetineceğiz. Yılın şu ayında kim sergi açmış, hangi dergide göklere çıkarılmış, öteki ayın şu ya da bugününde hangi eleştirici kimi yermiş, kimi övmüş, ne bilelim bunları? Ne diye ilgilenelim bunlarla? Ressamdan sanat yazarlığı istemek abes iken, "vak'a nüvis" olması nasıl istenir? Biz, kendi hesabımıza, ilerlemiş bir yaşın hep daralan zamanı içinde sergilere gidemezken görmediğimizden nasıl haber verelim okuyucuya?

★

Ne var ki, önemli olaylar olduğu kadar değerli kişiler, iyiniyetli, tarafsız varlıklar da var bu memlekette. Bunlar yukarda sözünü ettiğim hafifliklerin, şarlatanlıkların, panayır gösterilerinin çok üstünde, bereket.

Türkiye'nin dış memleketlerdeki gösterileri var ilkin, bunların üstünde ne kadar uzun durulsa yeridir. Biennaller var; Varlık Yayınlarını izleyenler Cep Dergisi'nde bunlar üstüne yazdıklarımızı okumuşlardır, tekrarlamak gereksiz. Venedik, Sao Paulo, Paris Biennallerinde Türkiye'nin yeri, baş rolü oynıyanların yeri olmasa da kuyrukta, en geride olmamıştır. Türk sanatçılarının -en gençlerine kadar- çağdaş deliliklere pek ayak uydurmayıp daha ağırbaşlı anlatımlarda kalmaları belki de onları gelip geçici başarılardan uzak tutmuştur? Bu da iyidir bizce, iyidir yarın için.

Bir sürü sergi yanında çeşitli topluluklar, gruplaşmalar

oldu. Ne var ki, iddialı manifestolar, programlar, katalog önsözleri bu toplulukların, grupların çoğuna uzun ömür sağlıyamadı. Ortalığı kasıp kavurma iddiası ile ilk sergisini açan filân grup, sıra üçüncü sergiye gelmeden eriyip gider, dağılır. Üyeler ne insanca, ne estetikçe anlaşamamışlardır. Daha geniş topluluklarda kişi kavgaları, hırsları, bencillikleri üyeleri ayırmıştır. Baş olmak, öncü olmak hırsı bu kadar çok kişinin paylaşamadığı, sonunda yapıcı olmaktan çok eritici, dağıtıcı olan bir hırs.

Bugün Türkiye'de çalışan iki topluluk görebiliyoruz. Biri Sanatçılar Federasyonu, öteki Türk Çağdaş Ressamlar Cemiyeti. Ercüment Kalmık gibi ağırbaşlı, temkinli bir sanatçının başkanlık ettiği bu topluluk, memleketin en değerli elemanlarını kendine çekmek yolunda. Bu birlik geçen yıl içinde Antalya'da, Bursa'da, Ayvalık'ta, Balıkesir'de sergiler açtı. Kütahya'da, Eskişehir ve Bolu'da Millî Eğitim Bakanlığının kurduğu galeri ve müzelerde de sergiler açmak niyetinde. Çağdaş Ressamlar Cemiyeti Kasım - Aralık 1966'da Resim ve Heykel Müzesi galerisinde açtığı sergilerden sonra "Yılın Genç Sanatçısı" ve "Yılın Ressamı"nı seçmek istedi. Bu satırları yazdığımız sırada bu seçmeler için toplanan jüri, son kararını vermemiş olduğundan, isim sayamıyacağız. "Yılın Ressamı" için gösterilen adayları sayabiliriz ancak: Eren Eyüboğlu, Orhan Peker, Turan Erol, Ferruh Başağa.

Federasyona gelince, bu topluluk, birkaç yıldır, sonuncusu Roma'da olmak üzere Avrupa şehirleri ile faydalı temaslar kurdu.

Kişilik bakımından birbirine aykırı sanatçıların toplandığı bu sergiler, Türk resminin dünyaya yayılması bakımından büyük fayda sağlıyamıyorsa da, hiç değilse Türk sanatını tanımayan Batı halklarına belli belirsiz bir fikir vermek gibi bir sonuç sağlıyor.

★

Geçen yıllarda olduğu gibi 1966'da da Güzel Sanatlar Akademisi, sergi galerisi, konferans, konser, ve sinema salonu ile epeyi ilginç gösterilere alan oldu. Çağdaş Alman Grafik Sanatları Sergisi, Bulgar Resim ve Heykel Sergisi, Polonya Grafik Sanatları Sergisi bu gösterilerin en önemlilerindendi. Kimi zaman Akademi'nin holü, "İngiliz malikâneleri sergisi", ya

da "İngiliz köprüleri" gibi hiç de Akademi'nin kadrosuna, havasına uymayan gösterileri barındırıyor, ya da barındırmak zorunda kalıyor. Yarın bir yabancı devlet gelip çocuk oyuncaklarını, kadın çoraplarını, radyolarını, televizyon cihazlarını sergilemek istese buyrun mu demek gerekecek?

Yabancı devletlerin parası ile yaşayan, gelişen Türk - Filanca, Türk - Falanca kültür cemiyetlerinin galerilerine sanatçılarımız rağbet ediyor. Parasız, hazır sergi yerleri, ufukta beliren yabancı burslar, kokteyller, konserler, sevimli karşılayış, ağırlayışlar hep o yabancı memleketin kültürünü Türkiye'ye yayma çabasının gösterileri. Kendi yağı ile kavrulmak isteyen aydına ya da sanatçı vatandaşa tatsızca geliyor bu propaganda makinesi. Hele kimi Türk aydınları, o memlekette okumuş, o memleketin dilini öğrenmiş olduklarından, ücretsiz propagandacılığını yapıyorlar o memleketin, zevkle, ücretsiz diyorum ama, hizmetlerin sonunda çıkagelen tatlı bursları unutuyorum.

Orhan Peker, Cihat Burak, Adnan Çoker, Türk-Alman Galerisi'nde ilginç sergiler açtılar 1966 yılında. Fransız Kültür Merkezi'nin emektar ders, konferans ve sergi salonu geçen yıl da birtakım gösterilere alan oldu. Burada açılan Güzel Sanatlar Birliği sergisi geleneklerine bağlı kalıyordu. Rahmetli Hoca Ali Rıza'nın, İbrahim Çallı'nın devamcıları geleneksel Boğaz manzaralarını, çiçekli natürmortlarını, portrelerini sergilemişlerdi. Klâsisizm adına akademizm, ama akademizmin sönük, gücsüz türlerinin Türk resmine artık bir şey katamıyacağını kabul etmek gerek.

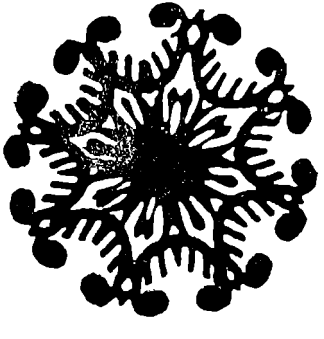
★

Türk heykeltraşlığı ne âlemde? Resim dünyamızın iyi, orta, kötü, en kötü örnekleri arasında süregelen çalkantısı içinde heykel sanatımız, ötedenberi içinde bulunduğu statik tutumdan çıkmış görünmüyor. Toplu sergilerde yüzlerce tablo arasında kaybolan birkaç büst, birkaç alçı, demir ve bronz heykelcik Türk heykeltraşlığının bugünkü tutumu, akımları üstüne kesin fikir vermekten uzak. Şunu da açıklamak gerekir ki, heykeltraşlığımız, bugüne kadar, Atatürk büstlerine, anıtlarına verdi kendini özellikle. Sanat araştırmalarına, ama içten, derine giden araştırmalara vakit kalmadı sanki. Anıtçılık o kadar sardı Türk heykelini ki, "Heykel" sözcüğü Atatürk

büstü, figürü, anıtı demek oldu. Egemen, kendine yeter, sanat yapıtı heykel anlayışı daha kökleşmedi Türkiye'de.

Türk heykeltraşlarının elinde anıtçılık faydasız oldu demek istemiyoruz. 1924'den sonraki yıllarda Krippel, Cannonica, Thorak gibi üçüncü plân yabancılara ısmarlanan heykellerin sanat değerleri meydanda. Bizim heykeltraşlarımız anıtlarda bunların üstüne çıkmasını bildiler. Zühtü Müridoğlu'nun Barboros'u, Anıt-Kabir'deki frizleri, Zonguldak grupları, Hadi Bara'nın Adana anıtı, Hüseyin Gezer'in Antalya kompozisyonu heykelcilik bakımından hiç de yabana atılacak yapıtlar değil.

Zühtü, Hadi, figüratif türde güclerini göstermişken, soyut heykelciliğe eğildiler. Şadi Çalık ve başkaları tahta oymalarda, demir işlerinde başarı gösterdiler. Picasso'nun yıllar önce deneyip bıraktığı demir aksamdan heykel türü hayli hevesli buldu Türkiye'de. Böylesine heykeller meydana getirmek için heykel sanatına çalışmak, yıllarca çamur, taş, mermerle oynamak gerekmiyordu. Böylesine heykellerin ham malzemesi hurdacılardan, bitpazarlarından satın alınabiliyordu. Oksijen kaynağı gerisini sağlıyordu. Demir aksamı birbirine kaynaştırıp heykel yapmak hayal gücüne, fanteziye bağlı idi. Böylesine heykeller, çağdaş sanatın her alanında egemen olan bir "şok" etkisi uyandırmakta, ama bu etki geçince çocukların "Mekano" oyuncaklarının estetiği içinde tükenip kaybolmaktadır.

1966 NIN MÜZİK HAREKETLERİ

Faruk YENER

Geçirdiğimiz yıl boyunca yurdumuz, bu arada özellikle İstanbul ve Ankara başta olmak üzere önemli kültür kentlerimiz daha önceki yıllara kıyasla gerçekten bereketli müzik olaylarına tanık olmuş, müzik ve sanatseverlerimiz çağdaş uygarlığın bu alandaki bazı seçkin temsilci ve topluluklarını dinlemek mutluluğunu bulmuşlardır. Bu arada yerli topluluklarımız da 1966 için hazırlanmış programlarını düzen ve başarıyla uygulamış, türlü çalgı ve teganni kollarında seçkinleşen solocularımız gerek yurtiçi, gerekse yırtdışı konser ve resitallerinde genel başarı iğrisinin yükselmesine yardımcı olmuşlardır. Sanat müziğinde görülen bu yüz ağartıcı sonuçlar her yılki gibi yeni kuşaklardan pek çok kişiyi gene iyinin ve güzelin saflarına katmış, onların yarattığı yoğunluk, sanatçılarımız için en değerli desteği sağlamıştır.

İstanbul, bütün bu verimli hareketler için ne gerekli hacimlere, ne de örneğin, Rubinstein gibi olağanüstü bir çalgı ustasının rahatça çalabileceği bir piyanoya bile sahip olamamasına karşılık, müzik olaylarının büyük orantısını almış, onu Ankara izlemiştir. İstanbul'un hâlâ "yarı-amatör" niteliğini kaybetmemiş bulunan "cefakâr" Şehir Orkestrası bu orantıda gene önemli payı taşımış, belediye konserleriyle, radyo programları ve opera temsilleriyle gerçekten övgüye değer puanlar elde etmiştir.

Şehir Orkestrasının düzenli "sinema konserleri" yeni yılın hemen ikinci günü Cemal Reşid Rey yönetiminde solist olarak kemancı Aylâ Erduran'ın katılmasıyla verilmiş, genç sanatçı bu konserde gerçekten ilginç bir eseri, Mozart'ın olup olmadığı ötedenberi tartışılagelen bir konçertoyu ilk defa sunmuştur. Bu konserin diğer bölümlerinde J. B. Bach'ın "Üçüncü Brandenburg Konçertosu", H. F. Alnar'ın "Prelüd ve İki Dans"ı, B. Smetana'nın "Moldau" adlı senfonik şiiri ve E. Chabrier'nin "Espana" adlı rapsodisi yer almıştır. Yılın ikin-

ci konseri 16 Ocak günü gene Cemal Reşit Rey'in yönetiminde verilmiş, bu konserde de bir diğer Türk sanatçısı, değerli piyanist ve öğretmen Mithat Fenmen, V. d'İndy'nin "Bir Fransız Dağ Şarkısı Üzerine Çeşitlemeler"ini tatlı, esprili bir üslûpla dinletmiş, konseri C. Franck'ın "Re minör" senfonisi tamamlamıştır. Orkestranın üçüncü konserinde bageti Amerikalı yönetici Jonathan Sternberg almış, A. Roussel'in "İkinci Bacchus et Ariane" adlı süitinden sonra F. Liszt'in "la majör" piyano konçertosunda genç piyantistimiz Gülây Uğurata'ya eşlik etmiş, sonra Beethoven'in "Yedinci Senfoni"sini yönetmiştir. İlk konserinde türlü yönleriyle pek de iyi izlenimler bırakmayan Amerikalı sanatçı, bu defa 13 Şubat günü tekrar orkestra başında yer alarak Amerikalı besteci Charles İves'ın "Cevapsız Soru" adlı orkestra eserini çaldırmış, J. Brahms'ın "ikinci piyano konçertosu"nda piyanist Ayşegül Sarıca'ya eşlik etmiş, İstanbul konserlerini A. Dvorak'ın "Yeni Dünyadan" adlı pek bilinen senfonisinin donuk bir yorumlanışıyla bitirmiştir. Ayşegül Sarıca, görevini o her zamanki doğru, dengeli, sağlıklı çalışıyla yaparak uzun uzun alkışlanmıştır. Yılın beşinci konserine iki solistimiz katılmıştır; piyanist Herman Miskçiyan ve kemancı Ergin Eralp. Dinleyiciler önce Rossini'nin bir uvertürünü dinlemişler, onu Miskçiyan'ın tatlı, iddiasız, rahat bir E. Grieg icrası izlemiş, Wieniawski'nin "ikinci keman konçertosu"nu oldukça dengeli bir arşeyle çalan kemancı Eralp sevgi toplamış, Demirhan Altuğ yönetimindeki konser G. Gershwin'in "Paris'te Bir Amerikalı" adlı süitiyle son bulmuştur. Orkestranın 13 Mart günü verdiği "altıncı" konserin yöneticiliğini İstanbul müzikseverlerinin yakından tanıdığı bir müzikçi, İsrael'li Georg Singer almıştır. Singer, programını F. Mendelssohn'un "Fingal Mağarası" adlı pek bilinen uvertürüyle başlatmış, sonra kemancı Suna Kan'a P. Çaykovski'nin o pek sevilen konçertosunda eşlik etmiş, Beethoven'in "Pastoral" adlı "altıncı senfonisi" ile tamamlamıştır. Değerli sanatçımız Suna Kan bu konserde üstün niteliklerini bir daha cömertçe göstererek İstanbul dinleyicisinin kendisinden hiçbir zaman esirgemediği uzun alkışlar almıştır. Mart ayındaki ikinci konserde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın yönetici yardımcısı Hikmet Şimşek, sinema dinleyicilerinin

karşısında yer almış, M. Mussorgski'nin "Çıplak Dağda Bir Gece" adlı senfonik şiirini, B. Schumann'ın "dördüncü senfoni"sini çaldırmış, kabiliyetli bir Türk gencine, kemancı Ergun Tekinson'a E. Lalo'nun "İspanyol Senfonisi"nde eşlik etmiştir. İki Türk müzikçisinin verimli işbirliği başarılı bir konserin daha İstanbul sanat tarihine katılmasına yetmiştir. 10 Nisan günü orkestra kendi şefinin, Cemal Reşit Rey'in yönetiminde değişik çağ bestecilerinin eserlerinden kurulu bir program sunmuştur. Bu arada G. Fauré'nin "Shylock" süiti, A. Dvorak'ın "Süit"i, J. Enesco'nun "Birinci Romen Rapsodisi" yer almış, genç kemancı Gülden Turalı, Mozart'ın "sol majör keman konçertosu" boyunca anlayışlı, dengeli bir yorum çıkararak ilgi çekmiştir. Nisan ayının ikinci konserinde topluluğun başında bir diğer yabancı yönetici, René Pierre Chouteau yer almıştır. Fransa'da oldukça bilinen bir ad olan Chouteau, ilk eser olarak vatandaşı flütçü Christian Larde'la Mozart'ın "birinci flüt konçertosu"nu sunmuş, sonra bir diğer değerli piyanistimiz olan Hülya Saydam'a U. C. Erkin'in "piyano konçertosu"nda eşlik etmiş, J. Brahms'ın "birinci senfonisi" ile İstanbul konserini tamamlamıştır. Bilgili, tecrübeli, dengeli ve disiplinli bir yönetici olduğunu daha başlarda gösteren Chouteau, dinleyici tarafından beğenilmiş, Fransız flüt okulunun genç kuşak temsilcilerinden Larde uzun uzun alkışlanmıştır. Mevsimin son konserinde orkestra başında bir diğer Ankara sanatçısı olan Ferit Tüzün belirmiştir. Ankara Devlet Balesi orkestra yöneticisi olan genç müzikçi, renkli bir program dinletmiştir; M. Glinka'dan "Rusland ve Ludmilla" uvertürü, solist olarak flütçü Kâmil Şekerkaran ve Nazım Acar'ın katılmasıyla Telemann'ın "iki flüt konçertosu", gene solist olarak Avusturyalı gitarist Marga Bäuml'un katılmasıyla Rodrigo'nun ünlü "Aranjuez Konçertosu", Mozart'ın "sol majör" senfonisi ve Ferit Tüzün'ün "Humoresk" adlı orkestra eseri. Konserde her üç solist de görevlerini anlayış ve beraberlikle yaparak seçkinleşmisler. Tüzün ise, Almanya'daki öğrenim yıllarında bestelediği esprili ve tatlı eseriyle alkışlanmıştır.

İstanbul Şehir Orkestrası'nın 1966-1967 mevsimi konserleri Cemal Reşit Rey yönetiminde 2 Ekim günü başlamış, P. Çaykovski'nin eserlerine ayrılan bu konserde, piyanist Herman Miskçiyan Rus bestecisinin pek sevilen "birinci piyano konçer-

tosu"nu çalmış, onu "Pathétique" adlı "altıncı senfoni" izlemiştir. Miskçiyan, kendine özgü rahat, soğukkanlı çalışı, duygulu yorumuyla bir defa daha sevgi toplamış, yönetici ise orkestra tarihinde pek az rastlanan, olağanüstü başarılı bir "Pathétique" senfoni icrasıyla bir defa daha candan ve sıcak alkışlar derlemiştir. İkinci konser gene orkestranın kendi şefi tarafından yönetilmiş, F. Liszt'in "Les Préludes" adlı senfonik şiirinden sonra sahneye gelen Sovyet sanatçısı "mezzo-soprano" Zara Doluhanova bazı operalardan seçilmiş parçalar sunmuş, ikinci bölüm J. Brahms'ın "dördüncü senfoni"si ile tamamlanmıştır. Şarkıcı Doluhanova, P. Çaykovski'nin "Yevgeni Onyegin" operasından "Tatyana'nın Mektup Sahnesi"ni olağanüstü bir başarıyla söyliyerek sesi ve sanatı çevresindeki yaygın inancı perçinlemiştir. Mevsimin üçüncü konserinde bageti alan Demirhan Altuğ, görevine J. Haydn'ın "re majör senfoni"si ile başlamış, Mozart'ın "re majör piyano konçertosu"nda Avusturyalı piyanist Walter Klien'e eşlik etmiş, daha sonra L. van Beethoven'in "ikinci senfoni"sini yönetmiştir. Genellikle pek de başarılı sayılmayan bir ortamda kalan konser, hiçbir özellik getirmeden geçip gitmiştir. Dördüncü konseri Cemal Reşit Rey almış, Mozart'ın "do majör piyano konçertosu" ve Ravel'in "sol el için piyano konçertosu"nda Sovyet piyanisti Jacop Flier'e eşlik etmiş, konseri Debussy'nin "Preludes a l'apres-midi d'un Faun" adlı eseriyle başlatmış, A. Roussel'in "üçüncü senfoni"si ile bitirmiştir. Bu arada piyanist Flier sağlam basışı, tecrübesi ve dolu tekniği ile ilgi toplamıştır. Kasım'ın son konserinde ise gene Cemal Reşit Rey özellikle Fransız müziğinden kurulu bir program sunmuş, bu arada H. Rabaud'nun "Eglogue"unu, J. Massenet'nin "Le Cide" adlı bale süitini, G. Bizet'nin "İkinci Arlésienne Süiti" ni çaldırmış, E. Lalo'nun "İspanyol Senfonisi"nde bir diğer genç kemancıya, Oktay Dalaysel'e eşlik etmiş, eserin üçüncü bölümünde kemancı'nın çalgısına çarpan eli sapın kopmasına yol açmış, başka bir kemanla konserine devam eden genç sanatçı ve yönetici beraberce uzun uzun alkışlanmışlardır.

Özellikle İstanbul, sonra Ankara ve yurdun bazı kentleri yurtdışından gelen seçkin müzik topluluklarını dinlemek imkânını bulmuşlardır. Bunların ilki Ocak ayında İstanbul'a gelerek bir konser veren "Westfalia Korosu"dur. Koro literatürünün bazı seçkin örneklerini dinleten bu topluluğu "Münchner

Nonett - Münih Dokuzlusu" izlemiş, J. Haydn, H. Genzmer, Mozart, C. Orff ve L. van Beethoven gibi türlü çağ Alman bestecilerinin bazı oda müziği eserlerini sunmuştur. Şubat ayının sonlarında yurdumuza gelen Amerikan "Roger Wagner Korosu" İstanbul'da iki, Ankara, İzmir, Adana ve Mersin'de birer konser vererek geniş ilgi toplamıştır. Koro bu konserlerinde "dinî" ve "dindışı" bazı örnekler söylemiş, Mozart'ın "Requiem"ini dinlemek fırsatını vermiş, bu arada pek tanınmış Amerikan halk şarkıları da sunmuştur. Mart başında İstanbul'a gelen Viyana Yaylı Çalgılar Üçlüsü, M. Reger, B. Martinu ve L. van Beethoven'den örnekler çalmış, Fransız André Colson Oda Orkestrası hem İstanbul'da hem de Ankara'da konserler vermiştir. Gene Mart içinde her iki kentimizde çalan İsrael Oda Orkestrası beraber-müzik yapma konusunda yeterli fikir verebilen seçkin bir topluluk olarak belirmiş, konserlerine J. S. Bach'ın bir konçertosuyla piyanistimiz İdil Biret katılmıştır. Mayıs ayında gene İstanbul'da "İtalyan Teganni Altılısı - Sextetto Vocale" grubu konserler vermiş, dört erkek, iki kadın şarkıcıdan kurulu topluluk, değişik bir hava getirmiştir. Yaz aylarının en önemli olayı, Amerikan Cincinnati Senfoni Orkestrası'nın konserleridir. 8 ve 9 Ağustos günleri Açıkhava Tiyatrosu'nda Max Rudolf yönetiminde verilen bu konserlere Amerikalı piyanist Lorin Hollander, G. Gershwin'in "Piyano Konçertosu" ile, İdil Biret ise J. Brahms'ın "birinci piyano konçertosu" ile katılmışlardır. Her iki genç sanatçının başarılarına karşılık, orkestranın genel verimi olağanüstü bir etki uyandıramamış, aynı sahnede New York Filârmoni Orkestrası'nı, Halle Orkestrası'nı dinleyenleri hayal kırıklığına uğratmıştır.

Yeni mevsimde ilk topluluk olarak "Köln Triosu" alkışlanmıştır. Piyanist Schröter, kemancı Rostal ve viyolonselci G. Cassado'dan kurulu olan üçlü L. van Beethoven, Mozart ve F. Mendelssohn'un eserlerinden seçilmiş bir konserde alkışlanmıştır. Kasım başında "Alman Bach Solistleri" J. S. Bach'ın üç "Brandenburg Konçertosu"nu sunmuş, 18 Kasım'da "Berliner Camerata Musicale" gene müzik edebiyatının türlü çağlarından düzenlenmiş bir oda müziği konseriyle İstanbul müzik hayatına renk katmıştır. Mevsim başında en önemli müzik olayından biri, şüphesiz Avrupa'nın en seçkin müzik topluluklarından biri olan Çek Filârmoni Orkestrası'nın yurdumu-

za gelişi olmuştur. Yüzü aşkın üyesiyle 15, 20, 21 Ekim günleri İstanbul'da, 17 ve 18 Ekim günleri Ankara'da Karel Ancerl ve Zdenek Macal yönetiminde konserler veren Çek Filârmoni Orkestrası'nm bu konserlerine kemancı Aylâ Erduran, piyanist İvan Moravec ve piyanist Ayşegül Sarıca katılmışlardır. Erduran, A. Dvorak'ın "keman konçertosu"nu, Sarıca, P. Çaykovski'nin "birinci piyano konçertosu"nu başarıyla çalmışlar, yüksek kalitede bir Batı topluluğunun eşliğine lâyık sanatçılar olduklarını bir defa daha ispatlamışlardır. Çek Filârmoni Orkestrası bu konserlerinde genellikle Çek müziğinin tanınmış örneklerini sunmuş, büyük tınısı, şaşırtıcı beraberliğiyle geniş ilgi toplamıştır.

1966 yılında yurdumuza gelen solistlerin sayısı bir hayli kabarıktır. Bunların ilki Londra Senfoni Orkestrası'nın "konzertmesiter"i Erich Grünberg ve piyanist Jörg Demus olmuşlardır. Her iki sanatçı İstanbul ve Ankara'da beraberce resitaller vermişler, Mozart, L. van Beethoven ve C. Franck'ın eserlerinden düzenlenmiş programlarıyla ilgi toplamışlardır. Jörg Demus ayrıca Avusturya Kültür Merkezinde bir resital sunmuş, onu İsviçreli piyanist Roger Aubert'in kemancı Aylâ Erduran'la sunduğu Brahms sonatları izlemiştir. Şubat ayında arpist Annemarie Zangerle ve flütçü Helmut Zangerle'nin resitali bu pek sevilen iki çalgı için yazılanları usta ellerden dinlemek imkânını sağlamış, Mart ayında gitarcı Konrad Ragossnig'in resitali özellikle genç müzikseverleri toplamış, gene aynı ay içinde viyolonselci Klaus Storck ve eşi arpist Helga Storck kendi çalgıları için türlü çağlarda bestelenmiş eserleri dinletmişlerdir. Bu arada Fransız piyanisti Claude Kahn, bir resital vererek F. Chopin ve F. Liszt'in eserlerini çalmış, Nisan ayında eski bir İstanbul'lu olan piyanist Anni Gesar, J. Haydn, F. Chopin ve S. Prokofiyef'den seçtiği eserleri sunmuştur. Yeni mevsimin ilk önemli sanatçısı viyolonselci Gaspar Cassado olmuştur. L. van Beethoven, Mozart, J. S. Bach, R. Schumann, ve C. Debussy'den düzenlenen programını bir sinema salonunda çalan sanatçı, pek çoklarının sandığı gibi sanatından kaybetmediğini ispatlamış, kendine özgü tatlı yay tekniği, büyük müzikalitesi ve duygulu çalışıyla bir defa daha candan selâmlanmıştır. Yurdun aynı ay içinde büyük misafiri piyanist Arthur Rubinstein olmuştur. Olağanüstü tekniği, tecrübesi, kültürüyle seçkinleşen ve bütün bu niteliklе-

rinin sonucu olan kıyaslanması çok güç bir üstünlüğe sahip bulunan sanatçı, 29 Ekim ve 1 Kasım günleri İstanbul, 31 Ekim günü Ankara'da çalmış, ilk konserini L. van Beethoven, R. Schumann, C. Debussy, E. Chabrier ve F. Chopin'e ayırmış, İstanbul'daki ikinci konserinde tümüyle F. Chopin'in eserlerini sunmuştur. Rubinstein resitalleri yurdumuzun müzik tarihinde unutulmaz olaylar olarak kalacaktır.

Türkiye'nin en eski müzik topluluğu olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 1966 yılı çalışmalarını gene Prof. Lessing'in yönetiminde sürdürmüş, başkent kültür hayatının temel direklerinden biri olarak görevini yapmıştır. Orkestra yerli ve yabancı solistlere eşlik etmiş, Ekim ayında gene Avrupa yönür.de bir yürtdışı gezi yapmış, başarıyla dönmüştür. Romanya, Macaristan, Avusturya, Almanya ve İsviçre'yi kapsayan bu konser gezisinde kemancı Suna Kan ve piyanist Verda Erman yer almışlar, her ikisi de müzik tarihi ve gelenekleri alanında çok zengin olan ülkelerde sevgi ve ilgi toplamışlardır. Orkestra bu konserlerde U. C. Erkin'in "keman konçertosu"nu ve "Köçekçe Süiti"ni, R. Strauss'un "Don Juan" adlı senfonik şiirini, P. Çaykovski'nin "Pathétique" senfonisini dinletmiş, basında genellikle övgülerin yer almasını sağlamıştır.

Yurdumuzda "oda müziği" çabalarında özellikle "Yücelen Dörtlüsü" seçkinleşmiştir. Şubat ve Mart aylarında Ankara ve İstanbul'da verdiği konserlerle Viyana klâsiklerinin bu alandaki verimlerini sunan dörtlü, repertuarına U. C. Erkin'in bir eserini katmış, Şubat ayında Uşak ve Kütahya'ya giderek konserler vermiş, 21 Mart günü Bursa'da Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nda Bursa Yaylı Çalgılar Orkestrası'yla beraber verdiği bir diğer konser bu kentimizde ilgiyle izlenmiştir.

Türlü alanda seçkinleşmiş Türk soloculari 1966 yılı boyunca yurtdışında da çabalar göstermişlerdir. Ocak ayında kemancı Suna Kan Fransa'da Dijon şehrinde orkestra eşliğinde çalmış, bundan sonra Romanya ve Macaristan'da bir turne yapmıştır. Şubat ayında piyanist İdil Biret Belçika ve Fransa'da çalmış, kemancı Aylâ Erduran önce Mısır'da konserler vermiş, Romanya'ya giderek Bükreş Filârmoni Orkestrası'nın eşliğinde bir konsere katılmıştır. Mart ayında piyanist İdil Biret Londra Filârmoni Orkestrası eşliğinde çağdaş İngiliz bestecisi Michael Tipett'in piyano konçertosunu çalmış, Verda

Erman Paris'te Colonne Konserleri Orkestrası'yla L. van Beethoven'in "ikinci piyano konçertosu"nu yorumlamıştır. Gene aynı ay içinde Cemal Reşit Rey Varşova'ya gitmiş, Varşova Filârmoni Orkestrası'nın iki konserini yönetmiştir. Bu konserlerin programında sanatçımızın "Çağrılış" adlı senfonik şiiri, J. Brahms'ın "İkili Konçerto"su, C. Franck'ın "re minör senfoni"si yer almıştır. Nisan ayında İdil Biret Paris'te bir resital vermiş, değerli opera şarkıcımız bas Ayhan Baran piyanist Ergican Saydam'ın eşliğinde Ortadoğu'da bir turne yapmıştır. Mayıs ayında İdil Biret bir Polonya gezisi yapmış, piyanist Hülya Saydam Viyana ve Graz'da Türk bestecilerinin eserlerini de kattığı resitaller vermiştir. Temmuz'da İsviçre'ye giden kemancı Aylâ Erduran, ünlü Suisse Romande Orkestrası eşliğinde M. Bruch'un "keman konçertosu"nu ve Mozart'ın "yedinci konçertosu"nu çalmış, Ağustos ayında Parseh Atmacıyan viyolonseliyle Viyana'da bir resital vermiş, kemancı Ergun Tekinson Salzburg'da R. Strauss'un sonatını çalmıştır. Aynı ay her yıl olduğu gibi Verona'daki opera temsillerine katılan ünlü soprano Leylâ Gençer, Verdi'nin "Aida" operasında Aida rolüyle görevlenmiş, katıldığı temsil gerek Batı, gerekse Doğu ülkeleri televizyonları tarafından yayınlanmıştır. Bas Ayhan Baran Çekoslovakya'da bazı opera temsillerine katılmış, İrlanda Wexford Şenliği'nde "Lucrezia Borgia" operasıyla olağanüstü bir başarı sağlamıştır. Ekim ayında İdil Biret, Mısır, Tunus, Habeşistan'ı kapsayan bir turne yapmış, dönüşte Paris'e uğrayarak plâk doldurmuştur. Verda Erman, Tahran'da Cumhurbaşkanımızın ve İran Şahının önünde bir konser vermiş, piyanist Ayşegül Sarıca Romanya ve Macaristan'da çalmış, bas Ayhan Baran Prag Radyosunda bir program yapmıştır. Kasım ayında ise kemancı Aylâ Erduran Rusya içinde konserlere katılmış, resitaller vermiş, piyanist Verda Erman Hindistan'a gitmiştir.

Geçen mevsimi repertuarındaki bazı eserlerle götüren Ankara Devlet Operası yönetim alanındaki bir değişiklik üzerine yeni mevsime oldukça önemli bir hamleyle girmiştir. Devlet Operasının Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılarak Genel Müdürlük yapılması üzerine Aydın Gün'ün bu makama getirilmesi geniş memnuniyet uyandırmış, mevsim Puccini'nin "Altın Batının Kızı" adlı eseriyle başlamıştır. Yabancı şarkıcıların katılmasıyla sahneye konan bu opera, ilgi uyandırmış, bunu

"Rigoletto"nun yeni bir rejiyle sahneye konuşu izlemiştir. İstanbul Şehir Operası 1966 yılına "Madame Butterfly" operasıyla girmiş, sonra Donizetti'nin "Don Pasquale" adlı eseri oynanmıştır. Kuruluşun yaz aylarındaki temsillerinde "Cavalleria Rusticana" ve "Palyaço" adlı operalarla "Şen Dul" adlı operet oynanmıştır. İstanbul Şehir Operası mevsime Puccini'nin "Manon Lescaut" adlı eseriyle girmiş, Feridun Altuna'nın sahneye koyduğu eser ilgi toplamıştır. Bunu Verdi'nin "Rigoletto" adlı eseri izlemiştir.

Devlet Balesi Ankara'daki gösterilerini yaz başında İstanbul'da da tekrarlamış, bu arada müziğini Bülent Tarcan'ın bestelediği "Hançerli Hanım" adlı süit programda yer almıştır. Her zamanki gibi başarılı gösteriler ilgiyle izlenmiştir.

1966 yılının müzik alanındaki bir diğer başarısı da değerli bestecimiz İlhan Usmanbaş'ın "Uluslararası Üçüncü Wieniawski Beste Yarışması"nda birincilik alması olmuştur. İlhan Usmanbaş bu başarıyı keman solo ve dört çalgı için yazdığı "Boşluğa Bir Atlayış" adlı eseriyle sağlamıştır.

Bu arada Yapı ve Kredi Bankası'nın kuruluşunun yirminci yıldönümü münasebetiyle bestecilerimize ısmarladığı armonize halk türkülerinden 23'ü İstanbul Şehir Operası Korosu tarafından söylenmiş olarak plâk üzerinde piyasaya sunulmuştur.

Yayınlarıyla sanat müziği'ni yayma ve tanıtma görevini bir türlü başarıyla yürütemiyen TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) beri yanda birkaç idealist görevlisinin çabasıyla bazı yararlı hamleler yapmış, bu arada türlü kuşaklara bağlı bestecilerimize değişik türde eserler ısmarlıyarak yeni verimlerin doğmasını sağlamıştır. Yayınları gittikçe daha zor düzelebilir duruma gelen Kurum'un hiç değilse bu alandaki fikirlerine devam etmesini dileriz.

Müzik alanındaki kuruluşlara yenisi eklenmemiş, ancak yıllardır çalışmalarından uzak kalmış bulunan İstanbul Filârmoni Derneği yeniden toplanarak yeni yönetim kurulu'nu ve başkam'nı seçmiştir. Cemal Reşit Rey'in başkanlığındaki Derneğin yeni çabalara yönelmesi bütün müzikseverlerimizin en önemli dileklerinden biridir.

Müzik konusundaki yayınlar çok sınırlı bir sayıda kalmıştır. Bunlar arasında en önemlisi 1950 yılında ilk baskısını ya-

pan "Küçük Batı Müziği Ansiklopedisi"nin düzeltilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısıdır. Faruk Yener ve İlhan Mimaroğlu'nun beraber çalışmaları sonucunda batıdaki örneklerini aratmayan bir nitelik kazanan kitapta 23 Türk bestecisinin biyografileri de yer almıştır.

Yazının başında da belirtildiği gibi, 1966 yılı müzik hayatımız yönünden gerçekten hareketli ve bereketli geçmiştir. Bu sonuçta müzik hareketlerini yönetenlerin, bu arada özellikle "Arkon" gibi özel kuruluşların önemi ve rolü büyüktür. Dileğimiz, müzik alanında en az 1966 ortamını tutabilmemiz, hiçbir zaman daha aşağısına inmememizdir. Geçen yıl Türk toplumuna müzik çalışmalarıyla hizmet edenlere candan teşekkür ederken onlara ve aralarına yeni katılacak olanlara yeni yılda başarılar dileriz.

Muammer Vatanseven

1966 DA SİNEMA

Çetin A. ÖZKIRIM

DÜNYA SİNEMASI

ARMAĞANLAR

Bu yıl yine başından sonuna dek izlemek olanağını bulduğumuz Berlin Film Festivali ile yazımıza başlıyacağız. 24 Haziran 1966 ile 5 Temmuz 1966 günceleri arasında yapılan XVI. Uluslararası Berlin Film Festivali, bu yıl geçmiş yıllara oranla daha bir düzenli ve daha bir güclüydü. Özellikle son yıllarda, bütün uluslararası yarışmalarda görülmeye başlayan ortamsızlık, festivalin yöneticilerini daha bir ince eleyip sık dokumaya yöneltmişti. Daha başından işe titizlikle koyulduklarından, yeterli bir jüri sağlayabilmişlerdi. Pier Paolo Pasolini, Helmuth de Haas, Pierre Braunberger, Franz Seitz, Kurt Heinz, Khawaja Ahmed Abbas, Lars Forssell, Hollis Albert'den meydana gelen bir jürinin daha önceki yıllarda jüri üyeliklerinde bulunmuş Richard Todd, ya da Faten Hamama gibi sinema oyuncularından çok daha yeterli oldukları bir gerçekti. On iki gün süren yarışmanın sonunda açıklanan sonuçlarla değerlendirilen filmlerin listesi de bu gerçeğe tanıklık etti.

5 Temmuz 1966 Salı gecesi Zoo-Palast salonlarında yapılan kapanış töreninde önce bir kısa metreli belge filmi olan (Fritz Körtner spricht Monologe) gösterildi. Arkasından yarışmada İngiltere adına oynıyan yönetmen Silvio Narizzano'nun (Georgy Girl) isimli filmi yer aldı. Bu uzun metreli konulu filmden sonra senatör, profesör Dr. Werner Stein kapanış konuşmasını yaptı. Sonunda sahneye jüri kurulu başkanı Fransız yapımcısı Pierre Braunberger ile jüri kurulu ikinci başkanı Alman yapımcısı Franz Seitz geldiler. On iki gün süre içinde merakla beklenen sonuçları açıkladılar.

Günlük gazetelerin birçoğunda yanlış ve eksik olarak verilen XVI. Uluslararası Berlin Festivali'nin kesin ve eksiksiz sonuçları şöyledir:

En başarılı film altın ayı ödülü Yönetmen Roman Polanski'nin yarışmada İngiltere'yi temsil eden (Cul-de Sac) isimli filmine.

En başarılı rejisör gümüş ayı ödülü Yarışmada İspanya'yı temsil eden (La Gaza) isimli filmin yönetmeni Carlos Saura'ya.

En başarılı erkek oyuncu gümüş ayı ödülü Yarışmada Fransa'yı temsil eden yönetmen Jean-Luc Goddard'ın filmi (Masculin-Feminin)deki rolüyle Jean-Pierre Lèaud'a.

En başarılı kadın oyuncu ödülü: Yarışmada Amerika'yı temsil eden (Lord Love a Duck) isimli filmdeki rolüyle Lola Albright'e.

Jüri özel armağanları ise, ilginç bir temayı işlediğinden ötürü genç Alman yönetmeni Peter Shamoni'nin filmi (Shonzeit für Füchlşe) ile, yarışmada İsveç'i temsil eden (Jakten)deki rolüyle Lars Passgard'a verildi. Genç Alman yönetmeni Shamoni ile genç İsveç oyuncusu Passgard birer gümüş ayı ödülü aldılar.

Ayrıca jüri kurulu, festivalde Hindistan'ı temsil eden (Nayak) isimli filmin yönetmeni Satyajit Ray'i de bir belge ile özel olarak değerlendirmeyi uygun gördü.

En başarılı kısa metreli film altın ayı ödülü Yarışmada Danimarka"yı temsil eden (Knud) isimli filme.

İkinci başarılı kısa metreli film gümüş ayı ödülü Yarışmada Fransa'yı temsil eden (Roselie) isimli kordelâya.

Berlin Senatosu ise gençlik film ödülünü (Masculin-Feminin) isimli Fransız kordelâsına ve (High Stell) isimli kısa metreli Kanada filmine verdi.

Uluslararası Film Eleştirmecileri (FIBRESCI) ödülü ise İtalyan yönetmeni Florestano Vancini'nin (Le Stagioni del Nostro Amore) isimli yapıtına verildi.

Ödüller tüm olarak yerli yerini bulmuştu. Nitekim ne yarışmanın son gecesi, ne de sonraki günlerde jüri ödül dağıtımını kınayan tepkilere rastlanılmadı. Bu arada bize göre ödül dağıtımının tek isabetsizliği, En başarılı kadın oyuncu olarak Lola Albright'in seçilmesidir. Örneğin bir Anouk Aimee, ya da Lynn Redgrave dururken bir Albright'in gümüş ayı ödülünü alması yanlıştı. Ama ne olursa olsun, sonuçların genel

sağlamlığı karşısında, birinin yanlışlığı hiç de önemli değildi elbette.

★ Sanat yönünden kuruluşu ve değeri ne olursa olsun, dünyanın en büyük sinema armağanı olarak tanınan ve (Oscar) diye bilinen Academy of Motion Picture Arts and Science ödülleri (1927'den bu yana olduğu gibi, bu yıl da dağıtıldı. Yılın en başarılı filmi olarak yönetmen Robert Wise'ın (The Sound of Music), yılın en başarılı rejisörü olarak aynı filmle Robert Wise, yılın en başarılı kadın oyuncusu olarak (Darling) filmindeki rolüyle Julie Christie, yılın en başarılı erkek oyuncusu olarak (Cat Ballou) filmindeki rolüyle Lee Marvin, yılın en başarılı yardımcı erkek oyuncusu olarak Martin Balsam, yılın en başarılı yardımcı kadın oyuncusu olarak Shelley Winters, ve yılın en başarılı yabancı filmi olarak (The Shop on main Street) seçildiler.

★ Uluslararası yarışmaların en ilgi çekicilerinden biri olan Cannes Festivali'nin yirmincisi bu yıl Mayıs ayı başlarında yapıldı. Yarışmaya bu yıl Almanya iki, Brezilya bir, Danimarka bir, İspanya iki, Amerika iki -bunlardan (Doktor Jivago) yarışma dışı gösterilmiştir- Fransa iki, İngiltere iki, Macaristan bir, İtalya dört, Polonyo iki, Romanya bir, İsveç bir, Çekoslovakya bir, Sovyet Rusya iki filmle katıldılar. Yıldız adaylarının (!) kendilerini göstermek için soyunup döküdükleri, bu yüzden dedikoduların alıp yürüdüğü yarışmanın sonuçları şöyledir:

En başarılı film altın palmiye ödülü Yarışmada Fransa'yı temsil eden yönetmen Claude Lelouch'un (Bir Kadın ve Bir Erkek) filmiyle, yarışmada İtalya'yı temsil eden Pietro Germi'nin (Bayanlar Baylar) filmi arasında bölüştürüldü.

En başarılı erkek oyuncu ödülü İsveçli aktör Per Oscarson'a.

En başarılı kadın oyuncu ödülü İngiliz aktrisi Vanessa Redgrave'ye.

Jüri özel ödülü ise yarışmada İspanya'yı temsil eden yönetmen Orson Welles'in (Falstaff) filmiyle, yarışmada İngiltere'yi temsil eden (Alfie) adlı film arasında bölüştürüldü.

Özel mansiyon, İtalyan komedyeni Toto'ya.

En başarılı sahne uygulaması Sovyet yönetmeni S. Yutkeviç'e.

En başarılı eser ödülü ise Romen sanatçısı Micae Muraesan'a.

Son yıllarda gittikçe değerinden kaybetmekte olan Cannes Festivali'nin yirmincisi de böylece son bulmuş oldu.

★ Venedik Film Festivali bu yıl gerçekten son derece ilginç olaylara tanıklık etti. Daha yarışmanın filmleri açıklanır açıklanmaz söylentiler başladı. Bir İtalyan ve Cezayir ortak yapımı olan (La Battaglia di Algeri - Cezayir Savaşı) isimli kordelanın yarışmaya katılmış olması Fransız delegasyonunu fazlasıyla ürkütmüştü. Böylesi bir filmin festivale katılmaması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Senaryosunu Franco Solinas'ın yazmış olduğu, yönetmenliğini Gilla Pontecorvo'nun yaptığı ve başrollerinde Jean Martin, Yacef Saadi ile İbrahim Haggiag'ın oynadıkları bu kordela politik bir sorun biçimine sokulmak isteniyordu. Nitekim filmin gösterildiği geceye Fransız delegasyonu katılmadılar. Yalın bir röportaj gözlemciliği içinde Cezayirlilerin bağımsızlık savaşlarını beyaz perdeye getiren bu soylu film, herşeye karşın jüri kurulunun dayatması ile birinci seçildi ve 1966 yılı Cannes Festivali'nin en başarılı filmi seçilerek Altın Palmiye Ödülüne lâyık görüldü. Yarışmanın diğer ödülleri ise şöyle dağıtılmıştı:

Yarışmada Fransa'yı temsil eden (Au Hazard Balthazar) isimli kordelanın yönetmeni Robert Bresson'a jüri olağanüstü armağanı.

Genç Alman yönetmeni Alexander Kluge'nin (Abschied von gestern) isimli filmiyle, yine genç Amerikan yönetmeni Conrad Roks'un (Chappaque) isimli filmine gümüş arslan ödülleri.

En başarılı kadın oyuncu ödülü, yarışmada Sovyet Rusya'yı temsil eden (Perwyi utschitel - Bir ilkokul öğretmeni) isimli filmin oyuncusu Natalia Aeinbascarova'ya.

En başarılı erkek oyuncu ödülü, yarışmaya katılan iki ayrı filmdeki güçlü kompozisyonlarından ötürü Jacques Perrin'e.

Politik yönden sürekli ve gürültülü yankılar uyandıran (Cezayir Savaşı) isimli kordela aynı zamanda, aynı yarışmada geleneksel film eleştirmecileri ödülünü aldı.

★ (Prix Louis Delluc) diye anılan Fransız Sinema Ödülleri ise bu yıl yönetmen Jean-Paul Rappeneau'nun (La Vie de Château) isimli filmiyle, Goddard'ın (Pierrot le Fou) isimli

yapıtı ve Jean Hermans'ın (Le Dimanche de la vie) isimli kordelasına verildi.

San Sebastian Festivali'nde İngiliz filmi (I Was Happy Here), Fransız kordelası (Tant qu'on o la Santè) ve İspanyol yapıtı (Nueve cartes a Berta) ödül kazandılar. Ayrıca en başarılı rejisör olarak (Madamigella di Maupin) isimli filmiyle yönetmen Mauro Bolognini seçildi.

Romanya'da düzenlenen canlı resim yarışmasında ise Altın Pelikan birincilik ödülünü Yugoslavya'dan Ante Zaninovic'in filmi, diğer ödülleri ise Çekoslovakya'dan Bretislav Pojar, Fransa'dan Renè Laloux, Sovyet Rusya'dan Teodor Hiltruk ve Amerika'dan Karl Bell kazandılar.

BİR BÜYÜK OYUNCUNUN ÖLÜMÜ

24 Temmuz 1966 güncesinde Amerikan sinemasının en güçlü oyuncularından biri öldü. Kırk beş yaşında bir kalp krizi sonucu dünyamızda nayrılan bu aktörün adı Montgomery Clift'dir. Birçok yönden -genç yaşta ölümü bile- Fransızların ünlü oyuncusu Gerard Philippe'e benzeyen bu değerli sanatçının sinema serüveni 1948 yılında (Red River Kanlı Nehir) filmiyle başlamıştı. Daha sonra (Search - Arama)), (The Big Lift - İşgal Ordusu), (A. Place in the Sun İnsanlık Suçu), (From here to Eternity - İnsanlar Yaşadıkça), (Stazione Termini Büyük Gar), (The Young Lions - Genç Aslanlar), (Freud) ve son olarak da Almanya'da çevrilen bir casusluk kordelasında oynamıştı.

Bugünkü kuşakların adını bile bilmedikleri, sessiz sinemanın en ünlü yıldızlarından biri olan Clara Bow da 1966'nın başlarında öldü. Bir zamanlar bütün gazete ve dergilerin boy boy resimlerini bastığı ve ona ait dedikodulara geniş yer verdiği bu kadından son yıllarda kimsenin söz açtığı yoktu. Filmleri özellikle 1926 ile 1929 yılları arasında büyük gelir sağlayan bu yıldız Los Angeles'de öldüğü zaman altmış yaşındaydı.

FİLMLER VE YÖNETMENLER

1966 yılı içinde gösterilmiş çeşitli ülkelerin filmleri arasında sözü edilen, sanat çevrelerinde yankılar uyandıran belli-başlıları şunlardır: Bir Fransız yapıtı olan (Pierrot le Fou), Senaryosunu yazıp yönetmenliğini Jean Luc Goddard'ın yap-

mış olduğu bu kordelâda Jean Paul Belmondo, Anna Karina, Dirk Sanders, Raymond Devos ve Graziella Galvani oynuyorlardı.

İkinci Dünya Savaşından sonra endüstriyel açıdan ilerlemesine karşın, sanat yönünden hergün biraz daha yerinde sayan Alman sineması şu son bir iki yıldır genç yönetmenlerin elinde olumlu bir yolda ilerlemektedir. Örneğin, yönetmen Jean-Maria Straub'un filmi: (Nicht versöhnt) bu kordelanın senaryosunu da Straub yazmıştır. Heinrich Böll'ün bir romanından alınan filmde Henning Harmssen, Heinrich Hargesheimer, Martha Stander oynamaktadırlar.

Yine genç bir Alman yönetmeni olan Ulrich Stramoni'nin (Es) isimli filmi. Senaryosunu da yeni kuşak rejisörünün yazmış olduğu filmde Sabine, Bruno Dietrich, Ulrike Ulrich, Bernhard Minetti oynamaktadırlar.

Bir Amerikan filmi olan (The Loved One). Bu kordelânın senaryosunu Terry Southern yazmış, yönetmenliğini ise Tony Richardson yapmıştır. Filmin oyuncuları ise, Robert Morse, Jonathan Winters, Anjanette Comer, Rod Steiger, Sir John Gielgud, Robert Morley, Dana Andrews, Barbara Lawrance ve Liberace'dır.

Bir Alman yapıtı olan (Der junge Törless). Bu yıl Berlin Film Festivali jürisine ikinci başkanlık etmiş olan Franz Seitz'ın Louis Malle birlikte prodüktörlüğünü yapmış olduğu bu kordelanın yönetmeni ve senaryocusu Volker Schlondörfer'dir. Kordelanın önemli rollerinde Matthieu Carriere, Bernd Tischer, Marian Seidowsky, Fritz Gehlen oynamaktadırlar.

Bir Fransız kordelâsı olan (Suzanne Simonin - La Religieuse de Denis Diderot). Cannes yarışmasına katılmış olan bu kordelanın yönetmeni Jacques Rivetta, oyuncuları ise, Anna Karina, Liselotte Pulver, Micheline Presle, Francisca Rabal'dır.

Bir İtalyan filmi olan (Uccellaci e uccellaci). Pierre Paolo Pasolini'nin hem senaryosunu yazıp, hem de yönettiği bu kordelada önemli rolleri, Toto ile Nino Davoli bölüşmektedirler.

Bir Danimarka, Norveç ve İsveç ortak yapımı olan (Sult). Ünlü yazar Knut Hamsun'un romanından aktarılan filmin senaryosunu Peter Seeberg yazmış, yönetmenliğini İsveçli Hennig Carlsen'in yaptığı filmde, Per Oscarson, Gunnel Lindblom oynuyorlar.

Bir S.S.C.B. ile Polonya ortak yapımı olan (Lenin w Poltsche). Cannes yarışmasında filmin yönetmeni Sergej Jut-Kewitsch'e (En başarılı sahne uygulaması) ödülünü kazandıran bu kordelâda önemli rolleri Maxim Schtrauch, Anna Lissianska, Antonina Pawlitschewa oynuyorlar. Filmin senaryosunu E. Gabrilowitsch ile S. Jutkewitsch yazmışlardır.

Bir Fransız-İsveç ortak yapımı olan (Au Hasard, Balthazar). Hem senaryosunu yazıp, hem de rejisörlüğünü Robert Bresson'un yapmış olduğu bu filmde Anne Wiazemski, Françoise Lafarge, Philippe Asselin, Walter Green oynamaktadırlar.

Bir Fransız filmi olan (Masculin-Feminin). Senaryocu-yönetmen Jean Luc Goddard'ın bu filminde Jean-Pierre Lèaud, Chantal Goya, Marlène Jobert, Michel Debord, Catherine-İsabelle Dupont oynamaktadırlar.

Bir İngiliz kordelâsı olan (Cul-de-sac). Genç Polonyalı yönetmen Roman Polanski'nin bu filminin senaryosu Gerard Brach ve Polonski tarafından yazılmıştır. Kordelânın bellibaşlı rollerini Donald Pleasance, Françoise Dorleac, Lionel Stander ve Jack MacGowran oynamışlardır.

Ünlü Hindli yönetmen Satyajit Ray'in (Nayak) isimli filmi. Tanınmış bir film oyuncusunun yaşantısını evrensel bir açıdan anlatan bu kordelâda Arindam Mukherjee, Uttam Kumar, Chatterjee Aditi, Sharmila Tagore oynamaktadırlar.

Bir Alman filmi olan (Abschied von gestern - Anita G.). Yönetmen Alexander Kluge'nin bu filminde Alexandra Kluge, Günther Mack, Eva Maria Meineke, Hans Brammer, Karl-Heinz Peter oynamaktadırlar.

GÖREBİLDİKLERİMİZ

Türk sinemaseverlerinin kaderi tamamen rastlantılara bırakılmıştır. Yurdumuzdaki tüm sinemalar gibi film getiricilerimiz de belirli bir tutumu sürdürmezler. Her çeşit filmi, hiçbir ayrıntı düşünmeksizin alır gösterirler. Sanat değeri üzerinde düşünen, düşünmek zorunluğunu duyan film getiricimiz hemen hemen yok denecek kadar azdır. Bu yüzden gerçek sinema ürünleri yurdumuzda ya rastgele, ya da liste içinde sıkışıp kalmış olarak gelir, oynarlar. Bir film getiricisinin tecimsel kaygılarla davranması olağandır. Ama bu işin tecimsel kaygılarla da bir ilintisi pek yoktur. Çoklukla sanat

değeri bulunan filmler hem çok ucuza alınabildiği gibi, hem de bir hayli seyirci bulabilmektedir. Örneğin bir (Amcam), ya da (Sessizlik) yurdumuzda büyük iş yapmış, kazanç sağlamış filmlerdir. Gelgelelim durum böyle olduğu halde, yurdumuza kaliteli film rastgele gelir. Çünkü film getiricilerimizin kültür ortamı, sinema anlayışları ortadadır.

1966 yılı içinde görebildiğimiz sözü edilmeye değer yabancı filmler sırasıyla şunlardır: Stanley Kramer'in (Nuremberg Duruşması), Ralph Nelson'un (Altın Eldiven)i, Robert Mulligan'ın (Aradığım Aşk)ı, Lerry Peerce'in (Kızımı Vermem)i, Philippe de Broca'nın (Rio Macerası), Stanley Kramer'in (Kader Bağlayınca)sı, Pietro Germi'nin (Aldatılmış ve Terkedilmiş)i, Cliff Owen'in (Sahte Polisler)i, Sidney Furie'nin (Ani Tehlike)si, Stanley Kubrick'in (Son Darbe)si, Federico Fellini'nin (Tatlı Hayat)ı, Walt Disney'in (Fantasia)sı, John Ford'un (Baharda Hücum)u, Jean-Louis Richard'ın (Mata-Hari)si, Frank Capra'nın (Elmacı Kadın)ı, Tony Richardson'un (Bir Tadım Bal)ı, Grigori Kozintsev in (Hamlet)i.

Bu arada şunu da belirtelim ki, birçok film yurdumuzda getirtici kurumlar tarafından, ne yapımcının, ne de yönetmenin haberi bile olmaksızın kuşa döndürülmektedir. Örneğin, Visconti'nin (Leopar)ı ve Fellini'nin (Tatlı Hayat)ı tanınmıyacak hale getirilmişlerdir.

TÜRK SİNEMASI

GENEL DURUM

Türk sineması her yönden tam anlamında bir kısırdöngü içinde bocalayıp duruyor. Bu, sanat yönünden olduğu kadar, endüstri yönünden de böyle. Ekonomik yönden de... Türk sineması kendi yarattığı koşulların tutsağı oldu. İler tutar yeri yok... Yapımcısı, yönetmeni, teknikeri, oyuncusu nereye başvurup, ne yöne doğrulacaklarını bilemiyorlar. Yeşilçam'ın bir küçük Tanrısı var. Adı Ferdinand. Hangi yapımcının, ya da hangi yapımevinin bonosunu kırmazsa, Yeşilçam bir boydan bir boya çalkalanıyor:

— Filân yapımcı sona erdi. İflâs!

— Filân yapımevi gümbür gümbür top atmış.

Türk sinemasında sanat yok. Türk sinemasında endüstri

yok. Türk sinemasında pazar yok. Türk sinemasında yatırım bile yok. Ortada dönen kredi, ya da gelsin bono, gitsin bono... Bir kapkaççılık furyasıdır gidiyor. Herşey iğreti, herşey düzmece. Yapımcı, sinema sanatını bırakın, sinema teciminden bile habersiz. Neyi, nasıl yapıp, nasıl satacağını bile bilmiyor. Yönetmen okulsuz, eğitimsiz, kitapsız. Bir usta-çırak düzeninin yetiştirmesi bir alay birbirinin benzeri kişi. Usta ne ki, çırak ne ola? Birisi tutup bir kostümlü film denemesine girişiyor. Üstelik gelir sağladı mı bu deneme, haydi bir bir ardından sarıklı, kılıçlı, börklü, beygirli bir alay kostümlü film. Biri çıkıyor bir güldürü yapıyor, sulu mu sulu. Ardından tüm yapımcıları sulunun sulusu, cıvığın cıvığı güldürüleri salıveriyorlar sinemalara. Çarşamba'dan etine dolgun bir tazecik çıkıyor. Beyaz perdede en gösterilmeyecek yerlerini sere serpe sunuveriyor seyirciye. Tazeciğin şansı birden ardına kadar açılıveriyor. Gelsin Çarşambalı taze, gitsin Çarşambalı taze... Tazecik bir haftada iki, üç filmde birden oynuyor, yılda sayısız yapıt (!) sunuyor kamu oyuna.

Derken yüksek öğrenimini sinemaya tersini dönmüş bir ilim dalında yapan bir eski müzik adamı, kollarını sıvayıp sinemaya giriyor. Frank Capra'dan, Billy Wilder'e kadar tüm ustaların görkemli yapıtlarını aynen kopye etmeye koyuluyor. Yeşilçam'da ne kadar sinema esnafı varsa altına hücum örneği başlıyorlar eski-yeni ne kadar yabancı film varsa talan etmeye. (Fedailer Kalesi - Gungadin), (Sefiller), (Vadiler Aslanı - Shane), (Ekmekçi Kadın), (One Eyed Jack), (Zenda Mahkûmları), (Monte Krlsto) gibi aklınıza gelebilecek ya da gelemiyecek ne kadar film varsa yeniden tekrarlanmaya başlıyor, Bir korsanlık ki olur şey değil. Kimsenin de kılı kıpırdamıyor. Sonunda eski filmleri de bırakıp sezon başında gördükleri filmleri sezon sonuna doğru çevirmeye başlıyorlar. Bunun en güzel örneği geçenlerde oldu. Saray sinemasında, Ekim ayı içinde oynayan Henry Hathaway'in (İhtiras Vadisi - Woman Obsessed) isimli filmini gördüğüm zaman, bir sinemacı dostuma:

— Tam bizim yapımcıların hoşuna gidecek bir konu, demiştim. Herhalde gelecek yıl bu konuyu bizimkilerin elinden seyrederiz.

Dostum gülmüş ve şöyle cevaplamıştı:

— Ne gelecek yıl iki gözüm, bu filmi gören hiç durur mu,

Bursa'da çekimine başladılar bile...

Evet bu denli pervasız bir korsanlık, Türk sinemasını kasıp kavuruyor. Elbette bunun çeşitli nedenleri var. Başta ekonomik ve endüstriyel sorunlar geliyor. Bono düzeni ve yalnız iç pazar için film zorunluğunun getirdiği bir sonuç bu. Buna bir de bölge alıcılarının baskısını eklemek gerek. Bu böyle olunca kimisi korsanlıkta kurtuluşu arıyor. Kimisi Güzide Sabri'ler, Kerime Nadir'lerde,.. Renkli bir (Hıçkırık 1966) seyrettik bu yıl. Öksürükten, kandan geçilmiyor... Kimisi ise 30 kısımlık seriyaller örneği iki bölümlük filmlerde. Yıldızlardan yaka silkerken Doktor Frankeştayn durumuna düştüğünü unutup 57 yıldızı bir araya getirmekten medet umuyor. Kimin ne yaptığı belli değil. Bir durum ki, Arap saçı bile bu denli karışık değildir. Bu arada sorumsuzluklarını büsbütün ölçüsüzleştirmek için eleştirme kurumunu ortadan kaldırmaya çalışıyorlar. Hiçbir konuda bir araya gelip anlaşamadıkları halde -Suphi Kaner'e iş vermemekte söz birliği etmeleri bir yana- bir ağızdan gazete yöneticilerine fısıl fısıl fısıldıyorlar:

— Şu eleştirileri kaldırın, gelsin boy boy, santim santim ilânlar... Siz de kazanın biz de...

Ve bir kez daha tekrarlıyalım; Türk sineması tam bir çıkmazda.

ELLİNCİ YIL

Sinematek Derneği özel gösterilerle Türk sinemasının ellinci yılını kutladı. Stadyumları dolduran futbolseverler bile anladılar ki Türk sineması elli yaşında. Tam elli yaşında organleşmemiş, çocuk beyinli bir garip yaratık Türk sineması. Futbolun stadyumları var. Kulüpleri var. Federasyonu var. Bakanlığı var. Gazetelerde hergün bazen bir, bazen iki sayfa yeri TRT'de hafta sekiz, gün ondokuz saatleri var. Kurs görmüş hakemleri, menajerleri, öğretmenleri, başkanları var. Türk sinemasının stüdyosu yok, plâtosu yok, lâboratuvarı yok, okulu yok, öğretmeni yok, kitabı yok, bankası yok, bakanlığı yok. Ama denetleme kurulu var. Geçen yıl radyoda sinemaya yedi günde onbeş dakikacık ayrıldığı zaman nasıl sevinmiştik. Şimdi yedi günde onbeş dakikası bile yok. Neymiş futbol kalabalıkların günlük yaşantısına girmişmiş. Büyük ilgi varmış futbola... Tamam karşıtını söyliyecek değiliz, doğrudur. Ya sinema? Sinema denli toplumun günlük yaşantısına girmiş bir

başka neyi gösterebilirsiniz? Futbolü bile değil. Koskoca İstanbul'da doğru dürüst iki stadyum dolar taşar. Oysa yüzlerce sinema küçüklü büyüklü yedi günün her saatinde tıklım tıklımdır. Sinema köylere, kasabalara kadar sokulmuştur. Yok yok... sorumluluk yalnız Yeşilçam'ın ne yaptığını bilmeyen kişilerinin omuzlarında değil. Bunu bilmek gerek.

YÖNETMENLER

Söyler söyler Osman Seden'ler, Atıf Yılmaz'lar, Metin Erksan'lar deriz. Durun biraz, onlar artık eski kuşak oldular. Yeniler var sinema alanında. Türker İnanoğlu'lar, Burhan Bolan'lar, Ertem Göreç'ler, Halid Refiğ'ler, Attilâ Tokatlı'lar, Ülkü Erakalın'lar, Aram Gülyüzler.. falan geldi de demiyeceğim. Onlar da geride kaldılar. Şimdi Duygu Sağıroğlu'lar, Veli Akbaşlı'lar, Vedat Türkali'ler, Cengiz Tuncer'ler, Nurettin Alpan'lar, Zeki Alp Heper'ler, Nazif Kurthan'lar var. Kimisi alaylı, usta-çırak yetiştirmesi. Kimisi okullu. Hepsi de iyiniyetli. Tıpkı Erksan'lar, Batıbeki'lerin, Göreç'lerin, Refiğ'lerin sinemaya adım attıkları ilk yıllarında olduğu gibi heyecanlı, iyiniyetli kişiler bunlar. Birşeyler yapmak istiyorlar. Özgür sinemadan söz açıyorlar. Seyirci bulamazsak, diyorlar, sendikalarda oynatırız. İnsan onları dinlerken saygı duyuyor. Umutlanıyor. Sonra Erksan'lar, Göreç'lerin başına gelenleri bir düşünüyor insan da umutları yıkılıverliyor.

Böyle bir düzende sözü edilebilecek yönetmenlerimizin filmlerine şöyle bir bakmak gerek durumu anlamak için... İşte geçen yılın filmlerinden bazıları:

(Taçsız Kral): Yönetmen Atıf Yılmaz Batıbeki'nin bu filminde baş rolü stadyumların taçsız kralı Metin Oktay oynuyordu. Ve bu kördelâ kralın milyonlara ulaştığı tahmin edilen hayranlarını sinemaya çekmek için çevrilmişti. İlkel bir senaryo ile işe koyulan Batıbeki, kendi ortamının bile altında bir sonuca ulaşmıştı.

(Hep O Şarkı): Yine Batıbeki'nin imzasını taşıyan bu kördelâ ise incikli, boncuklu elbiseleri ile ünü bütün yurdu tutan bir şarkıcı için çevrilmişti. Sinema Batıbeki'nin aracılığıyla Zeki Müren'den ya da bir başka deyişle alaturkadan medet umuyordu.

(Kırık Hayatlar): Bir atımlık barutunu bir atımda tüketen Halid Refiğ ise Halid Ziya Uşaklıgil'in (Kafes arkası aşk-

ları)na sığınmıştı bu filmde.

(Haremde Dört Kadın): Refiğ'in Halid Ziya'dan sonra Kemal Tahir'e yönelişinin ürünüydü. Elbette olumlu bir canlanış göze çarpacaktı, ama bu Refiğ'den çok Kemal Tahir'indi.

(Bozuk Düzen): Tiyatro sanatçısı Haldun Dormen'in filmiydi. Bir tiyatro yapıtını, tiyatro oyuncularıyla beyaz perdeye getiriyordu. Tüm iyiniyetine karşın buram buram tiyatro kokan bu kordelâ, sonunda Antalya Film Festivali'nde (Yılın en başarılı filmi) seçilmişti.

(Üç Tekerlekli Bisiklet) filmine Türk sinemasının öncü yönetmeni Lütfü Ö. Akad başlamıştı, ama sonunu getirmek Memduh Ün'e nasip olmuştu. Dört yıl sürüncemede kalan bu film de böylece sonuçlanınca Akad yine sinemanın dışında kalmıştı.

(Son Kuşlar) da Tokatlı, duygulu ve şiirsel bir aşama yapmak istemişti, ama Yeşilçam'ın koşulları onu yine de ezdi.

(Bitmeyen Yol): Duygu Sağıroğlu'nun ilk denemesi olmasına karşın, gerçekten soylu ve güçlü bir çıkıştı. Buna karşın film denetleme kurullarından, denetleme kurullarına sürünüp duruyordu.

(Sevmek Zamanı): Metin Erksan'ın kendi belirli olanaklarıyla hiç taviz vermeden çevirdiği bir filmdi. Gelgelelim o da oynatacak bir sinema bulamıyordu.

(Çalıkuşu): Osman F. Seden'in teknik cambazlıklarla göz boyamaya çalıştığı bir sürekli film denemesiydi. (Çalıkuşu) Seden'in iyiden iyiye bambaşka bir yöne kaydığını gösteriyordu.

(Güzel Bir Gün İçin): Dormen'in çevresinde toplanan tiyatro sanatçılarının yaptığı bir ikinci sinema denemesiydi. Tüm yetersizliklerine karşın sinemanın can çekiştiği bir ortamda, Dormen'in iyiniyeti yine de ilgi çekiyordu.

Görüldüğü gibi, bu filmler sözü edilmeye değer yönetmenlerden bazılarınındır. Lütfü Ö. Akad'ın işsiz kaldığı bir ortamda Muharrem Gürses'in ardarda filmler çevirdiği, haftada iki film çıkartan Hasan Kazankaya'nın baştacı edildiği ve Semih L. Evin'in sür'at rekorları kırdığı hesaplanırsa, bu yönetmenlerden ya da benzerlerinden söz açmak gereksizdir. Ama söz açmayı gereksiz bulduğumuz bu yönetmenlerin sayısı diğerlerine oranla bir hayli fazladır. Ve yılda iklyüzü aşan filmlerin çoğunluğunu onlar çevirmektedirler.

1965 DA TİYATRO

Selmi ANDAK

Tiyatro mevsimi bizde de. birçok ülkelerde olduğu gibi, Eylül sonu - Ekim'de olmak üzere "Yılbaşı"ndan önce açılır ve Yeni Yıl ile birlikte hareket kazanarak Mayıs sonunda kapanır. Turnelerin ve tek tük festivallerin düzenlediği oldukça ölü bir Yaz Mevsimi'nden sonra, tekrar Ekim ayı ile birlikte Yeni Mevsime girilir. VARLIK YILLIĞI, değerli okuyucularına 1965 Ekim'inden başlayarak 1966 Kasım sonuna kadar geçtiğimiz yılın tiyatro panoramasını kısaca çizerken, daha ziyade en ilgi çekici olayları ve oyunları hatırlatmağa çalışacaktır.

YANKI UYANDIRAN OLAYLAR

MUHSİN ERTUĞRUL OLAYI — Şehir Tiyatrolarında politik kaygular, gereksiz neden'ler ve kişisel tutumlar ile olumsuz ve yakışıksız bir mecraya geçen yıldanberi sürüklenen Muhsin Ertuğrul'a karşı davranış, bu tiyatronun program dergisinden Muhsin Ertuğrul'un mevsim açılışına ait Ön Yazı'sının idarî kanallarla çıkartılması ve kendisinin Haysiyet Divanı'na verilmesiyle hâd safhaya gelmiştir. Birçok dolambaçlı olaylar zincirinden sonra Belediye Kavanin Komisyonu Başkanı'nın hazırladığı Yeni Yönetmelik ve Şehir Meclisi üyelerinin çoğunluğu ile Muhsin Ertuğrul, sanat hayatını verdiği yuvasından uzaklaştırılmıştır!

"EŞEĞİN GÖLGESİ" — Haldun Taner'in yazdığı *"Eşeğin Gölgesi"* oyunu Şehir Tiyatroları Yeni Komedi Bölümünde mahkeme kararıyla kaldırıldıktan sonra bir üst mahkeme kararıyla tekrar oynanmaya başlamıştır. "Eşeğin Gölgesi" dış basında yankılar uyandırmıştır.

ZEYTİNBURNU VE AYLA ALGAN — Belediyenin yerinde bir hizmeti olarak Zeytinburnu'nda fakir ve dar gelirli halka açılan Zeytinburnu Şehir Tiyatrosu bölümü, ilk oyun Adalet Ağaoğlu'nun "Çatıdaki Çatlak" oyunundan sonra, Oktay

Rifat'ın "Çıl Horoz" oyununda başrolü oynayan aktris Aylâ Algan'ın cezalandırılmak üzere Haysiyet Divanı'na verilmesiyle birlikte gene Belediye tarafından kapatılmıştır! Aylâ Algan ise, hakkındaki cezanın kaldırılması yolunda Danıştay'dan karar almıştır.

KADIKÖY TİYATROSU — İstanbul Belediyesi bir taraftan gereksiz gerekçe'lerle Zeytinburnu gibi kendi tiyatrosunu kapatmak tuhaflığına yönelirken, diğer taraftan tiyatrosuz kalan Kadıköy'e çare bulmağa çalışıyor. Kira anlaşmazlığı yüzünden kapanmış olan Şehir Tiyatroları Kadıköy Bölümü'ne, bundan böyle vapur iskelesinin yanındaki üçyüz kişilik düğün salonu (!) nu Oda Tiyatrosu biçiminde kullanmağa yöneliyor ve ilk oyun olarak Cevat Fehmi Başkut'un "Hepimiz Bir Kişi İçin" piyesini ilân ediyor. Bu işin de sonrası boş!..

AYDIN GÜN VE DEVLET OPERASI — Geçen mevsimdenberi Türk Operası'nı ve dolayısıyla Türk Tiyatrosunu temelinden ilgilendiren önemli bir değişiklik oldu. İstanbul Şehir Operası'nın yöneticisi Aydın Gün, eski yuvasına dönerek Devlet Operası yöneticiliğine tayin edildi. Aynı zamanda İstanbul Şehir Operasına da yardımı devam ediyor, ama pek tabiî ki iki karpuzun bir koltuğa sığmayacağı kısa zamanda Şehir Operasının cılızlaşmasıyla anlaşılmaya başladı. Bu arada Ankara'da besteci Nevit Kodallı'dan boşalan Opera yöneticiliğine, ötedenberi polemikler'le hâkim olmaya çalışan Sendikacılar grupu'nun başkanı Müjgân Kutucuoğlu ile "Politikacılar Grupu" diye bilinen Ertuğrul İlgin ve taraftarlarının sürüp giden gayretleri boşa gitti. Cüneyt Gökçer nekice bir taktik ve olumlu bir davranışla, aralarında rekabet söylentileri yayılan Aydın Gün'ü Devlet Operası'na tayin ettirmekle hem durumu sağlamlaştırdı, hem de Devlet Tiyatrolarının ve Devlet Operası - Devlet Bale Bölümü'nün Milli Eğitim Bakanlığına bağlı iki bağımsız kurum olarak çalışmasını sağladı. Ancak malî sorunların ve bundan sonra repertuar başarısının hangi çizgide gelişeceğini önümüzdeki mevsimler gösterecek.

JAMES BALDWIN "TENEKE"Yİ BEĞENDİ — Bir süredenberi yurdumuza gelerek Türkiye hakkında kitap yazmak üzere Anadolu ve insanlarını yakından tanımağa çalışan, ünlü Amerikalı zenci yazar *James Baldwin*, Gülriz Süruri - Engin Cezzar Tiyatrosu'nda Yaşar Kemal'in tanınmış romanından

Engin Cezzar'ın sahneye koyduğu ve Gülriz Sururi, Engin Cezzar, Tuncel Kurtiz ve arkadaşlarının oynadığı *"Teneke"*yi seyretti. James Baldwin bu oyun hakkındaki övgüsünü şöyle belirtti: "Evvelce okuduğum İnce Memet, Orta Direk gibi Yaşar Kemal'in tiyatro sanatında da gücünü takdir ettim. Adeta kendi insanlarımın içindeyim!" dedi.

"PANTOMİM"CİLER — Türkiye'de Tiyatro Sanatı yanında son yıllarda "Mim" (Sözsüz Tiyatro) sanatında olumlu adımlar atmaya çalışan ve bunu seyirci kitlesine ulaştırmağa çalışan sanatçılar göründü. Paris'ten gelen değerli pantomim sanatçımız *Erdinç Dinçer* "Küçük Salıne"de gösteriler yaptı ve onu eğiten Marcel Marceau, Etienne Decroux, Jacques Lecoq gibi ünlü sanatçılardan edindiklerini, kendi yaratmalarıyla gözlere serdi.

Diğer değerli bir pantomimci'miz olan *Ergin Kolbek* de "Uluslararası Kültür Şenliği"nden sonra özel gösterilerde bulundu ve başarı kazandı.

MUHSİN ERTUĞRUL'SUZ DÜNYA TİYATRO GÜNÜ! — UNESCO'ya bağlı bütün ülkelerin, "çeşitli uluslar ve tiyatro topluluklarının beraberlik kurarak, tiyatroya gitme imkânından mahrum kişilere yılda bir gün bedava temsil seyretme fırsatını sağlamak" amacıyla ilân ettikleri 27 Mart *"Dünya Tiyatro Günü"* Türkiye'de de kutlandı ve bütün tiyatro'larımız muhtaç ve dar gelirli halka ve işçilere o gün ücretsiz temsil verdiler.

Şu farkla ki, bütün dünya ülkeleri kendi tiyatro otoritelerini özellikle böyle bir "anlamlı günde" şükranla anar, onlara şerefli baş köşeyi verirken, bizde Türk Tiyatrosuna bunca hizmeti dokunmuş Muhsin Ertuğrul, Şehir Tiyatrosundan uzaklaştırılarak, değeri küçümsenmek istenmiş ve pek tabii sanatçının küskün olarak inzivaya çekilmesine yol açmıştır. İşte böyle bir günde, "Dünya Tiyatro Günü"nün düzenleyicisi olan "Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü"nün "Türkiye Milli Merkezi" Başkanı Muhsin Ertuğrul, ne bir törende bulunmuş, ne de nesi sedası işitilmiştir. Bu hazin durumu Türk Gençliği 27 Mart günü "protesto gösterileri" ve "her tiyatroda temsil başlamadan önce okunan bir "protesto bildirisi" ile karşılamıştır.

ARMAĞANLAR

"İLHAN İSKENDER ARMAĞANI" — Türk Tiyatrosu'nun genç yaşta kaybettiği değerli sanatçı İlhan İskender adını yaşatmak için her yıl Haldun Dormen Tiyatrosu tarafından düzenlenen "İlhan İskender Armağam"nın ödülleri bu yıl bir gelişme daha göstererek, "En Başarılı Türk Oyun Yazarı"nı da kapsadı. Böylece 8. yılın İlhan İskender Armağanı'nın jüri kurulu olan: (soyadı sırasıyla) Panayot Abacı, Ayperi Akalan, Günay Akarsu, Selmi Andak, Burhan Arpad, Hayati Asılyazıcı, H. Ayvaz, Hüsamettin Bozok, Adalet Cimcoz, Hikmet Çağlayan, Cevat Çapan, Hasan Âli Ediz, Sabahattin Eyüboğlu, Memet Fuat, Selâhattin Hilâv, Mine Gökmen, Vedat Günyol, Zahir Güvemli, İbrahim Hoyi, Tevhide İpar, Osman Karaca, Asım Mutlu, Halit Fahri Ozansoy, İnci Özgüden, Handan Selçuk, Sabri Esat Siyavuşgil, Sezai Solelli, Leylâ Süren, Minâ Urgan, Melih Vassaf, Faruk Yener, İsmet Yenisey, Asude Zeybekoğlu'nun oyları sonucunda şu sanatçılar seçildi:

Yaşar Kemal "Teneke" adlı romanının oyunlaştırılmasıyla "En Başarılı Türk Oyun Yazarı";

Gülriz Sururi "Teneke" oyunundaki rolü ile "En Başarılı Kadın Oyuncu";

Erol Keskin "Oppenheimer Olayı" oyunundaki Oppenheimer rolü için "En Başarılı Erkek Oyuncu";

Beklân Algan Şehir Tiyatrosunda "Oppenheimer Olayı" oyununu sahneye koyuşuyla "En İyi Sahneye Koyucu".

"KAHVEDE ŞENLİK VAR" — Sabahattin Kudret Aksal'ın yazdığı üç kişilik (Kadın Erkek ve Garson) oyunu, Melek Ökte'nin sahneye koyuşuyla Ankara'da çok tutuldu ve Ankara Sanat Sevenler Derneği'nin Armağanı'nı kazandı. Bu eserin İstanbul Şehir Tiyatrosunda Çetin İpekkaya'nın sahneye koyuşuyla oynanışı aynı başarıya ulaşamadı.

GEÇEN YILIN REPERTUARLARI

ŞEHİR TİYATROLARI — Muhsin Ertuğrul'un tiyatrodan uzaklaştırılması yolunda gerici çevrelerin baskısı ve başta Belediye Kavanin Komisyonu Başkanı, Hukuk İşleri Müdürü ve A.P. ye mensup Şehir Meclisi üyelerinin çoğunluğuyla değiştirilen Yönetmeliğe dayanılarak, Şehir Tiyatrolarında yapılan "Politik Operasyon" kısa zamanda olumsuz, faydasız, gereksiz vo niteliksiz bir davranış olarak, tiyatronun repertuarını

zayıflatmıştır. Geçen mevsimde ve bu mevsim başında Şehir Tiyatrolarının *Tepebaşı, Yeni Komedi, Fatih, Üsküdar* ve kısa süreli *Zeytinburnu* bölümlerinde seyredilen oyunlar arasında:

"Eşeğin Gölgesi" — Haldun Taner'in yazdığı ve Yalçın Tura'nın bestelediği bu Müzikli-Oyun, mevsimi Yeni Komedi Tiyatrosunda açtı ve "politik" gerekçelerle savcılık kanalı ve mahkeme kararıyla yasaklandı. Ancak bir üst mahkeme kararıyla durdurma kararı kaldırılarak bir süre sonra oyunun devamı sağlandı. Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu bu oyunda Ani İpekkaya, Bilge Zobu, Toron Karacaoğlu, Çetin İpekkaya rol aldılar.

"Suçlular" — Çetin Altan'ın yazdığı bu piyes Fatih Tiyatrosunda perdeyi açtı. Tunç Yalman'ın sahneye koyduğu bu oyunda Kemal Bekir, Şaziye Moral, Fatma Andaç, Hümaşah Hiçan, Atıf Avcı, Oral Yonci rol aldılar.

"Cimri" — Molière'den Sabahattin Eyüboğlu'nun dilimize çevirdiği bu klâsik komedi, ününe yakışır bir biçimde Coşkun Tunçtan'ın sahneye koyuşu ve Mücap Ofluoğlu'nun "Harpagon" rolünde unutulmaz bir kompozisyon yaratmasıyla oynanarak, Şehir Tiyatrolarının şöniik mevsimi içinde en elle tutulur gösterisi oldu. Dekorları Turgut Atalay hazırladı.

"Sürüp Gider" — Mustafa Yalçın'ın yazdığı ve ilk defa sahneye koyduğu bu oyunda başlıca rolleri Agâh Hün, Şükriye Atav, Fuat İşhan, Nedret Güvenç, Şevkiye May oynadılar. Oyun Üsküdar Tiyatrosunda başladı.

"Çatıdaki Çatlak" — Adalet Ağaoğlu'nun yazdığı ve Ergun Köknar'ın sahneye koyduğu bu oyun ilk defa Zeytinburnu bölümünde perdeyi açtı. Başrollerde Alev Gürzap, Müfit Kiper, Melâhat İçli, Suna Köknar, Gül Vergon ve Ergün Köknar oynadılar.

"Çil Horoz" — Oktay Rifat'ın yazdığı ve Hâmit Akınlı'nın sahneye koyduğu bu oyun, Aylâ Algan'ın Haysiyet Divanı'na verilerek cezalandırılmak istenmesi yüzünden, başrolsüz kaldı. Şirin Devrim'in haklı olarak bu rolde Aylâ Algan'ın yerine geçmek istememesi üzerine, "Çil Horoz" ile birlikte Zeytinburnu tiyatrosunun da kaderi söndü.

"Oppenheimer Olayı" — Şehir Tiyatrolarının koca bir mevsim tek olağanüstü ilgi çekici ve başarılı oyunu sayılır. Başrol (Oppenheimer)'de *Erol Keskin*'in "İlhan İskender Armağanı"nın "En İyi Aktör" unvanını kazanacak derecede başarı

göstermesi, oyunun ilgisini büsbütün arttırdı. Helnar Kipphardt'tan Sevim Özakman'ın çevirdiği bu oyun *"Atom çağında barış ve özgürlüğün korunmasını"* amaç edinmektedir. Rejisör *Beklân Algan* da bu oyunla "Yılın En Başarılı Sahne Koyucusu" olarak İlhan İskender Armağanı'nı kazanmıştır.

"Kireçli Bahçe" — İngiliz kadın yazarı Enid Bagnold'un yazdığı bu piyesi Şirin Devrim'in çok başarılı ve anlayışlı tarzda sahneye koyması "Kireçli Bahçe"yi mevsimin görülmesi gereken oyunu yaptı. Başta Nedret Güvenç'in başarılı kompozisyonu yanında Şirin Devrim, Kemal Ergüvenç, Atıf Avcı, Muallâ Fırat, Birsen Kaplangı oyunu desteklediler.

"Mariana Pineda" — F. Garcia Lorca'nın ilk sahne denemelerinden biri olan bu eseri, Şehir Tiyatrolarında orta seviyeyi aşmadı. İnci Özgüden'in çevirdiği bu oyunu Hâmit Akınlı sahneye koydu ve başrollerde, kabiliyetini ortaya koyan Erden Ener ile Toron Karacaoğlu, Hâle Rakunt, Bilge Zobu, Leylâ Altın'ı seyrettik.

"Hepimiz Bir Kişi İçin" — Cevat Fehmi Başkut'un yazdığı bu piyesi Vasfi Rıza Zobu sahneye koydu. Eser Türkiye'nin toplumsal gerçeklerine dayanmakla beraber, uygun olmayan ve ağır bir mizansen ve başarısız bir oynanış yüzünden fazla ilgi görmedi.

"Şayo'daki Deli" — Jean Giradoux'nun bu ünlü eserini İ. Galip Arcan sahneye koydu. Bedia Muvahhit'in çok uygun kompozisyonuna rağmen oyun tutmadı.

DİĞER OYUNLAR — Robert Thomas'ın yazdığı ve Bedia Muvahhit'in sahneye koyduğu *"Sekiz Kadın"*, M. Camoletti'nin yazdığı ve Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu *"Gizli mi Gizli"*, Jack Poppewell'den Vasfi Rıza Zobu'nun sahneye koyduğu *"Modern Aile"*, Sabahattin Kudret Aksal'ın yazdığı ve Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu *"Kahvede Şenlik Var"*, Michael Mansfeld'den Sami Ayanoğlu'nun sahneye koyduğu *"İçimizden* Biri" ile *"İşgüzar"* ve *"Canavar Sofrası"* oyunları Şehir Tiyatroları'na birşey kazandırmadılar. Melih Vassaf'ın *"Nuhun Gemisi"* ilgi uyandırdı. *"Çatallı Köy"* başarı kazanamadı.

"Jül Sezar" — W. Shakespeare'in bu eseri Agâh Hün'ün sahneye koyuşuyla Şehir Tiyatrolarının yaz temsilleri olarak Rumelihisarı'nda oynandı.

ÖZEL TİYATROLAR

ARENA — 1965-1966 mevsimine Gündüz Kalıç yönetiminde "Halk Oyuncuları Birliği" adı altındaki topluluklu giren Arena Tiyatrosu, Orhan İyiler'in ilk oyunu olan ilgi çekici *"Şarkıcı Kız"* adlı müzikli-oyun ile başarı sağladı. Özellikle başrolde Celile Toyon çok sempatik oyunu ile dikkati çekti.

İkinci oyun olarak Ergin Orbey'in sahneye uyguladığı Fakir Baykurt'un *"Yılanların Öcü"* romanı, aynı ilgiyi uyandırmadı... Ve ümitlerle perdelerini açan bu yeni kuruluş, sonra Eskişehir'de "Şarkıcı Kız"ın oynanışında geri zihniyetin çıkardığı bazı olaylar ile karşılaşmış, İstanbul'a dönüşünde dağılmıştır.

1966-1967 mevsiminde ise Altan Karındaş'ın yönetiminde yeni ekip'le giren Arena tiyatrosu, Melih Vassaf'ın yazdığı ve başrolünü (çocuk olan kadın) Altan Karındaş'ın oynadığı *"Bir Küçük Aslancık Varmış"* komedisiyle perdesini açmıştır. Diğer rollerde Venüs Bi.riz, Mete İnselel ve Ergün Özcan yer almışlardır.

AVNİ DİLLİGİL — *"Halk Tiyatrosu"* adı altında Aksarayda perdesini açan Avni Dilligil, temsillerini Beyoğlu Saray sinemasında belirli günlere getirmiştir. Pedros'un *"Kırmızı Fenerler"*i Avni Dilligil'in başrolüyle tutulmuş; sonra Maksim Gorki'nin *"Ayak Takımı Arasında"* başarıyla oynanmıştır. Bu yıl mevsime Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *"Şıpsevdi"*siyle girdi.

AZAK — Gazanfer Özcan - Gönül Ülkü ikilisinin, Adile Nâşit Keskiner, Ziya Keskiner, Tevfik Gelenbe, Selim Nâşit, Sedat Demir, Umran Ertok gibi popüler sanatçıları içine alan kadrosu 1965-1966 mevsiminde B. Muvahhit - V. R. Zobu'dan *"Evdeki Pazar"*, Beliğ Selönü'nün *"Yabancı Olduk Şimdi"* oyunlarıyla büyük ilgi uyandırdı. Özellikle Gazanfer Özcan herkesi kahkahadan kırıp geçirdi. İbni-Refik Ahmet Nuri'den *"Ceza Kanunu"* bu seviyeye çıkamadı. 1966-1967 mevsimine ise *"Sülüman Bacanak"* komedisiyle girildi.

BAKIRKÖY TİYATROSU — 250 bini aşkın nüfusa varan Bakırköy'ün tiyatro ihtiyacını karşılayan Bakırköy Tiyatrosu 1965-1966 mevsiminde *"Mebus Olacağım"*, Reşat Nuri Güntekin'in *"Hüllec"* oyunlarını oynadı. 1966-1967 mevsimine *"Sarmaş-Dolaş"* oyunu ile girdi.

BULVAR — Aziz Basmacı - Kenan Büke ve Nevzad Okçuoğlu, Salih Özmutlu, Cihat Tamer, Orhan Yılmaz, Türkân Onür, Meral Uygur, Nazmiye Hepşen ve Suna Tekin'den kurulu Bulvar Tiyatrosu Beliğ Selönü'nün yazdığı ve Avni Dilligil'in sahneye koyduğu *"Güldürme Beni Hariciye"* ve *"Vay Canım Ne Oldu Sana"* oyunlarından sonra, Fazıl Hayati Çorbacıoğlu'nun yazdığı ve Kenan Büke'nin sahneye koyduğu *"Kabzımal Cemile"* komedisini oynadı. Ayrıca Aziz Basmacı'dan *"Kirkor Mırmıryan"* oyunu oynandı.

DORMEN — 1965-1966 mevsimine önemli bir çıkış olarak Bertolt Brecht'in *"Puntila Ağa ve Uşağı Matti"* oyunu ile girdi. Eseri Adalet Cimcoz dilimize çevirmiş, Haldun Dormen sahneye koymuştu. Başrollerde Erol Keskin ile Nisa Serezli ve "Matti" rolünde Metin Serezli etkileyici idiler. Fakat bu oyun fazla tutmadı. Bu oyunu Neill Simon'un yazdığı ve Erol Keskin'in sahneye koyduğu *"Çıplak Ayak"* adlı hafif, fakat oynanışı yerine oturmuş komedi takip etti. Nisa Serezli, Turgut Boralı, Füsun Erbulak, Metin Serezli başarılıydılar. Refik Erduran'ın evvelce Ulvi Uraz tarafından oynanan *"Cengiz Han'ın Bisikleti"* piyesi Haldun Dormen'in mizanseni ve Dormen kadrosu tarafından tekrar oynandı. 1966-1967 mevsimine Sovyet yazarı Valantin Katayev'in yazdığı *"Bugün Git Yarın Gel"* (Miovissev'i Arıyorum) adlı oyunuyla girildi. Haldun Dormen'in mizanseniyle başta Nisa Serezli, Turgut Boralı, Tülin Oral, Tolga Aşkıner, Hüseyin Kutman, Zeynep Tedü, Altan Erbulak, Göksel Kortay, Necdet Yakın, Ayla Aslancan rol aldılar. Aynı zamanda Murray Schisgal'ın yazdığı, Şirin Devrim'in anlayışla sahneye koyduğu ve Erol Keskin, Metin Serezli ve Nevra Şirvan'ın rol aldıkları *"Aşşşk..."* komedisi oynandı.

GEN-AR — Muhtar Kocataş'ın prodüktörlüğünde Gen-Ar Tiyatrosu her yıl değişik ekiplerle seyircinin karşısına çıkıyor. 1965-1966 mevsimine Ege Ernart, Güzin Özipek, Tolga Tiğin, Nurlan San ve arkadaşlarının oynadığı Jean Genet'nin Salâh Birsel tarafından dilimize çevrilen ve Ege Ernart'ın sahneye koyduğu *"Hizmetçiler"* oyunu ile girdi. Bunu Aziz Nesin - Sermet Çağan ikilisinin "Minik Oyun ve Üç Hikâye" tarzındaki *"Ah Bir Eşekler"* adı altındaki oyunlar takip etti. Özellikle Ege Ernart'ın oyunu ve Oğuz Aral'ın "karton film" yapımları dikkati çekti. 1966-1967 mevsiminde Gen-Ar perdesini Zeki Alasya, Metin Akpınar, Kâmran Usluer, Gül Akelli ekibinin oynadığı

Robert Thomas'ın *"İki El Ateş"* polisiye-komedisiyle açtı.

GÜLRİZ SÜRURİ - ENGİN CEZZAR — Geçtiğimiz mevsime sansasyonel bir olayla giren Gülriz Süruri - Engin Cezzar topluluğu (Elhamra sahnesinde), otuz yıl sonra ilk defa Nâzım Hikmet'in bir oyununu sahneye uygulamakla dikkati üzerine çekti. Nâzım Hikmet'in *"Ferhad ile Şirin"* piyesini Engin Cezzar sahneye koydu ve rolleri Gülriz Süruri (Mehmene Bânû), Engin Cezzar (Ferhad) ve Tuncel Kurtiz (Ferhad'ın babası) ve Gülsün Kamu (Şirin) oynadılar. Özellikle Gülriz Süruri bu rolünde başarılıydı.

Bu oyunu Yaşar Kemal'in yazdığı *"Teneke"* romanının Engin Cezzar tarafından sahneye konuluşu takip etti. *"Teneke"* büyük ilgi ve başarı kazandı ve yazarı "Yılın En Başarılı Türk Oyun Yazarı" seçildi. Gülriz Süruri de "En Başarılı Aktris" ünvanını kazandı.

Haldun Taner'in *"Zilli Zarife"* adlı müzikli oyunu Mehmet Akan'ın mizanseni, Arif Erkin'in müzikleri ve Metin Deniz'in dekorlarıyla oynandı. Bu oyuna Nurhan Damcıoğlu katıldı.

1966-1967 mevsimine Gogol'ün *"Palto"* adlı ölümsüz eserinin Jean Cosmos tarafından sahne uygulaması ile başlandı. Engin Cezzar'ın mizanseni ile bu eserde başta Engin Cezzar, Turgut Boralı başarı kazandılar.

Gülriz Süruri'nin başrolünü oynadığı George Axelrod'un *"Ben Bir Kadınım"* oyunu fazla ilgi uyandırmadı.

İSTANBUL TİYATROSU — Popüler sanatçılar Toto Karaca, Celâl Sürurî, Muzaffer Hepgüler, Ali Süruri, Alev Süruri, Ekrem Dümer, Ilhan Daner, Nurten Atakmen, Saime Bekbay'dan kurulu İstanbul Tiyatrosu *"Evlenme Tarifesi"*, *"Şeytan Bunun Neresinde"*, *"Muhalif Odacı"*, *"Karım ve Sevgilim"*, *"Mister Veli Van"* ve *"Enehtaru Bendadur"* oyunları ile hoş vakit geçirtiyor.

KENT OYUNCULARI — Evvelki yıl ilgi rekoru kıran Hidayet Sayın'ın *"Pembe Kadın"* piyesi tekrar oynanmağa başladı. Bunu Sydney Kingley'in Yıldız Kenter tarafından sahneye konan *"Karakolda"* adlı polisiye oyunu takip etti. Pulitzer Armağanı kazanmış ve Türkiye'de 1951 yılında Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye konmuş olan "Karakolda" piyesinde Müşfik Kenter çok başarılı oyun çıkardı. 1966-1967 mevsimine İrlandalı yazar Brian Friel'in *"Ver Elini Yeni Dünya"* oyunuyla girildi. Başta Pekcan Koşar, Kâmran Yüce, Sema Özcan,

Şükran Güngör bu oyunda başarı gösteriyorlar. Bu oyunu şimdi Orhan Asena'nın yazdığı *"Fadik Kız'* adlı müzikli oyunu takip etti. Nevit Kodallı müziklerini bestelemiş ve Müşfik Kenter sahneye koymuş.

KÜÇÜK OPERA — Geçtiğimiz mevsim değişik truplardan oyunlar çıkaran Aksaray Küçük Opera sahnesinde Zihni Küçümen in yazdığı *'Ne Sağdayız Ne Solda, Ortanın Yarısında", "0077 Azmi Kont', "Uyan Süleyman Uyan"* adlı adaptasyonlar (Bu oyunları Tevhid Bilge, Vahi Öz ve Necabettin Yal trupu oynadı.) Sonra Nejat Uygur'un yönettiği topluluk Diego Fabdi'den *"Gönül Avcısı'*, İ. Galip Arcan'dan *"Alo Orası Timarhane mi?"*, Mahmut Yesari'den *"Kır Atıma Bineyim"*, T. Vilar'ın *"Ar-Namus Makinesi"* ve bu mevsim başında da Tevhid Bilge ve Nejdet Tosun'dan *"Büyük Kongre"* oyunları oynandı. Vahi Öz *"Bakanlık Arabası'*nı oynadı.

KARACA — Popüler sanatçı Muammer Karaca 15 yıl sonra tekrar ünlü *"Cibali Karakolu'*nu oynadı ve büyük ilgi gördü. Sonra, *"Uyandırma Bakanı"* ve şimdi de *"Demirel'e Söylerim"* oyunlarını sahneye koydu.

MÜCAP OFLUOĞLU — 1966-1967 mevsiminde yeni bir topluluk kurarak Küçük Sahne'de temsiller vermeğe başladı. İlk oyun olan Grédy ve Jean Barillet'nin yazdıkları *"Kaktüs Çiçeği"* adlı hoş komedide başta Suzan Uztan, Mücap Ofluoğlu, Zafer Önen, Nurhan Damcıoğlu, Yılmaz Gruda başarı kazandılar. Oyunu Mücap Ofluoğlu sahneye koydu.

ORALOĞLU — Lâle Oraloğlu yönetimindeki tiyatro geçen mevsim Lilian Hellman'ın *"Çocuklar ve Büyükler'*, Jean Canalle in *"Kralın Kısrağı"*, John O'Hare'in *'Balayı"* ve yeni mevsimde de Leslie Stevens'in *"Evlilik Dolabı"* oyunlarını oynadı. Başta Lâle Oraloğlu, İhsan Yüce, Yağız Tanlı, Venüs Biriz, Gürdal Onur, Ayten Güvenç, Yıldız Kafkas, Melih Lâçinkaya ve Lâle Belkıs başarılı oyunlarıyla göze çarptılar.

ORHAN ERÇİN — Aktör-yönetici Orhan Erçin Karaca Tiyatro'da "6 Tiyatrosu" adı altında oyunlara başladı. İlk oyun olarak F. Valmain'in *"İki Ayağı Bir Çukurda"* piyesinden sonra bu topluluk temsillerini devam ettiremedi.

ULVİ URAZ — Geçen mevsim *Küçük Sahne*'de Rumen yazarı Mirodan'ın *"Altın Yumurtlayan Horoz"* piyesinden sonra Oktay Rifat'ın yazdığı *"Zabit Fatmanın Kuzusu"* oyununu, her ikisini de Zihni Küçümen'in sahneye koyuşuyla oynadı. Ulvi

Uraz'ın sahneye koyduğu ve başrolünü oynadığı Rıfat Ilgaz'ın *"Hababam Sınıfı"* oyunu büyük ilgi uyandırdı. *"Hababam Sınıfı"* yeni mevsimde *Karaca* Tiyatrosuna geçen Ulvi Uraz trupu tarafından tekrarlandı. Sonra Refik Erduran'ın yazdığı *"Kartal Tekmesi"* başladı.

DEVLET TİYATROLARI — 1965-1966 döneminin ilgi çekici oyunları şunlardı:

Büyük Tiyatro'da İrlandalı yazar J. M. Synge'in *"Babayiğit"* adlı piyesi, Devlet tiyatrolarının geçen mevsim daha ziyade Türk yazarlarının oyunlarını oynamak amacını taşıyan repertuarı içinde, ilk yabancı eser olarak perdeyi açtı. Ahmet Evintan'ın sahneye koyduğu ve başrollerini Cengiz Çelenk, Zafer Ergin, Toniris Oğuzalp, Melek Tartan'ın oynadığı, dekorlarını Tarık Levendoğlu'nun hazırladığı bu oyun beğenildi.

Refik Erduran'ın yazdığı *"Uçurtmanın Zinciri"*, Küçük Tiyatroda oynandı ve Asuman Korad'ın sahneye koyduğu bu oyunda başrolleri Bozkurt Kuruç, Gülcan As, Ergün Uçucu, Zeliha Berksoy, Fikret Ergin, Savaş Başar, Süha Tuna, Şener Ünal, Orhan Aral paylaştılar.

Hidayet Sayın'ın *"Kördüğüm"* adlı piyesi Altındağ Tiyatrosu'nda perdeyi açtı ve konusu "Emekli bir öğretmen ailesinin mutsuzluğu"nu canlandıran bu oyunu Suat Taşer sahneye koydu. Rolleri Ümit Kiper, Dinçer Sümer, Handan Uran, Guat Taşer, Oytun Şanal, Nur Bartu başarıyla oynadılar.

Nâzım Kurşunlu'nun Refik Halit Karay'ın bir küçük hikâyesinden sahneye uyguladığı *"Yatık Emine"* adlı oyunu Nihat Aybars Üçüncü Tiyatro'da sahneye koydu. Başrolde Tülây Artuk dikkati çekti. Diğer rolleri Tuğrul Çetiner, Fikret Tartan, Aktan Günalp, Haydar Ozansoy, Semiha Berksoy oynadılar.

Sabahattin Kudret Aksal'ın yazdığı *"Kahvede Şenlik Var"* adlı üç kişilik oyun Yeni Sahne'de büyük ilgi uyandırarak oynandı ve mevsim sonunda Ankara'da *"Yılın En Başarılı Oyunu" seçildi*. Melek Ökte tarafından sahneye konulan bu oyunda Muammer Esi, Kerim Afşar ve Gülgün Kutlu rol aldılar.

Aydın Arıt'ın *"Bal Sineği"* ile Turan Oflazoğlu'nun *"Kezban"* adlarını taşıyan birer perdelik oyunları ilk defa Oda Tiyatrosunda Nihat Akçan tarafından sahneye kondu.

Anton Çehov'un bir önceki mevsim sadece iki temsil oynanan *"Vanya Dayı"* adlı ünlü oyunu, bu mevsim tekrarlandı ve

Yeni Sahne'de misafir Alman rejisörü Hans Schwelkart tarafından sahneye kondu. Başrollerde Cüneyt Gökçer, Ayten Kaçmaz, Çiğdem Selışık, Halûk Kurdoğlu ve Nermin Sarova yer aldılar.

Max Frisch'in yazdığı *"Philipp Hotz'un Büyük Öfkesi"* adlı oyunu Bozkurt Kuruç tarafından sahneye kondu ve rolleri Bozkurt Kuruç, Feyha Çelenk, Zafer Ergin, Birol Uzunyayla, Savaş Başar ve Ali Cengiz Çelenk oynadılar.

Musahipzade Celâl'in *"İstanbul Efendisi"* adlı eseri, müzikli oyun olarak sanneye koydu ve başrolde Devlet Konservatuarı Münih Müzik Yüksek Okulunda yetişmiş olan genç sanatçı Yüksel Örses başarı kazandı.

Yaz Turnesi'nde Devlet Tiyatrosu Antalya Festivalinde tarihî Aspendos Tiyatrosu'nda Sofokles'in *"Kral Oidipus"* trajedisini oynadı. Başrollerde Cüneyt Gökçer ve Muazzez Kurdoğlu başarı kazandılar. Aynı oyun Bergama'nın tarihî Asklepion'unda da tekrar edildi. Öte yandan Devlet Tiyatrosunun bir başka grupu da büyük bir Anadolu turnesine çıkarak 19 ilde Tarık Buğra'nın yazdığı ve Raik Almaçık'ın sahneye koyduğu *"Ayakta Durmak İstiyorum"* adlı piyesi oynadı.

Devlet Tiyatrosu *İzmir Bölümünde* İbsen'in *"Bir Bebek Evi"* piyesi Umran Uzman tarafından sahneye kondu. *Bursa* Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nda geçen mevsim bir hayli tartışması yapılan Recep Bilginer'in *"İsyancılar"* piyesi oynandı.

1966-1967 mevsimine Devlet Tiyatroları şu oyunlarla girdi: Cahit Atay'ın *"Kırlangıçlar"* adlı piyesi Asuman Korad'ın sahneye koyuşuyla Küçük Tiyatro'da yer aldı ve başrolleri Ahmet Evintan, Gökçen Hıdır, Ekrem Hürol, Umran Uzman paylaştılar.

Munis Faik Ozansoy'un yazdığı *"Medea"* adlı manzum trajedi Oda Tiyatrosunda sahneye kondu. Aynı tiyatroda Jean Tardieu'nün beş küçük oyunu olan: "Makine", "Anahtar Deliği", "Gise", "Faust ile Yorick" ve "Şatoda Kalabalık Var" oynandı.

Albert Camus'nün Dostoyevski'den sahneye uyguladığı *"Ecinniler"*i Mahir Canova Büyük Tiyatroda sahneye koydu. Başrollerde Nihat Aybars. Salm Alpago, Muammer Esi, Beyhan Hürol, Işık Yenersu, Macide Tanır, Oytun Şanal, Semih Sergen, Elçin Şanal, Suat Taşer oynadılar. Büyük Tiyatroda Enid Bagnold'un *"Kireçli Bahçe"* adlı oyunu da tekrarlandı.

Edvard Albee'nin *"Küsktinler Kahvesi"*ni Cüneyt Gökçer sahneye koydu. Başrolleri Ali Cengiz Çelenk, Zafer Ergin, Muazzez Kurdoğlu, Bozkurt Kuruç ve Süreyya Taşer'in oynadıkları bu oyun yankı uyandırdı.

Tarık Buğra'nın *"Ayakta Durmak İstiyorum"* adlı piyesi Yeni Sahne'de tekrar edildi.

Barillet ve Grédy'nin yazdığı ve İstanbul'da Mücap Ofluoğlu topluluğu tarafından geniş ilgi uyandırarak oynanan *"Kaktüs Çiçeği"* komedisi Devlet Tiyatrosu repertuarında da yer aldı ve oyunu Şahap Akalın sahneye koydu.

İzmir, Eskişehir ve bu mevsim açılan Kayseri bölümünde Jean Anouilh'in Ragıp Haykır tarafından sahneye konan *"Papatya Falı"* oynandı.

Bursa ve Adana'da Elejandro Cassona'nın geçen yıl oynanan *"Yedi Balkonlu Ev"* piyesi tekrarlandı.

ANKARA SANAT TİYATROSU — Türkiye'nin tiyatro hayatında çok olumlu bir hamle ile, yeni bir kuruluş düzeni ve kendine özgü bir "Hizmet Yönetmeliği" getirerek çalışan Ankara Sanat Tiyatrosu bu mevsim içinde de çok büyük ilgi ve yankı uyandıran oyunlar oynadı. "Ayak Bacak Fabrikası"nın geçen mevsim kazandığı başarı üzerine kısa bir süre tekrar perdesini bu oyunla açan AST, sonra Güner Sümer'in yazdığı *"Bozuk Düzen"*, Bertolt Brecht'den *"Arturo Ui'nin Yükselişi"* ve Nikolai Gogol'den *"Bir Delinin Hatıra Defteri"* piyeslerini Ankara, İzmir ve İstanbul'da oynadı ve büyük alkış topladı.

GENCO'nun ZAFERİ! — Âsaf Çiyiltepe ve arkadaşlarının toplu bir sistem içinde yönettikleri Ankara Sanat Tiyatrosu'na Genco Erkal'ın katılması tiyatronun gücünü arttırdı. Genco Erkal *"Bir Delinin Hatıra Defteri"* oyunundaki tek kişilik rolde kazandığı büyük başarıyla "Yılın En İyi Aktörü" seçildi. *"Arturo Ui'nin Yükselişi"* piyesinde de "Hitler"i karikatürize eden rolünde parlak bir oyun çıkardı.

MEYDAN SAHNESİ — Haldun Taner'in yazdığı ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında politik bir olay yaratan *"Eşeğin Gölgesi"* ile perdesini açtı. J. Patrick'in *"Herkesin Sevgilisi"*, Marc Camoletti'nin *"Gizli Servis"*, Cevat Fehmi Başkut'un *"Ayna"*, ayrıca *"Gazebo"* oyunlarını oynadı.

BAŞKENT TİYATROSU — Turgut Özakman'ın "Ulusal Kollej Disiplin Kurulu" adlı piyesi diğerleri arasında daha fazla dikkati çekti.

EDEBİYATIMIZIN BUGÜNKÜ SORUNLARI

AÇIK OTURUM

(13 ve 20 Kasım 1966)

TÜRK EDEBİYATCISININ BUGÜNKÜ TOPLUMDAKİ YERİ VE SORUMLULUKLARI

13 KASIM VE 20 KASIM TARİHLİ AÇIK OTURUMLARA KATILANLAR

OKTAY **AKBAL**
ŞABAHATTİN KUDRET **AKSAL**
TAHİR **ALANGU**
M. SUNULLAH **ARISOY**
HÜSAMETTİN **BOZOK**
ASIM **BEZİRCİ**
NECATİ **CUMALI**
REFİK **ERDURAN**
AZRA **ERHAT**
KONUR **ERTOP**
MEMET **FUAT**
VEDAT **GÜNYOL**
ORHAN **HANÇERLİOĞLU**
DOĞAN **HIZLAN**
ŞÜKRAN **KURDAKUL**
RAUF **MUTLUAY**
YAŞAR NABİ **NAYIR**
BEHÇET **NECATİGİL**
MEHMET **SEYDA**
CEMAL **SÜREYA**
ÜLKÜ **TAMER**

Redaksiyon : Oktay AKBAL

Resimler Ülkü TAMER

EDEBİYATIMIZIN BUGÜNKÜ SORUNLARI

AÇIK OTURUM

İstedim ki, her yıllığımızda okurlara sunduğumuz toplu soruşturma'da bu yıl bir değişiklik yapalım. Çoğu birbirini andıran ve tekrarlayan hazır ve yazılı cevaplar yerine bu defa okurların önüne getireceğimiz sorunu bir açık oturum havası içinde canlı bir tartışma haline getirelim.

Bu erekle 13 Kasım pazar günü otuz yazarı evimde bir kokteyl parti çerçevesi içinde yapılacak açık oturuma katılmaya çağırdım. On altı kişi katıldı bu oturuma. İlk oturumun bütün bir bölümü konuşmaya konu olacak sorun'un saptanması tartışmaları içinde geçti. Ses makinesiyle başından sonuna kadar tesbit edilen bu oturumun konu belirtilmesiyle ilgili uzun bir bölümü çok uzun olduğu ve okurları da doğrudan doğruya ilgilendirmediği için buraya alınmadı. Sonunda şöyle bir sorun seçilmesinde birlik sağlandı: "Türk edebiyatçısının bugünkü toplumdaki yeri, güçlükleri ve sorumlulukları."

Bu ilk oturumun geri kalan kısmında edebiyatçılarımızın okurla aralarının açılması ve bunun nedenleri araştırılırken daha çok edebiyatçı - yayıncı ilişkileri üzerinde duruldu ve konu enine boyuna işlenemediği için ertesi pazar tekrar toplanılarak edebiyatçının topluma ve kendisine karşı sorumluluğu konusunun ele alınmasına karar verildi. 27 Kasım pazar günü ilk oturumdan üç kişinin eksilip üç yeni arkadaşın katılmasıyle açık oturuma devam edildi. Ve birinci oturuma göre daha olumlu bir düzen içinde önceden kararlaşan konu üzerinde duruldu. Aşağıdaki sayfalarda bu iki oturumun, redaksiyonu Oktay Akbal arkadaşımızca yapılan zabıtlarını bulacaksınız. Konu dışı konuşmalar, söz atmalar, kısa söz paslaşmaları gibi, asıl tartışmanın yapısına hiçbir şey eklemiyen ve kızışmış bir konuşma havasının doğurması tabiî olan kısımlarla aynı sözlerin tekrarı niteliğinde olan bazı pasajlar, bu işe ayrılmış sayfaların sınırı gözönünde tutularak çıkarıldı. Böylece elinizdeki metin meydana geldi.

Y. N. N.

İLK OTURUM

RAUF MUTLUAY

Tartışılmasını teklif edeceğim bir konudaki tercihimi öne sürüyorum. Bu büyük kenarlı bir mevzu: Türk edebiyatçısı-

nın Türk toplumundaki yeri, önemi ve değeri. Bunun tarihsel nedenlerden gelen, eksilen tarafı. Türk edebiyatçısının mücadele ettiği güçler. Bizzat kendi kendisinin de başını yemeye kadar varan ayrı çalışmalar ve özellikle Türkiye yazarının, basım yayım ve dağıtım imkânlarının son yıllarda artmış gibi görünmesine rağmen, çok düşmüş ve eksilmiş nisbetleri, Türk edebiyatçısını toplum dışına iten, biraz önemsiz, kaale alınmaz kılan tarafları. Maziye baktığımız zaman daha imrenilecek misallerimiz olabiliyor. "Rübab-ı Şikeste"nin bir yıl içinde üç defa baskı yapıp, üç defasında da tükendiği bilinen bir gerçek. Bugün hiçbir şiir kitabının başına gelen bir nasip değil bu. Aramızda hem dergi sahibi, hem yazarlar, hem yayınevi sahipleri var. En kolaylıkla girebileceğimiz konu bence, Türk edebiyatçısının yalnız kendi sanatıyla başbaşa kaldığı ve yayın imkânlarıyla mücadele ettiği bu dönemdeki meseleleri olabilir.

SUNULLAH ARISOY

Mutluay'ın köşeli ve kenarlı olarak tanımladığı sorunu tartışmakta yarar var. Bence bu ana sorunu bölümlere, belli bir sıraya göre bölümlere ayıralım. Tek bölüm üzerinde görüşürsek düşünceler daha iyi sonuçlar alır.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Bana öyle geliyor ki, bunlar birbirine bağlı şeyler. Şöyle koyarsak ortaya; toplumla olan ilişkisi sanatçının. Bugün, 1960'dan sonra ilginç diyeceğim -başka bir deyim bulamıyorum- bir toplum içinde yaşamaktayız. Altı sene geçti aradan. Bu, Türk sanatçısını birtakım sorunlarla karşı karşıya koydu artık. Bence anlayışın da değişmiş olması lâzım. Değişti de bu, görülüyor. Genç kuşakların yetişmesiyle. Bu bakımdan bugünkü Türk toplumunda Türk sanatçısının yeri nedir? Bunun üzerinde konuşursak bir sonuca varabiliriz, gibi gelir bana.

NECATİ CUMALI

Türk sanatçısının toplumda yeri değil de, iddialı bir başlıkla çıkalım halkın karşısında tartışacaksak. Diyelim ki, "önce sanat..." Bu tezi savunalım halkın önünde. Edebiyatçı olarak, şair olarak, ressam olarak, müzisyen olarak haysiyetimizi savunalım, yaptığımız işi anlatalım. Bu, mübremdir sanıyorum. Biz heves için yazmıyoruz. Hayatımızı bu işe iten kuvvet var. Faydalı bir iş yaptığımıza, vatandaş olarak iyi bir iş yaptığımıza kani olarak edebiyatçıyız, ressamız, müzisyeniz. Müzisyen de gidecek gece klübünde dans orkestrasına fa-

lan katılacak. O da rahatsız, mutsuz durumundan dolayı. Biz sanatın haysiyetini atalım ortaya. Önce sanat diyelim, bu konuda tartışalım. Niçin sanat toplumda direktir? Sanatsız olmaz. Sanata önem verilmeyen cemiyetler işte böyle geri kalmış bir ülke olarak sürünür gider. Önce sanatın değerini, önemini, insanı insan yapan, iyi vatandaş yapan değerini konuşalım.

CEMAL SÜREYA

Bence burada tavır farkı ortaya çıktı. Mutluay kendi tezini ortaya sürerken daha dar bir çerçeve içinde Türk edebiyatçısının durumu nedir? Hançerlioğlu da toplum içinde durumu nedir? dedi. Daha çok gözlemci bir bakışla durumu eleştirmemizi söylüyorlar. Cumalı ise sanatçı açısından, önce sanat diyerek, sanatın niçin daha değerli olduğunu, sanata niçin önem verilmesi gerektiğini ileri sürüyor. Bence birincisi daha iyi, çünkü Cumalı'nınki şimdiye kadar okuduğumuz kitaplardan hatırımızda kalanları biraz tekrarlamak olacaktır, yeni birşey olmıyacaktır. Halbuki öbürü çok pratik bir değer taşımaktadır. Tavır farkını ayırıp birinciye katılıyorum.

ASIM BEZİRCİ

Ben genel çizgileriyle Mutluay'ın görüşüne katılıyorum. Bugün Türk toplumunda yazarla edebiyatçı ile okurların arasına bir soğukluk girmiştir. Bugün Türk yazarı eskisi kadar satmıyor. Şöyle diyelim, gerektiği ilgiyi görmüyor. Okurlarla edebiyatçılar arasındaki bu uçurumun sebebi nedir? Türk yazarlarının gazetelerden uzaklaştırılması mı? Toplumsal siyasal sorunların öne çıkması mı? Yayıncıların yerli yazarları umursamaması mı? Yoksa yazarlarımızın güzel eserler ortaya koyamaması mı? Bence en önemli sorun budur. Bugün çok sevdiğim, değer verdiğim şairlerin, romancıların, hikâyecilerin eserlerini okuyorum, bunların çoğuyla karşılaşıyorum, konuşuyorum. Hepsi az satmaktan yahut eserlerini bastıramamaktan, yani kütleye ulaşamamaktan ötürü yakınıyorlar. Bunun sebebi nedir? Bence en önemli sorun budur. Bu pratik, hergün karşılaştığımız sorun üzerinde durmalı. Yoksa Türk edebiyatının, Türk sanatının toplumla ilişkileri geniş ve uzun bir konudur. Bu daha sonra parça parça tartışılabilir. Bence somut sorun budur.

SUNULLAH ARISOY

Sayın Mutluay sorunun -ki buna Bezirci de katıldı-, ayrıntılarına girmiş oldu. Tartışırsak sanırım ki, geniş çerçeveli konuyu belli bir sıraya koymak suretiyle Necati Cumalı'nın önce

sanat dediği iş de kendiliğinden yerini bulacaktır o konuşmalar içinde. Bu bakımdan ben büyük bir ayrım görmüyorum aslında. Hangi konunun tartışılacağı aşağı yukarı anlaşılmış oldu. Arkadaşlar uygun bulursa, Mutluay'ın çizdiği konu üzerinde görüşmeye girsek daha yararlı olur.

DOĞAN HIZLAN

Şimdi ben birinci olarak Rauf Mutluay'ın teklifini kabul ediyorum. Yazılsın tesbit edilsin, tesbit edilmeden konular çok dağılmakta. Meselâ, Hançerlioğlu, sanatçının toplumu aştığından bir kopma olduğunu söyledi. Halbuki biz Mutluay'ın teklif ettiği gibi sanatçının toplumdaki yerinin ne olduğunu tartışırsak ve evvelâ bir kavram olduğunu tesbit edersek, o zaman toplumlar arasındaki ilişkiyi, toplumu aşmışlığı aşmamışlığı şu bu olabilir. Çünkü sanatçı almış başını gidiyor. Toplumu aşmış bu da önemli değil bence. Önce Mutluay'ın dediği şeyi tesbit edelim. Ondan sonra zaten bu geniş soru içinde okuyucu ile münasebeti, yayıncı ile münasebeti, gündelik gazetelerden kovulması, kendiliğinden gelecek. Önce yazıyla bunlar tesbit edilsin, sonra tartışmalar açılsın.

YAŞAR NABİ NAYIR

Demin Necati Cumalı arkadaşımız halk önünde konuşacağımız konuyu tesbit edelim dedi. Daha o safhaya gelmedik ne zamanki o görüşmenin yapılacağı yer temin edilir, programlaşır; ondan sonra. O ayrı bir konudur, şimdi biz burdaki toplantılarımızın konusu üzerinde duruyoruz, onun için bu sahaya inhisar edelim görüşmeyi.

CEMAL SÜREYA

Efendim konu yazılı olarak ayrıntılanırken ben de Orhan Hançerlioğlu'nun söylediği bir söze karşı ufak bir çıkma yapacağımı burda. Hançerlioğlu'na göre, bugün edebiyatın halktan kopmuş gibi görünmesine sebep, edebiyatçının tamamen halkı aşmasıdır. Acaba tamamen öyle midir? Yahut ta, bir yerde aşmış gibi olsa bile sebep sadece bu mudur? Bence öyle değildir. Bakıyorum bugün en anlaşılmaz kabul edilen yazar üç bin satıyor, en anlaşılır yazar da hiçbir zaman on binin üzerinde satmıyor. Orhan Kemal'in romanları meselâ her bakımdan halkın anlayabileceği tipte romanlardır, fakat öyle sanıyorum ki, Orhan Kemal hiçbir zaman on bin trajın üzerine bir baskıya ulaşamamıştır. Bu, şunu gösteriyor ki, bunun ötesinde bunu ihmal edilebilecek gerçekliğe indirebilecek başka bir gerçek vardır. Bence Türkiye'de herşeyden önce sos-

Sağdan: Sabahattin Kudret Aksal, Cemal Süreya, Orhan Hançerlioğlu, Asım Bezirci.

yolojik bir görüşe başvurmadan önce, bir edebiyat yapıtının ortaya çıktıktan sonra halka inme çizgisini zaman içinde incelemek lâzım. Şimdi edebiyatımızın birtakım ara kurumları var. Bunlar okullar ve gazeteler oluyor. Bir edebiyat eserinin yapıldıktan sonra halka doğru inmesinde bunlar büyük rol oynuyorlar ötedenberi. Bakıyoruz bu ara kurumlarla bugünkü edebiyatımız tamamen ilgisini kesmiş, daha doğrusu biraz da onların sabotajlarına maruz kalmış. Okullardaki programlar bugünkü edebiyatı kovmaktadır. Gazeteler uzun bir süredenberi yarattıkları yeni bir gazeteci tipiyle, yeni bir gazeteci milleti diyebileceğimiz bir tiple edebiyatı sütunlarından kovmaktadırlar. Böylece edebiyat halka inerken birtakım tarihsel ve geçici birtakım sürtüşmelere, halka inmesine engel olmaktadır. Diyorum ki ben, edebiyatın anlaşılmazlığı verdiğimiz misalde o kadar önemli değil. Belki, Orhan Kemal yüz bin satsaydı bugün, anlaşılmaz bir edebiyatçı üç-beş bin satsaydı, diyebilirdik ki; anlaşılmazlık önemli bir ögedir. Bugün bu ögeyi, bence şu anda ihmal edebiliriz. En anlaşılır yazar üzerinde düşünelim, en halka yakın olması gereken yazar üzerin-

de düşünelim. O zaman halka inememenin daha pratik birtakım koşullarını buluruz. Bunun için okullar ve gazetelerle nasıl bir rabıta kurulabilir? Yahut bu kopma nasıl olmuştur? onu incelemek lâzım. Bunu da şöyle görüyorum: Bir kere gazeteleri ele alalım, eskiden gazetelere edebiyatçılar girerlerdi. Hüseyin Cahit Servet-i Fünun'un savunucusuydu meselâ. Peyamı Safa'nın büyük bir edebi kariyeri vardı. Bütün eski gazetecilere bakıyoruz edebiyattan geldiklerini görüyoruz. Hattâ sanki gazetede bir köşe tutmak belli bir edebî seviyeye verilen bir onur gibi oluyordu eskiden. Halbuki bu tamamen değişmiştir. Ayrıca kuşaklar bakımından bakarsak Türkiye'de her kuşak, her yeni akım, kendi okuyucusunu yeniden yaratmak zorunda kalmıştır. Meselâ belki Necip Fazıl'lar, Yahya Kemal'den kalan okuyucu zümresinin bir kısmına konabilmişlerdir. Fakat Orhan Veli eski okuyucuyu tamamen kaybetmişti, hattâ o okuyucu içinde yaşayanlar hâlâ Yahya Kemal'in okuyucusudur, Orhan Veli birinci okuyucusunu bulmak zorunda kalmıştır. Yeni nesilden yeniden bir okuyucu yaratmıştır, mevcut okuyucudan faydalanmamıştır. Bizim kuşağa gelince, o da bir parça kendi birinci, ikinci, üçüncü okuyucusunu yaratmak mecburiyetinde kalmıştır. Okullardaki öğretmenler belli kuşakların edebî zevklerinin temsilcileri olarak bulunmaktadırlar, okul kitaplarını yazanlar da öyledir. Yayınevlerine gelince, yayınevlerinin de şimdiye kadar genellikle belli bir edebi zevkin sınırlarından kendilerini sıyıramadıklarını görüyoruz. Bu, belki tabiidir, çünkü yayınevleri birtakım özel müesseselerdir. Belli kişi topluluklarının meydana getirdiği kurumlardır. Bu bakımdan onları suçlayamayız. Fakat asıl en önemli olan şey, bir kere, her kuşağın yeniden edebiyat okuyucusunu yaratmaya başlamasıdır. Son yirmi yıla baktığımız zaman, bir de şunu görüyoruz: Eskiden meselâ 1940'da, edebiyat okuyucusu olan kimse bugün eski kendi okuduğu edebiyatı da bırakmıştır. Türkiye'de büyük bir değişme vardır, okur başka sahalara gitmektedir. Türkiye'de bir de okuyuculuk belli yaşlara inhisar etmektedir. Biraz yazarlığın olduğu gibi. Okuyucu askere gider, evlenir, bir işe girer, işinin uzmanlığına başladığı anda artık onun literatürü başlar. Yahut bir giriş literatürü başlar ve orada da kalır. Bu bakımdan her kuşak yeniden okuyucu yaratmak mecburiyetinde kalmıştır. Hiçbir zaman bu ara kurumların iyi işlememesi dolayısıyla muhtemel okuyucular edebiyata kazandırılmamıştır. Muhtemel okur, edebiyat için yoktur. Hürriyet gazetesinin beş yüz bin tirajından beklenirdi ki, binde biri, on binde biri her yıl okuyucu olsun, bunlar okuyucu olmamaktadır. Bu gazetelerin, yayın kurumlarının, okurların, hükûme-

tin, yani idare edenlerin belli bir politika izlemelerinden, yahut muhtemel bir politikayı izlememek için titizce davranmalarından ileri gelmektedir.

YAŞAR NABİ NAYIR

Şimdi biz sorunun tartışmasına girdik, halbuki sorunu tesbit edecektik. Sorunu tesbit etmeden sorunu tartışmaya başladık. Gerçi, çok ilginç bir sorundur. Mutabık mıyız üzerinde? Yani bu soruna devam ediyor muyuz? Halbuki benim teklifimde iki üç sorun meydana çıkacaktı. Dolayısıyla bir program hazırlanmış olacaktı. Kendiliğinden ortaya çıkmış tek sorun üzerinde konuşmaya başladık.

RAUF MUTLUAY

Efendim, üstünde durulmasına ittifakla katılınmış olan konunun bir, iki, üç, beş toplantıda çözülemiyecek kadar çok yanlı bir çevresi var. Benim şurada yaptığım şöyle bir müsvetteye göre, eğer bu sorun konuşulacaksa Türk yazarının, yani edebiyatın bugünkü toplumdaki yeri önemi, değeri, görevi, etkisi, sanatını engelleyen etkenler, sanatını güçlendirecek olanaklar, şeklinde tafsilâtlandırılabilecek olan birçok yanları var. Meselâ bugünkü Türk yazarının toplumdaki, devlet, hükûmet, mesleği karşısındaki yeri, konusunu ele alsak bu bile bir toplantıyı yeteri kadar doldurabilir. Gelecek defasında önemi, değeri, yeri, etkisi, fonksiyonu ve buna karşı tedbirler, yahut buna karşı açılacak cephenin olumlu olumsuz yönleri düşünülebilir. Sanırım ki, bu birkaç toplantıyı kapsayacak bir konudur. İttifakla bu konu ortaya konabilir.

ASIM BEZİRCİ

Konu Rauf Mutluay'ın genel olarak söylediği gibi, Türk toplumunda yazarın bugünkü durumudur. Benim de özel olarak söylediğim şekilde, bugün toplumla yazar arasında ilişkiler neden zayıflamıştır, yahut kopmuştur? Bu konu üzerinde tartışma açalım. Simdi Necati Cumalı beyin söylediği bunu halka mal etmek, geniş topluluklara ulaştırmak ayrı bir şeydir. Sınırlarımızı daha da daraltarak olumlu sonuçlar almak için belli bir konunun üzerinde tartışalım.

TAHİR ALANGU

Efendim, konuşmalar olumlu bir safhaya girmek üzeredir. Ben konunun çeşitlendirilmesi taraftarı değilim. Madem ki üzerinde bu kadar kişinin toplandığı bir konu ortaya çıkmıştır, şekilci birtakım tartışmalarla bu meseleyi daha fazla

dağıtmayalım. Birkaç arkadaşımızın üzerinde birleştiği nokta tam bir edebiyat sosyolojisi meselesi, Türk edebiyatının bir dar yere geldiği tesbit edilmiş oluyor. Bu darlığın nedenleri, bu engellerin nasıl aşılabileceği üzerinde olumlu, oldukça somut bir mesele çıkmış karşımıza. Benim kanaatime göre, bu mesele üzerinde duralım, mümkünse bu meseleyi birkaç bölüme ayıralım. Arkadaşların bunların içinden hangilerini alacaklarını tesbit edelim. Bir dahaki toplantıya daha hazırlıklı gelelim. Spontane birtakım fikirlere de elbet burada yer verilecektir. Hazırlıklı olmayan arkadaşlar da hazırlığı olan arkadaşları uyaracak çok şey ortaya koyabileceklerdir. Fakat ben şuna kaniyim ki, bu temayı bir sistematize edelim. Rauf Mutluay arkadaşımızın başladığı işi daha şekillendirelim ve bu işde görev alalım; buraya notlu birtakım hazırlıklarla gelelim. Benim kanaatime göre, Türk edebiyatının gelip dayandığı bu mesele dergici olsun, yazar olsun; bütün arkadaşları ilgilendiriyor ve içerisine alıyor ve bizim dışımızda olan insanları da çok ilgilendirecektir kanaatindeyim. Sözlerim bu kadar.

RAUF MUTLUAY

Edebiyatın toplumun tek eğlencesi olmaktan çıktığı ve başka toplumsal tezahürlerin karşısında nerdeyse yenilgiye uğramak üzere olduğu bir dönemdeyiz. Sinemanın, sporun, tiyatronun karşısında -tiyatro bir edebiyat olmakla birlikte edebiyatdışı değerleriyle yaşamakta Türk toplumunda-. Bir de tarihsel nedenlerle Türk yazarının demin ilk misalle söz konusu edilen şekilde devlete ve hükümete karşı bir adam oluşu, aşağı yukarı yüz yıldanberi, kendi arasında birleşemeyişi, kendi emeğini topluma arzedemeyişi, sanatını rahatlıkla üretmeye bir fırsat verecek bir imkân içinde bulunmayışı, bu yüzden kendini yan çalışmalara verişi. Meselâ benim bugünlerde yazmakta olduğum bir yazının başlığı "Yazarlığın İkinci Mesleği". Ben o yazıda iddia ediyorum ki, kendi özgürlüklerini sağlamak amacıyla, yayın hayatına atılan edebiyatçılar, kendi sanatlarına zararlı olmuşlardır: Meselâ bir devlet memuriyeti yapmaya göre daha sanata yakın sayılan bu iş, onların sanatlarını büyük çapta engelleyen bir çaba haline gelmiştir. Niçin oluyor bu? Türk sanatçısı, Türk edebiyatçısı sanatıyla yaşayamama sanatıyla rahat yaratamama gibi güçlükler içinde. Onun için hem karnını doyuracak çalışmalara eskisinden daha fazla muhtaç, hem de bu işler eskiden olduğu gibi toplumca muteber mevkiler değil. Bir Büyükelçi olarak şiir yazan Yahya Kemal, roman yazan Yakup Kadri tarihe karıştı şimdi. Bu bakımdan Türk yazarının bugünkü toplumdaki yeri netice itibariyle Türk edebiyatının bugünkü toplumdaki yeri anlamı-

na da gelebilir. İşte bu yeri kelimesi meselenin çıkış yeri olabilir. Devletle arasındaki yeri, gel-geç hükûmetler karşısındaki yeri, kendi mesleği karşısındaki yeri, eğitim kurumları karşısındaki yeri, bunun arkasından halk karşısında, yayınevleri karşısında, hükûmet karşısında önemi ile birlikte değeri konuşulabilir. Bu arada eylem içinde kendini değerlendirmek isteyen bazı sanatçıların yeri söz konusu olabilir. Bütün bunlar uygun göreceğimiz bir plân içinde birleştirilebilir, benim yaptığım nihayet ayaküstü bir teşhisten ibaret. Bu kadar insanın birleştiği bir plânda sorunu iyice ayrıntılarına dökebiliriz.

NECATİ CUMALI

Bir iki cümle söylemek istiyorum. Ben bugün bu toplantıya gelinceye kadar şu kanaatte idim. Bir nesil olarak geldik. hükûmetlerin tutumunu yerdik, onlara karşı başka meseleler getirdik yazılarımızla, şiirimizde, hikâyemizde, romanımızda ve hükûmet tarafından dirseklendik. Acaba doğru mu? Üzerinde şunu düşünmek icabediyor: haberi var mı devlette sorumlu mevkide bulunanların, yetkili mevkide bulunanların Türk edebiyatından haberi var mı? Bu meseleyi konuşalım. Bugün Başvekilliğe gelmiş, vekilliğe gelmiş bir kimse, genç şairi, genç yazarı, yahut ta şu son otuz yıllık edebiyatı okuyor mu? Bunların getirdiği meselelerden haberi var mı? İlgileniyor mu edebiyatla? Şimdi Cemal Süreya arkadaşımızın söylediği bir meseleyle bağlayabilirim konuşmamı: Geliyor çocuk, daha müşahhas konuşayım, avukat oluyor, hergün kanunları, Temyiz içtihatlarını vesaireyi okumaya başlıyor, arkasından bir partiye giriyor, politikaya atılıyor, milletvekili seçiliyor, vekil oluyor falan. Edebiyat? Üniversitede kalmış birşey onun için. Şöyle bir yarım yamalak okumuş, ondan sonra vekil sandalyesine oturmuş. Bu memleketteki sanat akımlarından, yazılardan haberi yok sanat yoluyla ortaya çıkarılan gerçeklerden haberi yok. Bu meselenin acı taraflarından biri de, bir adam kendi memleketinin bütün sanatına yabancı olarak, kendi edebiyatına yabancı olarak nasıl Başvekil olabilir? Mümkün mü? Bir memleketin Başvekili Orhan Kemal'i, -aramızda olmadığı için misal veriyorum- bilmekle mükellef midir, değil midir? Bilmeyen Başvekil oluyorsa, olabilir mi? Bu önemli bir mesele. Şimdi meselâ Amerika'da iki büyük yazar öldü, Faulkner öldü, Hemingway öldü, Kennedy ertesi günü birtakım demeçler verdi. Başka birşey, nerde okudum, Truman Capote kitap çıkarıyor, Cumhurbaşkanına imzalayıp gönderiyor. Şimdi ben size söyliyeyim, hangimizde bu cesaret var, çıkıp kitabını Cumhurbaşkanına imzalayıp göndermek için?

YAŞAR NABİ NAYIR
Neden cesaret olsun bu?

NECATİ CUMALI
Cesaret kelimesini kullanmaktan maksadım şu, elbette ki çöpe atılacak bir kitabı kendisine göndermem. Bir şair olarak göndereceğim kitabı Cumhurbaşkanı eline almalıdır, bense çöp sepetine atacağına kaniim. Biz doğrudan doğruya hükûmetlerin programlarına cephe aldığımızdan değil okunmuyoruz, bize lüzum görmüyorlar.

ORHAN HANÇERLİOĞLU
İzin verirseniz ben de bu konuda konuşmak istiyorum kısaca. Önce Necati Cumalı arkadaşımıza karşı bir söz edeceğim, bence hükûmet adamlarının kişisel beğenileri söz konusu değildir. Burda toplumun tepkisi söz konusudur, yani bu toplumsal bir mesele olursa, meselâ Sait Faik'in ölümü toplumsal bir mesele olsaydı, bundan hiç zevk almayan, hattâ tek satırını okumamış olan Adnan Menderes bir demeç vermek zorunda kalırdı, sanıyorum. Hükûmet adamlarının tutumu büsbütün başka, onlar toplumun meseleleriyle ilgilidirler ve öyle de olmaları gerektir. Bir hükûmet adamı, bir Munis Faik Ozansoy pekâlâ hepimizi seviyor, okuyor filân falan. Ama hiçbir zaman böyle bir demeç veremez hükûmet çapında. Veremez, çünkü mensup olduğu hükûmetin istinat ettiği toplum bu demece uygun bir toplum değildir. Şimdi Cemal Süreya arkadaşımın da çok katıldığım düşüncelerine de birkaç sözle takılmak istiyorum. Bence gazeteciler edebiyattan gelmiyordu, edebiyatçılar gazeteden geliyordu o zaman. Bugün bu kopmuştur, bu bir aşama çizgisini gösterir, yani demin de benim söylediğim gibi bir nitelik artmasını, bir kalite artmasını gösterir. Okullara gelince, bunun için çok hoş bir anım var, ben çok seviyorum kendimce. Ortaokuldaydık, hoş bir edebiyat hocamız vardı, kırk kişiydik, bize şöyle bir soru sordu bir gün: "En sevdiğiniz şair kimdir?" diye. 39 arkadaşım Abdülhak Hamid, dediler. Tek satırını bilmezlerdi Abdülhak Hamid'in. Ben birçok şeylerini bilirdim o yaşımda dahi, ben Abdülhak Hamid demedim. Şu halde okulların da büyük bir etkisi olduğunu sanmıyorum.

SUNULLAH ARISOY
Ben şöyle özetlemek istiyorum düşüncelerimi. Bu konunun çeşitli yanları var. Bir taraftan eğitim sorunu işe giriyor, ve sanıyorum ki, temel öge de bu eğitim sorunu. Bu sorun

Soldan: Hüsamettin Bozok, Doğan Hızlan, Mehmet Seyda.

işini kesin bir çözüme bağlamadıkça ki devlet adamı da, hükûmet adamı da sade vatandaşı da, yüksek vatandaşı da, sanatçısı da, yazarı da, çizeri de, belli bir eğitim süzgecinden geçtikten sonra topluma katıldığına göre, öyle. Birkaç anımı söyliyeceğim. Benim kızkardeşim Konya Kız Öğretmen Okulunda okuyordu, yıl sanırım 947-48. Bana bir mektup yazdı. Dedi ki; öğretmen bir romanı özetleyin bize getirin ve o yazar hakkında da bilgi verin, dedi. Hangisini salık verirsin? diye soruyor bana. Benim kızkardeşim olduğu için arkadaşları yanında daha da seçkin bir duruma geçmek istiyor. Düşündüm taşındım, Konya Kız Öğretmen Okulu; bir roman tavsiyesi, o romanın yazarı, çok önemli. O arada o yıllarda Istrati çok yaygındı, biliyorsunuz. Ben, Sokak Kızı'nı gönderdim ve onu tavsiye ettim, Istrati hakkında bilgileri de gönderdim. Bunu oku, özetle, dedim. Bu görevini yapmış, edebiyat öğretmenine gitmiş. Öğretmeni sormuş: Sen ne yaptın Şükran? Ben Sokak Kızı'nı özetledim, demiş. Öğretmenin cevabı şu: "Sokak Kızı Kitty mi?" Kızkardeşim, "Hayır, Panait Istrati'nin romanı bu," demiş. Öğretmen biraz durmuş: "Sen dersten sonra beni gör," demiş. Çağırmış, "Notlarını ver bakayım bana,"

demiş. Okumuş ondan sonra, "Nerden biliyorsun bunları?" demiş. Kız, "Ağabeyim gönderdi," demiş. Varlık'ta yazı yazar, Sunullah Arısoy," demiş. Öğretmen: "Bir daha bu romanları, böyle şeyleri okuma, sonra senin hakkında iyi olmaz, bu okulu bitiremezsin," demiş. Birinci gözlem bu. İkincisi Memduh Şevket Esendal'la ilgili, Yaşar Nabi beyin bir mektubuyla ben Memduh Şevket'e gittim, sanıyorum son konuşma da odur. Konuşuyoruz, şunu söyledi. Hani Halk Partisi bir tarihte ressamları falan gönderdi yurdun çeşitli yerlerine, resimler falan yaptırdı. Ben dedim ki, "Üstadım, sanatçıları, yazar takımını göndermeyi de düşünmediniz mi hiç? Bu iyi bir gözlem olurdu?". "Düşündüm, dedi. Hikâyecileri gönderecektim. Fakat derdimi anlatamadım, tehlikeli buldular, kabul ettiremedim," dedi. Kopuk kopuk anılar, birleştirilince sanıyorum ki belli bir sorunun çözümlenmesine yetebilecektir. Ben Sümerbank'ta çalışıyorum, beni on yıl önce bir şubeye verdiler. Müdür benim edebiyatla meşgul olduğumu öğrenmiş, Genel Müdüre gitmiş, demiş ki: "Ben sizden adam istedim, siz bana tutmuş bir edebiyatçı vermişsiniz. Bu adam, demiş, oturur roman okurken, şiir okurken bizim teminat mektuplarının vadelerini kaçırır, başımız belâya girer." Konuya dönelim. İster yönetici olsun, ister öğretmen olsun, ister âmir olsun, ister memur olsun; edebiyatla, sanatla belli bir yerden sonra kopuyorlar, bilmiyorlar. Benim bir bakkalım var, "Eskiden Varlık ve yayınlarını okurdum, on yıldır okumuyorum, ilgim koptu," diyor. Cemal Süreya'nın bir gözlemi var, belli bir okuma, belli bir süreye giriyor. Yönetici elbet bizim karşımızda, çünkü önce bilmiyor bu işi, bilmediği için karşımızda oluyor. Onun yönettiği hükûmet de kendiliğinden bizim karşımızda oluyor. Bilmiyor çünkü, önce öğretmeni bilmiyor.

ASIM BEZİRCİ

Bugün Türk toplumunda edebiyatçılarla yazarlarla okurlar arasında, toplum arasında, yöneticiler arasında bir kopukluk, ya da daha iyimser bir deyimle bir gevşeme olduğu hepimizce kabul edilmiş bulunuyor. Şimdi bunun sebepleri üzerinde duruyoruz. Bu konuda bazı açıklamalar yapıldı. Ben bunları madde madde sıralamak istiyorum. Başka arkadaşlar başka sebepler ileri sürebilirler. Birincisi yayıncılarla yazarların ilişkisi konusu. Bugün acınacak bir durumdur. Ama ben itiraf etmek zorunluğunu duyuyorum. Yazık ki yayıncılarımız -aralarında çok sevdiğimiz arkadaşlarımız da var-, daha çok, yahut ta hep, yabancı eserleri basmak eğilimini gösteriyorlar. Yayınlar arasında hep çevirileri koyuyorlar, yerli yazarların eserleri ya çok az yer tutuyor, ya da hiç yer tutmuyor. Buna

Picasso

karşı yayıncı arkadaşlarımız, sevdiğimiz, saydığımız kişiler diyebilirler ki; efendim, yerli eser satmıyor da onun için biz onları yayınlamıyoruz. Ama piyasa alış-verişleri gözönünde tutulursa yayınlanmayan, okurlara ulaştırılmayan bir şeyin de satılmaması tabii bir şeydir. Önce piyasaya yerli eserleri sürmek, onların ortamını hazırlamak, onları okurlara ulaştırmak gerekir. Halbuki önyargıyla, "Bu yerli eserler satmıyor, onun için basmıyoruz, bu sebepten de çeviri eserler yayınlıyoruz" deniyor. Burda hiçbir kişiyi suçlamıyorum. Sadece karşılaştığım olayların bendeki genel izlenimini belirtmek istiyorum. Oysa piyasayı yerli eserlere hazırlamak, az da olsa Türk yazarlarını okurlara ulaştırmak yayıncıların görevi olmalıdır. Hiç Türk yazarının eseri basılmazsa, yayınlanmazsa Türk okurları bunlarla nasıl tanışıklık kuracaklardır? Bu bakımdan ben yayıncılarımızı biraz eksikli görüyorum. Ne olursa olsun, az da olsa birkaç tane yerli eserin piyasaya sürülmesi gerekir. Piyasaya sürülmeyen şey alınmaz. Alıcıları hazırlamak biraz da yayıncıların görevidir. Halbuki gördüğümüz şey, yazarların ekmek paralarından arttırarak kendi eserlerini zorla bastırıp yaymağa uğraştıklarıdır. Bir yazarın eserini dağıtma imkânları çok sınırlıdır. Halbuki bir yayınevinin bu sınırları daha geniştir. Benim buradaki dileğim, Türk yayıncılarının yerli yazarlara biraz daha yer vermeleridir. Bunu kendi imkânları arasında az da olsa yer vermek zorunluğunu söylemek istiyorum. Bunun acısını kendimde duyduğum gibi, birçok arkadaşlarla da duydum. İkincisi, gazetelerle sanatçıların ilişkileri: Ben bu konuda Mutluay'ın güzel bir yazısını okumuştum, orada da belirtildiği gibi, başlangıçta bütün gazete yazarları edebiyatçıydı. Şinasi'ler, Namık Kemal'ler, Tevfik Fikret'ler, Hüseyin Cahit'ler arkasından gelen daha birçok yazarlar gazete yazarıydılar aynı zamanda. Bu bugün kopmuştur, acaba neden? Bunun sebebinin tartışılmasını isterim. Kabahat gazetelerde mi? Yazarlarda mı? Acaba biz mi gazetelere çok uzak durmaktayız, yoksa gazeteler ayrı bir küme olarak apayrı özellikleri olan bir kuruluş halinde karşımızda yer almış mı bulunuyorlar? Sonra radyo geliyor, sonra radyo gelince hükûmet meselesi de araya giriyor. Ama bu konuda bizim de bazı uğraşmalarımızın olması lâzımdır. Edebiyatçılar Birliği'nin eskiden bu konuda yapılmış bazı çalışmaları vardı, sonradan bu çalışmalar sürdürülemedi, kabahatin hangi tarafta olduğunu söyleyemiyorum, yalnız burada bir kopukluğun bulunduğunu tesbit etmek istiyorum. Bir de okul kitapları var, okul kitaplarına daha çok eski yazarları koyuyorlar, bunların arasında değerlileri de var, değersizleri de var. Halbuki ilk iş okul kitaplarına girmektir, okul kitaplarına girmeyen

Sağdan. Azra Erhat, Behçet Necatigil, Rauf Mutluay.

bir yazar, kolay kolay okurlara ulaşamıyor, yahut zor ulaşıyor. Bunun için biz yazar olarak; okul kitaplarına girebilmek için ne gibi bir savaş yürütüyoruz? Edebiyat tarihlerini eleştiriyor muyuz? Edebiyat tarihlerinin eksiklerini ortaya koyuyor muyuz? Yahut, yazar olarak hepimiz birlikte bunlara karşı bir savaş açıyor muyuz? Bunlar bizim ortak sorunlarımızdır, bunlar üzerinde anlaşmamız gerekiyor. Hâlâ Sait Faik'e kırk yaşına, kırk yedi yaşına geldiği halde "genç yazar" diyen ve içine almayan okul kitaplarına karşı bir kampanya açılmamışsa biraz da bunda ben kendimizi kabahatli buluyorum. Cemal Süreya arkadaş bir şey söyledi, diyor ki; her gelen akım, her gelen yazar, okurunu yaratmak zorunda kalmıştır. Bir yanıyla doğru birşeydir bu, ama her gelen akım eğer geçmişten kopmuşsa, geçmiş edebiyat akımlarından apayrı, kopuk bir halka olarak ortaya çıkmışsa, okurunu yaratmak zorunluluğunu duyması kendisinin bir eksiğidir. Bizde akımlar, Tanzimat'tanberi kopuk halkalar halinde gelmektedir, bunların birbirine eklenmesi, birbirini tamamlaması, geliştirmesi gerektir. Bu yapılmayınca, her gelen kuşak, yeni bir halka gibi havada durmaktadır. Bunu nasıl okurlara bağla-

yabileceğiz? Bunun çaresi nedir? Bir de hükûmetler meselesi var, bundan önceki dönemlerde birçok yazarlar, hükûmet mevkilerinde yer almışlardır, kimisi Bakan olmuştur, kimisi Büyükelçi olmuştur, kimisi başka bir mevkie gelmiştir, fakat aşağı yukarı 1950'den sonra Türk yazarlarının hükûmetlerle ilişkisi kopmuştur. Çünkü yazarlar bir yerde hükûmetlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu, yazarlar için saygıyla anılacak bir durumdur. Bence mevki almamak onurlu bir davranıştır. Burada önemli olan mevki değil, halkı kazanmaktır. Acaba sanatçılarımız, özellikle 1950'den sonra gelenler halkla bir bağlantı kurabilmişler midir? Ben bir eleştirmen olarak aralarında çok sevdiğim, saydığım yazar arkadaşlar biliyorum, fakat üzülerek söyliyeyim ki, bunlar, toplumla genel olarak ilişki kuramamışlardır. Edebiyat bir yerde toplumla, onun sorunları ile, onun isterleriyle bağlantısını koparmış, kişisel bir serüven olma yoluna doğru gitmiştir. Kişisel edebiyatlar da gereklidir, bunların yeri de vardır, ama bir sanatçı; soyut, kişisel, toplumdan, somuttan, gerçekten kopmuş bir edebiyat yapma yoluna gider de ondan sonra topluma küserse, onun küsme hakkı azalmış demektir. Yok demiyorum, azalmış demektir. Burada biraz da yazar arkadaşlara kabahat düşüyor gibi geliyor. Ama bu söylediklerim genel şeylerdir, bunun dışına çıkan kişiler de elbette vardır. Genel olarak söylüyorum, birisi çıkar da falanca bunun dışında kalmış derse, buna itiraz edemem. Bir de eğitim mesclesi var, eğitim meselesi tabii okul sorununa bağlanıyor, okullarda öğretmenlerin davranışları, ders kitapları durumu, bugünkü yazarların topluma ulaşmasında büyük bir engel olmuştur. Şimdi benim söylediklerim, çarelerden çok durumu tesbit etmektir, bundan sonra yapılacak şey sanıyorum ki, bu acı sonuçlar karşısında neler yapmamız gerektiğini tesbit etmektir. Söylediklerimde yanıldığım noktalar, yahut açıklanması gereken noktalar olabilir, ama ben kendi yaşamımda bu sorunların acısını hep etimde, kanımda duyuyorum. Onun için bundan sonra bunların tartışılmasını diliyorum.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Ben sorunu şöyle topladım. Yanılmıyorsam, Mutluay arkadaşım çok güzel olarak şöyle koydu konuyu: Edebiyatın toplumun bugün tek eğlencesi olmaktan çıktığı bir dönemdeyiz, dedi, bunun nedenleri üzerinde tartışalım. İkinci olarak da yazarın devlete ve hükûmete karşı oluşu, bu yüzden kendini yan çalışmalara verişi üzerinde tartışalım dedi. Üçüncü olarak da Türk edebiyatının bugünkü toplumdaki yeri ki, bunu

da şöyle parçaladı: Hükûmet karşısındaki yeri, kendi mesleği karşısındaki yeri, ve gel-geç hükûmetler karşısındaki yeri. Bunu Âsım Bezirci şöyle ayrıntıladı: 1. Yazarın yayıncılarla, 2. Gazetelerle, 3. Radyo ve dolayısıyla hükümetle, 4. Okullarla ve okul kitaplarıyla, 5. Okurlarla, 6. Hükûmet memuriyetiyle, hükûmette ayrı olarak memur olmak durumuyla, 7. de genel sorun, halkla ilişkisi konusu. Eksik bıraktığım bir şey var mı?

TAHİR ALANGU

Var. Gerek dil bakımından, gerek kültür bakımından bir kültür erozyonu karşısında kuşakların da, edebiyat geleneklerinin de, akımlarının da sürekli bir kopuş halinde olması, birinden ötekisine okuyucu ve eser devretme imkânlarının olmayışı meselesi, ki en önemli meseledir. Âsım bir tarafından değindi. Buna biz bir taraftan kültür erozyonu diyoruz, gelenek kopukluğu diyoruz. Önemli bir meseledir.

ŞÜKRAN KURDAKUL

Arkadaşların belirttiği fikirlere itirazlarımı ve konuyu özetle aydınlatmaya çalışacağım: Önce şunu belirteyim; arkadaşların çoğu, 1950'den evvel devlet sanatçıyı korudu fikrini öne sürdüler. Bir yönden bakınca doğrudur, yani CHP iktidardaydı ve CHP kendi anladığı devlet yönetimi içinde sanatçıyı tuttu. Elimizde belgeler var, yanlış hatırlamıyorsam, Ankara Halkevi Ülkü dergisini çıkarttı, Prof. Suut Kemal Yetkin'e yardımlar, büyük yardımlar vererek Sanat ve Edebiyat Gazetesini çıkarttı, Nejat Halil Atay'ı (Falih Rıfkı'nın kardeşidir) finanse ederek İstanbul dergisini çıkarttı. Yani, Ahmet Kutsi Tecer, Suut Kemal Yetkin ve Nejat Halil, Dr. Mehmet Kaplan ittifakıyla CHP yönetiminde sanat -benim dilimde- kontrol ediliyordu, belki arkadaşlarımın dilinde himaye görüyordu. Bu üç teşebbüsten çıkmış olan Türk edebiyatına katılmış olan sanatçıların isimleri var mıdır, yok mudur? Biraz düşününce biz hatırlarız. Yoktur. Buna mukabil, sanatın o zaman himaye gördüğünü iddia ettiğimiz devlet yönetimine, o devlete de karşı olan, o devletin uyguladığı hükûmet etmeye de karşı olan, iki, üç sanatçının adını anacağım. Birisi Nâzım Hikmet, birisi Sabahattin Ali, birisi Sait Faik. Sait Faik de zannederim iki defa, Nâzım malûm, Sabahattin Ali de malûm, o devlet yönetiminde mahkemelere verildiler. Şunu demek istiyorum: Cemal Süreya arkadaşımız dedi ki, olaya edebiyat açısından bakmak lâzım, ben o kanıda değilim; olaya sosyoloji açısından da bakmak mecburiyetindeyiz. İlişkilerimiz bu-

nu gerektiriyor. Sosyolojik açıdan, yani yakın tarihimizin gerçeklerinden bakacağım. Cumhuriyet devrinde Yakup Kadri'nin, Yahya Kemal'in elçilikler alması onların Osmanlı türü bir edebiyata bağlı olmasından ötürüdür. Zaten Cumhuriyet bir değişikliğin ifadesidir ama, bir bakıma bir anlayışın sürme ifadesi de olmuştur. Demek, çizgi dışına çıkan sanatçıyı korumamıştır, bu sözü doğrular. Ama devletin himayesiyle, sanat devletten himaye gördüğü zaman sanat olma olanaklarına kavuşuyor mu? Hayır, ben çok fazla derinleşmiş değilim bu konuda, ama sosyalist ülkelerde devletin büyük çapta sanatı koruduğunu söylerler, ama büyük çapta bir sanat olayı karşısında kalmadığımız da aşikâr.

NECATİ CUMALI

Bir soru soracağım. Yakup Kadri'yi bugün, bizim nesilden hangimiz kabul etmeyiz? Yakup Kadri'nin sanatını, büyükelçilik almış diye!..

ŞÜKRAN KURDAKUL

Necati Cumalı arkadaşımız sorusunda haklı olsa bile, teselsülü kaybetmemek için cevaplamıyacağım, özür dilerim. Yani devletle sanatçı arasında ilişkiyi bence abartmıyalım. Devletten pek fazla bir şey beklemiyelim. Kendi kanaatimce CHP döneminde sanatçının devletten himaye gördüğü halde neticeyi pek değiştirmediğini ispatladığımı sanıyorum, arkadaşlar itiraz ederler. Ayrıca bir şey daha söyliyeceğim; basınla ilişkiler, yine CHP zamanında Ulus gazetesi zannederim, uzun süre, yaşlı olanlar hatırlayacaklar 43, 44, 45 sürelerinde haftada bir Edebiyat Sayfası yapardı, İktisat Sayfası yaptığı gibi. Şimdi aramızda bulunan birçok arkadaşlar o haftada bir edebiyat sayfasından yararlanıyorlardı. Ulus en kuvvetli tiraja sahip gazeteydi. Elli bin tirajı olduğunu kabul edelim. Okuyuculara köprülcr kurdular, ama bütün bu köprüler devletin himayesi, armağanlar bizi nereye getirdi? Bizi buraya getirmiş. O zaman biraz da özürü kendimizde mi arayalım? Şimdi mecburen edebiyat içine geçiyoruz. Ama toplum nedir diyorum kendi kendime? Sınıflara ayrılmış bir toplumuz biz. Yani, yönümüzü evvelâ seçelim. Geçen gün okudum, hâfızam yanıltmıyorsa, 236 bin Üniversite mezunu, 400 küsur bin de lise mezunu bulunan bir toplumdaymışız biz. Yani tabii olarak bu 700 bin kişi arasında olacak bizim okuyucularımız. Bu okuma olanaklarına kavuşan kimlerin çocuklarıdır? Herhalde halk çocukları burada yüzde onu temsil etmez. Bu yaklaşık olarak 700 bin okumuşun belki 70 bini, 50 bini halk ço-

cuğu olacak. O vakit rakamlarımız, toplumumuzun durumu bizi hangi sınıfın edebiyatına, aynı dili konuşuyoruz, ama hangi sınıfın edebiyatına zorunlu olduğumuz meselesini de teşrih etmeye götürecek. Bir de aynı dili konuşuyoruz çağrışımıyla beraber geldi aklıma, acaba halkla aynı dili konuşuyor muyuz? Yani elbette ki hepimiz dilimizin arılaşmasından yanayız, bunun savaşını hepimiz verdik kendi çapımız, imkânlarımız oranında. Verdik ama, halk bizim yazı dilimizi, yazarlık dilimizi acaba benimsiyor mu? Bunun üzerine de eğilmemiz lâzım. Ben bunların cevaplarını vermiyorum. Arkadaşlara bir çeşit önerme oluyor. Bizim Nurullah Ataç önerdiği dili zannederim en güzel şekilde kullanan bir yazarımız. Ataç'ın kitapları okul kitapları müfredatı içine de girmiş, belki seneden seneye az meraklı öğretmenler bile Ataç'ın kitabını istiyorlar. Ben kitapçıyım, bana geliyorlar lise öğrencileri, Ataç'ın kitapları diyorlar, Varlık Yayınevi'ne gönderiyorum. Demek ki Ataç okul kitaplarına girmiş, buna rağmen Yaşar Nabi beyden sorabiliriz, Ataç'ın bütün kitaplarını bastı, ne kadar satılmıştır? Kaç bin tane? O zaman, en meraklı öğrenci, Ataç'ı öğrenmek isteyen öğrenci alıyor. Bu, okulla ilişkilerde söz gelmişken daha başka örneklerimiz de var elimizde, gazeteyle ilişkilerde de var. Meselâ Cumhuriyet gazetesi her yıl armağanlar tertipliyordu, bir yıl romana da ayırdı. Birinci roman, "Yılanların Öcü", ikinci roman Yusuf Atılgan'ın "Aylâk Adam"ı, üçüncü roman, arkadaşımız Mehmet Seyda'nın "Yaş Ağaç", hayır, "Ne Ekersen..." Bunların üçü de günlük gazetede büyük çapta propaganda gördüler. "Yılanların Öcü" sosyal muhtevasından ötürü, onu tamamlıyan filminden ötürü, yarattığı olaylardan ötürü çok büyük tirajlara ulaştı. "Aylâk Adam"ı Yaşar Nabi bey bastı, zannediyorum 6 yılda tükenmedi, belki bugünlerde tükenmiştir. Altı yılda beş bini ya tuttu ya tutmadı. "Ne Ekersen"i Dost Yayınevi bastı Ankara'da, o hâlâ duruyor. Rauf Mutluay söyledi, bu bir defada halledilecek mesele değil, madem konuya girdik, konuşacağız. Demek ki yayıncılar, gazete, iyiniyetini gösterdi, birisi armağan vermiş, üç roman taksim etmişler, kırk romancıyı da teşvik etmişler, kırk romancı da o jüriye razı olmuş, yayıncılar da kitapları basmışlar, arasından en sosyal muhtevalı ve onu tamamlayan olaya açık kitap en büyük tirajı tutmuş. O halde biraz önceki sorunla yeni bir ilgi. Yani niçin CHP yönetiminde Sabahattin Ali'nin kitapları satılıyor, Sabahattin Ali, Türkiye çapında bir şöhret oluyor, yalnız onun politik eylem adamı olmasından ötürü mü? Değil. Nâzım Hikmet'in şiirleri yalnız eylem adamı, ideoloji adamı olmasından mı satılıyor? Hayır. Biz Nâzım Hikmet'in adını duymazdık, İbrahim Sabri, başka isimler de

vardı, yani beş tane isimle bakarsınız Adana'da çıkmış Başak dergisinde bir şiir, Adana'da çıkmış Başak dergisi o gün İstanbul'daki Yeni Dergi'nin ancak ellide bir satışına ulaşır, iki yer satar, on tane, yirmi tane. Nâzım Hikmet'in şiiri o yirmi tanenin içinden bütün İstanbul'a dağılırdı. Tevfik Fikret'in Abdülhamid teröründe Sis şiirinin dağıldığı kadar dağılırdı. Yani, demin rakamlarını verdiğimiz lise mezunları olan 700 bin kişinin içinde dağılırdı tabiî. 700 bin tane dağılırdı anlamını taşımıyor. 700 bin kişinin içinde dalgalanmalar yaratacak kadar dağılırdı. Biz hepimiz -Nâzım Hikmet'in kitapları yeni yayınlanıyor- o günlerde birtakım mısraları yanlış da olsa bilirdik. Anlaşırız, anlaşmayız, ben kanılarımı söylüyorum. Sabahattin Ali'nin hikâyeleri de öyle. Bunun sebebi şu; onlar -propagandalarını yapmıyorum elbet-, ideoloji adamı oldukları için bu dalgalanmaları yarattılar kanısında değilim. Bir ideoloji içinde sanatı yarattıkları için dalgalanma yarattılar. Ne 141 yetti, ne 142 yetti, ne basın yetti, ne devlet himayesizliği yetti. O halde 1950'den sonra Türkiye'de yine ideoloji içerisinde halk sınıflarının ideolojisini arayan bir sanat anlayışı içerisinde bu ileri atılımı, bu genişliği yaratan sanatçılar var mı, yok mu? Bunun teşrihini birlikte konuşacağız. Ama kim bize söylüyor ki, her on yılda, her yirmi yılda bir toplumda büyük dalgalanmalar yaratan sanatçı çıkacak? Böyle bir iddia yerinde midir yani? Buna mukabil bildiğimiz gibi Nâzım Hikmet şiirinden sonra bir Orhan Veli şiiri çıkmıştır, bazı arkadaşlarımız öldüğü için kitapları çok satılır der, ben o kanıda değilim, Orhan Veli'nin şiir kitaplarının toplamı herhalde 100 bini falan buldu. Niye Abdülhak Hamid'in bulmuyor? Kırk kişilik sınıfta 39 kişinin Hamid'i bildiğini söyledi Orhan Hançerlioğlu. Yani, toplumun bizim anladığımız mânada bir değerlendirme ölçüsü olmasa bile, bir değerlendirme ölçüsü var. Şimdi yayıncı olarak Bezirci arkadaşın düşüncelerine cevap vereceğim. Yayıncılık bir ticarî müessesedir, münakaşa götürmez, ama bir şair, bir yazar; yayıncı olsa da, salt ticaret adamı olmak istemez, kâğıtçı olur, o kadar kolay ki. Bankalar basılı kitaba kredi vermez, boş kâğıt olursa kredi verir, kitap mal sayılmıyor bu düzende! Bir arkadaşımız bizim kefaletimizi istemişti, Hüsamettin Bozok'la benim, Ataç Yayınevinin yani. İkinci küme derim ben. Banka demiş ki: "İstihbarat kadromuza soralım". Sormuşlar, "Halleri vakitleri yerinde insanlar değildir, kefaletleri makbul değildir, çünkü kitaplara biz kredi vermeyiz," demişler. Yani, yazarın, Türk yazarının bir sıkıntısı var da bizim sıkıntımız yok mu? Ben 1960 yılında yayınevini kurdum, kitabımı 1964 yılında bastım, o cesareti de bana ne verdi arkadaşların kitaplarını basıyordum, baktım o kadar

Soldan: Necati Cumalı, Sabahattin Kudret, Cemal Süreya.

düşük tiraj gösteriyor ki, ben de bassam bu kadar satarım dedim, galiba da öyle oldu. Yani, derdimiz müşterek, onu demek istiyorum. Yaşar Nabi beyi savunacağım, listeler ortada, bir yıl büyük bir furya halinde Şahap Sıtkı'nın romanlarına kadar bastı. Ne oldu? Hepsi duruyor. Sonra indirim yaptı, gene satılmadı. Varlık o zaman altı, yedi bin satıyordu. Yani indirim yaptığını altı bin satışlı dergisinde ilân etti, kitapların büyük çoğunluğu duruyor. Remzi Kitabevi Behzat Ay'ın romanını da basıyor, Necati Cumalı'nın da basıyor, ama adam bir tanesini satmazsa ikincisine nasıl talip olsun, batacak sonra! O bakımdan affedersiniz çok fazla şeye hakkımız var mı? diye sorarım size! Meselâ benim listemde 100 kitap var, 25 tanesi yerlidir, burda da olsa söylerdim, Attilâ İlhan arkadaşımız bir kitap daha verse basarım. Basarım, çünkü bir kitabı 4000 tirajlı idi, ikincisini de o kadar yaptım o da bitmek üzere. Samim Kocagöz satılmıyorsa basmam, bu benim özgürlüğüm, mecburum buna. Samim Kocagöz kendi satış imkânlarını yaratamamış. Şu veya bu sebepten, onu teşhis etmeye çalışmıyorum. Yaratamamış bir yazar olarak konuşursa haklı olabilir Türk edebiyatının meseleleri olarak konuşursa belki de hak

sız olur. Belki de satmamak onun durumundan ötürüdür. Attilâ İlhan'ın satması da filânca durumdan ötürüdür. Şimdi bir eleştirmen gözüyle efendim CHP armağanına katılmış, ikinci olmuş bir sanatçı olarak Attilâ İlhan'ı da eleştirmek hakkımızdır. Ama kitapçı gözüyle de onu basmak bizim hakkımız. Galiba bu kadar.

CEMAL SÜREYA

Diyorum ki ben, demin bir sual sordum Hançerlioğlu'na. Bence o çok önemli. Yani meselenin neresinde duracağımız bakımdan önemli. Diyoruz ki meselâ, Türk edebiyatı bir süredir avangart birtakım serüvenler içindedir. Dünyanın hiçbir yerinde avangart eserler satmaz, Apollinaire'in ilk kitabı 500 basmıştır, daha fazla değil, Fransa gibi şiirin bulunduğu, yaşadığı bir yerde. Türkiye'de de Servet-i Fünun'un ilk baskısı 500 müş. Şimdi diyorum ki ben, eğer Türkiye'de halkın anlamadığı yazarlar, o gruba soktuğumuz yazarlar en fazla 3000 basıyorsa, halkın, her bakımdan, ister sizin söylediğiniz gibi toplumsal muhteva bakımından, ister dil bakımından, her bakımdan halka en yakın olan yazar da 5000, en nihayet 6000 basıyorsa, bu şu demektir; yahut bu şu demek değildir: Okunan yazarlar da okunuyor demek değildir, halka en yakın bulduğumuz, sosyal muhteva olarak en yakın bulduğumuz yazarlar okunuyor demek değildir. Onlar da okunmuyor demektir. Ben diyorum ki, meseleye oradan başlıyalım, halka en yakın yazar okunmuyor, 32 milyon nüfuslu bir memlekette, 700 bin aydını olan bir memlekette eğer Orhan Kemal 5000 basıyorsa Orhan Kemal okunmuyor demektir, halka en yakın yazar okunmuyor demektir. Demek ki sadece halk değil, -halk zaten okumuyor- aydınlar Orhan Kemal'i okumuyor demektir. Bütün mesele burda zaten. Çünkü halk bakımından bir okur meselesi yoktur. Halk bakımından bir okur-yazarlık meselesi vardır Türkiye'de. Fakat aydınlar arasında bir okur meselesi vardır. Şu halde, dikkatlerimizi en okunması gereken yazar üzerine çevirdiğimiz zaman da onun okunmadığını görüyoruz. Neden? Onun sebeplerini arayalım.

ŞÜKRAN KURDAKUL

İzin verirseniz Cemal Süreya'yı cevaplandıracağım. Burda cevap verici durumuna da gelmek istemem, fakat belirtmek isterim ki, bir yazarın altı senede bir tane kitabı çıkarsa, onun ilk tirajı beş bin olursa ölçütü değerlendirme durumumuz başkadır. Bir yazarın bir yıl içinde üç kitabı çıkar ve beşer bin tiraj gösterirse, ölçütümüz başka olmalıdır. Ben burada

Orhan Veli'nin kitabı 100 bine ulaştı derken bu anlam içinde söyledim. Benim gözümde Orhan Kemal 5000 satan bir yazar değildir. Orhan Kemal en fazla satan kitabıyla değerlendirilecek bir yazardır. "Bereketli Topraklar Üzerinde"nin 5000 sattığı kanısında değilim. Demin örnek gösterdim: Yılanların Öcü 5000 satmamıştır, 50.000 falan satmıştır.

MEHMET SEYDA

Bir süre Basın İlân Kurumu'nda çalıştığım için bir derginin, bir gazetenin niçin çok sattığını öğrenmek fırsatını buldum. Kurumdan ayrıldıktan sonra ben bir girişimde bulundum. Bir haftalık sanat gazetesi yayınlamak serüvenlerine girdim. Kimi arkadaşlarımı buna da ortak ettim. Yol üstünde Memet Fuat arkadaşımla çok heyecanlı konuşmalarda bulundum. O, beni destekledi, sağolsun. Aslında biz bir bilince varmıştık. Şimdi burda dönülüp dolaşılıp o sonuca varılıyor. Bunu da ayrıca burda saptadım. Biz hiçbir zaman edebiyat olayını bir haber haline getiremedik. İran Şahı Yeşilköy'den transit geçti, muhabir oraya koştu, birinci sayfa haberi oldu. Michel Butor İstanbul'a geldi, kimsenin ruhu duymadı. Buna bakarak şunları söylemek isterim. Orhan Kemal'in kimi yapıtlarının herkesçe okunmadığına ben de katılıyorum. Bir defa birbirimize karşı gerektiği ilgiyi göstermiyoruz. İkincisi, edebiyatı bir ilgi alanı olarak geliştirmek, halka yaymak yolunda da büyük çabalar göstermyoruz. Hem kendi kendimizi izlemiyoruz, hem başkalarına izletecek yolu aramıyoruz, bulmuyoruz, göstermiyoruz. Çok olumlu bir toplantıdır bu. birtakım gerçekler çıkıyor ortaya. Demek ki şu toplantı bile halka birtakım şeyler götürebilecektir. Bu, bir haber niteliği de kazanacaktır. Eğer biz bir edebiyat yapıtını, bir sanat yapıtını, bir sanat olayını haber, sanki ondan cayılmaz bir haber durumuna getirebilirsek, gazetelerde bize bu donukluğu, bu soğukluğu göstermekten kaçınır. Gazete şimdi ticarî bir kurum haline geldi. Kendi çıkarları içinde, edebiyatmış, falanmış; buna da pek aldırmıyor. Geçenlerde Rauf Mutluay arkadaşımın da yakındığı gibi, edebiyat gazetelerden kovulmakla sonuçlandı. Bu doğru muydu, değil miydi, tartışması ayrıca yapılabilir. Ama bunda bizim suçumuz yok mu? Bunun üzerinde durulabilir sanıyorum. Ben diyorum ki, bizim de suçumuz var, biz de elimizden geleni yapmadık bu konuda. Edebiyatı, sanatı honore edecek yolları sonuna kadar düşünerek bir şey yapmadık. Hattâ birbirimizi -açık konuşalım-; bir yerde körleştirmeye de çalıştık.

KONUR ERTOP

Bugünkü toplumumuzun bizim çağdaş edebiyatımızdan uzak bulunuşu üzerinde duruyoruz. Sözlerin başında bir arkadaşımız, sanatçının toplumu aşmış olduğunu söyledi, bu belki edebiyatımız için bir yanıyla övünülecek bir şeydir. Fakat ondan sonra söylenenler edebiyatımızın lehinde sayılmayacak şeylerdir. Meselâ, dilimizin halktan uzaklaşmış olduğu ileri sürüldü. Gelenek bakımından, kültür bakımından genç edebiyatçılarımızın bir kuşak kopukluğu gösterdiği söylendi. Mutluay öncekı yazılarında da hikâyenin, bugünkü hikâyenin, soyutlaşan hikâyenin Vakit hikâyecilerindenberi alınan yolu kapattığını, onların kazandığı okuyucudan edebiyatımızı yoksun bıraktığını ileri sürüyordu. Şiirimizden konuşurken, ikinci yeni deneyi üstünde belirtilen görüşler de, şiirin soyutlaştığı, kapanıklaştığı, dolayısıyla okuyucunun onu anlamasına engel olunduğu ileri sürüldü. Şimdi, yayınlanan kitaplar, okuyucu tarafından izlenmiyor, tutulmuyor ve satışlar sağlanmıyor. Âsım Bezirci bunun sorumunu yayıncıya bağladı. Yayıncılar neden çok çeviri yayınlıyorlar, telif kitapları fazla yayınlamıyorlar? dedi. Cemal Süreya'nın Orhan Kemal örneği var. Samim Kocagöz'ün de kitaplarının da çok satılan bir yazar olmadığı anlaşıldı. Âsım Bezirci'nin çok beğendiği genç bir öncü hikâyeci, Sevim Burak. O kitabını kendi olanaklarıyla yayınladığı halde bunun da okuyucu tarafından benimsendiği söylenemez. Denebilir ki, bunu yayınevi çıkarmadı, kendisi çıkardı. Nezihe Meriç üstünde duralım, onu öne süren, kitaplarını yayınlayan bir yayınevi vardı, fakat buna rağmen Meriç'in de öncü Türk sanatında çok okunan, tutulan bir yazar olmadığı belirtilebilir. Sanat eserlerini okuyucu topluluğuna duyuracak, onların açıklamasını yapacak, onların izlemesini sağlayacak bir aracıya ihtiyacımız var. Başından beri gazete üzerinde duruluyor. Gazetede sîhema yazıları üzerinde bir gözlemim var. 1950'den sonra Hollywood filmlerinden başlıyarak ön plânda onların tanıtımı yapılıyor, halkın ihtiyacına karşılık vermek için ilk önce bunların üzerinde kritikler yapılıyordu. Fakat yavaş yavaş 1955'den sonra Nejat Özön, Halit Refiğ gibi bazı öncü yazarlar, halkın beğendiği, halkın tuttuğu sinemanın daha üstünde, daha ötesinde bir sinemanın bulunduğunu açıkladılar, sonunda bugün çok büyük ilgi çeken bir sanat filmleri gösteren bir Kurum, bir Dernek meydana gelmesine kadar netice alındı. Bunda benim kanaatim o sinema eleştirmecilerinin halka görüşlerini, düşüncelerini duyurmalarındaydı. Bir örnek şimdi aklıma geldi: Bugünkü Milliyet'te Ulunay şiirden bahsediyor ve kendi anlayışına uygun ola-

rak Ümit Yaşar'ın şiirlerinden bahsediyor. Bu tabiî okuyucu üzerinde büyük etki yaratacaktır, ama halk da kendi anlayışına yakın olduğu için Ümit Yaşar'ı benimseyecektir. Fakat radyoda Ulunay'la Memet Fuat konuşurlarken yeni edebiyatın, yeni şiirin son derece aleyhindeydi Ulunay. Memet Fuat ona Behçet Necatigil'in "Solgun Bir Gül Dokununca" şiirini okudu, gerekirse açıklama da yapacaktı, fakat bu uyarmanın Ulunay üzerinde olumlu etki yarattığı görüldü, şiiri beğendi, "Fakat, dedi, hepsi bunun gibi başarılı değil." Ben köyde öğretmen olduğum sırada köylülere Yaşar Kemal'in "Teneke" romanını okudum, çok beğendiler, çok yakınlık duydular, İstanbul'dan öbür kitaplarını da getirttiler, kendileri bunu okudular. Demek ki, halka bunları açıklayacak, bunlara yanaşmalarını sağlayacak şekilde öncülük edilmesi, yardım edilmesi lâzım. Ben edebiyatımızda eleştirmenin böyle bir görevi yerine getirmesi gerektiğine inanıyorum. Önce edebiyat diyoruz hepimiz görüş birliğine varmış değiliz, sanat eserlerinin özelliklerinin açıklanması gereklidir, ancak o açıklamalar sayesinde edebiyatımızdan, yeni edebiyatımızdan uzaktaki toplum onu benimseyecektir. Çünkü kendisine yardım edildiği zaman, açıklamada bulunulduğu zaman bunu benimsiyorlar, demek ki öz bakımından büyük bir uzaklıkları yok kendileri âdeta bu anlatım diline diyelim uzak. Böyle bir kılavuzluk yapılması gerekir. Yayın ilânları, yayınlarla ilgili tanıtma yazıları da tutulan bir şey olmaya başladı. Belki onun sayesinde yeni edebiyatımız da halk tarafından daha yakından tanınacağı kanısındayım.

YAŞAR NABİ NAYIR

Arkadaşların genellikle ortaya koydukları düşüncelerden özetle şu anlamlar çıkıyor: Edebiyatımızın bugün halktan kopması ve itibardan düşmesi olayında sorumlu görülen unsurlar... Bir defa, gazeteler, deniliyor, okullar, okul kitaplarının ilgilenmemesi, öz-Türkçenin de bu arada yarımyamalak adı geçti, editörlerin durumu ele alındı, yabancı edebiyatlara önem verilerek yerli yayınların basılmaması, hükûmet karşısındaki durum ele alındı, bunun da genellikle olumsuz etkisi olduğu üzerinde duruldu. Şimdi bu konuları kısaca özetleyerek, düşüncelerimi söylemek istiyorum. Halktan kopma dediğimiz zaman 10 yıl, 15 yıl öncesine göre bir yargıya varıyoruz. Halktan kopma ve az okunma olayında şimdi bir arkadaşımız Tevfik Fikret'in bir yılda üç baskı yaptığını söyledi, ama ilk basımı 500, ikinci basımı 1000, üçüncü basımı 1000, toplamı 2500. Bu en meşhur yazar, en meşhur şair, hâlâ bugün okunan, hâlâ dillerden düşmeyen Tevfik Fikret. Yani biz geçmişle bu-

günü kıyaslarsak, nerden geldiğimizi düşünürsek; çok büyük ilerlemeler karşısında olduğumuzu görürüz. Bugün şikâyet eden arkadaşlar, otuz yıl önce bizim yetiştiğimiz çağdaki şartları bilmiyerek konuşuyorlar. Bizim yetiştiğimiz çağda Mehmet Rauf "Eylül" yazarı meşhur Mehmet Rauf, kapı kapı dolaşarak bir basıcı arardı. Ve elli lira, yirmi beş lira teklif eden olursa seve seve, koşa koşa, eserini verir ve bastırırdı. Bir Reşat Nuri vardı nisbeten bir iki editörün peşinde koştuğu ve gazetelerin de yazılarını tefrika ettiği. Onun için geçmişle bugün arasındaki ilişkileri söz konusu ederken, bu gerçekleri unutmayalım. Çok büyük bir ilerleme karşısındayız. Artık yerli yazarların yapıtları basılmıyor dediğimiz zaman, bir yıl içinde yerli yazarların en az 50, 100 yapıtı basılmıştır, kendi parasıyla basılanlar üçte bir, üçte ikiyi geçmez, halbuki otuz yıl önce yeni adlar arasında kendi sermayesiyle bastırmamış yazar bulmak imkânsızdı. Biz Yedi Meş'ale'yi kendi paramızla, topladığımız parayla bastırdık, ondan sonraki eserleri ramızla, topladığımız parayla bastırdık, ondan sonraki eserlerimizi de gene kendi paramızla bastırıp bir yayınevinin adını koydurduk. Tabii her yazar kendi eserinin hemen basılmasını ister. Bir bahtsızlıktır basılma imkânından yoksun olmak. Her istediğini bastıramamak, yayınlatamamak büyük bir eksikliktir. Ama bunu geçmişle, eskiyle ölçerek üzerinde durursak görürüz ki, bugünkü yazar düne göre çok daha mutludur, çok daha geniş imkânlara sahiptir. Bu imkânlar içinde de gene darlık çekiyorsa, bastıramıyorsa bunda biraz da kendi sorumunu aramak zorundadır. Bu bir tanesi, eskiyle yeni arasındaki fark.

MEHMET SEYDA

Affedersiniz ben şunu öğrenmek istiyorum sizden. Çok eski, çok yayın yapmış bir editör olarak sanatçıyı ne bakımdan sorum altında bırakıyor? Yani, çok basılması, ya da az basılması bakımından ne gibi faktörler görüyor, değerlendiriyor? Onu öğrenmek istiyorum.

YAŞAR NABİ NAYIR

Sırası gelince oraya dokunacağım. Bu faktörler çok çeşitlidir. İkinci sorun okullar meselesi, okul kitaplarına alınmıyor ,okullarda öğretmenler gerektiği gibi yeni yazarları tanıtmıyor öğrencilere. Bu eskidenberi olagelen bir sorun, yeni bir şey değil. Yirmi yıl önce de böyleydi, kırk yıl önce de böyleydi. Ama bir an geldi ki, eski edebiyatın gazel dilinden, Tanzimat edebiyatının ağır dilinden kurtulundu. Cumhuriyet başladığı zaman, birdenbire temiz, yeni Türkçeyle yeni öğrenci-

Soldan: Sunullah Arısoy, Y. N. Nayır

lere hitabetmek gereği ortaya çıktı. O zaman ne oldu? Benim daha lise sırasında, lise öğrencisiyken yazdığım yazılar aynı yıllarda ortaokul kitaplarına alındı. Bu tutum bugün tabii görülemez. Reşat Nuri henüz genç bir yazardı, biz "Güzel Yazılar"da yazılarını hayranlıkla okurken lise sıralarında. O günkü boşluk içinden çıkan yazarlardı bunlar, o günkü şartlar bugün yok. Bir boşluk vardı, tam bir boşluk. Halit Ziya'yı anlamıyor, Halit Ziya'dan da parça veriliyor, ama anlamıyor, ondan öncelere de gidince Namık Kemal falan büsbütün muamma. Ne roman yazmış, ne hikâye yazmış, birtakım kasidelerle çıkıyor karşısında. Tevfik Fikret'i hiç anlamıyor, dil değişmiş. Üçüncü sorun gazeteler, gazetelerin bugün edebiyatçıyla ilgilenmemesi, edebiyatçıyı küçümsemesi, edebiyatçıya yer vermemesi sorunu. Bunu da geçirdiğimiz büyük devrimlerin bir sonucu olarak ele almak lâzım. Şimdi, eski gazeteyle bugünkü gazeteyi kıyaslarsak gördüğümüz gerçekler: Eski gazete iki bin, üç bin baskılı gazete. Eski gazete Osmanlıca ile çıkıyor, edebiyatçıdan başka bilen yok bu dili. Bunu ancak roman yazmış, şiir yazmış adamlar konuşabiliyor, makale de o dille yazılıyor, elbette ki edebiyatçıya başvuracak. Ki-

mi bulacak bunu yazmak için? Ona karşılık halk için Karagöz çıkıyor, halk Karagöz'ü okuyor, Karagöz'de edebiyat yok. Edebiyatçı da yok. Edebiyatçı yok diyoruz ama, onu da Burhan Cahit çıkarıyor, edebiyattan kopmuş, halka inmiş bir edebiyatçı çıkarıyor. Şimdi gazetelerin bugünkü durumunu ayıplamamak lâzım, gazete 200 binde ziyan ediyor, 25 kuruşa gazete kurtarmıyor, kâğıt parasını çıkarmıyor. O zamanki, iki bin baskılı gazetenin edebiyatçıyla iş görmesi garip. Halit Ziya'nın, Tevfik Fikret'in yazılarını basması, Hüseyin Cahit'in, Yakup Kadri'nin romanlarını basması garip. Çünkü o devirde bir Fransız gazetesi basmazdı böyle yazıları. Fransız gazeteleri de halk tipi, bugün bizim gazetelerin bastığı romanları basardı. Feuilleton romanı, bir küçümseme sıfatı bu, bir ayrı tip roman, bunu basar gazete. Hiçbir zaman büyük romanları basmamış. Şimdi gazeteciyi o bakımdan haklı bulmak lâzım, gazete geniş tiraja gidiyor. Yalnız edebiyat mı bugün gazetenin ihmal ettiği? Gazetede dış politika da yok, iç politika derseniz iç politikanın yalnız kısa bazı meseleleri var. Haber kısmı yok. Önemli haberlerin yüzde ellisi yok. İki yüz bin kişilik okuyucuyu tutmak için birtakım marifetler göstermek lâzım. Onları gösteremezse gazete satılamaz. Bu marifetleri göstermekle ve reklâma ayırdığı yerlerle ayakta durabiliyor, onları çıkarın, geriye kalan yer gazetede, yarım sayfa, bir sayfa. O bir sayfa içinde ne mümkünse onu yapacak. Edebiyatı nasıl koysun içine? Editörlerin durumu hemen hemen bütün konuşanlarca ele alındı. Niçin çeviriler çok basılıyor da yerli yayınlar basılmıyor?

CEMAL SÜREYA

Soru öyle değil, "Niçin çeviri yayınların yanısıra yerli yayınlara yer verilmiyor?"

YAŞAR NABİ NAYIR

Çeviri yayınlar yanında yerli yayınlara yer veriliyor. Gene de yer veriliyor. Hepimizce yer veriliyor.

NECATİ CUMALI

Ne gibi şartlarla?..

YAŞAR NABİ NAYIR

Anlatacağım, onu anlatacağım. Editörlerin durumu yerli yazarlara karşı. Elbette ki editör yerli yazarları tercihle basmak ister, elbette ki basamadığı için üzgündür. Büyük dert içindedir. Ama bunun sebeplerini de beraber araştırmamız, üzerinde durarak, önemini küçümseniyerek, araştırmamız ge-

Picasso

rekir. On yıl, ya da on beş yıl öncesine göre Türk edebiyatı, yerli edebiyatımız halkın gözünden düşmüştür, bu bir gerçek. Bu gerçeğin sebeplerini birkaç defa dergimde anlatmaya çalıştım. Kendimce tahlil. Bir kere dedim, yeni akımlar ortaya çıkmıştır, yeni akımlar daha çok soyuta gitmiştir, soyut halka bağdaşamıyan, halkın anlayışıyla en çok çatışan, halkın okumasına en çok güçlük çıkaran bir yoldur. Soyut akımlar Fransa'da da aynı durumdadır. Kaç tane soyut roman ve şiir çıkıyor? Ele alalım istatistikleri görelim. Kaçta kaçı yeni akının temsilcisidir? Bunlar kaçar basılıyor, öbürleri kaçar basılıyor? Fransa'da bile bir yeni akım temsilcisi güçlük çekiyorsa eserini bastırmak için, Türkiye'de güçlükle karşılaşmasını hiç yadırgamamak gerek. Şükran Kurdakul arkadaşımız bir örnek verdi, dedi ki; Yaşar Nabi bir tarihte bir yıl içinde aşağı yukarı 10-15 tane yerli roman bastı ve bunların yüzde doksanı satılmadı. Ben o şekilde devam etseydim bugün iflâs etmiştim. Ama bunun neticesi ne oldu? Beni yıldıran yalnız iflâs etmek korkusu değildi. Bunun neticesi şu oldu: İstismar ediyor Yaşar Nabi edebiyatçıları dediler. Herkes dedi. Her eserini bastığım istismar ediyor, dedi. Beni yıldıran bu oldu. Ben istismar etmiyeceğim dedim, bundan sonra. Bugün Yaşar Kemal çıkıyor, "Orhan Kemal diyor, şu kadar romanından şu kadar yıl içinde şu kadar para kazanmıştır,". Ben de diyorum ki, Orhan Kemal yerine Hemingway'i, Steinbeck'i bassaydılar onun üç misli kazanırdılar. Elbette ki Orhan Kemal'den kazanmışım, onun yanında bastığım birçok eserden hiç kazanmamışım. Bunlar hesaba girmiyor. Hangisinden kazanılacağı, hangisinden kazanılmayacağı önceden hesaplanamaz. Yerli yayın bastığımız zaman, bunların yüzde şu kadar fire vereceğini önceden kabul etmek lâzım. Tecrübe edilmiş eser basıyorsunuz yabancı kitap basarken. Yani her yerde ne kadar satılmış, ne kadar alâka görmüş olduğunu biliyorsunuz ve Türk okuyucusundan da daha önceki eserleriyle gördüğü alâkayı biliyorsunuz o yazarın, en az ne satacağını bilerek işe giriyorsunuz. Bir de şu var; bizde yabancı esere hak tanınmamış, telif hakkı ödenmiyor. Biz yalnız tercüme hakkı veriyoruz. Tercüme hakkı bastığımız yerli esere verdiğimizden bazan daha aşağıya düşüyor. Daha aşağı bir fiyata satın aldığımız bir yabancı eser daha yüksek bir fiyata aldığımız yerli eserden üç, beş misli fazla satıyor. Bu gerçekler ortadayken, istismar lâfı ortaya atılır ve devamlı olarak propagandası yapılırsa bir editör yılar ve buna karşı, "Ben prensip olarak basmıyacağını, bir süre yerli eser basmıyacağım, yeni eser basmıyacağım -eskiden basmış olduklarımı tekrar ede-

çoğlun-" der. Bu karara vardığımızı biliyorsunuz. Bu kararla yerli eser basmadık üç, dört yıldır, eskiden basmış olduğumuz eserlerin yeni baskılarını yapmaya devam ettik, üçüncü, dördüncü baskılarını yaptık. Bir şeye daha temas ettiler, öz-Türkçe meselesi.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Bundan çıkan zorunlu sonuç, mantıki sonuç şudur: yayıncılarla gazeteciler birleşse, yazarlara karşı gelseler Türk edebiyatı olmaz! Bu çelişik düşüncedir.

YAŞAR NABİ NAYIR

Bu sorun birçok arkadaşlar tarafından soruldu. Cevabı istenen bir soruya cevap veriyorum. Bu işde geniş ölçüde bilgisi olan biri olarak cevap veriyorum. Edebiyatımızın halkın rağbetinden düşmesinin sebeplerini araştırırken bu yeni akımlara bağlanması yanında, edebiyatın dil bakımından da halktan uzaklaşmasını ele aldılar. Bu bir gerçek, bunun hiç mi hiç tartışılacak bir yanı yok. Uzun zaman tercüme telife tercih edildiyse halk tarafından tercümenin bilinen bir dille yapılması, telifte ise hangi dille yazıldığını okuyucunun tayin edememesi... Orhan Kemal bildiğimiz konuşma diliyle yazıyor, ama okuyucu "acaba şu alacağım kitap telif olduğuna göre, hangi dille yazılmıştır?" korkusu içinde.

BİR SES

Ben o korkuyu duymuyorum.

YAŞAR NABİ NAYIR

Siz okuyucu değilsiniz ki, sizi okuyucu olarak karşıma almıyorum. Okur derken beş, altı bin kişilik, on bin kişilik, yirmi bin kişilik bir kütleyi alıyorum. Elbette ki onun sorunları var. Okurla yazarın arasındaki ilişkilerin kesilmesindeki en önemli sorunlardan biri de bu olmuştur bence. Dildeki çok hızlı gelişme, öz-Türkçeye doğru çok hızlı gelişme. Yalnız bu değil, yazarın, her yazarın kendi kendine yeni bir Türkçe yaratma gayreti. Yalnız yaratmakla yetinmeyip herkes yeni bir Türkçe denemesine girişti ve yeni bir sanat tezi denemesine, Ama ben ne diyorum bakın, okuyucu kitabı ele alırken hangi dille karşılaşacağını bilmediği için tereddüde düşüyor. Siz yapmıyorsunuz, Orhan Kemal yapmıyor, ama birçokları yapıyor. Dergi de aynı şekilde düşmüştür. Dergi niye 8000'den 5000'e düşmüştür? Yalnız dil yüzünden. Yalnız dil sorunu yüzünden düşmüştür. Bir yığın mektup almışızdır. "Bu dille yazdığınız

için bundan sonra derginizi okumayacağız" diye. Yazıyor mektubu gönderiyor adam. Bu bir gerçek, tartışılacak yanı yok bunun. Editörlerin basması konusunda ben gayet somut bir teklifte bulundum, dedim ki, madem ki sorun böyledir, madem ki biz istismar edilmekle, şu yazarı tutup bu yazarı tutmamakla suçlandırılıyoruz, öyleyse editörler bir araya gelelim, bir Dernek, bir seçici heyet kuralım.

BİR SES
Yapın bunu.

YAŞAR NABİ NAYIR
Bu Kurul verilen müsveddeleri okusun. Yirmi tanesini bir yıl içinde basmaya değerli bulsun, üç, iki, beş bölelim bunları aramızda basalım. Basılmasında fayda vardır, bunlar basılmaya değerdir, diye basalım. Ama sorumunu ben taşımayayım. Ben bir kitap bastığım zaman elli kişi bana küsüyor, yüzlerce müracaat karşısındayım, hangi birini basayım? Daha geçen gün Samim Kocagöz'den bir mektup aldım. Beş, altı kitabını teklif ediyor, "Bunu başka editöriere de teklif edeceğim," diyor. "Samim Kocagöz de basılmazsa kim basılır?" diyor. Ben ona dedim ki: 'Samim Kocagöz yanında ben basılmazsam kim basılır? diyecek elli kişi çıkıyor karşıma."

MEHMET SEYDA
Yazdığım şey burda hak kazanıyor değil mi? Bir araya geleceksiniz editörler...

YAŞAR NABİ NAYIR
Yazdım, yazdım. Hiçbir ilgi görmedim. Belki bu konuşmalarımızın bir yararı dokunur da editörler bir araya gelir, siz yazarlar aranızdan bir heyet seçersiniz, seçici bir kurul kurarsınız, o seçici kurul yirmi tane eser teklif eder, biz paylaşırız. O yükü üzerimizle alırız, seve seve ikişer, üçer, beşer basarız.

VEDAT GÜNYOL
Efendim, yayıncı olarak ben de iki, üç şey söylemek istiyordum. Yaşar Nabi bey daha iyi özetledi bu durumu. Yayınevleri bizim bir ticarî kurum aşağı yukarı. Elbette ki bir kazanç düşünecek, yahut batmamayı düşünecek. Şimdi, Asım Bezirci arkadaşımız bizi kınadı. "Okuyucularla sanatçıların arasını açan ögelerden biri yayıncılardır" dedi. Belki biraz hakkı var ama, şu bakımdan da yok, çünkü 27 Mayıs devriminden sonra sosyal konular, toplumsal konular daha bir önem

kızmıdı. Halk daha bir dünyaya açılmak istedi. Bu bakımdan çevirilere daha çok bir önem vermeye başladı, dünyaya açılmak istiyor, birşeyler öğrenmek istiyor, çoğunlukla bu memlekette yabancı dil öğrenimi de çok zayıf, biliyorsunuz. Onun için yerli eserler birazcık şimdilik uyumakta. Bana Anadolu'dan birtakım satıcılardan mektup geliyor, "Aman bize yeni çıkan eserlerinizden gönderin, yalnız şiir, tiyatro ve telif yerli olmasın," diyorlar.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Yani eser olmasın!..

VEDAT GÜNYOL

Evet, eser olmasın, yalnız tercüme olsun diyorlar, yani bu durum karşısında biz elbette ki o tarafa doğru kaymak zorunluğunu duyuyoruz. Kaymak normal. Onun yanında birtakım denemeler yaptık. Bakınız beş yıl önce başladım ben. Beş yıl önce Ferit Edgü'nün hikâye kitabını. Buyrukçu'nun hikâye kitabını bastım, Oktay Rifat'ın "İkilik" adlı şiir kitabını bastım. Bunlar hepsi duruyor depomda. kat'iyen satılmıyor. Üç bin bastını "İkilik"i, Oktay Rifat'ın, "Dedi ki bunu basarsanız çok satılacak." 150 tane sattım! "İkilik", düşünün. 3000 tane kitabın 150'si satılmış. Bu koşullar altında yayın yaparken düşünmek zorundayız. Hernekadar biz başka kitapçılar gibi, yani Remzi, vesair kitapçılar gibi, sırf kazanç güden bir yayıncı değiliz, okul kitapları yayınlayarak bilmem ne... Biz kitabı elimize alıp güzelliğini, iyi baskısını düşünen, koklayan, bağrımıza basan birtakım insanlarız. İşte Memet Fuat da öyle. Burada en güzel kitap basan, en titiz davranan Memet Fuat bilir. Böyle birtakım kaygılarımız var.

CEMAL SÜREYA

Memet Fuat şiir kitapları da basıyor. Onun da konuşması faydalı olur.

OKTAY AKBAL

Çok kısa. Ben uzatmam lâfı biliyorsunuz. Hükûmetle yazarın ilişkileri konusunda... Bir defa yazar, hükûmetlerden hiçbir zaman, hiçbir şey beklememeli. Yakup Kadri ve Nâzım Hikmet konularına geçildi. Yakup Kadri konusu tamamen ayrıdır. Atatürk bir devrim yapmıştı, yeni bir devlet kurmuştu, Yakup Kadri de bunun başyazarlarındandı. Yani, birinci yazarıydı. Elbette ki bunlar devrim çağının yazarları olarak ön plânda tutulacaklardı. Yahya Kemal, o başka, büyük şair o! Hükûmetten ben birşey beklemiyorum, kat'iyen, gölge et-

mesin başka ihsan istemez! Gelelim gazetelere. Uzun yıllar gazetecilikle ilgilenen bir insan olarak, ön plânda sorum almış bir insanı olarak konuşmam lâzım. Basında bir öncü lâzımdır. Edblyat, sanat hareketlerini vermek için. Bir gazete, bugün ne bileyim, Milliyet gazetesi sanat haberlerini birinci sayfadan verse, Cemal Süreya'nın armağan aldığını birinci sayfadan duyursa ve iki fıkra yazarı ve bir makale yazarı bunun incelemesini yapsa, Cemal Süreya'nın kitabı en az bin tane fazla satacaktır. Bu doğrudur. Bu denenmiştir. Bakın, Hançerlioğlu ve Alangu çok güzel hatırlar, Edebiyatçılar Birliği'nin ilk kitap sergisini açtığımız zaman, Vatan gazetesi 40-50 bin tiraj yapan bir gazeteydi, biz hâkim durumdaydık, birinci sayfadan hergün "Bugün Celâl Bayar geldi, bugün Kasım Gülek geldi, bir gün şu kadar adam ziyaret etti," resimlerle haberleri üç, dört kere bastığımız için sergi büyük bir hâdise oldu.

ORHAN HANÇERLİOĞLU
Bu önemli mi?

OKTAY AKBAL
Şunu demek istiyorum: Bir gazete, sanat haberlerine önem verirse, öbür gazeteler de mecburen buna önem verirler. Gazetecileri arkadaşlar bilirler, Refik Erduran da yakından ilgili, maalesef sanat bakımından yalın arkadaşlarımızdır. Bunlar ancak önemli gördükleri şeye değer verirler. Bunlar önemlidir diye işaret etmek gerekir. Bir gazete çıksa bugün önemlidir dese, üç gazete ertesi gün "bu önemliymiş diye" ona önem verirler. Bu gerçektir. Vatan gazetesi bunu yaptığı için, Milliyet de, Cumhuriyet de bunu yapıyordu. Bugün öncü gazete yoktur. Bunu yapacak bir Yazılışleri Müdürü de yok. Yok. Bugün meselâ sevdiğimiz iki üç fıkra yazarı var, Çetin Altan, İlhan Selçuk ve Refik bey arkadaşımız. Bunlar arasıra sanattan bahsediyorlar, pek az maalesef!

TAHİR ALANGU
Allah razı olsun.

OKTAY AKBAL
Bazan hiç bahsetmiyorlar. Günlük politikanın akışı içinde gidiyorlar. Önemli tesiri vardır bunun. Elbette vardır. Geniş kütleye duyurmak bakımından faydası vardır. Bütün mesele budur. Çetin, bir kitaptan bahsettiği zaman... Burada kitabı satmaktan bahsediyoruz. Editörler kitap satılmadığı için

basmıyoruz diyorlar. Kitabı duyurmak meselesidir. Editörlere gelelim. Şimdi bırakın maalesef...

BİR SES
Bırak...

OKTAY AKBAL
Neyi bırakayım, hepsi edebiyatçı arkadaşlar, yazar, şair. Meselâ Memet Fuat yazı yazıyor, diyor ki, "Bir Ataç yok, Ataç olsaydı" diyor. Bana da söyledi bir defa, ben de yazdım zaten. Edebiyatı kendine dert edinmiş olan, haftada bir edebiyat yazısı yazan, kitapları tanıtan, edebiyatı mesele haline sokan bir yazar kim olabilirdi bugün? Meselâ Memet Fuat olabilirdi! Memet Fuat yapmıyor bu işi! Yayınevi kurmuş, çalışıyor. Dediler ki, telif eserler tercümeler kadar satmıyor. Burada da üç yayınevi sahibi var, bir soru soracağım Memet Fuat, James Joyce'un kitabını bastı. Sattı mı? Satmadı. Şükran da James Joyce bastı. Sattı mı?

ŞÜKRAN KURDAKUL
Basmadım.

OKTAY AKBAL
Bastın. Sattı mı? Şimdi, bir Türk yazarının kitabını bassaydın o kadar satardı.

NECATİ CUMALI
"Susuz Yaz" çok sattı.

OKTAY AKBAL
Yaşar Nabi bey de bizim kitaplarımızı bastı, eksik olmasın. Üç senede satacağı yerde beş senede sattı falan, ama hiç olmazsa sattı tüketti. Şuna geleceğim. André Malraux'nun da kitabını bastınız senelerce satamadınız. Demek her tercüme de satmıyor. Orhan beyin kitapları benimkinden önce sattı. Bizimkiler de iyi-kötü sattı, ama André Malraux satmadı.

NECATİ CUMALI
Toplu olarak halledeceğiz bu meseleleri.

OKTAY AKBAL
Toplu olarak halledilmiyor bu işler. Ben bitireyim konumu da. Burda, yayınevi sahibi, dergi sahibi arkadaşlarımız hepsi edebiyattan gelmedir. Vedat Günyol, Memet Fuat, Yaşar Nabi,

Şükran Kurdakul, ayrıca Fethi Naci, Muzaffer Erdost. Cemal Süreya da belki yayına girişecek, o da tercümeyle başlıyacak belki! Belki yarın ben de yayına başlarsam ben de aynı şeyi mi yapacağım yani? Demek istediğim yayınevleri, -burda dört yayınevi var-, bunlar aralarında birleşerek telif eserlere de bir kontenjan ayırmak zorundadırlar. Kendi aralarında birleşsinler, hiç olmazsa bir çaba göstersinler.

MEMET FUAT

Ben kısaca belirtmeye çalışayım durumumu. Herşeyden önce amatör bir yayıncıyım. Yani bu şu demek, yayınlarımdan para kazanmam.

YAŞAR NABİ NAYIR

Konuyu genel olarak ele alsanız.

MEMET FUAT

Öyle olarak ele alacağım. Ben ancak böyle anlatabilirim kendi durumumu. Bu, para kazanmama durumuna rağmen, yayınevinin büyümesiyle birlikte ortaya çıkan bir zorunluluk var. İlk başladığım zaman Yaşar Nabi beyi yolda gördüm, anlattım, dedim ki: "Benim biraz değişik bir durumum var, ben burayı yalnız döner bir sermaye şeklinde yürütüyorum. Veriyorum çalışmamı, karşılığında da birşey beklemiyorum. Böyle gider, her şeyi basabilirim," dedim. Gü'dü bana. Pek anlamadım ne demek istediğini o zaman, "Biraz sonra göreceksiniz," dedi. Yayınevi büyümeye başlıyor kendiliğinden, sizin isteğinizle değil. O büyümeyle birlikte ticarî bir düzen hâkim oluyor. Bu arada çok bilgili, çok güçlü olmak lâzım. Ben o kadar bilgili ve güçlü değildim, yüreğime göre hareket ettim. Geçen yıl 35 bin lira borçluydum. Ufacık bir yayınevi için, çok büyük bir rakamdı bu. Yanlış hesaplar yaptığım meydana çıktı. Beni Kafka'yla Nâzım Hikmet bu durumdan kurtardı. Ne yapıyorum, onu anlatayım. Başka türlü de yapamam, yayınevi batsa da ne olursa olsun ben bunu sürdürmeye çalışacağım. Bazı kitapları yayınlayarak onların yanısıra az satılacak, kâr getirmeyecek kitapları yayınlamayı düşünüyorum. Meselâ Sartre'ın yazarlığı ve felsefesini çıkardığım zaman Cendrars'ın kitabını bastım. Ben yalnız bizim yerli yazarlarımızı değil, yabancı yazarların da satılmayacak eserlerini basma yolunu tutmuştum. James Joyce da onlardan biri. O kitabın Türkçede yayınlanması gerekirdi, onun için o kitabı yayınladım. Satışı sekiz yüzün üstüne çıkmadı daha. Ama yavaş yavaş satılıyor, ben onu 5000 bastım, on senede biter belki. Al-

bert Camus'nün "Başkaldırma Edebiyatı" da öyle. Bunun yanısıra doğru olarak şöyle düşündüm. Gene Yaşar Nabi beyin tecrübelerinden, onun başına gelenlerden biliyorum. Yerli yazarlardan eser basarım dediğiniz anda basamıyacak hale geliyorsunuz. Herkesin gelmesi yüzünden. Onun için ben kendime yazarlar seçtim. Bu yazarlar benim yazarlarımdır dedim. En çok da şiiri seçtiğim için, ayrıca yayınlanması en kolay şiir kitabı olduğu için şairlerle anlaşmalar yaptım. O şairlerin getirdiği her kitabı basıyorum, herbiri beş forma üzerindir. Şiirlerini yalnız Yeni Dergi'ye verecekler, ben onların reklâmını yaptığım zaman kendine bir yararı olacak Yayınevinin. Onlarla bu anlaşma sonunda eserlerini yayınlıyorum. Onlardan hiç zarar etmiyorum. Beni batılı yazarlar zarar ettiriyor. Yani James Joyce, Albert Camus bunlar zarar ettiriyor. Çünkü kitapları çok ucuz şairlerin, basılması zor değil. Fakat romancılara aynı şeyi yapamam. Çünkü kitapları büyük, yatırılan para çok büyük, onu karşılayacak satış yapan kitap bulamam. Benim bu düşünceye varmamın sebebi şu: bir yayınevinin, yayınevi niteliğinde bir değer kazanabilmesi için önce o Yayınevine şeref verecek bazı yazarlar vardır. Ben kendi hesabıma seçtiğim şairlerin herbirini bu Yayınevine şeref veren insanlar olarak kabul ettim. Benim için Cemal'in kitabını, Oktay Rifat'ın kitabını, yayınlamak ticaret konusu falan değildir. Onu yayınlamak şerefi bana yeter. Ben bunu yapabilirsem, yapmaya devam ederim. Bütün bu çabaların ötesinde, yazı yazmaktan vazgeçtim, şu oldu bu oldu, bu kadar da borca girdim, bir tek kazancım var, bu kitapları yayınlamış olmak. Bunun dışında tad alınan birşey yok. Bir de Yeni Dergi. Yeni Dergi bugün 1500 basılıyor, zor belâ kendini kurtarır, fakat önceden birtakım aboneler yazılır, sonra bazı dergiler Anadolu'ya consigné götürülür, onların parası gecikir, bu yüzden her sayı yardım ister. Yani yarısı yardım edilerek çıkar. Bunu da gene kitaplar sağlar. Eğer yayın hayatında büyük bir kriz olmasaydı ben bu düzeni sürdürebilecektim. Ve o borca girmeyecektim. Sol yayınların çıkması, edebiyat eserlerinin satılmaması yüzünden bu duruma düştüm. Yani, tam benim büyük kitaplara giriştiğim sırada. Para koymuyorum, parayı kendi getiriyor. Vedat bey katkıda bulunuyor. Ben yalnız Varlık'dan aldığım 1500 lira telif ücreti ve Alangu falan bir şey yaptık, siz armağan aldınız, biz de 5000 lira aldık. Yani yayınevine 3500 lira paradan başka birşey koymadım. Ki ona yakın bir para da herhalde almışımdır. Herşeyi kendi yapıyor yani yayınevi. 35 bin lira borç nerden oluyor? O kriz sırasında iki büyük kitap çıkardım, ondan oldu. Zaten o iki kitap 30 bin lira tutuyordu. Yani, hiçbir ser-

mayesi olmayan bir insan biraz düzenli bir şekilde çalışırsa, bilgili olursa -ben ticaret bilmiyorum- ticareti de bilirse bu işi başarabilir. Edebiyatçılar Birliği'ne hep söyledim, Birlik, edebiyatçıların kendi verdikleri paraları sermaye olarak kullansa -ki inanılan bir yayınevi olacak- onların kitaplarını bassa para kazanır. Hem Birlik para kazanır, hem yazarlar her zamanı olduğundan daha çok para alır, müthiş de büyük sermayesi olan bir yayınevi olur. Yazar veriyor parayı, alacak sonra, kârını da alacak. Bu mümkün. Sonra yazarlarımızın satılmaması düşüncesine de katılmıyorum. Her yazar satılıyor. Kimisi 200 satıyor, kimisi 1000, kimisi 3000. Bugünlerde meselâ en çok sattığım kitaplardan bir tanesi şiir kitabıdır, "Göçebe"yi satıyorum. Ama armağan aldığı için, şuymuş, buymuş, satıyorum. Şu da bir gerçek, bir yandan gazetecilerin düşmanlığı -bize düşman, aşağılık duygusu içinde, sanatçıya düşmanlık ediyor- sanatçıyı itiyor dışarı, hiçbir şeyden haber vermiyor sanatçıyla ilgili, daha önce haber verirdi. Nâzım Hikmet'in ününün bu kadar yayılması yalnızca eserinin üstünlüğünden değildir. Gazetecilerle ilişkilerinde, gazetecilerin ondan söz etmesindendir. Bugün de önemli haberler vardır. Bir de bakın şu var; politikacının engeli var. Eskiden politikacı bu kadar düşman değildi. Politikacı bu kadar bilinçli değildi. Bugün politikacı çok bilinçli. Millî Eğitim Bakanlığı yoluyla emir verdirerek Türk sanatçısını -artık kolay satılamayan, kolay satın alınamıyan Türk sanatçısını- yeni yetişen nesillerin ilgisinden uzak tutuyor, kapatıyor onu. Buna rağmen gene satıyor sanatçı. 200 satıyor dediğim zaman küçümseyerek söylemiyorum. Fransa'dan kitaplar geliyor, içinde 358 adet basılmıştır diye not var. Ben de 700 tane sattım Ece Ayhan'ın kitabını. Ece Ayhan, Ece Ayhan'ca yazar. Türkçe falan değil. Soyuttur, ama yedi yüz tane sattı. Yani herkesin okuru var. Yalnız bunu iyi bilmek, bu düzeni kurabilmek gerek. Bence bunu şahıslara bırakmamak lâzım. Ne Yaşar Nabi beye yaptıkları gibi, "Siz bizim sırtımızdan geçiniyorsunuz!" desinler, ne kârı, ne zararı şahsa gelmesin. Edebiyatçılar Birliği bu yayınevini kursun, yazarlar katkıda bulunsun, eserlerini önce kendi paralarıyla yayınlasınlar. Bu yayınevi tutmazsa... Benim tecrübelerim tutacağını gösteriyor. Bir de Türk sanatçısının benimsenme yolunda çok ilerlediğine inanıyorum. Eskiden bizim sanatçılarımızın yeri Batı dünyası ile kıyaslanarak bilinmiyordu. Bugün ben Yeni Dergi'ye bir hikâye, bir şiir seçerken Türkiye'ye göre seçmiyorum. Bana gelen yazıyı dünya edebiyatının hizasına kovup öyle karşılaştırarak seçiyorum. Ve öyle sanıyorum ki, Türk şiirinin bugünkü durduğu yer birçok ulusların durduğu yerin çok üstünde.

NECATİ CUMALI
Tabii yüzde yüz!

MEMET FUAT
Bunu da kabul etmek lâzım, ayrıca biz eleştirmenlerin kusuru bu, okurun kafasına vurarak konuşmak durumundayız. Aydınlar arasında bazı kimseler çıkıyor, onlara âdeta hakaret edercesine konuşmak lâzım. Bunu yapmıyoruz, çok aşağıdan alıyoruz. Biz aşağıdan aldıkça, onlar, mühendismiş, mimarmış, şuymuş buymuş bazı alanlarda başarı göstermişler, ama edebiyat alanında ilkokul çocuğu gibi yüksekten konuşuyorlar. Onlara ne kafasız, ne beyinsiz, ne zevksiz insanlar olduklarını hiç çekinmeden anlatmak lâzım. Bunu da gazeteler yoluyla yapmak lâzım. Ama gazeteciler bizi almazmış şuymuş buymuş, girmesini başaran girsin. Yıllarca Ataç yaptı.

CEMAL SÜREYA
Ben mikrofonu gasbedeceğim. Yalnız bir dakika konuşacağım. Ben diyorum ki, yayıncılardan bahsettik. Demindenberi yerli yazarlara karşı bir lûtufda bulunuyorlarmış gibi bahsettik. Yerli yazarları da yanısıra basıyor falan dedik. Ama asıl bütün başarmış yayınevlerinin deneyleri göstermiştir ki, yahut o deneylerden biz çıkartmaktayız ki, yerli yazarları hâkim edebiyat gruplarının temsilcileri basmakla elde etmişlerdir. Meselâ Varlık Yayınevi sağlam durumunu o devrin şiir ve hikâyesini, Panait Istrati ile birlikte, basmasıyla elde etmiştir. Evet, otoriteyi onunla elde etmiş. Babıâli'de öbür yayınevleri karşısındaki tercih edilir, üstün durumunu onlarla kazanmıştır. Aynı şeyi bugünün başarılı yayınevlerinden biri olan Yeni Dergi'de de görmekteyiz. Bu bakımdan yerli yazarları basmayı sadece miktarlar olarak düşünmemiz bizi bazı yanlış neticelere götürebilir. Yerli eserler yayınevlerine büyük bir potansiyel kazandırmaktadırlar bence.

SUNULLAH ARISOY
Konu şimdi yayınevi-yazar konusuna geldi durdu orda. Bence iki tane sorun var: Biri, yazar, sanatçı yönünden; biri yayınevci yönünden. Şimdi Sayın Yaşar Nabi, Vedat Günyol, Memet Fuat, Şükran Kurdakul yayın yapıyorlar. Cemal Süreya'yı yayınevi sahibi saymıyorum, dergici. Bunlar yazarlıktan gelmiş kişiler. Belli bir işe ve yönteme girdikten sonra kaydılar. Ben Yaşar Nabi beyin bir süredenberi yerli kitap basmamasının daha öncesini biliyorum. 1956 yılında da bu böyleydi. Bu bir yerde sanattan gelmenin duyarlığı. O zaman

da şiir kitabı basmıyorum, dedi, yanılmıyorsam ben bir mektup yazdım, sonra jüri kurdu galiba. Biz yayınevci olmadığımız zaman bizi herkes sömürüyor, biz yayınevci olduğumuz zaman kimi sömürdüğümüzü bilmiyoruz, öyle anlıyorum. Yani sizin için de öyle söylüyorlar çünkü. Değil mi Memet Fuat? Öyle söylüyorlar efendim, Soyut'ta öyle söylüyorlar. Ben yazdım. Memet Fuat'tan şikâyet ediyor, ne münasebet diyor, benim yazdığım. Memet Fuat dergilerde çıkmış birtakım şiirleri, en seçkin ozanlara; Cemal'e, Edip Cansever'e, güvendiği kişilere seçtiriyor, o şiirleri dergisinde yayınlıyor. "Vay beni sömürüyorsun, bana para vermiyorsun!" diye Memet Fuat'ın karşısına çıkıyorlar. Memet Fuat da sömürgen durumda. Bundan önce de Yaşar Nabi bey. Vedat beyin de başından geçmiştir böyle. Şöyle bir gerçek var, adam yazar oldu mu kitabını, iyi-kötü, şeyhin kerameti kendinden menkul, kitabının basılmasını istiyor. Herkes de kendisini büyük şair, büyük hikâyeci, büyük şair zannediyor.

NECATİ CUMALI

Büyüğe lüzum yok canım, küçük de olsa...

SUNULLAH ARISOY

Şimdi yayıncılığa geçenlerin yapısı, mayası sanatçılıktan gelmiş olduğu için bunların da belli bir yerde duyarlığı var. Ben Yaşar beyi de bir yerde anlıyorum. Ama tasvip etmiyorum. Memet Fuat'ı da öyle anlıyorum. Sizin seçme özgürlüğünüz var. Bunu kullanacaksınız. Bunda güçlükler var tabiî, onu da anlıyorum. Şimdi bakın dört tane yayınevi, birleşip birşey yapın yani...

REFİK ERDURAN

Ben sadece bir parantez açmak için izin aldım. Her şeyden önce gerçekçi olmak gerek bu konuda. Yayıncı ve yazar ilişkilerinde. Beğensek de beğenmesek de piyasa mekanizmasının ön plânda bulundurduğu bir düzen içindeyiz. Bu yazarların niçin az yayınlandığı meselesinin nedeni bence yazarların kendilerini okutamamalarıdır ve sorumluluk onlardadır. Yan faktörler vardır. Devletin tutumu, gazetelerin, yayıncıların tutumunun elbette etkili olduğu üstünde birleşiriz. Ama ana sebep, yazarın kendisinindir, sorumluluk da ondadır. Bir yazar kendisini okutturabilirse bütün bu sedleri aşar. İster istemez devleti de şu veya bu kanaldan kendisine yaklaştırır ve piyasa mekanizması işler, ister istemez yayıncılar onun peşinde koşarlar, ister istemez haber haline gelir, peşinden koşar gazeteler. Bu bakımdan yayıncıların yanındayım. Tabiî

ölçüleri var. Memet Fuat arkadaşımız da var ortada, çok ülkücü davranışı olduğunu görüyorum, alkışlıyorum. Fakat bu da bir compromis'dir, bugünkü şartlar içinde. Tam ülkücü olan bir yayıncının ancak iflâsla sonuçlanacağı muhakkaktır. Ancak açtım parantezi, parantez şu: haklı olduğu halde Sayın Nayır, bence çok yanlış bir sebep ileri sürdü kendisini savunurken. Bu sebebi hiç beğenmedim. Kendisi kırılmış insanların dedikodusuna. Bence Türkiye'nin bugünkü şartları içinde kimsenin böyle bir tutuma girmeye hakkı yoktur. Hepimiz kırgınlıklar, kişisel duygular içinde kalsak hepimiz çok ters tutumların içine gireriz ister istemez. Sayın Nayır'a sempati duyuyorum, elbette böyle bir suçlama karşısındaa insan infiale kapılır, ama iradesinin frenini işletip etkide kalmamasını da dilerim.

RAUF MUTLUAY

Edebiyatın genel meselelerini konuşmak niyetiyle işe başlarken yanlı bir plânın gerekliliğini arzetmiştim. Hemen çok egoistçe bir davranışla, hepimiz de bunun içindeyiz, edebiyatçının eseriyle bu eserin yayını meselesi haline getirdik. Toplum karşısında Türk edebiyatının ana sorunlarını konuşmaktan uzak kaldık sanıyorum. Evvelâ şu konuda birleşmemiz gerekiyor gibi geliyor bana. Edebiyat bütün toplumlarda gerileyen bir sanat dalı, değer olarak. Üstelik de toplumda yeni teşekkül etmiş bazı kıymet hükümlerinin karşısında da büsbütün gerilemek durumunda. Bir dönem vardı ki, Türkiye'de Türk edebiyatının hiç bir düşmanı yoktu. Türk edebiyatı, hükûmet ve devletin dışında hiçbir düşmanla karşılaşmıyordu. Ama bugün Türk edebiyatının düşmanları var, Türk toplumunda... Spor var, eski Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş değil, Samsun Spor, Kütahya Spor, Antalya Spor, Edirne Spor, Cazigolar Amigolarla teşekkül etmiş, yüzbinler, milyonlara varan taraftarlarıyla, hafta sonunda yapılacak maçın ilgisini haftanın ilk gününden başlayarak, o tandansı, böyle gerginliğini sürdürerek yürüten milyonlarca insanın ilgileri var. Bunlar edebiyattan çalınan değerler. Hafif müzik var, hiç aldırış etmediğimiz bir şey var, il radyosu, devlet radyosu, hafif müzik, Antonic var, Silvie Vartan var, Adamo var. Ben bir öğretmen olarak o kadar garip gözlemler yapmak durumuna düşünüyorum ki. Kim bu adam? diyorum "Aaa falan" diyorlar. Öteki, filan. Adına dergiler çıkan kişiler Avrupada. Onlar muhakkak ki Batı yazarlarından çok daha önce geliyorlar Türk toplumuna. Müthiş bir sinema tiryakiliği var, bilirsiniz bu rakamı çok kullandık, haftada bir milyon bilet kesiliyor sinemalarda. İstan-

bul'un bütün kütüphanelerine devam eden kişiler yılda yedi bin kişi. Ama İstanbul belediyesine resmi ödenmek şartiyle sinema mevsiminde haftada bir milyon bilet! Üç liradan üç milyonluk bilet. Evet, haftada bir milyon kişi. Tiyatrolar... Bunları edebiyatın dışında saymak zorunda kalıyorum. Yazarlar oynanmakla birlikte tiyatro bir eğlence niteliğinde, tiyatro gidilmesi gerekli bir yer, "neler gördünüz, ne yaptınız" diye kadınlar sohbetinde konuşulan bir şey. Sonra müthiş magazin dergileri var. Yeni baskı metotlarının bütün imkânlarını kullanarak. Çamur gibi edebiyat dergilerinin yanında tifdruk baskıyla, Web ofsetle filân. Fotoğraf var, fotoğraf sanatının başka dallara hizmet eden yanı var. Radyo var. Politika var. Bunların hepsini ben edebiyat düşmânı ilân ediyorum. Bütün bunlar edebiyatın okuyucusunu çalan şeyler. Geriye ne kalıyor? Geriye kalan miktar bizim yetinmeye zorunlu olduğumuz miktar. Eğer yediyüz bin aydın varsa -lise mezununu aydın kabul edelim- bunun yüzde onunun halk çocuğu olduğunu kabul etmiyorum ben, yüzde doksanının halk çocuğu olduğunu kabul ediyorum. Türkiye de ne aristokrasi var, ne tam anlamıyla burjuvazi var. Yüzde doksanının halk çocuğu olduğunu kabul etmeye hazırım, ama bu hiçbir şeyi ifade etmiyor, bir yerde edebiyatı ve sanatı bırakan insanlar olduktan sonra. Edebiyatla okulun hiçbir ilintisi yok, bir edebiyat öğretmeni olarak, lisede bunun ıstırabını çeken bir insan olarak söyleyeyim, edebiyat dersi bir bilmece bizim için. Namık Kemal'in şiiri bilmece, ne şiir, ne fikir, ne toplumsal bildiri. Hayır. "Görüp ahkâmı asrı..." *Ahkâm* ne demek? Ordan başlıyorsunuz, hükmün çoğulu demek... Ahkâm-ı asr... Bitti işte ondan sonra Namık Kemal kalmıyor artık. Bir beytin üzerinde yarım saat uğraştıktan sonra ne Namık Kemal kalıyor, ne onun bildirisi kalıyor. Bilmece gibi bir şey. Aslında devletin tanzim ettiği müfredat programları hiç de edebiyat hocalarını muayyen yola mecbur eden bir program değildir. Çok samimi söylüyorum, müthiş inisyatif verir edebiyat hocalarına. Beşinci madde: "Yeni Türk edebiyatından seçmeler, öğretmenin uygun göreceği şeyler..." Öğretmen neyi uygun görürse okutur. Ders kitaplarının tanzimi de tamamen serbest satıma bırakılmıştır. Suut Kemal Yetkin kendisi hiç emek vermeksizin kızkardeşinin emeğine imza atarak bir kitap çıkarmıştır. Ders kitabı olarak o kitapta yeni Türk yazarlarına bol miktarda yer verilmiştir, ama o kitap kalitesizdir. O kitap ders kitabı niteliklerini taşımadığı için hiçbir edebiyat hocası o kitaptan yararlanma yoluna gitmemektedir. Türk yazarları burda da suçludurlar. Ders kitapları yazmamakla. Ama yazanların başına ne gelmiştir, o da hususi tecrübeler olarak...

OKTAY AKBAL
Cevdet Kudret...

RAUF MUTLUAY
Cevdet Kudret'in yanı sıra benim de âcizane bir şeyim var. Beş sene savsakladılar, en güzel kitap (ortaokul kitabından başladım) dediler, beş sene savsakladıktan sonra basılamaz dediler. Bütün bunlar politik engellemeler. Yani diyeceğim şu ki, hayatla, okulla, edebiyat paralel gitmiyor, gidemez, gitmemesinin büyük sebebi hükûmet politikası değil. Millî Eğitimin amaçları değil. Aslında Millî Eğitimin amaçları yeni Türk edebiyatına imkân verecek şartlar taşıyor. Fakat yetişmiş olan edebiyat hocalarının kişisel ihmalleri, imkân bulamamaları. Edebiyat nedir? Bunu tarif edecek lise son sınıf öğrencisi bulamazsınız. Niye okunur edebiyat? Okunmasa daha iyi! İşin bir zevk tarafı, bir beğenme tarafı kalmadı. Bir güzellik tarafı da kalmadı. Matematikten daha beter bir mecburiyet edebiyat şimdi. Hiçbir güzelliği yok bunun. Netice: Acaba yayınevleri piyasada, yahut da toplumda teşekkül etmiş bu yeni zevk akımlarının karşısında bir rekabet ölçüsüyle mecburi ölçüler edinmek zorundadır. Netice Türk yazarının kendisini okutmasına, kendini sattırmasına geliyor. Konuşmamızın başından beri verilen Orhan Kemal misalinin yanlışlığına özellikle işaret etmek isterim. Niçin Orhan Kemal misali? Daha başka bir edebiyat vardır Türkiye'de. Kerime Nadir, Muazzez Tahsin, Esat Mahmut Karakurt. Bayağının üstünde de asil bir edebiyat vardır.. "Sinekli Bakkal"ın 24. baskısını elimde tutuyorum. Her baskısında bin bassa 24 bin basmıştır şimdiye kadar. Daha dün Şevket Süreyya'nın "Suyu Arayan Adam"ı, "Tek Adam"ı çıktı. Bunlar edebiyat değil, edebiyat dışı nesneler! O halde toplumda edebiyatçının görmek zorunda olduğu bir akım, bir eğilim var. Nedir o eğilim? Edebiyatı arzu etmemek. Yahut edebiyatın kendi arzu ettiği noktaya gelmesini arzu etmek. Kabul edelim ki Türkiye bir ihtilâller dönemi içinde. Talât Aydemir'in hatıratı tek başına bir gazeteyi kalkındırıyor. Buna karşı üç beş gazetede tekzipler doğuyor, "Menderes'i kim astırdı"... Edebiyatı kim takar? Burda Yalova kaymakamı gibi bir şey oluyoruz. Türk toplumu ihtilâller döneminin nabız değişikliklerini yaşayan bir toplum. Bunlar gelgeç krizler. Ama meselâ Orhan Veli Türk toplumuna mal olmuş bir şey. Netice, muhakkak bir zaman aşımına bakıyor. Yani, edebiyatın yayınevi ve yazar olarak iç meselelerini konuşmadan çok önce edebiyatı bir toplumsal kurum olarak sinemanın, radyonun, sporun, karşısında kendi kendini güçlendirecek bir kurum olarak görüşe-

ceğimiz konular var. Bundan sonra yayınevleri, yazarlar, baskı imkânları... Önce bir mağlûbiyeti kabul etmekle işe başlamamız lâzım, sonra bu mağlûbiyetin çıkış yollarını tiyatroda, sinemada, şiirde, günlük hayatta, politikada edebiyatın kurtuluş yollarını aramamız lâzım. Pek tabii eğitim yolunda da.

ASIM BEZİRCİ

Benden önce Mutluay arkadaşımız, değinmek istediğim birçok şeyleri söyledi. Onlara katılıyorum. Yalnız Yaşar Nabi beyin sözleri üzerinde durmak istiyorum. Biz burada bugün sadece yazarlarla yayıncıların ilişkilerini konuşmak için toplanmış bulunmuyoruz. Yazık ki konuşmaların akışı bizi yazarlarla yayıncıların ilişkileri ya da çatışmaları konusu üzerinde toplamış bulunuyor. Ben bundan önceki konuşmamda yedi madde sıralamıştım, onlardan çoğu unutuldu, sadece yazarlarla yayıncılar konusu ele alınmış bulunuyor. Öne alındı... Bunu doğru bulmuyorum. Çünkü öbür altı maddenin de bence kendilerine göre önemleri vardır. Onların da konuşulması gerekirdi. Bir kere Yaşar Nabi beye bazı konularda itiraz etmek istiyorum. Diyor ki Tevfik Fikret zamanında az satılmıştır, bugün çok satılıyor. Hayır, itiraz ediyorum. Tevfik Fikret'in eserlerini yayınladığı dönemde Türkiye'de okur yazar miktarı yüzde 5 ile 7 arasındaydı, bugün yüzde altmış arasındadır. Bu orantıyı bugünkü durumla çarparsanız çok acı bir sonuçla karşılaşmak zorunda kalırsınız. Bugün Türkiye'de yerli yazarlar birkaç kişinin dışında eserlerini yayınlamakta büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Yaşar Nabi diyor ki: bazı kimseler yerli yazarları sömürdüğümü söylüyorlar, ben de onlara küstüm, eserlerini yayınlamıyorum. Burada küstüm sözü yanlış olabilir. Kırıldım, yanlış buldum, doğru bulmadım da denebilir. Yalnız şu var, Yaşar Nabi beyin tanıdığım yayıncılar arasında sağduyusunu en kesinlikle kullanan bir kimse olması dolayısıyle bu sözünü doğru karşılamıyorum. Bütün yazarlar kendisine küsse de onları alacaktır karşısına, "senin eserin şu kadar basıldı, şu kadar satıldı, senin bana sömürücü demeye hakkın yoktur" diyecektir. Bunu demeden küsüp, onun eserlerini basmamak yanlış bir yoldur. Ama burda Yaşar Nabi'nin kişiliğini eleştirmek istemiyorum. Yaşar Nabi, benim karşılaştığım yayıncılar arasında sözünü esirgemeden açık, yalın söyleyen kişiler arasındadır. Onun kendine göre ölçüleri vardır, onlar benim doğru bulmadığım ölçülerdir, ama bunu dürüstlükle söyler, onun ölçüleri budur, ben onlara uyuyorsam eserimi alır basar, uymuyorsam basmaz. Bu yanını her zaman övgüyle karşılamışımdır. Yalnız bazı kimselerin "beni sömürüyor" demesine kapılarak yerli yazarlara yer ver-

Picasso

memesini doğru bulmuyorum. Bu bakımdan bunu eleştirmek isterim. Burada duygular değil sağduyular geçerli olmalıdır. Ben Yaşar Nabi'yle çatıştım, her gittiğimde bir buçuk saat tartışma yaptım. Kendisine saldırdım. Amansız tartıştım. Buna karşılık onları unuttu, karşılaştığımız zaman hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Bu batılı davranıştan ötürü kendisini kutlarım. Ama demin söylediğim yanlış davranışından ötürü de kendisini eleştirmek istiyorum.

YAŞAR NABİ NAYIR

Bir cümle. Şunu demek istiyorum: Benim tecrübemden geçmemiş, benim durumumda olmayan bir kimse beni yargılayamaz.

ASIM BEZİRCİ

Bu sözü bir yerde gerçek saymalı. Ama bir eleştirmen olarak karşı çıkıyorum. Ben eleştirmenim. Sanatçı değilim. Bir sanat eseri yaratmıyorum. Mademki sanat eseri yaratmıyorum sanat eseri yaratanı eleştiremem. Bu böyle olmaz... Ataç'a demişler ki "Sen sanatçı değilsin, sanat eseri yaratmıyorsun, bizi eleştiriyorsun". "Ben" demiş, "tavuk değilim ama çürük yumurtadan anlarım."

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Anatole France demiş bunu. Yumurtlayamam ama...

ASIM BEZİRCİ

Çok saygı duyduğum Yaşar Nabi'nin yayıncılık özelliklerini demin belirtmeme karşın ona itiraz etmek gerekliliğini duyuyorum. Ben onun ölçülerini biliyorum ve bu ölçüleri açık seçik olarak her zaman ortaya koymuştur. Onunla her zaman tartışmışımdır. Buna karşılık bana hiç kin duymamıştır. Hiç art niyet beslememiştir. Bir çevirimi götürdüğüm zaman "ben beğenmedim, şu şu sebeplerden" diye basmamıştır. Birtakım kişisel şeyleri açıklamak zorunluluğunu duyduğum için kısa kesmek istiyorum.

Diyor ki Mehmet Rauf, kapı kapı dolaşarak eserlerinin basılmasını sağlamaya çalışırdı. Acı bu durum. Ondan sonra ekliyor, bugünkü yazarlar mutlu bir durumdadır, diyor. Ben Fikret örneğini öne sürerek diyorum ki, mutlu bir durumda değildirler, en acı durumdadırlar. Hüseyin Rahmi eserlerini hep yayıncılara bastırmıştır, kendi parasıyle eserlerini hiç bastırmamıştır; fakat bugün birtakım, çok armağan kazanmış, benim sevdiğim saydığım birtakım yazarlar var ki ya-

yıncılar eserlerine itibar etmemişlerdir. Fransa'da dünyanın öte taraflarında beşinci derecede tanınan bir yabancı eser bugün Türkiye'de birinci esermiş gibi öne sürülmektedir. Onun derecesinde olan benim çok sevdiğim yazarlar geriye itilmektedir. Sayın Yaşar Nabi size saygımı belirttim, birleştiğimiz noktaları da belirttim. Bugün Türkiye'de Georges Simenon'un eserleri durmadan basılırken birtakım yerli ve değerli yazarlar, şairler öteye itilirse ben buna karşı çıkarım. Siz beni suçlayın. Ben şunu söylüyorum: Bugün Fransa'da, Ingiltere'de, beşinci derecede, altıncı, yedinci derecede birtakım çeviri eserler itibar görmekte, sürülmektedir. Türk edebiyatı tıpkı bugün sanayi mamullerinde olduğu gibi yabancı ithalâtın tesir ve baskısı altındadır. Ve böyle sürerse, yerli yazarlara yer verilmezse, sadece kazanç kaygıları öne sürülürse, yerli edebiyat diye bir şey kalmayacaktır. Yabancı sermayenin Türkiye'ye girişi gibi yabancı edebiyat da Türk edebiyatını silecek... ,

TAHİR ALANGU
Ağlatacaksın bizi Asım...

NECATİ CUMALI
Çok güzel söyledin. Bravo.

ŞÜKRAN KURDAKUL
Meslemiz yalnız yazar-editör ilişkileri olsaydı... Devletten isteyeceğimiz şeyler var. Bunları konuşalım. Bazı arkadaşlar şu veya bu sebeple editör-yazar ilişkisine konuyu teksif ettiler. Devletten isteyeceğimiz şeyler vardır. Kitabın kilosunu iki liraya gönderiyoruz. Kâğıt parası meselesi...

RAUF MUTLUAY
Bir noktayı açıklamak istiyorum. Toplantıdaki sohbetlerin bir açık oturum tekniğiyle, yahut bir münazara tekniğiyle yahut serbest sohbet, tartışması şeklinde, yani bunun usulünü tayin etmezsek, söz istemek hakkımız da kalmaz. Bir konuşmadan sonuç istiyorsak bunu belirli bir tekniğe göre yürütmek üzerinde birleşmeliyiz. Kesin bir sonuca varmak istiyorsak tezimizi, antitezimizi baştan koymak lâzım. Böyle bir şey koymadık. Dedik ki Türk toplumunda Türk edebiyatının ve Türk edebiyatçısının yeri nedir? Ve bunun altı, yedi, sekiz maddede konuşulacak özü... Söz döndü dolaştı, çok hissî ve tatlı taraflarıyla herkesin kalben katıldığı bir noktadan yazar ve yayıncı ilişkisine geldi dayandı. Bu konunun fer'i yanlarından biriydi. Hakikaten fer'i yanlarından biriydi. Çünkü yayıncı bu toplumun bir organı. Yazar bu toplumun bir organı,

Toplumda edebiyatın ana sorunları diye bir konuyu konuşmamız gerekiyordu. Böyle bir inhiraf vuku buldu. Âsım beyle Yaşar bey arasındaki karşılıklı konuşma da biraz erken oldu. Olacaktı bu. Netice itibariyle olacaktı, ama bazı meseleleri hallettikten sonra olacaktı. Bir aydınlığa o zaman çıkacaktı bana kalırsa. Oysa öne çıkarak henüz çözülmemiş sorunların önüne geldi, pek tabii ki kesin bir sonuca bağlanamayacak.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Mutluay arkadaşımız konumuzu çok güzel özetledi. Türk toplumunda Türk edebiyatının Türk edebiyatçısının yeri nedir? Âsım Bezirci bunu ayrıntıladı. Bence bu güzel bir ayrıntılamaydı. Bunun birinci maddesi üzerinde görüştük. Evet, ileri geri sözler oldu. Bu böyle olacak. Bu da bence doğaldır. Yazarın yayıncılarla ilişkisi nedir? Duyusal ve kişisel olmak da doğaldır bence. Bu gibi konuşmalarda. Olacak bu da. Memet Fuat arkadaşımızın çok güzel işaret ettiği gibi Sabahattin Ali, Sait Faik, Abdülhak Şinasi'yi hiç anmadık, bunlar da Türk yazarları, hiç unutulmamalıydı. Bunların eserlerinin yayını ve satılması bakımından özellikleri var. Bu bir gerçektir. İstismar konusu da konuşuldu. Önemli olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusudur. Şimdi müsaade ederseniz şöyle bir sorunla bu işi kapayacağım: Bence bu birinci maddenin görüşülmesinin sonucu şu olmalıydı: Yayıncılarla yazarların ilişkisi, yani bugünkü Türk edebiyatının durumu, yayıncıların sorumluluğu mudur? Bunun karşılığı nedir? Bu sonuca mı vardık? Hayır, bu sonuca varmadık. Karşılıklı suçlamalar oldu. Ama bu sonuca varmadık. Hangi sonuca vardığımız da belirmedi.

SUNULLAH ARISOY

Mutluay'ın önerdiği plânda birleştik ve o yönde ilerlemeye karar verdik. Mutluay çok güzel sınıflandırdı. Sonra bir parça iş karıştı. İsterseniz Mutluay'ın sınıflandırdığı ölçüler içinde nereye vardık, bundan sonra nereye varacağız? Bundan sonraki toplantıda ille tek konuyu savunalım.

RAUF MUTLUAY

Konuşacağımız sorunu Türk toplumu karşısında Türk edebiyatının yeri, değeri, önemi, görevi, etkisi diye kaba çizgileriyle belirtmiştim. Bezirci bunu gazete, radyo, okul, okur, kültür ortamı, memuriyet, halk karşısındaki ayrıntılarını ortaya koydu. Sanıyorum ki şu noktada hepimiz birleştik. Türk yazarının bugün Türk devleti ve hükûmeti karşısında, ondan yazarlığını araç ederek, beklediği hiçbir şey yoktur. Yani

Türk yazarı yazarlığını basamak yaparak devletten maaş, memuriyet, kıdem, mansıp gibi şeyler istemek durumunda değildir. Türk yazarı Türk toplumunda kalemiyle özgür bir ortamda yaşamak dileğindedir. O halde gelgeç hükûmetler CHP olsun, AP olsun, TİP olsun Türk yazarına herhangi bir imkân tanımıyacaktır. Türk yazarı kaleminin özgürlüğünde yaşamak niyetinde ise... Şimdi Türk yazarı toplumun karşısında, hallın karşısında görevini ifa eden bir kişi olarak önemi nedir? Bunu soruya bırakmış durumdayız. Değeri nedir? Bunu konuşurken baskı, dağıtım, duyurma imkânları çıktı. Görevi var, etkisi var. Sanatı engelleyen etkenler, sanatı güçlendirecek olanaklar var. İşte o son maddelerdeki şeyler birdenbire öne fırladı Türk yazarları, Türk yayınevcisinden şikâyet etme konusunda birleşmiş gibi göründü. Oysa bu edebiyatın toplum karşısındaki kavgasının basacağı ayaklardan biriydi. Bunu öne almakla hiç de doğru yapmadığımızı sanırım. Yayınevciler burda olduğu için değil, burda olmadığı için de... Çünkü Yayınevciler de Türk yazarından tamamen ayrı görevde kişiler değiller. Türk edebiyatçısı da toplum karşısında kendini bazı sınırların içinde âciz hissediyor. Türk yazarının yerini saptadığımıza göre, hükûmet ve devlet dışında bir kalem sahibi... O halde toplum, toplum yöneticileri, yazar gibi üçgenin bir köşesinden hareket edeceğiz. O zaman toplumdaki edebiyatın yeri, toplumda edebiyatın açısı içinde Türk edebiyatçısının fiati kavgası. Bugünkü toplumu meşgul eden çeşitli temaşa imkânlarının dışında edebiyatın kendi başına yaptığı bir kavga varsa, bir sanat kavgası varsa, ki var, Türk edebiyatçısı kavgasını eser, fikir olarak nasıl yapacak, hükûmetten devletten imdât beklemediğine göre kişiliğini, özgürlüğünü, etkisini, görevini nasıl kazanacak?

İKİNCİ OTURUM

(20 Kasım 1966 Pazar)

YAŞAR NABİ NAYIR

Şimdi, geçen oturum şu esaslar üzerinde konuşuldu: (Tabiî bir sonuca varılamadı. Çünkü herkes ayrı ayrı görüşler ileri sürdü). Devlet ve hükûmet yardımına bugünkü ortam içinde bağlanılamaz. Bu önemli görev organından ne yazık ki hiçbir şey beklemeyeceğiz. İkincisi, okullarla, okul kitaplarının

günümüzün edebiyatını yansıtması, edebiyata bu yoldan yapacağı yardım sorununa gelince, bu konuda da büyük bir şey beklemenin bugün için mümkün olmadığını, Atatürkçü ve sanatsever öğretmenlerimizin gösterdikleri bütün ilgiye ve çabaya rağmen çarkın tersine dönmeye devam ettiği, bugün bu yönden de engelleme dışında büyük yardım beklemenin abes olacağı. Üçüncüsü, yabancı yapıtlar bakımından meselenin ortaya konulması. Yabancı yapıtlar bugün izin alınmadan, doğrudan doğruya, on yılı geçmiş hattâ geçmemiş olanlar da çevriliyor. Hiç bir telif hakkı da ödenmeden çevrilebildiğine göre bu durumun Türk yazarları aleyhine yarattığı ortam devam etmektedir. Bunun yasalar yoluyla düzeltilmesi sorununu bu hava içinde Meclise getirmenin yararı olmadığı kanaatindeyim. Kimse yüzünü çevirip bakmayacak, bu tezle ilgilenmeyecektir. Demek ordan da bekleyebileceğimiz bir şey yok. Basının, Türk gazetelerinin bugünkü koşullar içinde edebiyatımıza bir yardımda bulunmalarını hepimiz dileriz ama bu dilekten ibaret kalacaktır. Bunu değiştirmek bizim elimizde değildir. Ancak edebiyat havadis olduğu ölçüde gazeteye geçiyor. Yani Mahmut Makal tevkif edilirse, Fazıl Hüsnü Dağlarca sorguya çekilirse, Âşık İhsani tevkif edilirse hâdise oluyor, bunların eserleri tanınıyor ve eserleri aranıyor. Eğer içinizden bu gibi fedailer çıkarsa, eserini tanıtmak için kendini tevkif ettirmek zahmetine girerse... Gazetelerden demek ki bugünkü şartlar içinde birşey beklemek anlamsız olacaktır. Bunun dışında dil sorunu var -elbette ki hepimiz dilin bugün özleşmesi taraftarıyız-. Ama, bu hızlı özleşme çağında ister istemez, halkı geriye iten, edebiyattan uzaklaştıran bir durum meydana gelmektedir. Okurlardan çeşitli zamanlarda aldığımız mektuplar da bunu göstermektedir. Türk edebiyatının daha az okunmasını doğuran sebepler arasında bunun önemli yer tuttuğu da inkâr edilemez durumdadır. Gene bunun dışında Türk toplumunun bugünkü ortamında ve geçirdiğimiz hızlı sosyal değişmeler ve sarsıntılar yüzünden Türk okuru sosyal sorunlara büyük ilgi duymakta ve yönelmektedir. Bu sorunlara sırtını çeviren, daha çok soyut akımlar içinde, yabancı ülkelerden gelen birtakım modernist akımlara kapılma yüzünden birtakım yazarlarımızın ister istemez okurla ilgisi kesilmiştir. Bunu Memet Fuat arkadaşımız gayet iyi açıkladı. "Ece Ayhan, Ece Ayhan'ca yazar" dedi. Ece Ayhan, Ece Ayhan'ca yazdığı sürece hiçbir şikâyeti olmamak gerekir. Kendisi de bunu biliyordur, 300 tane veya 400, 500 tane satılacaktır kitabı, kitapçılar, yayıncılar pek kolaylıkla eserini basmayı kabul edemeyeceklerdir bu durumda. Onun halka karşı, okuyucuya karşı bir sorumluluk durumu vardır, fakat o diyebilir ki, "Ben satılmasını beklemiyorum

eserlerimin, ben yüz yıl, elli yıl sonrası için yazıyorum". Burda haklı olabilir. Onu biz sorumlu tutmak durumunda değiliz. Her yazar mutlaka sosyal dâvalarla uğraşsın, tezli yazsın, halka kendini sevdirsin, halkın anlayacağı dille yazsın dâvası ayrı dâvadır. Bu dâva belki haklı olabilir. Bu dâvaya bağlandıkları halde gene de sanattan ayrılmayan, gene de sanatla birlikte dâvayı yürütenlere elbette bir şükran borcumuz vardır. Onları belki tercih de etmek hakkımızdır. Ama bunun yanında bu dâvalara sırtını çevirmiş, halka sırtını çevirmiş olanların şikâyet etmeye hakları yoktur. Yazarın sorumluluğu deyince akla iki şey geliyor, yazar topluma karşı sorumludur, bir de kendine karşı sorumludur, kendi durumu yüzünden kendine karşı sorumlu olan yazarın kendisidir. O kendisi bilir bunu tayin etmeyi. İlle de dâvacı yazar olmamakla beraber dâvacı olmamak yüzünden kendisine gelen zarardan da başkasını sorumlu tutmamak gerekir. Bunun dışında bütün bu saydığımız nedenler yüzünden yayınevlerimizin yerli yayınlara niçin önem vermedikleri konusu ortaya çıktı, yeteri kadar tartışıldı. Burada haklı olup olmamak meselesi doğrudan doğruya malî konulara bağlı olduğu için, empoze etmeye kalksak bile, o mali zorun karşılarına çıkacak, kendilerini bir yerde durduracaktır. Şimdi durum böyle olduğuna göre konuşabileceğimiz bir konu var: Yazarın sorumluluğu. Bugünkü koşullar içinde edebiyatımızın halka intikal edememesi ve halkla yazar arasında bir kopma meydana gelmesi sorununda yazarın sorumluluk derecesi nedir ve bu durumda yazarı hallın istediği anlamda, istediği, anlayacağı dille, anlayacağı ortamda bir yazı seviyesiyle ve seveceği dâvaları benimsetecek şekilde yazmak durumuna sevketmek, sosyalist cumhuriyetlerin resmen yaptıkları, savundukları bir dâvadır. Konuşulabilir üzerinde. Bir de hükûmet sansürü şeklinde, toplum sansürü, yahutta edebiyatçıların ortak baskısı şeklinde de düşünülebilir. Bunu bir sorun halinde konuşalım.

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Şimdi bir konuyu konuşurken o konuyu çok keskin tanımlamalarla ortaya çıkarmamız lâzım. Zannediyorum ki, şimdi, şu anda, bir konuyu konuşmaya başlıyoruz. Başlamadan önce bir kere daha konuyu derli toplu olarak, bir soru halinde veya bir sorun halinde ortaya koyalım, bunu rica ediyorum.

RAUF MUTLUAY

Bu konuşmaların geçen haftaki konuşmaların tabiî bir devamı olmasını beklerdik. Bu devamı gide gide bir noktaya da-

yanacak şüphesiz. Geçen hafta "Türk yazarının bugünkü toplumdaki yeri" şekli halinde ifadelendirdiğimiz bir konuya başladık. Konuşmacıların bir çoğu devlet, hükûmet ve çeşitli yayın organları karşısında edebiyatçının değişen durumuna değindiler, özellikle şu özet çıktı ortaya: Bugünkü edebiyatçının eski edebiyatçı gibi toplum içinde bir zâti imtiyazı, ayrıcalığı yok. Yetişmesi herhangi bir vatandaş yetişmesidir. Meselâ Tanzimattan sonraki aydınlar gibi özel bir kuvvete sahip değildir. Ya bir meslek okulunda, ya bir üniversitede yetişmiş, ya da hayatını kazanmak için kendisini edebiyattan ötelere iten zahmetlere karışmıştır. Hayata atıldıktan sonra bir yandan da yazmak işine giriyor, en tabiî eğilim alanı gazete oluyor. Ancak birkaç zamandan beri gazete denen yayın organının edebiyata sırf çevirdiği de muhakkak. Yayınevlerinin ötedenberi hangi ölçülerle hareket ettiği bilinen bir gerçek. Ödüllerin, yazarları iyi bir amaca kışkırtacak güçte olmadığı ve kısırlığı da biliniyor. Devlet ve hükûmet iltifat makamında edebiyatçıya hususi bir mevki ayırmıyor. Esasen yeni edebiyatçı da her zaman muhafazakâr kuvvetlerin elinde bulunagelen hükûmete karşı bir tavır almış oluyor. O halde bugünkü edebiyatçı emeğini hangi yollarla gerçekleştirecek ve gerçekleştirdiği günleri nasıl sürecek? Geçen hafta kendiliğinden toplumda edebiyatçının yeri konusu yayınevleriyle yazarların ilişkisi şekline döküldü. Bu bir tesadüf mü? Bir hafta bunu düşündüm. Bu bir rastlantı değil, yeni bir dönemdeyiz. edebiyatçı artık yalnız kendi silâhıyla dövüşmek zorunda, dolayısıyle kendisini halka da, topluma da, hükûmete de, kabul ettirecek tek kuvvet onun kendi yazdığı eseri oluyor. Bu eser topluma sunulması gereken bir eser olduğuna göre de baskı ve yayın işi öne geçmiş oluyor. Son yıllarda meydana çıkan bir durum da yayınevlerinin edebiyatçıların eline geçişi. Şimdi edebiyatçı, edebiyatçı olan bir yayınevci karşısına geçmiş oluyor. Geçen hafta gene su yüzüne çıkan bazı hissi davranışlar da, tabiî kırgınlıklar, küskünlükler şeklinde gözüktü. Açık sözlü, açık gönüllü olarak. Bana göre netice şuraya geliyor. Yirminci yüzyılda doğmuş ve bugün çoğu hayatta olan edebiyatçıların yetişme imkânlarını kendi merakım yüzünden aradım. Necatigil arkadaşımızın sözlüğünde bulunan 235 rakamla yetindim. 235 edebiyatçının 59 u lise sonrası yarım üniversite, 17 si filoloji, 15 i Siyasal Bilgiler Fakültesi, 32 si Hukuk, 9 u Türk Filolojisi, 25 i Öğretmen okulu -çeşitli kademede-, 5 i Harbokulu, 14 ü felsefe, 5 mimari, 1 tanesi matematik, 24 tanesi ortaokul ve yarım bırakılmış lise, 4 tanesi Tıp, 3 veteriner, 4 konservatuar, 2 si iktisad, 1 tanesi yüksek mühendis öğrenimi yapmış. Ne ifade eder? Herhalde cemiyette işgal ede-

cekleri yer bakımından bir şey ifade eder, etmesi gerekir. Nitekim edebiyatçı olarak listeye geçmiş kişilerin bugün 80 tanesi öğretmen, 14 ü muhabir, teknisyen sıfatiyle gazeteci, 10 tanesi halen küçük memur, 27 si orta memur kademesinde, 12 kişi yayınevi yönetmeni, 20 kişi gazete yazarı görevinde, 15 kişi ticaret yapıyor, 15 kişi aktörlük ve rejisörlük, mühendislik, doktorluk, mimarlık, veterinerlik gibi işlerle hayatlarını sürdürenler de 4 veya 5 kişi. Sadece 8 bağımsız yazarımız var. Sadece yazılarıyla geçinmede direnen... Benim için son söz şu oluyor; edebiyatçı edebiyata düşman birçok araçlarla mücadele etmek durumundadır. Gene kendi arasından çıkmış yayınevlerinin kısım imkânlarından umutlar beklemektedir. Yazarın sorumluluğu konusuna gelirsek bana göre yazarın sorumluluğu mutlak surette kendisini okutmak, yaymak, bu işin kavgasını yapmak ve şu şartla, mutlaka zafer kazanmak şartiyle... Okunmuyorum diye vazgeçme şeklinde değil, kalemini okutacak, dinletecek güce eriştirecek şekilde. Nitekim son yıllarda birçok yazarın tiyatroya geçme imkânlarını aradıkları, kendilerini topluma kabul ettirme arzusunun bir başka şekli.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Geçen oturumda Türk sanatçısının ve Türk sanatının Türk toplumunu aştığını söylemiştim. Bugün birkaç kelimeyle bunu açacağım. Genellikle bütün sanatların toplumla ilişki kurabilmeleri için belli bir kültür çizgisinde, belli bir dünya görüşünde buluşmaları gerekir. Günümüz Türk edebiyatı her iki alanda da bu gerekli buluşmadan yoksundur. Edebiyat okuyucusu olabilmek için her şeyden önce okumasını bilmek gerekir. Bu ölçü ise büyük çoğunluğu saf dışına çıkarır. Kaldı ki edebiyat okuyucusu olabilmek için okumasını bilmek de yetmez. Edebiyat okumasını bilmek gerekir. Bu ölçüde toplumumuzun tümüne yakın bir çoğunluğunu saf dışına çıkarır. Yaygın bir edebiyat olan halk edebiyatı okunan değil, dinlenen bir edebiyattı, ve toplumla belli bir kültür çizgisinde kulak yoluyla buluşuyordu. Bundan başka eski edebiyatımız toplumla belli bir dünya görüşünde de birleşikti. Her ikisi de metafizik bir dünya yaşıyorlardı. Mevlâna, Yunus Emre, Süleyman dede ve benzerlerinin yaygınlığı bu yüzdendi. Daha sonra edebiyat temelde metafizikten başka bir şey olmayan bireyci bir dünya görüşüne yöneldi. Bu görüşün başlıca temaları Tanrısallık, Aşk, Töresel öğütlerdi. "Bibaht olanın bağına katresi düşmez" deniliyordu. "Şefkatli peder hissi ubuvetle çalıştı" deniyordu. Bu demekti ki insanlar yönetenlere değil, kendilerine küsmelidirler. Şefkatli peder tembeldir ve

bu yüzden yoksuldur. Babalık duygusuyla çalışkan olursa yoksulluktan kurtulacaktır! Bu metafizik bireyci mantık toplumun dünyasına uygun düşüyordu. Daha sonra diyalektik düşünce öğretti ki insanın payına bir katre bile düşmemesinin nedeni "bibaht" oluşu değildir. Ve şefkatli peder böylesine bir düzende hissi übuvvetle değil, ne türlü çalışırsa çalışsın, yoksulluktan kurtulamaz. Türk sanatçısı yeni bir kültür ortamına geçişin çabasını yaşamaya başlamış ve toplumla ilişkisini büsbütün yitirmişti. Kaldı ki bu geçişi henüz başarabilmiş de değildir. Toplum metafizik çağını yaşamaktadır. Aydın geçinenler metafizik bireyci bir dünya görüşünün güdümündedirler. Sanatçı yeni bir dünyaya girme yollarını araştırmaktadır. Böylesine bir kargaşalıkta öyle sanıyorum ki daha uzun bir süre birbirimizin yazarı, birbirimizin okuyucusu, birbirimizin eleştiricisi olarak kalacağız, bundan yakınmamalıyız.

MEHMET SEYDA

Biz burda yakınmakla yetinmeyelim. Güzel güzel sözler söyleyip de dağılmayalım. Ben istiyorum ki olumlu sonuçlara varalım, birbirimize pratik yollar gösterelim. Geçenki konuşmayı Rauf Mutluay çok isabetli bir şekilde derleyip toplamış, tiyatronun, sinemanın, konser salonlarının, stadyumların, hipodromların, hattâ gazetelerin durup dinlenmeden edebiyat okuyucusunu kendilerine kaçırdıklarını söyleyerek bağlamıştı. Şimdi ben diyorum ki bunlara karşı edebiyatçı olarak hepimiz burda Türk Edebiyatçılar Birliği üyesiyiz- ne gibi çareler, yollar düşünebiliriz. Neler teklif ederiz, neleri kabul ettirebiliriz? Ben şöyle bir sıralama yaptım kendimce. Edebiyatçıyı halka açacak yollar bence şunlar olabilir dedim. 1 — Ortaokul ve liselerde okutulan ders kitapları, 2 — Radyo, 3 — Gazeteler, 4 — Yayınevleri, 5 — Dergiler, 6 — Sanatçının özel olanakları, özel ilişkileri, 7 — Türk Edebiyatçılar Birliği. Bunlardan okullarda okutulan ders kitaplarından şu anda umut kesmemiz lâzım gelecek. Radyo için geçenlerde TRT nin yönetim kurulundaki bir arkadaşla görüştüm. Birtakım imkânlar hazırlamak istediklerini söylediler. Eğer bu gerçekleşirse edebiyatçı için tabiî iyi olur. Hiç değilse ayda bir kere açık oturumlar falan düzenlenerek edebiyat akımları halka uygun şekilde açıklanabilir. Onun gerisinde ben bu kademeleri ikiye indirgeyeceğim. Biri Türk Edebiyatçılar Birliği, bizim organımızdır. İkincisi sanattan gelme editörlerimiz. Yaşar Nabi beyden özür dilerim, sorunu daraltalım dedi, ama biz de hazırlıklı geldik, çok kısaca değineceğim. Aslında üç sayfa yazı yazmıştım bu iş için.

YAŞAR NABİ NAYIR
Hepsi konuşuldu.

MEHMET SEYDA
Evet, güzel konuşmaktan ziyade pratik yollar üzerinde duralım diyorum. Peki o zaman doğrudan doğruya sanatçının sorumu meselesine geçeyim. Bence sanatçı yalnızca sanatına karşı sorumludur. Başka bir sorum tanıması onu başka yollara götürür. Bu sorum da kendini en iyi şekilde anlatabilme, açıklayabilme sorunudur tabii. Sanatçı için başka bir sorun, başka bir sorumluluk düşünemiyorum. Kendini, dolayısıyle toplumu en iyi şekilde açıklaması onun başlıca sorunu, dâvası, falanıdır.

NECATİ CUMALI
Sorun, yazarın kendini tanıtmak, okutmak konusundaki sorumluluğu mudur?

YAŞAR NABİ NAYIR
Kendine karşı, topluma karşı sorum meselesi. İki sorun.

KONUR ERTOP
Bugün Türk yazarının kendi üzerine düşen sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirdiği kanısındayım. 1940 dan sonra bizim edebiyatımızda toplumcu görüş birinci plâna gelmiştir. Bu akımın da büyük yazarları yetişmiştir. Fakat asıl önümüze çıkan büyük konu bu yazarların toplum tarafından yeteri kadar okunup izlenmediği noktasında beliriyor. Bunun için de bizim toplumumuzda edebiyat eserini okumak, sanata karşı açılmak bir ihtiyaç haline gelmemiştir. Bunun yapılması da, bu ihtiyacın yerleştirilmesi, geliştirilmesi de, yazarın tek başına altından kalkabileceği bir yük değildir. Bunun için okulların yapabileceği bazı işlemler vardır. Öğretmenin bazı zorunlulukları vardır. Hattâ çocuk edebiyatından başlanarak sanat beğenisini okurlara aşılamak gelir. Sanatçı tek başına bunları yapabilecek durumda değildir. Sanatçı Mehmet Seyda'nın da söylediği gibi kendi sanat tutumunu en başarılı, en üstün bir şekilde, en iyi şekilde ortaya koymakla yükümlüdür. Toplumcu edebiyatın dışında bir de sanatımızda bunaltı gibi kapalı anlatıma açılma var. 1955 den sonra meydana gelmiş olan yanlar var. Okuyucuya asıl kendisini benimsetemeyen bunlar görülüyor. Batıdan değişik kaynaklardan beslenmenin bunda etkisi vardır. Biraz önce söylenen özelliklerden biri dilin ağırı öz Türkçe olmasıdır. Bu dilin toplum tarafından benimsenmemesidir. Şimdi, Batı yazarlarının etkisini konuşmak gerekir.

Meselâ Varoluşçu Vüsat Bener, Demir Özlü gibi yazarlar toplum tarafından okunmuyor. Fakat bunların üzerinde durduğu konuları anlatan yazarların eserleri çok büyük satışlar yapıyor. Meselâ Altın Kitaplar serisindeki gibi çok büyük satışlar yaparak okunuyor. Ama benim kanaatim toplum onları da, meselâ Sartre'ı, Cronin'i okur gibi okuduğundan dolayı, eserlerini izliyor, etkilerinde kalmıyorlar. Bunun için halkın sanatçının eserlerindeki özellikleri görecek şekilde aydınlatılması, onlara bu eğitimin verilmesi gerekir. Onun için eleştirmeciler tarafından açıklayıcı, öğretici yolda bazı denemeler yapılması kanısındayım. Bizim eleştirmemizin de bu döneme girmemiş olduğu görülüyor. Doğrudan doğruya eleştirme yazarları karşılarında yazarları muhatap tutmakta, onlara seslenerek yazılarını yazmaktadırlar. Bu şekilde değil de halkın anlayabileceği şekilde, halka eserleri açıklayacak şekilde denemeler yapılması gereklidir. Meselâ eskiden Yakup Kadri'nin, Halide Edip'in eserlerinin çıkması o zaman İsmail Habib gibi yazarları çalışmak zorunda bırakıyordu ve o eseri açıklayacak arka arkaya üç yazı, beş yazıyla gazetelerde, dergilerde, bunları ortaya koyup tanınmasını sağlıyorlardı. Eleştirmeciler böyle bir görevi yüklenirlerse topluma karşı eserin açıklamasının sağlanması doğru gibi geliyor bana.

DOĞAN HIZLAN

Yazarla halk arasındaki ilişkileri, daha doğrusu yazarın topluluğa ulaşmasını tartışıyoruz, değerlendiriyoruz. Bu sorunun karşılığı için önce bir ülkede yazarın, edebiyatın işlevini konuşmalıyız, daha doğrusu bunu sınırlandırmalıyız, bunu tesbit etmeliyiz. Ondan sonra yazarın bunu yerine getirip getirmediğini tartışmalıyız. Bir yazarın doğrudan doğruya ilk sorumluluğu bence, kendi yaptığı işe karşı sorumluluk duyması, onu en iyi şekilde yapmasıdır. Şu veya bu şekilde. Bunu başarıyorsa evvelâ bir yazar olarak sorumluluğunu, birinci sorumluluğunu yerine getiriyor demektir. Çünkü bugün yazar, yazar sözünü sadece bir sanatçı, bir edebiyatçı olarak kullanıyoruz- salt edebiyat yapıyor. O kadar, edebiyatının bir bildiri ile yüklenmesini, bazı şeylerin halka bununla gitmesini istemiyor. Yani edebiyat bugün ayıklanmış bir duruma gelmiştir. Halk burdan alacağı birçok şeyleri gazeteden, şurdan burdan, magazinden alıyor. Sadece ancak edebiyat içi ögeleri okuyucu bundan almaktadır. Onun için yazarın da hitap ettiği çevre, seslendiği kütle azalmış oluyor. Sonra bugünkü ortamda -ki zaten bugün belli bir kültürden belli bir Türk edebiyatı kültüründen, Türk kültüründen söz edemeyeceğimize göre- bugünkü Türk edebiyatında hangi kültürün temsilcisi

olduğu anlaşılmıyor. Biraz belirsiz. Karşısına aldığı kütlenin, birkaç bölüme de ayrılmış olsa hangi yönlerinin bazı kültürden, daha doğrusu gelenekten devraldığı değerlerin hangi ögeleri temsil ettiği açıkça görülüyor. Bir de yazarla okuyucu arasında bugünkü kopmayı, yazarın sorumsuzluğu diye anlıyoruz, belki, öyle yorumluyoruz. O ülkede yazarın yazdığı ile yaptığı arasında bir "justification" arıyor âdeta okuyucu, bir sağlama arıyor. Bu soyut denilen edebiyata, modernist denilen öncü edebiyata karşılığı. Belki onları çok batılı ve "speculative" görüyor, onun için bütün bunların bir türlü gerçekleşeceğine inanmıyor. Halbuki çoğunlukla okuyucuya gerçekleşmişleri arıyor ya da gerçekleşmesi mümkün olanları arıyor, yahut büsbütün gerçekleşmesi imkânsız olanları arıyor, bunların isteklerine bugünkü edebiyatın yazarı seslenmiyor. Ayrıca birtakım eski yazarları tutması, savunması onların da bir eğlence olarak kendilerini göstermesindendir. Meselâ bugün kütle, şair olarak şair İhsani'yi tanıyor. Kötü bir şair. Ama doğrudan doğruya bunu bir eylem olarak tanıdığından ordan oraya sıçrıyor. Orhan Kemal tevkif edildiği zaman birkaç kişi, meselâ onu tanımayan arkadaşlarım, gelip onu soruyorlar. Bu yollar okumaya itiyor. Bir de ayrıca Türkiye'de edebiyat, doğrudan doğruya, çok dar anlamda kullanılan sözlü edebiyat gibi, çok dar bir yazılı edebiyat oluyor. Yani âdeta yazılanlarla okuyucular aynı kütle ve hepsi, okuyucular, yazarlar, aynı insanlar. Bu, dışarıya gitmiyor. Bunun tabii başka nedeplerinden biri de Türkiye'de bir edebiyat endüstrisi kurulmaması ve edebiyat olayı yapılmaması. Bu bir reklâm endüstrisi ile olsun, bir eleştiri endüstrisi ile yani eleştirilerin devamlı yazılması ile olsun halka ulaştırılmalı. Mümkün gibi geliyor halka ulaştırılması. Çünkü öncülük bir eserin okunmaması için bir neden sayılmaz. Bence, artık bir eserin değeri, doğrudan doğruya halkcılığından, toplumculuğundan gelen kalite ve nitelikten olmuyor. Şimdiye kadar yazılmış köy romanları, yapılmış toplumcu edebiyat çalışmaları, salt ülkesi için, halkı için çalışanların edebiyat eseri ortaya koymadığı anlaşıldı. Meselâ, diyoruz ki Ece Ayhan, Ece Ayhanca yazar, yazdığı için, zaten kendi sorumluluğunu, âdeta İsa'nın kendi çarmıhını, sırtında taşıması gibi taşıyacaktır. Ece Ayhan doğrudan doğruya ortaya çıkmış birisi değil. Bunun da bir gelişmesi var. İkinci yenide bazı çalışmalar oluyor. Bazı dil deformasyonları oluyor. Bu deformasyonları âdeta özetleyen, bunların en iyisini yapan bir adam diye görüyoruz. Ama okuyucu bir yazarın, bir zincirin bir halkasını alıyor fil hikâyesi gibi... Sonra halktan kopmuşların da doğrudan doğruya halktan uzaklaştığı, halk için çalışmadığı söylenemez. Meselâ, 1950 kuşağı

A dergilerinde şurda burda yazanlar, 28 Nisan olaylarına hattâ Menderes devrinin sıkıştırmalarına, baskılarına kadar asosyal, apolitik diyebileceğimiz yazılar yazdılar. Ama doğrudan doğruya böyle bir hareket başladığı zaman, onlar bu harekete katıldılar. Ama çok ilginçtir ki yine bir yazar olarak katılmadılar, bir vatandaş olarak katıldılar. Bence bir yazar önce vatandaş olduğuna göre bu eylemi yerine getirmektedir. Bu ödevini, baskıya karşı direnme ödevini ille yazısıyla yapması gerekmez bence. Halktan kopmamışlığını, halk için çalıştığını ispatlamış demektir. Ayrıca bir de halka karşı sorumluluğu, yahut edebiyatın halka getirilmesinin eleştirmenlerin görevi olduğu söyleniyor. Ben böyle bir şeye inanmıyorum. Meselâ denildi ki sinema yazıları yazıldı, halk şimdi bu sinema eleştirmelerine güveniyor. Güveniyor, ama acaba halkın sinemaya gidip gelmesi arasında eskiye göre bir oranlama yapılsa, bir istatistik yapılsa acaba sağlam sonuçlar çıkabilir mi? Eleştirmen yazıyor... Birçok yerlere yaptığım iş olduğu için söylüyorum. Bir kitabın eleştirmesi, bir kitabın tanıtılması istenmesinden çok kitabın özeti isteniyor. Bu demektir ki o eleştirmen o kitabı halka ulaştıracak değil, halk o kitabın özetini istiyor, okumuş olmak zahmetinden kurtulması için sizi görevlendirmiş, siz âdeta hususi bir kâtibi gibi onu okuyorsunuz, özetliyorsunuz, ona iletiyorsunuz. Bundan belki birkaç kişi kitap okumaya merak sarabilir. Zaten biz salt Türkiye koşulunu düşünüp Türk yazarının halktan uzaklaştığını, sorumunu yerine getirmediğini, şunu bunu söylüyoruz. Öyle bir şey biraz ters geliyor bana. Edebiyat bugün âdeta bir uzmanlık işi. Her uzmanlık gibi kendi dar kalıpları içine çekiliyor. Uzmanlık işi olunca da herkesin birbirini izlemesi, herkesin bir kitabı okuması onu ilgilendirmez. Hele şiir. Meselâ bugün bir ihtiyaç, ama kabul edelim ki bir lüks ihtiyaç. Onun için halkın, yazarın sorumluluğundan çok edebiyatın kavramının değişmesi gerekli. Bugün Türkiye'de, birçok Batı ülkelerinde edebiyat kavramının değişmesinden ötürü bir kopmanın olduğunu söylemeliyiz.

SUNULLAH ARISOY

Yazarın sorumluluğunu, bir toplumla ilişkisi yönünden, bir kendine, eserine karşı sorumluluğu yönünden ele almak istiyorum. Mutluay, konuşması sırasında yazarların durumuyla ilgili çok ilginç istatistik rakamlar da verdi, onun üzerinde de durmak gerekirdi bence. Ama o ayrı konu. Bana göre 1940 dan bu yana Türk edebiyatı çok hızlı bir değişme ve gelişme içinde. Türk toplumu aslında ilkel bir toplum. Çeşitli nedenlerle geri kalmış bir toplum. Edebiyatımızın bu hızlı gelişmesine

toplumun genel olarak ayak uydurmasını beklemek ve ummak yanlış bir çıkış noktası oluyor? Nasıl Söyle. Meselâ en yaygın, en ünlü adlardan biri Orhan Veli. Kitabı onuncu baskısını yapıyor. Ama Orhan Veli sağlığında, yani Orhan Veli hareketi başladığı zaman her kitabını 500 veya 1000 tane bastırmıştır, bunun 300 tanesini eşine dostuna dağıtmıştır. O zaman Orhan Veli karikatürlere girmiş, o hareketi alay konusu olmuştu, buna rağmen geniş okuyucu kütlesine mal olma gibi bir durumu yoktur. Ancak Orhan Veli ölmüş, birtakım gelişmeler olmuş, okur Orhan Veli ve onunla başlayan şiiri 15 yıl sonra benimseyebilmiştir, hazmedebilmiştir. Orhan Veli şiirini hazmedebilecek duruma geldiği zaman şiir okuyucusu, 1954 lerle 55 lerde yepyeni bir akım, daha bir soyut akım daha çıkıyor. Birisini hazmedememiş ki okur, ikincisini nasıl hazmetsin? O zaman okur Orhan Veli şiirinin çizgisinde, seviyesinde kalıyor, öbür çizgiden son derece uzakta duruyor. Yani, oraya ulaşması için hiç olmazsa bir on yılın daha geçmesi gerekiyor. Nitekim 1955-56 yıllarında başlayan ikinci yeni akımının, yahut soyut şiirin o günkü durumuyla bugünkü durumu arasında o tür şiir yazan sanatçıların lehinde bir fark vardır. Okuyucu sayısı biraz daha fazlalaşmıştır on yıl önceye göre. Neden? Çünkü bu geçen on yıl içinde soyut şiire karşı okuyucunun bir hazırlık ve yetişme dönemi var. Şimdi bu dönem nasıl oluyor? Bunu sanatçı, okur kendi kendine yapıyor. Onun için de sayısı az oluyor. Çünkü 1940 dan bu yana gelişen edebiyatımızın her türünde şiiri, hikâyesi. romanında birtakım yardımcı ve destekleyici öğeler yok, yani okul kitabı yok, öğretim programlarının içinde yeni edebiyat yok. Halbuki okuyucu hazır bilgi alır, yani okula gidecek, okulunda edebiyat öğretmeni Abdülhak Hamid büyük şair diyecek, onu belleyecek. Fuzûlî'yi açıklayacak, Fuzûlî'yi açıkladığı gibi öğrenecek. Reşat Nuri'nin değerini onun kitabını okumak suretiyle kendi kendine bulmayacak, ille birisi "Reşat Nuri'nin roman tekniği budur, önemli eserleri budur, Türk edebiyatı içinde yeri de budur" diyecek, onu belleyecek. Ondan sonra o önemli adamdır diyecek, gerekirse de onun kitabını okuyacak, o hazır ve önyargıyla... 1940 dan sonra gelişen edebiyatımızda böyle bir yardımcı öğe yok. Onun için okur kendi kendini büyük güçlüklerle hazırlayabiliyor. Sanatçı toplumun, okurun bu ağır gelişimine ayak uydurmak zorunda değil, o daha hızlı bir atılım içinde. Öyle olunca kendiliğinden bir kopma meydana geliyor bence. Toplumlarda sanatçıları birkaç bölüme ayırmak mümkün. Bir bölüm sanatçılar toplumun önünde gidiyor, toplumu aşıyor, onun önünde gidiyor, ona bir ışık tutuyor, ama o ilerdeki bir şık. Ona varabilmesi için top-

lumun ondan önceki evreleri geçirmesi gerekiyor. Bir bölüm sanatçılar toplumun olaylarını tesbitle yetiniyor. Bir bölümü var, toplumun alışkanlıklarını sürdürüyor. Biz okunmuyoruz diye yakınıyoruz, doğru. Ama bir Ümit Yaşar var, okunuyor. Niye okunuyor Ümit Yaşar? Nedeni, toplumun alışkanlıklarını, beğenisini sürdürmesinden. Onun için yayılıyor. Toplumun hangi katında olursa olsun belli ihtiyaçlarına cevap veriyor. Genç yaştaki çocuk âşık oldu mu Sabahattin Kudret'in şiirini yazıp sevgilisine gönderemiyor, Necatigil'in şiirini yazıp gönderemiyor. Cemal Süreya'nın şiirini yazıp gönderemiyor. Ümit Yaşar'ın şiiri kullanışlı bir şiir! Karşılıklı bağ kurmak bakımından çok önemli. İlle bu çizgiye inmek, yani halkın anlayacağı ortamda yazmak konusu üzerinde durmak gerekir. Sanatçı toplumun beğenisini, hiç olmazsa, kendi beğenisi çizgisine çıkarmak zorundadır. Topluma karşı sorumluluğu böyledir. Gerekince okunmaması konusunun bir yanı da şu tanıtma problemine gelip dayanıyor. Tanıtma başlıbaşına bir kol, bilim dalı gibi bir şey. Bir defa dağıtım sistemi eksik. Ben öyle sanıyorum ki Türkiye kitap dağıtımı nasıl bir örgütle bilmiyorum, ama iyi bir elle yapılırsa, en az satan bir kitabın dahi bugünkünden bir misli daha çok satması mümkün. Kitap okurun eline ulaşmıyor. Van'da pekâlâ üç tane, bir tane Ece Ayhan'ı okuyacak okur çıkabilir, ama Ece Ayhan'ın kitabı onun ayağına gitmediği süre içinde bir okuyucusundan yoksun kalabilir. Bizim kitapçılar bir kere bilmiyorlar, Anadolu'da ya manifaturacıdan değişmiştir, ya ayakkabı satıcılığından gelmiştir. ya bir tarafında esans satar, bu arada da kıtap satar. Ankara dahi yayınları izlemezler, yayınları izleyen bir Bilgi Yayınevi vardır. Ahmet Küflü, onun dışında en çok yayılan Varlık Yayınlarıdır, Akbaya gidersiniz hangi yazarı corarsanız sorun bilmez. Beş kitap gelmiş satılmıştır, o beşten sonra başka kitap getirmez. Küflü'de her kitaptan dört tane fazla bulursunuz. Böyle bir satış örgütü Türkiye'de olduğu zaman bugünkü satışların çok daha yükseleceği kanısındayım. Elâzığ Maden ilçesinde bir Türkçe öğretmeninden mektup aldım, "Aradım Karapürçek'i, aradım bulamadım, bir tane yollar mısınız?" diyor. Oradaki kitapçı bir tane "Karapürçek' bulundursaydı, öğretmen onu alacaktı. Dağıtımın iyi yapılmamasının toplum karşısında yazarın tanınmasını, yayılmasını önleyen bir öğe olduğu kanısındayım. Eleştirilerin önemine Konur'a olduğu gibi katılıyorum. Küçük bir denemesini de 8-10 yıl önce Ulus gazetesinde yaptım. Tanıtma yazıları. Onun sözü edilen kitaplar için yararı olduğu kanısındayım. Yalnız bizim eleştirmenlerin gazetelerde yazdıkları yazılarda bir tutumları var. Sanatçıya karşı... Hayır yazılar birer tanıtma yazısı, açıklama

Halis Biçer

niteliğinde olacaktır. Yani okurla, sanatçı ve yazar arasında ilişki kurma görevinde olduğunu unutmamalıdır. Sanat değeri üzerindeki tartışmasını dergilerde yapacaktır. Bu arada radyonun geniş ölçüde bir tanıtıcı araç olduğunu bildirmek gerekir. Bir örnek vereyim: bir tarihte de Ankara radyosunda şiir programı yapılıyordu, beni de çağırdılar, ben de Necatigil'in "Arada" şiirini okudum. O şiir radyoda yayınlandıktan sonra sayısını bilmediğim mektup bana geldi. "Bu ne güzel şiir, nerden buldunuz?" Üç yıl olmuş kitabı çıkmış, hem kitabın adı da "Arada"... Arada kaynamış gitmiş! Radyonun büyük etkinliği burdan da belli oluyor. Dil sorunu tabii önemli bir öğe. Sanatçı her zaman toplumun önünde gitmek zorunda olduğu için bir şey söylememize imkân yok. Kendine karşı sorumluluğunda sanatçı kendi düşüncesi, dünya görüşüyle başbaşadır. O başbaşalığı içinde bir değerdir. Bunu ikiye de ayırabilir. Ben kendimi topluma adadım, toplumu eğiteceğim, o da bir iştir. Hançerlioğlu sanatımız toplumu aşmıştır, dedi. Çok yanlış değil gibi geliyor. Son yıllarda 1960'dan bu yana Türkiye öyle büyük bir oluşum içinde, sosyal ekonomik sorunlarla öyle başbaşadır ki bizim sanatçılarımız bu oluşumun içinde gerektiği yeri alamamıştır, olaylar, bu gelişim bizim bu yanımızı aşmıştır. Sanatçıyı aşmıştır. Onun ihtiyacına cevap verebilecek bir yapıtla, yapıtlarla karşısına çıkamamışızdır. Toplum başka türlü bir şiir istiyor. Ben özgürlüğümü korumak şartiyle istediğim gibi şiir yazabilirim, ama adam da beni okuyup okumamakta özgürlüğünü kullanıyor, çünkü ihtiyacı başka. Son yıllardaki hızlı oluşumun içinde yer alabilirse bir sanatçı, hattâ bir dağıtım sistemleri engellerini de aşarak geniş topluluğa ulaşabilir.

ŞÜKRAN KURDAKUL

Geçen oturum yaptığım konuşmada konuyu birlikte düşünmemizi sağlayacağını sandığım noktalara değinmeyi yeterli bulmuştum. Bu kez, birleştiğimiz plan içinde görüşümü özetliyerek, toplumsal koşullar önünde sanatçının davranışının ne olması gerektiği üzerinde düşüncelerimi açıklayacağım.

1 — Hangi parti hükûmet ederse etsin, sanatçının devletten bir şey beklememesi gerektiğini savundum, gene aynı kanıdayım.

2 — Gazetenin duyurma olanaklarından yararlanmanın da sanatla okumuşlar arasındaki ilişkiyi bir dereceye kadar genişleteceğini kabul etmekle birlikte Refik Erduran'ın da belirttiği gibi, sanatın özünde kalabalığa açılma özelliği yoksa bu desteğin de yeterli olacağını sanmıyorum.

3 — Türkiye'de millî eğitim politikasını "sanata karşı" bir

anlayış çerçevesi içinde görmek zorunda bırakan sayısız örnek vardır. Bu olumsuz durumun mutlaka değiştirilmesi için Edebiyat kitaplarının, Türk Edebiyatçılar Birliğinin de onayından geçirilmesini sağlayacak bir hazırlık çalışmasına geçilmesini öneriyorum. Daha sonra yapılmasında fayda gördüğümüz açık oturumlardan birinin öncelikle bu konuya ayrılmasının gerektiği kanısındayım.

Yayımcı-yazar ilişkisi üzerinde dururken edebiyatımıza büyük hizmeti dokunan Varlık Yayınevi'nin kişisel açılardan ve biraz da haksız eleştiriye uğradığı görüşündeyim. Bugün de en çok yerli yapıt basan yayınevinin Varlık olduğunu kısa bir araştırma ispat edecektir. Bu düşünceyle, yayımcı ve eleştirmen arkadaşımız Memet Fuat'ın kendi yayımladığı yapıtlardan verdiği örneklerin sayı düzeni üzüntü verici bulduğumu ifade etmek isterim. Bu gibi kitapları yayımlayan kitabevleri kutlanır, ama yayımlamayanlar kınanamaz. Bu, biraz da yayımcının özel ilişkilerinin, tutumunun belirlediği bir davranıştır.

Türk yazarlarının daha çok basılması konusunda bence de en pratik çare Yaşar Nabi'nin önerdiği gibi bir yargıcılar kurulunda birleşmek, seçilecek belli oranda kitabın basımını sağlamak için bir yol olabilir.

Ayrıca Türk yazarlarının kitaplarının basılması için kullanılacak kâğıt ücretlerinde bir indirim sağlanması için gene Türk Edebiyatçılar Birliği yolu ile çareler araştırmak gereklidir.

Bence, 700 bin okumuş içinde, -kl ortalama 40 öğrenim lının biriktirdiği bir sayıdır bu- sanatın ve edebiyatın izleyicisi halktan, onun gerçeğinden kopmamış, başka bir deyimle sınıfını değiştirmemiş kişilerdir. Bilinç olarak sınıfını değiştirmemiş kişilerdir. Rauf Mutluay'ın da belirttiği tiyatro seyircisi, görünüşteki niteliğiyle, tiyatro edebiyatını da kendi peşinden sürüklemiş, anlattığı ölçüye yani özelliği bilinen bir sınıfın düzeyine indirmiştir. Bu gerçek bile, sanatçının okunma sorunu dışında olmayan başka etkenleri göz önünde tutmak zorunda olduğumuzu göstermektedir. Bunlar, sinema, spor, foto roman, hafif müzik gibi etkenlerin önünde etkenlerdir. Sinema, spor, hafif müzik başka ülkeleri de etki alanına almıştır. Ama o ülkelerde edebiyatın gördüğü ilgi bizdeki ilgiyle oranlanamaz.

Türkiye, milli kültür olarak da bir tehdit altındadır bugün. Asım Bezirci bir noktaya kadar haklı. Çeviri yolu ile gelen Batı sanatı, teknik yararları dışında öz öykünmesini de salgın haline getirmiştir. Bizim görevimiz Türk sanatını çağdaş tekniklerden yararlanarak oluşturmaksa kendi özümüzü yitirme-

den yapılacaktır bu. Ben toplumumuz içinde -ki bunda hepimiz birleşiyoruz- sanatçının bir ağırlığı olmamasına neden ararken özümüzü yitirme tehlikesine parmak basmak zorunda kalıyorum önce. Asıl etken bu. Türk sanatının bir özellik yitirişine uğradığını gözlüyorsak, bir ağırlığı olmadığını gözlüyorsak bu sonuçta kendimizi de yargılamak gerektiğine inanıyorum. Toplumun istemi gün geçtikçe ortaya çıkmaktadır. Hangi atılımları ile bu istemle bu kadar çelişen bir edebiyat varlığını sürdürebilir? Bunu savunmak o edebiyatın erlerine, yorumcularına, eleştirmenlerine düşmektedir.

Yoksa ben, bu istemle çelişmeyen bir ideoloji içinde oluşan bir edebiyatın 1940 lardan beri hem Türkçeye büyük katkıda bulunduğuna, hem de geçen oturum örnekleri verildiği gibi - okur yazara ulaştığına gerçekten inanıyorum.

NECATİ CUMALI

Hançerlioğlu sanatçının az okunmasına sebep olarak toplumumuzun bir değişme halinde olduğunu, yazarla sanatçının uyuşmazlığının toplum değişmesinden geldiğini söyledi. Buna katılıyorum. Bu meselelerden biri. Mehmet Seyda arkadaşımız güzel bir noktaya dokundu. Yazar sanatından sorumludur, dedi. Bizim yazardan sanatının dışında ayrıca bir sorumluluğu tartışmamız, zannediyorum ki gene konudan değişik bir yana itiyor konuşmalarımızı. Şimdi yazarın sorumluluğu ne olabilir? Geçen pazar konuşmalarımızda uzun uzun konuştuk, yazarın karşılaştığı bütün güçlükleri ele aldık. Bunları burda hatırlarsak yazarın bu garip, bu çaresiz hali içinde, daha ne gibi bir sorumluluğu olsun sanatını yapmaktan başka? Yazarın çalışkanlığı, verimliliği, kabiliyeti sanatını hakkıyla yaymasına, tanıtmasına kâfi gelmiyor. Bunun dışında demek ki başka bir gayret gerekiyor ki bu da sanatçının kendi işi değil. Hele Batı memleketlerinde görüldüğü gibi, ikinci bir kişinin işi olarak ortaya çıkıyor. Yazardan bekleyeceğimiz bir sorumluluk yok. Herhangi bir sanat eseri bir roman, bir şiir, bir hikâye kitabı artık bir editörün eline geçince bir ticaret metaıdır. Bir roman herşeyden evvel bir meta'dır. Basılır, bir sermaye yatırılır, mümkün mertebe satılması için bu tanıtılır. Burda bir reklâmcılık vardır. Bu reklâmcılığı yapacak olan adam sanatçı mıdır? Reklâmcılığa zaman mı bulsun? Ya da parası buna kâfi midir? Edebiyat ajanları diye bir adam çıkmış ortaya, bu meslek haline gelmiş, edebiyatçıyı mümkün mertebe tanıtmak için perde arkasında rol oynuyor, bunu biz bilmiyoruz. Şöhret diye tanıdığımız bir yığın Batılının arkasında bir edebiyat ajanı var. Bu adam bundan yüzde alıyor, bunu piyasaya sürüyor, tiyatroyla anlaşıyor, tabi ile anlaşı-

yor. Yazarı tanıtan bir yardımcısı var. Bizim memlekette yazardan bir de bunu beklemek gibi bir durum çıkıyor. Bu ayrı bir iş olmuştur çağımızda. Bir misâl vereyim: Albee, tanınmış bir tiyatro yazarı. Albee 35-40 yaşlarında bir adam, bakıyorsunuz Paris-Match dergisinde Albee ile ilgili uzun bir röportaj, ne yapmış, küçükken nasıl şımarıkmış, nasıl mektebe gidermiş, orta okuyucunun, fotoromanları okuyan okuyucunun ilgisini çekecek bir röportaj çıkıyor ortaya. Onun edebiyat ajanı gidiyor Paris-Match'a, bizim paramızla 20 bin lira ödüyor o yazıyı bastırmak için. Bu böyle bir kâr konusu olduğu için. Biz Türkiye'de yerli yazar okunmuyor dediğimiz zaman o yerli yazarı tanıtmakla mükellef arkadaşların da bir yardımı gerekir. Rauf Mutluay arkadaşımız sporun, tiyatronun, sinemanın, edebiyatın okuyucularını çaldığını söyledi. Spor için yapılan reklâmı alalım ele. Bütün gazetelerin günde birer sayfası spora ayrılmış, radyolar barbar bağırıyor, şimdi açsak maçı veriyordur radyo. Bir edebiyat matinesi yaptığımız zaman radyo veriyor mu? Tiyatro böyle. Her tiyatro kuran, onun reklâmı için muayyen bir yüzde ayırıyor, afişlerini bastırıyor, gazetelerle anlaşıyor, kokteyller düzenliyor, geliyor gidiyor, "nasıl oynadığım piyesten daha çok bahsedilir" diye. Bir hikâye kitabını, bir romanı bu hale getirmemiz lâzım, bunu zavallı sanatçıdan, hele bizim memleketimizdeki çaresiz sanatçıdan bekleyemeyiz, sorumluluğu yoktur kanaatimce. Bizde reklâm, tevkif, hapis ve ölüm. Ölen sanatçı bir kere daha kitaplarını bastırmak, satmak şansına ulaşıyor. Bizim reklâm şansımız bundan ibaret. Gelelim Sunullah'ın bir sözüne, cevap vermeden geçemeyeceğim. Diyor ki, 1960 dan sonra Türkiye'de sosyal olaylar son derece hızlı gelişiyor, sanatçı buna ayak uyduramıyor. Ama Sunullah biraz önce dedi ki, Necatigil in "Arada" şiirini radyoda okuduktan sonra bana mektuplar geldi, "bu şiiri nerden aldın, nerden çıktı" diye. Acaba sanatçı ayak uydurmuyor mu? Yoksa okuyucu habersiz mi? Belki de sanatçı ayak uyduruyor ama, eserine o kadar iâkaydi var ki, o kadar okunmuyor, o kadar bilinmiyor ki ayak uydursa da uydurmasa da kim farkında? Ancak gazete fıkra yazarlarının eline geçti mi bu konular, -sanatçıdan mülhem konular, sanatçının evvel şiirinde, hikâyesinde işlediği konular- fıkra yazarının eline geçti mi, halka iniyor. Bu sanatçının günahı değil...

OKTAY AKBAL

Konuşmalarda yeni edebiyatın toplumu aştığı söylendi. Bence her çağda edebiyat toplumu aşmıştır. Üstelik bizim toplumumuz... Öğretim görmüş 700 bin okur yazar varmış 33 mil-

yonluk bir memlekette! Elbette ki edebiyat toplumu aşacaktır. Millet olarak, 33 milyon olarak düşündüğümüz zaman her şey toplumu aşıyor. Atatürk devrimleri toplumu aşmıştır. Bugün Medeni Kanun başta olmak üzere bütün yasalar toplumu asmaktadır. Anayasa toplumu asmaktadır. Bunlar ancak devletin gücüyle tutunuyorlar, yürütüyorlar etkilerini. Edebiyat da toplumu aşıyor, aşmak zorunda. Her çağda olduğu gibi bugün de aşıyor. Bunu da gene devlet zoruyla yürütebilir. Nitekim uyanık bir Bakan geliyor, Hasan Ali Yücel zamanında olduğu gibi, edebiyata biraz önem veriyor, okul kitaplarına sokuyor yeni şiirleri, yeni hikâyeleri, kitaplar satın alınıyor, Milli Eğitim Bakanlığı satın alıyor yüz tane, başka bir yer satın alıyor yetmiş tane. Böylece devlet kitapların satışına etkilemiş oluyordu. 1939 yılında Neşriyat Kongresi toplanmış, o kongrede yazarların kitaplarını bütün Türkiye'ye dağıtamadıklarından şikâyet edilmiş. Bunları basılmış bir kongre kitabında okudum. Yazarlar kalkmış şikâvet etmişler, tıpkı bugünkü konuşmamız gibi "kitaplarımız basılmıyor, basılanlar Türkiye'ye dağılmıyor, bunu Eğitim Bakanlığı ele almalı" diye. Hasan Âli bey de, o havada olan yetkililer de, diyorlar ki "Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi adlı bir teşkilât kurulmalı". Ve kuruluyor. Bu sadece Eğitim Bakanlığının yayınlarını basmak, Türkiye'ye dağıtmak için değil. Serbest yazarların da kitaplarını dağıtacak. Bu niyetle kuruluyor. Ama devlet sanata önem veriyor ve tutuyor. Yani devrimci bir görüş var o zaman hükûmette, iktidarda. O tutuyor yazarı, himaye ediyor, mevki veriyor, hattâ birtakım imkânlar gösteriyor. Ama düşman olunca devlet, yazarı, edebiyatı tabiî sevmezse tabiî yapılacak hiçbir şey kalmaz. Bu bakımdan toplumu aşmasını bir kusur olarak görüyorsak bence değil, normaldir. İkinci nokta da şu yazarların sorumluluğu. Yazarın sorumluluğu. Bir kere sorumluluk kelimesi üzerinde hiç bir arkadaş durmadı. Sorumluluk nedir? Nedir sorumluluk? Yazarın sorumluluğu derken ne anlıyoruz? Yazar olarak nedir benim sorumluluğum? Kırk defa da yazmışızdır ya. Sağlama bakımından düşüneceğiz. Yazarın görevini yapması bakımından... Sorumlu olan bir kişi etkili olan bir kişidir. Olmalıdır daha doğrusu. Yani tek başına bir sorumluluk hiçbir şey ifade etmez. Bir şey yapamadıktan sonra, yani gücüm yoksa sorumlu olmuşum olmamışım kimsenin umurunda olmaz, vız gelir. Bir yazarın etkili olması da nasıl olur? Geniş bir kütleye seslenebilmesiyle olacak. Seslenebilmek olanaklarının elinde olması gerek. Gazeteye yazdığın zaman bir yazıyı, elli bin kişi okuyor. Bir edebiyat yazısını... Bir etkisi oluyor onun. Uzun yıllar kitap yazıları yazdım. Bir kitaptan

bahsediyorsunuz bazı etkiler, yararlar oluyor. Bütün gazeteler bunu yapsalar etkisi görülür. Olmazsa, yani gazeteye yazamazsanız, radyoda bunu söyleyemezseniz, kitabınız basılmazsa, yahut geniş yayın olanakları bulunmazsa bir yazar nasıl etkili olur? Böylece, topluma karşı sorumu varsa bunu nasıl yerine getirir? Ancak Mehmet Seyda'nın da dediği gibi yazarın sorumluluğu kendi içindeki bir sorumluluktur. O da gücü yettiği kadar iyi yazmak, doğru yazmak. Bunu da Sait Faik "Havada Bulut" romanında yazar, gazetede iş arar da "Sizin dünya görüşünüz nedir?" diye sorar patron, o da nasıl bir dünya özlediğini, iyi dürüst bir dünya özlediğini söyler, tabiî patron bunu kovar. Dürüst dünya işine gelmediği için... Sait'in o yazısında yazarlara düşenin doğru söylemek, kendimize karşı doğruyu söylemek, okuyucuyu aldatmamak, patrona, hükûmete, hattâ halka dalkavukluk etmemek olduğunu söyler. Hatırladığım bunlar şimdi.

BEHÇET NECATİGİL

Bugünkü konuşmamızın konusu yazarların topluma ve kendine karşı sorumluluğu idi. Hareket noktamız budur. Ben yalnız bu açıdan görüşlerimi belirtmek isterim. Yazarın topluma ya da kendine karşı sorumluluğu şunlar olsa gerek: Yazardan bir şeyler sorulacaktır, bir şeylerin hesabı istenecektir ondan. Sen niçin bunu böyle yazdın diye sorulacaktır. Ya da sen bunları kimin için, hangi amaçla yazdın? diye sorulacaktır. Yazdıkların yalnız kendine mi kalacaktır, bunları niçin yayamıyorsun? diye sorulacaktır. Bütün sorumluluk, bütün bu soruların toplamı olarak çıkacaktır karşımıza. Yazarın kendine karşı sorumluluğunu az sonra düşünmek isterim. Topluma karşı sorumluluğu deyince belki son yılların siyasal, toplumsal olayları etkisinde, bunu yazarın sadece halkın uyanmasında aktif bir rol oynaması şeklinde alıyoruz veya böyle düşünmek istiyoruz. Yani yazardan eserlerinde siyasal bir tutum bekleniyor. Bu yazarın özgürlüğünü kısıtlama olabilir pekâlâ. Çünkü yazar bu takdirde öğretici bir niteliğe bürünmek zorundadır, bir siyasi görüşün savunmasını yapacaktır. Namık Kemal, Mehmet Emin, Ziya Gökalp bunu yaptılar. Fikret kısmen bunu yaptı. Bugün de böyle toplumcu bir sanatı, sadece toplumcu sanatı, yazarın topluma karşı sorumluluğu olarak görmek isteyen çevreler pek çok. Ama bu sanatı daraltma oluyor bence. Demin de kullandığım kelimeyi kullanayım. Sanatı bağlamak, sanatı tek eksen etrafında toplamak, sanatın gelişmesi bakımından iyi değil gibime gelir. Bu noktada işte sanatçının kendine karşı sorumluluğu çıkar ortaya. Sanatçı, topluma karşı sorumluluğunu, topluma

sanatın çok değişik cephelerini belirtmekle de ödeyebilir, yerine getirebilir. Öyle yaptığı vakit, yani aynı potada yuğrulmayı reddettiği vakit sanatın yeni variyantlarını, yaşamlarını, başka başka insan ruhlarında yansıyış şekillerini, toplumdan gelen algıları kendi prizmasından geçirerek verişleri, ortaya koyduğu oranda sanatçı kendine karşı sorumluluğunu, ödevini yerine getirir bence, Yani sanatçı toplumun herhangi bir dönemdeki isteklerine, yahut toplumu yönetici sınıfların, yönetici kliklerin ayartılarına, -ayartı demeyim de- çağrılarına hiçbir vakit boyun eğmemelidir. O içinden gelen sesin peşine düşmeli. O vakit kendine karşı sorumluluğunu yerine getirmesi kolaylaşır. Bu toplumun kolayca kabulleneceği ortamlardan kaçmak şeklinde belirecektir. Toplum siyasi havayı yansıtan eserleri kolayca kabul edebilir. Toplum alışagildiği edebiyat geleneklerine uygun ya da hislerini en üstünkörü okşayacak eserleri kabul edebilir. İşte piyasa romanları, pek makbul bazı şairlerin eserleri. Her iki durumda sanatçının kendine sorumluluğu, bunları bir yana itip daha zor sanatı yapabilmesidir. Ama bu sanatı topluma yayabilmek, toplum katlarında bu sanata muhataplar sağlayabilmek sanatçının elinde olan bir şey değildir.

AZRA ERHAT

Geçen defa gelemedim. Geçen defa neler konuştuğunuzu az çok biliyorum. Vedat Günyol bana anlattı. Sanıyorum geçen defadan ilham alarak sizin önünüzde bugün gülünç olmaya geldim. Evvelâ tek kadın olduğum için. Korkmuyorum bir bakıma, ama bir bakıma da korkuyorum. Geçen pazar biraz yakındınız, kitaplarımız basılmıyor, yayılmıyor, gerektiği kadar reklâm yapılmıyor diye. Bense bugünkü tecrübelerimle, ve gerçekten şaka etmiyorum, size diyebilirim ki, Candide gibi söyleyeyim *"Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles."* diyeceğim. Bu Türkiyemizde hepimizin yıllardanberi yaşadığımız koşullar içinde gene de şiir tutunuyor, gene de edebiyat tutunuyor, gene de eksik olmasın editörlerimiz var, gene de bize para veriyorlar, gene de her şey çok iyi gidiyor. Yani bundan daha iyi gitmesini nasıl düşünebiliriz? Siyasetimize bakalım, bilmem nelerimize bakalım, bence en mutlu olunan çevrelerden biri de bu bizim çevremiz, karnımız doyuyor ve aşağı yukarı edebiyatla da, başka bir şeyle de doyuyor. Bana diyorlar ki, senin İlyada'n basılmıyor, üç senedir, uğraşıyoruz, basılmıyor yirmi bin lira da vermiyorlar, vermiyecekler. Sonunda on bin liraya, beş bin liraya bu iş basılacak, gene de olacak. Ondan sonra bir şey yaptığımız zaman pekâlâ ilgi görüyoruz. Baksanıza, tiyatroları görüyorum, çaşı-

lacak bir şey, İstanbul'da bu kadar tiyatro olması, bu kadar tiyatroya gidilmesi, bir kitap yazıldığı zaman pekâlâ okunuyor. Yani malûm ölçülere göre...

NECATİ CUMALI
Yani basılma şansını bulursa demek istiyorsunuz!...

AZRA ERHAT
Bulunuyor basılma şansı.

YAŞAR NABİ NAYIR
Yazarların basılmamış pek çok kitapları var, ordan geliyor şikâyetler.

AZRA ERHAT
Elbette ki hepimizin pek çok şikâyetleri olabilir. Ne var ki bunları bir şikâyet şeklinde değil de, bir iyimser hava içinde halletmeye, çözümlemeye çalışalım, diyorum. Bu iyimser hava salt olarak benimsenmelidir. İkincisi demin sorumluluk, Necatigil arkadaşımın ele aldığı sorumluluk konusu, sorunu. Bana öyle geliyor ki bu sorumluluk meselesini iki çember olarak, iki sorumluluk olarak düşünmek lâzım. Birbirinin içinde. Birinci aşamasında sanatçının topluma karşı; yani sanatçı topluma nasıl bir hizmet yapıyor ve o bakımdan nasıl bir sorumluluk yükleniyor. Arkadaşım demin dedi ki, işte biliyoruz öteden beri toplumsal sanat dendi, bilmem ne dendi. Şükür bu aşamaları aştık, artık biliyoruz ki belli bir politika adamı değil sanatçı. Ve sanatçı elbette ki çok öndedir ve hiçbir eleştirici hiçbir politika adamı sanatçıya bir yol çizemez. Yılların denemesi bunu gösterdi. Böyle bir problem Türkiye'de de kalmamıştır. Değil mi?

OKTAY AKBAL
Bizim aramızda yok.

AZRA ERHAT
Aşılmış bir problemdir. Yok, başka çevrelerde varsa bile sönmekte olan bir problemdir. Yani bunu aştık. Bu da iyi mi yani!.. Ne kadar sevinsek, ne kadar bayram etsek azdır. Birinci derecede sorumluluk yok. Yani sanatçı hürdür, başka türlü bir sanatçı da düşünülemez. Fakat ikinci yöndedir asıl sorumluluk. Ben inanıyorum ki her yazar, her sanatçı, her düşünürün elbette ki çok belli, kesin bir politikası vardır. Bu politikadan, bu dünya görüşünden şaşmaz. Temiz bildiğimiz adamlara bakın bütün dünyada, dönmüş kişiler değildir, bence

dönmelik her bakımdan berbat birşeydir, hele fikir sahasında! Ama bazı *"mis au point"* ları bugün yapabildik, bunu birmi sene önce yapamıyorduk. Elbette ki hepimizin çok belli bir politikası vardır, bunu gerçekleştirmektir bütün amacı, bütün hayatı. Başka bir şeysi de yoktur, onun için yaşar. Peki bu sorumluluk nasıl belli olur? Burada da belki yine kadınca bir şey söyleyeceğim: yazdığını ve söylediğini tam yaşamakla. Burada belki de bunu daha iyi anlamadık. Sartre'ı çok seviyorum son zamanlarda, çünkü bana yaşadığım her fikrin ancak tam yaşanmış olursa bir şey verdiğini söylüyor. Biz şarktan gelme olduğumuz için bunu daha yeni yeni idrak ediyoruz. Emin olun, daha çok yazdığımızı yaşarsak, muhakkak, yazdığımız daha çok etki uyandıracak. Hiç o propagandalara, reklâmlara falan lüzum yok, sanatçıysak bunu kendimiz yapmak zorundayız. Yok bizim ajanımız majanımız olamaz bu dünyada. İhtiyaç yok böyle şeye, bunu ancak kendimiz yapabiliriz. Bunu da ancak yaşamakla yapabiliriz. Ben çok iyimser değilim. Türkiye'de sanatcılar çok yaşamıyorlar. Yaşantıları çok kuvvetli olmuyor. Bir sanatçı tanıdım, Orhan Veli'ydi, o tam yaşadı.

ÜLKÜ TAMER

Azra hanım gibi iyimser bir sanatçıdan sonra konuşmak belki biraz talihsizlik. Ben de bu konuda, sanatçının sorumluluğu konusunda kısaca şunları söylemek istiyorum. Aslında bu söylemek istediklerimin büyük bir kısmı burada söylendi. Bence de sanatçının -burda edebiyatçı kelimesini kullanayım- bir edebiyatçı, bir insan olarak, iki ayrı sorumluluğu var. İnsan olarak sorumluluğunu hepimiz biliyoruz, o toplumu karşı sorumluluğudur, o toplumu daha iyiye götürmek, değiştirmek için birtakım çabalar gösterir. Göstermelidir. Ama bunu insan olarak ancak Türkiye'de yaparsa başarı sağlayabilir. Ben edebiyatçı olarak, edebiyatçı kişiliğiyle toplumumuzu daha iyiye götürebileceğini ve onu değiştirebileceğini pek sanmıyorum. Türkiyenin bugünkü durumunu hepimiz biliyoruz muhakkak. Radyolarda neler yapılıyor, gazetelerde neler var, ortam apaçık meydanda. Şimdi edebiyatçının bir kişiliği vardır. Bu kişilik kendiliğinden oluşan bir kişiliktir. Edebiyatçı onu değiştirmeye kalksa, zorla onu değiştirmekte bir başarı sağlayamaz. Diyelim Ece Ayhan bugün Nâzım Hikmet gibi yazmaya kalksa ama bu kendiliğinden gelen bir şey değil de zorla kendisi "Nâzım Hikmet gibi şiirler yazacağım bundan sonra" diye masanın başına otursa muhakkak çok başarısız şeyler verecektir. Ama başka bir ortamda Ece Ayhan'ın edebiyatçılığı, edebiyatçı kişiliği daha başka türlü gelişebilirdi. Me-

selâ bugün elimde bir kitap vardı, Voseozenski'nin, gelirken karıştırıyordum, kitaplarından bir tanesi "Karşı Dünyalar"ın ilk baskısı 60 bin. Bu, bir gün içinde bitmiş. Truman Capote'un Amerika'da yeni çıkardığı "Soğukkanlılıkla" adlı kitabı 28 gün içinde 500 bin satmış. Bunlar tabiî belki istisnalardır. Çok satan kitaplardır. Ama bu kitapların bu kadar çok satması, edebiyatın o kadar çok okunması imkânı var demektir. Türkiye'de tabiî ki böyle bir imkân yok. Bu bir. Radyo ve gazeteler de buna yardımcı olamıyorlar. Bugün ilerici bir gazete olan Milliyet'te her hafta ilâvede verilen hikâyelerde kalitenin ne kadar düştüğünü görüyoruz. Ömer Seyfettin'in Efruz Bey hikâyesini radyo için uygulamıştım. Bunu yayınlamak istediler, kabul ettiler, mikrofona kondu, oyuncular oynadılar, ben bunun telif ücretini aldım, oyuncular aldılar, yönetici aldı. Radyo dergisinde oynanacağı günü, saati belirtildi. Fakat o gün yayınlanmadı. Merak ettik sorduk, Ankara'dan şöyle bir cevap gelmiş, "Bunu şimdi yayınlamayacağız, çünkü içinde çok "yaşasın hürriyet" sözü geçiyor." "Halk, yaşasın hürriyet" diye bağırıyor, o anda radyoyu dinlemeyip de tesadüfen sokaktan geçen birisi radyodan bu "yaşasın hürriyet" sözlerini duyarsa ne düşünürmüş! Durum böyle. Radyoda durum böyle. Başka alanlarda, diyelim tiyatroda. Tiyatroda da halk daha kolay şeyler istiyor artık. Mutlaka ve mutlaka komedi arıyor. Bizim tiyatroda "Palto"yu oynarken her gün görüyorum, gişenin önüne geliyorlar, memura soruyorlar "Komedi mi, dram mı?' diye. Dram deyince bilet almaktan vazgeçiyor, geri dönüyor. Dormen Tiyatrosunda "Bugün Git Yarın Gel" kapalı gişe oynanıyor. Küçük Sahne'de "Kaktüs Çiçeği' kapalı gişe oynanıyor. İstanbul Tiyatrosu çok iyi iş yapıyor. Buna karşılık bir "Palto" ya da Kenterlerde "Ver Elini Yeni Dünya" tutunamıyor ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar. "Teneke" tutunmuştu, o da çok çok tutundu denemez, iyi iş yaptı, kendini kurtardı. Fakat çoğu zaman da tutmuyor. Tutması bazan olağanüstü şey oluyor. Ortam böyle Türkiye'de, böyle olunca da sanatçının kişiliği ancak bugün gördüğümüz şekilde gelişebiliyor. Aziz Nesin 1960 öncesine göre daha az satan bir insan artık. Çünkü 1960 dan önce okuyucu birtakım şeyleri Aziz Nesin'in hikâyeleriyle karşılayabiliyordu. Meselâ toplumsal birtakım şeyleri onunla karşılayabiliyordu. Çünkü başka birtakım eserlerin yayınlanması imkânsızdı. Marx, Lenin yayınlanamıyordu. Bugün onlar yayınlanıyor ve Aziz Nesin'in o anlamdaki işlevi bugün daha zayıftır, daha geri plandadır. Bugün Aziz Nesin bile satmıyor. Doğrudan, birinci elden başka kitapları okuyor okuyucu. O anlamda almak istediklerini alabilmek için. Ortam böyle olunca, edebiyatçının bence bugün

Türkiye'de bir tek sorumluluğu vardır, o da kendine karşı, kendi sanatına karşı olan sorumluluğudur. Mehmet Seyda ile bu konuda yüzde yüz aynı şekilde düşünüyorum ve sanatçı da, edebiyatçı da yazdıklarıyla bugün bir tek şeyi değiştirebilir, kendini. Kendinden başka bir şeyi kolay kolay değiştirebileceğini sanmıyorum. Ama demin dediğim gibi ortam daha başka türlü olsaydı, daha değişik olsaydı o sanatçının kişiliği daha başka türlü gelişebilirdi.

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Konuşma iki ayrı sorun arasında biraz zikzak çizdi gibi geldi bana. Bunlardan bir tanesi sanatçının sorumluluğu, öbürü de sanatın, edebiyatın yayılması, okuyucuya duyurulması sorunuydu. Ben de bu iki uçta görülen iki sorun arasında zikzak yaparak konuşmaya çalışacağım. Sanatçının sorumluluğu. Arkadaşlar sanatçının sorumluluğu derken iki sorumluluktan bahsettiler. Ben de bu ölçü içinde düşünüyorum. Sanatçının halka karşı, okuruna karşı sorumluluğu, bir de kendine karşı sorumluluğu. Sanatçıdan halka karşı bir sorumluluk duyması istenmiştir. Bunun anlamı şudur bence: Sanatçının halkı ışıtması aydınlatması. Bir de, sanatçının kendine karşı sorumluluğu vardır. Kendisini gerçekleştirmesi. Kendisini ışıtması. Bu iki sorumluluk uyuştuğu zaman öyle sanıyorum ki sanatçı okuruna doğru gitmiş, yayılmıştır. Yani sanatçı kendisini ışıttığı zaman halkı da hemen o yıllar içinde, aradan zaman geçmeden, gelecek zamanlara ihtiyaç kalmadan ışıtabilmişse, bu, sanatçıyla halkın uyuşması olmuştur. Fakat çok kez bu, böyle olmamıştır. Sanatçı kendini gerçekleştirmiş, ama halktan ayrı düşmüştür. Yani bir çelişki ortaya çıkmıştır. Bu çelişki sonucunda da sanatçının halktan kopması olayı meydana gelmiştir. Şimdi uyuşma bahis konusu değil. Uyuşma olduğu zaman, bu mutlu bir sonuçtur. Bunun tartışması yapılamaz. Ama çelişki meydana geldiği zaman, yani sanatçı kendini gerçekleştirdiği, sorumluluğunu kendine hizmet ettirerek kendini gerçekleştirdiği, ışıttığı, doğru ve güzel kavramını kendi anlayışı içinde gerçekleştirdiği zaman, halkla bir anlaşmazlık, bir ayrılık, bir aykırılık haline düşerse ne yapacaktır? Bu çelişkinin içinden nasıl çıkacaktır? Bence bunun karşılığı şu olsa gerektir. Gene önce kendine hizmet edecektir. Çünkü eğer kendini ışıtmazsa o gün için söz konusu bile değil, fakat gelecek zamanını da ışıtması artık söz konusu değildir. Demek ki bir çelişme meydana geldiği zaman sanatçının önce -arkadaşlarım da daha çok bu yöne bastılar sanıyorum- kendi sorumluluğunu duyması lâzımdır. Kendini gerçekleştirmek, kendi doğru ve güzel kavramını kalıplaştırmak

ve gerçekleştirmek sorumluluğunu duyması gereklidir. Şimdi çizginin öbür yönündeki soruna doğru biraz kayalım, neden bir az okunma hali var, neden sanatçı, edebiyatçı yaygın değil? Bunun, bir genel sebebi olduğuna, bir de bizim ülkemiz için ayrı bir sebebi olduğuna inanıyorum. Genel sebep belki dünyanın her yerinde az veya çok zaman zaman görülmüştür. Sanatçı arkadaşlarımın bazıları da değindiler buna, hızlı giden bir varlıktır. Toplumun önünde gider. Halk bir uzman değildir, sanatçı bir uzmandır. Uzman olmayan halk uzman olan sanatçıya çok kez yetişemez. Şöyle geçmişe, geçmiş zamanların edebiyatlarına doğru bir göz atalım. Ne zaman edebiyatçı daha çok okunmuştur? Ne zaman daha çok yayılmıştır? Öyle zannediyorum ki klâsik çağlarda. Klâsik çağlar ne zaman olmuştur? Duruk toplum çağlarında. Yani toplumun değer yargılarının uzun bir süre devam ettiği, yerleştiği çağlarda. O zaman bütün değer yargıları, zevkler, elli yıl, yüz yıl, yüzelli yıl bir süre devam etmiş, toplum duruklaşmış, yerleşmiş oturmuş, pek tabiî sanatçı da bu duruk toplumun bir adamı olarak aynı şeyi devam ettirmiştir. Tabiî o zaman hız kesilmiştir. Yani okurun sanatçıya yetişmesi kolaylaşmıştır. Okurun istediği kolaylık kendiliğinden sağlanmıştır. Ama oluşum halindeki toplumlarda durmadan yenilikler yenilikleri kovalamış, durmadan bunalımlar bunalımları kovalamış, ve sanatçı yeni özler, yeni biçimler aramış. Patolojik bir deyim olmak için söylemiyorum, bir deyim olarak, bir tarif olarak söylüyorum, bir yenilik tutkusuna kendini kaptırmıştır. Ama aynı yenilik tutkusuna kapılması hiçbir zaman okuyucudan istenemez, zaten böyle bir şey imkânsızdır da. Bu, tarih içinde, dünyanın her yerinde görülen bir olay kanımca. Bir de ayrıca bizim için bu durumu, bu gözlemi artıran çok başka bir özellik var. Çok başka koşullar var. O da şu: biz 1839 yılından bu yana, yani Tanzimattan bu yana, Batının Rönesans'la yaptığını, hattâ daha gerilere Eski Yunan'a gidelim, çok daha eskilerden başlayan ve yüzyıllara sığan bir medeniyeti, bir sanat gelişmesini 140 yılın içine sığdırmak istiyoruz. Sığdırdık da aşağı yukarı. Yani kovalamaca yerine geldi. Bir yerde Batıya bugün yetişildi. Tabii, hem oluşum içinde bir toplum 1839 dan bu yana, hem de o güne değin hiç dünyadan, dünya edebiyatından haberi olmayan bir toplum ve yüzyılların ürünlerini, akımlarını, düşünüş tarzını, biçimlerini, gelişmelerini 140 yıla sığdırmak istiyor. Korkunç bir hız. Tabiî bir okurdan bu beklenemez. Bu, tabiî bir olaydır. Değiştirilemez. Yani sanatçı burda artık hiçbir şey yapacak durumda değildir. Sanat edebiyat bir başka dildir. Türkçe bilen herkes Türkçe şiiri anlamaz. Fransızca bilen herkes Fransızca şiiri anlamaz. Ay-

rıca o şiirin dilini de öğrenmesi gereklidir. Bir eğitim işidir kısaca. Şimdi klâsik dediğimiz şey, ben öyle sanıyorum ki bu dilin ortaklaşması, genişlemesi ve yaygınlaşması demektir. Yenilikler bu dilin çok daralması, bazan hattâ tek adama kadar, tek bir kişiye kadar inmesi demektir. Klâsikle yenilik arasında bu bakımdan böyle aldatıcı bir çelişki görülürse de ben inanıyorum ki hiçbir çelişki yoktur. Her yenilik klâsiğin bir devamıdır. Yani yenilik ayrılmada, kopmada, tek kalmada değil, ortak dilin içinde, dilin içinde o ikinci dil içinde bir kişilik, bir nitelik, bir ayrıcalık bulabilmektir. Bizim edebiyatımıza da bakarsak görürüz ki ne zaman klâsik biçimlerden kopmuşsak, daha doğrusu klâsik biçimin özünü yitirmişsek bu hiçbir zaman bir kalıplaşma demek değildir. Klâsik, ancak Akademizme dönüştüğü zaman kalıplaşma olabilir. Ne zaman o sesi koruyabilmişsek o vakit o yenilik gerçekleşmiştir, ortak yaygın daha kapsamlı bir şekilde yenileşmiştir. Bunun içindir ki daima kendi dilimizin klâsiğine yardım etmemiz lâzımdır. Ve bir anlamda klâsik değerlerin ölçülerin, klâsik ruhun sağlanması sanıyorum edebiyatta biçim kaygısının bir yana atılmamasından doğar. Biçim kaygısı bir yana atıldığı zaman o vakit klâsik özlerden uzaklaşmış oluruz. Şunun için, çünkü biçim dediğimiz şey edebiyatta bir ortak yandır, büyük bir kalıptır, çok kişiyi toplayan, bir araya getiren bir şeydir. Bir şair, hatırladığıma göre Cahit Sıtkı şöyle bir şey söylemişti, "bir duygu var, bir öz belki pek orijinal, belki egzantirik, belki duyulmamış, görülmemiş, el değmemiş bir öz. Şimdi o kadar el değmemiş, o kadar orijinal ki belki sadece kendimize ait bir öz". Bu, çok değerli bir şey şüphesiz. Ama bunu o haliyle, orasından burasından dağılan haliyle gelecek zamanlara ve başka insanlara nasıl ulaştırabiliriz? Biçim odur ki, saran sarmalayan ve özellikle, bunlar arasında ortak yönleri bulan ve bu yolla gelecek zamanlara ulaştıran bir nitelik. Yani onu kesinleyen, sınırlayan, çizgileyen bir nitelik. Şimdi burada, konuşmamın son bölümünde toplanmaya muhtaç bir durum var, onu şöyle toparlayabilirim. Halkın edebiyattan kopmasını bir, genel olarak, bütün toplumlardaki koşullarıyla açıklamaya çalıştım. Bir de Tanzimattan bu yana bizim edebiyatımızda, edebiyatımızın Batı edebiyatına yetişmek amacıyla çok hızlı gitmesi yönünden açıkladım. Bir de ayrıca zaman zaman görülen klâsik ölçülerden uzaklaşmayla açıkladım. Biçimden kaçmayla açıkladım.

HÜSAMETTİN BOZOK

Geçen toplantıda bulunmadım. O toplantının özeti ve burda konuşulanlar bugün edebiyatçının eserlerinin halka ulaşa-

madığı, çok satılmadığı neticesine varıyor. Ben yine en basit ve somut olan bu nokta üzerinde konuşacağım. Dendi ki eleştirme görevini yapmıyor, yayınevi basmıyor, okuyucuya gitmiyor. Bütün bunların dışında sanatçının demiyeyim, yazarın kendine özgü bir görevi var. Yazar işe başlarken kime hitap edeceğini evvelden kestirmiş midir? Çünkü bugün memleketimiz 30 küsur milyon, bunun yüzde otuzu okuma yazma biliyor. Bu yüzde otuzu ancak nüfus kâğıdını okuyacak durumda insanlardır. Bu yüzde otuzun da yüzde otuzu bile en basit bir şey okumak ihtiyacını kazanmış değildir. Bu şekilde darala darala okumaktan zevk duyan insanların sayısı çok az bir seviyeye geliyor. Bu durum karşısında bizim sanatçımız kendini okutmak için ne gibi bir çaba gösteriyor? Meselâ büyük reklâmlardan bahsedildi. Ece Ayhan burda değil darılmasın, faraza Ece Ayhan için Zeki Müren'e yapılan reklâm yapılsa dahi kitabı bu memlekette elli bin okunup satılmaz. Çünkü o, önceden kendi okuyucusunu, hitabedeceği kütleyi tayin etmiş durumda. O da, zevkleri incelmiş Avrupa edebiyatına yakınlaşmış dar bir toplumun yazarı olarak kalmaya mahkûm. 250 kitabı satıldı, bunun on mislini artıralım 2500, yüz mislini artıralım 25 bin kişidir. Halbuki Türkiye 32 milyondur. Bu durumda yazar kendisinden bir çaba göstererek hem okuyucusunu meydana getirmeli, hem de bu okuyucu kütlesini genişletmeye çalışmalıdır. Benim gördüğüm durum yazarın buna yanaşmamasıdır. Kendi okuyucusunu yaratmaya yanaşmamasıdır. Kitaplar onun için satılmamaktadır. Gene Ece Ayhan üzerine söyleyeyim, herhangi bir kurum 500 bin, bir milyon bassa, bunu Türkiye'nin en ücra yerlerine kadar bedava dağıtsa gene okunmayacaktır. Çünkü kendisiyle okur arasında, kime hitap ettiğini hesap ederek işe başladığından, bağı koparmış durumdadır. Sabahattin Kudret çok güzel şeyler söyledi. Ben onun büyük bir kısmına katılıyorum. Sanatçı bulunduğu toplumu ışıtan kimsedir, dedi. Buna yakın bir söz de Tolstoy'undur, ki ben şaşırdığım zamanlar daima bu sözü hatırlarım, "Sanat en iyi bir terbiye vasıtasıdır" der. Sanatkâr bulunduğu toplumu eğitecek bir durumda insandır. Bu eğitici yönden halka hitap edersek yayılırız ve seviliriz. Halbuki avangard çabalar ve çalışmalar dar bir zümre içinde kalmaya mahkûmdur. Bu, bir lâboratuar tecrübesidir. Ancak sanatkârların kendi aralarında birbirlerinin güçlerini arttıracak, daha ileri atılımlar yapacak bir durum yaratır. Kütle üzerinde büyük etkisi olduğunu sanmıyorum. Kati olarak bilmiyorum, ama kuvvetle tahmin ediyorum, bugün Fransa'da bildiğimiz modern muharrirler Nathalie Sarraute, Michel Butor okul kitaplarına geçmiş insanlar değildir. Yeni yeni Malraux'yu bilân

okul klâsiklerine aldılar, böyle kitaplar çıkıyor. Mauriac çalan... Onlar dahi bir mesele oluyor. Avangardlık ayrı, geniş kütlelere çıkacak eser bence ayrı.

CEMAL SÜREYA

Hüsamettin beyin açıklamasından sonra ben aslında çok önemli olduğunu zannettiğim, geçen defa da üstünde pek durulmayan eski bir soruma geçeceğim tekrar. Eğer bir memlekette avangard eser 3000 basıyorsa avangard olmayan ve demindenberi herkesin özellikleri bakımından üzerinde toplandıkları eserler 5000 basılıyorsa o zaman her ikisi de satılmıyor demektir.

YAŞAR NABİ NAYIR

Elli bin.

CEMAL SÜREYA

Eğer bir memlekette avangard eser üç bin öbür olmayan eser on bin basıyorsa avangard eser ona göre daha çok basıyor demektir. Şu demektir aynı zamanda, memlekette nüfusuna ya da aydın sayısına oranlarsak, öbür müesseselerine göre oranlarsak, kitap okunmuyor demektir. Biz meseleyi buradan ele alacaktık. En okunan eser niçin okunmuyor? Orhan Kemal niçin okunmuyor? Halbuki biz tartışmayı soyut eserlerin tartışması haline getirdik. Halbuki sorumuz bir eser nasıl olmalıdır değil, çünkü yazarın sorumluluğu demek, bir eser nasıl olmalıdır? demek sorusuna eşit bir sorudur bu. Meselemiz bu olmamak gerekirdi. Okunan yazar da satmıyor. Demek ki Türkiye'de kimse okumuyor. Meseleyi burdan almak, bunun sebeplerine inmemiz lâzımdı. Halbuki biz çare olarak eserimizi nasıl değiştirebiliriz diye düşünüyoruz ve sorumluluğumuzu ölçmeye çalışıyoruz. Şükran Kurdakul bir söz söylemişti geçen hafta, demişti ki "ayrı bir dille konuşuyoruz" demişti. Onu soyut sanat eserleri için söylemişti. Ben bunu bütün Türk edebiyatçısı için, soyut olmayan için de söyleyeceğim. Demek ki ayrı bir dille konuşuyoruz, Orhan Kemal de demek ayrı bir dille konuşuyor. Bunun sebeplerine inmek lâzım bence. Ayrıca şunu da söyleyeyim, acaba bunun sebebi nedir? Bütün dünyada olduğu gibi birtakım sebepler vardır. Edebiyat geri kalmaktadır, öbür uğraş alanlarına göre. Fakat Türkiye'de yine söyleyeyim ârızî sebepler çoktur, sürtüşmeler çoktur. Ben ilkokulda Reşat Nuri Güntekin'in büyük romancı olduğunu hiçbir romanını okumadan öğrenmiştim, babam söylemişti bana. Aynı şekilde orta okulda "Mavi ve Siyah"ı muhakkak okumam gerektiğini de öğrenmiştim. Son-

Tuğrul Normanbeyof

radan okumuştum. İşin tuhafı liseye geçtiğim zaman Orhan Veli'nin de çok enteresan bir şair olduğunu gene başkalarından öğrenmiştim. Bende edebiyat sevgisi gelişirken çevre bana bu telkinleri yapıyordu. Bugün böyle bir telkin yoktur... Bugün dünün yazarı da okunmuyor. Bugün dil handikapını bir tarafa bırakalım, çeşitli reklâmlardan geçmiş olanlar da okunmuyor. Demek ki Türkiye'de kitap okunmuyor. Meseleyi en olumlu noktaya getirerek tartışmalıydık. Halbuki biz az okunanla daha az okunan arasındaki farkları aradık. Gene de diyorum ki belki Türkiye'de kitap okunmamasının çok temel sebepleri vardır. Bir uygarlık değişmesinin sebepleri vardır. Fakat bu sebepler dışında birtakım ârızi sebepler de vardır. Belki bu sürtüşmeler giderilirse kitaplar çok fazla okunacak değildir. Ama bir miktar daha fazla okunacaktır. Gazetelerin çok önemi vardır, reklâm vasıtalarının çok önemi vardır. Bugün hepsi edebiyatı köşeye atacak şekilde birleşmiş gibidirler. Yayıncıların da çok önemli rolleri vardır. Yayıncılar bugün bilhassa oturmuş yayıncılar, başlangıçta yerli yazarlarla, telif eserlerle kurdukları otoritelerini bir tarafa bırakarak, bu otoritenin kendilerine vermesi gereken davranışı bir tarafa bırakarak, yerli yazara "siz satmıyorsunuz" demektedir. Bir sual sormak istiyorum Yaşar Nabi beye. Öyle sanıyorum ki Yaşar Nabi beyin bastığı her eser 2500 muhakkak satar. Öyle sanıyorum. 2500 satış bir kitabı zarar ettirmez. En çok bastığı da on bin diyelim. Zarar etmeyeceği bir şeyi, kâr edeceği bir şey yanında ihmal etmektedir. Bence yazarın birtakım sorumlulukları var. Aynı zamanda yazar olan yayıncıların da birtakım sorumlulukları olmak gerekir.

ASIM BEZİRCİ

Bugünkü konuşmamız yazarın sorumluluğu üzerine oldu. Bunu da ikiye ayırdık, biri kişisel, öteki toplumsal sorumluluk. Kişisel sorumluluk yazarın eserini en iyi şekilde ortaya koyması, duyduklarını, düşündüklerini, istediklerini en iyi şekilde belirtmesi olarak gösterildi. Bir de yazarın toplum karşısında sorumluluğu olduğu ileri sürüldü. Her yazar bir toplumsal ortam içinde yaşadığına, öteki insanlarla birtakım ilişkilerde bulunduğuna ve bundan da kaçınamadığına göre, onlar karşısında bir sorumluluğu olması gerekir. Bu sorumluluk yazarın daha çok içinde bulunduğu ortama tanıklık etmesiyle ortaya çıkar. Eğer bir yazar içinde yaşadığı topluma tanıklık görevini yerine getirmiyorsa o zaman eserinin o çevre tarafından anlaşılması, benimsenmesi de kösteklenmiş demektir. Sadece üç beş kişi için yazan, sadece kendi kişisel sorunlarını, kendi kişisel yaşantılarını ortaya koyan, çevreye topluma sırt çevi-

ren bir yazarın eseri elbetteki az satacaktır. Ama o yazar bunu göze alarak ortaya çıkmışsa elbette bunun sonucundan da şikâyetçi olmayacaktır. Bu yazar için çok satmak az satmak diye bir sorun yoktur. Kendi düşündüklerini, kendi inançlarını, duyuşlarını ortaya koymak söz konusudur. O da bunu göze alarak yazmaktadır. Ama bir yazar hem soyut, hem toplumdan kaçan, hem ona tanıklık etmekten uzaklaşan sanatı yapar da sonradan "ben az satıyorum, niye az satıyorum" diye yakınırsa biraz haklı olmasa gerektir. Bunun için bir yazarın çok satması ancak topluma ulaşmasıyla, onunla kendi arasında bazı bağlantılar kurmasıyla mümkün olabilir. Eğer bugün Türkiye'de öncü sanat topluma tam ulaşmıyorsa onun sebeplerinden birisini de burada aramak gereklidir. Bunun dışında birtakım sebepleri de arkadaşlar açıkladılar. Ben onlara uzun boylu dokunmayacağım. Yalnız toplum yapısından gelen bazı özellikler de var, demin Ülkü arkadaş da söyledi, başka toplumlarda bazı eserler daha çok satıyor. Özellikle sosyalist ülkelerde devletin güttüğü okuyup yazma politikası, okur yazar oranının artırılması, yeni kitapların okul kitaplıklarına sokulması, kütüphanelerin faaliyetinin artırılması, buna benzer sebeplerle oralarda kitaplar daha çok satmaktadır. Yazık ki bizde böyle bir devlet politikası, bir milli eğitim politikası olmadığı için kitaplarımız da az satmaktadır.

MEHMET SEYDA

Başlangıçtaki konuşma benim için yarıda kaldı, çünkü yeni bir konuya gelindi, sanatçının sorumluluğu tartışıldı, bütün arkadaşlarım katıldığı şeyleri söylediler. Ben gene notlarıma döneyim de burada Cemal Süreya ile ortaklaşa bir görüşe gireceğiz. Kitap satılmıyor, bunun birtakım özellikleri var. Geri kalmış toplumuz şuyuz buyuz ama. Sürtüşmeler var. Bu sürtüşmeleri pratik yollardan nasıl çözümleriz, buna getirecektim işi. Bir reklâm müessesesi var dünyada. Buna radyocular, gazeteciler, çeşitli şeyler girer. Bir defa edebiyatımız genellikle bunlardan yararlanmamaktadır. Benim teklifim şuydu: Türk Edebiyatçılar Birliği bizi temsilen gider gazetelerle görüşür, yeniden eski ilişkilere dönmenin yollarını bulabilir. Hiç değilse burada Cumalı'nın söz konusu ettiği gibi bir çeşit ajanlık rolü oynar. Ona hikâye, buna roman teklif eder, bizi temsilen. Türkiye satış ajanları var. Bir ikisiyle görüştüm. Başarı sağlayamıyorlar. Siz kendiniz işin içinden çıkın diyorlar. İkinci teklifim şuydu, Yaşar Nabi bey, benim bir mektubuma yanaşmıştır, demişti ki, biz editörler aramızda anlaşalım, siz bize teklifler getirin görüşelim. Bu toplantıda bu pratik yollarda görüşülebilir.

RAUF MUTLUAY

Bugünkü sanatçının Türk toplumundaki yerinin konuşulmasını teklif ederken öne aldığım sorun benim için yazar olma özgürlüğünün olup olmadığı sorunuydu. Bütün yazarların öğrenim imkânlarıyla mesleklerini arayıp tarayışım da bundan. Birkaç yazı yazarsak kendi kendimize yazar olabiliyoruz. Ama gerçekten yazar olmak, toplumu etkileyebilecek güçte bir yazar olmanın imkânlarına malik miyiz? Hepimiz bunu bir mesleğin himayesinde karnımızı doyurarak, başka bir işin gölgesinde veya yazılarımızı parasız vererek, keyfî bir arzunun tatmini mânasında alırsak, ki bugüne kadar alışılagelmiş tutumun çoğunluğu bu, o zaman bir yazar olma özgürlüğü yoktur. Şüphesiz ne siyasi doktrinlerin hizmetine girmek söz konusu, ne toplumu bir yana bırakıp kendi keyfine göre yazmak söz konusu. İyimser olmam için asgari sınırlarım şunlar benim: 50 bin tirajlı bir edebiyat dergisi veya gazetesi, gazete okuyucusunun en az dörtte biri kadar bir edebiyat okuyucusu. Bunun dışında iki bin üç bin tirajlı kitaplarla yazılıyoruz, okunuyoruz, bir iş yapıyoruz gibi avuntulara kapılmayı kendimize yüklediğimiz işin şerefiyle orantılı saymıyorum.

CEMAL SÜREYA

Önemli olan var olmaktır. Bir gücü olmaktır. Güç mutlaka birtakım etkiler doğurur. Buradan şuraya geleceğim. Biraz da kendimizi eleştireceğim. Eğer biz yazdığımız yazıyı Nadir Nadi'ye okutamıyorsak, yazdığımız kitaptan onu etkiliyemiyorsak, o zaman biraz da kendimizden kuşkulanmamız gerekir. Eğer bugün Türkiye'de kitaplar az satıyorsa bütün o ürkü sebeplerin, o genel sebeplerin ötesinde de biraz bize ilişkin niteliklerden doğmaktadır. Bugün meselâ eski edebiyatımıza bakıyoruz. Edebiyatçılarımızın eylemine bakıyoruz. Aydınlar üzerinde belli bir etki güçleri vardı onların. Bugün yok. Neden yok? Demek ki biz kendimizi yeterince hazırlamıyoruz, yeterince etkilerimizi dağıtamıyoruz. Bugün hangimiz bir kitap yazdı da, o kitabı basabildi de herşeyin ötesinde, her yerde söz konusu olabildi. Çünkü bir yazarı okuyan öbürünü de merak eder. Bir yazarın okunması öbür yazarların da okunması demektir. Bunu başaramamışsak biraz da suç bizdedir.

YAŞAR NABİ NAYIR

Bu konuşulan sorunlar üzerinde kısaca düşündüklerimi söyleyeyim. Yazarın sorumluluğunu ikiye ayırdık. Topluma karşı, kendine karşı. Topluma karşı sorumluluk konusunda benim ötedenberi garip bir tecellim olmuştur. Attilâ İlhan bir aralık *réalisme socialiste* akımını dünyanın tek geçerli akımı

olarak tanıttığı ve bunun dışına çıkan her yazarı sanatçı olmamakla suçladığı sıralarda, ben karşısına çıktım ve onu suçladım; o zaman fildişi kule edebiyatını savunuyor diye hücum ettiler. Sonra öyle bir zaman geldi ki fildişi kule edebiyatı adına bir baskı kurulmaya başladı yayın hayatımızda. Öncü akımlar öylesine kuvvetlendi. Sartre'ın yanlış anlaşılması da bunda biraz âmil olarak, öylesine fikirler ortaya atıldı ki, bu defa da ben bunlara karşı toplumcu edebiyatı savunmak zorunda kaldım. Bu defa da tersine bir şekilde toplumcu, güdümcü edebiyatı savunmakla ve belki de çelişkiye düşmekle suçlandım. Halbuki her iki görüşümde de ben sanatçının özgürlüğünü savunuyordum. Sanatçı kendi içinden gelen sese uyarak şu ya da bu konuyu yazar, buna hiç kimsenin karışmaya, "sanat yalnız bu şekilde olur" demeye hakkı yoktur; sanatı sanat bakımından bir eleştiriyle sanat değerini tayin etmeliyiz; bunun dışında hiç bir ölçü kabul etmemeliyiz düşüncesini savunuyordum. Bugün toplumculuğa tepki olarak gelişmekte olan öncü akımların yarattığı bir halktan kopma hareketi var. Bu halktan kopma hareketinde yeni bir sorun çıkıyor ortaya, o da yazarın halktan kopmaktan doğan bir sorumluluk içinde olması. Onu da ben suçlamıyorum. Diyorum ki, her yazar halktan kopup kopmamakta, istediği gibi yazmakta, yalnız kendisi için yazmakta özgürdür. Kimse onu zorlayamaz başka türlü yazmaya. İçinden öyle geliyorsa başka türlü yazmaya kalkması kendi kalitesini düşürmesi demektir. Onu bu kalite düşürmeye zorlamak hiçbirimizin hakkı değildir. Bunu sosyalist ülkeler denemişlerdir ve son derece kötü sonuçlar almışlardır. Şimdiki durumda bir şey daha var. Batıdan gelme, bizde henüz tutmamış yeni akımları toplumumuza aşılamaya çalışanlar ilk başlangıçta elbette ki güçlük çekeceklerdir. Eserlerini okutmak imkânını bulamayacaklardır. Bu imkânı bulamadıkları için de basıcı bulamayacaklardır.

İkinci sorunumuz burda ortaya çıkıyor. Bu eserler nasıl basılır? Bu eserler bu durumda basılamaz. Çünkü Fransa'da bile basılmaları bir mesele teşkil ediyor. Genel piyasanın yüzde onunu temsil etmiyor bu öncü akımlar. Bizde birara iş o hale geldi ki yüzde doksanını teşkil etmeye başladı. Yüzde doksanını teşkil ederse edebiyatımızın yüzde doksanı basılamaz hale girer. İşte bugün içinde bunaldığımız durum budur. Cemal Süreya bey arkadaşımızın düşüncesine katılmıyorum. Çünkü, diyor ki, ayrım 2500 ile 5000 arasındadır. Hayır değil, 250 ile 25 bin arasında, 50 bin, 100 bin arasındadır. Orhan Veli onuncu defadır basılıyor. Orhan Kemal'in üç defa dört defa basılmıştır birçok eserleri. Yaşar Kemal yalnız kendini kurtarmış olmakla kalmamış, -Samim Kocagöz'ün Yön'de dediği

gibi kendi göbeğini kesmiş olmakla kalmamış- artık edebiyatçı yayıncılara uğramaz olmuştur. Çünkü edebiyatçı yayıncı nihayet kendi çevresiyle bağlıdır. Muayyen ölçülerde bir telif ücreti öder. O yirmi bin liradan aşağı düşürmediği için telif ücretini; hem de peşin olarak istediği için edebiyatçı yayıncılara ihtiyacı kalmamıştır. Şimdi böyle ölçüler vardır. Bunlar nasıl çıkmıştır ortaya, nasıl olmuştur? Bu ayrı bahis. Ama bu, bir gerçektir. Dediğim gibi, her kitaptan Varlık Yayınevi 2500 satmak gücünde değildir. Varlık Yayınevi bir eseri belki on yılda 2500 satabilir, ama o zaman ziyan etmiş demektir. Çünkü o kadar zaman içinde memur ücreti, depo ücreti ödemiştir, şunu ödemiştir, bunu ödemiştir, envanterlerinde görünmek dolayısıyle bütün bunların vergilerini ödemiştir. On senede 2500 satılan bir eser, bir lira fiyatla çıkmış 300 sayfa olarak, bugün 300 sayfalık bir kitap on lira, hâlâ bir liraya satılmak sayesinde bitmiştir, tükenmiştir birçok kitaplarımız. Muvaffak olmamış eserlerimiz içinde öncü edebiyat eseri de yoktur. Halbuki bugünkü öncü edebiyat onların derecesinde bile satma şansına sahip değildir. Öbür, eski alışılmış tarzdaki edebiyat eserlerinde dahi bu güçlükle karşılaşırsak, öncü eserleri basmakta karşılaştığımız güçlüğü, bunun karşısında duyduğumuz aczi kabul etmek lâzımdır. Başka çaremiz yoktur. Ama bununla birlikte Varlık Yayınevi iki yıl içinde 30 telif eser basmıştır. Sait Faik'in, Sabahattin Ali'nin bütün eserlerini basmıştır. Şimdi Abdülhak Şinasi ile Ataç'ın bütün eserlerini basma işine girişmiştir. Biz bir çeşit klâsik Türk edebiyatını veyahut yeni Türk klâsiklerini devam ettirme işine girmişiz. Her işi üzerimize alamayız. Bu kendi bakımımdan bir cevap oldu. Sorulduğu için. Asıl sorunumuzla ilgili değil.

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1966 da Gazetelerde Çıkan
Düşünü Yazılarından Seçmeler

Seurat

ECEVİT, Bülent

İÇLİ DIŞLI BİR OYUN

1964 Haziranında, Türkiye, hukuki yetkisini kullanarak Kıbrıs'a çıkarma teşebbüsünde bulunurken, bugünkü Başbakanın ve başka bazı iktidar sorumlularının iddia ettikleri gibi, Amerika'ya danışmış değildi. Teşebbüsünden Amerika'ya bilgi de vermemişti. Amerika, Türkiye'deki özel haber alma imkânlarıyla, teşebbüsü kendiliğinden öğrenip, önlemek üzere harekete geçmişti.

Birleşik Amerika'nın o zaman Türkiye'ye yönelttiği tehditler; Kıbrıs konusunda Türkiye'ye her güçlüğü çıkarırken, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı fiilî işgal altına alması için gösterdiği kolaylıklar; ve Başkan Johnson'un Türk Hükûmetine karşı kullandığı küstahça dil, Amerikan dostluğuna (hiç değilse, Johnson Amerikasının dostluğuna) bir ölçünün üstünde güvenmenin Amerika ile bağlantılarımızı bir ölçünün üstünde sıkı tutmanın. ne kadar tehlikeli ve onur kırıcı olabileceğini bize öğretmişti.

Şimdi, "Sizin Kıbrıs'a yapmak istediğiniz müdahale teşebbüsüne hiç bir zaman Hükûmetim tarafından engel olunmamıştır. Ancak bu bölgedeki barışın devamı için her zaman olduğu gibi, hükûmetim hükûmetinize dostça tavsiyede bulunmuştur." diyen Amerikan Büyükelçisi ise, Amerika'nın yalnız dostluğuna değil, yazısına, sözüne de güvenilemiyeceğini bize öğretmiş bulunuyor.

Birleşik Amerika, bir önder devlet olmak iddiasındadır, maddi gücü de şüphesiz böyle bir önderliğe elverişlidir.

Ama, önderlik için, en az maddi güç kadar, bazı manevî değerler de gereklidir. Bu manevî değerlerin başında da, bazı ilkelere bağlı kalmak, yaptığı hareketlerin sorumluluğunu üzerine alabilmek ve sözüne güvenilir olmak gelir.

Amerika ise, tutumunda, belirli ilkelere bağlı kalmak için bir çaba göstermemektedir.

Türkiye'de, NATO ya ait olduğunu iddia ettiği bazı üsleri, istediği zaman (1958'de Lübnan buhranı sırasında olduğu gibi), NATO dışı amaçlarla ve bir başka ulusun içişlerine silâhlı müdahale için kullanmakta; ama Türkiye, kendi birlik ve silâhlarını kendi hukukî yükümlerinin gerektirdiği insanî bir harekette, yani Kıbrıs Türklerinin hayatlarını kurtarmak için

gerekli bir harekette kullanmak isteyince, Amerika, o hareketi, "bu birlikler, silâhlar NATO'ya bağlıdır" gerekçesiyle önlemektedir.

Kendi işine öyle geldiği vakit, Amerika, Vietnam'daki bir iç savaşa bütün gücüyle katılmakta; Dominik'teki bir ayaklanmayı bu memleketin içişlerine silâhlı müdahale için vesile saymakta; ama Türkiye'nin Kıbrıs'ta hukukî yetkilerini kullanmasına engel olmaktadır.

Üstelik Amerika, bu engellemenin sorumluluğunu da üzerine almamaktadır.

Bu konudaki sorumluluğunun yazılı bengesi niteliğinde olan Başkan Johnson imzalı mektubun gizli tutulmasını fırsat bilerek,

— Biz sizin Kıbrıs'a çıkarma yapmanıza hiç bir zaman engel olmadık, demektedir.

Hem davranışlarında bu kadar çelişmeye düşen, hem de kendi tutumunun, kendi sözünün sorumluluğunu üzerine almak mertliğini gösteremeyen bir devlet dünyanın karşısına, güvenilir bir önder olarak çıkamaz. Hiç bir ulus, kendi yazılı sözünü inkâr eden bir devlete, gönül rahatlığı ile kaderini bağlıyamaz.

Türk halkı, yakın zamana kadar, Amerika'nın en içten, ona en çok güvenen dostu idi. Başkan Johnson, Türk halkının Amerika'ya beslediği bu güveni, 1964'de temelinden sarsmıştır. Şimdi de, Başkan Johnson'un Türkiye'deki yeni temsilcisi, bu güveni büsbütün yıkmaktadır.

Bu, Türk Ulusu için acı bir tecrübedir.

Fakat asıl acı olan bu değildir.

İnönü, hem Johnson'un mektubunu, Türk Ulusunun onuruna yaraşan bir yazı ile cevaplandırmış; hem de bu mektupla açığa vurulan zihniyete karşı, dış politikamızda Türkiye'nin menfaatlarının gerektirdiği değişikliklere vakit kaybetmeksizin girişmişti. Fakat şimdi Türkiye de, Johnson'un o mektubunu bile bile, Johnson'la el sıkışmış olmayı bir tavsiye kartı gibi kullanarak siyasete atılmış bir Başbakan vardır. Johnson'un mektubunu işte o Başbakan hasır altı etmekte, Amerikan Büyükelçisi de, Türk Başbakanının bu "hizmet"inden istifade ederek, mektubun gerçek niteliğini inkâr etme fırsat ve cesaretini bulabilmektedir.

Türk Ulusu için asıl acı olan, Türkiye'de şimdi böyle bir içli dışlı oyunun oynanabilmesidir.

(Ulus, 8.1.1966)

SELÇUK, İlhan

İNCE BİR ZENAAT

İtiraf etmek gerekir ki, devlet yönetimi denen zenaat zamanımızda çok zorlaştı. O kadar zorlaştı, o kadar zorlaştı ki, âdeta bir ince zenaat haline geldi. A.P. Grupunda dış politikamızı tenkid eden sayın milletvekilleri demişler ki:

— *Birleşmiş Milletlerde Arap delegeleri arasında 3 bin dolâra rey satanlar var. Yunanlılar, Arapların kadına düşkünlüğünü hesap edip güzel Yunan kızlarını New York'a getirmişler ve onların kucağına atmışlardır. Bizim Hariciye uyuyor. Bu şekilde dış politika yürütülmez.*

Hesap ediyorum. Bir oy 3 bin dolar. Kırk oy 120 bin dolar. Yani 1 milyon 200 bin lira... Yazık ki bizim Hariciye uyuyormuş. Pisipisine gitti Kıbrıs. Bu millet Kıbrıs'ı kazanmak için, değil bir milyon, on milyon, yüz milyon verir. Kıbrıs için canımızı vereceğimizi söyliyen bizler, helâlından yüz milyon veremez miyidik?

Sayın milletvekilinin hakkı var demiş Napolyon:

— *Savaşı kazanmak için üç şey lâzımdır, demiş: Para, para, para!*

Yalnız savaşı kazanmak için mi! Para her kapıyı açar. Parmağı oynattın mı, tamam. Hele oynayan parmak güzel bir kadının parmağı olursa!

Velhasılı kelâm bu işleri öncesinden hesap edip, uzak görüşlü olmak gerek. Bizim Hariciye uyuyor. Gerçi 1950 - 60 arasında bu yolda birçok tecrübelerimiz olmuştu. Ankara'ya Uzakdoğu'dan misafir gelen hızlı birtakım devlet adamlarının geceyarısından sonra keyfe varıp:

— Bir sarışın, bir esmer, bir de kumral... diye tutturduklarını duymıyan kalmamıştı.

— Yahu! Vakit geceyarısı, şimdi nereden bulalım?

İstanbula telefon... Lüks Nermin, Kıllı Nermin, Atina, Katina, Kürkçü Melâhat, meşhur Sabahat... Cevap:

— Kızların hepsi müşteride!

— Arayın, bulun, getirin! Vatan, millet hizmeti!

Devir düşüklerin devri. Vatan ve millet hizmetinde her şey mübah. Ne var ki hizmeti iyi yapmak da şart.

Çünkü gene o zamanlar ortalığı pek saran söylentilere ve

iyi haber alan ciddî çevrelere göre, Uzakdoğu'dan gelen sayın ve hızlı devlet adamı Türkiye'den giderken:

— Ben size gösteririm, alacağınız olsun!.. demiş.

İyi haber alan ciddî çevrelere göre, o devletle komşuluğumuz bir aksilik yüzünden gelişememiş, çünkü misafirimiz Türkiye'den ayrıldıktan sonra kendini tedavi ettirmek zorunda kalmış.

Zaten bizim tarihimizde başımıza ne gelmişse kadın meselesi yüzünden gelmiştir. Prut Savaşında Deli Petro'yu yiyecektik, karşımıza bir yosma çıktı. Katerina yüzünden baltayı taşa vurdu Baltacı Mehmet Paşa. Şimdi de Kıbrıs dâvasını kadın yüzünden kaybediyoruz. Zaten oldum olasıya bizim bu konuda servislerimiz iyi çalışmıyor. Dünyada şu kadar devlet var. Herbirinin casusluk teşkilâtında nice güzel kadın çalışır. Bunlar güzelliklerini ve kadınlıklarını kullanarak devletlerini başarıdan başarıya koştururlar. Arabistan çöllerinde başımıza dert olan ünlü İngiliz casusu Lavrens'in bile kadınımsı bir erkek olduğu ve bu yüzden Arap şeyhleri üstünde büyük nüfuza sahip olduğu söylenir. Bir de biz ne çekersek bu Araplar yüzünden çekiyoruz. Şu fellâhların kadına düşkünlükleri olmasa bizim dış politika iyi gidecek. Gelin görün ki herifler kadına kıza fazlasıyla eğilimli... Hem de öncelikle sarışınlara düşkünler. Karşılarına bir güzel çıktı mı, hacılar dünyayı ve hele Müslümanlıklarını unutuyorlar. Kıbrıs'taki dindaşları aleyhine oy kullanıyorlar.

Bu bakımdan sayın Adalet Partili milletvekilinin tenkidi yerindedir. Biz uyuyoruz. Uyumıyalım. Süleyman Demirel'in de söylediği gibi:

— *Milletçe silkinelim!*

Bir kere silkinsek, bir daha ve bir daha silkinsek, herkes silkinmeğe başlasa.../ Düşünün bir kere 31 milyonuz. Her birimiz bir kere silkinsek, 31 milyon kere silkinmiş oluruz. 31 milyon birden olduğu yerde silkinmeğe başlasa, o muhteşem manzarayı düşünün! 31 milyon birden silkiniyor vatan bathında... Hem de silkinirken:

— Haaaayt... diye bağırsak.

Gençler, genç kızlar:

— Ye, ye!.. diye haykırsalar.

TRT de artık oyunbozanlık etmese, millet iradesine uyarak bu silkinmeye uygun yayın yapsa... Twist'ler çalsa... Düşünün bir kere, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve bütün TRT ile uygun olarak milletçe silkiniyoruz. Ne muhteşem manzara! Hayır hayır. A P. Genel Başkanı doğru söylüyor:

— *Milletçe silkinelim!*

Yalnız gece kulüplerinde silkinmek yetmez. Bundan sonra parolamız milletçe her yerde silkinmek olmalı:

— Silkin, silkininiz, silkinelim!

Biz öyle Afrika yamyamlarına, ve çöl fellâhlarına yüz verecek millet miyiz! Arkamızda dağ gibi Amerika var. Bir de silkindik mi her şey tamam. Birleşmiş Milletlerde iyi servis kurarsak, delegelere keyiflerine uygun birer kadın... Bakın o zaman dış politika nasıl yürür, ve Kıbrıs nasıl kurtulur.

Devlet yönetimi bir ince zenaat olmuş artık efendim, bilmek lâzım.

(Cumhuriyet, 8.1.1966)

Necati Akın

ATAY, Falih Rıfkı

ÖLÜMLERDEN ÖLÜM BEĞENMEK

Sayın Başbakanın:

"— Büyük Atatürk'ün açmış olduğu medeniyetçilik çığırından Türkiye'yi hiç kimse ayıramaz ve buna kimsenin gücü yetmez!" sözünü, gelecek için daha iyi bir murakabe vaadi ve sağ kışkırtıcılığına karşı savcılarımıza bir hatırlatma olarak alıyoruz. Çünkü bazı alâmetler gerçekten kötü idi.

Anadolu'da çıkan bir gazeteyi bana göndermişler. Birinci sayfada bir senatörün büyük başlıklarla bir demeci var. "Nurculuk serbest bırakılmalıdır. Risale-i Nur'u okuyanları deliğe tıkıyorsunuz. Nurculuğun karşısına dikilenler Türkiye'nin manevî yükselmesini istemiyenlerdir."

Nurculuk 31 Mart 1909 gericilik ayaklanmasına da karışan koyu ve kaba bir kürt yobazının cahilce uydurmasıdır. Bu adamın asıl adı Said-i Kürdî idi. Nurculuk düpedüz Vahdeticiliktir. Pekiy Nurcunun yeri hapisti de bu kadar açık propagandacının yeri senato mudur? Gazetenin çıktığı yerin savcısı uykuda mıdır?

Geçenlerde anlı sanlı bir gericinin Mehdî gibi karşılandığını gazetelerde okuduk. Dahası var: Dört yıl Rum ve Ermeni ve Yahudi ruhanîlerinin katıldığı Cumhuriyet bayramlarına yıllardır katılmıyan sözde bir din adamı Diyanet İşleri kadrosunda pek önemli bir nüfuz koltuğuna oturmuştur. Bu kişinin de söyledikleri ve yaptıkları Anayasanın 19 uncu maddesine taban tabana aykırı.

Tanrıya ve peygamberine inanmak, tanrıya karşı görevlerini öğrenmek ve yerine getirmek: Din budur. Hutbeler, vaizler Kur'anın yalnız ahlâk ve fazilet âyetlerinden ilham alacaktır. Din burada biter. Ötesi Anayasada "istismar" denen sömürücülük ve koyu, kaba taassuptur.

Sekiz yüz yıllık Endülüs'ü batıran ve bir tek müslüman kalmamasıya silip süpürten budur.

Osmanlı İmparatorluğunu batı ile birlikte bir yeni zamanlar devleti olmaktan alıkoyan, dağıtan ve çökerten budur.

Demokrasiden beri daha kara, daha cahilce bir gericilik başkaldırmıştır.

Bir ihtilâli ancak böyle bir gidişin yaratacağını bilen sol, şimdi onun kışkırtıcısı olmuştur. Arab yazısına hürriyet isteyen bir solcudur. Yeni yazı kanunu Anayasa'nın korunluğu altında. Savcı nerede?

Yirmi yıldan beri binlerce yeni cami yapılmıştır. Ezan okunmıyan minare yok. Din dersi verilmiyen müslüman okulu yok. Sağın istediği bu değildir. Din değildir. Atatürk devrimlerini, hattâ elinden gelse Tanzimat'tan bu yana yerleşen bütün bidatları kaldırmaktır. Olmaz bu. Yıkılır, yakılır, kana boğulur bu. Fırsatcıların beklediği şey!

Politikacılar bu kara ve cahilce gidişi ya açıkça sömürmekte, ya korkudan seslerini çıkarmamaktadırlar.

Bizimle görüşen A.P. aydınlarının da bu halden pek esef içinde olduklarını, ve gericiliğe sarılan koyu milliyetçi Atatürk düşmanı takımın partileri başına ancak belâ getireceğine inandıklarını görüyoruz.

Sağa karşı sol, sola karşı sağ: İkisi de ahmaklık. Ölümlerden ölüm beğenmek gibi.. Biz Türkiye'nin ne Suudî Arabistan zindanı, ne de Cezayir cehennemi olmasını istiyoruz. Atatürk Türkiyesi olarak gelişmesini istiyoruz.

141 ve **142** nci madde derler. İkisi de yürümeli derler. Sol gelir, adaletcilerine sağ yasağını, sağ gelir, sol yasağını yürüttürür..

Kaç yüzyıl lâzım aklımızı başımıza almamız için? Daha kaç defa batmamız lâzım?

(Dünya, 29.1.1966)

Halis Biçer

ALADAN, Prof. Dr. Yavuz

ANAYASAYI SAVUNMA ÖDEVİ

Ankara Üniversitesinin hukukçu ve siyasi bilimci mensupları ile yayınladığımız gerici akımlara karşı uyarı bildirisine karşı, erdemli kişiliğini yakından tanıyıp takdir ettiğim genç ve dinamik Başbakanımızın, 30 Ocak tarihli Cumhuriyette çıkan ilk tepkisinin kalbimde sevinç ve üzüntü ile karışık buruk bir duygu yarattığını açıklama ile söze başlamak isterim. Sayın Demirel'in beyanında sevindirici yön, hürriyet ülküsüne inanç ve bağlılığını belirten şu sözleridir: *"Hürriyet, çok güzel şeydir. Ben bir kişi ile aynı fikirde olmazsam dahi, başkalarının hürriyeti için mücadeleye girmiş bir insanım."*

Üzüntü doğuran sebep ise, hürriyet savaşı uğruna baş koymuş olduğunu açıklayan değerli Başbakanın aynı demecinde, Anayasayı ve vicdan hürriyetini savunma amacı dışında hiç bir ön ve art niyet gütmeyen bildirimize karşı, *"Bildiriler, çok moda oldu"* beyanıdır. Çok eski ve değerli arkadaşım Nadir Nadi'nin aynı günde çıkan başyazısında soyadı yüzünden ilk önde adı geçen bu makale yazarının, ne özel, ne de kamu hayatında modaya uyma, özellikle fikir ve vicdan özgürlüğünü geçici sahıs grup ve parti isteklerine âyarlama istidad ve tabiatı yoktur ve olmamıştır.

Bu açıklamadan sonra sayın Hükûmet Başkanımızın belirttiği ana ilke ve ödevler konusunda dostça ve kardeşçe bir anlaşma ve olumlu bir sonuçta birleşme çaresini bulmak ve araştırmak istedim.

1 — İnsanlık haysiyet ve şerefine aykırı keyfî ve kişisel yönetme eğilimi dışında kalan bir devlet idaresinin dayanıklık ve devamlılık temeli, vatandaşların kamu oyu ile meşruluğu kabullenip, desteklenen Anayasa düzenidir. Aslında Anayasa fiilî ve hukukî anlamda devletin varlık ve devamlılığını belirtip sağlıyan vazgeçilmez bir temel devlet yapısının beliriş şekilidir.

Bu görüş açısından yürürlükte olan Anayasa düzeninin zedelenip sarsılması, anarşiye yol açar. Anarşi ise her türlü gelişme ve ilerlemeyi imkânsız kılan bir toplum çözülmesi -başka bir deyimle- dağılması anlamını taşır. Bu yüzden en kötü ve ağır baskılı düzenin de, düzensizlikten daha iyi olduğu tezi, hürriyetçilerce de savunulmuştur. Buna karşılık, insanlık

haysiyetine en çok yaraşan rejimin, Jefferson'un dediği gibi, vatandaşlar üzerinde baskısını en az duyuran idare şekli olduğu da siyasi bilimcilerin kabul ettikleri kesin bir gerçektir.

2 — İnsan haysiyet ve şerefine karşı yapılan en ağır ve incitici müdahalenin, fikir ve vicdan hürriyetine yönelen baskı olduğu, insanlık tarihinde otuz hattâ yüz yıl süren din ve mezhep savaşlarının felâketli sonuçları ile ispatlanmış bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu dünya çapında büyük Atatürk'ün lâiklik ülküsü, Türk toplumunu, medenî bir birlik ve beraberlik havası içersinde kaynaştırıp dinî inanç ve kanaat ayrılıklarının yaratacağı korkunç musibet ihtimallerinden koruma ve kurtarma amacını gütmektedir.

Hal böyle iken, Anayasamızın 2. 19. ve 57 nci maddeleri ve yürürlükte bulunan diğer kanunlarımızla korunması perçinlenen lâiklik ilkesine karşı, son zamanlarda başta Diyanet İşleri çevrelerinden sızarak perde perde diğer devlet ve hükûmet sorumlularına da sirayet eden tepkilerin, vicdanlarda etki ve ürküntü yaratmaması imkânsızdır. Sayın Demirel'in *"Atatürk'ün açmış olduğu medeniyetçilik çığırından Türkiye'yi hiç kimse ayıramaz"* beyanı da herhalde bu konuda duyulan kaygılara bir cevap teşkil etse gerektir.

3 — Şurasını açıkça belirtemek gerekir ki, bahsi geçen bildiriyi imzalayanların, sadece Anayasa düzenini savunma ödevini taşıyan sorumluları uyarmadan başka hiç bir maksat ve emelleri yoktur ve olamaz. Fikrî ve siyasi bakımdan birbirinden farklı görüş ve eğilimleri temsil eden bu grubu, bir bildirinin altında birleştiren ana sebep, eğitimci ve düşünür olarak, halkoyunu memleket sorunları üzerinde gerektikçe aydınlatma sorumluluğunu taşımalarıdır.

4 — Aslında Anayasa düzeninin, dolayısiyle lâiklik ilkesinin korunulup savunulması ödevi -başta Cumhurbaşkanı ve hükûmet olmak üzere- Parlâmento ile Anayasa Mahkemesinin omuzlarına yüklenmiş bulunmaktadır. Nitekim 1961 Anayasası, sorumluluk esaslarını titiz bir dikkatle düzenlemiş bulunmaktadır.

Anayasa teorisi açısından, Devlet Başkanlarının esas vasfı, *"Anayasa koruyuculuğu"*dur. Eskiden beri Devlet Başkanlarının görevlerine başlarken, yazılı veya yazısız Anayasa sadakat yemini etmeleri geleneğinden kaynak alan bu vasıf, modern Anayasalarda hukukî mâna ve değer de kazanmıştır.

Nitekim Anayasamızın 96 ncı maddesi gereğince, cumhurbaşkanlığına seçilen zatın görevine başlayabilmesi ve herhangi bir hukuki tasarrufta bulunabilmesi için and içmesi şart-

tır. Seçileni hukuki anlamda da Cumhurbaşkanı kılan bu and formülü içinde açıkça *"Anayasayı sayacağıma ve koruyacağıma and içerim"* taahhüdü de vardır. Böylece Anayasa'nın korunması, Cumhurbaşkanı için sadece ahlâki ve siyasi değil, aynı zamanda hukuki bir ödev haline gelmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde Büyük Millet Meclisi üyeleri de 77 nci madde hükmünce, yaptıkları and içme ile Anayasayı savunma ödevini paylaşmış ve yüklenmiş durumdadırlar.

5 — Şu kadar ki bu ödevin hakkı ile yerine getirilmesi şekil ve derecesi Cumhurbaşkanı ile Büyük Millet Meclisi üyelerinin şahsiyet ve sorumluluk anlayışı ile siyasi mekanizmanın demokratik usullerle işleyişine bağlı kalmaktadır. Çeşitli sebeplerle siyasi mekanizmanın normal işleyişini engelleyen tıkanıklık, bozukluk ve aksaklıklar, en sonunda *-27 Mayıs öncesindeki acı tecrübelerin ispatladığı üzere-* Anayasa düzeninin koruyuculuk ödevini yüklenenler tarafından yıkılması neticesini doğurmaktadır.

Bilindiği üzere, 1924 tarihli Anayasamız da 16 ncı ve 38 inci maddelerde öngörülen *"tahlif"* törenleri, *"Mebuslara ve Reisicumhura", "Milletin bilâkaydüşart hâkimiyetine mugayır bir gayet tâkip..* etmiyecekleri; *"Cumhuriyet esaslarına sadakattan ayrılmıyacakları"* (Mad. 16), *"Reisicumhur sıfatiyle Cumhuriyetin kanunlarına ve hâkimiyeti milliye esaslarına riayet ve bunları müdafaa"* ödevlerini, yerine getireceklerini, kesin, kaçınılmaz ahlâki ve hukuki yüküm olarak tesbit ve teyid etmiş bulunuyordu.

1954 ten sonra, Meclisteki ezici çoğunlukla birer birer rafa kaldırılan bu Anayasa hükümleri, düzenli bir dikta rejimini bile gölgede bırakan şahsî ve keyfî bir idare sisteminin yerleşmesini önleyemedi. Bu gelişimde benim için en hüzünlü nokta, o günün iktidar ve muhalefet saflarındaki toplamı Meclis kadrosunun beşte birini aşan hukukçuların tutum ve davranışları olmuştur.

Çoğunu öğrenci sıralarında tanıyıp sevdiğim, karakter ve zekâlarına umut bağladığım bu kabiliyetli kuşak, kör kuvvetin dayanılmaz çekiciliğine kapılmış, hakkında, adaletin de, vatandaş refah ve saadetinin de *-bugün de moda olma yolunda görünen ve kayıtsız şartsız millî iradeyi temsil ettiği benimsenen-* Meclis çoğunluğunun karar ve dileklerinde belirdiği görüşü, siyasi hayatımıza hâkim olmuştur.

Büyük Millet Meclisinde eğitim seviyesi bakımından en yüksek temsil oranına ulaşan bu kuşaktan bir kısmı *-isteyerek veya istemiyerek katıldıkları-* maceralı akıntının şaşkınlığı içinde, kendilerinin eski hocaları tarafından zamanında ve etkili şekilde uyarılmadıklarından şikâyetçidirler.

Dahası var: Otuz beş yılı aşan eğitim ve öğretim görevimde edindiğim tek değerli servet olan, yurdun her köşesine dağılmış otuz bine yakın eski öğrencilerimden ara sıra karşılaştıklarım vatan yüzeyinde her gecikme ve aksaklığın baş sorumlusu olarak -*isterse bir el işaretiyle her şeyi yoluna koyabileceğini sandıkları*- eski hocalarını görmektedirler. Öte yandan asıl sorumlular gözünde bu satırların yazarı, bir uyarma bildirisini imzalama modasına kapılmış olma töhmeti altındadır. Bu çelişmeli kader, uyarıcılık misyonunu şerefli bir ödev olarak benimsemiş olanların gayretlerini arttıracak en kuvvetli sebep ve niteliktedir.

(Cumhuriyet, 5.2.1966)

Mehmet Alan

SELÇUK, İlhan

İŞTE VESİKASI!

Bugün size bir kitap tanıtacağım. Kitabı bana gönderen hudut boylarında görevli bir yüzbaşıdır. Köylerde bucaklarda ibadullah dağıtılan bu kitabın yazarı da *Adalet Partisi Kayseri Senatörü Hüsnü Dikeçligil*'dir. Demek ki Türkiye'nin kaderine hâkim en yüksek kurumlarından birinde vazife gören bir politikacımızdır. Hem de *"milli irade!"* ile Senato'ya seçildiğine göre bu önemli mevkii bir kat daha önem kazanıyor.

A.P. Senatörü Hüsnü Dikeçligil'in kitabı şu adı taşıyor:

"Hadis-i şerifler ışığında günün meseleleri"

Bir fikir vermek için sayfalar içinden rasgele seçtiğimiz parçaları sizlere sunuyoruz:

— *Altı zümre vardır: Onlara ben de lânet ederim; Allah da lânet eder, davetine icabet olunan Peygamberler de lânet ederler.*

Birincisi: Allahın kitabında değişiklik, fazlalık veya noksanlık yapmak istiyenlerdir.

Şimdi bu halihazırdaki birinci zümre, dini inkâr edenler, mânevi mirasımızı yoketmek istiyenler taifesidir. Ve içlerinden yine bu temelimizi baltalamak isteyen reformcu hokkabazları *insan lâfzı karışmamış Allah'ımızın kelâmı Kur'an'ımızda değişiklik yapmak çabası içerisinde olan zavallı* ilerici aydınlardır.

Her şeyi bu zaviyeden alarak da mevcut nizamı bu esaslar dahilinde değiştirmek istemektedir. Halihazırda bu görüşün uşaklığını yapan, sosyal adalet ve sosyalizmin çığırtkanlığını yapan İşçi Partisi etrafında halkalanmış olan bozguncuların gayesi, mevcut düzeni yıkıp, maddî, nefsani, cinsî gayeleri hedef ittihaz edinen, nizamlarını kurmak isterler, ve istemektedirler de!.. Diğer bir tâbirle bunlar Allah'ın kelâmını kaldırmak isteyen yönü şimale dönükler zümresidirler.

Mevcut ahval ve şerait içerisinde bu gibilerin durumu gün ışığına çıkmışken, hâlâ Müslüman Türklerin, tevekkülü yanlış anlıyarak aktif duruma geçmemesi, insanı hayretler içerisinde bırakmaktadır. Müslüman Türk zenginlerimizin gafletleri bizleri derinden derine düşündürmektedir. Bu gafletlerin daha çoğa malolmaması için, bizler elimizden geldiği kadar fikri mücadele ve mücahedemizi yapmakta kusur işlememeye

çalışmaktayız. Allah'ımız sapık ideolojili, mel'un düşünceli, satılmış kalem erbabları yazılarıyla, ilerici toplumcu çığırtkan aydınlarıyla uykuda olanlarımızı uyarmaya çalışmaktadır. Açıkçası gaflette olanlarımızı tektir etmektedir. Bunu görüp de lâf edebiyatıyla vakit geçiren, müesseseleşmiyen, gerçek İslâmın ışığında teşkilâtlanmıyan müminlere ne demeli? Zuhurat meydanda! Öyleyse derleyip toparlanmak için daha ne beklemekteyiz? Bunlardan ağır tektir ise helâkimiz olacaktır.

Görmüyor muyuz ki bu sapıklar Allah'ın haram kıldıklarını hep helâl saymak istiyorlar ve sayıyorlar. Yalnız Ehli Beyti değil, bütün peygamberleri, mukaddes kitapları inkâr edip, yoketmek için çalışıyorlar. Cümle sünnetleri terkedip, sünnet yolunda olanları gericilik ve yobazlıkla itham ediyorlar. Hayvanî, behimî hislerin, zevklerin zebunkeşleri bu adamlar medeniyet ve devrimcilik kisveleri ve maskeleri *altında mukaddesatımıza ve mukaddes bildiğimiz şeylere saldırıyorlar.*

Bu züppeler mukaddesat diye bir şey tanımazlar. Yollarda, yani ana caddelerde kollarını yavuklularının, aşiftelerinin boyunlarına atıp gezmek, bazen de parkında, mesiresinde apaçık öpüşmek, sarmaşdolaş olmak bu gibilerince hiç de ayıp değildir. Zira ilericiliğin, devrimbazlığın icabatındandır bunlar... Bu kaldırım dölleri kırık dökük kalemleri, devrik cümleleriyle bir de etrafına dersler vermiye, öncülük tasarlamıya çalışırlar. Bu sosyalizm söylentileri altında kundakçılığın envayi türlüsünü yaparlar.

Gusül abdesti nedir hatırlamıyan, dolayısıyle keçi gibi kokan bu mahlûklar, dinimize, din adamlarımıza saldırmayı âdet edinmişlerdir. Aynı zamanda medeniyetçi geçinirler. Medeniyetin şahikasına çıkmış olan Japonya, Batı Almanya, Birleşik Amerika devletlerinden asla bahsetmezler.

Gaflette bulunan kardeşlerim, sizler bu hayasız, imansız, ruhsuz ve muktevasız, materyalist, sözde sosyalist uşaklarla yerine göre ve icabedince elinle, yumruğunla, yani maddi gücünle, *zamanında servetinle, fikrinle, kaleminle mücadele etmez ve bundan kaçınırsan ne malın, ne canın ve ne de mukaddesatının hayrını görebileceksin.*

★

Bütün bunlar Adalet Partisi Senatörü Hüsnü Dikeçligil'in kitabından rasgele seçilmiş parçalardır. Daha ne inciler var ki, buraya sığdırmaya imkân yok.

Bana bu kitabı yollayan subay okuyucum, elinden geldiğince çevresini uyarmaya çalışmaktadır. Ama köylere kadar demir atıp örgütlenmiş olanların, okuması yazması olmıyan

halk üstündeki etkileri büyüktür. A.P. gibi bir iktidar partisinin en önemli mevkiinde bulunan bir kimsenin yukarıya çıkardığımız davranışı, Atatürk Türkiyesinin ne büyük tehlikeler karşısında bulunduğunu ve lâik Cumhuriyeti temelinden yıkmak istiyenlerin hangi yetkilerle bezenmiş bulunduklarını göstermektedir.

(Cumhuriyet, 6.2.1966)

Hüseyin Peker

AKSOY, Prof. Dr. Muammer

DANIŞTAY KARARLARI VE HÜKÛMETİN TUTUMU

Son günlerde Anayasa düzenimiz ve demokratik rejim bakımından kamu oyunu en çok ilgilendiren sorun, Danıştay kararlarının (özellikle yürütmenin durdurulması kararlarının) uygulanmamasının yaratacağı sonuçlardır.

Çağımızın muhtevaya dayanan demokratik rejim anlayışı ve Hukuk Devleti ilkesi sonucunda mahiyeti ve anlamı temelden değişmiş olan "Millî irâde" kavramını anlamamış kişiler, bir "millî irâde efsânesi" arkasına sığınarak, herşeyi yapabileceklerine vehmetmektedirler. Bu yanlış hayallerden biri de, iktidara gelen partinin ve Hükûmetin, idare kadrosunu hallaç pamuğu gibi atabileceği, istediği kamu görevlisini sandalyesinden uzaklaştırabileceği inancıdır. Başka bir yazımızda, Anayasamızın "tarafsız bir idare cihazı"nı yaratmak için ne gibi prensipler ve hükümler koyduğunu belirterek, böyle bir görüşün yanlışlığını ve bizim Anayasa düzenimizle bağdaşmazlığını ispatlıyacağız. Şimdilik şu kadarını belirtmekle yetinelim ki, iktidar partisinin idarecileri, sadece "partizan bir idare yaratma yetkisine sahip oldukları" yolunda ters bir görüşe kendilerine kaptırmakla kalmamışlardır. Aynı zamanda, saptıkları bu yolda hiç bir hukukî engel tanımayacaklarını da ortaya koymuşlardır. Yüksek Danıştay'ın verdiği kararları hiçe sayan bir çok bakanın fiilî tutumu, Hükûmetin, Hukuk Devleti ilkesini asla ciddiye almadığını belli etmiştir.

Bugün öyle bir noktaya geldik ki, mesele -maden ve petrol alanında memleket yararına bekçilik yapan iki Genel Müdür başta olmak üzere- Anayasanın ve kanunların sözüne ve ruhuna uyduğu için görevlerinden uzaklaştırılması şöyle dursun, mükâfatlandırılması gereken (yetenekli, çalışkan, dürüst, partizanlıktan uzak ve medenî cesaret sahibi) kamu görevlilerini görevden uzaklaştırarak "partizan bir idare yaratma"nın çerçevesini çoktan aşmıştır. İktidar partisi idarecileri, Anayasanın 114 üncü maddesi hükmünün öngördüğü Danıştayın denetlemesini tanımak istemiyor. "Danıştay kararlarını infaz etmeğe mecbur değiliz, bundan zarar gören kimselerin zararını Devlet hazinesi ödeyecektir; fakat biz, istediğimiz partizan ajanı idare sandalyesine yerleştirmek ve bize âlet olmıyanları uzak-

laştırmak yetkimizin Danıştay kararları ile sınırlanmasına razı olamayız" anlamına gelen, garip bir takım sözler sarfediyorlar. İşte yalnız demokratik rejime değil, Devlet çağının kavramlarına bile sırt çevirme, yani aşiret devri kavramları ile hareket ediş ve böyle ilkel bir devrin lûgatçesi ile konuşuş karşısındayız.

Bugün tartışmanın görünüşteki merkezini, Danıştayca verilen yürütmenin durdurulması (icranın tehiri) kararları teşkil etmektedir. Görevinden, hukuka aykırı (sakat) bir idarî tasarrufla uzaklaştırılmış kamu görevlisi lehine Danıştayın verdiği yürütmenin durdurulması kararının anlamı ve sonucu, "iptâli dâvâ edilen karardan önceki hukukî durumun, derhal ve kendiliğinden yürürlüğe girmesi 'dir. Bir kararname ile Genel Müdür A yerinden uzaklaştırılmış ve B onun yerine atanmış ise, yürütmenin durdurulması kararının tebliğ edilmesi üzerine, A Genel Müdür statüsü içerisine girer (Genel Müdür sıfatını tekrar kazanır). Çünkü onu Genel Müdürlükten uzaklaştıran karar artık yürürlükte değildir (yürürlükten çıkmıştır). B ise Genel Müdürlük statüsünden çıkmıştır; zira onu Genel Müdürlüğe atayan karar artık yürürlükte değildir. Kısacası, yürütmenin durdurulması kararları, iptâli istenilen idarî tasarruftan (karardan) önceki hukuki durumu aynen geri getirirler.

Yürütmenin durdurulması kararlarını uygulamamak (kâğıt üstünde bırakmak) isteyen ilgililer ve Bakanlar, bu kararların ancak verildikleri andan sonraki duruma etkisi olduğunu, ondan önceki hukukî durumun ise, daha önceki gibi devam edeceğini iddia etmektedirler. Bu yanlış görüşe karşı, memleketimizin en tanınmış İdare Hukuku otoritelerinden değerli Profesör Dr. Lûtfi Duran'ın "Danıştay ve Yürütme" başlıklı incelemesinden şunları nakletmekle yetiniyoruz:

"Danıştay", yürütülmenin geciktirilmesine karar verince, yeni tâyin tasarrufunun sebebi ve dayanağı ortadan kalkmış ve kendiliğinden meriyetini kaybetmiştir. Bunun aksi düşünülür ve kabul edilirse; yürütmenin geciktirilmesi kararları, idarenin ara yerde ihdas edeceği emri vâkiler yüzünden hemen daima tesirsiz bırakılmış olur. Çünkü, uyuşmazlık konusu işlemin yürürlüğe konması ile Danıştay'ca yürütmenin geciktirilmesi kararının tebliği arasında, mutlaka ve bazan uzunca bir süre geçeceğinden; idare bu arada yapacağı muamelelerle bu tedbiri hükümsüz kılabilir. Halbuki yürütmenin geciktirilmesi usulünün ihdasından maksat, dâva konusu idarî kararın alındığı andan önceki hukukî durumu iade ile devam ettirmektir. Bu hususiaki kararın tesiri, sadece muameleleri olduğu noktada durmaktan ibaret kalırsa; Danıştay'ın bu acele müda-

halesi hiçbir fayda sağlayamaz. Onun için tehiri icra kararı, eski durumun kendiliğinden geri gelmesini temin eden bir mahkeme işlemidir.

Emredici mahiyetteki tehirî icra kararı, doğrudan doğruya ihtilâflı tasarrufu yürürlükten kaldırır. Yürütmenin geciktirilmesi kararının hukuki mahiyeti ve müessiriyeti böyle olduğuna göre, bunun yerine getirilmesi için araya idarenin yeni bir tasarrufunun girmesine ne lüzum ve ne de yer vardır. Çünkü bu karar, *idarenin evvelce yapmış olduğu işlemin yürütülmesine ve hüküm ifade etmesine engel teşkil etmekte,* dolayısıyle ona dayanan muameleleri de *askıya almakta ve doğrudan doğruya eski hali iade etmektedir.* Bu itibarla, hakkındaki görevden uzaklaştırma kararı Danıştayca yürürlükten alıkonulan memurun, sadece yetkili âmirine durumu bildirerek, *eskiden olduğu gibi, çalışma saatinde görevine gitmesi ve devam etmesi,* tehiri icra kararının hukukî icabı ve tabiî bir neticesidir. Yürütmenin geciktirilmesi kararının icrası için, idarenin yeni bir tasarruf yapması mümkün ve mevzuubahis olmadığından; yetkili makamın ayrıca bir hususta *iznini elde etmeğe hacet yoktur.* Aksi halde Yüksek İdare Mahkemesi olan Danıştay'ın aldığı acele bir tedbir olan tehiri icra kararının yerine getirilmesi, idarenin takdirine ve hattâ keyfine bırakılmış olur. Oysa, Anayasamız açıkça, "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez" diye emretmektedir. Bakanlar ve idareciler, herhangi bir sorumluluk bahane ve mazereti ile mahkeme kararı olan Danıştay'ın yürütmenin geciktirilmesine dair kararını değiştiremeyecekleri gibi; buna uymayan işlemler yapamazlar ve bunun yerine getirilmesini bir an bile geciktiremezler. Çünkü demokratik hukuk devletinde, yargı organının tasarrufu, diğer bütün organların işlemlerinden üstün, son ve kesindir."

Aynı görüşleri dile getiren değerli İdare Hukuku Profesörü Ragıp Sarıca da, 8.1.1963 günlü makalesinde, idarî kararların -hukuken sakat olsalar bile- idare tarafından, idare edilenler aleyhine re'sen icra ve infaz olunabilmeleri imkânı karşısında, fert için tek çare ve garantinin, Danıştay'ca verilecek tehiri icra kararları olduğuna işaret etmektedir. Yargıtay eski başkanlarından Sayın Baha Arıkan ve değerli Profesör Dr. Faruk Erem de, aynı sonuçlara ulaşmaktadırlar.

AP iktidarının atadığı Genel Müdürler, ilgili Bakanlar ve Hükûmet sözcüsü, "madem ki yeni atanan şahıs işe başlamıştır, o halde icranın durdurulması kararının konusu kalmamıştır" yolunda garip ve aldatıcı bir görüşün savunucusu olduklarından, Yüksek İdare Mahkememize başvurarak "yürütmenin

durdurulması kararlarının anlamının açıkça belirtilmesi" istenmiştir. Dâva Daireleri Kurulu, 4.2.1966 günü oybirliği ile vermiş olduğu 965/473 sayılı tarihî önemdeki kararında, iktidarların her türlü demagoji ve kaçamak yoluna sapmaları imkânını ortadan kaldıran bir tavzihte bulunmuştur:

"İdare Hukuku ilkelerine göre, iptal kararları iptali istenen idarî tasarrufu ve ona bağlı işlemleri, ittihaz edildiği tarihten itibaren ortadan kaldırarak o *tasarrufun ittihazından önceki hukuki durumu ortaya koyar.* Bir iptal dâvasında verilmiş bulunan yürütmenin durdurulması kararı da, *aynı niteliktedir.* Yani henüz ortada bir iptal kararı bulunmadığı halde, *iptali istenen idari tasarrufu ve onun sonucu olan işlemleri durdurur ve tasarruf ve işlemlerin ittihaz ve icrasından önceki hukuki durumun yürürlüğünü* sağlar. Yürütmenin durdurulması kararlarının bu niteliği dolayısiyle, artık tasarruf uygulanmıştır, durdurma yapılamaz def'i, hukuka dayanan, itibara değer bir def'i olamaz. Bir idarî tasarrufun iptali ve yürütmenin durdurulması talebi, daima idarî tasarrufun ittihazından ve tebellüğünden sonra yapılacağı ve idarî yargı yerinde daha da geç bir tarihte karar verileceği cihetle, böyle bir def'in kabulü, yürütmenin durdurulması kararlarını daima kâğıt üstünde bırakmak sonucunu elde etmeğe yarar ki, bu da *bir yargı kararının idarece uygulanmaması durumunu yaratır ve böyle bir tutum Anayasa hükümlerine de aykırı düşer.* Danıştayımızın kuruluşundanberi verdiği sayısız yürütmenin durdurulması kararları ile de teyid edilen ve uykarıda açıklanan hukukî esaslar, açıklama konusu yapılmak istenen durdurma kararının niteliğini de ortaya koymaktadır."

Danıştay'ın bu kararı, hukukî bilgiden tamamen yoksun olan, fakat birazcık olsun sağduyu ve iyiniyet sahibi kişileri ve sorumluları aydınlatmak ve uyarmak için, gerekli açıklık ve belâgata sahiptir.

(Milliyet. 14.2.1966)

ATAY, Falih Rıfkı

POLİTİKA

Diyanet İşleri bütçesinde hükûmet ciddî tenkidlere uğramıştır. Gerçi Hükûmet üyelerinden nicelerinin bu tenkidlere uğramıyacak aydınlar olduğunu biliyoruz. Onsekizinci yüzyıl sonlarındanberl süregelen bu gericilik tartışmasının yirminci yüzyıl ortasından on beş yıl sonra Büyük Millet Meclisinde hemen hemen aynı demagoji üzerinden hortlamasına şaşmamak elden gelmez. Din, dünya ve eğitim işleri ile ilgilendirildi mi, şeriatçılık demektir. Türkçe gericilik, Osmanlıca "irtica" demektir. Devletimizin Viyana kapılarından Sakarya kıyılarına kadar süren onulmaz derdi demektir.

Bir gün gelir, iki kere iki dört etmiyebilir. Bu tarih gerçeği ise değişmez.

Devlet Bakanına Meclis lokantasında Nurcu ve Süleymancı kimselerle yemek yemediği sorulmuş.

"Hayır!" dememiş, de gazetenin yazdığı doğru ise, "Millî Misak sınırları içinde bulunan bütün vatandaşlara kapımız açıktır, kimin Nurcu kimin Süleymancı olduğunu tahkik etmek bize düşmez!" demiş.

Düşer Bakanım düşer. Bir masada yemek yiyecek kadar içli-dışlı olduğu kimselerin ne olduklarını bilmek Bakana değil, herkese düşer. Millî Misak sınırları içinde Süleymancı ve Nurcular gibi, yankesici ve dolandırıcılar da vardır. Kim olduklarını anlamadan yanınıza sokup kendinizi çarptırır mısınız?

Vazgeçin bu din sömürücülüğü yatırımından. Yüzelli yıldanberi din sömürücülüğü yatırımı yapanların sonları ne olduğunu bilmiyorsanız size anlatalım.

Bakın bu soruşturmamak yüzünden hükûmetinizi ne güç duruma düşürmüşsünüzdür. Tanık ve belgeleri aslâ reddedilemez olduğu için, hemen Diyanet İşlerini çağırıp anlayınız:

1 — İstanbul'da iken dört yıl, Rum ve Ermeni patrikleri ile Yahudi hahamının katıldığı Cumhuriyet Bayramı törenine neden gitmemiştir?

2 — Makama gelir gelmez, Atatürk'ün kabrini kara tırnakla eşeleyip kemiklerini çıkararak yakmak demek olan Ayasofya işini neden körüklemiştir?

3 — Sağ olan iki Başbakanının da bizzat Atatürk tarafından sadece Milletlerarası ve Türklük şerefi adına verdiği bir

karar olduğunu bildikleri halde, bunun basit bir hükûmet kararı olduğu yalanını çıkaran ve sömüren kimdir?

Gericilik damgası, komünist damgası kadar, belki de beter bir şeydir.

Sayın Başbakan:

Aman rejim tartışmasını keselim, diyor.

Yerden göğe kadar hakkı var. Rejimin soldan tehlikesi yeni çıktı. Bilindiği üzere, yarım asırdanberi bu tehlike daima sağdan gelmiştir.

(Dünya, 21.2.1966)

İlhami Erican

KAPANİ, Prof. Dr. Münci

MİLLÎ İRADE EFSANESİ

Son zamanlarda "milli irade" deyimi gene bir hayli rağbette olan ve iktidar çevrelerince sık sık tekrarlanan bir söz haline geldi. İktidar partisi, genel seçimlerde seçmen oylarının çoğunluğunu topladığı için "millî irade" ile işbaşına geldiği ve millî iradeyi temsil ettiği iddiasındadır. Birçoklarınca bu kavram âdeta demokrasi prensibinin âmentüsüdür; karşısında akan suların duracağı, bütün kapıların ardına kadar açılacağı tılsımlı bir formüldür.

Hemen her tartışmada uluorta ileri sürülen millî irade, gerçekten bazılarınca sanıldığı gibi demokratik düzenin temelini mi teşkil eder? Kamu hukuku ve sosyal bilim açısından millî iradenin bugünkü anlamı ve değeri nedir? Anayasamızın dayandığı demokrasi anlayışının herkesçe ve özellikle sorumlu mevkide olanlarca iyice kavranabilmesini sağlamak bakımından bu konunun aydınlığa kavuşturulmasında büyük fayda olsa gerek.

Millî irade doktrininin bir zamanlar geniş yankılar uyandırdığına ve milletlerin siyasî hayatlarında derin tesirler yaratmış olduğuna şüphe yok. Bu doktrinin babası, onsekizinci yüzyılın ünlü filozofu J. J. Rousseau'dur. "Toplum Sözleşmesi" (Contrat social) adlı eserinde Rousseau uzun uzadıya "genel irade" kavramı üzerinde duruyordu. Ona göre genel irade, toplumun üyesi olan fertlerin özel iradelerinin birleşmesinden ve kaynaşmasından meydana gelen üstün bir kollektif iradeydi. Toplum içinde egemen iktidar da, hiçbir zaman şaşmayan, yanılmayan ve daima doğru yolu bulan bu üstün iradeye ait olmalıydı. Hürriyet ancak böyle gerçekleşebilirdi. Genel irade bir halk oylaması sonunda ortaya çıkacaktı ve oybirliği mümkün olmadığına göre çoğunluğun iradesi bunu belirtecekti. Ancak, çoğunluğu iradesi bütün toplumun müşterek iyiliğine yönelmiş olduğu cihetle aslında azınlığın iradesini de kapsıyor sayılırdı ve neticede azınlık da genel iradeye katılmış demek olurdu.

Rousseau'nun bu fikirleri, hayli bulanık ve mantık yönünden çok su götürür olmalarına rağmen, o zamanlar, mutlak hükümdarların despotizmine son vermek için savaşanlara çok parlak ve çekici göründü. Fazla ince eleyip sık dokumadan,

kralın mutlak hâkimiyeti yerine halk hâkimiyetini getireceği sanısıyla bu fikirlere dört elle sarıldılar. Fransız ihtilâli genel irade ilkesini demokrasinin bir sloganı haline getirdi. Ve böylece büyük bir efsane doğmuş oldu.

Burada sırası gelmişken önemli bir noktayı işaret etmek yerinde olur: Genel irade ya da millî irade kavramı, Fransa'da doğmuş, tamamen Fransız menşeli bir kavramdır. Anglo-Saxon demokrasilerinde bu kavram hiçbir zaman yer tutmamıştır. Bizim hukuk ve siyaset literatürümüze girişi de, kamu hukukumuzun uzun süre ve geniş ölçüde klâsik Fransız kamu hukuku doktrinin tesiri altında kalışındandır. Ancak ne var ki, millî irade deyimi memleketimize bir buçuk asıra yakın bir gecikme ile gelmiş ve kendi anavatanında bilim alanında bütün önem ve itibarını kaybettikten sonra bizde moda olmuştur.

Gerçekten, bugün artık modern kamu hukuku ve siyasî bilim açısından "millî irade" tamamen sakat ve anlamsız bir deyimdir. Yirminci yüzyılın en büyük hukuk otoritelerinden biri olan Léon Duguit'nin de belirttiği gibi, bu fizik-ötesi bir yapıntıdır, sosyal gerçeklikle hiç ilgisi olmayan bir fiksiyon'dur. Seçimlerden sonra millî iradenin "tecelli" ettiğinden bahsedildiği zaman aslında kastedilen şey nedir? Herşeyden önce şunu sormak gerekir: Milletin iradesi olabilir mi? Millet, geçmiş nesilleri ve gelecekteki kuşakları içine alan bir manevî kavramdır. İrade ancak gerçek kişilerde bulunduğuna göre manevî kavramların iradesi diye bir şeyden bahsedilemiyeceği aşikârdır. Demek ki, "millî irade" diye bir şey yoktur ve olamaz. Şu halde, acaba milletin bugün yaşamakta olan bölümünü teşkil eden halk mı ve halkın iradesi mi kastediliyor? Halkın iradesi deyimi de realiteye uymaz, çünkü bu, tüm vatandaş kitlesinin iradelerinin toplamını ifade eder. Oysa, "halk"a, çocuklar ve kısıtlılar dahil olduğu gibi, medenî rüşde eriştiği halde seçmen yaşına gelmediği için oy kullanamıyan oldukça geniş bir kitle de dahildir.

Son tahlilde ve gerçekçi bir açıdan bakıldığı zaman seçimler sonunda beliren ve millî irade, ne genel irade, ne de halk iradesidir, fakat sadece şudur: Seçimde oylarını kullanmış olan seçmenlerin çoğunluğunun siyasî tercihi.

Şüphesiz ki, mesele sırf bir terim meselesi değil. Seçmen çoğunluğunun siyasî tercihine "millî irade" yaftasını yapıştırmak sadece yanlış olmakla kalsa üzerinde durmağa değmiyebilir. Fakat bu yalnız hatalı değil, aynı zamanda tehlikelidir. Millî iradeyi temsil ettikleri zehabında ve iddiasında olan iktidarlar çoğu zaman sakat bir demokrasi anlayışı içinde ters davranışlara sürüklenmişlerdir. Bunlar, demokrasiyi düpedüz

bir "sayı üstünlüğü rejimi" olarak anlamak eğiliminde olduklarından, çoğunluğun sırf çoğunluk olmak itibariyle daima haklı olduğu ve her istediğini yapabileceği sanısına kapılmışlardır. Bu bâtıl düşünüşün gerçek demokrasi ile hiçbir ilgisi bulunmadığını ve sonunda toplumu istibdatların belki en kötüsü demek olan çoğunluğun istibdadına götürdüğünü artık bilmeyen kalmamıştır.

1950-1960 devresinde Demokrat Parti iktidarı böyle çarpık bir anlayışın temsilcisi olmuştu. Bu devrede demokratik hürriyetler teker teker kısılırken, hattâ birçoğu kökünden baltalanırken, hukukdışı ve Anayasadışı davranışlarla gittikçe ağırlaşan bir baskı rejimine doğru gidilirken hep aynı parola tekrarlanıyordu: *"Biz millî iradeyi temsil ediyoruz. Hiç kimse ve hiçbir şey bu iradenin karşısına çıkamaz."*

Bugün aynı zihniyetin yavaş yavaş yeniden dirilmek istidadında olduğunu gösteren belirtiler karşısındayız. Oysa artık iktidara geçenlerin bilmeleri gerekir ki, 1924 Anayasasından tamamen farklı olan yeni Anayasa sistemimiz millî irade edebiyatına hiç de elverişli değildir. Yeni Anayasa, hukuka bağlı devlet ilkesini en geniş anlamıyla benimseyerek siyasî iktidarın kullanılışını belirli kurallarla sınırlamıştır. Artık yalnız yürütme organının karar ve işlemleri değil, fakat yasama organının tasarrufları (kanunlar) da yargı denetimine tâbi bulunmaktadır. Kısaca, parlâmentonun üstünlüğü prensibi yerine, Anayasanın üstünlüğü prensibi gelmiştir.

Öte yandan, Anayasa hukukî teminat müesseselerinin yanısıra Üniversite ve TRT gibi özerk kuruluşlara yer vermek, siyasî partileri, basını ve sendikaları belirli haklar ve dokunulmazlıklarla donatmak suretiyle plüralist bir toplum düzeni yaratmıştır. Zamanımızın plüralist toplumlarında adı geçen kuruluşların kamu oyunun oluşmasında ve gelişmesinde birinci derecede rolleri vardır. Ve genc bu toplumlarda iktidarın kullanılışı yalnız parlâmentonun ve yargı organlarının denetimi altında bulunmakla kalmaz, aynı zamanda kamu oyunun da gözetimi ve kontrolü altında bulunur. İktidarı geçici olarak ellerinde bulunduranlar, atacakları adımlarda daima kamu oyunun muhtemel tepkilerini hesaba katmak durumundadırlar.

Nihayet bütün bunların dışında, memleketin içinde bulunduğu özel şartları da gözden uzak tutmamak gerekir. Henüz birkaç yıl gibi toplum hayatında çok kısa sayılacak bir süre önce ihtilâl geçirmiş olan bir sosyal bünye, ancak birkaç hafta önce ameliyat geçirmiş bir adamın bünyesine benzetilebilir. Nasıl ki yeni ameliyat geçirmiş olan adam çok dikkatli olmak ve yarasını kanatabilecek hareketlerden kaçınmak zorunda ise, ihtilâl operasyonundan geçmiş bir toplumu yönetenler

de yeni bir kriz yaratabilecek bazı davranışlardan dikkatle kaçınmak zorundadırlar. Normal şartlar altında belki fazla yadırganmıyacak ve tabiî karşılanabilecek bazı icraat, henüz tam mânasiyle normale dönmemiş bir ortamda şiddetli reaksiyonlar uyandırabilir. Bu basit gerçeği görmemek için ileri derecede siyasî miyoplukla malûl olmak lâzımdır.

Memleketimizde demokratik düzenin yerleşmesini sağlamak konusunda en büyük sorumluluk şüphesiz ki, iktidar partisine düşer, Adalet Partisinin başında bulunanların, tutum ve davranışlarını yeni Anayasa düzenimizin ruhuna ve temel prensiplerine süratle intibak ettirmelerinde demokratik rejimin geleceği bakımından kesin zorunluk vardır. Bunun için de herşeyden önce kendilerini lüzumsuz ve tehlikeli kuvvet denemelerine götüren çoğunluk kompleksinden sıyırmaları gerekir. Memleketin siyasî gerçeklerine gözlerini kapayarak huzursuzluk ve gerginlik yaratıcı davranışlara girişmek, ondan sonra da "rejim meselesini konuşmak için sebep var mı?" diye sormak herhalde basiretli bir tutum sayılamaz.

Son gelişmeler karşısında iktidar partisi liderlerinin olumlu yönde yeni bir durum muhakemesine girişeceklerini ümit etmek isteriz. Bu arada, akla, bilime, gerçeklere aykırı olan ve iktidarda bulunanlara daima bir başdönmesi veren "millî irade" deyiminin artık siyasi sözlüğümüzden çıkarılmasının da rejimin sağlığı bakımından faydalı olacağına inanıyoruz.

(Milliyet, 27.2.1966)

NADİ, Nadir

CESUR OLUNUZ!

Cesaretten yoksun olanlar hiçbir iş başaramazlar. Bir amaca ulaşabilmek için herşeyden önce cesur olmak gerekir. Ama cesaret nedir? Eline geçirdiği muşta ile Meclis salonunda önüne gelenin kafasını gözünü patlatmak herhalde bizim inandığımız anlamda bir cesaret belirtisi değildir.

— Çoğunluk bende ya, dilediğim tasarıyı, dilediğim an kanunlaştırırım!

Zihniyetine dayanarak ne 27 Mayıs, ne 29 Ekim rejiminin felsefesini yaratan uzak yakın etkenlerden bir tekini bile hesaba katmaksızın bildiğini okumaya kalkışmanın da, bizim inandığımız anlamda, cesaretle bir ilişiği yoktur. Cesaret, ancak bir ülkünün hizmetinde ve bilinçli olduğu ölçüde bir anlam kazanır.

Nereden geldik, nereye gidiyoruz? Özgürlük ve çağdaş uygarlık savaşımızın uzun geçmişini bir yana bırakalım, son beş-on yılın ibret dolu olaylarına bir göz attığımız zaman bilinçli cesaret örneklerinin daima yapıcı fikirler etrafında kümelendiğini görürüz. Bu fikirleri yadırgayanlar, ya da bu fikirlerden korkanlar hep muştalara sarılmak ve düşünceyi yumruk gücü ile boğmak eğilimini göstermişlerdir. Cesaret, işte kaba kuvvetin bu çeşit saldırıları karşısında da yılmamak ve fikir özgürlüğü alanında elde edilen kazançları iftiraya, hakarete, muştaya ve şiş'e karşı da olsa gene fikirle savunmaktır.

Bu fakir millet bu günlere erişinceye dek çok çile doldurdu. 27 Mayıs'ın getirdiği temiz hava ise birtakım ciğeri bozukların rahatını kaçırdı. Bunlar gözümüzün içine baka baka yalan söylemeyi de marifetli bir politika taktiği sanarak rejimi gerisin geriye 1950-1960 çıkmazına bir daha sürükleyebilecekleri umudundadırlar. Atatürkçü, hürriyetçi, 27 Mayısçı ve halktan yana olduklarına dair utanmadan and içerler. Gerçek Atatürkçüleri türlü isnatlarla halkın gözünden düşürmeye çalışırken, el altından halk, hürriyet ve Atatürk düşmanları ile işbirliği etmeyi de bir an unutmazlar. Demagojinin her türlüsüne, daha olmazsa kaba kuvvete başvurmakta hiçbir sakınca görmezler.

F. 17

Bu koşullar altında ilerici aydının görevi yılmamaktır. Yurdumuzun kalkınması, halkımızın refahı için gerekli reformları bütün engellere rağmen savunmalıyız. Halktan gizlenmek istenen fikirler halka açıkça anlatılmalıdır. Demokrasi açıklık rejimi demektir ve 27 Mayıs Devrimi tarihimizde ilk defa olarak bizi böyle bir açıklık ortamına kavuşturmuştur. Karanlık ruhlu gerici kalabalığının en büyük korkusu da bu açıklık ortamının yurdumuzda kök salıp tutunmasıdır. Bu korku gericilere dehşet vermekte ve onları "Çoğunluk bizde ya..." zihniyetine dayanarak Anayasayı çiğnemeye doğru itmektedir. Seçim Kanununu değiştirebilir, gelecek seçimlerde de yeter çoğunluk sağlayabilirlerse, kimbilir belki bu özlemlerini parlâmenter usullere başvurarak da deneyeceklerdir.

Bunu başarabilirler mi, başaramazlar mı? Tarihimizin akışına bakılırsa, böylesine yüzgeri tersine bir dönüşe ihtimal vermek güçtür.

Fakat, memleketini seven ilerici aydınlar, "Olur mu, olmaz mı?" diye düşünmeden bu gidişe karşı cesaretle savaşmalıdırlar.

Tarihin omuzlarımıza yüklediği bir görevdir bu.

(Cumhuriyet, 8.3.1966)

Picasso

TOKER, Metin

ŞEYTAN TAŞLAYANLAR

Eğer bugün Türkiye'de bir âcil tehlike yoksa, o da komünizm tehlikesidir. İçerde komünizmin, bir hareketin arefesine gelmiş kadar kuvvet kazandığını sanmak, dış komünizmi ise kapımızın hemen eşiğinde bilmek, bir samimiyetsizliğin ve bir hesabın değilse, mutlaka bir vehmin delilidir. Bütün tarih boyunca Türk toplumunda ilerici hareketler böyle vehimler tahrik edilerek durdurulmak istenmiştir. Ama, gene bütün tarih şahittir ki, Türk toplumunun sağlam kuvvetleri, daima ordunun subay kadrosunun şahsında temsil edilmiş olan aydın tabaka engellerin hepsini yenerek memleketi batı yönünde ilerlemeye muvaffak olmuştur. Neticenin gene böyle olacağından hiç kimse şüphe etmemelidir.

"Komünizm" ve "komünist"in bugün, eski "dinsizlik" ve "gâvur" yerine kullanıldığını görmemek imkânı yoktur. Komünizmi telin etmek için tertiplendiği bildirilen ve üniversite gençliğinin malı gibi gösterildiği halde kaba malzeme olarak Konya esnafının dahi kullanıldığı bir mitingte Ayasofya önüne gidip, "Kahrolsun komünistler.. Ayasofya'nın cami yapılmasını istiyoruz!" diye bağırmak, üzerinde ibretle durulacak bir davranıştır. Ayasofya'yı camilikten çıkarıp müze yapan, Türkiye'deki ilerici hareketlerin en güclüsünü gerçekleştirmiş Kemal Atatürktür. Bunun ne komünizmle, ne komünistlerle bir ilgisi vardır. Ayasofya'da ezan okunursa komünizmin kahrolacağını zannetmek ise pek iptidaî bir görüştür. Ama görüşün önemi, komünizmle mücadele adı altında Türkiye'de bir defa daha hangi mücadelenin başlatıldığını açık olarak göstermesidir.

Komünizmin, yayılma istidadını bünyesinde taşıyan bir cereyan olduğu muhakkaktır. Bu tabiatı itibariyle komünizm, bütün batılı toplumlarda kontrol altında tutulması gereken bir sosyal mikrop olarak görülür. Komünizmi yasaklamış olan memleketlerde bu, bir polis mücadelesidir. Komünizmi açık tutmuş memleketlerde yapılan ise, fikir plâtformunda propaganda ve antipropagandadır. Ancak iptidaî toplumlardadır ki, komünizmin üzerine tertipli mitinglerle gidilmektedir. Tertipli mitinglerle bir yere varılmak kabil bulunsaydı, bugün Kıbrıs bizim olurdu.

Her yerde olduğu gibi Türkiye'de de bir komünist faaliyetinin ve komünistlerin mevcudiyeti muhakkaktır. "Komünist diye komünist parti mensubuna derler. Türkiye'de komünist parti yoktur. O halde komünist de yoktur" mantığı bir kripto safsatasından başka şey değildir. Komünistlerin taktikleri de, yıllardır, az veya çok ölçüde meydana çıkmıştır. Bir yandan, toplumun alt tabakalarında hücre faaliyetiyle yayılmaya çalışırlarken üst tabakalarda, bilhassa yayın ve sanat çevrelerinde yuvalandıkları sır olmaktan çıkmıştır. Bunlar, Türkiye'de hep bilinmektedir. Ama bu klâsik faaliyet bugün ne olağanüstü bir gelişme göstermiştir, ne de olağanüstü bir tedbire lüzum hissettirmektedir. Komünizmin, şimdi bir ucu iktidarda bulunan zihniyet tarafından, bazı tertip ve tasavvurlar için bahane diye kullanıldığı ortadadır.

Türk toplumundaki gerçek olağanüstü gelişme, 27 Mayıstan bu yana sosyal ve ekonomik sorunların ön plâna geçmiş olmasıdır. Bu tartışmalarda sol fikirlerin kendilerini duyurması ve tesir yapması kaçınılmaz bir vâkıadır. Amerika dahil dünyanın bütün demokratik toplumları kendi ortalarının soluna doğru kayarken Türkiye'de sağın, fikir plâtformunda solla başa çıkabilmesi kolay düşünülebilir bir husus değildir. Bu solu, komünizmle karıştırmamak lâzımdır. Zaten yeni komünist avcılarının da bunu karıştırmadıkları, şimdilik "gafil" etiketi altında Koç, Eczacıbaşı veya Burla gibi müesseselere musallat olmalarından bellidir. Eğer Cağaloğlu şeytan taşlayıcılara açık tutulsaydı şüphesiz Cumhuriyet, Milliyet ve Akşam gibi gazeteler de kendilerine düşen ihtar yapını alacaklardı. Nihayet CHP ve İnönü, şimdi kaba kuvvetle karşısında mücadeleye geçilen gelişme fikirlerinin siyaset alanındaki temsilcilikleridir. "Kahrolsun komünizm!.. Ayasofya cami yapılmalıdır!" sloganının sahibi mukaddesatçılar, savaşlarını, komünist cepheye karşı değil, Eczacıbaşı'dan CHP'ye uzanan ve halkaları arasındaki politik irtibatı bu kadar az olan bir ilerici cepheye karşı yapmaktadırlar. Bu cephe komünizme karşı tesirli aşının sosyal ve ekonomik meselelerin çözümü olduğunu söylerken mehter takımını başa alan mitingçiler, "Komünizme karşı en tesirli silâh, dindir" dövizini ellerinde taşımaktadırlar. Halbuki komünizm ilk, bütün Avrupa topluluklarının en dindarı Rus toplumunda patlamıştır ve bugün birçok geri müslüman memleketler, sosyal ve ekonomik meselelerini halledemediklerinden dolayı komünizmin şiddetle tehdidi altındadırlar.

Komünizme karşı Nurculuk, Süleymancılık, Yezidilik, yani ümmetçilik ve şeriatçılık.. Komünizme karşı besleme dernekler.. Komünizme karşı Ayasofya'dan ezan.. Komünizme karşı

Konya Esnaf Derneği temsilcisinin üniversite gençliğine söylevi..

Bu komünizmin kahrolmasına değil, irticaın hortlatılmasına giden yoldur. 31 Mart'ı teşvik eden yoldur. Bütün Türkiye tarihi boyunca her ileri hareketin karşısına çıkan klâsik umacıdır. Umacı bir defa daha, mutlaka yenilecektir.

(Akis, 26.3.1966)

K. Kolbaşı

ARIKAN, Baha

BASILMIŞ ESERLERE EL KOYMA

Bazı gençlerin, yazarların evlerinin arandığı, kitaplarına el konulduğu, gazete havadisi olarak okunmaktadır. Onun için-dir ki, bu konunun, Ceza Hukuku yönünden, kısa ve kesin çizgilerle incelenmesinde fayda vardır.

Basın Kanunu ikinci maddesinde, "basılmış eser" anlamından ne kastedilmiş olduğunu açıklamaktadır. Buna göre, *"neşredilmek üzere tabı âletleriyle basılmış veya sair her türlü vasıtalarla çoğaltılan yazılar ve resimler gibi eserler"* basılmış eser mefhumu içerisine girmektedir.

Basılmış eserlere el koymanın önemini, Anayasa ile teminat altına alınmış olan basın hürriyetinde aramak lâzımdır. Su halde basılmış eserlere el koyma konusunu incelemek üzere, herseyden evvel. Anayasadaki basın hürriyetini ilgilendiren hükümlere, ilmî bir sınıflandırma düzeninde, kısaca göz atmak gerekmektedir. Konumuz içinde kalabilmek için, bu hususu, yalnız basılmış eserlere el koyma alanı içerisinde mütalâa etmek zarureti olduğu gibi, bu konuya geçmeden evvel de basılmış eserlere el koyma ve toplatılma konusunda, Ceza Usul Kanunundaki prensiplerin ne olduklarını da bilmeğe lüzum vardır.

El koyma, Usul Kanunumuzda "zabıt" kelimesi ile ifade edilmiş. 86 ncı maddesiyle zabıt ve arama başlığı altında *"sübut vasıtalarından eşyanın muhafaza ve zaptı"* kenar başlığını taşımakta bulunmuştur.

Basılmış eserlerdeki el koymadaki gayeyi, iki yönden mütalâa etmek lâzımdır:

1. Zabıt, işlenmiş bir suçun delilini elde etmek için yapılır. Mehaz kanunumuzu şerheden Schwartz, bu hususta, basılmış bir esere el konulabilmesi için, o eserin suç olan fiil ile, fail ile, yahut fiilden mütecessir olan kimselerle alâka ve münasebeti olmasını şart koşmaktadır (1). Bunun için, faraza Ceza Kanununun 141 nci maddesini ilgilendiren herhangi bir eserin kitaplıkta durması ile, onun zaptı lâzım gelmemektedir. Ortada işlenmiş bir suçun bulunması ve bir şahsın özel kitaplığındaki el konulacak kitabın, o suç ile veya suçu işleyen kim-

se ile, suçu işlemiş olmak bakımından, bir alâkası bulunması lâzım gelmektedir.

2. El koyma müsadere şeklinde tecelli etmektedir. Bazı eşya vardır ki, o eşyanın yanında bulundurulması, bizzat suçu teşkil etmektedir. Evinde kaçak sayılan eşya, taşınması yasak olan silâh bulunduran kimsenin, sadece bulundurmuş olması keyfiyeti, esasen suç teşkil etmektedir. O kimsenin mahkûmiyeti halinde, kanuna uyularak o eşya esasen müsadere edilecek, sahibi bulunan kimsenin mülkiyetinden çıkarılacaktır. İşte bu gibi eşya için, hâkim daha önceden, tedbir mahiyetinde olmak üzere, müsadere kararı verebilmektedir ki, bu husus konumuzun dışında bulunmaktadır. Yalnız şu kadarını işaret etmemiz lâzımdır ki, basılmış eserlerden, ileride mahkûmiyet halinde müsadere edileceklerin de, hâkim kararıyla müsadere edilmesine karar verilmektedir ki, buna tatbikatta *"toplatılma"* denilmektedir.

Demek oluyor ki, Ceza Hukuku yönünden bir kimsenin evinde, kitaplığında bulunan kitaplara el konulabilmesi için, o kimsenin o kitapla ilgili bir suç işlemiş olması lâzımdır. Konumuzun en can alacak noktası olduğu için bir örnek verelim: Bir kimsenin kitaplığında, cinsî münasebeti tasvir eden bir kitap, bir fotoğraf albümü vardır. O kimse evine davet ettiği kimselere, kitaplığındaki müstehçen eseri göstermekte, okutmakta, böylelikle hayvanî hislerini tahrik etmektedir. Suçun maddî unsurunu o müstehçen eser teşkil etmektedir. Bunun içindir ki, bu kitap veya albümün zaptını, suç delili olarak el koyma diye telâkki etmek lâzımdır.

Konunun Anayasanın temel hürriyetleri bakımından incelenmesi halinde ise meselenin büsbütün kayıt ve şartlara bağlı bulunduğu görülmektedir. Şöyle ki:

Duvar ve el ilânları gibi, ticarî maksatlarla ortaya konmuş afişler, tarifeler, mönüle dışında her basılmış eser, bir kanaat ve düşüncenin mahsulüdür. O kanaat ve düşünce, kanunda açıkça gösterilmiş bir suç ise, mesele yoktur. Değil *ise*, Anayasanın yirminci maddesi, herkesi düşünce ve kanaat hürriyetine sahip kılmakta ve bu düşünce ve kanaatlerin söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklanabileceğini kabul etmektedir. Yirmi birinci madde ise, herkesi, bilim ve sanatı serbestçe öğretmek ve öğrenmek, açıklamak, yaymak ve bu alanlarda her türlü araştırmalar hakkına sahip kılmaktadır.

Bundan başka basının hür olduğunu, sansür edilemiyeceğini kabul eden Anayasanın 22 nci maddesi, bununla da iktifa etmemiş, devleti, basın hürriyetini sağlayacak tedbirler almakta da mükellef kılmıştır. Kezalik, Anayasanın 24 ncü madde-

sine göre de kitapların ve broşürlerin yayımı izne bağlı bulunmamakta, sansüre tâbi olmaktadırlar.

Anayasanın basına ait bu geniş hürriyet telâkkisi, yine aynı kanunun müeyyideleriyle, bazı sınırlamalara tâbi tutulmaktadır. Basın hürriyeti millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüz etmek, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak maksadıyla sınırlandırılabilmektedir.

Millî güvenliği bozacak hareketler esasen, Ceza Kanununa göre suç sayılmıştır. Şu hale herhangi basılmış bir eserin, bu güvenliği bozacak fikirleri yayımlaması, zaten takip edilmesi lâzımgelen bir suçtur. Onun için sınırlanmanın, kamu yararı bakımından, konulmasında zarar değil, bilâkis fayda vardır. Genel ahlâk da öyledir. Cinsî münasebeti gerek resimlerle, gerek yazı ile yayan basılmış bir eser, Ceza Kanununa göre bir suçu meydana getirmiştir. Sokakta bıçağını sağa sola salıyarak yürüyen bir adamın hareketine nasıl müsaade edilmezse, bu suçun da devamlılığına o suretle müsaade edilmemek lâzımdır. Kamu yararı bunu istemektedir. Kişilerin haysiyet ve şereflerine karşı işlenen suçlar da böyledir:

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için sınırlama meselesine gelince; bu husus, gerek Anayasada, gerekse Basın Kanununda bahis konusu yapılmış bulunmaktadır. Anayasanın 132 nci maddesinin ikinci fıkrası, görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde, yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamıyacağını, görüşme yapılamıyacağını veya herhangi bir beyanda bulunulamıyacağını âmir bulunmaktadır. Basın Kanunu da buna benzer bir hükmü ihtiva etmektedir. Gerek Anayasadaki ve gerekse Basın Kanunundaki bu hükümlerin gayesi, mahkemeleri herhangi bir tesir altında bırakmamak yönüne müteveccihtir ki, doğrudur.

Yukarıda kitap ve broşürlerin, ancak suç delili olarak el konulacağını ve toplatılabileceğini söylemiştik. Bunun dışında diğer bir suretle daha toplatılabilmektedirler ki, o da şudur: Bir kimse Anayasanın 57 nci maddesinde belirtilen fiillerle mahkûm olmuş ise, bu mahkûmiyetin konusunu meydana getiren basılmış eserler, mahkeme kararıyla toplatılabilmektedirler. Anayasanın 57 nci maddesine gelince; bu madde, siyasî partilerin kapatılmalarına dair bir maddedir. Buna göre, siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri İnsan Hak ve Hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milliyeti ile bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bu mecburiyet-

lere uymamak suretiyle mahkûmiyet halinde, mahkûmiyet istilzam eden basılmış eserler varsa onlara da el konulabilmektedir.

Basın Kanununun 31 nci maddesi de üzerinde durulması lâzımgelen bir hususdur. Buna göre, yabancı memleketlerde basılmış eserlerin Türkiye'ye sokulması veya dağıtılması Bakanlar Kurulunun kararlarıyla men edilebilmekte. Bakanlar Kurulundan karar alacak kadar vakit olmayan acele hallerde bu yetkiyi, İçişleri Bakanlığı bizzat kullanabilmektedir. Ancak İçişleri Bakanlığının eserleri toplatır toplatmaz, acele olarak Bakanlar Kurulu kararını alması lâzımdır.

Görülüyor ki, bu maddeye göre men olunabilecek eserlerin, men olunabilmek için ne gibi nitelikleri taşıması lâzımgeldiği hususu kanunda yer almamış, Bakanlar Kurulunca, dolayısıyla İçişleri Bakanlığınca mutlak bir yetki verilmiş bulunmaktadır. Bu maddeyi Anayasanın bilim ve sanat hürriyetlerile bağdaştırmaya imkân yoktur. Nitekim bu madde Anayasaya muhalefet iddiasıyla Anayasa Mahkemesine intikal ettirilmiş, mahkeme, Anayasaya muhalefet arzetmediğini hüküm altına almıştır. Resmî Gazetenin 4.11.1963 tarihli sayısında yayımlanan bu karar, çoğunlukla verilmiştir. Muhalif üyelerin fikirleri, toplatılmanın kayıtsız ve şartsız olması, bilim ve sanat hürriyetini kısıcı bir mânaya gelmektedir, suretinde Anayasanın temel hürriyetler prensibine dayanmaktadır ki, bizim de kanaatimiz budur.

Basılmış eserleri toplatma ve el koyma, hâkim kararıyla olur. Acele hallerde Savcı ve onun yerine zabıta memurları da bu işlemi yaparlarsa da, ilgilinin itirazı üzerine üç gün içerisinde bu işlemi hâkime tasdik ettirmek mecburiyetindedirler. F. Daguin, bunun sebebini, hususî mülkiyetin, adliyenin himayesi altında bulunması gerekçesine dayamaktadır (2).

Zabıt, bir mahkûmiyet kararı neticesi olmıyarak, münhasıran suç delili toplamak için yapıldığı hallerde, üzerinde titizlikle durulacak bir işlemdir. Onun içindir ki, olur olmaz ihbarlarla evlere girip suç delili aramak ve medenî dünyaca üzerlerinde dahi durulmayan bilim ve sanat eserlerine el koymak, zoraki suçların (delits artificiels) vücuda gelmesinden başka bir fayda temin etmiyecektir. Ceza Kanunumuzun keyfî muameleden bahseden 228 nci maddesinin son fıkrasındaki

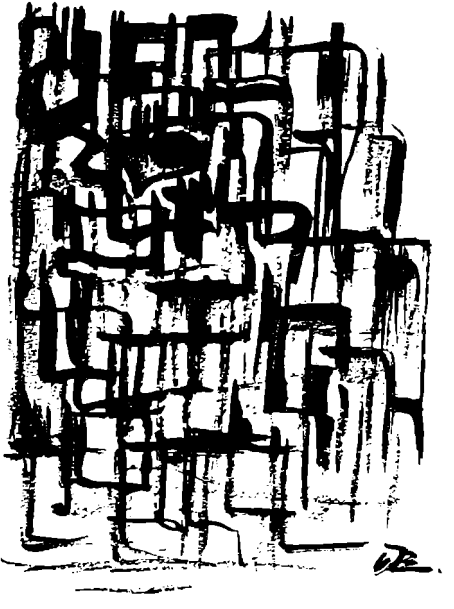
---

(1) Dr. Otto Schwartz. Alman Ceza Usulü Şerhi. Rifat Taşkın Tercümesi. s. 193.

(2) Fernand Daguin. Haşiyeli Alman Ceza Usulü Kanunu Baha Arıkan Tercümesi. s. 199.

"Kanunun icrasında lüzumsuz yere sert muamelelerle bir şahsın, kanun hükmüne veya hükûmetin emirlerine itaat etmemesine sebebiyet veren memur dahi (keyfî muamelede bulunan memur gibi) aynı cezayı görür." hükmünü gözönünden uzak tutmamak lâzımdır.

(Cumhuriyet, 31.3.1966)

Ülkü Birdiyen

TANER, Haldun

MUHSİN ERTUĞRUL'UN SUÇU

Muhsin Ertuğrul olayının tepkileri sürüp gidiyor.

Türk tiyatro yazarları, bu kadirbilmezlik karşısında Şehir Tiyatrolarına oyun vermemeğe, çeviriciler çeviri yapmamaya, oynamakta olan eserlerini geri çekmeğe, eleştiriciler bu tiyatroda oynanacak oyunları eleştirmeğe karar verdiler. Altı sanatçı, hocalarının ardından tiyatrodan ayrıldıklarını bildirdiler. Edebiyat Fakültesi Dekan ve Profesörleri bir bildiri yayınlayarak partizanca tasarrufların kültür alanına da bulaşmaya başlaması karşısında kaygularını belirttiler. Muhsin Ertuğrul'un şahsında bilgiye, ihtisasa, sanat özgürlüğüne yapılan baskıyı protesto etmek için uyanık gençlik teşekkülleri ve sahne sanatçıları sessiz yürüyüşler düzenlediler. Bütün özel tiyatrolar, her gece, perdelerini açmadan önce, Belediye Meclisinin bu karakuşî kararını seyircileri önünde protesto ediyor ve her gece, on binlerce vicdan sahibi ve değerbilir seyirci dakikalar süren coşkun alkışlarla büyük tiyatro adamına minnet ve saygısını gösteriyor.

Buna karşılık, tiyatro tarihimizin büyük nankörlük skandalini yaratanlar ne yapıyorlar? Devirdikleri çamın farkında olmayan Belediye Meclisinin mahut üyeleri; bir devekuşu umursamazlığı içinde şimdilik gözlerini ve kulaklarını bu haklı tepkilere tıkamış, fırtınanın yatışmasını bekliyorlar. Sevgili yeraltı yaya geçitlerini baltalamamaları için, onların hep suyuna suyuna giden Belediye Başkanı ise, bir vakitler, bize, mürekkep yalamış, hattâ estetik hocalığı yapmış olması ile övünmesine rağmen, şehrin bu estetik katliamına vetosunu kullanmamak suretiyle, katılmış görünüyor. Şehir Tiyatrolarının yeni idarecilerine gelince, onlar, daha şimdiden bocalamaya başladılar. Bir kere, bütün çabalarına rağmen hâlâ bir edebî heyet kuramamışlardır. İçinden çıkamadıkları bir ikinci mesele de, yazar ve çeviricilerin eserlerini geri çekmek isteyişleridir. İdareciler, başından korkan belediye memuru, bir şairin eseri hariç, bütün öbür perdelerini açamıyacak hale düşeceklerini görerek şimdi bazı akıl hocalarının kendilerine öğrettiği bir taşra avukatı taktiğine sığınmışlardır: Eserleri, yazar ve çeviricilerin protestosuna rağmen oynamak.

Başrejisörsüz kaldığının daha dördüncü haftasında acemi ellerde şerefli bir müessesenin nasıl âdi bir kiracı mızıkçılığına düşürüldüğünün bunlar sadece ilk örnekleri. Yeni idareciler, Belediye Meclisindeki efendilerinin kılavuzluğunda gittikçe, her geçen günle, kendi kuyularını nasıl kazdıklarını öğrenecek, Muhsin Ertuğrul'un giderayak hazırlayıp bıraktığı mükemmel repertuvar çarkı yavaşlayıp durunca tiyatro idare etmenin balıkhane, yahut mezbaha yönetmekten çok farklı bir ihtisas, kültür ve tecrübe işi olduğunu çok geçmeden anlayacaklardır.

Biz bütün bu olayları ibret, ama daha da çok içsızısı ile izliyoruz. Çünkü ihtirasları okşanarak, beceriksiz birer Brütüs haline getirilmek istenen bu insanlar, bir zamanlar ellerini sıktığımız, sanatlarını alkışladığımız dostlardı. Çünkü şimdi iktidarın maşası haline getirilmek istenen müessese, çocukluğumuzun en tatlı sanat heyecanını salaş paradisinden tattığımız, hayatımızın bir parçası olmuş, Türkiye'nin en emekli ve şerefli tiyatrosu idi.

Olup bitenler karşısında iktidar partisinin üst kademeleri acaba ne düşünüyorlar? Eski Cumhurbaşkanının rahatsızlığı, Yeni Cumhurbaşkanının seçimi, Meclis'ten geçirilmek istenen kanun tasarıları, muhalefetin karşı koyması, Meclis'teki muştalı, iskemleli, kanlı boğuşmalar, yeni Senato seçimi hazırlıkları, Atatürk Anıtına indirilen baltanın tepkileri belli bir şey ki, iktidarı Muhsin Ertuğrul olayından çok daha fazla ve öncelikle ilgilendiren ölüm-kalım meseleleri. Ama vakit bulup bu konuya da eğilseler ne olacak? Yanlışı görüp tarziye vermeye mi kalkacaklar? Belediye Meclisinin gafını düzeltip alt parti kademelerini gocundurmayı mı göze alacaklar? Hiç sanmıyorum. Neden sanmadığımı da yazımın sonunda açıklayacağım.

Muhsin Ertuğrul olayı konusunda söylentiler çeşitli:

Muhsin Ertuğrul, Hisar temsillerinde direndiği için yaz aylarında çalışmak istemeyen sanatçıları kızdırmış. Muhsin Ertuğrul makamına gitmek tenezzülünü göstermediği için Belediye Başkanı Yardımcısını kendine düşman etmiş. Muhsin Ertuğrul yedilere yüz verdiği için, yüz on yedilerin hakkını yemiş. Muhsin Ertuğrul program dergisine yazdığı bir başyazıdan ötürü Belediye Meclisi üyelerini küstürmüş. Muhsin Ertuğrul cezalı bir oyuncuyu Zeytinburnu Tiyatrosunda oynatmakta direndiği için o cezayı veren Haysiyet Divanını gücendirmiş. Çoğu üstünde durulamıyacak kadar çocukça ve duygusal, bazısı ise az çok tartışma götürebilen bu söylentiler bence Muhsin Ertuğrul olayının nedenini değil, sadece o nedenin,

devede kulak, bazı ayrıntılarını ve düzeydeki bahaneleri yansıtıyor.

Bence Muhsin Ertuğrul'un aforoz edilmesinin asıl nedeni şudur:

Muhsin Ertuğrul bu memleketi bir olup bittiye getirmiştir.

Evet, bu adam tek başına, tam elli yıl, herkes, sen ben kavgası ile dolaşırken, Meşrutiyet yerini Cumhuriyete, Atatürk devri İnönü devrine, Demokrat Parti devri 27 Mayıs'a, Koalisyon yeni AP iktidarına bırakırken, sabaha kadar dikilenin akşama kadar söküldüğü, ite-dürte varılmış aşamaların sil yenibaştan edildiği zikzaklı bir ortamda tiyatro diye bir şey bellemiş, köprüyü geçmek için hiçbir ayıya dayı demeden, kiminden iltifat görüp kiminden sille yiyerek, ama bildiğinden hiç şaşmadan bir karınca gibi çalışmış, düşünmüş ve günün birinde bir sihirbaz elçabukluğu ile Türkiye'yi Balkanların da, Yakındoğunun da en çok tiyatrosu, tiyatrocusu ve tiyatro seyircisi olan bir ülkesi haline getirivermiştir.

Böyle olumlu bir olup bitti her devlet adamının minnet duyacağı bir sürpriz olmak gerekirken, ne yazık ki, şu son yıllar içinde, kazın ayağı bambaşka türlü tecelli etmiştir.

(Milliyet, 13.4.1966)

Picasso

ELÖVE, Mustafa E.

İRTİCA, YAHUT KARANLIK DÜNYA

— I —

Tarihimizde pek çok gerici olayları vardır. Tarih meraklıları bunları izlemekten geri kalmazlar. Çoğu su yüzüne çıkan bazan sinsice bu cins olayların halk kütlelerini zehirlediği de bir vâkıadır. 31 Mart bu cins gerici olayları içerisinde kendisine en ziyade önem atfedilen bir olaydır. Her gerici olayı çıktıkça 31 Mart'la kıyaslanması boşuna değildir. 31 Mart, gerçekten, bazı itirazlara rağmen bir gerici olayı sayılmıştır. Ne var ki, bütün bunlar da aşağı yukarı 57 yıl önce vukua gelen 31 Mart olayının yıldönümüne rastlayan bugünlerde bu ilgi çekici olaya değinmek, üzerinde durmak lüzumunu ortaya koydu. İster istemez, zihinlerde bazı benzetmeler yapmak fırsatını da vermiş bulunuyor. Gerçekten İkinci Meşrutiyetin meselelerini bütün açıklığı ile ortaya koymak, vukua gelen olayları tam bir sadakatla anlatabilmek o kadar zor ki, Hüseyin Cahit Bey de bu zorluğa işaret etmiştir. (Bakınız: Hüseyin Cahid Yalçın: Meşrutiyet Devri ve Sonrası Hâtıraları. No. 10. Halkçı, 28.6.1954).

— II —

Şüphesiz her devrin kendi özel meseleleri mevcuttur. Örneğin, devlet idaresi ve âmme faaliyetlerinde İkinci Meşrutiyetle günümüzdeki aynı cins meseleleri karşılaştırmak mümkündür. Tarih de, meselelerimizde ne kadar ilerlemiş olduğumuzu, katettiğimiz mesafeyi göstermesi itibariyle bize ışık da tutmaktadır. Bu evrimi araştıran insan müfekkiresinin eseridir. Bizde 24 Temmuz 1908 tarihi ile şüphesiz yeni bir devir açılmıştır. Tarih buna büyük bir önem atfetmiştir. 33 yıllık bir karanlık istibdattan sonra, bunu yapan, Ulus'unu inim inim inleten bir padişahın şimdi kalkın da Ulus'a birdenbire özgürlük vermesi fertleri mecburî de olsa, değerli bir varlık olarak tanımaya kendisini zorlaması azımsanacak bir şey değildir. Ulus, işte bundan dolayı şaşkına dönmüş, sevincine tam hakkını verememiştir. 33 yıl tek bir şahsın istibdadı altında çile çekmek, insanlık haklarından yoksun edilmek, devlet

başkanı olarak aklı başında olanlarda ister istemez, kendisine bir husumet yaratmıştır. Bu sıkılan çember içerisinde, bu insanlar kızıl padişahın gitmesini sağlayacak yollar ararken, aynı padişah tarafından birdenbire lûtfa nail olmaları, onları düşündürmüştür. Teokratik/Monarşik bir devlet hüviyeti taşıyan Osmanlı Devletinde devlet reisi aynı zamanda bütün dünyadaki müslümanların halifesi idi. Osmanlı İmparatorluğunun içine düştüğü çıkmazdan kurtulmasını isteyenler, buna çare arayanlardan bazıları din unsuru üzerinde durarak bir islâm birliği, siyasî sınırları aşan büyük bir islâm devleti tasavvuru etrafında toplanacaklar, padişahın bu sıfatını bir kalkan olarak kullanmaya teşebbüs edeceklerdir. Fakat üzerinde durulması gereken cihet, imparatorluk arazisi üzerinde yaşayan islâm dışı olan unsurların din ve vicdana ilişkin meselelerde serbest kaldıkları ve ciddî hiçbir müdahaleye maruz bulunmadıklarıdır. Şimdi, meşrutiyetin ilânında İstanbul sokaklarında neş'e ve sevinç avazeleri ile bağırıp koşanlar arasında Ahmet, Mehmet, Yorgo, Yani, Bedros, Nuvart, Moiz kol-kola, omuzomuza dolaşıyorlardı. Bunlar, ilân edilen meşrutiyete her derde devâ bir iksir ilâcı olarak bakıyorlar, ondan her şey bekliyorlardı. Çoğu, meşrutiyetin ne olduğundan habersiz bu kütle, onu hayallerinde çeşitli şekilde yaratmaya özen gösteriyorlardı. Birbirini takip eden nutuklar, sokak yürüyüşleri, kucaklaşma ve kutlamalar sona erdikten sonra herkes bunun sonunun ne olacağını birbirlerine soracaklardı. Özel çıkarlarını meşrutiyetle çözümlemek, onu kendilerine basamak yapmak düşüncesinde olanlara çoklukla rastlanmaktaydı. O zamana kadar söylenmesi yasaklanan birçok fikirler açıklama alanı bulmuştu. Padişahın zatına dil uzatanlara bile çoklukla rastlanmaktaydı. Padişahın aynı zamanda islâm âleminin başı, yani halifesi bulunması, bu saldırıların önemini ortaya koymuştur. Buna bir taraftan islâmiyete indirilen bir darbe nazarıyla bakanlar, meşrutiyete düşmanca bir tavır takınmışlardır. Lâkin, Ahmet Samim bey Şurut-u Hilâfet ismindeki makalesinde, "... evvelce şurasını bilmeli, şuna bütün bir kalb ile hakikî bir müvehhid ve mümin-i kalb-i saf ve pakiyle hakikî bir müslüman sıfatı ile, vicdanı ile kanaat etmeli ki, Abdülhamid-i sâninin şahsında şahs-ı mes'ul ve zulmün de bir Kur'aniye karşısında hiçbir zaman halife-i müslimin olamadı. Abdülhamid-i sâni'in şahsında şahs-ı mes'ul ve zulmün de bir sıfat-ı hilâfet zan ve vehmedenler ya ahkâm-ı şer'iyemizi bilmeyenler veyahut da kanun-u mübinin ahkâm-ı münifesine isyan edenlerdir." demektedir. (Bakınız: Ahmed Samim: Şurut-u Hilâfet. Hilâl, 8 Nisan 1325. No. 2). Bu kadar birbiriyle ilintisi az fikirlerin ileri sürüldüğü bu dönemde yenilik

aleyhtarı fikirler filizlenmekte olduğunu tesbit etmek mümkündür. Hele Ramazan'ın onbirinci gününe müsadif 30 Eylül'de İstanbul'da vukua gelen bir olay, uzun süre zihinlerde iz bırakmıştır. O gün Fatih Camiinde halka vaız veren Kör Ali namındaki bir hoca, Kanun-u Esasi ve Meclis-i Mebusan hakkında bir hayli atıp tuttuktan sonra, camideki ahaliyi kışkırtmış, onlara yeminler ettirip sarıklar sardırmış, silâh kuşanmışlar ve camiden çıkmışlar, bir taraftan bağırıyorlarmış. Azgın bir kütle Fatih'ten Beşiktaş'a, oradan Yıldız'a gelmiş de kimse çıkıp, siz kimsiniz, ne yapıyorsunuz? diyememiş. Onlar da rahat rahat istedikleri şekilde hareket edebilmişler. Şu ufacık olay, memleketin geleceğine emniyetle bakanları karamsarlığa götürmüş denilse yeridir. Olayın zuhur edeceği gün, Basında çıkan bir haber pek çok kimsenin gözünden kaçmış olsa gerektir. Bu havadis şudur: "Bazı vatan hainlerinin memlekette idare-i istibdadı iade fikrinde olduklarına dair birtakım şayialar deveran etmekte olduğundan tetkikat-ı amika ve bitarafane icrasıyla hakikatin meydana çıkarılması ve mes'ullerin her kim olursa olsun cezadide edilmesi taraf-ı Hazret-i Padişahiden Sadr-ı azam paşaya emir ve ferman buyurulduğu mustahberdir." (Bakınız: H. C. Yalçın: Meşrutiyet Devri ve Sonrası Hâtıraları. Halkçı, 8.7.1954). Şimdi, bununla vukua gelen olay arasında bir köprü kurmamak, bazı tahminlerde bulunmamak insana, düşünen adama garip gelecektir. Fakat artık bunca olaylar birbirini takip edecek, akıp gidecektir. O günleri yaşayanlar, bir Çarşı Olayı'ndan bahsedildiğini hatırlayacaklardır. 15 Şubat günü Kapalı Çarşı açıldıktan sonra, hoca kılığında iki kimse ortaya bir masa koyarak oturmuşlar, meşrutiyet, kanunlar ve Hürriyet aleyhinde ileri geri konuştuktan sonra, "Şeriat istiyoruz!" demişler, bir de beyanname hazırlamışlar, dinibütün müslümanlara (!) bu beyannameyi hep imzalatmışlar, nihayet işi haber alan zabıta, gelip cemaati dağıtıvermiş. Bu da bir tanesi "çarşı içinde şeriat isteriz diye ortaya çıkanlarla daha evvel Kör Ali ve arkadaşlarının daha sonraki 31 Mart'çıların münasebetleri var mıydı, danışık döğüşük iş mi görüyorlardı?.. Aradan bu kadar seneler geçtikten sonra vak'alar hatırlanınca vaktiyle parça parça birbirinden ayrı gibi görünen hâdiselerin akışı içinde nasıl insicamlı mantıkî bir topluluk gösterdiklerine şaşmamak kabil değildir." (Bakınız: H. C. Yalçın: Op. Cilt. Halkçı, 28.2.1954).

— III —

İkinci Meşrutiyetin hemen ilânının ertesinde bir otorite buhranı ile karşılaşılmış olduğunu tesbit ediyoruz. Bu otori-

te buhranı karşısında çokları iyi bir istibdattan bahseder olmuşlardır. Nitekim, "... Milletin kabiliyet ve istidadını bilen adamlardan bizim mahrumiyetimiz bizi hatır ve hayale gelmeyen felâketlere götürdü. Hakkı paşa bile beyannamesini okurken, süpürge sopasından bahsediyor ve eğer vazifemizi yapmayacak olursak, bizi süpürge sopası ile kovarsınız..." diyordu. Evet, "bu halkı yürütmek için arkada bir kuvvet lâzımdı. Yazık ki, dediğini yapmak kabil olmadı. Bu kuvvet ihmal edildi ve en büyük felâket olmak üzere söz ayağa düşürüldü! Her emir ve hüküm aşağıdan geliyordu. Doğrusu memleket inkılâba hazırlanmamıştı..."

Çünkü, "... getirilen şey Avrupa tarz-ı idaresinin kabataslak bir nümunesi idi ve bu memleketin itiyadatı ile îman ve kanaatiyle, ahlâkı ile hiçbir rabıtası yoktu. Böyle olduğu içindir ki, siyasi ihtiraslarla fırka münazaaları ile bozulup gitti. Şimdi bunlara bakarak bazı zevat "Meşrutiyetin memleketi parçalayacağını" ileri sürmekte idiler. Filvaki "ilân-ı meşrutiyeti müteakip Osmanlı milletinin meşrutiyet ile idare olunacak kadar henüz kemale ermediğini tasdik eylerim..." Sözlerini söyleyen Mahmut Şevket Paşa da onların arasında idi. Bir fikir ittiratsızlığı, düşünce tutmazlığı, iyiniyetli hareketleri kapatmakta idi. Şeyh Muhsini Fani, "Biz bu devletin bir Sadr-ı azamını memlekette İttihatçılar hâkim olacağına Bulgarlar gelsin, daha iyi olur derken gördük." demektedir. Şüphesiz bu sözlerin ciddiyet derecesini ve söylenişini tâyin eden şartların ne olduğunu tesbitden yoksun bulunduğumuzdan, bunu ifade ile yetiniyoruz. (Bakınız: Şeyh Muhsin-i Fani. 10 Temmuz İnkılâbı ve Netayici. İstanbul 1336, sahire 43, 44, 45 ve 46). Meşrutiyetin ilânını takiben pek çok gazete, pek kısa ömürlüleri de dahil olmak üzere yayın alanına çıktı. Pek çok da siyasî parti ve siyasî cemiyet kuruldu. Bunlar arasındaki adavet hisleri, arada birçok uçurumlar yaratmıştı. Âdeta bir devletin nasıl ve ne şekilde idare edildiği, aklıbaşında olanlar için önemli bir istifham, şüphesiz temeli şahsa bağlı bir tez olmalıydı.

(Yeni Tanin, 15.4.1966)

ESEN, Prof. Dr. Bülent Nuri

SİLÂH BAŞINA

Bir adam İzmir'de Atatürk heykeline saldırmış. Bu kimsenin bir Türk vatandaşı olduğu anlaşılıyor.

Adam, Cumaovası'ndan gelmiş. Yanında oğlu var. Oğlunun yaşı belli değil. Silâhını ona taşıtıyor. İşe başlamadan önce namaz kılmış. Sonra da oğlundan baltayı alıp heykele saldırmış.

İzmir'e eskiden (Gâvur İzmir) denirdi. Memleketin en medenî yeri olduğu için.

Yurdun düşman eline düşmesi üzerine ilk tepkiler İzmir'de başlamıştır. İzmirliler millî haysiyetin şuurlu temsilcileri olmuşlardır.

Dumlupınar'ın, son kurtuluşun parolası (Akdeniz)dir. Akdeniz demek İzmir demektir. Türkiye'nin medeniyet dünyasına en sokulmuş yeri İzmir idi.

İzmirdeki heykel bir süs değildir. Eşsiz bir kumandanı anmak için de dikilmemiştir. Bu heykel şerefli bir milletin medenî milletler arasında lâyık olduğu yeri almak azminin heyecanlı bir sembolüdür. Çünkü, milletçe bağımsız yaşamanın şartı olan millî birliği, gelecekte var olmanın tek imkân yolunu, uygarlık yolunu temsil eder.

İşte, adam, bu heykeli yıkmak istemiş.

İlk bakışta bu teşebbüs bir mecnun hareketidir. Üzerinde durulmaya değmez. Zabıtayı ve akıl doktorlarını ilgiler.

Fakat, bakınız adam ne diyor: Arap harflerini kaldıran kimsenin, ölmüş de olsa, heykelinin ortada durması caiz değildir. Bu kimse memleketi düşmandan kurtarmış olabilir. Ama böyle olmuş olması Arap harflerini kaldırmakla işlediği günahı affettirmez. Ben de rüyamda Allahı gördüm. Heykeli yıkma emrini aldım.

Türkiye devletinin bir ana düzeni vardır. Bu düzen aksarsa devlet cihazı işlemez. Bu düzenin dayandığı değişmez esasların başında (Atatürk devrimleri) gelir. Türk harflerinin kabulü bu devrimlerden biridir.

Adam bunu istemiyor. Bunun anlatmakta olduğu mânaya isyan ediyor. Özlediği, "idama kadar kanını helâl ettiği" maksat budur. Bu adam toplumun ilerlemesine karşıdır. Geri dönülmesini ister. Ve bu özleminde yalnız değildir.

Bir defa kendi çocuğu yanındadır. Baltayı taşıtır ona. Bu çocuk belki otuz, otuz beş, belki on, on beş yaşlarındadır. Ama, balta taşıyacak bir çağda olduğuna göre, herhalde ilköğretim geçirmiş bir vatandaştır.

Böyle iken, babasına ortak ve yardımcıdır. Demek ki, ilköğretim çocuğa hiçbir şey verememiştir. Hurafe ve safsata öğretimi yenmiştir.

Aynı gün Denizli'de, hem de bir gece yarısında, bir ilkokul tahrip olunmuştur. Ders araçları parçalanmış, camı çerçevesi indirilmiş, içinde iş görülemiyecek hale getirilmiştir. Memlekette toplumun ileri gitmesine engel olan bir zihniyet ve bu zihniyeti uygulayan eller vardır.

Devletin varlığı yönünden bundan daha vahim, bundan daha öldürücü tehlike düşünülemez.

Tehlike hissedilmiştir. Adam linç edilmekten zor kurtarılıyor. Delikanlılar ve genç kızlar, ellerinde meşaleler Atatürk heykelleri dibinde nöbet tutmaya koşuyorlar. Birçok gençlik kuruluşları isyan anlatan protestolar haykırıyorlar. Bunlar memleketin gerçek çocuklarıdır. Ama dikkat ediniz! Her tarafta dernekleri, kuruluşları, teşkilâtları olan, maddî durumları ile ilgili hususlarda bildiriler yayınlayan İmam-Hatip Okulları âni bir tepki göstermiyor. Devletin temel düzenine can veren prensipler bu müesseselerin kabuğunu delip işleyememiştir.

Hastalığın mikrobunu yok edecek devayı kullanmazsanız maraz şifa bulmaz. Gençlerin temiz heyecanı kara ve kaba kuvvetin kemirmekte olduğunu kurtaramaz. Çiviyi çivi söker. Baltayı balta. Kanununuzu balta kadar keskin, balta kadar etkili kılacaksınız. Balta ile alınmak istenen neticeden daha kesin sonuç alınabilecek halde bulunduracaksınız. Adalet, her zaman toplumun hayrına ve hür insanlar devletinin mütemadî ilerleme yolunda bekasından yana olmuştur. Bunun tedbirlerini tam olarak sağlayacaksınız.

Adam diyor ki: Atatürk'ü tanımam, ama Said Nursi'yi iyi tanırım. İki ismi yanyana kullanabilen kimsede hayâ diye bir şey aramayınız. Böyle bir kimse insaftan da yoksundur. Bu adam Atatürk'ün vatan kurtardığını bilmez mi? Anasının, kızının, karısının ırzını, ismetini Atatürk'e borçlu olduğunu bilmez mi? Bu memleketi medenî dünya nimetlerine kavuşturan zihniyeti Atatürk'e medyun olduğumuzu düşünemez mi? Pekâlâ bilir ve düşünür. Lâkin, onu hareketinde iten, sorumluluğunun neticelerine karşı emniyette tutan bir şeyler vardır. Said Nursî adı altında gizlenen hareket bunlardan biridir.

Kanunlarınız yetersiz. Mevcut hükümlerle ideal belledi-

ğiniz Anayasa düzenini ayakta tutamıyacağınız anlaşılıyor. Aydın diyebildiklerinizden bir kısmının Anayasada değişiklik yoluna gidilmesini telkin edişi ucuz bir çözüm yoludur. Anayasa mevcut kanunlar hükümlerine uydurulmaz. Kanunlar Anayasaya yakıştırılır.

Madem ki gaye, Türkü çağdaş uygarlık seviyesine eriştirmektir. O halde bu gayeye aykırı, bu gayenin gerçekleşmesini önleyici veya engelleyici her hareketi ceza müeyyidesi altına sokmak ödevindesiniz.

Devlet organları içinde bu ödevin kendilerine borç olduğu cihazlar ve kişiler vardır. Vazifeyi yerine getirmek namus işidir. Hiç duracak zaman yok. Elimizi çabuk tutalım.

(Cumhuriyet, 15.4.1966)

Duran Karaca

ERDURAN, Refik

TEK KALDIK

Dört yıl kadar önce İstanbul'daki bir açık oturumda konuşanlardan biri şöyle diyordu:

— Kuzeyimizde Slavlar, Batımızda Yunanlılar, Güneyimizde Araplar kendilerine birer rota çizmişler, ilerliyorlar. Çevremize bakın; İran'dan başka hiçbir komşu ülkede hâlâ ortaçağ havasında pinekleyen, yurt içinde reformları gerçekleştiremeyip dış politikada körükörüne yabancıların peşinden giden bir yönetim kalmadı.

Bu konuşmacı, aynı sözleri bugün de söyleyebilir. Bir tek farkla: "İran'dan başka" kaydına artık yer yoktur.

Evet. Uykulu bildiğimiz komşularımızdan sonuncusu da rehavetten kurtuldu. İran sosyalist ölçülerle yetersiz sayılsa bile ülkenin sosyal bünyesinde epeyce değişiklikler yaptığı belli olan bir toprak reformunu gerçekleştirdi; eskiden ortakçılık eden 8 milyon kadar insan şimdi toprağının ya sahibi, ya da elverişli şartlarla kiracısı.

Böyle bir toprak reformunun hiç değilse ilk yıllarda tarımsal üretimi düşüreceği iddia edilir ya? İran'da öyle olmadı: geçen yıl tarım alanındaki üretim yüzde 17 arttı.

Eğitim alanında da enerjik bir seferberlik var İran'da. Elli bin köyde okuma-yazma bilmeyenlerin sayısını hızla azaltmak için bugüne kadar 19 bin genç görev aldı. Bunlar askerlik yapacaklarına ikişer yıl süreyle köylülere okuma-yazma öğretiyorlar. Bu program bizdeki yedeksubay öğretmenlik programına kıyasla çok daha iyi düzenlenmiş ve delikanlılara çok daha rahat imkanlar sağlanmış olmalı ki, parlak sonuçlar alınıyor ve gençlerden çoğu görev süresi bittikten sonra da aynı işe devam ediyorlar.

Hızlandırılan sanayileşme sayesinde de İran'ın üç yıl önce 160 dolar olan *per capita* (fert başına) geliri, geçen yıl 200 dolara çıktı.

Bütün bunları gerçekleştiren kişi beğenmediğimiz, özgürlüğe karşı davranışlarını şiddetle yerdiğimiz, mutlâkiyetin dünyadaki son örneklerinden biri saydığımız İran Şahı.

Nasıl yapıyor acaba Şah bu işleri? Ortanın sağından mı gidiyor, solundan mı? Ve acaba Şah bir Türk politikacısı ol-

saydı da aynı işleri yapmak isteseydi, Dr. Faruk Sükan, kendisini nelerle suçlardı?

Şah'ın son yıllardaki icraatından birkaç örnek verelim de orasını siz tahmine çalışın.

Bir kere, 1963 yılında İran topraklarında hiçbir yabancı askerî üs bulunmasına izin vermiyeceğini ve ülkenin Sovyetler Birliği'ne karşı saldırılar için bir yığınak bölgesi gibi kullanılmasını istemediğini resmen açıkladı.

Bu açıklamadan sonra İran ile Sovyetler Birliği arasında serî halinde anlaşmalar imzalandı. Ruslar Tahran'da sanayi sergisi açtılar. Aeroflot adındaki Sovyet Havayolları muntazam Tahran - Moskova seferlerine başladı.

İki ülkeyi ayıran Aras nehri üstünde şu sırada Sovyet kredisiyle büyük bir baraj yapılıyor. Bu barajdan iki ülke birlikte yararlanarak iki taraftaki toprakları sulayacak, üretilen elektriği de paylaşacaklar. Ayrıca Sovyet teknik yardımıyla İran'ın tarımı ve balıkçılığı da islâh ediliyor.

Aralık ayında bir anlaşma daha imzalandı. Buna göre Rusya'nın İran'a açtığı 286 milyon dolarlık kredi ile bir çelik fabrikası, bir makine aksamı fabrikası, bir de tarım araçları fabrikası kuruluyor. Birinci fabrika ilk ağızda yılda 600 bin ton çelik yapacak; sonra bu, 1 milyon 200 bin tona çıkarılacak.

Economist dergisinin açıkladığına göre, İran'ın bu anlaşmaları imzalamasından önce kredi konusunda çok nazlı davranan Amerika ve Batı Avrupa firmaları şimdi gayrete gelmişler. Onlar da çok daha iyi şartlarla ve çok daha fazla yatırım yapıyorlarmış.

Dergi şöyle diyor:

"Bütün bunların sonucu şu ki, Şah şimdi Doğu ile Batı arasında bir orta yolu çok daha rahatça izleyebilir... Böylece, yurt içinde de soldan gelecek tenkidleri hafifleterek düzeni rahatlatmış oluyor. Dış politikasındaki yeni bağımsızlık halkoyunun hoşuna gitti."

İşte sağcı, gerici, despot İran Şahı rüzgârların kuzeyden mi, güneyden mi estiğine bakmadan yelkenleri doldurup ülkesini yürütüyor.

Biz ise önergeleşerek birbirimize sürek avı düzenliyoruz.

Neyse, geri kalıyoruz diye üzüleceğimize sevinmeliyiz İran'ın ilerlemesine. Müttefik değil miyiz, birkaç yıl sonra Şah'dan da yardım alırız.

(Milliyet, 16.4.1966)

EYUBOĞLU, Sabahattin

BİR GURBET BAYRAMI

Sene 1922. Mustafa Kemal konuşuyor, bu memleketi gerçekten seven ve bu memleketin gerçekten sevdiği güzel insan, dünyaya bir yeni renk, bir yeni ses getirmiş, yaşamaya değer bir yaşantısı olmuş, doğru bildiğine kellesini koymuş, herkeslerden önce en gücsüz Doğu devletlerinden biri olarak en güclü Batı devletlerine karşı savaşmış, Saraya karşı halktan, geriliğe karşı ilerilikten, karanlığa karşı ışıktan yana bayrak açmış, verdiği sözü tutmuş, tuttuğunu koparmış, sahipsiz Türke sahip çıkmış Atatürk konuşuyor. Az ve öz söyliyecek, dinleyin; söylediklerinin en küçük sesi üstünde uzun uzun düşünün; o zamanki dilini kendisinin de sevmeyip değiştirdiğini düşünerek sözünün özüne varın:

"Efendiler, asırlardan beri milletimizi idare eden hükûmetler tamim-i maarif arzusunu izhar edememişlerdir. Ancak, bu arzularına vusul için şarkı ve garbı taklitten kurtulamadıklarından, netice milletin cehilden kurtulamamasına müncer olmuştur. Bu hazin hakikat karşısında, bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin hutut-i esasiyesi şu olmalıdır:

Demiştim ki, bu memleketin sahib-i aslisi ve heyet-i içtimaiyemizin unsur-ı esasisi köylüdür. İşte bu köylü, bugüne kadar, nur-i maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh, bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli evvelâ mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten içtinaben bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki, alelıtlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihi ve ahlâki malûmat vermek ve âmal-i erbaayı öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir."

Mustafa Kemal'imizin bu sözlerini mahsus O'nun özlediği, yarattığı, O'nsuz da gelecek, ama çok gecikebilecek yeni Türkçeye çevirmiyorum. Mahsus çevirmiyorum ki, sayın okuyucularım, bu sözleri anlamak için sağa sola başvurup anlamaya çalışın, yeni Türkiye'yi kuranlar nerden gelmiş, nereye gitmek istemişler bilin. Bu acayip Türkçe üstünde kafa yormakla şunu anlıyacaksınız ki, Atatürk, sevmekte haklı olduğumuz, düşmanlariyle haklı olarak savaşacağımız bir insanoğlu insandır ve kendi kendisini aşmasını bilmiştir. Atatürk

konuştuğu dille özlediği Türkiye'nin uzlaşamıyacağını anlayıp yeni bir Türkiye için yeni bir Türkçe gerektiğini anlamış, anlamakla da kalmayıp dilini bile, değiştirilmesi en zor dilini bile değiştirmiş adamdır. Yukarıda söylediklerini kendisi, halkın diline uymadığı için değiştirmiş, daha doğrusu milletini kendisi gibi konuşmağa çağırmıştır. En ileri insanlık bunu gerektirir işte: Gereğinde dilini bile değiştirebilmek. Atatürk değişmenin gerekli olduğunu bilmiş, bilmekle kalmayıp canını değişme ülküsüne vermiş ve herkesin değişmez sandığını değiştirmiş insandır. Atatürk, yaşamanın değişme olduğunu bilen ve bu bilgisini uygulayan binde bir insanlardan biridir. İşte, Köy Enstitüleri bu insanın, bu söylediği sözlerden, yaşanmış düşüncelerden doğmuştur.

Köy Enstitüleri, yeni bir Türkiye kurmak, Türkiye çoğunluğunu Atatürk'ün özlediği, Çanakkale'de, Dumlupınar'da savaşırken tasarladığı bir dünya için, bir ülkü, bir düş için kurulmuş ve Atatürk'ün düşmanları eliyle kösteklenmiş bir kurumdur. Bunu böyle bilesiniz ey Atatürk'ü sevenler!

Bugün Köy Enstitülerinin kurulduğu, Türkiye'de hakları yenmiş insanların haklarının tanındığı ve demokrasinin sözünden önce özünün adlı adsız kahramanlarca gerçekleştirilmeğe başlandığı gündür. Yirmi yıl önce, 17 Nisan'ın anıldığı bir gecede bir köylü çocuğu, Hasanoğlan'da, Anadolu'nun tam ortasında bir akşamüstü, kendi eliyle diktiği bir Atatürk heykelinin önünde şunu söylüyordu:

"Anadolu köylüsü, Anadolu'yu açlıktan, susuzluktan, hastalıktan, gericilikten kurtaracaktır."

Bu sözleri söyleyen genç, benim sevgili öğrencilerimden biri, bugün nerdedir bilmiyorum. O gece söylediklerini unutmuş da olabilir bugün; çünkü insanlar arasında Atatürk gibi, İnönü gibi sözlerinin eri olanlar binde birdir. Ama gerçek değişmiş değildir: Türkiye, Atatürk'ün dediği gibi, çoğunluğu köylü olan ve geleceği bu köylünün uyanmasına bağlı bir milletttir. Bu milleti emperyalizm canavarının ağzından kurtaran Atatürk ve İnönü gibi gerçekten yürekli, kafalı ve sabırlı insanların karşısında bu memleketi bin yıllardır sömüren, sömürmesini bilen, güç karşısında sinip fırsat bekleyen, paranın büyülerden büyülü gücünü kullanan sinsi insanlar vardır. Bu insanlar yeni Türkiye'nin mutsuz ve bilgisiz çoğunluğunu gerçek dostlarına karşı çıkarmanın yolunu bulmuş ve, Köy Enstitüleri gibi, Atatürk'ün yukarıdaki sözlerini gerçekleştirmek için kurulmuş ve gerçek demokrasinin bir yuvası olmaya yönelmiş bir kurumu çiçek açarken budamışlardır.

Köy Enstitüleri bu memlekette kurulmuş, kurulacak halkçı, gerçekçi, ilerici, kelimenin tam anlamiyle millî eğitim ku-

rumlarının başında gelir. İlkin bu kurumlarda taklitçilikten kurtulup çağdaş dünya görüşüyle kendi koşullarımıza uygun, varlığımızın köklerine giden bir yol bulmuşuz. Tüketici okuldan üretici okula geçmişiz, ezberciliğin yerine yaşayan, yaşatan bilgiyi koymuşuz; insanoğlunun seve seve, sevine sevine de çalışacağını, işe koşacağını kanıtlamışız; işçilikle öğrenciliği birleştirerek her ikisini de angarya olmaktan kurtartmışız; yeşermez bozkırları yeşertmeğe başlamışız. Sonra? Sonra kendi yaptığımızı düşmanımız gibi yıkmışız.

Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında olumlu, verimli bir eğitim ve mucizeler yaratabileceğini gören bizler şaşarak soruyorduk birbirimize: Bu kadar kestirme, bu kadar bize göre, bize giden bir yola girmekte neden bu kadar geç kalmışız? diye. Meğer, tam tersine, erken girmişiz o güzelim yola. Daha doldurulacak çileleri varmış Anadolu'nun. Gecenin ortasında öten horozlar, vakitsiz açan kayısı çiçekleriymiş meğer Köy Enstitüleri. Daha sürüyle karanlık ürünleri, düşünce buzulları varmış içimizde, dışımızda. Genç Üniversitelerimiz bile hazır değilmiş henüz bu Kolomb yumurtasına, kendi buluşumuza, bin dereden su getirip kavuştuğumuz ışığa. İmam-Hatip Okulları açmayı, yoksul Anadolu çocuklarının beyinlerini, gözlerini karartmayı, okullara din dersleri sokmayı milletimize daha uygun (yahut, milletimizi ancak bunlara lâyık) görenler varmış Atatürk'ün partisi içinde. Atatürk'ün bilim getirsinler diye Batı'da yıllar yılı okuttuğu gençler arasında. Mehmetçiğin kanı, alınteri, gözyaşıyla rütbeler, cübbeler giyinip Mehmetçiğin başına çorap, örümcek ağı örecekler çokmuş henüz bu güzelim memlekette, bu cennete benzer cehennemde.

Bir vahlanma değil bu söylediklerim, ne kadar öyle gibi görünse de. Yıpratılan devrimler karşısında yazıklar olsun demenin bir yararı olmadığını çoktan görmüşlerdenim ben de. Bir acı gerçeği dile getirmek istiyorum, her şeyin, ne kadar acı da olsa gerçeklere dayanılarak düzeleceğine inanarak. Mutsuz olmasına mutsuz bu kutladığımız bayram, bu kış'la ilk yaz arası 17 Nisan. Ama az bayram onun kadar candan, için için yaşayan umutlarla kutlanır. Tonguç Baba dirilir her yıl bugün, ve haber sorar er-geç yeniden kurulacak Enstitülerden. Ölümünden birkaç yıl önce Enstitülerin, sosyal reformların gecikmesine kurban gittiğini çok iyi anlamış ve, Enstitüleri diriltecek olan sosyal reformları beklemeğe başlamıştı. Nitekim, 27 Mayıs sosyal devlet kavramıyla birlikte Enstitüler umudunu da getirmişti. Ama kara güç pusudaydı hâlâ. Kesti yine köylerin yolunu. Ama yol da çok daha iyi biliniyor artık, yolu kesen de. Görünen köy kılavuz istemiyecek artık.

(Cumhuriyet, 16.4.1966)

AKBAL, Oktay

YALANCI TANIK OLMAMAK...

"Müddeiumumi istiyor ki, roman gördüğü çirkinlikleri, yaraların kokusunu değiştirsin. Riya, cehil ve taassuba âlet olarak hakikati diri diri gömmeye razı olsun. Fakat o zaman hikâyenin, sanatın mânası, lüzumu kalır mı? Hayır efendim hayır.. Hiçbir hükümet, hiçbir memleket sanatı asaletinden soyup yalancı şahit derekesine indiremez. Akiste iyi şeyler görmek istiyorsak, aslı ıslah etmeliyiz."

Hüseyin Rahmi Gürpınar 1924'de mahkeme karşısında kendini böyle savunuyordu. Kırk iki yıl sonra bir şair, Fazıl Hüsnü Dağlarca "Savcı"ya şu mısralarla sesleniyordu:

"Savcı nedir, düşündün mü — Yazıları suçlu kılan — Usla, yürekle büyümüş, gündüzlerf geceye karşı — Ama nedir çağlar üzre — Beni senden güclü kılan."

Her çağda, savcısı, mahkemesi, polisi, jandarmasıyla "kurulu düzen"in savunucuları bir yanda; o düzenin içindeki çirkinlikleri, bozuklukları, haksızlıkları, bozuklukları gösteren sanatçılar, yazarlar, şairler öte yanda... Dünya tarihinin en eski yapraklarından bu yana bu çatışma hep böyle sürüp gitmekte. Kurulu düzenin eski biçiminde sürüp gitmesi, çirkinliklerin gösterilmemesi, yanlışlıkların belirtilmemesi, haksızlıkların ortadan kaldırılmaması; çirkin politikacıların, işbilir açıkgözlerin, ileriyi göremiyen, kafası işlemiyen zavallıların başlıca ereği olmuştur. Sanatçı ise iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa doğru onu iteleyen içindeki yaratıcı gücün gereğini yerine getirmekten asla geri kalmamıştır. Yazmak, söylemek, duyurmak, bugüne, yarına seslenmek... Sanatçı, çıkar ardına düşmeden, özel yararlar sağlamayı hesaplamadan yapmıştır bu görevi. Toplumun yerleşmiş düzenini zaman zaman sarsmıştır, değiştirmiştir. Bu uğurda, yöneticilerin düşmanlığını, çoğu kez büyük çoğunlukların kızgınlığını kendi üzerine çekmiştir. Hapisler, sürgünler, yoksunluklar, kırılmalar. Katlanmıştır bütün bunlara. Uygarlığın gelişmesi böyle olmuştur. Düşünce tarihinin öyküsü bunlarla doludur. Her yeni davranış, her yeni eylem, düşünce, akım hep tepkiyle karşılaşmıştır. Ama yeni olan, güzel, doğru, iyi olan, ergeç, çirkini, kötüyü, yanlışı altetmesini bilmiştir.

Hüseyin Rahmi "ahlâkı yıkıcılık" suçlandırılmasıyla Adalet önüne getirildiği zaman, "Ben Deli miyim?"i şöyle savunuyordu: "Ben sanatı büsbütün dörtduvar arasına hapsedemem. Roman ahlâkın aynasıdır. Onun objektif gördüğü manzarayı alır."

Görünen gerçek çirkinse şairin, öykücünün, romancının, ressamın suçu ne? Gördüğünü, duyduğunu, anladığını yansıtmamak, yorumlamamak sanatçının elinde değil. Gecekondular büyük kentlerimizi birer yoksulluk bölgesi halinde dört yandan sarmışsa, kamyonlar, otobüsler, trenler Anadolu'nun uçsuz bucaksız köşelerinden İstanbul'a, Ankara'ya bir lokma ekmek aramaya koşan bitkin, perişan insanlarla dolup taşıyorsa; işsizlikten, yoksuzluktan kurtulmanın yolu Almanya'larda çöpçülük etmek, madenlerde kazma sallamak sayılıyorsa; çirkin politikacılar geçmişin derslerinden yararlanmamakta direniyorlarsa, büyük umutlarla kurulan 2. Cumhuriyetin Birinci Meclisinde bıçaklar çekiliyorsa, muştalar iniyorsa; onbeş yaşında çocuklar cezaevlerine atılıyorsa, yazarlar, şairler tutuklanıyorsa, sorgulara çekiliyorsa, suçlandırılıyorsa; ulus ve yurt günden güne yaşama koşullarının en aşağısına düşüyorsa; Atatürk'ün bağımsızlık ve uygarlık yolunda açtığı savaş anlamını yitirmişse, uydu olmak, gericilik havaları çalmak bir politika amacı haline getiriliyorsa... Şair, yazar, sanatçı böyle bir çevrede, böyle görünüşler karşısında ne verebilir, ne yaratabilir? Gül-bülbül masallarıyla avunabilmek, herşeyi mutlu, pembe renklerle bezeyebilmek, gözlerini bir karanlığa yumabilmek değil midir?

Gerçekleri gösteren yazarlara kızmak, kendimize kızmaktır. Zaman zaman bu, Batı ülkelerinde de kendini gösteriyor. Ama Doğu ülkelerinde hemen her zaman... Batı uygarlığı yazara, şaire, düşünüre kızmayı geçmişin tozlu sayfalarına kapatmıştır artık. Flaubert'in, Baudelaire'in, Zola'nın, Maupassant'ın yargıç katına çağrılmaları, mahkemelerde kendilerini savunmaları tarihsel bir anı olmuştur. Yazarların gücünü gösteren birer eski anı..

Gustave Flaubert 1857'de "Madame Bovary" romanıyla "yerleşmiş geleneklere, din ve ahlâk kurallarına aykırı davranmak"la suçlandırılarak Adalet önünde hesap vermeye çağrılmıştı. Duruşmada Savcı Pinard, "şehveti tahrik edici renklerle çizen" Flaubert'e karşı mahkemenin "son derece sert davranması"nı istemişti. Savcı Pinard şöyle diyordu: "Sanatta, tek kural olarak genel göreneklere uymasını istemek, sanatı boyunduruk altına almak değil, ona saygı göstermektir: Her şeyi yükselten kurallardır." Savcı, her yazarın kendi kurallarına uymak zorunda olduğunu düşünmek istemiyordu. Top-

lumların, kurulu düzenlerin kuralları sık sık değişir, iktidara geçen politik akımların keyfine, isteğine göre renk, biçim, anlam kazanır. Sanatçı ise güzel, doğru, iyi bir dünya yaratmak dileğindedir. Bu da gerçeği görmekle, göstermekle olur. Flaubert "Madame Bovary benim" derken çağının aynası olmaya çalıştığını söylemek istemişti. Lamartine, duruşmada okunan bir mektubunda Flaubert'e şöyle yazıyordu: "Sizi mahkûm edebilecek bir mahkemenin var olabileceğini düşünemiyorum. Çünkü söz konusu olan memleketimizin ve çağımızın şerefidir."

Savcı, yazarın iki ay hapsedilmesini istiyordu. Ama yazar beraet etti. Beraet kararında gene de bir suçlandırılma vardı: "En hafif eserlerin bile aşamıyacağı bir sınırın bulunduğu" hatırlatıyordu yazara, "Madame Bovary" gibi ölmez bir yapıta "hafif" bir yapıt diyebilen mahkeme başkanını, savcı Pinard'ı kim hatırlıyor şimdi? İşin garibi, Savcı'nın açık saçık manzumeler çiziktiren bir şair taslağı olmasıydı! Ellerde gezen bu şiircikleri Flaubert buldurdu, uzun zaman eğlendi durdu bu "ahlâksızca" yazılarla!..

Baudelaire'in *"Les Fleurs de Mal"*inin de "açık saçık" şiirler yüzünden Adalet'e verildiği, mahkeme kararıyla altı şiirin kitaptan çıkartılmasına, şairin üç yüz frank para cezasına mahkûm edildiği de edebiyat tarihinin eğlendirici anılarındandır. Kitap basıldığı için o altı şiir makasla kesilerek çıkartılmıştı!.. O altı şiir yıllar yılı kitabın yeni baskılarına alınmadı, ancak 1950'den sonra başka bir mahkemenin verdiği kararla bu haksızlık ortadan kaldırılacaktı. O şiirleri okuyoruz şimdi. Hiç de ahlâk duygularımız "rencide" olmuyor! Ama o günlerde bir mahkeme başkanı, bir savcı o şiirleri mahkûm etmişti. Kimdi onlar? Kim biliyor adlarını? Dağlarca'nın dediği gibi, "Ama nedir bilir misin — Beni senden güclü kılan..."

Ya Dreyfus'un suçsuzluğuna inanan Emile Zola'nın yalnız Adalet önünde değil, çağının iktidarına, hattâ halkına çoğunluğuna karşı tek başına giriştiği inanç savaşı.. "Suçlandırıyorum" yazısı ile Dreyfus dâvasındaki yolsuzlukları Cumhurbaşkanına bildiren büyük yazar, duruşmada kendisine çatan bir generale şöyle karşılık vermişti:

"Fransa'ya hizmet etmenin çeşitli yolları vardır. Generale hatırlatmak isterim. Kılıçla olduğu gibi, kalemle de insan yurduna hizmet edebilir. General de Pellieux herhalde büyük zaferler kazanmış olmalıdır. Ben de kendi zaferlerimi kazandım. General Pellieux ile Emile Zola adlarından hangisinin yarma kalacağına gelecek kuşaklar karar verecek."

Bir yanda güclü bir iktidar, polisi, jandarması, ordusu, aşırı milliyetçilik duygusuna kapılmış kalabalıkları... Öte yanda bir yazar. Gerçeğe inanan, gerçeği arayan bir insanın gü-

cü, sadece yalana dayanan, yalanı kullanan yetkililerin silâhlarından üstündür. Zola savunmasını şu sözlerle bitiriyordu: "Beni yıkmak istiyorlar. Ama bir gün gelecek, Fransa bugün şerefini kurtarmaya çalıştığım için bana teşekkür edecek."

Dreyfus olayı üç-beş generalin, birkaç politikacının "yerleşmiş düzeni" korumak iddiasiyle örtbas etmeğe çalıştıkları çirkin bir yaraydı. Bir yazar yüreklilikle kendini ortaya attı, Fransa'nın şerefini kurtardı böylece. Bugün elbette ki Emile Zola'nın adı var yaşayan. O generaller, Bakanlar, Polis Müdürleri, Başkanlar, Savcıları anan, hatırlayan var mı?

Çoğu kez topluluklara karşı tek başına çıkmak gerekir. Yalana, aldatılmaya alışmış topluluklar gerçekleri söyleyenlere kızarlar. Kendinden yana olanları, kendisini sevenleri bile çiğnerler bazan. İktidarlar, topluluğun bu ilkel duygusundan çıkarları için yararlanmasını her çağda becermişlerdir. Her çağda, her ülkede, bilgisizlik, karanlıktır toplumların afyonu. Sanatçı, yazar, şair, düşünür gerçek aydın, yalnızca yaşadığı günlerin insanı değildir, onun geleceğe, ileriki kuşaklara bırakacağı bir bildirisi vardır. Siyasal iktidarlar günün gereklerini kendi yararlarına halletmekten başka bir şey düşünmezler. Ama gerçek aydınlar, geleceğin sorumunu da kendi omuzlarında duyarlar. Korkular, gözdağları yıldırmaz onları. Bir sanatçı, bir yazar yapıtıyla başbaşa yaşar, inandığı doğrulardır, ülkülerdir onun silâhı..

Sanatçılarla uğraşmaya başlayan bir iktidar, kendi gücsüzlüğünü biliyor demektir. Çirkinliği yok edemeyince, çirkinliği bize gösterene kızmak elbette yararsız bir çabadır. Aynaya kızılmaz, doğruyu söyleyen bir tanığa gözdağı verilmez. Sanatçının, iktidarlardan, partilerden, politikacılardan beklediği bir şey yoktur. Bir yazara, bir şaire, bir sanatçıya ne verebilir, ne kazandırabilir bir iktidar? Hiç. Koskoca bir hiç! Kötü bir sanatçıyı "iyi" yapabilir mi bir Başbakan, bir Bakan? Olsa olsa maddî çıkar sağlar, mevki, geçici bir ün, o kadar. Gerçek sanatçının gülüp geçtiği şeyler! Bugün Türkiye'de Fazıl Hüsnü'lerin, Orhan Kemal'lerin, Yaşar Kemal'lerin iktidarlardan beklediği hiçbir şey yoktur. Yapıtları yeter onlara. Yazdıkları, yazacakları, yabancı ülkelerde yayınlanan, gelecek kuşağa kalacak şiirleri, öyküleri yeter. Savcılar, Bakanlar, Başbakanlar bir şey yapamaz bunu önlemek için. Politikacıların hiç bir zaman ulaşamıyacakları bir üstünlüğü onlar şimdiden elde etmişlerdir: Kalıcılık..

Sanatçı hiç bir zaman yalancı tanık olmayacaktır. Susmayacaktır, susturulmayacaktır. Bir ulusun yaşaması, ilerlemesi, uygarlığa, mutluluğa kavuşması önce, her şeyden önce sanatçılarının dürüst olmaları ile mümkündür. Üç-beş politi-

kacı, sekiz-on partici dürüst olmasalar o kadar önemli değildir. Ama sanatçı yalanla savaşacak, doğruları dile getirecek, çirkinlikleri gösterecek, korkmayacak, yılmayacaktır. Çünkü o, bugünün değil, yarının, mutlu yarınların insanıdır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1924'deki duruşmasında söylediği sözler, aradan geçen kırk iki yıla rağmen, bugün de önemini koruyor. Bugün de bir yazar, bir şair, yargıç katında bu sözleri kelimesi kelimesine tekrarlayabilir. Evet, ne yazık ki böyle! Değişen bir şey yok, kelimesi kelimesine hepimiz aynı sözleri günü gelir tekrarlayabiliriz:

"Ben susayım. Bakın bu içtimai marazlar cemiyeti inletiyor. Yaralar işliyor. Hergün artan virüslerin mikropları etrafa yayılıyor. Susmak... Abdülhamid devrinde bu, Meşrutiyet devrinde bu, Cumhuriyette de mi böyle olacaktı? İkazen derdi göstereni niçin o fenalığın mücidi sanıyorsunuz?"

(Milliyet, 17.4.1966)

Gülsen İşler

İPEKÇİ, Abdi

ÜLGENALP'IN UYARMALARI

Mitingler, gösteriler, protestolar, bildiriler, yuhalamalar, joplamalar ortamı iyice gerginleştireceğe benzemektedir. Hiç şüphesiz bunların arkasında birtakım kışkırtıcılar vardır. Fakat kabul etmek gerekir ki, AP hükûmeti bu kışkırtmaları etkisiz hale getirebilecek çalışmalar yerine, altı aylık süre içinde gösterdiği basiretsizlikler ve yaptığı taktik hatâlar yüzünden onlara yardımcı olmaktadır.

Bu bilinçsiz gidiş arasında önceki gün Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Korgeneral Ülgenalp'ın yaptığı konuşma çok ilgi çekicidir. Ülgenalp, Üniversitede Gençlik Teşekküllerine yaptığı uyarmada günün önemli meselelerine gerçekçi teşhisler koymuştur.

Bu fikirleri kısaca şu noktalarda toplayabiliriz:

— Memlekette kuvvetli bir gericilik akımı vardır. Kur'an kursları ehliyetsiz ellerdedir. Keçi sakallılar halkı kemirmekte ve aldatmaktadır. Halkın isteği ne olursa olsun geriye değil ileriye gitmek zorundayız.

— Öğrenci kurumlarının bugünkü tutum ve davranışları memleketin hayrına değildir. Talebelikle ilgisi kalmamış kimseler bu kurumlarda görev almak istiyorlar. Öğrenci kurumlarına partililerin nüfuz etmesi ve bu kurumların siyasî partilerin oyuncağı haline getirilmesi tehlikelidir. Siz bu yüzden birbirinizle çatışırken memleketin seviyesi aşağıya doğru inmektedir.

— Komünizm tehlikesi var diye muazzam bir tepki yaratılmak isteniyor. Kendileri gibi düşünmeyenleri komünist olarak tanıtmaya kalkışıyorlar. Komünist diye itham ettiklerinin komünist olmadıklarını kendileri de bildikleri halde bu yola başvuruyorlar. Bu yanlış hareket asıl tehlikeli sızıntıyı hazırlamaktadır. Aynı hatâyı gericilik konusunda da görüyoruz. Fikrini kabul etmeyenlere gerici damgasının vurulduğuna şahit oluyoruz. Biraz açık fikirlilik komünistlik, biraz muhafazakârlık gericilik... Olmaz böyle şey...

Korgeneral Ülgenalp'ın sağduyu sahibi herkes tarafından paylaşılacak bu görüşlerinin özel bir anlamı olmak gerekir.

Zira Ülgenalp, yeni Anayasamızın getirdiği kurumlardan biri olan Millî Güvenlik Kurulunun Genel Sekreteridir. Genelkurmay Başkanı, kuvvet temsilcileri, Başbakan ve Bakanlar Kurulunun bir kısım üyelerinden kurulan Millî Güvenlik Kurulunun görevi Anayasamızda şu şekilde tarif edilmiştir:

"Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere, gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir."

Son günlerde türlü kurum ve çevrelerde temaslarda bulunan Genel Sekreter Ülgenalp'ın önceki gün Üniversite öğrencilerine yaptığı uyarmalarda açıkladığı "temel görüşler", herhalde Millî Güvenlik Kurulunun yapacağı ilk toplantıda da ortaya konacak ve Bakanlar Kurulunun dikkatine sunulacaktır.

(Milliyet, 22.4.1966)

Halis Biçer

ERDURAN, Refik

BİR TAMİM DE BİZDEN

Bir ortaokul müdürü yazıyor:

"15 Nisan tarihli Milliyet'de küçücük bir haber çıktı. Başlığı şöyleydi:

— Eğitim Bakanı, her kitabın okullara sokulmamasını istedi.

Belki dikkatinizi bile çekmedi bu sizin. O haberden hemen sonra da bütün okullara bir tamim geldi. İlginize cunuyorum bu tamimi. Lûtfen okuyun.

Bu tamimle ilgili olarak Nisan başındanberi okullara gönderilen gazete ve dergilerden de söz etmek istiyorum size. Tamimi okursanız ismen belirtilmese bile, öğrencilerimize okutacağımız gazete ve dergilerin neler olduğunu anlarsınız. Tabii okutmamamız gerekenleri de.

İşte bize gelen ve bir hafta zarfında mutlaka öğretmen ve öğrencilerin hizmetine verilmesi emredilen gazeteler: Son Havadis, Yeni İstanbul, Dünya. Şimdilik bir de Bayrak dergisi. Daha niceleri gelecek bilinmez. Düşünün: bu gazeteler her gün yurttaki bütün okullara geliyor.

Bu yayınları öğrencilerin istifadesine vermeyen öğretmen ve idarecilerin vay haline...

Biz susuk yaşıyoruz, siz olsun 1966 bütçesinde eğitim yayınları için ayrılan milyonların nasıl amaçlarla hangi gazete, dergi ve kitaplar için harcandığını duyurun."

"T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarlığı" başlıklı kâğıda basılmış, 9 Nisan 1966 tarihli ve "Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz" imzalı tamimi biz de -kısaltarak- sizin ilginize sunuyoruz:

> "1 — Her çeşit ve derecedeki okullarımızla kütüphanelerimize ve diğer millî eğitim müesseselerine Nisan 1966 ayından itibaren büyük ölçüde kitap ve periyodik eserler gönderilmesine başlanacaktır...
>
> 2 — Bakanlığımız tarafından hususî neşriyattan seçilen ve bedelleri ödenen kitap ve sair matbualar da bunları yayımlayan müessese tarafından yollanacaktır.

3 — Tevzi işinin müfettişlerimizce lâyıkıyle kontrolünü mümkün kılmak üzere ilkokullara ve köy okullarına dağıtılacak eserler için (bu eserlerden herbirinin toplu halde hangi tarihte ne miktar olarak geldiğini, hangi tarihlerde nerelere tevziat yapıldığını gösterir) bir kayıt ve zabıt defteri tutulacaktır...

4 — Bu hususlar bütün müfettişlerimizce önemle kontrol edilecektir. İstifade işini geciktiren müesseselerin müdürleri veya sorumlu idarecileri hakkında gerekli işlem yapılacaktır.

5 — Bir eserden birkaç nüsha bulunmasında hiçbir mahzur yoktur. Bu sebeple "Bu eser bizde mevcuttur" düşünce ve mütalâası ile yollananlar kat'iyen geriye iade edilmeyecektir.

6 — Şimdiye kadar bazı şahıslar, bazı teşekküller ve yabancı müesseseler tarafından okullarımıza, kütüphanelerimize ve diğer müesseselerimize millî terbiye ve ahlâkı bozucu mahiyette zararlı ideolojileri yaymağa ve bunların propagandasını yapmağa hizmet edecek karakterde kitaplar, dergiler ve sair matbualar yollanmıştır.. Kendilerine varan eserlerin (zararlı mahiyet) taşıdığı hakkında bir kanaate varan idareciler, eseri emin bir şekilde muhafaza etmekle beraber durumu derhal Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğüne yazılı olarak bildireceklerdir."

Efendim, biz elimize varan bu eserin zararlı mahiyet taşıdığı hakkında bir kanaate vardık; durumu derhal kamu oyuna yazılı olarak bildiriyoruz.

Tamim çok zararlıdır, çünkü:

1 — Sürümsüz gazete ve dergileri sattırmak için türedi derneklerin çevirdikleri manevralara gülünüp geçilebilir, ama bütün bir Bakanlık mekanizmasının aynı uğurda çalışır duruma sokulması toplum vicdanında derin yaralar açar.

2 — Bir kişi bütün millî eğitim kuruluşlarında neler okunacağı konusunda kendini tek başına yetkili saymakta, üstelik tamiminden sonra okullara ulaşan "periyodik eserler"in iktidara gönül vermiş gazete ve dergiler olduğu görülmektedir. Demek ki, eğitim değeri ölçüsü iktidarı tutma derecesidir.

3 — Tamimle kırtasiyecilik ve jurnalcilik teşvik olunmaktadır.

4 — Bu tutuma karşı direnebilecek kimselere "gerekli işlem" sözüyle gözdağı verilmek istenmektedir.

5 — "Okullara vakit geçirilmeden derhal tevzi olunacaktır", "Kat'iyen geriye iade edilmeyecektir" gibi dil facialarıy-

la dolu bulunan yazı, çocuklarımız ve gençlerimiz için berbat bir Türkçe örneğidir.

Sonuç olarak deriz ki, bu Bakan hakkında da gerekli işlemin yapılması ve kendisinin vakit geçirilmeden derhal Meclis sıralarına geriye iade edilmesi pek yerinde bir iş olur.

(Milliyet, 3.5.1966)

Halis Biçer

ESMER, Ahmet Şükrü

ANLAŞMALARIN TASDİKİ

Amerika ile aktedilen ikili anlaşmalar üzerinde görüşmelerin başlamış olduğu bildirilmiştir. Verilen habere göre, sayıları elli beş olan bu anlaşmalar, bir veya birkaç anlaşma halinde toplanacaktır. Sayın Selim Sarper, geçen gün B.M.M.'sinde gündem dışı söz alarak, bu konuda önemli bir uyarmada bulunmuş, varılacak anlaşma veya anlaşmaların Meclisçe tasdiki lüzumunu belirtmiştir. Eski bir Genel Sekreter ve Dışişleri Bakanından gelen bu uyarma mutlaka dikkate alınmalıdır.

İkili anlaşmaları imzalayan devrik iktidar, bunları, NATO antlaşmasının 3 üncü maddesi çerçevesi içinde görerek, yani onları antlaşmanın uygulanmasından ibaret sayarak, Meclisten geçirmemişti. Bu maddede deniliyor ki: "İşbu antlaşmanın gayelerinin daha müessir bir şekilde tahakkukunu temin için taraflar kendi hususi vasıtalarını geliştirmek ve birbirlerine karşılıklı yardımlarda bulunmak suretiyle, münferiden ve müçtemian devamlı ve fiili olarak hareket edip bir silâhlı tecavüze karşı münferiden ve müçtemian muvakemet kudretini idame ve tezyit eyliyeceklerdir."

Rampalar, üsler, personellerin statüsü, her şey bu maddeye sıkıştırılmıştır. Girenler olabilir, fakat giremiyenler daha çoktur. Muhtevaları bilinmeden kesin söz söylenemez. Fakat meselâ İncirlik Hava Üssü, herhalde bu üssün Amerikalılarca kullanılış şekli tehlikeler yaratıyor. Üs, 3 üncü maddeye dayanılarak, 23 Haziran 1954 de teati edilen mektuplarla Amerikan Hava Kuvvetlerinin istifadesine açılmıştır. Sözde Türk üssüdür, fakat Amerikalılar, NATO ihtiyaçlarının dışında da kullanıyorlar.

İncirlik üssü zaman zaman konu olarak ortaya atılır, fakat esrarı çözülemez. Geçen yılın Kasım ayında Komutanı Albay Zeki Utlu tarafından yayınlanan kısa bildiride denilmişti ki: "İncirlik üssü Türk komutanlığına aittir. Teşkilât ismi Hava Atış Bombardıman Destek Grup Komutanı olan Türk komutam üssün komutanıdır. Amerikan komutanlığı üsteki Amerikalıların komutanıdır." Fakat bu bildiri de İncirliğin esrarını çözmedi. Üssün Türk komutanı ile "Amerikalıların komutanı" arasındaki ilişkiler nedir? U2 casus uçağını 1960'ta

kim uçurdu? 1958'de Lübnan'a giden Amerikan askerleri İncirlik üssünü neden kullandı?

Herhalde görüşmelerde bu meseleler daha açık hükümlere bağlanmalı, uygulanmaları garanti altına alınmalı, anlaşma mutlaka Meclisten geçirilmelidir.

Rampalara gelince; bunlar etrafındaki anlaşmalar daha az esrarlı değildir. Bildiğimize göre, bu mesele (1957) sonlarına doğru NATO Bakanlar Konseyinin Paris'te Başbakanlar kademesinde yapılan toplantıda bazı memleketlerde atom silâhları stokları kurulmasını (stock piling) ve Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı emrinde olarak atom başlıklarını fırlatmak (war heads) üzere orta menzilli balistik rampaların (I.R.B.M.) tesisi kararıyle başlamıştır. Türkiye de bunları kabul eden birkaç devlet arasındadır.

Şu var ki, Mc Mahon Kanununa göre, Amerika'nın vereceği atom silâhları, ancak Amerika'nın rızasiyle kullanılabilir. Hükümran devlet sıfatiyle, topraklarında atom silâhı bulunanlar da bu silâhların kullanılması hususunda söz sahibidirler. Yani tetikte parmakları vardır, fakat çekemezler. İngiltere'de Atom Silâhları Avrupa Komutanlığının emrinde değildir. İtalya'da bu komutanlığın emrindedir. Bunlar herkesçe bilinmekte olup, İtalya, anlaşmaları kendi Meclisinden geçirmiş iken, bizde gizlidir. Bilindiği gibi Amerika bize sormadan, Küba meselesinde Kruşçef ile vardığı anlaşma sonucunda topraklarımızdan Jupiter'leri kaldırmıştır. Bunu tek taraflı olarak yapabilir miydi? Bu anlaşmalar yalnız bir tarafı mı bağlıyor? Bilinemez, zira anlaşmalar gizlidir. Bizce, Jupiter'lerin çekilmesi iyi olmuştur. Keşke bütün rampalar ve üsler kaldırılsa da rahat etsek.

Haydi, üsler ve rampalar üzerindeki anlaşmalar gizli kalsın deniliyor; ya Amerikan personelinin statüleri ve kapitülâsyonu andıran imtiyazları hakkındaki anlaşmalar neden gizli tutuluyor? Halk sürüler halinde Amerikalıları sokaklarda görmüyor mu? Ankara'da otobüs işlettiklerini, PX'ten kaçak eşyayı piyasalarımıza sürdüklerini görmüyor mu?

Bütün bunlar şimdi gözden geçirilmeli, sakıncaları kaldırılmalı ve varılacak anlaşmalar da Meclisin tasdikinden geçirilmelidir.

(Ulus, 17.5.1966)

ÖZEK, Doç. Dr. Çetin

POLİTİKANIN ANLAMI

Türk hukuk düzeni içinde, belirli kadroları doldurun geniş vatandaş yığınlarının politika yapması engellenmiş durumdadır. Değişik, yasalar, askerlerin, sendikaların, memurların, memur sendikalarının, talebe örgütlerinin politika ile uğraşmalarını yasaklamışlardır. Fakat yasak edilen politik çabaların neler olduğunu gösteren, politikadan neyin anlaşılması gerektiğini belirten, bir tanım veren hüküm yoktur. Bu yüzdendir ki, bazı bazı, en has ve bütün kamu oyunu ilgilendiren bir toplum sorunu üzerinde ileri sürülen düşünce dahi politika sayılmakta ve yasaların suçlayıcı kuralları ile karşılaşmaktadır.

Politika sözcüğüne geniş anlam verilecek olursa, yurdun yönetimi ile ilgili en ufak bir düşünceyi dahi, politika saymak gerekecektir. Örneğin, yerine göre, bir memurun memleketin spor idaresini, güreşçilerin bir yarışmada yenilgisini tenkid etmesi dahi suç olacaktır. Çünkü, spor idaresi de, ülkenin yönetiminin bir parçasıdır ve bu konudaki tenkid de kendi çapında bir politikadır.

Böyle düşünüldüğü takdirde, okuma yazma bileni bu denli az olan bir ülkede, askerler, memurlar, öğrenciler gibi belirli bir kültür düzeyine erişmiş vatandaş yığınları toplum sorunlarından koparılmış, mekanik birer kişi haline getirileceklerdir. Politik hayatı çelişmeler içinde bulunan, bilimsizliğin, kültürsüzlüğün acısını çeken ülkemizin sorunları üzerinde söz hakkı, sadece serbest mesleklerle uğraşanlarla, belirli sermaye ve çıkar gruplarına kalmış olacaktır. Politik hayatın sahnesinde sadece politikayı meslek edinen ve bu mesleği kaybetmemek için her çareye başvuranlarla, belirli fırsatçılar ve çıkarcılar boy gösterecektir. Toplum dertlerinin çözümlenmesi yönünden sadece bu kadroların benimsediği düşünceler geçerli olabilecek, bir düşünce kadrosunun değişmesi, yeni görüşlerin ortaya atılması olanağı kaybolacaktır. Böyle bir gidişin ise yurt yönünden yararlı olmayacağı açıktır. Politik durumlarını kaybetmek endişesi içinde olanlar, halk yığınlarına benimsetilmiş düşüncelerin sağladığı düşünce çevresini kırmadan, alışılmışın rahatlığı içinde, aldatmacalarını sürdürüp gideceklerdir.

Gerçekte ise, politika, bilimsel anlamı içinde, toplum so-

runları ile ilgilenmek değildir. Politika, Jouvenel'in deyimiyle, "toplama, birleştirme ve bu birliği yaşatma sanatıdır." Devlet denilen topluluklarda, o topluluğun yönetilmesi yönünden gerekli iktidarı elinde bulundurmak için gösterilen çaba, politikadır.

Demek oluyor ki, politik davranış, iktidarın ele geçirilmesi için sürdürülen davranışlardır. "Düzenleyici otorite", siyasî iktidar olduğuna göre, bu otoriteyi ele geçirmek için doğrudan doğruya veya dolayısı ile yapılan çalışmalar da politik çalışmalar olmaktadır. Bir ülkede, politik iktidarın biçimlenmesi yönünden var olan usuller içinde etkili olmak ve sonucu kesinleştirmek için gösterilen çaba, politikadır. Daha doğrusu yasak edilen politika bu iktidar etrafındaki mücadelenin içinde yer alıp, belirli davranışlarla ortaya çıkmaktır.

Toplum sorunları ile ilgilenmek, onların üzerlerine eğilmek ise politik hayatın eleştirilmesi, değerlendirilmesi anlamına gelir ve fakat politika değildir. Politik hayatla ilgilenmek ise, her vatandaşın engellenemez hakkı, hattâ, çağımızda görevidir. Politik hayat, bütün vatandaşların tümünü kapsadığına göre, hiçbir vatandaş bu yaşantının dışında kalamayacaktır, kalmaması gerekir. Örneğin, ülkemizde, petrol, toprak reformu, sosyal adalet gibi sorunlarla ilgilenmek, bir vatandaşlık görevidir ve bu görevi yerine getiren her kişi, bu konudaki tutumları değerlendirmek, eleştirmek, düşüncesini açıklamak hakkına sahiptir. Anavasamızın 20. maddesinde yer almış bulunan, "düşünceleri açıklayabilme hakkı" sadece belirli bir vatandaş bölümü için tanınmış değildir.

Belirli kadrolar içinde yer almış bulunanların, gördükleri görev yönünden yasaklandıkları davranış, politik iktidarın biçimlenmesi yönünde süregelen mücadele içinde, "şu veya bu politik grup yanında" yer almasıdır. Yapıları yönünden, vatandaşlar karşısında, politik inançlar dışında ve üstünde olması gerekli görülen görev sahiplerinin böylece bu mücadelede yer almaları önlenilmek istenilmiştir. Onları toplum gelişiminden koparmağa ise hiçbir güç yetmez.

Politika kavramını geniş anlamda ele alarak, toplum sorunları ile ilgilenenleri daraltmak ve bu haklkı belirli kadrolara taşımak için gösterilecek bir çaba, sorunların değilmesinden, yeni görüşlerin ortaya atılmasından çekinmek anlamına gelir. Alışılmışın sağladığı rahatlık ve donmuş kadroların, düşüncelerin parçalanmaması isteği, yeterince aydın sayısının yurt sorunları ile ilgilenmemesi yollarını aramaktadır.

Siyasî Partiler Kanununun 1. maddesinin ortaya koyduğu anlam da politikanın "dar" anlaşılması gerektiğini ispatlamaktadır. Gerçekten, kanunun birinci maddesinde, *"Siyasî*

partiler, toplum ve devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve özel kanunlarına göre mahallî idareler seçimleri yolu ile ve belirli görüşleri yönünde yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışma amacını güden ve propagandaları açık olan kuruluşlardır" tanımı verilmektedir.

Siyasî partilerin uğraşılarının ne olduğunu belirten bu madde, dolaylı olarak politikadan, yasaklanan politik çalışmalardan da neyin anlaşılması gerektiğini açıklamış olmaktadır. Çünkü, siyasî partiler politika ile uğraşan örgütler olduğuna göre, bu örgütün faaliyetini tanımlayan madde, "aktif" politikayı tanımlamış olmaktadır.

Bu durumda, politika, belirli maksatlarla ve seçimler yolu ile devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini belirli görüşler yönünden yönetmek, denetlemek, etkilemek için yapılan çalışmalardır. Politikanın bu amacına erişmek için seçimlerle iktidara gelmek gibi niteliği vardır. Bu durumda, çeşitli kadrolar içindeki vatandaşların yapmaktan yasaklandıkları politik çalışmaları, belirli bir siyasi parti yararına veya birinin zararına, iktidarı kazanmaları veya kaybetmeleri için gösterilen çaba olarak anlamak gerekir. Bir çalışmanın "politik" olarak nitelendirilebilmesi için, kişinin bu zarar verme, yarar sağlama amacı ile davranması gerekir. İktidar etrafındaki çekişmelere etki yapmak amacı dışında kalan düşünceler ise, her ne sonuç doğurursa doğursun politika olarak nitelendirilemez.

Aynı şekilde, Askerî Ceza Kanununun 148. maddesinde de, politik çalışmalar yasaklanmıştır. Bu hükmün nasıl anlaşılması gerektiğini, Askeri Ceza Kanununun değiştirilmesi hakkındaki bir yeni projenin gerekçesi ortaya koymaktadır.

Bu gerekçeye göre, yasaklanan politik çalışma, *"siyasî partilere girmek, politik amaçlarla toplantılar tertiplemek, gösterilerde bulunmak, partiler arası politik dengeye etki yapmak"* şeklinde anlaşılmaktadır. Kanun ayrıca, çalışmanın politik neticeler doğurmasını, suçlama için yeterli görmemiş ve çalışmadaki amacın politik olmasını aramıştır. Politik amaç da, bir parti çalışması içinde yer almak olarak kabul edilmiştir.

Bu açıklamalar dahi göstermektedir ki, yurt sorunları ile ilgili düşünceler politika değildir ve yasaklanmamıştır. Toplumun geniş ölçüde sorunlar üzerine eğilmesinden ise korkmamak gerekir. Aksine bir sınırlama hiçbir yarar sağlamayacaktır.

(Milliyet, 29.5.1966)

SEYHAN, Dündar

GÖLGEDEKİ ADAM

(Hâtıralar'dan 2 bölüm)

Emir ve kumanda zincirindeki kopukluklar bertaraf edildikten sonra, Silâhlı Kuvvetler Birliği teşkilâtına ne lüzum vardı? Teşkilâtın devamına neden lüzum duyuluyordu? Ve bu teşkilât kime karşı idi?

Bu suallerin cevabını, teşkilâttaki yakın arkadaşlarımla yaptığım temastan sonra verebilecek duruma geldim:

Silâhlı Kuvvetler Birliği teşkilâtının Ankara'daki kurucuları olan ve önderliğini yapan Halim Menteş, Necati Ünsalan, Talât Aydemir, Selçuk Atakan, Emin Arat, Fevzi Arsm, Orhan Alpakın, Nuri Hazer ve diğer arkadaşlarla ayrı ayrı ve bir arada yaptığımız görüşmeler sonunda, Silâhlı Kuvvetler Birliğine önderlik edenler arasında müşterek bir görüşün teşekkül etmediği ve etmesine de imkân olmadığı açıkca anlaşılıyordu.

Ortada hazırlattırılmış ve kabul edilmiş bir Anayasanın mevcudiyetine rağmen, Türkiye'ye yakın gelecekte verilecek siyasi statü hususunda hemen herkeste umumî bir tereddüdün derin izlerini müşahede etmemeye imkân yoktu.

Bir kısım arkadaşlara göre; kabul edilen Anayasanın uygulanmasından, 27 Mayısın mahkûm ettiği devri hortlatmaktan gayrı bir hasıla beklenemezdi. Silâhlı Kuvvetler, 27 Mayısın getirip gerçekleştiremediği fikir manzumesinin memlekette uygulanmasını sağlamak maksadıyle, iktidara bizzat elkoymalı, Komite ve iktidarını ortadan kaldırmalı, yeni Anayasanın öngördüğü nizamı uygun bir geleceğe ertelemeliydi.

Diğer bir kısım ileri gelenler; Komitenin Türk milletine dünya huzurunda vermiş olduğu sözün, Silâhlı Kuvvetlerin prestiji bakımından mutlak yerine getirilmesi gerektiğini savunuyor ve iktidarın seçimler sonunda sivil idareye devredilmesinde ısrar ediyordu. Ancak bu kategoriye dahil olanlardan hiç biri Demokrat Partinin mirasçısı olmak istidadında bulunan partilere iktidarın teslim edilmesine asla rıza göstermiyordu. O günlerde kimsenin böyle bir ihtimale bile tahammül ettiğine rastlanmıyordu.

O halde, bunlar için, açıkça itiraf etmemelerine rağmen, bir tek hal tarzını kabullenmek kalıyordu ki o da CHP ne 1961 Anayasası çerçevesinde iktidarı teslim etmek...

Bu iki fikri savunanlar, kendi gayelerinin tahakkukunu

sağlamak için Silâhlı Kuvvetler içinde kontrolu bizzat ellerinde tutmak zorunluğunu duyuyorlardı.

O günlerde, bu iki ayrı fikirde olanlar açık bir anlaşmazlık içinde de görünmüyorlardı. Pek kısa bir zaman evvel, Madanoğlu'nun hepsine karşı kurmuş olduğu komployu beraber geçiştirmişlerdi. Bir kader birliği içindeydiler. Gerek mevkileri ve gerekse istikballerinin garanti altında bulunması da yakın bir gelecekte kendilerine yöneltilecek bir hareketi birlikte önlemelerine bağlıydı. Birbirlerine ihtiyaçları vardı.

İçinde bulundukları teşkilâta bu sebeplerle lüzum görüyorlardı. İşte, bu maksatlarının tahakkuku için faaliyet halindeydiler.

Bu teşkilât, değişik fikir taşıyan mensuplarının gayelerini önleme yönünde ortaya çıkacak her türlü ihtimale karşı elde bulundurulmaktaydı.

Teşkilâtın iktidara bizzat elkoyma taraftarı olanları içinde, Ordu hiyerarşik nizamı dışında münferit ve müstakil bir gurup olarak olaylara müdahale fikrinde olan tek kişiye ve Silâhlı Kuvvetlerin birlik-beraberlik ve bütünlüğünün Türkiyenin geleceğine tek teminat olduğuna inanmayan kısır düşünceli tek subaya rastlamak mümkün değildi. Böyle düşünenler mutlak Başkumandanın emrinde bulunmanın, emir ve kumanda müessiriyetinin bozulmamasının şiddetle taraftarı görünüyorlardı.

25 Ağustos günü, yine Jandarma Okulu şeref salonunda yapılacak genel kurul toplantısına girmeden, Halim Menteş ve Necati Ünsalan başta da yemin ettirdiler. Tabanca üzerine el konarak edilen yeminin metni şöyle hazırlanmıştı:

"Türk milletinin bekâsını, 27 Mayıs inkılâp ruhunun devamını, demokratik bir rejimin kurulmasını temin ile, Millî Birlik Komitesinin müsbet icraatını destekliyeceğime ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin siyasetten uzak kalmasının temini hususunda kendimi şimdiden Türk milletine fedâ edeceğime namusum ve şerefim üzerine and içerim."

Edilen bu yeminle, 27 Mayıs inkılâp ruhunun devamı taahhüt ediliyordu. Kimsenin Türkiye'nin geleceğini esasen karanlık bir diktatorya düzensizliğine sürüklemeye niyeti yoktu. Demokratik bir nizamın işleyebilmesi için gerekli şartların yaratılması ve müesseselerinin kurulup yerleşebilir bir ortamın meydana gelebilmesi, her şeyden evvel, 27 Mayıs ruhunun kitlece benimsenmiş olmasına dayanıyordu. Hedeflerine erişmiş 27 Mayıs fikriyatının sağlıyacağı ekonomik, sosyal ve siyasi huzur ortamında ise Silâhlı Kuvvetlerin siyasetten uzak kalması kendiliğinden sağlanmış olacaktı.

(Milliyet, 12.6.1966)

BİR BÖLÜM DAHA

21 Ekim 1961 de, benim görevle Bruxelle'e hareket ettiğim gün, durmadan gözgözü görmez Türkiye siyasî atmosferinde yeniden alevler parlamış, fakat memleket dışında kaldığım üç gün zarfında yangın kontrol altına alınabilmişti.

O gün saat 14.30 da İstanbul'da Harb Akademilerinde 10 general ve 28 albay toplanmışlar ve aşağıdaki protokolu imzalamışlar:

1 — Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları (Aşağıda açık imzaları bulunan) 21 Ekim 1961 günü saat 14.30 da toplanmışlar ve gündemlerinde mevcut olan konuları müştereken müzakere etmişler ve ittifakla aşağıdaki karara varmışlardır:

A — Türk Silâhlı Kuvvetleri 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimden sonra gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel fiilen duruma müdahale edecektir.

B — İhtilâli milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edecektir.

C — Bütün siyasî partiler faaliyetten men edilecek, seçim neticeleri ile Millî Birlik Komitesi feshedilecektir.

D — Bu kararın tatbiki 25 Ekim 1961 den sonraki bir güne tehir edilmiyecektir.

2 — İşbu zabıt varakası üç nüsha tanzim edilmiş ve bütün üyeler tarafından imza edilmiştir. 21 Ekim saat 18.00.

Protokola imza edenler:

1 — Korg. Refik Tulga, 2 — Tümg. Fikret Esen, 3 — Tümg. Rafet Ülgenalp, 4 — Tümamiral Bahattin Özülker, 5 — Tuğg. Faruk Gürler, 6 — Tuğamiral Celâl Eğicioğlu, 7 — Tuğg. Yusuf Alpmansu, 8 — Tuğa. Kemal Kayacan, 9 — Tuğg. Faruk Güventürk, 10 — Tuğa. İsmail Sarıkey, 11 — Kur. Alb. Behçet Özdemir, 12 — Kur. Alb. Doğan Özgöçmen, 13 — Kur. Alb. Suat Aktulga, 14 — Kur. Alb. N. Kemal Ersun, 15 — Kur. Alb. Burhan Hunoğlu, 16 — Kur. Alb. Halim Kural, 17 — Kur. Alb. Recai Baturalp, 18 — Kur. Alb. Mehmet Bora, 19 — Kur. Alb. Vecihi Akın, 20 — Kur. Alb. Emin Aytekin, 21 — Kur. Alb. Necati Üşcan, 22 — Kur. Alb. Fikret Köknar, 23 — Hv. Kur. Alb. Turan Çağlar, 24 — İs. Alb. Rıfat Erenulu, 25 — Top. Alb. Celâl Baykam, 26 — Kur. Alb. Cemal Öcal, 27 — Dz. Kur. Alb. Bülent Tarkan, 28 — Dz. Kur. Alb. Zarif Çetindağ, 29 — Kur. Alb. Bedrettin Demirel, 30 — Kur. Alb. Celâl Ugan, 31 — Kur. Alb. Şerafettin Olcay, 33 — Hv. Kur. Alb. Emin Alpkaya, 34 — Kur. Yb. Ahmet Germeç, 35 — Kur. Alb. Necati Ogan, 36 — Kur. Alb. Necati Cankır, 37 — Kur. Alb. Nihat Aslantürk.

(I inci Ordu Kumandanı Korg. Cemal Tural Protokolun birinci nüshasını imzalamıştır.)

Bu protokol, Türk Silâhlı Kuvvetleri Birliği içindeki "müdahalecîler"in "güdümcüler"e karşı geçici bir zaferi addedilebilir. Protokol, hiç bir kayıt ve şart ihtiva etmeksizin müdahalenin kesin olarak yapılmasını karar altına almaktadır. İmza edenler I'inci Ordu bölgesini fiilen kontrol eden ve kumanda makamlarında bulunan yüksek rütbeli askerlerdir.

Ültimatom niteliğindeki bu protokol imzalanır imzalanmaz Ankara'ya bildirilir. Hemen, Ankara temsilcilerinden Aydemir, Atakan, Menteş, Akkoç hazırlattırılan bir uçakla İstanbul'a giderler. Yapılan müzakerede, Hava Kuvvetleri mümessilleri protokolu tasvip etmemekle beraber çoğunluğun kararına uyacaklarını ifade ederler. Nitekim, aynı gece saat 02.00 de uçakla Ankara'ya dönülmüş, Mürtet hava üssünde yapılan bir toplantıda Ankara'daki Silâhlı Kuvvetler Birliği mensupları protokolu kabul ederek altını imzalamışlardır.

Su hale göre, Silâhlı Kuvvetler kumanda heyetinin büyük bir çoğunluğu, Silâhlı Kuvvetlerin fiilen iktidara el koyma taraflısı olduğunu meydana koymuş bulunuyordu.

Büyük çoğunluk... Kumandanlar... Koskoca bir Silâhlı Kuvvetler Birliğinin memleket kaygılarından hareket alan mensupları... Karar veriyorlardı.

Kararları açıktı. Güdümlü bir demokrasi kurmaya taraftar olmuyorlardı. Memleketin, kendilerini çıplak gerçeklere iten durumunu inceliyorlar, sonra da, bünyelerinin bütünlüğünü bozmaksızın müdahalcye karar veriyor ve imzalarını atıyorlardı.

"Güdümcüler" hemen haberi gerekli yerlere ulaştırırdı tabii... Nitekim ulaşır da...

22 Ekim, partilerin, Komitenin ve "Güdümcüler"in protokolu önleme telâşı içinde geçer.

30 Ağustos 1961 günü yapılan İnönü - Sunay mülâkatını Talât Turan'ın yazılarından okudunuz. Bu görüşme hakkında rahmetli Avni Doğan şöyle yazıyor:

" (...) 30 Ağustos 1961 tarihine kadar Türk Silâhlı Kuvvetler Birliğinin görüşü bu çerçeve içinde idi. 30 Ağustos Zafer Bayramı münasebetiyle protokola dahil zevat Kurmay Başkanını tebrik etmişlerdi. Bu vesile ile Orgeneral Sunay ile CHP Genel Başkanı arasında hususî bir görüşme yapılmıştı. Bu görüşmeden sonra Orgeneral Sunay'ın görüşünde tam bir değişme olduğu bilinmektedir."

(Milliyet, 21.6.1966)

HALMAN, Talât S.

HALÛK'UN SON VEDAI

Halûk Fikret, babasıyla ilgili hâtıra ve belgeleri edebiyat tarihimize maletmesi uğrundaki ısrarlı ricalarıma 28 Ocak 1964 tarihli mektubunda şu cevabı verdi:

"Sayın Halman:

25 Eylül, 28 Kasım ve 24 Ocak tarihli nazik mektuplarınızın hepsi önümde duruyor. Birkaç defa okudum onları. Ricanızı yerine getirmek niyetiyle bir iki kere yazmağa başladığımı söylersem belki de bana inanmazsınız. Ama gerçekten başladım ve her seferinde anladım ki, girişmiş olduğunuz araştırmaya yapabileceğim bir yardım yoktur. Bu yüzden, daha önce mektuplarınızı cevaplandıramadığım için şimdi büyük bir utançla yazıyorum ve beni bağışlamanızı rica ediyorum."

24 Eylül tarihli mektubunuzda sıraladığınız beş maddeyi gözden geçirince görüyorum ki değerli olacak herhangi bir yardımda bulunmaktan âcizim.

Bu memlekette 1913 Ağustosunda Michigan Üniversitesinde mühendislik eğitimime devam etmek üzere geldiğim vakit, mezun olduktan sonra Türkiye'ye dönmiyeceğimi ne babam tahmin ediyordu, ne de ben düşünüyordum. Ama demek ki kısmet buymuş. Bu yüzden, babamla ilgili hâtıra, kitap ve yadigâr gibi hiçbir şeyi yanıma almış değilim. 1925 de -babamın ölümünden sonra- annem bir yıl kadar bizimle kalmak üzere Amerika'ya gelirken karımın hoşuna gidecek bazı şeyler getirmişti. İki ufak halıyla babamın yaptığı en küçük tablolardan ikisi bunlar arasındaydı. Tablolar, babamın ressamlığını gerçekten temsil eden resimler değil.

Türkçe -arapça ve farsça- öğrenimim cidden pek kıt olmuştu. Babamın sanat ve şiir yeteneklerine kıyasla ben fazla pratik bir insandım. Zannederim, kendi hayatında gayet önemli şeylere ciddi ilgi göstermeğe elverişli olmayışım onu zaman zaman hayal kırıklığına uğratmıştı.

Şüphesiz biliyorsunuz ki babam Robert Kolejin ihzarî sınıflarında birkaç yıl süren öğrenciliğimden sonra dostları vasıtasıyla benim İskoçyaya gidip *Royal Technical College*'da (Kraliyet Teknik Okulunda) mühendislik öğrenimine başlamamı sağladı. Orada üç yıl kaldıktan ve Glasgow mühendislik şirketlerinde bir süre çalıştıktan sonra yurda döndüm. O sı-

rada. Robert Kolej -dcyim yerindeyse- elektrikleniyordu. Mühendislik Okulu da kurulmaktaydı. Bütün binalara elektrik verecek bir jeneratör, bir de kalorifer sistemi hazırlanıyordu. Michigan Üniversitesinden Prof. *John R. Allen* geçici olarak bu işin başına getirilmişti.

Prof. *Allen* Makine Mühendisliği alanında eğitim yapmış olduğumu ve akıcı bir İngilizce konuştuğumu, plân ve projeleri iyi bildiğimi öğrenince Glasgow'a eğitimimi tamamlamağa döneceğime hiç değilse bir yıl kendisiyle birlikte çalışmam üzerinde ısrar etti. Ben de kabul ettim. Bir yıl sonra, Prof. *Allen* Amerika Birleşik Devletlerine gelip Michigan Üniversitesine devam etmemi sağladı.

Babam, ilk defa olarak, Prof. *Allen*'in yönetimi altında tatminkâr bir çalışma yaptığımı ve belki de günün birinde bir baltaya sap olabileceğimi öğrenince bazı memnuniyet belirtileri gösterdi!

İstanbul'dan 1913 Temmuzunda ayrıldım. Glasgow'da iki hafta eşi-dostu ziyaret ettikten sonra Amerikaya gidip Michigan Üniversitesine yazıldım. 1916 Haziranında Makine Mühendisliği bölümünden mezun oldum. Yurda hiç dönmedim. 1920'de Robert Koleje Makine Mühendisliği Profesörü olarak gidecektim. Eşimle ben pasaportlarımızı çıkartmıştık, birkaç hafta içinde vapurla yola çıkacaktık. Tam o sırada yurda dönmemin uygun olmayacağı haberi geldi. Bu, tabiî dinî inancımdaki değişime yüzündendi.

Dinî temâyüllerimdeki değişmeyi babam biliyordu. Bir kere bu konuyu birlikte konuşmuştuk, ama kendisi bu bakımdan çok açık fikirliydi, kendi kararlarımı kendi başıma vermemi istedi. Annem hiç memnun olmadı. Sofu Müslüman olan dedem (Annemin babası) hayal kırıklığına uğradı.

Babama Tanrının birliğine inananlardandı demek doğru olur. Tanrıya yaradan olarak inancı vardı. Şiir yazan, tabiat resimleri yapan, hayatını yurdunda ve ulusunda hürriyetin, adaletin ve iyi niyetin gerçekleşmesi uğrunda yaşayan bir insan, Tanrıya yaradan olarak inanmaktan başka birşey yapamaz.

En yüce şiiri, "Sis" adlı olanıydı. Bu şiirin temel konusunu *"Sis"* adlı bir tabloda da ele almıştı. En iyi tablolarından biriydi bu. Daha büyük ve daha güzel başka tablolarla birlikte bu tablonun Aşiyanda -Devletin devraldığı evimizde- olduğunu işitmiştim.

Bütün bu dağınık sözlerimden anlıyacaksınız ki olup bitenlerden tamamiyle habersizim. Şunu utanarak kabul etmek zorundayım ki babamın şiirlerini kolaylıkla ve anlayarak okumak artık benim için gayet zor. Bu yüzden, size yardım-

da bulunamayacağımı söylerken tekrar özür dilemeliyim. Mektubunuzda sorduklarınızın cevabını almak için, korkarım, kendisine ölümüne kadar yakın olan kimselere başvurmanız gerekecektir. Robert Kolejin ilk Türk mezunu, babama öğrencisi ve asistanı olarak çok yakın olan ve sonradan Türk dili ve edebiyatı Profesörü olarak babamın yerine geçen, Kolejde İkinci Müdürlük yapan Prof. *Hüseyin Pektaş* size çok daha etraflı bilgi verebilir. Kendisine yazsanıza. Bir de Profesör *Feridun Nigâr* var. Kendisi babama çok yakındı, öğrencisiydi. Zannederim hâlâ Robert Kolejdedir.

Bu hususta sizi hayal kırıklığına uğrattığım için sizden tekrar yürekten özür dilerim. Son elli yılın olayları ve şartları, cehaletimi arttırdı. Tabiî, sizin yapmak istediğinizi yapmağa teşebbüs etmediğim için kabahat bende. Bu, babama saygım, muhabbetim ve sevgim olmamıştır veya yoktur demek değildir. Yıllar beni gitgide ulusumdan uzaklaştırdı; bu uzaklaşmada hayatımın gelişme tarzının payı büyük olmuştur. İstanbul'da kalan tek tük akrabam da kayıplara karıştı. Beni sadece *Tevfik Fikret*'in oğlu olarak tanıyan bazı kimselerden Hıristiyan papazı olduğumu işitip okuduktan sonra yazdıkları şiddetli kınamalarla dolu birtakım mektuplar almıştım. Bu kınamaları iyiden iyiye anlıyorum. Kendilerine hiç kabahat bulmuyorum. Şuna inanıyorum ki, Yüce Tanrı -babamın Tanrısı ve benim Tanrım- beni dilediği yola götürmüştür.

Size en iyi dileklerimi gönderirim, efendim. Umarım bu uzun yıllar ve özellikle Jön Türkler Devrimini gerçekleştirmeğe kendisini adadığı o muazzam yıllar boyunca babama yakın olan ve adlarını verdiğim kimselerden ve başkalarından, istediğiniz bilgileri sağlamak bakımından bana kıyasla daha başarılı olursunuz.

Saygılarımla
H. Halûk Fikret

Bu mektup için özür dilerim. Mektubumu başka birisine dikte etmek istemedim. Yazı makinesini kullanmak da pek elimden gelmiyor."

(Milliyet, 22.6.1966)

KÜR, İsmet

YÜZBİN ÖĞRETMENİN SESİ

Türkiye Öğretmen Dernekleri Federasyonu, sınıf tüzükleriyle ilgili bir bildiri yayınladı. Bu bildiri, öğretmen dertlerinden birini, bir bakıma en büyüğünü dile getiren bir belgedir.

Son aylarda, Personel Kanun Tasarısı, öğretmen çevrelerinin ilgisini öylesine üstünde topladı ki, diğer dertlerden, yani yapılan baskı, çeşitli yollardan açığa vurulan *"öğretmene itimatsızlık"* nedensiz atılma ya da atanmalar ve daha bir yığın öğretmen dertlerinden söz edilmez oldu.

Yalnız öğretmen derdi mi, bunların yanısıra eğitim sistemimizin kurbanı olan yığın yığın gencin; bu gençlere umut bağlamış olan ana-babaların dertleri de var.

Gün geçmiyor ki gazetelerde, sınav kapılarında aklını kaçıran, karne alır almaz kalb durmasından ölüveren, ya da canına kıyan çocukcağızlarımızın kara haberleri yanında, öğretmen döven, hattâ öldürmeye niyetlenen *"âsi gençlik"* in; sınıfta kalan çocuğunu cezalandırırken *"yüreğine inen"* babacıkların öykülerini okumıyalım...

Kısacası, bir yanda çare bekleyen bir yığın *"eğitim derdi"*.

Ve öbür yanda, bütün bu gerçeklere, dertlere sırtını çevirmiş, kulaklarını tıkamış; korkunç bir keşmekeş içinde bulunduğunu, her yıl, hattâ yıldan da kısa süreler içinde değiştirdiği kararları, emirleriyle; bu kararlar ve emirler arasındaki çelişmeleriyle ve nihayet sınav sonuçlariyle ortaya koymuş bulunan bir Milli Eğitim Bakanlığının yetkili kişileri...

Üzülerek söylemek gerekir ki bu keşmekeş, Türk Maarifine yeni gelmiş değildir. Türk ulusunun, bugüne, bir çok değerli niteliklerini yitire yitire gelmiş olmasının nedenini, Türk Maarifinin, çok uzun yıllardanberi içinde bulunduğu bu keşmekeşte, bu ne yaptığını bilmemezlikte aramak gerekir. Ama gene de Türk öğretmeninin tarih boyunca, şu son yıllardaki kadar tartaklandığı, bağlı bulunduğu Bakanlık tarafından bu kadar büyük bir anlayışsızlıkla ele alındığı görülmemiştir.

Öğretmenlerimizin içinde bulundukları çeşitli zor durumları bir yana bırakarak, bu yazımızda gene, şu söylene söylene söylenmez hale gelmiş bulunan Personel Kanun Tasarısından, bu kanunun öğretmen ve dolayısıyle eğitim hayatına getireceği huzursuzluktan, kargaşalıktan söz etmek istiyorum.

O kadar çok şey söylendi; Personel Kanun Tasarısının öğretmenlerle ilgili bölümünün bugünkü haliyle kanunlaşmasının zararları, çeşitli yazarlar ve en yetkililer tarafından öylesine etraflı anlatıldı ki, bu konuyu tekrar ele alırken insan, biraz utanç ve pek çok zorluk içine düşüyor.

Zorluk içine düşüyor; çünkü söylenecek bütün sözler söylenmiş, bütün gerçekler açıklanmış ve konu, biraz bilgi, biraz iyi niyet sahibi olan herkesin anlıyabileceği yumuşaklığa getirilmiştir.

Duyulan utanç da, elbette hakkını almak istiyen öğretmenler hesabına değildir!..

Ama utansak da, zorluklar içine düşsek de, bir kez daha konuşmayı kutsal bir ödev saymaktayız.: Çünkü Personel Kanun Tasarısı kesinleşmek, yani iş işten geçmek üzeredir. Ve öğretmenliği, öğretmenleri param parça eden bu tasarı, bugünkü haliyle kanunlaşırsa, Türk eğitim hayatı çok önemli ve çapraşık bir problemin içine düşecektir.

Politikacılar kadar kanun yapıcılar da, her şeyden önce şunu anlamalı, şunu bilmelidirler ki. öğretmenler, kuşakları yücelten, ya da küçülten kişilerdir. Öğretmen isterse, normal, aydın, bilinçli, kısacası her yönden *"sıhhatli insan"*lar yetiştirir. Öğretmenin *"istemesi"*, yani istiyerek, kendini vererek çalışabilmesi, kendini yetiştirebilmesi ancak normal koşullar içinde çalışmakla mümkün olabilir. Her türlü hakkı elinden alınmış, yarınından kuşkulu, küçüklük duygusu içine sürüklenmiş, tedirgin öğretmenlerden sıhhatli insanlar yetiştirmesi elbette beklenemez.

Öğretmen hayatına en büyük tedirginliği, Personel Kanunu getirmektedir. Oysa, dendiğine göre. bu kanunun hazırlanma amacı, devlete şu veya bu şekilde hizmet etmekte olanları daha iyi bir duruma ulaştırmak, huzura kavuşturmaktır. Hal böyleyken. Personel Kanun Tasarısının öğretmenlerle ilgili yönleri açıklandığından bu yana, yüz bin öğretmen, *"Sınıf tüzükleri bizim zararımızadır; tasarının bu şekilde kanunlaşmasını istemiyoruz!"* diye feryat etmektedir. Bu ses, sadece 100 bin insanın sesi olarak dinlense bile, tedbir alınmak gerekir.. Oysa bu ses, okuma çağına gelmiş ve gelecek kuşakların alın yazısını yazacakların sesidir. Bu ses, *"hal"* in ve *"gelecek"* in sesidir!..

Bunu, böylece anlayıp bilmek için de bir dâhi anlayışına sahip olmaya lüzum yoktur.

O halde direnmek neden?.. Durum bu kadar açık-seçikken, öğretmenliği düşman sınıflar haline getirerek bölmek, üstelik

hiç bir gelecek vaadetmiyen bir meslek haline sokmak gayretini bir iyi niyetin sonucu olarak kabullenmek, gereksiz bir iyimserlik olur kanısındayım.

Kanun yapıcılarının anlamaları, hem de itiraf etmeleri gereken bir başka gerçek de, öğretmenliğin koşulları ancak kendine özgü bir meslek olduğudur. Bu yüzden, öğretmen meseleleri, öğretmenlikle ilgili kararlar, ancak kendi koşulları içinde münakaşa edilebilir; başkalariyle kıyaslanarak karara bağlanamaz... Öğretmen eline aldığı çocuğu, genci yetiştirmek; onu kendi toplumuna ve insanlığa faydalı hale getirmek vazifesini üstüne almış kişidir. Bazı öğretmenler 7-12 yaş arası çocukları, bazıları 12-15 yaş arasındakiler, bazıları da daha yaşlı olanları yetiştirmek görevini seçmişlerdir.. Ama yaptıkları iş, tıpı tıpına aynıdır: İki ayaklı yaratığı *"insan"* haline getirmek... Yani, *"amaç"* a varmak için her öğretmen, bir evvelkinin bıraktığı yerden ödeve başlar. Öğretmenlik bunun için sınıflandırılamaz. Bu işin sınıflandırılmasını düşünmek, "sen küçük yaşta çocukları insan olmaya hazırladığın için" küçük öğretmensin, belli bir yerden yukarı çıkamaz, belli bir maaştan fazlasını alamazsın" diye bütün kapıları kapayıvermek, aklın, iz'anın, insafın kabul edemiyeceği bir garip olaydır.

Aylardanberi basın, hemen her türüyle; öğretmen dernekleri bildirileri, resmî, özel temaslariyle; bu, çok haklı ve önemli yüz bin kişinin sesini Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerine duyurmak çabasındadır. Buna rağmen Personel Kanun Tasarısı, hemen hemen ilk haliyle; o, öğretmenleri bölen, darıltan, onlardan ilerleme hakkını, çalışma gücünü alan sakat haliyle hükümete verilmiştir.

Bunca haklı çabayı hiçe saymak gayreti içinde olan Millî Eğitim Bakanlığı yetkilileri, aklın ve insafın gösterdiği yola gelmek için daha ne isterler, ne beklerler ki acaba?.. Öğretmenlerin "sessiz" ya da "sesli" yürüyüşler yapmalarını mı?.. Köşe başlarında, meydanlarda nutuklar söylemelerini mi?.. Yoksa, toptan derse girmeme kararına varmalarını mı?.. Ne isterler ki?..

Devlet Personel Kanunu ile ilgili sınıf tüzüklerinin, hükümet görüşü olarak kesinleşme yoluna girdiği şu günlerde, Bakanlar Kurulundan şunları hatırlamalarını istiyoruz:

1 — Öğretmenlik bir bütündür. Öğretmenliği parçalamak, Türk eğitim hayatına büyük ve önemli gölgeler düşürür.

2 — *"Öğretmen sınıf tüzükleri"*, Personel Kanununun ruhuna aykırıdır. Şöyle ki:

a) Personel Kanunu, devlet hizmetinde olanlara bazı

haklar tanımak amacıyla, onların hayrına hazırlanmış bir kanundur.

Oysa sınıf tüzüklerinin bilimsel esaslardan uzak ve maksatlı hazırlanışıyla bu tasarı, öğretmenlerin bugüne değin kazanılmış haklarını bile ellerinden almaktadır.

b) Personel kanunu, personele maddî ve mânevî huzur getirerek işlerin daha iyiye gitmelerini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Oysa tasarının öğretmenlerle ilgili bölümleri, çocuklarımızın geleceğini elinde tutan bu sınıfı tedirgin, kırgın ve her yönden huzursuz kılmaktadır.

c) Personel Kanunu, personelin haksız bölünmelerini önlemek, onlara ilerleme yollarını açmak amacıyla hazırlanmıştır.

Oysa tasarı bugünkü haliyle öğretmenliğe haksız ve gelişi güzel bölüntüler getirmekte; üstelik öğretmenlerin ilerleme yollarını tıkamakta; hattâ onlardan, çalışmalarının karşılığını para olarak alma hakkını bile esirgemektedir.

Her türlü hakkı elinden alınmış, yarınından kuşkulu, küçüklük duygusu içine sürüklenmiş, tedirgin öğretmenlerden *"sıhhatli insan"*lar yetiştirmesi elbette beklenemez.

Bakanlar Kurulunun, esasen bir yığın derdi, problemi bulunan öğretmen hayatına, bir de Personel Kanunu ile getirilmek istenen huzursuzluğu önliyeceğini, Personel Kanununun ruhuna aykırı düşen teklifleri kabul etmiyeceğini umut etmekteyiz.

(Cumhuriyet, 3.7.1966)

Picasso

ECEVİT, Bülent

CHP İÇİNDEKİ HAREKET BİR ANAYASA HAREKETİDİR

Sosyal özden yoksun bir demokrasinin düzgün ve sürekli işleyemiyeceği, işlediği sürece de topluma yararlı olamıyacağı görülmüştür.

Sosyal özden yoksun bir demokrasinin çarkları tersine işlemekte, toplumu ileri değil, geriye götürmektedir.

Demokrasi çarklarının tersine işlemesi yüzünden, devlet ve toplum dokumuz, göz korkutucu bir hızla çözülmektedir.

Devlet yönetiminde çözülme vardır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin can kaynağı olan devrimlerde, özellikle laiklikte çözülme vardır.

Daha kötüsü ulusal birliğimiz çözülmektedir.

Gene demokrasi çarklarının tersine işlemesi yüzünden, eğitim sorunu gitgide güçleşmektedir. Laik eğitim kurumlarının öğretimiyle, sayıları gitgide artan dinsel eğitim kurumlarının öğretimi arasındaki çelişkenlik, toplum yaşantısında, ulusal kültürde, insan düşüncesinde, tehlikeli ikilikler doğurmaktadır.

Demokrasi çarklarının tersine işlemesi yüzünden, ekonomik gelişme de aksamaktadır. Sağlanabildiği kadarile de, ekonomik gelişme, toplumdaki dengesizlik ve gerginliği büsbütün arttırmaktadır.

Demokratik mekanizmanın kendisi bile çözülüp dağılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çarkları tersine işleyen, sosyal özden yoksun bir soyut demokrasinin kendi kendini nasıl çözüp yok ettiği 1960 da görülmüştü. 1960 dan sonra yeni baştan kurulan demokratik mekanizmadaki çözülüp dağılma ise, şimdilik, ancak, yeni Anayasanın eskisinden daha dayanıklı olmasiyle önlenebilmektedir.

Ama kâğıt üstündeki bir belgenin bu dağılmayı ne kadar süre önleyebileceği kestirilemez.

Kendi kendini bile koruyup yaşatabileceği şüpheli bir demokrasiye nasıl güvenilebilir, ve ulusun kaderi böyle bir demokrasiye nasıl bağlanabilir?..

Nitekim demokrasiye güvensizlik gitgide artmaktadır. Bu güvensizlik, örtülü, açık türlü belirtilerin yanı sıra, seçimlere ilginin hızla azalışından da bellidir.

Oysa, demokrasiyi yaşatmak ve ne yapılacaksa demokratik düzen içinde yapmak gerekir. Çünkü demokrasiden vazgeçmek sonu belirsiz bir serüven olur. Demokrasinin yerine ne türlü bir düzen geleceği bilinemez. Üstelik, bizdeki uygulamasının bütün aksaklıklarına rağmen, demokrasi, gene de, insan onuruna en saygılı düzendir, ve onur duygusu çok güçlü olan Türk halkının, bunca yıllık alışkanlıktan sonra, artık, bu düzenden yoksun yaşayabilmesi de beklenemez.

Demek ki Türk toplumu bugün, ne demokrasi ile ilerliyebilir, ne de demokrasiden dönebilir durumdadır. Ne demokrasiyi yaşatabilmekte, ne de demokrasisiz yaşıyabilmektedir.

Bu çıkmazdan nasıl kurtulunabilir?..

Bu çıkmazdan kurtulmanın yolunu yeni Anayasamız göstermektedir.

Ancak, o yolda yürüyebilmek için, önce Anayasayı *"kâğıt üstünde bir belge"* durumundan kurtarmak; Anayasayı, bütün ekonomik ve sosyal ilke, koşul ve kurallariyle canlandırmak; bu ilke, koşul ve kurallariyle, Anayasanın, toplum dokusuna kök salmasını o doku ile kaynaşmasını, o doku içinde canlılık kazanarak o dokuya güç katmasını sağlamak gerekir.

İşte o zaman demokrasimiz sosyal öze kavuşmuş olacaktır.

O zaman demokrasimiz, Parlâmento koridorlarında veya partilerin il ve ilçe örgütlerinde oynanan soyut bir siyasal oyun olmaktan çıkarak somutlaşacak, gerçeklik ve işe yararlık kazanacaktır.

Kısacası, demokrasimiz, o zaman, siyasal olduğu kadar sosyal demokrasi de olacaktır.

Demokrasimizin, siyasal olduğu kadar sosyal demokrasi de olması, Anayasa gereğidir.

Anayasamız, ikinci maddesinde, Türk devletinin, *"demokratik"* ve *"sosyal"* olduğunu söyler. Bunun anlamı açıktır:

Devletimiz, *"sosyal devlet"* olduğuna göre, bu devletin demokrasisi de, tabiatiyle, *"sosyal demokrasi"* olacaktır. Öyle olmalıdır.

Bu bakımdan, Cumhuriyet Halk Partisindeki *"ortanın solu"* hareketi, bir Anayasa hareketidir. Anayasayı kâğıt üstünden kurtarma, toplum dokusuyla kaynaştırarak canlandırma, halka yararlı kılma ve, siyasal alanda olduğu gibi, sosyal ve ekonomik alanda da Anayasayı gerçekleştirme hareketidir.

Mülkiyet hakkını tanıyan, ama bu hakkın toplum yararına aykırı olamıyacağını da belirten; toprakta da özel mülkiyeti esas tutan, ancak bu mülkiyet hakkından bütün çiftçilerin yararlanabilmeleri için, bireyler elindeki toprak genişli-

ğinin sınırlanabileceğini söyleyen, özel teşebbüse serbestlik tanıyan, hattâ güvenlik sağlayan, ancak, özel teşebbüsü *"millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun"* yürümeğe mecbur tutan; yatırımlarda toplum yararını öncelikle gözetmeyi emreden; ücret adaletini ve bütün halk için sosyal güvenliği gerekli kılan; öğrenimde fırsat ve imkân eşitliğini şart koşan; kooperatifçiliğin geliştirilmesiyle devleti görevli kılan; tarımda emeğin değerlendirilmesini isteyen; tabii servet ve kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altında tutan, Anayasamızın, bütün bu ilke, koşul ve kuralları, dürüstçe ve tavizsiz yerine getirilmedikçe, Anayasamız *"kâğıt üstünde bir belge"* olarak kalacak, toplum yapımızla kaynaşıp canlanmış olamıyacak; halkımız yoksulluktan, toplumumuz adaletsizlikten ve demokrasimiz, çarkları tersine işleyen, toplumu ileri değil geriye götüren bir siyasal oyun olmaktan kurtulamıyacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin, son iktidarı sırasında bir ölçüde yapabildiği ve daha yapmak istediği, özellikle 1965 Seçim Bildirgesinde belirttiği reformlar, işte, bu Anayasa ilke, koşul ve kurallarını gerçekleştirecek olan reformlardır.

Cumhuriyet Halk Partisi, Türk demokrasisinin kurucusu ve başlıca koruyucusu ve yeni Anayasamızın da başlıca hazırlayıcısı olarak, bu reformları, demokratik düzen içinde, halkın onayı ve desteği ile yapmağa kararlı ve mecburdur.

Aynı zamanda, bu reformları yapmak, demokrasiyi yaşatabilmenin, *"işe yarar"* kılabilmenin,demokrasi çıkarlarını tersine, halk ve toplum aleyhine, işlemekten kurtarmanın da gereğidir.

Bu reformlar yapılmadıkça, halkın iradesi, ekonomik ve sosyal baskılardan kurtulamıyacak, ve demokrasi, sosyal öze ve sağlam sosyal temellere kavuşamıyacaktır.

Bu reformlar yapılmadıkça, demokrasi, halkı ezen çıkarcı güçlerin yararına, halkın zararına işleyecek; bazı yurt dışı gücler bile, halkımızı sömürmek ve bağımsızlığımızı kısmak için, demokrasiden yararlanabilecek; o yüzden de, halk, belirtileri şimdiden görüldüğü gibi, demokrasiye güvenini gitgide yitirecektir.

Üstelik, bu reformlar yapılmadıkça, çıkarcı veya tutucu çevreler, halkı rahatça sömürebilmek için, onun din duygularını da sömürmeye devam edebilecek ve devletin temelindeki laiklik, her gün biraz daha çürüyecektir.

Ve bu reformlar yapılmadıkça, sosyal dengesizlik ve adaletsizlikleri istismar eden komünizmle, gericiliği yanına müttefik diye alan faşizmin, Türk toplumunu ele geçirmek için

girişecekleri meydan savaşı tehlikesi günden güne büyüyecektir.

Oysa Türk halkı, bütün bu reformları gerekli kılan emreden Anayasaya, her türlü olumsuz propagandaya rağmen büyük çoğunluğuyla *"evet"* demiş olan halktır. Anayasaya *"evet"* diyenlerin sayısı, Adalet Partisine oy verenlerin sayısından çok fazladır.

Bu halk, bu reformları yapacağına, ama demokratik düzen içinde ve kısıntısız yapacağına, kendisini inandıracak olan bir partiden desteğini esirgemiyecek kadar akıllı ve sağduyuludur.

Cumhuriyet Halk Partisi için şimdi mesele, bu reformları, geçiştirici biçimde değil, gerçek anlamda yapmaya kararlı olduğu inancını halka verebilmektir.

Cumhuriyet Halk Partisi T.B.M.M. Grubunda başlayan ve parti örgütünden de olumlu ve destekleyici yankılar getiren yeni hareket, işte bu inancı verebilme hareketidir.

Cumhuriyet Halk Partisi, bu inancı verebilmek için, kendi içindeki kararsızlık ve çekingenliklerden, davranışındaki çelişkenliklerden, tutumundaki tutuculuk eğilimlerinden hızla kurtulmak, daha açık ve cesur, daha kesin ve tutarlı olmak ve konuşmak zorundadır.

Kısacası, *"ortanın solu"* yolunda, ardındaki köprüleri yıkarak kuşkusuz yürümek zorundadır.

Çünkü, bu hareketin başarıya ulaşması, Cumhuriyet Halk Partisini erimekten, halkı ezilmekten, devlet ve toplum düzenini çözülmekten korumanın gereğidir.

Bu hareketin başarıya ulaşması, demokrasiyi kurtarmanın ve topluma yararlı kılabilmenin gereğidir.

Hepsinin de üstünde, bu hareketin başarıya ulaşması, çağımızda ortaya çıkan dolaylı saldırı veya dolaylı sömürgecilik usulleriyle bağımsızlığın kemirilmesini, ulusal varlığımızın ve onurumuzun zedelenmesini önlemenin gereğidir.

Hareket onun için başarıya ulaşmalıdır. Onun için başarıya ulaşacaktır.

(Cumhuriyet, 11.7.1966)

FEYZİOĞLU, Prof. Turhan

CHP İÇİNDEKİ HAREKET

"C.H.P. klişelerin esiri değil, sağlam, tutarlı, ilerici ve reformcu fikirlerin sahibi olmalıdır. Bu fikirleri açıklık, cesaret ve inançla savunursak, halkı inandırırız. İnsan iyi kavradığını açıklıkla anlatır ve ancak inandığı ölçüde inandırır.

Halk, herkesin kendine göre başka anlam verebileceği müphem klişelerin ardından koşmaz. Berrak düşüncelerin ve samimî inançların ardından gider. Başkalarını inandırmak isteyen insan, önce kendi kafasında yeter derecede berrak ve tutarlı bir düşünce sistemine ulaşmalı, kendi yüreğinde sağlam bir inanca kavuşmalıdır."

İşte, C.H.P. nin yurt gerçeklerine, çağdaş bilim esaslarına tamamiyle uygun olan sağlam görüşlerini halka maletmek için izleyeceği tutum hakkında benim görüşüm kısaca böyle özetlenebilir.

Bir siyasî partinin yurt ve dünya sorunları üzerinde hangi düşünceleri taşıdığı, bazı deyimleri gönde kaç defa kullandığı ile tâyin edilemez. Siyasî kuruluşlar ve kişiler hakkında hüküm verilirken, belli konularda hangi görüşleri savunduklarına, bu görüşlerin tutarlı olup olmadığına, çeşitli kanunlar için ne yolda oy kullandıklarına, hangi dâvaların çözülmesi uğrunda ne tarzda çaba gösterdiklerine bakılır. "İzafî" deyimler üzerinde, karşılıklı kuşkular ve ithamlarla yüklü, sonu gelmez tartışmalar açarak bir siyasî partiyi, yanlış çizgiler üzerinden, " solkanat, sağ kanat" diye dilim dilim bölmek ve zayıflatmak yerine; izlenecek politikanın "muhtevası" üzerinde tartışarak tutarlı bir düşünce sistemi etrafında görüş ve gönül birliğine ulaşmak lâzımdır. Çünkü önemli olan muhtevadır. Özdür.

Sloganları ön plâna geçirip muhtevayı geriye atmak, meseleler ve bunların çözüm yolları üzerinde derinlemesine ve ciddî şekilde düşünmeyi önler; açıklık yerine kargaşalık getirir; kamu oyunda, güven yerine tereddüt doğurur.

Sloganlar ve deyimler, faydasız değildir. Bunlar iyi seçildikleri, itici değil, toplayıcı oldukları, yanlış anlamlara yol açmadıkları, partili ve partisiz yurttaşların yüreğinde umut ve heyecan yarattıkları ölçüde başarıya bir ölçüde yardım ederler. O kadar!... Aslolan fikirdir, icraattır.

Bir Wilson'un, bir Kennedy'nin konuşmalarını okuyunuz. Genel deyimlerle değil, kendilerine umutla bakan milyonlara günlük yaşayışlarında ne getireceklerini açık seçik anlatarak başarı sağladıklarını görürsünüz.

Konutsuz yurttaş için *"sol"*cu, veya *"sağ"*cı gibi izafi deyimleri sık sık kullanmamız fazla anlam taşımaz. Konutsuz yurttaşın güvenini kazanmak için, ona konut sağlamak amacıyla hangi elle tutulur tedbirleri alacağınızı açıkça anlatmalı ve anlattıklarınıza inandığınıza dair kendisine güven vermelisiniz.

Yurdun geleceği üzerinde düşünen aydın üniversite-öğrencisi, ürünlerini değer bedelle satmak ve tarım araçlarını daha ucuza almak isteyen üretici yurttaş, işçi, sanayici, esnaf bir siyasî partiye inanabilmek için o partinin çehresini, sisli deyimler ardından değil, berrak ve tutarlı düşünceler çeklinde görmek ister.

Son Grup toplantısında yaptığı aydınlatıcı ve birleştirici konuşmasında *Sayın İnönü* de, kendine has üslûpla, fikirlerin deyimlerden daha önemli olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

"— Bir partinin adı, yahut yerini ve eğilimini gösteren bir vasfı, o partinin memlekette takip ettiği siyaset için çok mühim bir işik sayılır. Bir partiyi asıl tarif eden, programı, seçim beyannameleri ve tecrübe edilecek kadar ömrü olmuşsa, geçmiş hayatıdır. Bizim partimizi programımız tarif eder. Bunda hiç bir ayrılığımız yoktur. Biz buraya seçim beyannamesi ile geldik. O seçim beyannamesi üzerinde hepimiz aynı görüşteyiz. Amelî olarak takip edeceğimiz politikayı tâyin eden vesikalar bunlardır. Zannediyorum ki, bu kayıtlar altında tam mutabakat halinde görünüyoruz."

Son zamanlarda, parti grubu içinde bir küçük ve teşkilâtlı kanadın sözcüsü sıfatiyle konuşan ve yazan bazı arkadaşlarımız, parti içinde temele inen görüş farkları olduğu noktasında ısrar ediyorlar. Bu arkadaşlardan biri, Akşam gazetesinde "C.H.P. de kurtuluş hareketi" başlığı ile yazdığı bir yazıda "Doktrin aydınlığı" ihtiyacını ileri sürüyor. C.H.P. yi, kanaatimce pek mübalâğalı ve haksız olarak, en sağ ve sol fikirlerin yer alabildiği bir kamp olarak vasıflandırıyor. Belli bir konuda açık bir teklif yapmadan, "C.H.P. nin soldaki yerini belirtmesi"nden bahsediyor. C.H.P. programının yeterli olmaktan uzak bulunduğunu, 1961 Anayasasının gerisinde kaldığını, birçok hükümlerinin eskidiğini, zaman dışı durumuna düştüğünü iddia ediyor.

Grup toplantılarında Sayın Ecevit dahil, hiç bir üyenin C.H.P. nin programı konusunda bu çeşit iddialar ileri sürdüğünü duymadım. Hiç bir üye, C.H.P. programının eskidiğini,

programda değişiklik yapılması gerektiğini söylememiş, hele böyle bir değişikliğin mahiyeti hakkında en küçük bir teklif yapan olmamıştır. 1965 seçim bildirgesindeki temel görüşlerimizden, teferruatlı tedbir ve tekliflerden hangi noktada, niçin, ne ölçüde ayrıldığını söyleyen hiç bir arkadaşımız da çıkmamıştır. Tam aksine programımızın, Atatürk yadigârı temel ilkelerimizin, 1966 seçim bildirgemizin yeterli olduğu hususunda bir görüş birliği genel görüşmeye hâkim olmuştur. Bol bol "ortanın solu"ndan bahsedilmiş, fakat amelî olarak resmî belgelerimizde yer alan parti görüşlerinin ne yolda değiştirilmek istendiği hakkında herhangi bir teklif ileri sürülmemiştir.

Bu yol, çıkar yol değildir. Bu yol, partiye açıklık ve birlik getirecek teşkilâtın şevkini ve çalışma gücünü arttıracak yol değildir. Bu yol, halkın C.H.P. yi daha iyi anlamasını ve sevmesini kolaylaştıracak yol değildir. Çıkar yol, genel deyimlerden çok, muhteva ile, işin özü ile uğraşmaktır.

Ben inanıyorum ki, 1966 Türkiye'sinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma savaşında hangi yolu izliyeceğini ortaya koyan siyasî belgelerden en ciddisi, en tutarlısı, pek çok sayıda arkadaşımızın aylarca devam eden emeklerinin ortak mahsulü olan 1965 seçim bildirgemizdir.

Bu resmî belgede, C.H.P. nin görüşleri, her tarafa çekilebilecek yusyuvarlak sözlerle değil, belli meseleler için belli çözüm yolları gösterilerek, tutarlı bir bütün halinde ortaya konmuştur. Bu bildirgede, devletçilik, halkçılık, lâiklik gibi temel ilkelerimiz de şimdiye kadar yapıldığından daha büyük bir açıklıkla ve 27 Mayıs Anayasasının ışığı altında yorumlanarak aydınlatılmıştır.

Sağımızdaki ve solumuzdaki bazı partilerin, çoğu zaman gerçek niyetlerini ortaya koymayan, açık ve tutarlı olmaktan uzak bulunan görüşleri karşısında, C.H.P. yi daha sağlam bir fikir ve heyecan zeminine kavuşturmak zaruretini Parti Meclisi seçimlerden çok önce duymuştu. Varılan karar programımızın, Anayasanın, plânlı kalkınma tecrübesinin ışığı altında, Türkiyenin gerçek meseleleri ve bunların çözüm yolları üzerinde durulması ve varılacak sonuçların özlü bir belge halinde milletimize sunulması idi. 1965 seçim bildirgesi bu çalışmaların sonucu olarak ortaya çıktı.

Bu metnin son şeklini birlikte kaleme almış arkadaşları bile bugün ayrı ayrı cephelerde gösteren nedir?.. Parti içi kümeleşme faaliyetleri ciddî bir fikir ayrılığına dayanıyorsa, partinin resmî görüşünü tesbit eden programın eskidiğini ileri sürenler, bu programda ve 1965 seçim bildirgesinde hangi değişikliklerin yapılmasını istediklerini, yetkili kurullar önünde,

açıkça ortaya koymalıdırlar. Aksi halde, tartışmalar sağlam bir fikir kayasına oturmaz. Klişelerden, kuşkulardan, karşılıklı ithamlardan kurulu bir kaygan zemin üzerinde, partiye faydadan çok zarar getirebilecek çatışmalar sürer gider.

Partiyi zayıflatmak ve ellerinden gelirse bölmek isteyen parti dışı çevrelerin apaçık meydanda olan -ve istisnasız bütün arkadaşlarımızı üzen- çabalarını tesirsiz kılmak için de, tartışmaları genel kalıplardan kurtarıp fikir zeminine çekmeliyiz.

Bir siyasî partiye katılmak ve o partinin adaylığını kabul etmek, onun programını ve seçim bildirgesindeki görüşlerini benimsemek demektir. Demokratik bünyeye sahip partilerde, bu sınırlar içinde, makul görüş farkları bulunabilir. Bu görüş farkları bir siyasî partinin en sağdan en sola kadar her türlü görüşe açık bulunduğu anlamına elbette gelmez. Önemli konularda, grup kararları ve disiplin hükümleri gerekli hareket birliğini sağlar.

C.H.P. nin *1965 seçim bildirgesinde* şu konular yer almıştır:

Temel iktisadî ve sosyal görüşlerimiz, devletçilik anlayışımız, halkçılık anlayışımız, plânlı kalkınma politikası, vergi reformu, bütçe ve maliye politikası, sermaye piyasası kurulması, bankacılık ve kredi politikası, dış ödemeler dengesi ve dış hicaret politikası, yabancı özel sermaye hakkındaki görüşlerimiz, dış yardım, turizm politikası, sanayi politikası, küçük sanatkâr ve esnafla ilgili politika, enerji ve tabii kaynaklar (madenler), petrol, ulaştırma ve bayındırlık, kamu iktisadî teşebbüsleri, bölgelerarası denge ve yurdun geri kalmış bölgelerinin kalkındırılması, köy kalkınması, toprak reformu, tarımsal üretimi arttırıcı tedbirler, kooperatifçilik (toprak reformu ile ilgili kooperatifler, tarım satış ve kredi kooperatifleri), hayvancılık, ormancılık, çalışma ve sosyal güvenlik, millî eğitim, kültür, güzel sanatlar ve halk eğitimi, gençlik ve spor politikası, vicdan ve din hürriyeti, konut, arsa ve gecekondu politikası, göçmenlerle ilgili tedbirler, sağlık politikası, idare, adalet, millî savunma, dış politika.

140 sahife içinde toplanan bu görüşler hatalı, tutarsız görülürse, parti içinde bunun düzeltilmesi için mücadele yolları ve usulleri vardır. Memleketin başında en geri kuvvetlerle işbirliği yapan bir sağ uç ve solumuzda C.H.P.'yi insafsızca suçlayan bir karşı uç partisi varken, C.H.P.'llerin başta gelen görevi içe dönük ithamları azaltıp, sağımızdaki ve solumuzdaki ifratlarla mücadele etmektir.

Bence, bugün C.H.P. nin muhtaç olduğu mücadele, parti içi slogan veya program mücadelesi değildir. Önemli olan, res-

mi belgelerimizdeki halktan yana, gerçekten ilerici ve berrak görüşleri -sağa, sola çekiştirmeden ve nisiendirmeden- halka açıkça anlatmak için çalışmaktır. C.H.P. için başarı yolu buradadır.

Türkiyede 1920 lerden bu yana yapılmış her ileri hamlede şeref payı olan C.H.P. elbette günümüzün şartlarına ve Türkiyenin bünyesine uygun ileri atılışları daima yapacaktır.

Fakat, içe dönük ve taraftarları bezdiren, "slogan savaşı" başka şeydir!.. Dışa dönük ve taraftarlara şevk veren, umut veren, "fikir savaşı" başka şey!..

Ben, ikinciden yanayım..

(Cumhuriyet, 14.7.1966)

Muammer Vatansever

BABAN, Cihat

HİYANET RAPORU VE İKTİDARIN DURUMU

Senatör Haydar Tunçkanat arkadaşımızın açıklamış olduğu vesikanın dedikodu ve tefsiri devam etmektedir.

Aslında bir Türk vatandaşının Amerika'yı içişlerimize karışmaya sevkeden bu raporu Türk - Amerikan ilişkilerine gölge düşürecek ve Türkü, dostu ve müttefiki Amerika'ya karşı tedirgin edecek bir vesikadır. Amerika'nın ortakları ve dostları arasındaki bu gibi çalışmalar varsa bu çalışmalar onun dünya barışı hakkında ileri sürdüğü iyi niyet sözlerini yalanlar ve Amerika'yı kötü çehresi görüldüğü zaman temiz ve barışsever hale sokar. Bu kötü çehreli Amerika ile Türkiye aleyhinde işbirliği yapacak bir Türk vatandaşının mevcut oluşuna üzülmemek elden gelmiyor. Ne var ki, her millette ve her devirde olduğu gibi Türkiye'de de alçaklar vardır ve bunlar birkaç pul uğruna memleketi satacak kadar ileri de gitmişlerdir. Tarihimizde Rusya Çarına iltica eden politikacılar olmamış mıydı? Mütarekede işgal ordularının dizinin dibinde kendine refah, karısma ve kızına istikbal arayanlar bulunmamış mıydı? Millî Mücadele'de Çerkez Etem gibiler Yunan ordusuna katılmadılar mı?

Bugün de böyle bir soysuzun vesikası ellerdedir. Soysuzun tutumu karşısında topyekûn Türk Milleti toptan nefretini açıklaması icabederken hayrettir, iktidar gazeteleri bir suçluluk duygusu içinde ya meseleden hiç bahsetmiyorlar, yahut da bunun bir Ceymis Bond hikâyesi olduğunu yazıyorlar. Yani bir nevi hiyanetin üstüne toprak örtme gayreti. İşin kötü tarafı, bu hiyanet olayı karşısında hükümet de ses çıkarmıyor. Başbakanın tepkisi, vatandaşı ıstıraptan kahredecek kadar sıfırdır. Sayın Başbakan "Bana ne? Bu işe savcı bakar." Doğru, savcı bakar ama... Hiyanete karşı hükümet ilgisiz kalamaz. Gerçi tasfiye edilmesi gereken insanlar arasında tek bir AP'li yoktur ama... Bu milletin ordusunun, üniversitesinin ön safında yer alan insanları vardır. Raporu veren, iddia edildiği gibi bir AP'li ise, bu demektir ki, AP, beğenmediği ve sevmediği insanları Amerika Birleşik Devletinin gücüyle tasfiye etmek isteyenleri sinesinde barındırmaktadır.

AP suçlu psikozu içinde bu hainin meydana çıkmasını is-

temeyecek mi? Onun için bir hain AP'li suçlu üye ile karşı karşıya gelmeyi ve onun manevî sorumluluğunu taşımaktansa, hainî serbest bırakıp gözleri başka yere çevirmek veya kafayı kuma sokmak evlâdır mı diyecektir?

Son bir yıl içinde Demirel'in devlet bakanlığına hiç yakışmayan bir tutumu gitgide belirmektedir. Tural mektubundaki sırrı millete açıklayacağını vaad etmişti, sözünü yerine getirmedi, bu mektubun ifşasıyla devlet sırları da meşruiyet dışında sokağa dökülüyordu. Suçun faili bulunamadı ve vatandaş o zaman suçluyu AP çevreleri içinde aramaya başladı.

Arkasından Johnson'un mektubu da piyasaya arzedildi. Bizzat Demirel, Meclis kürsüsünden ağır şekilde töhmet altında bırakıldı. Demirel ise devlet sırlarının muhafaza edilmediğinden açıkça yakındı. Ama bu mesele de, beşerin hafızası unutkanlık ile illetlidir, diye kendi haline terkedildi. Yani, ya hükümet suçluyu bulmakta aciz gösteriyordu, yahut da suçlu hükümetti. Ya mektubu bizzat haber vermişti, yahut kendi yakınlarından biri haber verdiği için parti mülâhazasını milli menfatin önüne koyuyordu.

Amerika Elçiliğine verilen hiyanet raporu meselesinde de Tural ve Johnson mektuplarındaki usulün takip edileceği hakkında emareler var. Başbakan bana ne diyor? AP organları ya bu işten bahsetmiyorlar, ya alay ediyorlar. AP senatörleri ise Haydar Tunçkanat konuştuğu zaman onu konuşturmamak amacıyla gürültü çıkarıyorlar.

AP yöneticileri unutuyorlar ki, bu olayın suçlusu meydana çıkmadığı zaman hükümet, Türk Milletinin emniyet ve huzurunu temin edememenin töhmeti altına düşecektir. O zaman mesele büyüyecek, bir partiliyi mahkemeye vermek halinden çıkarak, vatandaşın emniyet ve istikbal meselesi haline girecek ve hükümete itimat veya itimatsızlık meselesi olacaktır. Üzülerek görüyoruz ki, Demirel bu noktada da hassas değildir. Grupta yaptığı bir konuşmada haklarında takibat yapılan kendi millet vekilleri hakkında "Bunların hepsi şerefli insanlardır" diyor ve ilâve ediyor: "Halk Partisi seçimlerde bunları suçlamıştı. Millet bu suçlamalara önem vermedi, bunları yeniden seçti." Demirel'e göre suçluyu millet başına çıkarırsa, herkese haltetmek düşer. Başbakan bu nazariyeyi ileri sürünce anlaşılıyor ki, çok şeylerden haberdar değildir. Türkiye'de suçlular ve suçlu referandum yoluyla temize çıkarılamazlar. Anayasamıza göre kaza kudreti bağımsızdır. Teşrii organ onun faaliyetini durduramaz. Bakanların, devlet aleyhine suç işleyenlerin mevcut olduğu bir Parlâmento, kendi itibarını koruyamaz. Bu hal hem hukukun, hem de eşyanın tabiatına aykırıdır. Adaletin mahkûm edeceği insan-

ları politika kurtarırsa, o memleket yaşanmaz bir cehennem haline girer. Sahtecilik suçu ile töhmet altında olan insan beraat edecektir. Onun şerefli olup olmadığı hakkındaki kararı Başbakan değil, mahkeme verecektir. Başbakan mahkemenin verine kaim olduğu gün Türkiye Orta Afrika veya Ortaçağ devleti haline girer.

Eğer memlekete hiyanet eden bir mandacı da yarın şerefli olacaksa, şerefli insanlar ülkesi olan bu memlekette yaşamak mümkün değildir. Demirel, partizanlık kaygısıyla kendi hükümet ve partisine suç bulaştıran bu tutumu terketmelidir.

(Ulus, 16.7.1966)

Abdurrahman Kaplan

SİYAVUŞGİL, Prof. Sabri Esat

BEL NAMUSU

Nedir bizim bu halimiz a canım?

Almanya'da çalışan işçi erkeklerimiz aralarında bazı gizli komiteler kurmuşlar, bu komiteler yabancı erkeklerle dolaşan Türk kadın işçilerini türlü yollara başvurarak korkutuyorlar. sindiriyorlar ve sözüm ona; millî namusu korumaya çalışıyorlar.

Almanya'daki bütün erkek işçilerimizin bu gizli komitelerde faal olarak tedhiş hareketlerine giriştiğini iddia edecek değilim. Fakat, yer yer böyle komiteler kurulmuş.

Gazetelerin yazdığına göre, bunlar tehdit, adam dövmek, veya yaralamak, hattâ haraç istemek gibi, tamamiyle kanun ve mantık dışı yollardan giderek güya vazife görüyorlarmış. Alman zabıtası, şimdi de bunların peşine düşmüş.

Ayıp şey doğrusu!

Bu adamlar, Almanya'da epeyce bir zaman oturduklarına göre, o memlekette herkesin insan haklarına riayet ettiğini, kimsenin kimseye karışamadığını, suç haline gelmedikçe hiç bir şahsî davranıştan hesap sorulmadığını nasıl olmuş da hâlâ öğrenememişler?

Namus koruma! Demek namus, yalnız belden aşağısında ve ancak kadınlarda korunması gereken bir fazilettir! Birbirinin parasını çalmak, adam dolandırmak, işi kaytarmak, çirretlik etmek haraç almak, kabadayılık etmek, bütün bunların namusla, faziletle hiç bir alâkası yok demek! Yalnız işçi Fatma kız, fabrika arkadaşı Hans ile sinemaya giderse namus elden gidiyor, öyle mi?

Bu gibi çeteleri kuranların arasında, mutlaka Alman kızlarıyla düşüp kalkanlar da olmalıdır. Ya Almanlar da böyle bir namus anlayışını benimsiyecek olurlarsa halleri nice olur acaba?

Ben bu işde namus telâkkisinden ziyade, bizde kadına verdiğimiz değerin rol oynadığını görüyorum. Bizde, kadın hâlâ keyfimizin istediği gibi sahip çıkabileceğimiz bir mal, bir metadır. Almanya'dakiler de, bu geleneği orada çalışan kendi kadın vatandaşlarımıza tatbik etmekte mahzur görmüyorlar anlaşılan. Gerçi, mahkeme olsa, Alman kadınlarını da bir ni-

zama bağlayacaklar, ama güçleri o kadarına yetmiyor, yalnız bizimkilere musallat oluyorlar.

Yalnız bir noktayı unutuyorlar. Bu yolda fazla ileri giderler de bir gün mahkemeye düşerlerse, Alman hâkimine:

Namusumu temizledim, hâkim bey, o anda ne yaptığı bilmiyorum, tekerlemesini kolay kolay kabul ettiremezler yakayı da kolay kolay kurtaramazlar.

Zira, Alman hâkimi

— Senin karın mı idi? diye sorar adama. Karın bile olsa, nihayet ayrılır, başka birisiyle evlenirsin, ne hakkın var? Almanya'ya giden işçiler, orada işlerine pek yarayacak olan bazı hakikatleri ısrarla öğretmeli. Kendilerine o memlekette en kıymet verilen şeyin insan hayatı ve insan hürriyeti olduğunu söylemeli. Kimsenin şahsî hayatına karışılmadığını, buna yeltenmenin zorba muamelesi gördüğünü izah etmeli. Kendilerinin oraya hayatlarını kazanmaya gittiklerini, namus ve fazilet dersi vermek zorunda olmadıklarını anlatmalı. Arada da eğer mahkemeyse asıl namus ve faziletin ne olduğunu açıklamalı.

Korkarım, böyle namus koruma bahanesiyle kurulan gizli komiteler, gitgide, işi büsbütün azıtarak birer suç kumkuması haline gelir ve birer Mafia cemiyetine döner. Bir zamanlar Amerika'da en kanlı gangster çetelerini kurmuş olanlar da namus hususunda pek müteassıp olan Sicilya göçmenleri idi. Onlar da, işe evvelâ namus diye başladılar, arkasından bütün Amerika'yı haraca kesmeye kalktılardı.

Aman, dikkat! Şunun şurasında gurbete karın doyurmaya gitmişsiniz. Herkesle kötü kişi olup da rızkınızı kaybetmenin mânası yok. Her horoz kendi çöplüğünde öter. Hattâ benden size nasihat:

Hazır orada iken, namusun belden yukarısına taallûk eden prensiplerini de lütfen öğreniverin! Memlekete faydası olur!

(Haber, 21.7.1966)

ÖZEK, Doç. Dr. Çetin

NURCULUK VE YARGITAY

Nurculukla ilgili bir Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararı bugünlerde sık sık söz konusu edilmektedir. Nurculuğu kesin şekilde suç olarak kabul eden bu karardan bunca söz edilmesine rağmen, kararın ne gibi sonuçlara vardığı geniş ölçüde bilinmemektedir. Bu sebeple, bir yazının vereceği imkân çerçevesinde, Yargıtaym prensip kararma bağladığı sonuçlara işaret etmek istiyoruz.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun çok uzun ve Risalei Nur'u ve bu konuda yazılmış muhtelif incelemeleri kaynak alan kararı, Burdur Ağır Ceza Mahkemesi'nin vardığı bir kararın sonucu olarak çıkmıştır. Burdur Ağır Ceza Mahkemesinin 17.4.1964 tarihli bir beraat kararı, Yargıtay 1. Ceza Dairesince 25.9.1964 tarihinde bozulmuş ve Burdur Ağır Ceza Mahkemesinin kararında ısrar etmesi üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu 20.9.1965 tarih ve E. 1/234 - K. 313 sayılı kararı ile konuyu halletmiştir. Nurculuğun bir bütün halinde Anayasamızın kabul ettiği din özgürlüğünün suiistimalini teşkil ettiğini ve Türk Ceza Kanununun 163. maddesine göre suç olduğunu tesbit eden Yargıtayın bu prensip kararı, özellikle, beş nokta üzerinde durmaktadır.

1 — Yargıtay Ceza Genel Kurulu, ilk önce Saidî Nursî'nin kişiliği üzerine eğilmiş ve bir takım sonuçlara varmıştır. Yargıtaya göre, Saidî Nursî, daha 2. meşrutiyetten önce doğu bölgelerinin Türklükten ve Türkiye'den ayrılması konusunda çalışmalar göstermiş ve daha sonra 31 Mart vak'asına yol açan olaylara katılarak "İttihad-ı Muhammedi Fırkası"nı kurmuştur. "Kürt Teali Cemiyeti'ne" giren Saidî Nursî, Türkçülüğe karşı çıkarak memleketin birliğini bozucu çabalar göstermiştir. Türkçe dua edilmesine bu sebeple karşı çıkan Saidî Nursî, Padişah tarafından akıl hastahanesine kapatılmıştır.

Kurtuluş Savaşı sırasında, Saidî Nursî, hilâfeti kurtarmak ve teokratik bir düzen kurmak için Ankara'ya gitmiş ve bunları kabul ettiremeyince Atatürk'e düşman olarak Ankara'dan ayrılmıştır. Atatürk'e her fırsatta, bu sebeple, hakaret eden Saidi Nursî, Şeyh Sait isyanına katılmış ve bu yüzden Eskişehir'de cezaya çarptırılmıştır.

Kendisinin keramet sahibi olduğunu, mûcizeler yarattığını ileri süren Saidî Nursî, eski din kitaplarında kendisinin geleceğine dair işaretler bulunduğunu, bir yaşındaki bebeklerin ve hayvanların dahi kendisine ve eserlerine karşı hayranlık duyduğunu belirtmiştir. Ömrünce, doğuda Kürtçe eğitim yapmak, gelenekçi eğitim müesseseleri kurmak amacını taşıyan Nursî, her dem, gelenekçi uygulamayı istemiş, ilmin ve toplum gelişiminin ortaya koyduğu sonuçlara karşı çıkmış ve bunların din dışı nedenlerle açıklanmasını dinsizlik saymıştır. Fizik ilmine uygun açıklamalar, dine aykırı görülmüştür. Saidî Nursî, pusulanın titremesini dahi, Allah'a ibadet olarak yorumlamıştır. Saidî Nursî'nin kişiliği ve düşünce biçimi ile ilgili olarak Yargıtayın vardığı bu sonuçlar, Risâlei Nur'a dahil olan beyanlara dayanılarak en kesin bir biçimde değillendirilmiştir.

2 — Yargıtay Ceza Genel Kurulu, geniş örnekler ve dayanaklar göstermek yoluyla, Nurculuğun gerçek amacını ve kurmak istediği düzeni belirtmektedir. Yargıtay Nurculuğun ana amaç ve görüşlerini şu şekilde belirtmektedir: Nurculuk bütün dünya mutluluklarını insanlara haram etmekte, lâik devlet düzenini şeriata aykırılıkla suçlamakta ve sadece hristiyanlıkta lâikliğin olabileceğini, islâmiyette din ile dünya işlerinin birbirinden ayrılamıyacağını ileri sürmektedir. Nurculuğa göre, İslâmî bir düzende hiç bir reform yapılamıyacaktır. Türkiye'deki devrimler, dinsizliğin ve komünistliğin eseridir. Türkiye'de halen yürürlükte olan kanunlar, hristiyan kanunlarıdır. Devlet İslâmın siyasî kurallarına göre düzenlenmelidir. Devlet idaresi ve yapılacak her tür devrim ve gelişim, ancak İslâmiyete uygunsa değer taşıyabilir. Kur'an dışında bir Anayasaya gerek yoktur ve Anayasa insanların eseri olduğu için değersizdir. Cumhuriyet "istibdad-ı mutlakadır". Kanunlar ise, "keyf'i küfridir". Nurculuğun hayal ettikleri düzen de, çok kadınla evlenilebilen, tesettürün hâkim olduğu, bankaların kapatıldığı, kadının boşanma hakkının bulunmadığı, sınıf kavgalarının yok edildiği, mirasın kadına az verildiği, şeriata uygun mahkemelerin açıldığı ve yine şeriata uygun kararların verildiği ve örneğin hırsızlık yapan kişinin elinin kesildiği, Hilâfetin hâkim olduğu, bir düzendir. Fakirlerin fakirliğine razı geldiği, kadere ve öteki dünyadaki zenginliklere inandığı, zenginlerin Allah'tan bu zenginliklerine kavuştuğu düşüncesinin üstün geleceği bir düzen, Nursî'ye göre, İslâmiyete uygun düzendir.

Yine Yargıtay kararına göre, Nursî, milliyete ve milliyetçiliğe düşmandır. "Milliyetçilik" sosyalizme ve komünizme karşı mücadele edememekte ve ona yol açmaktadır. Tek bir

millet vardır ve o da İslâm milletidir. "Mâneviyata" dayanan bu millet içinde Araplar baş köşeyi ve en değerli yeri kazanacaklardır. Islâm milleti düşüncesinin gerçekleşmesi ise, nurcuların idaresindeki 'medreset-ül zehra'nın görevidir.

3 — Yargıtay, Nur talebelerinin fonksiyonları, örgütlenmeleri ve çalışma biçimleri üzerinde de durmaktadır. Nurculuğa girebilmenin, o bölgedeki en büyük Nurcuya, Nurculuğa sadakat edileceği konusundaki bir taahhüde bağlı olduğunu belirten karar, Nur talebelerinin Nurculuğun amaçlarının gerçekleştirilmesi için çalışmak, Nurculukla ilgili haberleri belirli merkezlere bildirmek, Nur risalelerini çoğaltıp dağıtmak, Nurculuğu yaymak için çaba göstermek, sorunluluğunda bulunduklarını göstermektedir. Bu çabaların, din'en büyük faydalar sağlayacağı, Saidî Nursi tarafından belirtilmiştir.

Nurculara göre, Nur talebeliğini bırakmak büyük günah, bir nevi dinden çıkmadır. Bu örgütlenme ve çalışma biçimi, Yargıtaya göre, gizli bir teşkilâtın çalışma biçimine benzemektedir.

4 — Yargıtay, Islâm dini açısından da Nurculuğun durumunu belirtmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmış bulunan bir kitaba dayanan Yargıtay, Nurculuğun, âyetleri kendi işine geldiği gibi yorumladığını, ilmî ve dini olmayan bazı hesaplarla Nurculuğun dini önemini belirtirken İslâm dinine aykırı bir yola saptığını, Nurculuğun hizipçilik olduğunu, Nurcu olmayan Müslümanların hiçe sayıldığını ve İslâmiyeti parçaladığını, belirtmiştir. Aynı esere dayanarak, Yargıtay, Nurculuğun en temel konularda İslâmiyetten ayrıldığını ve dolayısıyla İslâmiyetin ana kurallarına aykırı yorumlara vardığını açıkça ortaya koymaktadır.

5 — Saidî Nursî, Risâiei Nur ve Nurculuk konusundaki açıklamalara dayanan Yargıtay, hukuk açısından şu sonuçlara varmaktadır:

a) Nurculuk memleketin bütünlüğünü bozmağa yönelmiş amaçlar taşımaktadır.

b) Nurculuk, merkezinin Mekke olacağı bir İslâm Devletinin kurulmasını ve Türkiye yi bu devlet içinde eritmeği istediği için, Türkiye Devletinin bağımsızlığını ve birliğini bozmak ve yok etmek amacındadır.

c) Mevcut lâik Anayasa düzenine ve buna uygun lâik hukuk, toplum ve politik devlet yapısına karşı olan ve bunu yıkarak dine dayanan, teokratik bir düzeni kurmak isteyen Nurculuk, bu biçimdeki fiilleri cezalandıran Türk Ceza Kanununun 163. maddesini ihlâl etmektedir.

d) Nurculuk, Devrimlere ve lâik devlet düzenine düşman

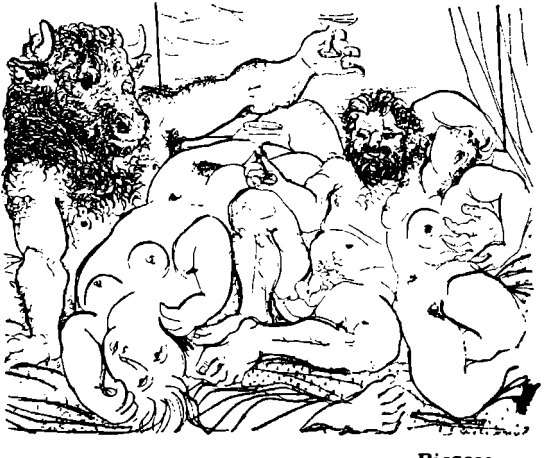
olan, onu yıkmak amacını güden akımların bir sembolü olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu sebeple, mücerret Nurculuk propagandası yapmak, Nur talebelerinin Nurculuğu yaymak için hazırladıkları yazıları ve Risâle-i Nur'u dağıtmak Nurculuğun biçimlendirdiği ve suç teşkil eden düşünceleri telkin etmek demektir ve bu dahi Türk Ceza Kanununun 163. maddesine aykırıdır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun Nurculuk sorununu hukuk açısından kesin bir sonuca bağlayan bu kararından sonra, Yargıtay 1. Ceza Dairesi de, 23.11.1965 tarihli ve E. 65/2416 - K. 65/2425 sayılı kararı ile, aynı sonuçları tekrarlamış ve ayrıca Nurculuğun, 163. maddeye aykırı fiilî ve gizli bir cemiyet olduğunu da kararlaştırmıştır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun ve değişik dairelerinin varmış bulundukları bu sonuçlar, Nurculuğun toplum için zararlı yapısını, ne gibi amaçlar güttüğünü, din özgürlüğünü nasıl kötüye kullandığını, başka kanıtı gerektirmeyecek bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu akımın, bilinçli ve bilinçsiz hangi çıkarların ve çıkarcı çevrelerin âleti olduğunu, ne amaçlarla desteklendiği ve toplumu uyutmak için ne denlü güçlü bir araç olarak kullanıldığı ise, üzerinde durulması gereken çok önemli konulardır.

(Milliyet, 22.7.1966)

Picasso

SELÇUK, İlhan

MİLLİYETÇİYİZ

Evet, milliyetçiyiz, ve bizim milliyetçiliğimiz, boru, davul, mehter takımı kavuk, külâh, ve içi boş nutuk edebiyatiyle sürdegelen ne idüğü belirsiz bir milliyetçilik değildir. Koşulları kesin, sınırları açık, yönü belli, akıl ve bilime dayanan bir milliyetçiliktir.

Milliyetçilik, çağımızın Türkiye'sinde duyguların beslediği bir fantezi değildir; düpedüz bir mecburiyettir. Şöyle ki:

1 — *Atatürk'ün deyişiyle, "imtiyazsız, sınıfsız bir millet" olmak için milliyetçiyiz.* Millet içinde her türlü imtiyazları yok etmek için milliyetçiyiz. Bugün halk kavramı millet içindeki fakir çoğunluğunu ifade eder. Halk kavramı ile millet kavramını birbirine eş yapmak için milliyetçiyiz. Halk dışında bir millet kavramı, ve millet dışında bir halk kavramını yok etmek için milliyetçiyiz. Demek ki, halkçı olduğumuz için milliyetçiyiz.

2 — *İktisadi bakımdan halktan ayrı bir azınlığın millet içinde yerini tanımadığımız için milliyetçiyiz.* Bir azınlığı gitgide zengin ve imtiyazlı, ve millet çoğunluğunu gitgide fakir ve yoksul yapan iktisadi düzenin karşısında olduğumuz için milliyetçiyiz.

3 — *Kökü dışarda iktisadi kurumlara karşı olduğumuz için milliyetçiyiz.* Millet içinde imtiyazlı bir zümrenin yabancılarla iş ortaklığına girerek *"gayrimilli"* müesseseler kurmasını milli çıkarlar açısından çok tehlikeli buluyoruz. Çeşitli şirketlerle, bankalarla, ve öteki kurumlarla çıkarlarını ve kaderlerini yabancılara bağlamış bir zengin azınlık, yabancılarla ortak çıkarlarını milli çıkarlardan üstün tutmaktadırlar. Çünkü reflahlarını, düzenlerini, istikballerini, yabancılarla menfaat ortaklığı düzenine oturtmuşlardır. Bu iktisadi bağlantıdan onları da kurtarmak ve kökü dışarıya bağlı *"gayrimilli"* kuruluşları *"milli"* kurumlar haline getirmek zorundayız.

4 — *Milli varlığımızı hiçbir yabancı milletin varlığına bağlı saymadığımız için milliyetçiyiz.* Türk milleti tek başına kendi varlığını koruyacak ve kalkınacak güctedir. Yabancı milletlerle ilişkiler ve karşılıklı yardımlaşmalar başka şeydir; bir büyük yabancı devletin himayesi altına sığınmak zilleti, ve bir yabancı devletin güdümünü kabul etmek şerefsizliği başka

geydir. Bugün Türklyeyl yeryüzünde Amerikan uydusu raydırmak *"gayrimilli"* politikayı "millî çıkarlar" yönünde ve *milliyetçiliğe* uygun biçimde düzenlemek milliyetçilerin görevidir.

5 — *Ahlâk açısından insanın insanı ve milletlerin milletleri sömürmesine karşı olduğumuz için milliyetçiyiz.* İnsanın, kişinin değerlerini tanıdığımız için milliyetçiyiz. Türk milletinin iç yaşayışında bir Türkün vatandaşını sömürmesi, vatandaşının emeğini çalması, vatandaşlarının sırtından zengin olması, ahlâk kurallarına aykırıdır. Bunun gibi milletlerin birbirini sömürmesi de çağımızın moral ölçülerine aykırıdır. İç ve dış sömürücülere karşı millî çıkarları korumak, memleketin millî kaynaklarını milletin bütününe yarıyacak biçimde işletmek, yabancılara peşkeş çekmemek, milliyetçiliğimizin görevlerinden önde gelenidir.

6 — *İktisadî kalkınmanın ve iktisadî bağımsızlığın metodunu bildiğimiz için milliyetçiyiz.* İktisadi kalkınma önce Türkiyeyi bağlamış yabancı emperyalizme karşı başkaldırmak ve sonra içerde milletçe fedakârlığa katlanmakla mümkündür. Bu ortak fedakârlıkta mutlu azınlığa hiçbir imtiyaz tanınamaz. Millî kalkınma heyecanı rüzgârı ancak sosyal adalete saygılı bir kalkınma seferberliğinde vatandaşları harekete getirebilir. Yabancıların yardımına değil, millî kaynaklarımıza dayanan bir iktisadi kalkınmayı mümkün gördüğümüz için milliyetçiyiz.

7 — *Ümmetçiliğe karşı olduğumuz için milliyetçiyiz.* Atatürk'ün milliyetçiliği Batı emperyalizmine ve Doğu ümmetçiliğine karşıdır. Arap kültürünün egemenliğini tanımadığımız gibi Batı emperyalizminin değer yargılarını kökünden reddediyoruz. Çağdaş medenivetin bilim verilerini, matematikten iktisada kadar bütün alanlarda kabul ediyoruz. Milleti hurafelere götürecek, millî bütünlüğü ve kültürü yok edecek ümmetçiliğe karşıyız.

8 — *Hümanist olduğumuz için milliyetçiyiz.* Çağımızın insanlık toplumunda söz hakkı öncelikle milletlerdedir. Milletlerarası örgütlerde, insan, öncelikle millet gerçeği içinde değerlendiriliyor. Ve insan ancak millî vasıtaları kullanarak ağırlığını duyurabiliyor. Hümanizm yolunda ilerlemek, ancak millet olarak bağımsızlığa kavuşmakla mümkündür. Birleşmiş Milletlerde Amerikan uydusu gibi oy kullanmak, emperyalizmin hizmetine girmek, millî kurtuluş savaşları karşısına çıkmak, yalnız milliyetçiliğe değil hümanist anlayışa da aykırıdır. Çağımızın hümanist akımı, toplumculuk yolundan geçer: toplumculuk ise millet gerçeği içinde yürürlüğe konabilir. Çağımızın hümanist anlayışına ancak bağımsız bir millet o-

larak katılabiliriz. Milliyetçiliğimizin amacı hümanizm olduğu için milliyetçiyiz.

Bütün gerekçesiyle milliyetçilik 1966 Türkiye'sinde şartları gayet açık bir akımdır; ve çağımızın medeniyetinde olumlu görevi, çağımızın insanlığı içinde olumlu yeri vardır. Bu, Atatürk milliyetçiliğidir; ve o milliyetçilik bizim milliyetçiliğimizdir, biz de o milliyetçiliğin bir neferiyiz.

(Cumhuriyet, 5.8.1966)

Mustafa Ayaz

FAZIL, Necip

DEMİREL

Son basın toplantısındaki haliyle kendisini artık şüphe bırakmaz tarzda gösteren Demirel...

Hiyaneti Büyük Nutukta yazılı (Athenagoras) ın Patrikhanesini Yorgi Veled-i Apostol ağziyle öven, onu her türlü saygıya lâyık bir mâbed diye takdim eden, böylece Yunanlılara ve Hristiyanlık dünyasına ıvaz vermeyi aklınca faydalı sayan ve nazik bir politikaya hizmet ettiğini sanan Demirel...

Sıra İslâmiyete ve Nurculara gelince susmaktan başka çare bulamayan Demirel...

Diyanet İşleri Başkanının geriye çağırılması mevzuunda kendisinin böyle bir şeyden haberi olmadığını, ilgili Bakana sorulması gerektiğini söylerken hem sorumluluktan kaçan, hem de gûya küçük görme ve alâkasız görünme rolünde Başbakan olduğunu unuturcasına acemileşen, hakikatteyse yalnız din alâkasızlığını belli eden Demirel...

"Yeni İstanbul"un suallerini kabul etmeyecek ve temsilcisinin yüzüne çarpacak derecede bize (allerji) sini açığa vuran ve siyasî incelik bakımından hiç bir politikacının düşmeyeceği kabalığa razı olan Demirel..

Sözlerinin gerisi eğlencelik kabilinden olan Demirel...

Bir iki ay evvel "bu memlekette ne anarşiye, ne de hurafeciliğe imkân vardır!" diye bağırırken, herkesten evvel dindarın reddedeceği hurafeciliği hakikatte küfür cephesine bir teselli mükâfatı olarak Müslümanlık diye ima eden, bu üslûpta hem müslümana hem de kâfire ayrı ayrı hisse vermeye bakan ve bu taktiğini bizden gizleyememiş olan Demirel..

Hâsılı, iflâs, açıklık, kuvvet, şahsiyet, fikir ve gaye adına bize tam bir mahrumluk hissini veren ve ruhumuzu hüzün ve inkisarla dolduran Demirel...

(Yeni İstanbul, 8.8.1966)

NADİ, Nadir

İLGİLİLER EZBERLESİN

Yargıtay Başkanı Sayın İmran Öktem'in hakkı var: Atatürk'ün ölümü üzerinden 30 yıla yakın bir zaman geçtiği bir sırada Cumhuriyet Türkiyesini çağdaş uygarlığa kavuşturmakla sorumlu bizler, o uygarlığın temeli bilinen vicdan özgürlüğü ve lâiklik konularında vaktiyle benimsediğimizi sandığımız ilkeleri bugün hâlâ savunur durumda olmamalı idik. Devrimler hesabına Nurculuğun taşıdığı tehlikelere değinirken Atatürk ilkelerine hâlâ erişilmesi güç birer aşama imişler gibi el uzatmak zorunda kalmamız, Sayın Öktem'in deyimi ile, bugün çok hazindir.

Ne yazık ki, hazin olan durum, aynı zamanda gerçeğin ile ta kendisidir. Ve yirmi yıldır bu gerçeği inkâr ederek oy avcılığı uğruna Atatürk devrimlerini didik didik etmekte hiçbir sakınca görmeyen partizan politikacılara karşı Sayın Yargıtay Başkanının "çok hazin" bulduğu uyarmalarını gene ile bir umut ışığı olarak sevinçle karşılıyoruz.

Nurculuğun ne idiğü malûm. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 20 Eylül 1965 günlü kararı ile mezhep mi, tarikat, mi, siyasal araç mı, her ne ise, bu akımın ağır bir suç olduğunu ilân etmiştir. Sayın Öktem'in dediği gibi, *"Hiçbir kimse dini inanç ve kanaatlarından ötürü kınanamaz. Fakat hiçbir kimse devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amacı ile din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."*

Bir ülkede vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğünün yerleşmesi, bir ülkede gerçek demokrasinin gelişmesi ve ekonomik kalkınma, ulusal refah olanaklarının sağlanması için şart olan bu temel kural bizde oy avcısı politikacıların göz yummaları yüzünden nurcular tarafından yirmi yıldır yırtan bir cür'etle çiğnenmektedir. Bugün toplum bölümlerimizde nurcuların sızmadığı yer kalmamıştır, denebilir. Diyanet İşlerinde, Millî Eğitimde, basında, Adalet cihazında, ordu alt kademelerinde, hattâ Büyük Millet Meclisinde bunların derece derece izlerine raslamak mümkündür. Memleketi bir örümcek ağı gibi saran bu örgüt, yalnız devrimleri ve uygar Türk ile-

mokrasisini değil, fakat ulusal varlığımızın özünü kemirip yok etme tehlikesi ile bizi burun buruna getirmek üzeredir.

Nurcuların amacı, yürürlükteki Anayasa düzenini yıkarak laik Türk toplumunu ortaçağın gerisine ümmet devrine götürmek, İslâm Birliği parolası altında Türk varlığını parçalamak ve çeşitli siyasal rüyalara gerçekleşme fırsatı hazırlamak olduğunu biliyoruz. Ne hazindir ki, bu gerçeği bilmeyen nurcular bulunduğunu da biliyoruz. Örgüt çok ustaca kurulmuştur ve mâsum vatandaşları avlayabilmek uğruna çok ustaca metotlarla çalışmaktadır. Her tarakta bezi olan bu tehlikeli akımla savaşmak, Sayın Yargıtay Başkanının da nutkunda belirttiği gibi, Atatürk gençliğine düşen kaçınılmaz ve kutsal bir ödevdir.

Bu itibarla biz bu nutkun broşür halinde basılarak (İlâhiyat Fakültesi dahil) bütün fakültelere, Harb Okuluna, ordunun genç subaylarına, Halkevlerine, fabrikalara, bir kelime ile nerelerde Türk genci varsa oralara dağıtılmasında büyük yararlar umuyoruz.

Hele Anayasa düzenini yurdumuzda korumaktan sorumlu olan ilgililer yok mu, onlar nutku baştan sona ezberlemeli ve irtica tehlikesi yurt ufuklarından silininceye kadar, her akşam yatarken, her sabah kalkarken tekrarlamalıdırlar.

(Cumhuriyet, 9.9.1966)

Halik Biçer

CÜCEOĞLU, İbrahim

PARA İLE OY SATIN ALMAK

CHP Genel Başkanı İnönü, İzmir İl Kongresinde siyasî hayatımızın büyük bir yarasına cesaretle parmak basmıştır. İnönü'nün "bir hastalık" olarak nitelendirdiği bu yara genel ve parti içi seçimlerde, ön seçimlerde, adayların ve partilerin para karşılığı oy satın almalarıdır. İnönü, son yıllarda bütün dürüst, haksever politikacıların dert yandığı bu hastalığı şu sözlerle ortaya koymuştur:

"Her şeyden evvel vatandaş önündeki seçimde ve parti içinde ön seçimlerde bir hastalığımız belirmiştir. O da türlü şekilde para sarfı ile gerek seçmenden, gerekse delegeden rey temin etmek gayretidir. Bu hastalığın çok zararı vardır. Vazife hissini ve vazife ahlâkını bozar ve parti içinde onulmaz yaralar meydana getirir." (1)

Adaylar, partiler arasında değer hükümleri, inanışlar ve inanışların temsili açısından bir tercihten ibaret olan seçimle paranın karşılaşması, değer hükümlerinin paranın etkisi altında bir kenara itilmesi seçim müessesesini temelinden yıkacak, onu bir oyuncak haline getirecektir. Çok partili hayatımızın çetin mücadele yıllarında para karşılığı satın alınan oyların varlığı büyük şikâyetlere yol açmıştır. 1957 seçimlerinde otomobili devrilen bir D.P. milletvekili adayının Kayseri yollarında valizinden dökülen deste deste banknotların hikâyesi hâlâ dillerde dolaşmakta, hafızalardaki tazeliğini muhafaza etmektedir. Son seçimlerde 150 bin lira sarfettiğini, ancak bu şekilde ön seçimlerde partisinin aday listesinin ön sıralarında yer alabildiğini gerine gerine söyleyen milletvekilleri vardır. Zamanla, yurt sorunları üzerinde ciddiyetle duran, hal çareleri arayan aydın kişilerin siyasî hayattan, politikadan soğumaları, partilerin bünyelerinden çekip gitmeleri, yahut da siyasî hayatın uzağında durmaları, partilere girmemeleri hep bu hastalığın sonuçlarıdır. Gençliğinin en verimli yıllarını siyasî hayatın içinde geçiren geniş halk kitleleri arasında çalışması, feragati, halk ve hak severliği ile tanınan, sivrilen, sevilen kişilerin ön seçimlerde sonuç alamamaları, parlâmentoya giememeleri gerçekte onların kişisel beceriksizliklerinin değil, para ile oy satın alma imkânına ca-

hip olamamalarının yahut da böylesine bir karakter düşüklüğüne tenezzül etmemelerinin eseridir. Siyasî hayatımızın gün geçtikçe kalite düşüklüğüne uğramasının başlıca sebeplerinden biri de İnönü nün işaret ettiği bu korkunç hastalıktır.

Paranın politik hayattaki yerini inkâr etmek mümkün değildir. O kadar ki, politik savaşın silâhlarını araştıran siyasal bilimciler, paraya da özel bir yer ayırmışlardır. Onlara göre, "Genel olarak zenginlik, iktidarı ele geçirmek, ya da elde tutmak için gerekli araçları sağlamaya yarar. Para ve silâhla, vicdanlar, gazeteler, televizyon yayınları, propaganda kampanyaları, politika adamları satın alınabilir. Zaten çoğu zaman zengin kimseler iktidarı kendileri yürütmek için, hükümete kendileri geçmek için değil de oralara baskı yapabilecekleri güvenilir kimseleri yerleştirmenin çarelerini araştırırlar." (2). Ancak bu gerçek karşısında, paranın seçimlerdeki rolünü, oyun para karşılığı satın alınmasını önlemek için İngiltere'de, Birleşik Amerika'da, Fransa'da, Arjantin'de çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. (3)

Türk siyasî hayatında paranın seçimlerde oynadığı rol kanun koyucuların da gözünden kaçmamış, bu yönden partilere yapılacak bağışlara bir sınır çizilmek istenmiştir. Siyasî Partiler Kanunumuzun bir maddesinde birçok kuruluşların partilere bağışta bulunmaları yasaklandıktan sonra bu kuruluşların dışında kalan "gerçek veya tüzel kişilerin her birinin bir siyasî partiye aynı yıl içerisinde beş bin liradan fazla kıymette bağışta bulunması" da menedilmiştir (4). Fakat bu partilerin kayıtlarına geçen makbuz karşılığı verilebilecek paradır. Bunun dışında parti kayıtlarına geçmeden, sadece oy satın almak için dağıtılan, rüşvet olarak verilen çok daha yüksek paralar vardır. Esasen üzerinde durulması gereken, önlenmesi yolunda tedbir istenen hastalık da budur.

Bir parti genel seçimlerde para dağıtarak, para ile oy satın alarak iktidara gelirse o parti seçmen tercihlerinin, seçmen eğilimlerinin temsilcisi olmaktan çıkar. Böyle bir iktidar halkın iktidarı değil, paranın iktidarıdır. Bir aday para dağıtarak, siyasî rüşvet vererek oy toplar, partisinin aday listesinin ön sırasında yer alırsa, o aday parti üyelerinin, parti seçmenlerinin değil cebindeki paranın adayıdır. Bir partili, para dağıtarak, maddî menfaat sağlayarak partisinin yürütme organlarında görev alırsa, aldığı görev seçimden gelen bir görev değil, para ile satın alınan bir görevdir. Para ile satın alınan iktidarların, parlâmento koltuklarının, parti içi görevlerinin bulunduğu yerde, bir ülkede ise demokrasiden, hür seçimden, seçmen oyundan bahsetmek, ya bu müesseselerin gerçek anlamını bilmemek, ya da bile bile gayrimeşruya göz

yummak demektir. Makamların para ile satın alındığı ülkelerde seçim, seçmen, seçmenin oyu, pazar malı olmaktan öteye geçemez. Para ile satın alınan bir makam ancak yolsuzluk için kullanılır. Bir politikacının, bir partilinin para ile seçilmesi, iktidara gelmesi, seçildiği makamı, aldığı iktidarı daha fazla kazanmak için suiistimal kapısı yapması demektir. Çünkü seçim bir tercih, bir temsil mekanizması olmaktan çıkmış, bir kazanç aracı haline gelmiştir.

Bugün Türkiye'nin politik hayatında, çeşitli seçimlerden gelen sızlanmaların arkasında yatan gerçekler bunlardır. İnönü, artık büyük ölçüde yayılma istidadında olan bu hastalığın bütün siyasî bünyeyi sarıp, kangren halini almadan tedavisini istemektedir. Öyle görünüyor ki, Türk siyasî hayatı, seçenle, seçilen arasındaki, seçimleri dört gözle bekleyen komisyoncular temizlenmeden, bu komisyoncuları profesyonel oy kabzımalları haline getiren ve para ile kanaatlerin kapısına kilit vuran sahte politikacılar, partilerin bünyesinden atılmadan rahata kavuşmayacaktır. Seçimi gerçek anlamıyla hâkim kılmak için iyi niyetli bütün partililer ve parlâmenterler İnönü'nün bu görüşü etrafında birleşmelidirler.

(Ulus, 15 Ekim 1966)

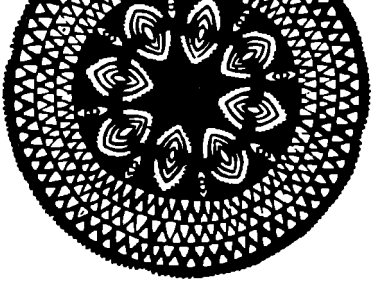
---

(1) İnönü'nün İzmir konuşması. Ulus. 10 Ekim 1966.

(2) Prof. Maurice Duverger, Politikaya Giriş, sayfa 127.

(3) Prof. Nermin Abadan, 1965 Seçimlerinin Tahlili, sayfa: 39, 40, 41, 42.

(4) Siyasi Partiler Kanunu, M. 71.

AKBAL, Oktay

KAHRAMAN YETİŞTİRİYORUZ!

Bakıyorsunuz bir lise müdürü öğrencilerinin eline pankartlar tutuşturup geçit törenleri yaptırıyor: Kıyamet kopuyor gazetelerde! Vay bu ne demek, bu ne küstahlık! Müdür ya işinden alınıyor, ya başka yere sürülüyor, ya da yolunu bulup "idare ediliyor". O Müdür bey oldu mu yurt ölçüsünde bir ünlü kişi! İstediği de bu! Gerici yığınların kahramanı kesiliyor başınıza! İlk seçimlerde haydi Meclise, haydi Senatoya!.. Bir lisede müdür olarak zararlı gördüğünüz kişi ulus kaderinde baş rolü oynayanlar arasında yer alıyor! Bakarsınız bir gün Kabinede Eğitim Bakanı olmuş!

Başka biri, Şehir Meclisi üyesi. Gazeteci dövmekten yana! Hem düşüncesiyle, hem eylemiyle! Tuttuğu gibi gazetecinin parmağını koparacak güçte biri. Gazeteler resmini basıyorlar, iri harflerle adını duyuruyorlar. Sözde utanılacak bir davranışı millete gösterecekler! Nerde! Alın size bir kahraman daha! Böyle kahramanlar yetiştiriyoruz demokrasimizde! Bilimde, sanatta, teknikte yetişen kahramanlar var mı yok onu, kimin umrunda. Parmak koparan, gericiliğini şu veya bu yoldan duyuran ucuz kahramanlar tümen tümen! Bu Şehir Meclisi üyesi de yarının bir milletvekilidir tabii!

Son haftalardaki Elmalı olayı ise ortada! Yaşlı bir din adamı birdenbire ünlü bir politik lider haline geldi. Hem iktidar partisi içinde bir güç olarak! Bakarsınız yarın Elmalı'yı, ya da onun tuttuğu birini iktidar partisinin baş yerlerinden birine oturturlar. Ya da iktidar partisinin aşırı sağ kanadı koparak gerici bir parti kimliğinde ortaya çıkabilir. İktidar partisi sağ kanada tavizler vererek bir anlaşmaya varmak da isteyebilir. O takdirde Elmalı yı, ya da onun benzerlerini yarınki kabinede bakanlık koltuğunda görebiliriz...

Şu gerçek anlaşılıyor: basının böylelerini "teşhir" etmesi, onları üne, mevkie, her şeye kavuşturuyor. Kavuşturdukça da "gericilik" yarar sağlayan bir tutum oluyor. Lise müdürü, o Belediye üyesi, o din adamı, o gazeteci, o memur, o savcı, o tüccar... Milyonlarca bilgisiz insanın nabzına şerbet, ne şerbeti zehir veren, davranışlarından ötürü mevkie, servete, üne kavuştular, kavuşuyorlar, kavuşacaklar!..

Devrimcilik, ilericilik, batıcılık kazanç sağlayan bir şey değil, ama gericilik, dindar görünmesini bilmek, bilgisiz yığınların hoşuna giden davranışlarda bulunmak, sözler söylemek kazanç üstüne kazanç getiriyor açıkgöz kişiye! Acı gerçek budur. Bu gerçeğin niye değişmediğini, ortadan kalkmadığını başta İnönü olmak üzere, bütün cumhuriyet hükümetlerinde, Meclislerinde görev alan kişiler, kırk yıldır yazı yazan gazeteciler, yazarlar, aydınlar, profesörler düşünmelidirler. Sorumlu onlardan başka kim olabilir? Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan tavizler, geri adımlar bizi nereye götürecekti? Hele 1946 dan sonra başlayan demokrasicilik oyununda kişiliğini yadsıyan C.H.P. nin kaypak politikası!.. Bugün bir referandum yapılsa bilgisiz yığınlar hilâfeti, saltanatı istemeyecek midir? Nurcuların elindeki yığınları kim kurtaracak? Hangi güç, hangi inanç, hangi ülkü, hangi kahraman? Bugün karşısında bulunduğumuz çözülmesi güç sorun budur.

(Vatan, 23.10.1966)

F. Küçükolbaşı

SELÇUK, İlhan

ZİYA GÖKALP'TAN BU YANA...

Yıl 1923. Cumhuriyet Halk Partisi, Halk Fırkası adıyla kurulmuştur. Ziya Gökalp diyor ki:

'Bugün Türkçülük, Halk Fırkasına müzahirdir. (...) Halk Fırkasının annesi olan Müdafaai Hukuk Cemiyeti, büyük müncimiz olan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin irşat ve rehberliğiyle bir taraftan Türkiye'yi düşman istilâlarından kurtarırken, diğer taraftan da devletimize, milletimize, lisanımıza hakikî adlarını verdi. (...) Türkçülükle halkçılığın nihayet aynı programda birleşmeleri, ikisinin de şeniyete mutabık olmasının bir neticesidir. Bu ayniyetin bir tecellisi de şudur ki, bütün Türkçülerin -hiçbir müstesnaları olmamak üzere- Anadolu mücahedesine iştirâk etmeleri ve onun en ateşli müdafileri olmalarıdır. (...) İstikbalde de daima halkçılıkla Türkçülük elele vererek mefkûreler âlemine doğru beraber yürüyeceklerdir."

İşte Cumhuriyet Halk Partisi bu manevî ortam içinde doğmuş bir kurumdu. Peki bu kuruluşun iktisadi görüşleri nasıl olacaktı?

Ziya Gökalp aynı programda birleştiklerini söylediği Türkçülükle Halk Fırkasının iktisadî görüşünü şöyle açıklıyor:

"Cemiyetin bir fedakârlığı veya zahmeti neticesinde husule gelen ve fertlerin hiçbir emeğinden hasıl olmayan fazla temettüler, cemiyete ait olmalıdır. Fertlerin bu temettüleri kendilerine hasretmesi meşru değildir.

Fazla temettülerin *"plus-value"*lerin cemiyet namına toplanmasıyla husule gelecek büyük meblâğlar, cemiyet hesabına açılacak fabrikaların, tesis olunacak büyük çiftliklerin sermayesi olur. Bu umumî teşebbüslerden husule gelecek kazançlarla fakirler, öksüzler, dullar, hastalar, kötürümler, körler ve sağırlar için hususî melceler ve mektepler açılır, umumî bahçeler, müzeler, tiyatrolar, kütüphaneler tesis olunur. Ameleler ve köylüler için sıhhî evler inşa edilir. Memleket umumî bir elektrik şebekesi içine alınır. Hülâsa, her türlü sefalete nihayet vererek umumun refahını temin için her ne lâzımsa yapılır.

Demek ki, Türklerin içtimaî mefkûresi, ferdî mülkiyeti kaldırmaksızın, içtimaî servetleri fertlere gaspettirmemek, umumun menfaatine sarfetmek üzere, muhafaza ve temniyesine çalışmaktır.

Türklerin bundan sonra, bir de iktisadî mefkûresi vardır ki, memleketi büyük sanayie mazhar etmektir. Bazıları:

"— Memleketimiz bir ziraat yurdudur, biz daima çiftçi bir millet kalmalıyız, büyük sanayi ile uğraşmaya kalkmamalıyız..." diyorlar ki, aslâ doğru değildir.

Filhakika, çiftçiliği hiçbir zaman elden bırakacak değiliz, fakat asrî bir millet olmak istiyorsak mutlaka büyük sanayie malik olmamız lâzımdır. Avrupa inkılâplarının en chemmiyetlisi iktisadî inkılâptır. İktisadî inkılâp ise, nahiye iktisadı yerine millet iktisadının ve küçük şirketler yerine büyük sanayiin ikame edilmesinden ibarettir. Millet iktisadı ve büyük sanayi ise ancak himaye usulünün tatbikiyle husule gelebilir. (...)

İşte Türk iktisatçılarının da ilk işi, evvelâ Türkiye'nin iktisadî şeniyetini tetkik ve saniyen bu objektif tetkiklerden millî iktisadımız için ilmî ve esaslı bir program vücuda getirmektir.

Bu program vücuda geldikten sonra, memleketimizde büyük sanayi vücuda getirmek için her fert bu program dairesinde çalışmalı ve İktisat Vekâleti de bu ferdi faaliyetlerin başında umumî bir nâzım vazifesini ifa etmelidir."

★

Ziya Gökalp'ten bu aktarmayı, Halk Partisinin nereden kalkıp nerelere gittiğini ve nerelerde dolaştığını iyice anlayabilmek için yaptık. Eksiğiyle, gediğiyle, çelişmesi, kusurlariyle ve marifetleri, erdemleriyle tam bir halkçı olan Ziya Gökalp bundan 43 yıl önce neler yazıyor. Ve böylesine bir başlangıçla işe girişen Cumhuriyet Halk Partisi sonradan nasıl da bir komprador partisi haline getiriliyor?

Halk Partisi şimdi bir kendi kendine geliş halindedir. Eğer ortanın solu Kurultay'da gösterdiği hâkimiyeti kulis oyunlarını yırtarak gerçekleştirebilirse ve uyanan heyecan tabiî akışına bırakılırsa, C.H.P., Türkiye'nin yarınlarına bir teminat taşını koymuş bulunacaktır.

(Cumhuriyet, 24.10.1966)

NADİ, Nadir

CANI NASIL İSTERSE..

Yurdumuzda herkes istediği gibi düşünüp yazmakta serbest midir? A.P. Genel Merkezinden çıkarken gazetecilerle yaptığı ayaküstü bir konuşmada Başbakan Demirel bu kanıyı benimsediğini açığa vurmuştur. Son konuşmalarının kimi yazarlar tarafından huzur bozucu sayıldığını hatırlatan gazetecilere Sayın Başbakan bakınız ne diyor:

"Canları öyle istemiş, öyle yazmışlar. Herkes istediği şekilde düşünmekte ve yazmakta serbesttir. Bizim getirdiğimiz hürriyet havası budur."

Bir sorumsuzluk duygusunu paylaşır ve gerçeklerle alay eder bir eda taşımasa, biz ayaküstü söylenivermiş bu sözlerin üzerinde durmaya herhalde lüzum görmezdik. Ne yazık ki, ayaküstü şöyle söyleyiverdiği bu üç cümlelik söz, Sayın Demirel'in iktidara geldiği gündenberi göze çarpan genel davranışlarını pek veciz bir biçimde özetlemekte ve kamu oyuna yansıtmaktadır.

Bizim bildiğimiz, adına demokrasi denilen yönetim sistemi, öyle her önüne gelenin canı istediği gibi atıp tutacağı bir başıboşluk rejimi değildir. Vatandaşa tanınan demokratik özgürlüklere karşı bir de sorum vardır. Bu sorumun başlıca nüveyidesi yüreklerimizdeki toplum sevgisi olmak gerekir. Bu müeyyideden yoksun kaldıkça, düşünce özgürlüğüne dayanılarak gelişigüzel ortaya savrulacak söz ve yazılardan memleket yararına sonuçlar beklemek bir hayal olur.

Başbakan:

— Ne yazarlarsa yazsınlar, umurumda değil. Ben gene bildiğimi okurum demeye getiriyor. Böylelikle karşısındakilere sûreta tanıdığı sorumsuzluk hakkını onlarla paylaşmaktan başka bir şey yapmadığını belirtmek istiyor. Böylesine bir "hürriyet havası"nın da kendi partisi tarafından yurda getirildiğini söylüyor.

Bir kez, bu son noktada Başbakan, kamu oyunu şakaya, alaya alırcasına gerçekleri hiçe saymaktadır. Bugün yurdumuzda esmekte olan özgürlük havasını biz A.P.'ye değil, fakat 27 Mayıs Anayasasına borçluyuz. Başta Başbakan olmak üzere kimi A.P.'lileri rahatsız eden bu Anayasanın getirdiği

özgürlük anlayışı ise Sayın Demirel'inkine hiç mi hiç benzememektedir.

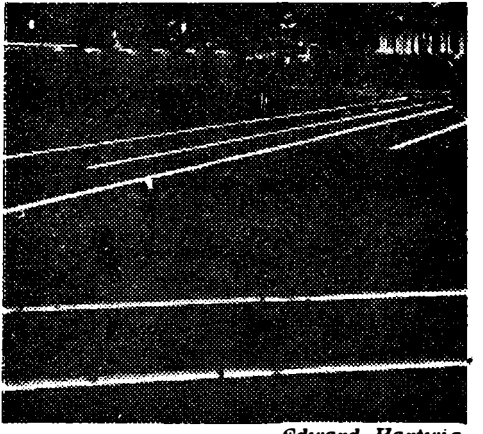
27 Mayıs Anayasasının getirdiği özgürlük anlayışı, her şeyden önce ulusal bağımsızlık ilkesine dayanır. Bu Anayasanın getirdiği özgürlük anlayışında kamu yararı esastır. Vicdanları ezen maddî, mânevî her türlü baskılara engel olunmayı bu Anayasa öngörmüştür. Bu Anayasanın getirdiği özgürlük anlayışı devrim ilkelerinin dimdik ayakta tutulmasını emretmekte, bunu bir görev olarak iktidar yöneticilerinin omuzlarına yüklemektedir.

Görüldüğü gibi, bugün yurdumuzda esmesi gereken özgürlük havası, Sayın Başbakan'ın iddia ettiği üzere "Canları ne isterse yazarlar. Ben gene bildiğimi yaparım" anlayışından çok farklıdır. Ve bugün içinde bulunduğumuz huzur eksikliğinin başlıca nedeni de işte bu anlayış farkından doğmaktadır.

Herkes canı ne isterse onu yapamaz. Vatandaşlar toplum çıkarına uygun buldukları düşünceleri savunmak hakkına sahiptirler. İktidar Partisi Başkanı ise, sırf çoğunluk oylarını toplamış olmanın sağladığı güce dayanarak bildiğini hiç okuyamaz.

Kendisi gibi düşünmiyenlerin haklı söz ve yazılarını ciddiye almak zorundadır. Yurdumuzdaki huzursuzluğun giderilmesi. bir bakıma bu gerçeğin iktidar sorumluları tarafından anlaşılmasına bağlıdır.

(Cumhuriyet, 20.11.1966)

Edward Hartwig

ALTAN, Çetin

ASKERÎ DARBELERE DAİR...

Yirmi gündenberi Ankara'da su altında sessiz bir buhran hüküm sürüyordu. Siyasilerin büyük bir kısmı göze çarpacak ölçüde bir telâş ve kuşku içindeydiler. Fısıltılar fısıltıları kovalıyordu. Her an askerî bir darbe bekleniyor gibiydi âdeta...

Bazı milletvekilleri her ihtimale karşı geceyi evlerinde geçirmiyor, başka yerlerde yatıyorlardı.

Bugün Başbakanın, Genelkurmay Başkanının emekliye sevkedilmiyeceğini açıklaması, Genelkurmay Başkanının da aynı anda demokrasiye bağlılığını bildirmesiyle bu buhran geçmiş bulunmaktadır.

Bizim fikir tarihimizde askerî darbeler üzerinde az durulmuştur.

Oysa askerî darbeleri iyi incelemek ve iyi eleştirmek gerekir. Askerî darbelerin ihtilâl mahiyetinde olanları ve hükümet darbesi halinde kalanları hangileridir? Bugün askerî bir darbe bir ihtilâl mahiyetine bürünebilir mi? Bürünemez mi? Halkı peşinden sürükleyebilir mi? Sürükleyemez mi? Böyle bir ortam var mıdır, yok mudur? Bütün bunları ince ince didiklemekte büyük yararlar vardır...

Bugünkü ortamda askerî bir darbe, bir ihtilâl mahiyetine bürünemez. Halk böyle bir darbe özlemi içinde değildir ve yüzyıllardanberi katı ve sert yönetimlerden usanmıştır. Halkın özlemediği ve beklemediği bir askerî darbe ise mutlaka kimsenin nefes alamıyacağı bir faşizme yönelir ve bu baskı başka patlayışları davet eder sonunda...

Aslında sıkıntı, perişanlık ve sefalet içinde olan halk yığınları neden askerî bir darbe özlemi içinde değildir? Bunun nedenlerini geçmişte aramak gerektiği kanısındayız. Askeri darbeler kadroları değiştirmiş, kâğıt üzerinde bazı yenilikler getirmiş, fakat temelde statükocu ve burjuvaziye dönük kalmıştır. Halkın sosyal ve ekonomik durumunda hiç bir yücelme yaratmamıştır. Hattâ halka karşı haşin ve katı olmuştur. Onun için halkta askerî darbe özlemi yoktur. Bu özlem İstanbul Dükalığı piramidinde eteklerde kalan ve kendi değerine uygun bir yaşantı bulamayan aydın çevrelerde göze çarpar çoklukla... Bu özlem çeşitli gerekçeler de bulur kendine.

Fakat bu gerekçelerde halkın neden askerî darbeleri sevmediğinin izahı yoktur. İzahı yoktur, çünkü bu çevreler halka önem vermeden halkı kurtarma formüllerinin kolaylığına kaçarlar. Ve bu formüller içinde kendilerine kurtarıcı roller verecek siyasi payeler ararlar. Oysa Anadolu halkını İstanbul Dükalığından kurtarmak, tıpkı Paris'ten Cezayir'i kurtarmak kadar imkânsızdır...

Halkı kurtarmak, halka rağmen iktidara geçmekle mümkün değildir. Bu ancak halkı dolandırmadan halkla birlikte iktidara geçmekle mümkündür. Halkı dolandırmadan halkla birlikte iktidara gelme çabası gösterilmeden, halkın iyiliği uğruna darbelerden medet ummak pek kolay ve pek sakıncalı bir yoldur. Böyle durumlarda şahsi ihtiraslara havada kalmaya mahkûm bir halk sevgisi iddiası kolayca bahane edilebilir. Halkı, uyandığı ve bilinçlendiği takdirde halkın kendisi kadar hiç kimse düşünüp sevmez... Bu uyanma ve bilinçlenme ise darbeyle hele halkın katılmadığı ve ihtilâl mahiyeti olmayan bir darbeyle hiç sağlanmaz. Halkın içinde uzun uzun çalışmayla, onu örgütlemeyle ve inisyatifi yer yer ona vermeyle sağlanır ancak... Buna yanaşmayanlar ve halkı kurtarmak için halkın benimsemiyeceği operasyonları özleyenler daha başta halk sevgisini ispat etmemiş olanlardır.

Antiemperyalist mücadelenin ancak iktidara geçmekle zafere ulaşabileceği düşüncesi de sağlama oturmamaktadır. Antiemperyalist mücadeleye ağırlıklarını koyanlar, iktidara gelmeden de pekâlâ etken olabilirler. Önce böyle bir ağırlığı koymayı denemeden iktidara gelme arzusu tatmin edici değildir.

Askerî darbeler ancak bütün bu yollar tıkandığı ve halka gitmenin, halkla birlikte çalışmanın ve halka gerçekleri anlatmanın imkânsız hale geldiği çıkmazlarda son çare olabilir. Biz bugün böyle bir son çareden başka hiçbir imkân kalmadığı kanısında değiliz.

Halk yavaş yavaş uyanmakta, bilinçlenmekte ve sınıfının sahibi olmaya başlamaktadır. Antiemperyalist mücadeleye ağırlığını koyan çevreler gitgide gelişmekte ve genişlemektedir. Bu yoğunlaşmanın ve bu eylemin Anayasa içinde yaratacağı değişiklikler, felsefi bir temele ve bir sınıf görüşüne dayanmayan halksız darbelerden çok daha olumlu sonuçlara doğru dönüktür.

Ve bugünün sosyalisti, halka kendisini çok daha doğru ve samimî metodlarla Menderes kadar sevdirdiği zaman gerçek zafere ulaşacaktır. Bunun ise çaresi darbe değil, halka gitmek, onu bilinçlendirmek ve örgütlemektir. Gerçekten halktan yana olanlar önce böyle bir eylem içinde işe başlarlar.

(Akşam, 5.12.1966)

YILIN OLAYLARI

(KRONOLOJİ)

M. Ayaz

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1965

Kasım :

3. Hükûmet programı T.B.M.M.'nde (Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'nda) okundu. (7 Kasım'da görüşmeler, eleştirmeler başlamış, Hükûmet 11 Kasım'da güven oyu almıştır. A.P. ile Y.T.P. beyaz, C.K.M.P. yeşil, C.H.P., M.P. ve T.İ.P kırmızı oy vermişlerdir.)
7. Besim Atalay öldü.
10. Atatürk, bütün yurtta törenlerle anıldı. Gazete ve dergiler özel sayılar çıkardı.
12. Magosa'da (Kıbrıs) mevziler kaldırılıyor.
13. İsmet İnönü, T.M.T.F.'nun Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde düzenlediği Atatürk konulu konferansında din sömürücülüğünü yerdi.
17. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi'nde, 27 Mayıs ihbarcıları açıklandı.
18. Savcılık, Haldun Taner'in "Eşeğin Gölgesi" adlı oyununu yasakladı.
22. Doğuda kızamık salgını başladı. (Aylarca sürmüş, pek çok çocuk ölmüştür.)
24. Binlerce gecekonducu, İstanbul'da tapulu araziyi parselledi.
28. Ankara Üniversitesinden 38 öğretim üyesi dış politika konusunda bir bildiri yayınladı.
29. Silvan'da halk, asayişsizliği protesto için hükûmet konağını bastı.

Aralık :

1. Dokuz maden işçisi Ereğli'nin Kireçli kömür ocağında grizuden öldü.
   * İstanbul Üniversitesi'nde 79 öğretim üyesi, Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinin bildirisini destekliyen bir

bildiri yayınladı. (Bunları 165 avukat ile 141 sanatçının bildirileri izlemiştir.)

2. İbrahim Şevki Atasagun, 63. turda Cumhuriyet Senatosu Başkanı seçildi. (Millet Meclisi Başkanı Ferruh Bozbeyli, 22 ekimde seçildi.)
   * Yargıtay, Nurculuğu suç sayan bir karar çıkardı.
6. 7. Asliye Mahkemesi "Eşeğin Gölgesi" konusundaki kararı bozdu. Oyun, yeniden oynanacak.
10. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörlerinden Dr. Kemal Fikret Arık İngiltere'de, Ulus gazetesi fıkra yazarı Faik Suad (Bayram) Ankara'da öldü.
12. A.P. İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı: "Sağcıyız ve Atatürkçüyüz!" dedi.
16. Diyanet İşleri Başkanı Tevfik Gerçeker görevinden alındı. (Yerine İbrahim Elmalı atanmıştır.)
    * Kurtuluş Savaşı milis komutanlarından ve D.P. eski milletvekillerinden Sinan Tekelioğlu öldü.
17. Birleşmiş Milletler'de, Kıbrıs konulu görüşmelerde Makarios'un tezi kabul edildi. (Bizi dört devlet desteklemiştir: Arnavutluk, Amerika Birleşik Devletleri, İran, Pakistan.)
18. Fehmi Baldaş öldü.
24. Kâğıthane'deki bir şişe-cam fabrikasında patlama oldu. On işçi öldü.

27 - 29. Meclis'te Kıbrıs için genel görüşme başladı.

B. OCAK - EKİM 1966

Ocak :

1. Eski valilerden Fazlı Güleç öldü.
3. A.B.D. Büyükelçisi P. Hart: "Kıbrıs'a çıkarma girişmenize Amerika engel olmadı." dedi.
4. Başbakan S. Demirel ilk basın toplantısını yaptı.
6. Bütçe Komisyonu'nda zararlı akımlar için ek ödenek verildi.
13. Kıbrıs konusu dolayısıyla Mr. Johnson'un kendisine yazdığı mektubun Hürriyet gazetesinde yayınlanması üzerine İsmet İnönü'nün ona verdiği cevap açıklandı.
14. Danıştay, T.P.A.O. Genel Müdürü iken görevinden alınan

İhsan Topaloğlu hakkındaki kararı durdurdu. (Bakanlık, bu kararı yürütmemiş; İhsan Topaloğlu C.H.P.'den Cumhuriyet Senatosu'na girmiştir.)

15. Johnson ile İnönü'nün mektupları resmen açıklandı.
17. Milli Birlik Grubu, Af Tasarısı konusunda bir bildiri yayınladı.
18. Af tasarısını protesto için Ankara Cezaevi'nde ayaklanma oldu. Yaralılardan başka üç ölü var. (Başka cezaevlerinde de ayaklanma ve protestolar olmuştur.)
    * İstanbul Valiliğine atanan Vefa Poyraz, Niyazi Akı'dan görevini devir aldı. (Ankara valisi de dahil olmak üzere pek çok vali ve kaymakamın yerleri değiştirilmiştir. Bakanlıkların pek çoğunda genel müdürler ve müdürler kademesinde değişiklikler olmuş, Danıştay'a başvuranlar durdurma kararı aldıkları halde yerlerine dönememişler; bu yüzden muhalefette ve basında çetin tartışmalar görülmüştür. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki değişiklikler büyük olmuştur. Bu atanmalar ve yankıları 1965-66 gazetelerinden izlenebilir.)
24. Turan Emeksiz'in büstünü söküp kaçıran biri yakalandı.
25. Yazar (Jön Türkler'den) Ahmet Bedevi Kuran öldü.
26. Gaziantep ve Eskişehir'de gerici vâizler, devrim aleyhtarı konuşmalar yaptı.
28. Başbakanın Bayram Gazetesi'nde çıkan dindar ifadelerle dolu yazısı üzerine Ankara Üniversitesi'nden 64 öğretim üyesi bir uyarma bildirisi yayınladı.
    * 504 mücahit Kıbrıs'tan döndü.
29. Vakfıkebir'de İmam-Hatip Okullu bir vâiz, şeriatın geri getirileceğini söyledi.
30. Üniversitelerden 101 öğretim üyesi ilerici öğretim üyelerine karşı bir bildiri yayınladı.

Şubat :

1. Koleksiyoncu gazeteci Reşit Halit Gönç öldü.
2. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, tedavi edilmek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. (Ertesi gün Walter Reed Hastanesi'ne yatırılmıştır.)
    * İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 42 öğretim üyesi ilericilerin bildirisini destekledi.
3. Cumhuriyet Senatosu Başkanı Dr. İbrahim Şevki Atasa-

gun, Cumhurbaşkanı Vekili olarak Çankaya'ya geçti.

4. Millî Güvenlik Kurulu, Enosis gerçekleştirilirse müdahale edileceğine ilişkin karar aldı.
5. Cemal Gürsel'in oğlu evlendi. (Bir süre sonra ayrıldılar.)
   * Yunanistan'a Kıbrıs konusunda sert bir nota verildi.
6. Eski Genelkurmay Başkanlarından Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman öldü.
8. Gürsel komaya girdi. (Bu komadan kurtulamıyacaktır.)
12. Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz: "İmam-Hatip Okulları kalkınmamız için gereklidir!" dedi.
14. Burhaniye'de Edip Erat adında biri, Atatürk büstüne saldırdı.
16. Türk casusu İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) öldü.
19. Kolera tehlikesi üzerinde profesörlerin hükûmete verdikleri rapor açıklandı. (Hacca gidenler için bu tehlikenin varlığı üzerinde basında uzun tartışmalar olmuştur.)
22. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 25 üyesinden 21'i değiştirildi.
28. 1966 yılı bütçesi Millet Meclisi'nde kabul edildi.

Mart :

1. Biri mazot yüklü iki Rus gemisi Boğaz'a alev saçtı. Köprü'deki iskele ve vapur yandı.
5. Seçim Kanunu Tasarısı görüşülürken Millet Meclisi'nde kavgalar oldu. (Muhalefetin engelleme çabaları sonuç vermiş, bu kanun çıkarılamamıştır.)
7. Erzurum ve çevresinde deprem oldu; on beş kişi öldü.
8. Başbakan Demirel, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni ziyareti sırasında olaylar çıktı. Bir kısım öğrenciler yuhaladı, bir kısmı alkışladı.
   * Ankara'da Namık Kemal Ortaokulu öğrencisi Gürbüz Şimşek, Türkçe ödevinde Atatürk ile Lenin'i kıyasladığı için okulca ihbar edildi; tevkif edildi. (Bu olay, muhalefette, basında ve çeşitli kuruluşlarda geniş yankılar yapmıştır. Okulun önüne kara bir çelenk bırakılmış; Türkiye Öğretmenler Sendikası başta olmak üzere çeşitli kuruluşlar bildiriler yayınlamışlardır. İsmet İnönü de bu konuda konuşmuştur.)
   * Komünizm faaliyeti yaptığı savı ile Orhan Kemal, arkadaşları ile birlikte tevkif edildi.

11. Gürbüz Şimşek tahliye edildi.
12. Genelkurmay Başkanlığı, ordunun sık sık âlet edilerek olaylara karıştırılmasını protesto eden sert bir bildiri yayınladı.
13. Yazarlara baskı yapılmasını protesto için sanatçıların imzalarını taşıyan bir bildiri yayınlandı.
14. Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay, Kontenjan Senatörü seçildi. (Cumhurbaşkanlığına seçilmesini sağlamak üzere Kontenjan Senatörü Prof. Dr. Ragıp Üner istifa etmiştir. Üner sonradan Sunay tarafından tekrar seçilmiştir.)
    * T.M.T.F., Komünizmle Mücadele adı altında, halkın anarşiye sürüklendiğini bir bildiri ile açıkladı; hükûmeti uyardı.
15. Cevdet Sunay emekliye ayrıldı. Genelkurmay Başkanlığına Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Tural atandı.
    * Mehmet Ali Aybar konuşurken, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne tecavüz edildi.
16. İstanbul Belediye Meclisi'nde bir kısım üyelerin baskın gelen kararı ile Muhsin Ertuğrul'un görevinden alınması üzerine Şehir Tiyatrosu'ndan: Mücap Ofluoğlu, Şirin Devrim, Beklân ve Aylâ Algan görevlerinden istifa ettiler. (Bu olayın yankıları geniş olmuştur. Bir kısmı ileride kaydedilmiştir.)
17. T.M.T.F. Genel Merkezi, Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti'nin on beş üyesince basıldı.
18. Özel tiyatrolar, Muhsin Ertuğrul'un görevinden alınışını protesto ettiler.
    * Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı, olaylar üzerine: "Fikirleri ortadan kaldırmak teşebbüsü tehlikelidir." sözlerini içine alan bir bildiri yayınladı.
    * T.M.T.F. ile T.M.G.T.'nın Çanakkale de, 18 Mart'ın yıldönümünü anma töreni sabote edilmek istendi.
    * Millet Meclisi'nde 526 sayfalık önerge okunmaya başladı.
19. İsmet İnönü son olaylara değinerek: "Tecavüz ve irtica hep böyle başlar!" dedi.
20. İstanbul'da Komünizmi Tel'in Mitingi yapıldı. (Ankara ve İzmir'de de sonradan yapılmıştır.)
21. Ankara'da kurulmuş olan İkinci Kuvayi Milliye Derneği'-

nin gerici bildirisi için tahkikat açıldı.

23. Türk Tiyatro Yazarları Derneği bir bildiri yayınlayarak, Muhsin Ertuğrul olayı dolayısıyla, Şehir Tiyatrolarına eser vermiyeceklerini bildirdi. (Tiyatro yazarlarının imzaları ile.)
24. Eskişehir'de nurculuk yapan 9 kişinin ifadeleri alındı.
25. Amerika'da tedavi edilmekte olan Cemal Gürsel Ankara'ya getirildi.
26. Ankara'da, milliyetçi olduklarını söyliyen kimi gençler, birkaç kitabevini sattıkları sol yayınlardan dolayı tehdit ettiler.
27. Hekimlerin, artık Cumhurbaşkanlığı yapamıyacak derecede hasta olan Cemal Gürsel için gerekli rapor vermeleri üzerine bugün T.B.M.M.'nde Cumhurbaşkanlığı'na Cevdet Sunay seçildi. (Beş oy da Celâl Bayar için çıkmıştır. Cevdet Sunay'ın, konuşmasında Allah'tan söz etmesi, eleştirmelere yol açmıştır.)

    • İstanbul'da sanatçılar, M. Ertuğrul olayını protesto için yürüyüş yaptılar.
29. Türk romanları yazarı, yüksek mimar, özel tiyatro kurucusu (Arena) Abdullah Ziya Kozanoğlu öldü.

Nisan :

6. Ankara'da, Rusya'da basılmış klâsik müzik plâkları toplatıldı. (Gürbüz Şimşek olayından sonra, plâk toplatılması, sokak lâmbalarına kırmızı kâğıt saran gitarcı gençlerle kırmızı ceket giyen bir gitarist delikanlının kovuşturması gibi olaylar görülmüştür.)
8. İzmir'de Ahmet Ali Gezgin adında bir sakallı, Atatürk anıtına balta ile saldırdığı sırada yakalandı.
9. İstanbul'da gençlik, İzmir'deki saldırıyı protesto için yürüyüş yaptı.
11. Antalya ve Malatya'da Atatürk büstleri parçalandı.
    • Türk Devrim Ocakları, T.M.T.F. ve T.M.G.T., İzmir olayını lânetlemek için bildiri yayınladı.
    • Yılanların Öcü'nü oynayan Arena Tiyatrosu tecavüze uğradı.
13. Bir süre önce, komünizm faaliyeti yaptığı savı ile ve arkadaşları ile birlikte tevkif edilmiş olan Orhan Kemal tahliye edildi.

14. Kırklareli'nde Atatürk büstü parçalandı.
    * Ankara'da yapılan "Hatayî Gecesi"nden sonra tevkif edilen sanıklardan Âşık İhsanî (Sırlıoğlu) ile Can Yücel takipsizlik kararı aldı.
    * Bugün yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde, okullara gönderilecek yayınlar konusunda bir yazı çıktı. (Bu yazının yankıları geniş olmuş; okullara gönderilen tek yanlı ve gerici gazete ve kitaplar dolayısıyla protestolar yağmıştır.)
15. İzmir gençliği, Atatürk büstlerine ve heykellerine saldırıları protesto için yürüyüş yaptı. Başbakan: "Tecavüzler yaygın bir tehlike değildir," dedi.
    * Malatya'da da yürüyüş yapıldı. İsmet İnönü: "İrtica da komünizm kadar tehlikelidir!" dedi.
16. Başbakan Demirel, İnönü'nün irtica konusundaki görüşüne katıldı.
    * Trabzon'da ilerici vâiz Abbas Hacıefendioğlu görevinden alındı. (Devrimci din adamlarına karşı yapılan baskılar gazetelerde sürekli olarak söz konusu edilmiş, Nurcuların işbaşına getirildiği ileri sürülmüştür.)
19. CENTO Bakanlar Toplantısı için gelen Dean Rusk'a, bir küme genç, protesto gösterileri yaptı; 70 kişi mahkemeye verildi.
21. CENTO Bakanları toplandı.
    * İstanbul Üniversitesi'nde gençlerle konuşan Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Korgeneral Refet Ülgenalp, gençliği: yurdu kemiren sakallı keçilerle keçi sakallılara karşı uyardı.
    * S.B.F. öğrenci dernekleri bildirisi, içinde Atatürk'ün Bursa söylevinden parçalar bulunduğu için toplatıldı.
23. İzmir'de Komünizmle Mücadele Derneği toplantısında Atatürk'ün heykeline çelenk konulup-konulmaması sorunu tartışmalara yol açtı.
24. Muhsin Ertuğrul'un Şehir Tiyatrosu'ndaki başrejisörlük görevi, Belediye Meclisi'nin daha önce aldığı karara gereğince sona erdi. Başrejisörlük unvanı o zaman kaldırılmıştı. Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü Türkiye Millî Merkezi İcra Komitesi bu olay üzerine Başbakan Demirel'e bir telgraf çekti.

25. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ermeniler, Ağrı Dağını istediklerini bildirdiler.
26. Teknikerlerin boykotu başladı. (Tekniker öğrencileri, kendilerine kimi haklar tanınması için yaptıkları mücadeleleri, ileride görüleceği üzere, yürüteceklerdir.)
28 - 29. 1960 yılı 28 ve 29 Nisan olayları anıldı.
    * Amerika Birleşik Devletleri'nin Türk Boğazları konulu raporu Cumhuriyet gazetesinde yayınlandı.
30. Balıkesir Milletvekili (A.P.) Mevlût Yılmaz, Meclis'te yaptığı bir konuşmada, Korgeneral Refet Ülgenalp'in görevinden alınmasını, mahkemeye verilmesini istedi. (Ülgenalp, bir süre sonra, görev süresini doldurduğu için değiştirilmiştir.)
    * Silvan'ın (Urfa) Apaydın köyü okulunda Atatürk büstü kırıldı.
    * Tokat'da Nurculuk okulu basıldı.

Mayıs :

1. Ankara Savcısı Firuz Çilingiroğlu görevinden alındı. (28-29 Nisan olaylarının kutlanmasına izin verdiği için alındığı söylenmiştir.)
5. Türkiye'deki A.B.D. üsleriyle ilgili görüşmelere Ankara'da başlandı.
6. 19 Mayıs törenlerinden önce, bu törenlerde kız öğrencilerin çıplak giyimlerini yererek Meclis'te açık saçık bir konuşma yaptığı için protesto edilen Manisa Milletvekili ve haftalık Hüryol gazetesi sahibi Muammer Dirik A.P.'den çıkarıldı.
    * Tabii Senatör Emekli General Sıtkı Ulay, Meclis'te A.P. li birkaç milletvekili tarafından dövüldü. (Bu konu da geniş yankılara yol açmış, Milli Birlik Grubu ile Başbakan arasında yazışmalar olmuş; Cumhurbaşkanı Sunay başta olmak üzere birçok kimse ve kuruluş Ulay'a üzüntülerini bildirmiştir.)
    * Bursa'da geçen yıl T.İ.P. kongresini basanlar mahkûm oldu.
7. T.B.M.M.'de gece arama yapıldı. (Bu olay da geniş yankılar uyandırmıştır.)
    * Geçen yıl ölen, Ulus gazetesi yazarı Aydın Nisari'nin annesi Rumisa Nisari yılın annesi seçildi.

9. Millet Meclisi, senato seçimleri dolayısı ile bir ay tatile girdi.
12. Muhsin Ertuğrul ve Haldun Taner, Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü Türkiye Millî Merkezi İcra Komitesi'nin, M. Ertuğrul konusunda Başbakana yazdığı mektubu beğenmedikleri için, İcra Komitesi'nden istifa etti.
    * Konya'nın İsmil köyündeki Kur'an Kursu'nda, Atatürk ve devrimler aleyhinde üç ciltlik bir yazma kitap ele geçirildi.
13. Celâl Bayar'ın hapis cezası dördüncü kez ertelendi.
14. Mersin'de Yavru Vatan tatbikatı başladı.
16. Kişilerden ve kuruluşlardan alınan vergiler açıklandı.
    * Meclis'te yapılan arama dolayısıyla kurulan komisyon'un raporu Başkanlığa verildi.
17. Cumhuriyet Senatosu da tatile girdi.
19. Cumhurbaşkanı Sunay, 19 Mayıs mesajında, 27 Mayıs düşmanlarını ve gericileri uyardı.
20. Güneş tutuldu.
22. İstanbul'da Amerikan Haberler Merkezi'nde patlamalar oldu. (Bu patlamalar konusundaki araştırmalar sonuç vermemiştir.)
    * Ege dolaylarında depremler oldu.
24. Yazar ve öğretmen Naime Halit Yaşaroğlu öldü.
27. Paris'te 1966 Turizm Oskar'ı Türkiye'ye verildi.
28. Alaşehir'de Muharrem Sütçü adında biri, Atatürk'e hakaretten tevkif edildi.
30. Ulus'ta çıkan bir yazısı dolayısı ile mahkemeye verilmiş olan Sadun Tanju beraet etti. (Yazı, geçen yıl yayınlanmıştı.)

Haziran :

1. Bir süredir süren seçim mücadelesi konuşmaları arasında İsmet İnönü: "Said-i Nursi'nin halifesi mi olmak istiyor?", Demirel ise: "Mürteci yaftasını söküp atacağız!" dedi. Bir aday, alevî olmadığını ispatlamak için tavşan eti yedi.
    * Toplatılan "Yazacağım" adlı kitabı dolayısıyla Âşık İhsanî (Sırlıoğlu) tevkif edildi.
2. Rumlar, Lefkoşa'daki Rum kesimine giriş-çıkışı yasakladı. (Kıbrıs'ta bu çeşit olaylar sık sık olmuş, hükûmetimizin müdahalesini gerektirmiştir.)

3. "Sosyalist Türkiye" adlı kitabın yazarı yargıç Ali Faik Cihan, Trabzon'da yedi buçuk yıl hapse mahkûm edildi.
5. Kısmî senato seçimleri (23 ilde) yapıldı. (Sonuç: A.P. 34, C.H.P. 13, öteki partiler 1'er üyelik kazandılar.)
7. İsmet İnönü: "Seçimlerde Nurcuların tesiri büyük olmuştur!" dedi. (İnönü, radyodaki seçim konuşmalarında özellikle Nurculuk tehlikesi üzerinde durmuştu.)
   * Kontenjan senatörleri (5 kişi) açıklandı.
   * Burdur'da sekiz Nurcu mahkûm oldu.
8. Köyceğiz'in (Muğla) Ortaca bucağında Sünnîlerle Alevîler çatıştı. (Bu olay da geniş yankılar uyandırmıştır.)
   * Erzurum Halk Eğitim Merkezi'nde petrol konulu bir konferans veren Prof. Dr. Muammer Aksoy, gericiler tarafından taşlandı.
   Cumhurbaşkanı Sunay, Kayseri'de: "Müslümanlık gericilik değildir!" dedi.
10. Meclis açıldı.
    * Hamdullah Suphi Tanrıöver öldü.
11. Genelkurmay Başkanı Tural, orduya yayınladığı mesajında: "Nurculuk tehlikesini birliklere anlatınız!" dedi.
12. Keban Barajı'nın temeli atıldı.
15. Cumhurbaşkanı Sunay, Muş'ta: "Bir mezhep ayırımı yoktur!" dedi.
    * İzzet Melih Devrim öldü.
    * Devlet Operası, Devlet Tiyatrosu'ndan ayrıldı.
16. Harb Okulu'ndan üç öğrenci, ırkçılık yaptıkları savı ile okuldan çıkarıldı.
18. Bafra'nın Tosköy bucağında Kur'an Kursu öğrencisinin devrim aleyhtarı va'zı halkın protestolarına yol açtı.
19. Amerika'da dünya güreş şampiyonu olduk.
    * Birinci Büyük Millet Meclisi üyelerinden Ahmet Hilmi Kalaç öldü.
20. Siirt tatbikatı sırasında Botan çayında 16 komando eri boğularak öldü.
    * İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği Ortaca'da Sünnîlerle Alevîleri barıştırdı.
22. Cumhurbaşkanı Sunay: İş, Deniz-İş, Tabiî Âfetler, Silâhlı Kuvvetler Personel, Sayıştay kanunlarını veto etti.
23. C.H.P. ortak grubu Nurculukla mücadeleyi onayladı.
    * Geçen yıl mahkemeye verilen Babeuf sanıkları (Babeuf'-

tan kimi parçaları "Devrim Yazıları" adlı kitapta topladıkları için mahkemeye verilmişlerdi.) Prof. Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol, Aziz Nesin beraet ettiler.

24. İran hükûmeti tarafından kovuşturulan ve İran'a teslim edileceği söylentisi çıkmışken memleketine geri gönderilmesi istenen İranlı öğrenci yurtdışı ediliyor. (İranlı öğrencinin nezarete alınması basında tartışmalara yol açmıştır.)
26. Yargıtay Ceza Daireleri Başkanları, dini siyasete âlet eden bir A.P.'linin partiden çıkarılmasına karar verdi. (A.P., bu karara uyarak üyeyi partiden çıkarmıştır.)
28. Cumhuriyet gazetesinin 1965-1966 Yunus Nadi Armağanı'nı "Millî Mücadele - Anadolu İhtilâli" kitabıyla Sabahattin Selek kazandı.
    * Ord. Prof. Dr. M Fuad Köprülü (Eski Dışişleri Bakanlarından) öldü.
29. Başbakanı Yozgat'ta yeşil bayrakla karşılayanlar yakalandı.

Temmuz :

1. Devlet İstatistik Enstitüsü, 21.000 memurun okuma-yazma bilmediğini açıkladı.
2. Türkiye Öğretmenler Millî Federasyonu 19. Kurultayı Gaziantep'te çalışmalara başladı. (Bu kurultayı baltalamak için Gaziantep'te düzenler kurulmuş, Federasyon aleyhinde koskoca bir kitap yayınlanarak parasız dağıtılmıştır. 6 Temmuz'a değin çalışan kurultayda başkanlığa yeniden Hayrettin Uysal seçilmiştir.)
    * Boğaz'da, bir motor battı; 13 kişi öldü.

3 - 7. Irak Başbakanı Bezzaz Ankara'da. Görüşmeler yapıldı.

4. İstanbul'da Ata Oteli'nde Atatürk'ün büstü parçalandı.
5. Akşehir'de Nasrettin Hoca şenlikleri başladı.
6. Kıbrıs konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında ikili görüşmeler gizli olarak Viyana'da başladı.
7. Tabii Senatör Haydar Tunçkanat, Senato'da, bir Türk tarafından Amerikalıların verilmiş bir raporu açıkladı. (Milliyetçi memurların, gazetecilerin tasfiyesini amaç tutan bu rapor, günlerce tartışma konusu olmuştur.)
    * C.H.P. grubunda ortanın solu ilkesi kabul edildi.

7 - 10. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın ilk genel kurulu Ankara'da toplandı. (Genel Başkanı: Fakir Baykurt.)

8. Cumhurbaşkanı Sunay, Celâl Bayar'ı affetti.

8-13. Türk Dil Kurumu'nun 11. Kurultay'ı toplandı.

10. Cumhurbaşkanı Sunay: "Nurculuk Anayasa'ya aykırıdır ve suçtur!" dedi.
    - Millî Birlik Grubu, Tunçkanat'ın ortaya koyduğu rapor hakkında bildiri yayınladı.

11. Savaş ve sıkı yönetim halinde uygulanacak Sansür Yönetmeliği yayınlandı.

11-12. Ankara'da Türk-Alman Dışişleri Bakanları görüştü; bildiri yayınlandı.

12. Varto'da az can kaybına neden olan bir deprem oldu. (Büyük deprem ileride kaydedilecektir.)
    - Tunçkanat'ın ortaya koyduğu raporda, nötralize edilmesi önerilen kişilerin adları açıklandı.

13. Çatalca'nın Tepecik köyünde Atatürk büstü parçalandı.

14. Gazetecilik başarı yarışması sonuçlandı. Seri röportajda Yılmaz Çetiner; Fotoğrafta Muammer Tuncer, Mizahta Nehar Tüblek birincilik aldı; çeşitli türlerde mansiyonlar verildi.

15. Tural'ın mektubu ile ilgili soruşturma sonuç vermedi. Geçen yıl, Tural'ın, M. Savunma Bakanı'na, 21 Mayısçıların affedilmemesi konusunda yazdığı söylenen mektubu basına kimin verdiği sorunu.)
    - Abdülhak Hâmit Tarhan'ın, müslümanlığı kabul etmiş olan eşi Lüsyen Tarhan öldü.
    - İstanbul Milletvekili Ord. Prof. Ali Fuat Başgil, grupta Nurculuğun suç olmadığını söyledi.

19. Personel Kanunu uygulanamıyor. (Mart 1966'ta uygulanmak üzere geçen yıl kabul edilen kanun, uygulanamamış; yapılan sınıf tüzükleri anlaşmazlıklara yol açmış, müsteşarlardan kurulu komisyon sonuç alamamış, bir ara da, ileride görüleceği gibi, memurlara bir zam yapılması düşünülmüştür.)

22. Manisa Milletvekili Muammer Dirik yeniden A.P.'ye alındı.

23. Türkiye Bilimsel Araştırmalar Kurumu, 1966 bilim ödülünü Prof. Dr. Talât Erben'le Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'ya verdi.

24-2 Ağ. Romanya Başbakanı Maurer Ankara'da. Görüşmeler yapıldı.

25. Tunus gezisinden, nedeni anlaşılmadan geri çağırılan Di-

yanet İşleri Başkanı Elmalı hakkında soru önergesi verildi.

20. Çorum Belediyesi tarafından memur statüsüne geçirilmek istenen, bunu kabul etmedikleri için işlerden çıkarılan temizlik işçileri Ankara'ya doğru yürüyüşe başladılar.
27. A.P. Grubu, Personel Kanunu'nun uygulanmaması dolayısıyla önerilen memurlara zam tasarısını reddetti.
29. 200 perlâmento üyesi, 15.000'er lira kredi aldı.
30. Kok ve linyit kömürlerine zam yapıldı.

Ağustos :

2. Tefenni'nin Beyköyü'nde Atatürk'ün büstü parçalandı.
3. Af Kanunu tasarısı kanunlaştı. (Aylardır sürüncemede kalan, muhalefetin ve basının direnmelerine, cezaevlerinde protestolara, özellikle 21 Mayıs 1963 suçlularını kapsamadığı için çetin itirazlara yol açan Kanun, güçlükle parlâmentodan geçirilebilmiştir. 21 Mayısçılardan Önder Aydınlı'nın, on iki gün sonra gençlik örgütlerinin araya girmesiyle sona eren ölüm orucu bu tasarıya karşı direnişlerin en serti olmuştur. Bu kanun, bir genel af kanunu olmakla birlikte özellikle Yassıada suçlularını ve parlâmento üyelerinin suçlarını af için çıkarılmıştır savı ile karşılaşmış, 21 Mayısçıların affın kapsamına alınmaması eleştirilmiştir.)
   * Millet Meclisi Kasım'a değin tatile girdi.
   * Yücel dergisi kurucusu Muhtar F. Enata öldü.
4. Cumhuriyet Senatosu da tatile girdi.
5. Kıbrıs'ta silâhlar patladı.
   * T.P.A.O.'nda grev başladı.
6. Ankara'da iki Amerikan subayının yaptığı otomobil kazası olaylara yol açtı.
7. Bir sivilin yazdığı ve içinde: "Amerikalıları sevmeyenler komünisttir!" gibi aykırı düşünceler bulunan bir broşürün ordu içinde dağıtıldığı ileri sürüldü.
9. Cumhurbaşkanı Sunay, Af Kanununu onayladı.
10. Kıbrıs konusundaki ikili görüşmelere ara verildi. (Bir sonuç alınamamıştır.)
    * A.P.'nin Anayasa Mahkemesi'nde açtığı bir iptal dâvası karara bağlanarak Savunma Bakanlığı'nın görev alanı daraltıldı.

11. Gaziantep'te Komünizmle Mücadele Derneği'nde verilen konferans sırasında Nurcular altı genci dövdü.
12. C.H.P. Parti Meclisi bir bildiri yayınladı; ortanın solu ilkesi üstün geldi.
13. Çorum'dan Ankara'ya gelen işçiler, bu kez de sonuç alamadıklarından İstanbul'a yürüyüşe başladı.

16 - 17. Bulgar Dışişleri Bakanı Başev, Ankara'da. Görüşmeler sonunda bildiri yayınlandı.

19. Doğu'da şiddetli bir deprem oldu. (Günlerce süren ve 2400 kişinin ölümüne neden olan deprem, özellikle Muş'un Varto, Erzurum'un Hınıs ilçe ve köylerinde büyük zararlar yaptı. Yurt içinden ve dünya ülkelerinden gelen yardımların iyi kullanılmadığı, yeni evlerin yapımında gecikildiği yolunda basında ve muhalefette aylarca tartışmalar oldu.)
21. 19 ilimiz koleraya karşı hassas bölge ilân edildi. (Irak'taki kolera olayları üzerine bu tedbir alınmıştır. Sınır kapatılmıştır.)
23. Ticaret Bakanı Macit Zeren istifa etti. (Bir süre sonra yerine Zonguldak Milletvekili Sadık Tekin Müftüoğlu atanmıştır.)

* Şapka devriminin 41. yılı Kastamonu'da kutlandı.

28. Denizli'de otobüsle mototren çarpıştı; 27 kişi öldü.

* Askerî terfi listesine göre, bu yıl 58 albay general oldu.

29. İstanbul'da bir ailenin ortaya sürdüğü kalp beşyüz liralıkların görülmesi üzerine beşyüz liralıkların tedavülden kaldırılması düşünülüyor.

* Bursa'da Atatürk'ün heykeline saldıran biri yakalandı.

30. Suudî Arabistan Kıralı Faysal Ankara'ya geldi. (Kıral'ın gelişi gerici ögeler tarafından sömürülmüş; Anıt-Kabir'i ziyaret etmeyişi ise ilerici basın ve kuruluşlarda sinirlilikle karşılanmıştır. Kıral'a Ankara şehrinin hemşehrilik unvanı verilmesi de eleştirilmiştir. Kıral, İstanbul'a geçerek oradan geriye dönmüştür.)
31. Çorumlu işçiler İstanbul'a vardılar. (Oradan İzmir'e yürüyeceklerken hakları verilmiştir.)

(Akşam, 12 Ağustos: Montreal Belediyesi ile Montreal Star gazetesinin düzenlediği uluslararası üçüncü karikatür yarışmasında 5.000 dolarlık büyük ödülü Erdoğan Özer aldı. Akşam, 14 Ağustos: Nehar Tüblek, İtalya'da Bordighera'da 19. mizah yarışmasında şeref kupası kazandı.)

Eylül :

2. Eskişehir'de beş kişi komünizm faaliyeti yaptıkları savıyla tevkif edildi.
4. Kıral Faysal gitti. Türkiye-Suudî Arabistan bildirisi yayınlandı.
5. Devlet Bakanı Refet Sezgin, Konya'da müftüler seminerinde: "Hükûmet; Nurculuğa karşıdır!" dedi. (Müftülerin aldıkları ve sonradan hükûmete duyurdukları kararlar lâikliğe ve devrimlere aykırı istekler olmuştur.)
6. Adalet yılı açıldı. Yargıtay Başkanı İmran Öktem; açış konuşmasında Nurculuğu suç sayan Yargıtay kararına değindi; Atatürk'ün Bursa söylevinden parçalar okudu. (Bu konuşma, gerici çevrelerde büyük tepkiyle karşılanmış, günlerce Öktem'in aleyhinde yayın yapılmıştır. İlerici gazete ve kuruluşlar ise Öktem'i desteklemişlerdir.)
8. Akşam gazetesi Ankara temsilcisi İlhami Soysal, bir otomobil ile şehir dışına kaçırılarak ağır şekilde dövüldü. (Bu olay da, büyük yankılar uyandırmış, günlerce tartışması yapılmış; ilerici basın ve kuruluşlar, muhalefet Soysal'a telgraflar çekmiş, hükûmeti uyarmış, hattâ bu arada Meclis'in açılması da istenmiştir.)

   * Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği Başkanı Ergun Bankoğlu, İmran Öktem'i kutladı.
9. İstanbul Milletvekili Abdurrahman Şeref Lâç (A.P.), Meclis'te bir basın toplantısı yaparak İmran Öktem'i suçladı. Türk Devrim Ocakları Başkanı Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, GES-İŞ Başkanlığı İmran Öktem'i kutladı.

   * İsmet İnönü, İlham Soysal'a çektiği telgrafta: "Tecavüz, felâket haberidir!" dedi. Başbakan ile İçişleri Bakanı, İlhami Soysal'a üzüntülerini bildirdiler. T.M.T.F.; Basın-İş, Senato Kontenjan Grubu, T.İ.P. ve Türkiye Öğretmenler Sendikası da bildiri yayınladı. Bülent Ecevit bu konuda Meclis'e bir soru önergesi verdi.
10. Türk Hukuk Kurumu ile T.M.T.F. birer bildiri yayınlayarak Öktem'i destekledi.
11. Korgeneral Faruk Güventürk, İmran Öktem'e, onu destekleyen bir telgraf gönderdi.
12. Reşat Özarda, gezi anılarında (Akşam gazetesi): "Batı Trakya'da Türklüğün imhası için yobazlar kullanılıyor!" diye yazdı.

* Cumhurbaşkanı Sunay, İmran Öktem'i kabul etti.

13. Ders kitap ve gereçlerine zam yapıldı.
* Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz: "Dışarıdan islâm eğitim uzmanları getirilecek!" dedi.
* Doç. Dr. Osman N. Koçtürk görevinden alındı. (Amerikalılara verilen listede adı vardı.)

14. Eski Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Gülhane Hastanesi'nde saat 6.15'te öldü.

17. Cemal Gürsel'in naaşı, Meclis'te bir katafalka konuldu; halkın ziyaretine bırakıldı.
* Diyanet İşleri Bakanı İbrahim Elmalı, gazetelerde kendisi için yapılan yayınlar üzerine çirkin deyimleri içine alan bir bildiri yayınladı. (Kendisinin Atatürk aleyhinde konuştuğu; hilâfetin gereğinden söz ettiği ve Nurculları işbaşına getirdiği, devrimci din adamlarına baskı yaptığı yazılmıştır.)
* Emekli Korgeneral Yusuf Adil Egeli öldü.

18. Cemal Gürsel, görkemli bir törenle, Anıt-Kabir'deki 27 Mayıs şehitliğine gömüldü. (Ölümü, Menderes hakkındaki idam kararının verildiği 14 Eylül'e rastladığından, gerici gazetelerde çirkin yayınlar, yakıştırmalar yapılmıştır.)
* Tokat'ta 85 dükkân yandı.
* Kıbrıs'ta silâhlar patladı.

20. Orta dereceli okullarda tek dersten kalanlara yeni bir sınav hakkı daha tanındı. (28 Eylül'de sınavlar yapılmış, yüzde yetmiş başarı sağlanmıştır.)

22. Bornova savcısı Osman Kırkyaşaroğlu, Atatürk'ün Bursa söylevini teksir eden Ege Üniversiteliler Fikir Klübü hakkında tahkikat açtı. (Bursa söylevinin Atatürk'e ait olmadığı üzerinde yeniden tartışmalar açılmıştır. 27 Eylül'de bir basın toplantısı yapan İstanbul Milletvekili (C.H.P.) Reşit Ülker, Bursa söylevinin Atatürk'e ait olduğunu anlatmıştır, 28 Eylül günlü Ulus'a bakınız. Türk Tarih Kurumu da söylevin Atatürk'e ait olduğunu bildirmiştir. Milliyet'in 28 Eylül sayısına bakınız. 3.10.1966 günlü Son Havadis'te Prof. Hikmet Bayur, 7.10.1966 günlü Son Havadis'te Ali Kılıç aksi tezi savunmuşlar, 5.10.1966 günlü Son Havadis'te eski senatörlerden Özel Şahingiray'ın, Bornova Savcısı'na bir açık mektubu yayınlanmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Asistanı Hüseyin Ayan'-

ın, 11.10.1966 günlü Son Havadis'teki sözlerine göre bu söylev, Stalin'in bir söylevine dayanmaktadır.)

* Ankara'ya gelen Afgan Başbakanı hastalanarak Ankara Hastanesi'ne yattı; ameliyat edildi ve uzun süre tedavi gördü.

23. Pancar Motor Fabrikası işçileri, haklarını savunmak için Ankara'ya yürüyüşe geçti.

26. İki Amiral'in istifası kabul edildi. (Amiral Bahaettin Özülker ile Amiral Cavit Bengisu.)

* Dil Bayramı kutlandı. Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülünü "Göçebe" adlı yapıtıyla Cemal Süreya (Seber) kazandı.

27. İzmir'de dağa kaldırılan bir kadına yirmi kişi saldırdı. (Örnek olarak verdiğimiz bu olaya benzer başka olaylar da bundan sonra gazetelerde görülmüştür.)

* Kıbrıs değiştirme birliği hareket etti. (Birliğin her değiştirilişi normal ve olaysız geçmiştir.)
* Ankara Belediye Meclisi'nde, Cemal Gürsel'e bir caddenin adı verilmesi konusunda yapılan konuşmalar sırasında, saygı duruşu ânında dışarıya çıkan bir üyeye soru soran Ulus gazetesi yazışleri müdürlerinden Cemal Saltık dövüldü. (Sözü geçen üye, İlhami Soysal'a, dövülmesinden sevinç duyduğunu belirten bir telgraf çekmişti.)
* Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, Bakanlar-Özel Sektör toplantısında, özel sektörü sermaye düşmanlarına karşı uyararak "Sizin olanın sizde kalması ve sizin olana toruniarınızın sahip olabilmesi için mücadeleyi göze almak zorundasınız!" dedi.

29. Batman İskenderun petrol boru hattında grev başladı. (Bu hattın hisse senetleri konusu da basında uzun süre tartışmalara yol açmıştır. Hisse senetlerinin halka devredileceği haberi, aslında bunların yabancı sermayeye ve özel sektöre kayacağı savıyla karşılanmıştır.)

* Doğulu öğrenciler, depreme yardımın yetersizliğini protesto için İstanbul'da yürüyüş yaptı.

30. Devlet Plânlama Teşkilâtı'nda yeni istifalar oldu. (Bu istifalar, basında, plânlamanın hükûmetçe ilgisizlikle karşılanması nedenine bağlanmıştır.)

Ekim :

1. Danıştay, hükûmetin petrol boru hattı grevini durdurma kararını erteledi.
   * Doğulu öğrenciler, deprem yardımlarının yetersizliğini protesto için Ankara'da yürüyüş yaptı.
2. Yayılması durdurulan Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın gelir dağıtımı raporu Cumhuriyet gazetesinde yayınlandı.
   * Lozan Alanı'ndan Kurtuluş'a giden caddeye törenle Gürsel Caddesi, Kurtuluş Alanı'na da Gürsel Alanı adı verildi.
   * Sunay, İran'a gitti.
5. Almus Barajı açıldı. Başbakan: "Din hürriyeti baskı ve istismar vasıtası olamaz!" dedi.
6. Tokat'ta, Elmalı'nın görevinde kalmasını isteyen bir yurttaşa, Başbakan: "Siz kendi işinize bakınız!" dedi.
7. Demirel'i Amasya'da: "Elmalı'yı isteriz!" dövizleriyle karşılayanlar oldu.
   * Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Başkanı Sırrı Enver Batur: "Üniversitede solla mücadele için kampanya açılacak!" dedi.
   * Yüksek İslâm Enstitüsü ile M.T.T.B.'ne bağlı Hukuk, İktisat Fakülteleri, Gazetecilik Enstitüsü Talebe Cemiyetlerinin düzenlediği "Türkiye'de Diyanet ve Lâiklik" konulu toplantıda, lâiklik aleyhinde konuşuldu. Konuşanlar: Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Ali Rıza Alp, Kadircan Kaflı. Konuşmak için çağırılan birkaç tutucu öğretim üyesi gelmemişlerdir. Toplantıda Şamlı bir Türk düşmanı sarıklı da hazır bulunmuştur.)
   * Kızılcahamam'ın Çukurören köylüleri, çocuklarını Kur'an Kursu'na vereceklerini söyliyerek öğretmeni köyden kovdu.
   * Emekli Orgeneral Şahap Gürler öldü.
10. İlerici Müftü Osman Gök (Hanak) görevinden alındı.
    * Develi'de 600 kişi, bir suçlunun boynuna yafta asan karakol komutanını protesto için karakolu bastı.
    * 130 gün tutuklu kalan Âşık İhsanî (Sırlıoğlu) tahliye edildi.
    * İhsanî'nin avukatlarından Muvaffak Şeref, İhsanî komünistlik aleyhinde konuştuğu için: "Benim komünist-

lere de saygım vardır!" diyerek savunma avukatlığından vazgeçti.

* Elmalı'nın görevinden alınacağı haberi üzerine Alevîler Başbakan'a teşekkür telgrafı çekti.
* İskenderun'da Atatürk heykeline tecavüze yeltenildi.
* Sunay yurda döndü. (Deprem bölgelerini de dolaştıktan sonra Ankara'ya gelmiştir.)
* Manisa'da Türkiye Milliyetçi Gençlik Derneği ile Milliyetçi Gençlik Teşkilâtı Elmalı'nın azli dolayısı ile hükûmeti masonlukla suçlayan beyannameler dağıttığı için üyeleri nezarete alındı.

14. İzmir Milletvekili Şinasi Osma, Yassıada mahkemelerinden sonra infaz edilen idamlar konusunda savlarda bulundu. (Cumhuriyet gazetesinde. Konu, Akşam'da 9 Ekim'de başlıyan Talât Aydemir'in anıları üzerine genişlemiş; Akşam'da ve Cumhuriyet'te Millî Birlik Komitesi üyelerinin, Akşam'da Yassıada Savcısı Altay Ömer Egesel'in açıklamaları yayınlanmıştır. A.P. gazetelerinde aykırı yayınlar yapılmıştır.)
    * Beraet eden Attilâ Bartınlıoğlu'nun dâvasına yeniden başlandı. (Yargıç, Yargıtay'ın bozma kararını kabul etmemişti.)
15. Sunay, Varto'da: "Hile yapan müteahhidin Allah belâsını versin!" dedi.
    * Millî Birlik devri İçişleri Bakanlarından, Vatikan Büyükelçimiz Emekli General Muharrem İhsan Kızıloğlu öldü.
    * Tekniker öğrenciler İstanbul'da ölüm orucuna başladılar.
    * Yeni Türkiye Partisi'nin kongresi başladı. (Alican, genel başkanlıktan ayrılmak istemiş ve ayrılmıştır.)
16. İstanbul Milletvekili Sadettin Bilgiç (A.P.) Trabzon'da: "A.P.'de hilâfet isteyen yoktur!" dedi.
    * Millî takımımız Moskova'da Rus millî takımını 2-0 yendi.
17. İsmet İnönü'nün, Yassıada'da verilen idam kararlarının durdurulması için o zaman Millî Birlik Komitesi'ne yazdığı mektup bütün gazetelerde yayınlandı.
    * Alevîler "Birlik Partisi"ni kurdular.
18. Isparta Milletvekili Dr. İrfan Aksu, Yeni Türkiye Genel Başkanı seçildi.

* C.H.P. 18. kurultay'ı başladı.

19. İrfan Aksu; din ve düşünce özgürlüklerini savunan demecinde: "Müslüman bir ailenin çocuğuyum. Sıhhatimin izin verdiği nisbette orucumu tutarım, namazımı kılarım... Ben dindar bir insanım... Elmalı'nın uzaklaştırılmasının karşısındayım. Diyanet İşleri Teşkilâtı muhtar hale gelmelidir." dedi.

20. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Elmalı'nın azil kararnamesini imzaladı.

21. C.H.P. 18. kurultayı sona erdi. Genel başkanlık seçiminde İsmet İnönü 929 oyla genel başkan seçildi. Kasım Gülek 230 oy aldı. 220 oydan 51'i boş çıktı, birkaçı da geçersiz sayıldı. Ayrıca, Parti Meclisi üyeleri seçildi. Ortanın Solu'nu ilke olarak kabul eden Kurultay'da ortanın solunu temsil eden ekip, parti meclisine yirmi kadar üye ile girdi.
   * İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Filolojisi Profesörü ve Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyesi Dr. Ahmet Ateş öldü.
   * Eski Tapu ve Kadastro Genel Müdürü Halit Ziya Türkkan öldü.

22. İstanbul'a gelen Mısırlı film sanatçısı Ömer Şerif, Atatürk için film çevirmek istediğini söyledi.

23. Dokuz gündür ölüm orucu tutan tekniker öğrenciler, T.M.G.T.'nın araya girmesiyle orucu bozdular. (27 Ekim'de İzmirli öğrenciler de orucu bozmuşlardır.)

24. Bülent Ecevit, C.H.P. Genel Sekreteri seçildi. On kişilik yürütme kuruluna da Ecevit'in ortanın solundaki arkadaşları seçildi.
   * Prof. Bedrettin Tuncel, Paris'te UNESCO Genel Kurul Başkanlığına seçildi.
   * Devlet Personel Dairesi maaş ve ücret göstergeleri ile sınıf tüzüklerini iptal ederek yeni bir ek tasarı hazırladı.
   * Trabzon İmam-Hatip Okulu öğretmeni Ali Aktürk, Atatürk Kanunu'na muhalefetten bir yıl hapse hüküm giydi.

25. Resmî Gazete'de kararnameleri yayınladıktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığına Ali Rıza Hakses atanmış, Elmalı emekliye ayrılmıştır.

26. İlhami Soysal'ı dövdüğü sanılan kişinin Kıbrıs'a kaçtığı ileri sürüldü.
    * Kısa bir süre önce Adapazarı'nda yakalanan Nurcular, okulları mühürlenince bahçede ders yapmaya başladılar.
28. Kayseri Devlet Tiyatrosu açıldı.
    * Maliye Bakanı İhsan Gürsan istifa etti.
    * İlhan Selçuk, Cumhuriyet'te bugün çıkan yazısında, Aziz Nesin'in Bulgaristan'da yapılan uluslararası mizah yarışmasında Batı Almanyalı Erich Kastner'le birinciliği paylaştığını yazmaktadır.
29. Cumhuriyetin 43. yıldönümü bütün yurtta kutlandı.
    * Adapazarı'nda yakalanmışken serbest bırakılan Nurcular yeniden âyin yaparken yakalandılar.
30. Ankara'da yapılan serbest güreşlerde Türkiye Rusya'yı 3-2 yendi.
    * Aylin Öndersev adıyla yarışmaya katılan İnci Asena, Türkiye Güzeli seçildi.
    * C.H.P. Genel Sekreteri Bülent Ecevit, C.H.P.'nin yeni tutumunu eleştiren A.P. ile T.İ.P.'ne yanıt verdi.
31. Sıvas ve Kayseri'deki trafik kazalarında 29 kişi öldü.
    * İtalya'da her yıl yapılan çocuk resimleri yarışmasında bu yıl üç Türk öğrencisinin ödül aldığı Ekim ayında gazetelerde bildirilmiştir.

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

OCAK - EKİM 1966

Ocak :

1. Fransa'nın eski Cumhurbaşkanlarından Vincet Auriol öldü.

4 - 11. Taşkent'te, Kosigin'in aracılığıyla Hindistan - Pakistan görüşmeleri.

4 - 16. Emperyalizme karşı Asya - Afrika - Amerika devletleri konferansı (Havana).

6. Lübnan, Enosis'e karşı olduğunu Birleşmiş Milletler'e yazdırdı. (Aralık ayında Birleşmiş Milletler'de alınan karar-

dan sonra, birkaç devlet daha aynı biçimde davranmıştır.)

* Rusya, Amerika'nın Karadeniz'deki çalışmalarını protesto etti.

7. Malaysiya başkentinde düzenlenen Kur'an okuma yarışmasında Türkiye'den de katılanlar var.

11. Hindistan Başbakanı Şastri öldü. (Taşkent'te. Pakistan - Hindistan savaşından sonra burada yapılan konferansta.)

13. Vietnam konusunda Rus Kızıl Çin görüşmeleri başladı (Pekin).

14. Bir zenci (Dr. Weaver) ilk kez, A.B.D.'nde hükûmete alındı. (Konut ve Köy İşleri adı ile kurulan yeni Bakanlığa.)

16. Nijerya'da hükûmet darbesi oldu; askerî yönetim kuruldu. Bu arada Afrika gezisinde olan Makarios da başkentteydi.

19. İndra Gandhi (Nehru'nun kızı) Hindistan Başbakanı oldu.

31. Vietnam'da bombardıman yeniden başladı. (Bütün yıl boyunca, Vietnam sorunu bütün dünyada dış olayların başında gelmiş; bombardımanlar, kara savaşları, politik değinmeler dünya basınını kaplamıştır. Bu savaşın evreleri günü gününe gazetelerden izlenebilir.)

(Bu ay içinde bir Amerikan uçağının taşıdığı hidrojen bombası İspanya kıyılarında denize düşmüş, aylarca dünyayı heyecana vermiştir.)

Şubat :

1. Vietnam Savaşı Güvenlik Konseyi'ne getirildi.

3. Rusların uzaya fırlattığı Luna-9, Ay'a yumuşak iniş yaptı. (N O T Uzayda yürüme denemeleri Amerika ve Rusya tarafından geçen yılın Mart, Haziran ve Aralık aylarında yapılmıştır.)

8. Atina, Türkiye'yi, karasularına ve havalarına tecavüz savı ile, NATO'ya şikâyet etti.

* A.B.D. Başkanı Johnson'un bir süre önce Filipinler başkentinde söylediği "Komünistler Vietnam'da başarı kazanırlarsa Türkiye'ye de tehdit yoluyla sızarlar!" sözü memleketimizde tepki yarattı.

9. Dominik'te kanlı olaylar.

10. İki Sovyet yazarı (Daniel ile Sinyavski) Rusya'da yargılanıyor.

14. İstanbul Üniversitesi eski Profesörlerinden Dr. W. Röpke Cenevre'de öldü.

17. Fransa uzaya bir uydu attı.
21. Yazar Valery Tarsis, Sovyet vatandaşlığından atıldı.
23. Suriye'de ihtilâl oldu.
    * Sovyetler uzaya iki köpek attı.
24. Nkrumah Pekin'de iken Gana'da ihtilâl oldu; yönetim değişti.
25. Wilson Kosigin görüşmeleri sona erdi; bir bildiri yayınlandı.

Mart :

2. Hind Pakistan birliklerinin geri çekilmesi tamamlandı. Geçen yıl iki memleket arasında patlayan savaştan ve Taşkent anlaşmasından sonra.)
3. Jakarta Üniversitesi kapatıldı. (Geçen yıl Eylül'ünde Sukarno'ya karşı başlayan direnme 1966 yılı boyunca Endonezya'yı istikrarsızlık içinde bırakmıştır.)
4. Tokyo'da uçak kazasında 52 kişi öldü.
7. İki ayda, dünyada olan 15 uçak kazasında 746 kişinin öldüğü bugünkü gazetelerde açıklandı.
9. Fransa, NATO'dan fiilen çekilme hazırlıklarına başladı. (Ekim ayı içinde NATO merkezi de Paris'ten Bruxelles'e taşındı.)
12. Sukarno bütün yetkilerini bir korgenerale devretti.
17. Gemini-8, Okyanusa mecburî iniş yaptı. (Bir gün önce uzaya atılmıştı.)
18. Suharto, bir darbe ile Sukarno'yu etkisiz bıraktı.
31. İngiltere'de genel seçimler yapıldı. (İşçi Partisi çoğunluğu kazandı.)

Nisan :

4. Sovyetler ayın çevresine bir uydu oturttu.
7. İspanya kıyılarına düşen hidrojen bombası çıkarıldı.
10. İngiltere, Güvenlik Konseyi'nden aldığı yetki ile Rodezya'ya petrol taşıyan tankerlere karşı kuvvet kullanacak.
11. İngiltere ve Almanya'da nükleer silâhlar aleyhinde gösteriler yapıldı.
14. Fransız yazarı Georges Duhamel öldü.
    * Irak Cumhurbaşkanı Abdüsselâm Arif bir helikopter kazasında öldü. (Yerine kardeşi Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Arif geçti.)

19. Oscar Ödülleri verildi. (En iyi kadın artist: Julie Christie; en iyi erkek artist: Lee Marvin; en iyi film: The sound of music; en iyi erkek karakter artisti: Martin Balsam ve başka ödüller..)

Mayıs :

3. Pulitzer Ödülleri dağıtıldı. (Vietnam röportajı: Associated Press'ten Peter Arnett; roman: Anne Porter'in öyküleri; tarih: Perry Miller; biyografi: Schlesinger; şiir: Ebenhart; müzik: Basset.)
6. Cannes Film Festivali başladı.
11. Rus - Mısır görüşmeleri başladı.
15. İngiltere'de gemi adamları grevi.
16. Vietnam'da budistler ayaklandı.
21. İngiliz Guyan'ı bağımsızlığa kavuştu.
29. Bir budist rahibe (Vietnam'da) kendini yaktı.
30. Vietnam'da kendini yakan din adamlarının sayısı 4'ü buldu.
31. Vietnam'da on yedi yaşında bir kız daha kendini yaktı.

Haziran :

1. Hue'de (Vietnam), Amerikan Konsolosluğu yakıldı.
2. Ki kuvvetleri Hue'yu aldı.
7. NATO Bakanlar Toplantısı başladı.
17. Çu-En-Lai Bükreş'te. (Oradan Arnavutluk'a geçmiştir.)
18. Kızıl Çin'de kültür ihtilâli başladığı açıklandı. (Eskiye ait her şeyin yok edilmesini amaç tutan bu hareket, sanat eserlerinin tahribi gibi bir barbarlığa da yol açmıştır.)
    * Ukrayna Bilimler Akademisi, ayın yüzeyinin kırmızı ve yeşil renkte olduğunu ileri sürdü.
20. De Gaulle Moskova'da.
21. Moskova'da Fransa - Sovyet görüşmeleri başladı.
28. Amerika'da zenci-beyaz mücadelesi sürüp gidiyor. (Mississipi'de, Jackson kentinde olaylar.)
31. Irak'ta bir darbe bastırıldı.
    * Irak - Kürt barışı gerçekleşti.

Temmuz :

1. De Gaulle, Rusya'dan Paris'e döndü.
2. Fransa bir hidrojen bombası denemesi yaptı.
5. Varşova Paktı Zirve Konferansı toplandı.

6. Hanoi hızla boşaltılıyor.
7-9. İngiliz - Fransız görüşmeleri.
10. Endonezya, Birleşmiş Milletler'e yeniden kabulünü isteyecek. (Geçen yıl B. M.'den ayrılmıştı.)
15. Şikago'da zenci-beyaz çarpışmaları oluyor. (New York'a da sıçramıştır.)
17. İsveç güzeli dünya güzeli seçildi.
22. Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya (Cenevre'de) Ay'ın paylaşılması üzerinde anlaştılar.
23. Kuzey Vietnam'da esir edilen Amerikalı pilotların idama mahkûm edileceği, ancak idamların infaz edilmiyeceği söyleniyor. (Bu esirlere yapılan işlemler dünya kamu oyunu uzun süre etkilemiştir.)
* New York'ta zenci-beyaz mücadeleleri oluyor.
24. Film artisti Montgomery Clifft öldü.
28. Geçen yıl Güney Afrika'da 108 zenci asılmış.
29. Nijerya'da darbe yapıldı.

Ağustos :

2. Teksas'ta bir mimarlık öğrencisi Üniversitenin kulesinden ateş ederek 16 kişiyi öldürdü. (Bu vesile ile, Amerika'da halkın elinde sayısız silâh bulunduğu açıklandı.)
3. Haifong yine bombalandı.
4. Amerikan birlikleri Fransa'dan çekilmeye başladı.
9. Amerika Birleşik Devletleri Ay'ın çevresine bir peyk oturtacak (Luna Orbitar-1).
11. Endonezya ile Malaysiya arasında üç yıldır süren çatışmaya son verildi.
12. Sekizinci Zırhlı Tümen Eski Muharipleri, Johnson'a barış ödülü verdi.
17. Nasır'ın ve Suud'un temsilcileri arasında görüşmeler başladı. New York Herald Tribune gazetesi kapandı. (Avrupa baskısı yayınlanmaktadır.)
25. De Gaulle, Uzak-Doğu gezisine başladı.
* Vietnam sorunu B. M. Genel Kurulu'nda.
26. Cenevre'de sürüp giden silâhsızlanma konferansında umut verici sonuçlar alınamıyor.
29. İngiliz filozofu Bertrand Russell, Johnson'u mahkemeye

çağırdı. (Johnson'u yargılayacak kurul seçilmekte, ancak mahkemenin yeri saptanamamaktadır. Johnson, Vietnam savaşı dolayısıyla 1967'nin ilk aylarında yargılanacaktır.)

30. Luna-2 yörüngesine girdi.

Eylül :

3. Pekin'deki Rus elçiliği önünde gösteriler oldu. (Daha önce de yapılan bu gösterileri Kızıl Muhafızlar düzenlemiştir.)
4. Fransız aktrisi Cecile Sorel öldü.
6. Suriye'de bir darbe girişimi oldu.
   * Güney Afrika Başbakanı Verwoerd öldürüldü.
11. Vietnam'da seçimler. (Ka-O-Ki kazanmıştır.)
12. Gemini-11 denemesi başladı. (İrtifa rekoru: 1372 kilometre. Gemini-10, Temmuz içinde atılmıştır.)
13. Faysal - Hasan II. arasındaki görüşmeler sonunda bir bildiri yayınlandı.
14. Bir Alman denizaltısı battı, 21 kişi öldü.
   * Brezilya'da öğrenci gösterileri oluyor.
17. U-Thant'ın görevinde kalması ihtimali belirdi. (U-Thant'ın ayrılmak istemesi bütün dünyada üzüntü ile karşılanmış, ancak U-Thant, haberlere karşın, kararını değiştirmemiştir.)
19. U Thant, çok kötümser bir rapor hazırladı.
21. Endonezya birlikleri komünistlerle çarpıştı.
   * Surveyor-II aracı uzaya atıldı. (Ay'a çarparak parçalanmıştır.)
28. Sürréalisme'in kurucusu, Fransız ozanı ve yazarı André Bréton öldü.

Ekim :

1. Nurnberg mahkûmlarından von Schirach ile Speer hapisten çıktı; içeride yalnız Hess kaldı.
4. Tunus, Mısır'la siyasal ilişkilerini kesti.
5. Çin'de 400 işçi Kızıl Muhafızları camtozu ile kör etti.
13. Manilla'da toplanacak konferansa katılmayı Pakistan reddetti.
16. Amerika, Kıbrıs'a yardımı kesti.
17. Johnson, Uzak-Doğu gezisine başladı.

18. Suriye'de seferberlik ilân edildi. (İsrail ile bir süredir sınırlarda olaylar geçmektedir.)
    - Lübnan'da Intra-Bank'ın likidite edilmesi iş hayatını felce uğrattı.
19. Şam hükûmeti Suriye'deki Türklerin mallarına el koydu. (Kamulaştırma dolayısıyla yapılan işleme Türkiye'de misilleme yapılmıştır.)
20. Nobel Edebiyat Ödülünü İsrailli Samuel Joseph Agnon'la musevi asıllı Nelly Sach (Stockholm) kazandı.
21. Laos'ta başarısız bir darbe oldu.
    - İngiltere'de bir kömür dağı kaydı; yüz kadarı öğrenci olmak üzere 107 kişi öldü.
    - Johnson, Uzak Doğu gezisinde tepkilerle karşılandı. (Avusturalya'da boya dolu balonlar atıldı. "Heil Johnson", "Bugün kaç çocuk öldürdün?" gibi dövizlerle karşılandı.)

21-26. Manilla'da Vietnam savaşında müttefik yedi devlet toplandı. Konferans sonunda bildiri yayımlandı.

26. Belçika Flâman televizyonunda "Atatürk ve Atatürkçülük" programı.

28. Kızıl Çin dördüncü nükleer denemesini yaptı.
    - De Gaulle, basın toplantısı yaptı; Vietnam konusunda da konuştu: "İki taraf da zafer kazanamıyacaktır!"

29. Ben Barka olayının birinci yıldönümü. (Geçen yıl, Fas muhalefet lideri Ben Barka'nın kaçırılıp Paris'te öldürülmesi bu yıl da dünya basınını kaplamıştır.)

30. Afrika Birliği Teşkilâtı konferansına giderken, Gine Kurulu Gana'da tevkif edildi. (Dışişleri Bakanı rehine.)
    - Johnson'un Malaysiya'yı ziyaretindeki gösterilerde bir kişi öldü.
    - Gana, Kızıl Çin'le ilişkilerini kesti.

(Johnson'un gezisi 3 Kasım'da sona erdi.)

- Japonya, uzaya Mu-1 füzesini fırlattı.
- Venezuella'da başarısız bir darbe oldu.

(Atatürk'ün 1914'te Sofya'da tanıştığı Dimitrina'nın, 73 yaşında olduğu halde Sofya'da öldüğü 1 Kasım 1966 günlü gazetelerde bildirilmiştir.)

ŞİİRLER

Erol Balman

KURŞUNA DİZİLEN KIZ

Durgun
Gözlerimi yumunca bağbozumu
Bir şarkının sonuyum
Yıllar öncesi fıskıyeli havuz
Güneşle doluyum

Coşku
Bir koşudur başlıyor düşümde
Kütükler dağınık havuz boş
Güneşi zincire vurmuşlar
Buram buram korkuyorum

Yorum
Sonumu görüyorum aynada
Bir kahvenin telvesi bir yüz
Nerde durgunluğum nerdesin coşkum
Ne tez çürümüş bir horoz

Soru
Bu açıklama bu boşalma
Acımın susması mıdır
Yoksa gülmesi mi karanlığın

Doğan ACAR

YÜRÜYEN ÇAĞ

Dinlenmeye vakit yok herkes koşuda...
Büyüyor kapkara bir çağ, sevgilerden uzak.
Yok şimdilerde öyle bir güzelliğe vurgun,
Eskidenmiş sofralara bir de gül koymak.
Gün gün değişmede tadı havanın, suyun;
Kimse dokunmuyor suçlu geziyor aramızda.

Sarmış çepeçevre, bırakmaz bizi kendimize;
Bu ne gerçek sesimizdir bizim, ne de yüzümüz...
Açıkca bir el uzanmış daralmış yüreklerimize
-Kırk canı temel etmişiz, belli ki güçlüyüz-
İşte biri portakalı kanla boyuyor -ne güzel-
Bak şu da balıkçı, balık satıyor "canlı canlı"...

Faruk AKÇA

★

\+ + +

ay yarılmış ortasından
bir balıkçı çekiyor ağına yeşilleri
sırça bir yıldızın üstünde

dağların herbiri bir davul
ucu seyirtiyor doğanın
kundaktaki çocuğun etinde

tek böceğin haberi yok
sarmaşıkları saran kandan
ne yapar kökler geceden sonra birden ikiye

düş olmalı bu eller ayaklar çekilmiş
biri toprağın boğazını sıkarken
derinin altındaki gürültü niye

sonra çılgın bir eğlence
çelenk bandomızıka herşey tamam
çek çekiştir cemaatle birlikte
bir balığın sırtındakini gitsin
ve eli alışmışken işlere yazık dava bitsin

Nazmi AKIMAN

★

MANZARA II

Ben bin yediyüz onbeş katar
kömür yerim su içerim
erzurumdan haydar-paşaya kadar
anlatılmaz köylerden
anlatılmaz şehirlerden geçerim

Sınıf sınıftır vagonlarım
sahanlıkta duranlar
sizleri tanırım.
kara mehmet, kara murat, kara bekir
akşamlar gecedir ellerinizde
karadır renklerin zengini
kara yazı, kara toprak, kara rengi

Turgut AKINCI

★

MARTI

Şimdi büyük kentler var o ölü
O ölü durur çırılçıplak sallanır yaşama öfkeyle
Tüm yıldızlar koya düştü yıldızlar ölü

Sen hangi zamanlardasın ey bağırmaklı adam
Arabalar akar durur nehirler örneğin
Kentler sular altında boğulmuş elleri bile görünmüyor
O sessiz zavallı ışıklar gecekondu tepeleri

Ama bir kent doğuyor karanlıklarda
Açılmış kurtuluşa elleri
Sıtmaymış tifoymuş inceymiş umurunda mı
Soğuktu donmuştu her yanı ölüydü koca kent
Yeni yeni doğan kent ışıksız açtı
Bilse solur muydu durur muydu
Yıldızların öldüğünü bilse yalvarır mıydı
Milyon milyon kara böcekler ölüydü o derin karanlıkta
Uyuyordu
Büyüktü kent büyüktü bir soluğu vardı mağaralardan
kalma
Canavar ağzında yüzlerce apartmanlar Bezirgân gemileri
gel-gitler
Milyon milyon kara böcek çalışmakla büyüyemiyordu
Uluydu sessizliği kimsesizdi acımaklıydı
Uyuyordu canavarın ağzında milyon milyon kara böcek
yutuluyordu
Soluyordu yorgun uykularda yoksul yoksul
Öylesine başıboş öylesine rahattı
Düşünmeyi sevmezdi
Bilmezdi bilemezdi

Şimdi kentler kendiliğinden yıkılıyor gürültüsüz kavgasız
Bir garip yıkılışları iskambil şatoları püfff...
Yüzyıllar boyu böyle bizim kara böcekler
Nidersin-naparsm yazgımız bu der durur
Uyan be uyan açılası gözlerin yutulmak üzre olduğun
Hep uykulu oluşundur o rahatlığı getiren
Kımılda kımılda biraz göreceksin düşer gecelerden korku
Bak bu gün kızıllığı ne için doğuyor
Ağaçlar yemyeşil sular ölümsüz kuşlar niçin havada
Bakar kör müsün - duyar sağır mısın
Düşün biraz
Ben bir tek martı seni yaşıyorum
Sana sesleniyorum duy beni duy artık emi...

Mansur AKYIL

SONRA

Sonra birbirlerini çılgınca sevdiler
Biz sustuk
Bu gök mavisi, deniz rengi bir içe kapanıştı
Kan kustuk.

Ve sonra yine günler geçti
Büyüdüler aşka
Up-uzun bir macerâ başladı
Bu defa rengi daha başka.

Sonra güne yazılan asıl sevgilerimiz
Eskidi bakışlarda
Bütün özlemini çekti ayaklar
Ağrısı başlarda.

Sonra gözler önünde
Kan gövdeyi götürdü
Bu anı, bu sevgi gitmezdi ki
Sözde, gönlünce herkes hürdü.

Sonra bir alârm işareti kalplerimizde
Bağırmaklı, ağlamaklı, küskün
Bazan her yöremiz dimdikti
Bazan her yanımız düşkün.

Sonra, yine birbirlerini sevdiler
Ve yine biz sustuk
Güne yazılan sevgimizle
Her zamanki gibi dosttuk.

Sonra herkes güne bakamıyordu
Ama biz bakıyorduk
Ve tüm inançlarımızla
Umutlarımızı yakıyorduk

Sonra dağlar
Ve dağların arkasında ovalar uzanıyordu!..

Cahid ALP

BÜTÜN IŞIKLARINI YAKIYORUM EVLERİN

1.
Kara toprağın sancısı biterdi bir yerde
O geldiği zaman ülkeme aydınlık sabahlarla
Bir yangına benzerdi yüzü daha çok
Yaşama sevinciydi bu tepeden tırnağa
Ellerinin ölümsüz dokunuşuyla uyanırdım
Ve saçları uzardı geceyle gündüz arasmda
Ucuz şarapla ıslanmış dudakları
Öperdi dudaklarımı

Soğuk bir gecenin yanı sıra
İncecik yüzüyle yalnızlığı getirir
Bir bıçak keskinliğince ensemizde duyulan
Uzak bir korkunun rüzgârıyla bulvarlarda
Çiçekler ki ölümleri getirir

2.
Bütün ışıklarını yakıyorum evlerin
Bir bir dolaşarak tekmil kapıları
Birdenbire oluyor bu
Birdenbire
Sonra gözbebeklerinin ışığını yakıyorum

Mahmut ALPTEKİN

AKIM DIŞI :9

S U Y U M

Akar suyum
Sessiz ve derinden engine
En ırak ve kurtarıcı
Gibi gelirse de, yangınlar içinde
Sen denizin başladığı yerde
Kıyının bittiği yerde ben

Çağlar suyum
Do'lu ve Si'li bir karışımla
Karanlık dalgalara
Mutsuz -ara- Hırçın -ara- Çırpınış -ara-
Sevişircesine hışırtılı
Sıcak, saydam bir ter
Gerilmiş, alyanak ve soluksoluğa
Kösnük köpükler, ak kayalarda

Durgun suyum
Ben o en bitkin, o en uykusuz
Mosmor yataklarda
Gökte kirli bir ayna, görüntüsüz
Yüzsüz, sırnaşık bir yelim dalda
Börtü-böcek, pis, yosun, denizanası
Bütün çirkinlikler içinde bir siğil gibi
Mutlu, can gibi canlı bir kurbağa

M. Sınullah ARISOY

BİR MEKTUPTAN

Bana gelince dostum,
Mandalara lâyık yüreğimde
Ekmek kokan bir sabır
Ve mutluluk,
Gülüşlerin en yalancısı yüzümde.
Yönü hangi sahillerdir
Bilinmez!..
Bir kalyonun küreğinde
Yata-kalka tükeniyorum.

Can ARPAÇ

★

EKSTAN .....

sevgilim.....
bana yaşantı veremesin
veremesin kendini ve sonsuzluğumu
çünkü ben yoğum, sen yoksun
ölüm de yok dirim de,

yok hava, güneş ve çiçekler
ne rahat, ne hoş ne güzel bu yokluk
öncesiz, sonrasız ve tanrısız
en güzel özgürlük bu yokluktur.
ben yoğum, sen yoksun
ve herşey yoktur

Hüseyin ARUK

İNCE GECE

Her ince gecede bir garip tasa büyür yerleşir
uzak dağ başlarının türküsü gelir yansır kulaklarda
yüzyıllarca uzun durur uykular ve arkasında sabah
bir açılır bir kapanır dudaklar sesi çıkmaz
ve büyümüş göz uçlarında kıpırdanır şekilsiz bir karanlık.

Yeniden doğarsın her ince gecede sabahsız
sevdaların bir türkü gibi dağ başlarında
evin olur çocukların ve karın bir eski öykü
bir mutluluktur iner bacalardan perinin değneğinde
ve sımsıkı sarınırsın uykularına ürkek parmaklarınla.

Sabahlardan korkarsın da beklersin her ince gecede
ötelerden bir duman halkalanır gözlerine iner
yumarsın gözlerini içlerinde bi yanma tanıdığın
ve bir bildik ıslaklığın sıcağı büyük gider.

M. Alâeddin ASNA

★

GECELER BAHÇESİ

Uykularımın açık yakasından elimi
Usulcacık bıraksam koynuna
Gözlerimin ucunda adın çiçeklenir
Korkulu saatlerde uykusuzluklar sandalyasından
Kalkmak istesem sana
Kalkamam.

Hep ayni yerlerde karşılaşıyoruz farkındaysan
Çek dizlerimden gölgesini ellerinin
Çarpılırım bir ambulansa koyup götürürler beni
Yorgunlukların korkunç kliniklerinde
Sana eksilirim.

Sensizliğe gebe bu kentin bütün yolları
Sen sevmedin ama sana alıştım
Bir ceplerimde aspirin varsa çok ceplerimde ben
Avuçlarımı açmaya korkuyorum
Ölürsün diye sen.

Geceler bahçesinde bir tas ağu
Son olsun diyorum seni şiirlemek
Sana alışınca kendimi yermek
Beni nasıl ikiye katlıyor bilemezsin
Yorgunlukların korkunç kliniklerinde
Sana topallıyor gözbebeklerim.

M. Sami AŞAR

★

YALNIZLIK

Tanrı adına yargıladılar güçsüzleri,
Mavi denizlerden ak duvarlara çivilediler;
Günün en güzel saatinde onu
Yalnızlığı ile başbaşa koyup gittiler...

Hüseyin ATABAŞ

GÜNLERDİR BÜYÜYOR ÖZLEMİN

Günlerdir
Dönüp geçiyor aklımdan
O bölüştüğümüz acılar
Mutluluklar seninle
Geçiyor geceler gibi
Arada nice anılar
Sıcaklığı bende kalan
Güzelliğinle

Büyüyor
Bir kör düğüm kaygılarım
İçimde büyüyor nicedir
Erişilmez o uzak
Yalnızlığımın yarası
İşleyen bir zehir
Yokluğunla hep yarım
Bu yaşamak

Özlemin
Öyle vuruyor ki biliyorum
En şarkılı yerimden
Çağırıyor gözlerin
Sessiz ve doyumsuz
Sevgilere yeniden
Orda seni dinliyorum
Denizlerce derin

Cevdet ATMACA

BALIK BİR BAŞINA

Balık bir başınaydı bu tek balıklık yerde
Yabancılaşmıştı çağrışımlardan uzak
Türünden bir yaratık yoktu koklaşacak
Sürtünecek kuyruk kuyruga
Hele yavrusuzluk
Kavgası da yoktu gökyüzü, yeryüzü
İlgisizdi alkışlara hıçkıran açlıklara
Yüklü bulutlara, uçaklara, yüreklere
Yüzüyordu bir başına
Hangi plâjda bu çekim
Kendineydi yıldızların ıssızlığı
Su uyumu çarpıcı güzellikten
İçiyordu uykusunu bir başına

★

Sen duru suda, biz sığ düşüncelerdeyiz
Senin balık kafandaki felsefen
Bizimkinden daha gerçek
ÇEEEK ufacık küreklerini çek

Oğuz Kâzım ATOK

DÖNÜŞ

Yalandan güldük güldüysek
Ağladıysak gerçekten ağladık
Dışarda kalmış balıklar misali
Her şey o sulardaymış anladık

Boşluğun acının yalnızlığın
Duyduk duyabileceğimiz kadarını
Bir çağını böylece tükettik ömrümüzün
Sanırız en özlemli çağını

Söylenenler yalanmış
Yanlışmış coğrafya kitaplarında yazılanlar
Ne dendiğince genişmiş dünya
Ve ne de kalabalıkmış o kadar

Şimdi her şeye yeniden başlamak var
Bir zamanlar delice bıraktığımız yerden
Sevgiye dostluğa mutluluğa
Dönüp o pişmanlık dolu günlerden

Yalandan güldük güldüysek
Ağladıysak gerçekten ağladık
Dışarda kalmış balıklar misali
Her şey o sulardaymış anladık

Yılmaz AYBAR

HİKÂYE

Çobanlar ateş yakacaklar, yalnızlığında
Gözyaşlarınla ıslanırken çimenler.
Bulutlar kıskanacaklar seni
Dua edecekler güzelliğine çiçekler
Tazeliğin bahardan üstün gelecek.
Anlıyamıyacak gözlerinden ceylânlar
Bir deli çizgi uzayıp gidecek ormanlara
Bir korku yayılacak dağlara, kimsesiz
İsteriler saracak çobanlara, ölümsü
Anlamsızlığından bereket yağacak
Yeşil başaklı geniş ovalara.

Çobanlar koruyamıyacak güzelliğini
Kurutamıyacak ıslaklığını çalılar.
Avuçların boşuna açılacak rüzgârlarda
Beklediğin şarkıları son kuşlar söyliyecek.
Dostluğunu göstermen yetmiyecek, inan.
Başka şeyler istiyecek kahramanlar...

Halit AYDIN

★

MİLYONLARIN SERÜVENİ

Bütün mermileri yaktık meteliğe
Ne denli sıkıştıksa da hızır yetişmedi
Astılar yoksulluğu künye gibi boynumuza
Çünkü "it kapıda zabın gerek" ti.

Zamanın somurtkan yüzü hep bize dönüktü
Ne etsek olmuyordu kist bağlamıştı yöremiz
Her damarımız bir keneye tapuluydu
Hep oy zamanlarına rastlardı efendiliğimiz.

Açmışız işsizmişiz sayrıymışız kime ne
Kime sensin desek utanıyor ellerimiz
Alın terimize gözdiken gözdikene
Bilmem ki ne olacak bu bizim hallarımız.

M. Nuri AYVALI

★

GİDİŞ GELİŞ

Ortaçağ bunalımı içindeler
Ortaçağı aratan kalıntılarda
Bir iki değil...
Senin, benim, gözbebeklerde okunan
Kapkara bir çığdır
O yörelerde dolaşan
Yolları tıkıyan
Kopup geldiği dağları yutan.

Ses versin artık
Kaldıraçlar aynalar.
Bilinsin artık hesaplar.
Gidiş geliş bir akın
Başlasın görkemli
Kentler köylerde,
Köyler kentlerde
Gün ışığı bir yankı.

Beki L. BAHAR

★

TUTKU

Güzeldir el değmemiş günler
Çiçeklerden bal almasını bilen arılar için
Bizi bize düşman eden kimler
Geceler bile öldüğümüz zaman biter
Şölenler şenlikler
Gelenler gidenler
Solan çiçeklere bakıp geçecekler
Bir sonbahar sarısında

Yosun tutmuş kayaların üstünde çıplak ayaklar
Baktıkça dibine denizin balık olmak isteyecekler
İstiyecekler
Senin ve benim istediğim herşeyi
Ilık ılık kanımıza işliyen günlerden gelen çılgın geceleri
O sarmaşıkları heryere sarılırken koparmak istiyecekler

Ağlamak yaraşmaz yiğitlere
Ay ışırken gökyüzünde
Çanlar çalmalı özgürlük için

Artık en güzel şiirleri yaşamaktır deniz
Artık deli bir ozan gibidir dalgalar fırtınalı havalarda
Artık günler geçemez censiz
Sen ey gelip giden
Sen kadın erkek çocuk
Göklerdeki yıldızlar gibisin yeryüzünde

Hüseyin BAŞARAN

★

İKİNCİ DOĞA

İyisiz, kötüsüz, umutsuz kaldım ben,
Çaldılar adımı, hiçe saydılar beni.
Bir çelik dişlinin pençesinde
Umduğumu değil, ettiğimi buldum ben.

Söndü düşlerim gözlerimde,
Acılar, sızılar etimde, derimde,
Kalmadı gücüm dizlerimde,
Ta baştan ayağa kan oldum ben.

Eloğlu göklerde yürürmüş, neye yarar?
Varlık, sağlık, uzun ömürmüş, neye yarar?
Çevremde ne ışık, ne güneş, ne bahar,
Dün vardım, bugün yok oldum ben.

Yaklaşan akkarınca uygarlığı, görüyorum.
Herşey var orda, yalnız Ben yoğum.
Öldü kişiliğim, yiğitliğim, mutluluğum,
Bir başı açık tutsak oldum ben.

Sürüler yer altlarında, koğuklarda,
Sürüler yağmurda, karda, rüzgârda,
Dölsüz kalan soy, anasızlar, babasızlar
Ha üstünde yerin, ha mezarda.

Şehirler kurdumdu bir zaman kalbi atan,
Anıtlar, çeşmeler meydan meydan.
Yer çiçekliydi, gökyüzü ışıklı,
Kaleler, burçlar yücelirdi aradan.

Zeytinim vardı, bağım vardı, elimde pergelim vardı.
Karnı oyuk kara gemilerim vardı.
Evlerim, atlarım, sığırlarım vardı,
Yağmurum yağar, rüzgârım eserdi...

Şimdi bir duman bulutu çığlık çığlık,
Bahçemde ne güneş, ne yağmur, ne ışık.
Bir acı ses, acı ses, uğultu uğultu,
Kemiriyor sığındığım her konutu.

Her yerde mutsuzluk, her yönde haksızlık,
Yoksulluk, açlık, acılık...
Nerde özlediğim güzel gün, nerde?
İnsan ikinci doğada yapmacık.

Selâhattin BATU

FATİH'Lİ NURTEN

Ne güzel sigara içiyorsun Nurten,
Dalıp dalıp gidiyorsun,
Fatih Parkı'nda akşamları
Ne güzel bacak bacak üstüne atıyorsun!
Gök masmavi, tam sana göre...
Ağzındaki Amerikan çiklet,
Belinde 'Mini' etek,
Dudaklarında 'Perduto Amore'.
Hele o blucin giydiğin günler,
Çıkmıyor musun karşıma...
Ekmeğim, suyum, ellerim,
Bütün Fatih,
Nurten kokuyor burnuma.

Simidim, kestanem, kâğıt helvam benim...
İlle de güzelsin akşamları,
Gözlerin sürmeli sürmeli,
Ya o 'Todori'de oturmana,
İstanbul'u kadeh kadeh içmene ne demeli?
O soyunmalar pencere önlerinde,
Gelip geçenlere ıslık çalmalar...
Seni kesmeli Nurten, kesmeli,
Önce gözlerinden başlayıp,
Sıkıp sıkıp suyunu içmeli...
Sonra yatmalı İstanbul'un üstüne,
Bacak bacak üstüne atmalı,
Eli ayağı bırakmalı burada,
Uzak bir yıldızın yolunu tutmalı,

Hele o eve sarhoş döndüğün geceler,
İnce pabuç, ince bel...
Atar atmaz kendini yatağa
Ne güzel ağlıyorsun Nurten, ne güzel!
Ellerin, ayakların, gözlerin mosmor,
Serde erkeklik var, bakamıyorum yüzüne,
Ama içim sızlıyor...
Bazen şeytan ne diyor biliyor musun?
Dayan gece yarısı şunun kapısına,
Sonra 'Grav grav grav',
Beş el ateş et diyor.
Ne jandarmadan korkum var, ne polisten,
Ya benim olursun,
Ya da yirmi yılı göze aldım,
Haberin olsun Nurten!

Faik BAYSAL

★

GÜLCE GÜLÜ

bu ilk çalışı değildir çanlarımızın
kazanınca tanrıların öfkesini
yaşamın en yeşil bir yerinde
uzatıyorum ellerimi yorgun duvarlarına.

bir çocuk keman bırakmıyor gözlerimi
senleri anımsatan bu tütsü ne?
mutlu güzler muştusu sarılarla
adını döküyorum ak kâğıtlar üstüne.

mutluluğa kök, kök tutkularım şimdi
mutluluklar üstüne bütün öykülerim
mutluluklara serilen düşler üstüne.

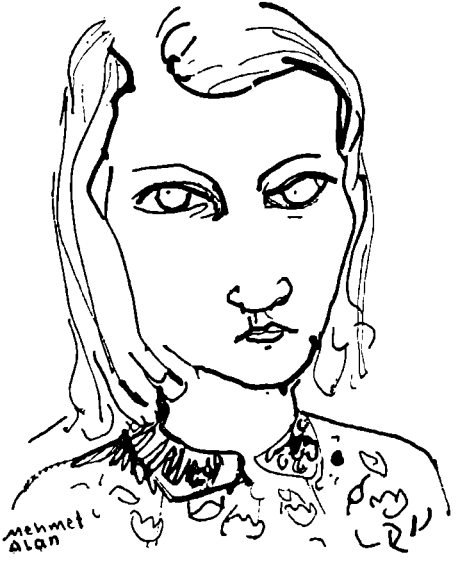
Fikret BERTUĞ

PAPAĞANLAR

bana gerçekten söz açın
bana iyiden güzelden doğrudan
bana ufuklardan uçsuz kıyılardan
bana pırıl pırıl ak aydınlıktan
bana ışıktan söz açın
doğacak sabahlardan papağanlar

bana duygudan söz açın
bana sevgiden erdemden aşktan
bana gemilerden sissiz limanlardan
bana cıvıl cıvıl öten kuşlardan
bana insandan söz açın
mutlu günlerden papağanlar

Rüstem BİLEN

Mehmet Alan

BÜYÜK BEKLENTİ

bir eski gömütte -çok sonraya bu-
bir eski kadının saçları akşamcıl
tutkularına o toprakların yorgunluğu
kararan ve gökyüzleri savaşçıl

etinde yaşı güzeldir kalabalıklaşan
biçimlenmiş yüzüne eksik vurulduğu
bir yerde beklentiye uzun yüklümlü
gülmesine gelen onlardan kuğu

raslantısı erken büyük duruşlara
az olmak buluşmalara sabahlardan
soğuk taş yontuları kabullenilmiş
bir nene varmak parmaklardan

alınmış bir merhaba o yalınç
gecesinde sulakların anlamlı olmak
bir eski gömütte bir eski kadın
sürelere hep yayan-yapıldak

Abdülkadir BULUT

★

YÜREĞİN ATIŞINDA

Tutulduğum bir şey var söylenemiyen
Toprağın saygısında, sessizliğinde
Sularda, ağaçlarda, derinlerde apaçık
Durmadan zamanın sonsuzluğuna büyüyen.

Ve yüreğin atışında duyulur sanki
O kıyılar, düzler, şafaklar gibi
İnsanlık, kardeşlik ve Tanrı için
Büyüyen sevgiler, sessiz sevgiler...

Recep BULUT

KÖROĞLU'YA SESLENİŞ

Bizden sana tan tan günaydın
Her an bir başka günaydın senden
Çamlıbel'in havasını bölüşelim
Köroğlu
İçelim günaydınlı özgürlüğünden.

Tanıları bilirim kılıç ışıklı
Güneşler hep güneş tek yüreğinde
Durmuyor gölgesiz, zincirsiz gür ışık
Köroğlu...

Bolu Beyi kaleler gibi
Duvar duvar ötelerde
Atın ışıksı bir yel
Köroğlu
Görünmeyen tüm yörelerde.

Şiirin bir mevsimdir özgürlüğümüzde
Türkiye'm bu mevsimle düşünür
Gönüller, tüm bu mevsimle yaşar
Köroğlu...

Ayvaz gelsin, Döne gelsin
Haksızlara da hak gelsin
Vur, yürekleri kör olanlara vur
Köroğlu
Vur, vurulanlar yücelsin.

Dilim mayalanır seninle şiir şiir
Mertliğim hey heyinden ün alır
Ey hakkın içinde hakça parlayan ses
Köroğlu...

Yiğitlik, en kutsal yemişin senin
En yüce dallarda süslenmiyor mu?
Şölenler, erlik güzelliğince tad
Köroğlu
Canlar bu tadla beslenmiyor mu?

Dönmeli yanarak ulusça dertler
Açmalı toplum toplum bütün mutluluk
Sendeki özlemin aşkı ne güzel
Köroğlu...

Anarım seni bungunluğumda
Hey heyle silkinir dağlar ve dağlar
Özgürlük koşumda vuran yürekler
Köroğlu
Işıldar da Türk Türk çağlar ve çağlar.

Kurtuluş masalım gerçekleşti bak
Kara yeller, yelimizde yel değil
Ülke ülke özgürlükler bizim, bizim ya
Köroğlu...

Dilek, bayrak bayrak utkulaşınca
Yürekleri devleştirir tek istek
Sen tarihimin destan anası
Köroğlu
Özgürlük sütün eksilmeyecek.

İbrahim Zeki BURDURLU

YAŞAM KITLIĞI

o beyaza kara duran kız
yürüyor kaderi sırtında ağır aksak
ışığı bir duman kokulu yıldız
o elleri buz tutmuş insanlığı bizde
kar beyazlığınca anlamı soğuk
o yaşam kıtlığı içimizde

dinelip duruyor akşamları kaldırımlar boyunca
yüzüne parfüm kokularının çöreklendiği
sarıyor kara giysileri içinde boşluğu daha iyi
yapılar duman üflüyor bacalarından
insanlar duman
o gözlerinden üflüyor art düşünceyi

kimi dönüyor ardını büyük kentlere
geniş bozkırlara bakıyor mor dağlara
kar çöllerinde yürüyen askerler gibi kara
o elleri kana bulanmış kutsallığı bizde
duruyor ve bakıyor
o savaş çocuğu içimizde

önce istimli tren düdüklerinde dinliyor
motor gürültülerinde gerçek konçertosunu yaşamın
duruyor ve dinliyor
duman kokularında bir daha yanık
cıvıl cıvıl mektep çocukları geçiyor sokaklardan
o ağlamak istercesine tıkanık

derken tatlı bir melodi yükseliyor uzak uykulardan
soluk gün ışığında öylesine izbe
pencerelerden bakınan kurumuş ağaçlardan
usul usul savrulan yapraklar gibi bizde
soluyor ve gülüyor
o barış çocuğu içimizde

Arhun CENGİZ

TUTSAK SU

Uzak ülkeler yalnızlığı sevilerde
Sallanır yaz dönemlerinde, ışıklar söner
İşte orda o kıl çadırlarında sevinin
Gergedanlar, Filler demir kesilmiş bir geceye
Güney Kuzeye gelir geceliksiz
Sallanır ağaçlar, yeni bir su akar tutsak
Biri der sevişelim
Biri der çırılçıplak.

Yemyeşil olur yoncalar, dönerler gülümsemelerle
Yatak sonu uykuların gölgesi geçer gözlerinden
Uyku değil belki, gölge değil belki
Sallanır bir eski yalnızlık, yataklarda pis uykular çıldırırken
Orda o kıl çadırlarda soyunuk birleşmek ırmaklar üzre
Sevsen de
Sevmesen de
Ama akar işte bir soyunuk su tutsak
Biri seni bekler
Biri çırılçıplak.

Nereye gideceksin şimdi tedirgin, ağlamaklı
Yürür kanında dört yöne doğru, istemesen de yürür biliyorum
Demir gecelerde ellerindir uzanır taş kapıların tokmaklarına
Yaşadığın ülkelerde yasaklanmış soyunuk seviler, eşitsizlikler üzre çoğul
Hadi öp diyeceğim, hadi sevişelim diyeceğim
Ama o taş kapıların tokmakları uyur hep
Soyunuk, çırılçıplak sevişmek Tanrı işidir
Tanrı sevidir, sevişmektir; soyunuk güzelliklerin sessizce çoğullaştığı

O kıl çadırlarını, ayışığı dökülen deniz kumlarını düşün bir
Gergedanlar, Filler, Yılanlar sevişirken soyunuk
Ama akar işte bir soyunuk su tutsak
Öpsen de
Öpmesen de
Sen geceliğini bile çıkaramazsın
Ağırlaşır o taş kapıların tokmakları
Bir sudur soyunuk akar tutsak.

Faik Sabri CEYLÂN

★

HAYAT AĞACI

Kim durdurabilir bu ağacın gövlüğünü
Değil mi ki bu savaşlar bu yangınlar boş
Her saldırgan kişi kendi günahını çekmiştir ve çeker
Doğarsın özgür
Ya sonrası böyle mi?
Bu ağrılı taşlarda kan var ses var
Köyler kentler kurulmuş gömütlüklerin üstünde
Gömütlükler toprağın üstünde
Bir ağaç ki budanır yeşerir büyür özgürlüğe

Kim durdurabilir bu ağacın gövlüğünü
Alabildiğine geniş Doğa
Işıklar gümüş sesine çağırır
Denizler gökler maviliğine
Sevmeye yettikçe ellerimiz
Rüzgâr saçlı ormanların yeşili daha gür

Pembeyi moru dokunup kaldırırken o daldan
Ne çok beyaz kelebek uçar
Sular uzun uzun akmayı denerken salkım söğütlerin tepesinden
Yaprak su sesine gelir konar kuşlar

Yorgun çarşambalarda bu uzun masalını sürdüren
Bir çini halıdır gözlerimizin önüne serili
Kuş gözlü rüzgâr kanatlı
Güneşi dilim dilim gülen çocuk

Arif COŞKUN

★

BİTMEYEN

Üç kişiydiler
Karanlıkta, geceleyin
Yolun sağına devrildiler.

Biri bir türkü tutturdu uzaktan
Of'lu bir türkü, sılam'lı
Anam dedi, bacım dedi, sevdiğim
İçinde özlemi sıcaklığın
Uyudu.

Biri bir tütün sardı dudaklarına
Alınyazısı gibi acı
Bu dedi, baba mirası bana
Çekti bir derince,
Uyudu.

Biri geçip oturdu yalnızlığa
Çağlarca büyüyen bir yara gibi
Bu bizim çilemiz dedi, bitmeyen
Vurdu omuzuna kaderini
Uyudu.

Üç kişiydiler
Karanlıkta, geceleyin
Yolun sağına devrildiler.

Hüseyin COŞKUNÇAY

KARMA ŞİİRLER

Ne kadar tükenirsen bir anlamsızlıkta
O kadar çok anlarım umudu
Her kopuş yeni bir yeti düzenler karanlığa
Kaplar olan'ı o kesin uzaysızlaşma
Seslenin Tanrıya
Neden bu bütünlenemeyiş
Ben bilmiyorum artık
Nasıl duymalı güneşi ve çocukları
Nasıl unutmak sorumsuzluğuna katlanmalı
Her biçim ağrılı bir şaşkınlık
Sonsuz-baygın bir şaşkınlık her oluşum
Böyle hergün
Sana benziyenleri görüp te
Benzerlikten öteye gidememek
Hep dışında kalmak büyük nedenin
Tek çare - ufak bir önemde kurtulmak

Ama bir gün
Belki yıkılınadan daha anlam
Tüm uzaklıklara karşın içimizde
Yenilenir sevgimiz

Bedrettin CÖMERT

SERÜVEN

1.

Sabahları erken uyanmalara alıştım, işte böyle ıslaktır kalabalık yerlerde ayaklarım. Alışmamıştı gözlerim; seni sevmeden önce gökyüzü mavisine, bir çiçek kokusuna, bir ağaç yeşiline... Sonra, ürkekliğim vardı, kaçardım seslenseler bir yaban kedisi gibi sokaklardan. Ve birgün sen geldin; korkuları, ürkekliğimi beni kaçıran kalabalık yerlerden unuttum.

Birgün sen geldin hiç görmediğim, sen açmalısın artık...

2.

Ve yine birgün sen geldin, Amerikanın zenci mahallelerinden karaların güzelliğini kuşanmış en sevilecek yerlerine. Bir gözlerin vardı, bir kaşların zenci ülkelerinden kaçırılmış, zeytin karasından çok daha kara. Gülümsemelerle daha bir güzelleşen yüzün boynun yukarısında bir yerde. Öpmek diyorum kimseler yoksa öpüyorum dudaklarından. Çocuktun, belki de bilmiyordun; artık sen de anlamalısın, ağlamaların daha bir sıcaklaştığını zenci gözlerinde.

Sen geldin, köprüler kuruldu ıslak ağlamalar getiren yüreğime.

3.

Ve yine birgün nedenlerini sevimizin sorarlarsa, bu yüreğimi kuşatan kadınca özgür düşüncelerini anlatırım o büyük sevgiden çok. Ve ben seni sevdim, seni sevmekten alıp başımı çıkıyorum. Alıp başımı ne yapacağımı unutuyorum yoksan sen sokaklarda.

Ve bir de kimsesiz çocuklar gibi ağlatıyor sevmek insanı...

Mehmet Necati ÇALLI

ÖLMEZLİĞİMİZ

Siz arka sokakların kişileri değildiniz

Bir karşılaşma dalgınlığında sustu zaman
Sustu ve bekledi yeniden başlayacak olan serüveni
Kucağına hergün bir yenisi ekleniyordu nasılsa yaşamın
Acıdan yana bilinç ötesi

Şimdi beklediğini buldu zaman yasaklar ötesinde
Ellerinden tuttu belli belirsiz ayrı yollarda gidenlerin
Gözler büyüdü gözler konuştu ansızın soluk soluğa
Bir başka türlüsü doğdu sevmenin

Bilinmedik ülkenin kişileri değildiniz tanıyorduk sizi
Biliyorduk bilinmeyen bir gerçeğe yönelmiştiniz
Uzak değildi yaşamak beklenmiyen dönemeçlerde
Bitimsiz senfonide dile geldiniz

Kopuşlar çırpınışlar dal-dal ayrılışı yüreklerinizin
Hani ellerinizden tutan zaman nerelerdedir şimdi
Zamansız esen rüzgâr bu denli acımasız
Bu denli hoyrat olamazdı belki

Çığlıkları değildi sizi korkutan soysuz var olmaların
Biliyordunuz ölmeyi ölümsüzlüğe adanmışlığınızca
Yoksa şarkınızda böylesi büyümezdik yalım-yalım
Böylesi çarpmazdı yüreklerimiz avuçlarınızda

Siz en güzelini getirdiniz acıların
En soylusunu bıraktınız sevmenin umutlarımıza

Nurten ÇELEBİOĞLU

YALNIZLIK BÜYÜK

Kapımı masmavi sabahlara açıyorum
Nisan güneşi gülüyor yüzüme
Hayat yenibaştan tütüyor ağaçlarda
Dudaklarımda bir ıslık mutluluktan
Gidiyorum işime

Öylesine yorgun dönüyorum geceleri
Bir yalnızlık büyüyor içimde
Bir yalnızlık ki sözle anlatılmaz
Yalnızlığına koşuyorum.

Abdullah Edip ÇİTÇİ

★

ONLAR ULUSUMUN EMEKÇİLERİYDİ

Tunceli'de ya da Kalan'da bir akşam üzeri
Onları gördüm açtılar çıplaktılar
İstanbul'a Boğaz'a ve yaşantınıza beyler
Binlerce mil uzaktılar

Artvin'de Yusufeli'nde gördüm onları
Kimsede görmediğim gözlerle baktılar
Artvin'de Yusufeli'nde Şavşat'ta
Onları gördüm açtılar çıplaktılar

Onlar ki size binlerce mil uzak
Onlar ki aç ve çıplaktılar
Bir şey biliyorlardı yapamıyorlardı gerçi
Ama biliyorlardı ki bir gün yapacaktılar

İlhan DEMİRASLAN

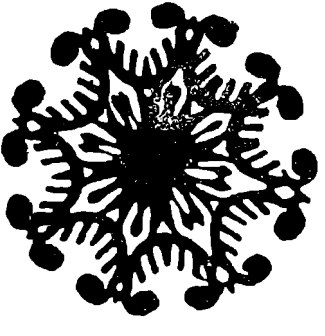
EL ARTIĞI

Belli ki bu gecelere en güzel sabah ölüm olacak
sarmaşık yüzlü insanların kötü suratları susacak korkularımda
kerpeten gibi gözler sökülecek gözlerimden
ama sökülecek

Kuruşa değmez el artığı bir direnmeydi
susup kurtlara kopartıp atacağımız bir yaşamamız kaldı
bir yaşamak ki kırık kılıçlarla ordulara -heyt- demek
namlusu yüreğime dayalı bir gülüş bir kötü bir piç
dünyayı yaksalar bir horum otum yok ağlanacak
yaksalar yine onlar için ağlarım
o kötüler için
o piçler için.

El artığı bir bilişle gelip durdum kapınıza
gelip en güzel sabahlarınıza türküler söyledim
sabahlar sizin
türküler sizin
ben el artığı.

Hüseyin DENİZ

KURŞUN RÜZGÂR

Eflâtun gökler yıkıldı üstüme
Yüreğimi ışıttı mavilik.
Avuçlar dolusu saçlar kapkara
Yağmur yağıyor iplik iplik.

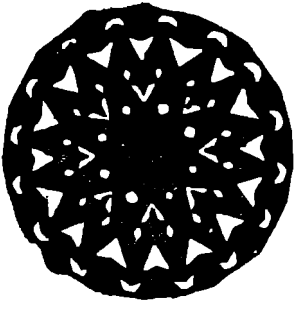
Bir altın ağarmadır düşümüz
Bir rüzgâr eser kurşun gibi.
Ha düştü ha düşecek büyülü meyve
Gözlerime çektim yedi rengi.

Çirkin, mutsuz bir y ü z
Gülümsüyor çağ çağ, çılgın.
Ne söylesek boş, anlamsız
Yaşayan ö l ü y ü z.

Bir yasak aşk, uykulu
Yağlı kurşunlar delip-geçer göğsümüzü.
Uzak çöllerde pırıl pırıl
Can veren su.

Gözbebeklerimiz yok, nasıl direniriz
Kurşun gibi esiyor rüzgâr.
Tükenmiş gücüm-kuvvetim
Avutmuyor artık beni şarkılar.

Şahinkaya DİL

YERYÜZÜNÜN

Şu senin saçların yağmur mudur nedir
Yüreğimin yıkıldığı saatlerde
Sıkılmış kurşunlar gibi dökülür
Dokunur geçer kilimlerine Anadolu'nun
Bir uzak bahçede karanfil mi olur ne
Denizli'de, Ankara'da, İzmir'de.

Şu senin saçların yel midir nedir
Nereye dokunsam savrulur
Çıkar gelir yorgun türkülerden
Dünyasını uykuyu gezercesine anlatır
Onu tanıyorsa aynalar taraklar
Beni de şu yeryüzünün
Bütün yalnızlığı tanır.

Kerim Aydın ERDEM

+ + +

Ölmek işten değil biliyorum,
Biliyorum seninle olmak var.
Aklığını, aydınlığını bölüşmek kara gecelerde
Ve bir isyan bayrağı gibi yaşamak,
Toplum kurallarından öte.

Ölmek işten değil biliyorum,
Ama seninle olmak da yok - bilemezsin,
Bir nokta bile değilim ben bu koca kitapta,
Boyutsuz nesneler gibiyim
- düşünmezsen yoğum -

Olacak iş değil biliyorsun,
Yıldızlar aynı yerlerinde, gün yirmidört saat,
Yine iki kere ikiler hep dört edecek.
Kadınlar ve erkekler
Binlerce yıl sevişecek.

Ali ERDOĞDU

★

YAKARI

Tek hedefi ben miyim oklarının Eros,
Bir bulut geçiyor üstümden görüyorsun
Duyuyorsun yükselen sesleri sazlıklardan
Topraklar kayıyor ayağımın altından.

Niçin acelecidir bu balıklar söylesene
Bitkilere baktın mı sen sabahları
Ne gereği vardı bu sisin şimdi
Karıncalanıyor günlerim, işte geliyor ikindi..

Eski mozayıkları seyrediyorum Eros biliyorsun
Çek gözünü benden, yaram yeter.
Tatlı bir kızın göl kıyısı düşlerinde
Uyarmıyalım Anteros'u, olmayalım peşlerinde.

Memed ERKAN

★

KARDAŞ

Hem, toplum içinde vurdular beni
Şimdi, yaralanmış bir kuşum, kardaş.
Zalim engeller çıktı yollarıma
Dönmem, bu uğurda baş koymuşum, kardaş.

Seni ancak, senden olanlar tanır
Hey, dert babasıyım, dertli çocuğum.
Tüm, sıkıntılar çeker, sürünürsün sen
Senin derdin, benim derdimdir kardaş.

İçli bakışlar yaraladı beni,
Kanat kanat, uçarım havalarda
Koşarım bir aşağı, bir yukarı
Alacağım, devlerden hakkını kardaş.

Melhem olacağım, kanayan yarana
Sevgin alev alev, yanar içimde,
Sen ben, paramparça olmuşuz, niye?
Gel, birleşelim, sevişelim kardaş.

Kanun vermesine vermiş hak
"Tavşana kaç, tazıya tut" diyor, eloğlu
Terk et, ölüm uykusunu, durma kalk
Bak, sabah oldu, uyan artık kardaş.

Hasan ESİN

BÜYÜK CEZA IV

Yemyeşil ışıklar dünyasına çağırdım oysa
bir yoktunuz siz, bir korkaktınız...
arzulardı bölünen parçalara, ekmeğinizde, gözlerinizdi
anaca tutkulardı...
bir çigandı ya da alıp giden sizi, belli değildiniz
köstekliyen o düşüncelerdi akşamlarınızı, dostluklarınızı
tutkularınızdı, öykülerinizdi, mutsuzluklarınızdı
önceden yaşanan
ve çöküşüydü zift yalnızlığınızın, bir bir zamanlardan

Yemyeşil ışıklar dünyasına çağırmıştım oysa...
artık yoksunuz... yok anılarınız... yok bölüşülmesi saniyelerin
korkarsınız, korkarsınız bir yerde gözlerime erkekçe bakmaklardan
ya da tam dişice
gökyüzünde gürültülerdir, bir türlü dinmek bilmez gözleriniz
bir çiçekte bulmuşsunuzdur önceleri, orda bir ekim akşamı
kahır boyu yaşarsınız, anılar boyu yaşarsınız, olmaz olmaz olmaz...
yarınlar için yaşarsınız sonra, kendinizden bir başkası için yaşarsınız
i n a n m a z .....

Yemyeşil ışıklar dünyasına çağırmıştım oysa
demek siz gerçekten o düşünmek istemediklerim....
demek onlarla varmışsınız, tüm inançlarınızla
ve onlarsızmış bu kadar yakın olmanız benden yana
arzunuz, tüm korktuğum öykülerinizmiş, bir yerde sizin bile?....
demek siz?.., hani korkusuz bakmak gözlerine bir çocuğun
demek siz?... demek siz demek... hayır, söyliyemiyeceğim
benim vurmam gerek sizi, ya da vurulmaktan betersiniz....

Ergun EVREN

ZONGULDAK ÜSTÜNE

I

Kömür kokuyor hava
Yollar dereler pencereler karbon
Sokaktan geçip giden vagon
Alınterini süzüyor
Bambaşka bir dünyada yaşıyanların

Kozlu Kilimli Üzülmez
Yerin altı dile gelse de söyliyemez
Bir lokma ekmeği güneşe değişen
Otuz milyon için kara dağları deşen
Evden ocaktan ayrı düşen
İşçilerin derdini

Köye dönmek biricik özlemi
Aylarca karanlıkta kazma sallayan
Canını tavana asan
Grizoya yem olanların

II

Esmiyor karayel esmiyor
Defneler kıpırdamıyor
Karadeniz inadına sakin bu akşam

Şarkılar uzayıp gidiyor
Balkaya'dan Kapuz'a kadar
"Nereden sevdim ben o zalim kadını"
Sahil kahvelerinde
Balıkçılar dinliyor bu şarkıları

Gemiler gelir gemiler kalkar bu limandan
Ayışığı bilmeyen güneşi görmiyenlerin
Alınteriyle işleyen gemiler
Bir yol coşmaya görsün Karadeniz
Ne gemi dinler ne liman dinler
Zonguldak önünde dağ olur
Zonguldak kapkara uykularında uyur

İlhan GEÇER

CİTY — BAR

Lozan, bir yokuş şehir bu
Dik iner göle kadar,
Göl dediğin bozbulanık su
Ardında karlı dağlar,

Esen rüzgârların huysuzu
Dokunduğu yeri yakar,
Önümde canına kıyanların köprüsü,
Köşesinde City-Bar

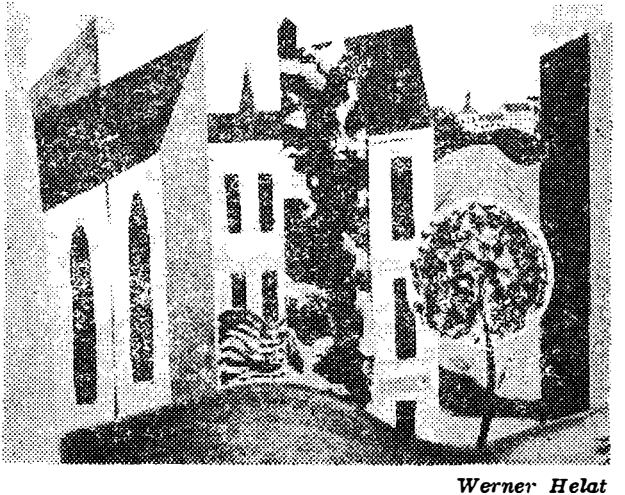
Havası çeker insanı
Süzgün gözler, soluk ışıklar
Öğrenciler birbirine sokulmuş,
Kaynamış dini, dili, ulusu
İçinizden bir ses yükselir:
"Merhaba âşıklar!"
Bakışlarla selâm verir
Dostlar ki, birbirinde eli

Soramazsın şu kim, bu kim, nereli?
Bakarsın bir Hintliye sarılmış
Bir İsviçreli,
Siyamlı kız, badem gözlü
Ver desen verecek canını Almana,
Türkler, Çinliler, İranlılar
Ülkeler birbirine uzak sözümona
Ama insanları yakın tek, tek
City-Bar'da insan, insana denk

Unutmam O İtalyan Barmeni
Bir gülüş sağ yanağına oturmuş,
Kuşlar gibi sağa, sola uçuş
Renk, renk sevgi dağıttığı,
Başıyla selâm, eliyle öpüş

Gözümden gitmez İsveçli kız
Bir Kongolu oğlana vurgun,
Nasıl hayran şaşarsınız
Asıl siyahlığına Kongolu'nun
Güneş, İsveçli'de parıltı,
Güneş, Kongolu'da renk
Topu, topu bir güneşi var dünyanın
Gün olur renk, renkle birleşerek,
Siyah, buğday,
Sarışın, beyaz,
Bir tabloyu tamamlar bu renkler
City-Bar'da renk, renk ayırmazlar insanı
City-Bar'da insan var
Tek şey bana City-Bar'ın öğrettiği
İnsanı, insan yapan Sevi,
Sersek haritayı önümüze
Yaysak bu seviyi, bu dostluğu
Yaysak yayabildiğimiz kadar..

Adnan GİZ

Werner Helat

KARŞILIKSIZ

Bir baharda üç yıldız gökyüzünde
Ellerimden biri donmuş ötekine yıldız bağışlamamışlar
Tanrı ellerime kıymış tutamıyorum
Saçlarımı bir tanrıça gibi uzatmışım kıyamıyorum
Tanrıça olmaya özenmemişim yalnız -
Ben gecelerin çocuğu da olmamışım
Deniz kızını da sevmemişim -denizi sevebilirim-
Ben yalnız geceleri severim yaşamaktan yorgun

Ben yalnız geceleri severim kadınsı yanıyla
Bu gece de yıldızlar ağladı bulutlar güldü ellerimde
Sırılsıklam olup halime güldürdüm karanlığı
Bir başka yanıyla sabahı olmadı bir türlü bu gecenin
Trenler geldi geçti kompartımanları boş
Trenler geldi geçti gözlerime
Kör oldum ağlıyamadım kanlar ağladı

Ben yalnız geceleri severim yıldızları
Yıldızlar beni sevmez bilirim
Dumanlar kapatır gözlerimi bulutlar
Bulutlar halimi anlamaz bir türlü
Ve ben yaşamaktan yorgun gecelerin içinde
Anılarımı anlatırım bir bir dinlemezler
Anılarımı satarım yaşamak için

Bir türlü bırakamıyorum bulutları
Hele yıldızlar gökyüzüne çıkarıyor beni
Dünyayı vermişler bana idare ediyorum
Dünyaya dönmek istiyorum yaşamaya sevilere
Ben geceleri yıldız çocuğu olabilirim
Tüm doğa yasalarına boyun eğebilirim
Yalnız geceleri severim yıldızları
Yıldızlar beni sevmeyebilir

Yılmaz GÜNEY

ÇİZGİLER

Gecenin bir yerinde karanlıklar büyüyordu
Bir martı büyüyordu boşluğa biraz yalnızlık
Alıp ta terkisine yalnızlığı adam
Gecenin yıldızlarına basa basa yürüyordu

Oysa umutsuzluktu boydan boya
O ölümlerle kısıtlanan çizgi
Biterdi de bir yerlerde yaşamalara inat
Bir karanfil ya da eğrelti otu
Şimdi yitirdiğimiz mezarlarda gözlerimizi

Sahi bir de siz vardınız ve yalnızlığımız
Sevgiler sonra ve o ilk yaz bahçeleri
Yani avunmak biraz daha aldatmak kendimizi
Aşklarla kavgalarla süslemek
Ve uzatmak hep uzatmak çizgimizi

Mesut GÜNGÖREN

★

KURT

Kıyısına güneş düşse
çekilir su
kırılır dal
patlar tomurcuğu saksının.

Bulut - bir açıklamadır
yanıtını alır almaz - topraklara
denizine gözlerinin.

Sevinci kursağında bir martı
bir delice böcek - ilkyazlardan
düşürür bir kocaman umudu yüreğine

Aşk - o bir zamanların balonlu sakızı
çürür köşelerde...

Ruşen HAKKI

ÜÇÜNCÜ KÖPRÜ

Kayıklar iner kalkar.
Üçüncü köprüde gece yarısı
Ay ışığına doğru bir yıldız kayar,
Kaybolur.

Bir avcı bulur onu geyik ormanında
Torbasına kor eli, yüzü, aydınlık.
Üçüncü köprüde kayık boşalır.
Bir baykuş öter uğursuz mu uğursuz.

Fener torbasiyle avcı kaybolur.
Üçüncü köprünün batısındaki sokakta
Gölgeler birbirini iteler.
Perdeler aralanır rüzgârdan
Başlar uzanır fısıltılarla
Kaybolur.

Seyhan İRTEN

★

KUŞKULU ÇAĞ

Orda nice uygunsuz aykırı, bungun, cüce
Orda ey, orda hani değişen kimdir böyle
Direnip bir şey ölür, çoğunluk gelmeyince

Çıplaksın, övgülerin yelcene uğulduyor
İçilmez dağ ardları, orda nasıl, nereden
Eytişir, erdemlenir, gölgeme sen inince.

Bil ki sevmek, sevilmek değildir öykünülen
Geçilmez yasalara gecem bir de uyanık
Ve artık yüz yılımdır eksilen son sevince.

Canım durmaz, devinin, susmaksa yok -anılar..-
Kuşkulu çağrılarım, kuşkulu dünyamız var.

İsmet Kemâl KARADAYI

YÜRÜMEK

Bu çağ aydınlığında bu güllü sabahlarda
Yürümek elele karanlığa
Yanıbaşımızda deniz dururken
Ölmek, kaybolmak zor bir içim suda

Meydan hep o meydan yıllar yılı
Ne var ki değişen
Kulak veren yok çağrımıza

Umutla, gücle dağ dağ
Yürümek gerek zamana
Bunca geri geri gidilmişliğe inat
Ağalı ağrılarına inat bunca yılların
Yürümek gerek zamana.

Ertuğrul KARAKOÇ

★

ÇAVLAN

Düzlüğün çavlanı olmaz
Çavlan dağların işi

Denize yeni bir mavilik bırakan
Yüzün
Büyüyor yüzümün görüntüsünde
Ve eylül
Onüçünde yeryüzüne dönüyor
Çiçek ve kargılarla geliyorum

Hergün biraz daha keskinleşen
Yüreğim
Özgürlük ve erdemi kucaklıyor
Gerçeğin yanına koşuyor usum
Dikenli teller ve it seslerinden
Kaçıyorum kaçıyorum kaçıyorum

Erken büyüsün diye çocuğun elleri
Yılların eskiyen sularına
Çavlan coşkusu veriyorum
Sabaha dönüyor umut
Yalın ve keskin kıyısına
Güvercin yapısında bir ülke çiziyorum

Düzlüğün çavlanı olmaz
Çavlan dağların işi

Mehmet KIYAT

★

DIŞARI

Kapandı perdeler, yok şimdi utandığımız gün,
Soldurduk böylece en olgun güneşleri dalında...
Üzerimize köpekler salınmışsa, suç bizim
Yüreğimizdeki aslanı uyandırmalı
Kaplumbağa çık dışarı.

Odanın içinde işi ne, görürler diye mi bu korku?
- Don sarı, gömlek lime, gülünç renkli basmalar
Ve beşinci yamasıyla pantalon - ne çıkar
Çamaşırları bahçede asmayı bilmeli
Kaplumbağa çık dışarı.

Bir gülü -ki umuttur- çiğnemişse ayaklar,
İnsanlardan kaçıp eve kapanmak boş
Artık perdeleri kaldırarak pencerelerden
Başkalara doğru akmaya başlamalı
Kaplumbağa çık dışarı.

Timur KOCAOĞLU

MAVİLER

O, benim çocukluğumun güzel mavisi
Uzak yıldızlarımın evi

Dokunmamıştım hiç yıpranmasın diye
Şimdi ortasından jetler bölüyor ikiye

Jetler bölüyor ikiye en güzel rüyaları
Öyle korkutuyor ki çocukları

Yıldız parçaları topluyorum şimdi yerde
O benim çocukluk mavilerim nerde

Siyah alevler ardında jetlerin
Artık eski tadı yok maviliklerin.

Zeki KURUCA

Halis Biçer

SUSMAYIN PROFESÖR, KONUŞUN

Bütün doktorlar gördü
Sustular.
Bir de hoca görsün dediler
Saygı ile durdular.

İş size gelip dayandı
Prof. Zafer Paykoç, size "hoca" diyorlar
Elleriniz ne güzel, -parmaklarınız ince-
Nasıl bir duygusallıktır ki, dolanır
Tepkisi görünmez dingin yüzünüzde.

Dikkatle izliyorum parmaklarınızı
Ve de yüzünüzü -son sözü söyliyecek-
Soluğum kesilmiş.
Tanrı kararını bekliyor parmaklarınızın
Uygulamaya
Parmaklarınızın şiirini yazmalıyım Profesör
Mutlak yazmalıyım diye geçirdim içimden.
Neden tuşlar üzerinde değil de -
Yine de saygı ile eğiliyorum Profesör
Sanatını yapmışsınız hastalık aramanın bile.
Öyle ünlü bir adınız var ki, Profesör
Şaşırdım kaldım dinçliğinizi görünce
Kibirli ve sert düşünmüştüm sizi, bağışlayın
Bu yüzden çekindim yanınıza gelmiye.
Ama hadi söyleyin, konuşun, susmayın öyle!
Kararını bekliyorum parmaklarınızın
Kararı önemli parmaklarınızın.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

YAŞAMANIN DÜMEN SUYU

- Şevket Evliyagil'e -

Tutup eteklerinden birer birer
Dertleri ortaya çektiler
Susmak bir şey değildi artık
Konuştu binbir dilden binbir yaratık

Susmak bir şey değildi artık
Susmuşluğun uzun yüzyıllarından
Sağırlaşmış ses bulvarlarından
Sesler duyuldu: Dân, Dân, Dân!..

Hançereler vardı başsız
Sesler vardı sesler, anlamsız
Anlamsız, anlamsız;
Sesler duyuldu her köşede!..

Eğilse, bükülse, kırılsa, düşse
Çırpınıp yırtsa, aşsa ses duvarlarını
Cıvıl cıvıl aklı var; insanoğlu bu
Hiç mutluluğu bulur mu!?..

Bir oyun bulmuş oynarız:
Çocukluk, gençlik, yaşlılık
Bir oyun; başı var, sonu yok
Tüccarlık, bakkallık, doktorluk

(— Şâdolası Hanede)
Çoluk, çocuk
Düşmüşüz peşine günlük yaşamanın
Anlamsız bir lâftır aramızda; mutluluk

Çiçekler açarmış, yeşil olurmuş yaprak
Deniz maviymiş, seyredilmekle bıkılmazmış
Yağmurdan sonra kokarmış toprak
Güzel masalmış... Çoktan unuttuk biz, çooktan unuttuk

Sağır sesler seslenir, sessizliğe
Buz tutmuş içimiz ya da kavruk
Evle iş arasında; iki durak
Hergün kös kös gider, gelir olduk

Heyy! diye bağırıp dürttük beni
Ben'i tutup uyandırmak istedik
Açıp güzelliklere kör gözlerini
Uyan! mutluluğu ara!.. dedik.

Kös kös baktı ben yüzümüze
İş yerlerinde; bir sigara, bir daha
Dikkat dikkat, masaya indir aklı
Güzellikle hayal'i usulcacık koy rafa

Koptu kalbinin damarı
Sırtüstü yatırdılar bir süre
Öyle dalmıştı ki dünya işlerine
Adamın kalbi kırıldı!..

Güneş tükendi, kuşlar ötmez oldular
Deniz mavi değildi, kahkaha yoktu hiç
İş vardı, ekmek derdi falan filân
Yatıp bir rahatçana ölemedi

Küskündü kalbi adama...
Ne aşk, ne türkü girmemişti içine.
Kaskatı dünyasında;
Adamın kalbi kırıldı!..

İbrahim MİNNETOĞLU

DOĞUM GÜNÜ

Bir şarkı daha söyle Sevimciğim
Bir şarkı daha.
Hangi fasıldan olursa olsun
Ben şarkılarla ayırırım.
Ömrümden bir yaprak düştü saçlarıma
Bir yaprak bir yıl demektir
Takvimler hafiflerken
Ağırlaşır omuzbaşım..

Bir şarkı daha söyle Sevimciğim
Ezgin olsun, öldürmece ezgin olsun.
Ben doğum günlerimi bilmem
Çoktan unutmuş anam bile.
Aklıma düşüvermiş hani
Yoksun otuz altı yılım.
Ya kafa kâğıdım olmasa
N'olur Emekli Sandığında halim.

Bir kadeh daha doldur
Bir kadeh daha Komi.
Her basamakta bir kambur
Ölümü gene düşündüm, gene yaşadım.
Nerdesin adaşım Tarancı
Hani yolun yarısı diyordun
Hani senin otuz beşin
Bak ne yaman yanılmışsın...

Ben doğum günlerimi bilemem
Başkası ne bilecek.
Ne bir tel gelir kimseden
Ne bir çiçek, ne bir dost.
Meyhanede düştün aklıma
Bütün şarkılar senin için
Bütün kadehler senin için
Şerefine otuz altı yaşım..

Cahit OBRUK

DENİZ ÇİÇEĞİ

Duyuyor musun sesini dalgaların
Öldüğüm bir kaya var hani her sabah
Hani bir yer var sisli ve ıssız
Hani senin o hiç gelemediğin
Oysa ne güzel ölürüm her sabah güneşle
Kimseler görmez beni
Nasıl öldüğümü bilirler ama
Sonra sevince nasıl sevdiğimi Tanrılar gibi
Bir de yalnızlığın girişini odama

Bu deniz çiçeği sen hiç görmedin ki
Gözlerim denize değdikçe siyah açar hep
Yıldızlarla sulanır geceleri sarı mavi
Bir kadın geceyi takıp saçlarına uyur
Duyuyor musun sesini dalgaların
Hiç bilmediğim denizlerde sabah oluyor
Bir deniz çiçeğini koparıyorlar içimden
Mısralarım kanıyor şiirlerimde
Nerdesin sen, nerdesin sen, nerdesin sen

Turhan OĞUZBAŞ

★

ARDAĞININ TÜRKÜSÜ

— I —

Ardağına çıkmışız
yarım çarık ayakla
dinmiş dizlerimiz yorgun argın
sen ki emre-den içli
döner dolabım misali
kime dargın

Düşmüşüz yarı yaşamanın yoluna
dağ ova dememiş yürümüşüz
bir gül dalında eğilmiş gölgemiz

gecelerden bir gece
ürkmüşüz yalnızlık katarından
çiğ damlalarında üşümüşüz

Kardaş arkadaş
anamız babamız bacımız
bu kadar mı yarı umut açlıktan
sonra ardağından inmişiz
kanca insanca
ko bir yana
gene insanca olsun
acımız...

— II —

Umutlardan örülürmüş bir vakit
kerpiç kerpiç üstüne evler ardağında
vede pabuçsuz ayaklarda
gün yüzü görmeden

gülmeden
kadersiz çocuğum
gülmeden buruk buruk
ardağında ellerin
yüzün kavruk

Ananın memesindeki süt bakır çalığı
yer demir gök bakır misali sen bakır
yarım doğmuşluğunda acın
neylesin tüm acun

Ardağında bildin türküleri
bir çobanın kavalında ağılı yaşamın
biz gülmekten de yaşamaktan da ırağız
sen ki daha küçücük
küçücük ahınla ardağında
bunca buruk
nasıl yaşadın...

İsmail Kenan ÖDEMİŞ

ACI YAŞANTI

Eskimiş bir ışık duvarlarda
Unutulmuş anılardan kalan
Bir "son"dur işte anlamadığımız
Ama
Kaçınılmaz, olağan.

Bu toprak, bu su, bu ağaç
Bilinçli kıldı varlığımızdan
Yandık, dövündük, bittik
Yalnızlıktan.

Yasalar bizim içindi
Güneş bizim için, Tanrı bizim için
Ya ne bizim değildi ki
Yaşamaktan?

Kendimizden kaçıyoruz
Kendi üstümüze yürüyoruz kimi gün
Kirli bir sabahtır ortada
Yalan gülüşlerle
Durmaktan.

Heykeller yıkıldı düşünmekten
Beklemekten susmaktan bıkıp
Utanıp ölmekten.

Biz var mıyız, yok muyuz
Olmaktan?

Yekta Güngör ÖZDEN

KARANLIKTA YANIP SÖNEN IŞIKLAR

Gün ışığı bakır rengi halıların yansıttığı
Kara kara trenler geçmede ortasından
En erkeni düşüncelerin, ince soluk
Akıl mı ne desem belli değil..

Sonsuzluk duyusu sızlayan damarlarda
Kafatası ortasından çatlamış durur öylece
Koyu yeşil serviler tükenmiş te ansızın
Bozkırın üzerine ayışığı vurur ha vurur

Uzak topraklar, şunun şurasında ne kaldı
Bin yıl öncesi eskidikçe zaman
Hani gitarların bir sessiz soluk alışı vardı..
Bir yaşamışlığımız. öldükse ne olduk sanki?

Karanlıkta yanıp söner ışıklar, burası bu
Bin yıllar ötesinden geldimse sana
Bir çağla rengi solgunlukta gülüyorsun
Tut artık ellerimi sensiz olamıyorum.

Siyami ÖZEL

★

UYANIKLAR

Biz uyanış devri kişileri,
Bildik üç duayla varılmayacağını
Varılamıyacak ereklere
Kahve falındaki kara
Alnımızdaki yazgı değil artık

Biz kendimize yeteriz.
İte özgü dilenmek ya da sabahlamak,
En olmadık yerlerde

Bir küfürlü günaydın;
Uyuyan varsa geçmişin düşleriyle
Kişi oğlu ararken sonsuzda sonsuzu
Vakti bıçaklamak neyimize...

Bir gün, bir başımıza kalırsak ansızın
Dost eller namlular çevirirse üstümüze
Korkmayacağız..
Kalplerimizde Türklüğümüzce ulu bir güç
Karşı duracağız atoma-hidrojene
Dünya kulağı duysun
BİZ UYANIĞIZ.....

Ali ÖZPALANLAR

★

Z E N C İ

1

bir korku alanıdır yüreğimiz bitimsiz acıların kol gezdiği
geceler bizden yanaysa kime ne bundan -başka kimimiz
var ki-
dağ başlarında zakkumlar örneği o içe dönük eksik yaşa-
maklığımız

bizim el değmedik en alımlı yanımızdır yalnızlığımız
yarınsızlığımızın üşümüşlüğüdür büyümesi çığlıklarımızın
dünlerde yankısız
ıslak neonlar gibi aksarayda örneğin biraz umulmaz
biraz çaykovski belki de belki de en iyi pazar

2

uzaksı beraberliklerde ses vermesi kahırların uluca ellerde
kaçak
tükenmesi en belirgin niteliğidir yaşamın

3

bütün saatler ölüme kurulu çaldı-çalacak
görkemli krallığıdır bu ölümün yıkılmaz

Aykut POTUROĞLU

BU SENİN

Güzelliğin, bu senin güzelliğin
Ölümlerden ölüm beğen artık
Karanlıkta uzanınca bana ellerin
Aydınlık, aydınlık, aydınlık...

Sıcaklığın, bu senin sıcaklığın
Bir çiçek açılması kışta, karda
Tutsaklığıma çıkar bütün aklığın
Mutluluk yemiş yemiş dallarda...

Mehmet SALİHOĞLU

★

YORGUN GÜNLERİN ŞARKISI

Önce dudaklarındaki ıslaklık
Sonra gözlerinde beliren anlam
Masal evrenimi getiriyordu
Karanlık gecelerde anlatamam.

Aydınlık içime dökülüyordu.
Yorgun, ıpıslak bir kış gecesinde
Yanağındaki o Antep çıbanı
Büyük mutlulukların düşüncesinde.

Zaman isteklerin bilmecesinde
Senin için destanlar düzüyordu
Sözlerim büyük anlam taşıyordu
Adının en büyük hecesinde.

Sonra birden gözlerinin içinde
Bir İstanbul akşamı gülüyordu
Başlıyordu duyguların ötesinde
Yorgun ve ıslak günlerin şarkısı.

İsmail Ali SARAR

ADAM KALK

Gecemi kimler vuruyor kalk adam
Seni ilkçağda bir kalabalığın içinde görüyorum
Ölülerimin sırtında kırbaç izleri
Ölmüyorlar onlar dediğim de söz mü
Adam kalk uykumu çöz
Uzanıp gitsek oralara şimdi bir yorgunluk
Oturup kalsak bir şeyleri değiştirmeliyiz burda
Aman kalk adam bir âyinde gibi
Canımızı kaldıralım tanrının yüceliğine bir âyinde gibi.

Teoman SARIKÂHYA

★

YAŞAMAK ADINA

En hırçını başladı direnişlerin
Daha doğrulanmamış dengelerin uçlarında
Ağırlığımızca terkedildik.

Bir bakışlarımızdı tartıya gelmeyen
Bir de olanca paklığımız
Uzak tutulan gerçek varlığımızdan.

Gölgelerimizin en uzun düştüğü yerlerde
Gün ışığından daha hafifiz.

Mustafa SARKILAR

MAVİ

bir damla tuzlu suyum derin aydınlıklarda
yıldız titreşimlerinde kaybolan yorgunluğum
gemi serenlerinde rüzgârım ıslığım bıçkın dudaklarında
sen beklemesen de tüm geceler boyu yürüyorum
çığlıklardan kopmuşum parça parça
dalgaların yunusların sırtında sana geliyorum
dudaklarımla vuruyorum kapına
gözlerimle uykularındayım
günahlarımla dualarında

öylesine mavi aydınlık ki gözlerin
arenalarda dövüşebilirim gözlerin için
gözlerin için yitmişim
şimdi çoban ateşlerinin yandığı tepelerde uykusuz
yarın dipdiriyim dağ rüzgârlarında
çöllerde ormanlarda denizlerdeyim
sonra gözbebeklerinde derin bir uykuyum
seni rüyaların boyunca bekliyorum

geceler böyle çocuksu muydu eskiden
gülüşlerin çınlar mıydı kuytu köşelerde
gökyüzü eylemsiz rahat dolu
dünya bıkmış usanmış eski kaderinden
parmak uçlarımdan tut sana susamış
birşeyler döner durur beyin kıvrımlarımda
bir anlam içre yaşamaklı olmuşum
çalkanıp duruyorum mavi aydınlıklarda
mavi aydınlıklarda bir damla tuzlu suyum

H. N. SAYMAN

YANILMA

Artık sevdayı söylüyorum
İşçiler kazmaları bırakıyor
Usul bir deniz ayaklarımda
Nerdense bir şarkı
Kimseler ölmüyor

Ne çok eskitilmiş oysa
Ben bu oyunu bilmiyorum
Kaçmak ...sevmek ...kaçmak
Hep yeniliyorum

Artık sevdayı söylüyorum
Adını söylüyorum belki
Kimse aç değil gibi geliyor
Ay büyüyor gibi
Yanılıyorum

Sennur SEZER

Ekrem Yetik

EPİKÜR SOFRASI

Şimdi biz seninle bir şiirin kıyısındayız
Yanımız - yöremiz sevinin aydınlığı
Bayram sabahlarından, çocuk gülüşlerinden taşan
İçimizdeki yaşama çığlığı

Seni duymak ne güzel ey iyi ve güzel olan
Mutluluğu duru duru büyüten kucağında
Ne güzel sonsuzdan - insandan esen
Seninle ellerimiz bahar çağında

Bin yıl yaşanır doyumsuz hazzın o sofrasında
Esenliğin - özgürlüğün denizinde bir yerde
Biz seninle ama hep biz seninle
Sefere çıksın gayrı güzellik şiirlerde

Mehmet Âdem SOLAK

*

SENİ BIRAKTIĞIM YERDEN

Seni bıraktığım yerden başlıyorum
İlkin gök yüzüne yazıyorum kocaman
Ve yıldızları kapatıyorum dudaklarımla
Derken yağmur başlıyor yıldızlardan
Ardısıra büyüyor gece
Büyüyor ev ev sokak sokak
Büyüyor hüznümle damlalar
Anılar yollarda ıslanıyor
Yankıyor ayak seslerim yollardan
Sürekli uzuyor gece
Seni bıraktığım yerden başlıyorum

Seni bıraktığım yerden başlıyorum
Esmer yalnızlığına sıkıntıların
O hiç söylenmemiş ezgilere birde
Üstelik alabildiğine gücsüz
Alabildiğine yılgın ve kaygılı
Çirkin gülüşlerine karanlıkların
En soğuk iklimlere sürgünce
Seni bıraktığım yerden başlıyorum

Sokaklar boyunca tutsak edilmiş
Sokaklar boyunca ürkek tedirgin
Dönüp dönüp hep o yere geliyorum
Büyüyor sağır dilsizliği evrenin
Bütün kapılar kapalı anlıyor musun
Gitgide uzuyor gece
Seni bıraktığım yerden başlıyorum

Filiz veren çiçek yaprak ve dal
Anlamsız şimdi bütün besteler
Bütün güzellikler şimdi anlamsız
Aydınlık günlerle tükenen masal
Seni bıraktığım yerden başlıyorum

Tekin SÖNMEZ

★

BİTEN MUTLULUK

Bir öğle vakti geldin o koca kente,
Thames bile yön değiştirdi sevincinden;
Ya ben, tüm yalnızlığımı denize attım
Oysa sen durucu değilmişsin..

Hiç gelmeseydin diye düşünüyorum
Anılarım da olmıyacaktı yabancı ülkelerde;
Kim olsa umursamazdı sencil düşünceleri zaten
Seni uyumadığım uykulara borçluyum

Yalnızlığım yağmur olmuştu ışıklı caddelerde
Bir baştan bir başa koştuğumuz;
Yazık, uzun sürmedi
Göz açıp kapayınca bitti mutluluğumuz.

Ersan SÖZER

★

M A S A L

Binbirinci belki de
Kuyulardan çektiğimiz baharı
Artık üşümek bir eski türküdür yorgun

Toprakta sevgi büyür büyür de
İçine düşeriz
Yemyeşil saçlarınla tek tek

Ne varsa umduğumuz sonunda olur
Canlanır bütün tunçtan heykeller
Dili çözülür dağın taşın

Kaçar ellerin ilk kez incecik beyaz
Gelip binbirincide durur
Büyürken bir sevginin canavar ağzı

Seni bilmek bir öyküyü bilmek
En uzun bir yaşantıda
İçinde özlemler sitemler
Dururlar bugün gibi tek tek

Yarın bilmem bu bekleyiş kaçıncı
Bir sabah tepelerden doğarken güneş
Bir eski türküdür artık üşümek
Avuçlarımızda ter

Mete ŞAMİLGİL

ZİLE İKİ KEZ BASARIM

Kentine bir sabah vakti gireceğim
Elimde bavulum;
Zile iki kez basarım,
Üçte açma;
Ben değilim.
Düşünür bulmalıyım seni,
Bir süre öyle kalsak..
Yeniden yaratmalısın beni,
Bıraktığın yerden başlıyarak.
Kentine bir sabah vakti gireceğim.
Ya güçlü,
Ya bezgin.
Ama döneceğim!

Sabah ŞARDAĞ

Süleyman Günay

OTURUP YÜN BİR ÇORAP GİBİ

Akdenizde ılık ve güneşli gün
Kıyıda sıra dağlar doğudan batıya dek
Her sabah kapı önünde ilmek ilmek
Oturup yün bir çorap gibi ördüğün

Türkiyedir her an bir yürek gibi çarpan
Dağlarında damar damar yaşama sevinci
Serhatlarından en ihtiyarı en genci
Türkü olup gökyüzüne uçan

Türkiye bağdaş kurmuş yüreğime
Bağdaş kurmuş oturmuş
Havasında uçan kuşu
Yer altındaki böcekleriyle

Türkiye aydınlık halk okulu
Dağbaşlarına yayıldı yavaş yavaş
Bebelerin bile girdiği o çetin savaş
Yüreklerimiz ak ak oldu

Türkiye beni emziren dertli anne
Güçlü kollarıyla iyce sarıp sarmalayan
Sonra da usulca bırakan
Bir yağmur sonu serinliğine

Mesut TARCAN

BİR İSTANBUL AKŞAMINA YASLANMIŞ DURUYORUM

Bir beyaz biçimli şey
Bu pencere aydınlığı kapsayan
Bakışı ev, bakışı yalnız
Beşinci kattan.

Bir karanlık bir kocaki
Ay mı düşüyor
Ya da bir ışık karşılardan.

Bir büyülü gibi eğik
Burnunu tersine silişi gibi
Sokağa neyi atışı adamın.

Önce öyle soyut
Sonra bir o değin oturmuş
Gittikçe büyüyen bir diş ağrısı
Çocuğun.

Ve bir tütüyorsun gözümde
Ellerim ellerime kapanır
Belki düşümde uyurum
Bir uyurum nasıl.

II.
Her kalkışımın çalışılacak sabahlarıyla
Zaman, ay yüzlü odacısı olur
Bir çağı içinde yaşatan.

Yalnızlık
Olgunluğun bir yanı yapımızın.

Zühal TEKKANAT

U Ç U R T M A

Uçmak için yaratılmıştım.
Daha ilk havalanışta
Hoyrat dallarına bir ağacın
Takılı kaldım..

Sızlıyor kemiklerim rüzgârda,
Ellerim paramparça..
Ama gözlerim
Hep geçen bulutlarda..

Böyle günlerce asılı bu dallarda
Ne kadar yoruldum bilseniz..
Oysa ben, derin, uzak maviliklerde
Kaybolmak istiyordum...

Cavidan TÜMERKAN

★

ARTIK ŞARKI SÖYLEMEYECEĞİZ

ikinci gecesinde anlaştık bir tamam
gözlerimiz kan çanağı oturup sabaha dek
ay geldi kocaman
bulutlar geldi
yıldızlar sustu
ne yağmur yağdı bir daha
ne rüzgâr çıktı poyrazdan

ellerimizi kelepçeleyip çıplak dallara astık

anlaştık bir daha ölülerle uğraşmayacağız
artık şarkı söylemeyeceğiz
söyletmeyeceğiz
yalnızlık sözünü diyene
en yalnız yerinde kıyacağız
gözümüzü kırpmadan
bıktık ölülere çiçekleri gelinlik yapmaktan
şarkılar hep onları anlatır
yağmur onları yağar
ve çabucak solar çiçeklerimiz
anlaştık bir daha ölülerle uğraşmayacağız

kökleri kanımıza işlemiş çiçekler solmayacak

o gözlerini alıp en ulu suskunluğuna bıraktı
şarkısı bende sözlerini çivi gibi usuma çaktım
yağmurlarını bölüştük hiç solmayacak çiçeklerle
ay geldi kocaman
bulutlar geldi
yıldızlar sustu
yağmur yağmadı rüzgâr çıkmadı bir daha
ikinci gecesiydi anlaştık bir tamam
gözlerimiz kan çanağı
artık şarkı söylemeyeceğiz

ellerimizi kelepçeleyip çıplak dallara astık
sustuk kanımızda kökleri hiç solmayacak çiçeklerin

Murat TÖREN

U Y U Y A N D E H A

Biz hep aynalara baktık görebilelim diye yüzümüzü
O, göl kıyılarında, ırmaklarda, kaya oyuklarında
Su içerken gördü en yalçın dağları şakaklarında
Gözleri ışıl-ışıl, burnu bir tepenin doruğu
Kaç çağ doğudan batıya akan insan denizlerinde
Önde yürüyüp ölçtü zamanı adımlarıyla

Taşın erdenliğinde, seslerin ana rahminde
Bizim ülkeleri kucaklayan uzun ellerimiz vardı
Bir gün bir adsız sokağında evrensel kentin
Onun yabansı ayak izlerini gördüğümüz ân
Bir uzak kıtada, bilinmeyen bir dünyada
Belki gök çatırdar, belki de şimşek çakardı.

Irmaklar çağladı kaç yüzyıl kurdun damarlarında
Tüyleri ufuklarda sonsuzluğa uzanan bozkır
Ardında yükselen ne Altaylardı, ne de Tanrı dağları
Soğuk bir akşamın gölgesinde şimdi ruhu
Belki Palandöken, belki Uludağ, belki de Ağrı
Tâ uzaklarda fırtınalı bir dağı
Ya da tutuşan bir gökyüzünü yansır

Ulur böyle her gece, ulur karanlığa
Ve her sabah bir güneş doğar zaman dünyasına
Yiten bir ışık mıdır yaşamı? Ölüm yelini mi bekler?
Düşleri bir bir açıldıkça ilk gençlik çiçeğinde
Bir küçük noktayı arar gitgide sonsuzlaşan
Bir sır gibi bilgelikten, doğadan, en tanrısaldan
Ulur böyle her gece, ulur zindanına
Biz ışıkta uçuşan köksüz tohumlarmışız
O bir lâbirentin karanlığında

Zaman hızlı yürür siz yavaşladığınızda
Durmak zamana yenilmek demektir
Siz durdukca o uçar ışık hızıyla
Ama koştunuz mu yavaşlar
Uçtuğunuzda tutacak gibi olursunuz güneşin ardısıra
Hele bir ışık hızına yaklaşınız, ya da aşınız
Zaman durur, siz ölümsüz olursunuz
Vücutça, kafaca, kolca

Bir yaz günü ölü durgunluğunda taşın toprağın
Zamanı gördüm gözlerimle yol boyunca Anadolu'da
Nasıl koşardı batıya, güneye, kuzeye
Nasıl uçardı şimşek hızıyla en uzak gezegene
Uygar ülkelere, ışıklı kentlere, evrenin derinine
Benim taş sağırlığında durduğum yerden

Zincire vurulup tutumsal kayalara
Devce ağlayışlarını duydum granit ağızlardan
Zaferleri içinde yenilmiş yurdumun
Devce ağlayışlarını duydum, devce ağlayışlarını
Dik başlı, onurlu insanlarımın
Granit başlardaki granit ağızlardan
Yurdumun ak saçlı bulutlarında

Daha kaygısız olsa da tellim
Tellim uyusa da yuvasındaki kaplan gibi
Bir fırtınaya benzer ki önceden kestirilemez gücü
Yontulmuş taşlar usludur oldukları yerde
Resim bir başka ışıkla parlak çağlar ötesinden
Sözcükler dilimizin ucunda ve kitaplarda yaşar
Ama bir bak nasıl yeşerir toprak sürüldükçe
Şu dağlar nasıl görkemli durur aydınlığınla
Ey doğa: Kızkardeşim, anam benim!
Yüzümü maskesiz gösteren
Sahici aynam benim!

Osman TÜRKAY

G R E V

karımın bir elinde beklemek gülü açardı
diğerinde çokluk uykusuz adamların acısı memleketce
memleket düşünülünce
acının ortasında her gün bir yağmur yağacaktır ne çare

memleket derdine düşünce
ekmek parası peşine düşünce
hangi vatandaşın uykusu rüyalarda gezinir artık

hele işçi gücünü duyunca
akan bir kanı var ki grevlerin anlatılmaz

pariste şimdi ince hüzünlü bir yağmur yağmaktadır
atanada izmirde kozluda hüzün başka hüzündür
pamuk tarlalarında üzüm bağlarında kömür ocaklarında
erkekçe ölünür ta ki anadolu gerçeğini duya

Ercüment UÇARI

★

K A R Ş I

Büyük otlar dikenleşiyordu evlerin karanlık çizgilerinde
Amansız bir savaş içindeydik, günlerce sürdü bu
Ve günlerden sonra kocaman kartalların
Durduk geniş kanatları altında
Ama yorgunduk, ama umutsuzduk sırasında
O yaşamalardı en çok bildiklerimiz
Bizi vuran en ince yerimizden
Bizi alıp savuran acılı uzaklara
Gene de yakınmadığımız

Büyük uykusuzluklarla sabahlıyorduk
Geceler, gökyüzleri geçiyordu üstümüzden
Sonra bir karanlık gül gibi o akşam üstleri
Yeni biçimler deniyorduk, yeni savaşlar, bitmez savaşlar
Hiçli, aldanmalı, yasaklı sevgiler büyütüyorduk

Bu büyük bir çabaydı
Yaşıyorduk bütün olumsuzlara karşı
Bu büyük bir çabaydı

Asılır kalırdı bir acı nokta tükenmek bilmez
O gezen bir kuştu gecenin ortasında.
Bazan yok olan, bazan da savrulan uykusuz
Tükenmekti en büyük korku, kalıvermekti bir yerde
Niyeydi bütün bu tükenme, bu çaba
Yitmek vardı evlerin en kutsal çizgilerinde
Ama yaşıyorduk bütün olumsuzlara karşı
Bu büyük bir çabaydı

Bu, büyük bir çabaydı

Ülkü ULUIRMAK

★

U Z A K A Ş K

Geceyi soyunur güzelliğin bir an'da
bir deniz çıplaklığın
martıların uçuştuğu öperken
ben
alıp alıp attığın kumsallara
seni uyanıyorum
yorgun bakışlar
ve dalışlar-
la...

Dışarda kar
azar azar
yağarken
ince bir fülût sesi duyduğum
titrek
ve çekingen
seni tükeniyorum zamanla...

İşte karşımda duruyorsun
sen o yoksulluğum ne büyük
alışılmış bir yalnızlıktır adın
gözyaşların
ve saçların alnında...

Çekiyorum geceyi
siyah
bir çarşaf
diye yüzünden.
Gece
bir iki üç'lerle
geçip gitmede.
Sen biryerlerinde duruyorsun o binlercenin
geceyi eskiterek gidenle...

Üzgünsem
yaşamak her adımda koyup giderken beni
o senin sonsuz kadınlığın
şimdi'yi
alıp gittiğindendir sahi...

Yalnızlık Ey yalnızlık!
AŞK O DERİN UYKUSUNDA BİR GÖL ŞİMDİ...

Halil UYSAL

★

"SAZ BENİZLİ KARDEŞİM"

neşesini serinletmesidir ölümü
karlı buz gibi bir havada
mermiler yürürken
yürürken bir emirle adam dışarda

bir leke alnında kan
görür de bir emirdeki lekeyi
lekeyi görür de adamların alnında
alnında komutanların
tüfekçilerin armağanlarında
nasıl gülebilir bir ölüme insan
"saz benizli kardeşim
sarkık gözkapak"

Hüseyin ÜLKÜ

★

KIRK GÜN KIRK GECE DÜĞÜN

Orhan Veli'nin 15. ölüm yıldönümü dolayısiyle

Kırklarelindeyim
Kırkpınarı düşündüm düşüneli
Pınarların içinde Orhan Veliyim
Gökkubbenin altında Orhan Veli.

Kırklarelindeyim
Kırk haramileri düşündüm düşüneli
Haramilerin dışında Orhan Veliyim
Yeryüzünün üstünde Orhan Veli.

Kırklarelindeyim
Kırk katır mı kırk satır mı diye düşündüm düşüneli
Bunların arasında Orhan Veliyim
Gökkubbenin altında, yeryüzünün üstünde Orhan Veli.

Kırklarelindeyim
Kırklara karıştığımızı düşündüm düşüneli
Bunların arasında Orhan Veliyim
Kişilerin yüreklerinde, toprak altında Orhan Veli.

Nusret Dişo ÜLKÜ

İÇİMİZDEN

İçimizden bakar bize
İçimizden görür bizi
Ömür deyip vermiş bize
Dünya deyip salmış bizi

İçimizden bakar bize
İçimizden görür bizi.

E. Faik ÜSTÜN

★

SAVAŞ

Duman şarkılarıyla uzaktan ve ağır
çizip gergefine korkunun - nakışlarını
sarhoş bombalara vurunca gözyaşlarını
bir azgın yaratık bu kudurdukça kuduran

Mutluluk özlemine balkon uçsuz deniz
ve bulutsuz bir göğün içaçıcılığı
çocukların başaklarca boyatmışlığı
insancıl duygular ve prangaya vurulan

Dalgın bir yaşlıya geçmişleri yaşatan
aklarıyla bölük bölük - saçlarının
bir salgında gibi sarsılışlarının
unutulmaz bir yarasıdır geri kalan

Muharrem VAKAR

O R M A N

Ne olduysa kentin kumrularına oldu o gün
O sevgi alıp sevgi satan / geveze
sonra kargalarına saksağanlarına serçelerine
rüzgârda suskun kaldılar / ürkek
ve bulvarda tinimini adımlarla Chopin

güm güm nasıl da vuruyordu allı asker
vuruyordu vurmasına
yürüyordu görünürde ama aklı
izmirlerdeydi şimdi bir balıkçı teknesinde / o duygulu kuş
bir dilim kavundu bir Paşabahçeydi tınnnn veya rakıydı
içilen
kanadını bir vurup geçiyordu denizin yalnızlığına
peki zoru neydi bu karanlık gülün / büyüyen

ne olduysa zillere oldu o gün trampetlere oldu
bir de boruları parlatan çalınmış uykulara
nal şakırtıları mı mızraklar mı o orman
Chopin yağmurunda rap rap havalı
tinimini kaplumbağalarca o yas gülü

ayakları yürüyordu yürümesine
tokmağı vuruyordu güm güm
tümü maskeliydiler acıdan
yalancı birer çiçekti hüzün / anlamsız
bir dokunsan

acaba neler düşünüyordu orman / kimbilir
ama o Birsen'ini düşünüyordu oralarını oralarını hep
biberli kuru fasulyaydı bulgur pilavıydı cacıktı
bir de oltasına takılıverseydi paydos

kısraklar azmasaydı o arpadan sonra rüzgârlı
ah şu yas gülü de açmasaydı bir
beyninde ötmeseydi güm güm
sigarayı yürüyordu / dumanı

Halim YAĞCIOĞLU

BAŞ KALDIRAN

Zaman şarkısını söylemede
Soğuk taşlarda

Sular doyurmaz uzanan dudakları her zaman

Bölünmez oldu ekmekler
Unutuldu eller nasırlı
Çukurlarda
Şehvetin iplerine dolalı eller
Kuru dudakların aşağıları ter

Zaman şarkısını bir bitirse
Tüm bilinçsizliği ile

Ali Koray YAMAN

★

"GEL" DEDİĞİN ZAMAN

Bir gün "gel" demelisin bana
"İki elin kanda olsa gel"
İçimde en dayanılmaz tutkuların
Bu derin denizleri aşıp
Sana gelmeliyim
Diz çöküp
Bastığın toprakları öpmeliyim önce
Sonra ciğerlerime nefes nefes
Kokunu taşıyan o şehrin havasını doldurmalıyım
Ve seni öpmeliyim uzun uzun
Dudaklarımda öpüşlerin en ateşlisi
Ardından şükür demeliyim Tanrıya
— Şükür Tanrıların en iyisi

Denizden yeni çıkmış olmalısın
İyot iyot kokmalı saçların
Öptüğüm yerler
Tuzlu tuzlu değmeli dudaklarıma
Yudum yudum içmeliyim
En güzel zamanı avuçlarından
Yavaştan başın dönmeli
Bir ter boşanmalı ellerinden ansızın
Ve damlamalı öptüğüm topraklara
Tırnak uçlarından

Açılmalı gözlerinin rengi güneş vurmuşcasına
Bir inip bir kalkmalı göğüslerin
Yanmalısın alev alev
Çok çok özlemişcesine
Tutuşmuşcasına
Böylece eriyip gitmeliyiz
O derin sularda seninle
Yepyeni bir âlemde kaybolmuşcasına

Islak kumların üzerine
Parmağımla adını yazmalıyım
Seni çok sevdiğimi söylemeliyim köpüklere
Dalgalar ayak bileklerimize kadar gelmeli
Serin serin bir rüzgâr esmeli uzaklardan
Güneş üstümüzde yavaş yavaş yükselmeli

Gel demelisin
İki elim kanda olsa gelmeliyim
Alabildiğine özlemli, tutkun
Tepeden tırnağa arzu
O şehrin uzak bir kıyısında buluşmalıyız
Ve orada
Seninle bir sabah
Birbirine karışan
İki deniz gibi kavuşmalıyız.

Ümit YAŞAR

SONSUZA

Yoksunluğum öyle büyük öyle güzel ki
Ne ekmek isterim ne hava ne su
Seni kan tutmuşluğunca seviyorum
Açlığımın hançerli orospusu
Allı dünyam - pullu dünyam.

Günahına son giren ilk giren olur
Tellim tellim duvaklı gelinim benim,
Elma ağacının yağma olan süsü!
Yitirdiğim tanrıya şölenim olsun
Yaşamanın bu en kahpe öyküsü
Allı dünyam - kanlı dünyam.

İsmet YAZGAN

★

AKKENTİN ÖĞRETMENİ GÜLSU

IV.
Ve mavi bir kuştur, penceremde
Tanrı'nın dedikleri, kıpkırmızı
Geçip gider içimden-içimden.

Bozdum usumu, kırdım, usum yitti
Savrulu savruluverdi utancım yeşilliklere
Çaresizliğimden utandım, ağladım.

Hiç alınır mı yokuşa benim gibi
Bir yalnız, ayakları korkuda
Tanrı güneşlerinde beni üşüten.

Konya'dan gelmiştim, ötesi dağın taşın
Seslenir yurdumun ince ince
Dağa ateş yakmış çocuklar.

Terlemiş bıyıklarıyla deli Hüsen
Alıp götürdü, bıçak bıçak
Dudaklarımın arası, gözbebeklerim ağrıdı.

Düşünce, kanlı mağaranın dibine ayaklarım
Korktum, ekmekten sudan uzak.
Üç gün üç gece, öldüm-üşüdüm.

Götürseler omuzlarımdan omuzlarımdan
Ölümü çok, toprağa.
Kestim saçlarımı, günışığına çıkmadım.

Aktım, sular gibi, tertemizdim
Doyurdular korkuya, bulanıklığa
Dopdolu ışıkla girdim, ışıksız oldum.

Türküler bitti mi, sustu mu dağlar
Karanlıklar ortasında, ben senden
Daha çok ağaracağım, öldüm mü.

Şimdi kim getirecek kuşlarımı
Koymayın gözlerimi ortaya
Çocuklarım çocuklarım, dizilin.

Geçeceğim geçeceğim, eller üstünde
Çiçeklerini koparmayın toprağımın
Karanlıklar için sonrasız büyürüm, bilmezsiniz.

Milyon ışık yılı topraktan uzanacağım
Milyon ışık yılı, Akkentin öğretmeni
Kimsecikler görmedi, nerdeyim.

Bir daha bir daha seslenin saçlarıma
Eğilip kimi tutsam
Çocuklarım gülüyor buğday başaklarından.

H. Zekâi YİĞİTLER

CEYLAN BAKIŞLI GÜNLER

Çocuklara uzuyor ellerimiz
Muştusu akgünlü sevgilerle
Yanaklarından öperek büyütüyoruz
Diyoruz bu yoldan koşacaksınız
Tül duvaklı ceylan bakışlı günlere
Çocuklar büyütüyoruz mutlu yarınlara
Bir masal oluveriyor gözyaşlarımız
Gülüyoruz nice bayramlarla
Bakışlarda buluyoruz kendimizi
Dudaklarımız gül yapraklarında
Gönül kıyılarında çatlıyor dalgalar
Sevgiler büyütüyoruz sevgiler
Batan dikenleri unutuyoruz

Şevket YÜCEL

★

DAR KAPI

Koşmak sarılmanın kucağına
Kapımız dar balçıktan
Tüm açılmalar yücelerden
Çaresizlik çırpınmalarımız

Ne yaparsın bölüşemedik boşluğu
Direnişlerimizde çözülmedik düğümler
Yarışmamız bunca ne ki
Kapanıyor artık kapımız

Turgut YÜCEL

DÜNYA ŞİİRİNDEN ÖRNEKLER

Kaya Özsezgin

Alman

NERESİ

Yorulunca ben artık gezip-tozmalarımdan
Son dinleneceğim yer neresi olacak ki,
Palmiye altları mı güney ülkelerinin,
Yoksa Rhin'in ıhlamur ağacı dipleri mi?

Bir yabancı, ölümü çöllerde bir yere mi
Çöllerde bir yere mi gömüverecek yoksa,
Ya da kumsallarda mı kalıp dinleneceğim
Kumlar içinde mi bir okyanus kıyısında?

Ne farkeder sanki, ulu Tanrı'nın göğü
Çepeçevre saracak her yanımdan beni,
Cenaze kandilleri olarak sarkacaklar
Yıldızlar aşağıya yıldızlar geceleri.

Heinrich HEINE
(Türkçesi: L. Sami AKALIN)

İspanyol

AY DOĞUNCA

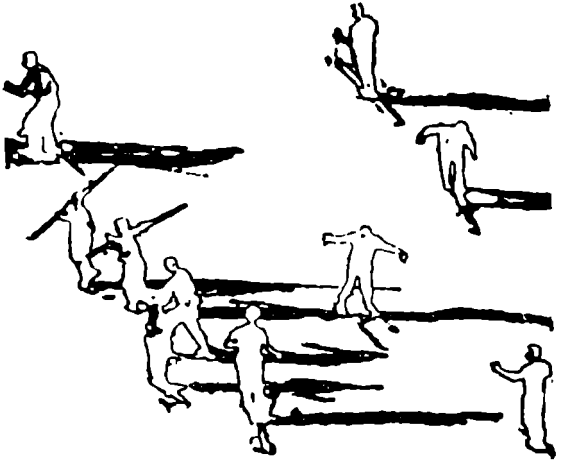
Ay doğunca
Çanlar kayıplara karışır
Karanlık patikalar
Pırıl pırıl ortada.

Ay doğunca
Deniz kaplar dünyayı
Ve yürek kendini sonsuzda
Bir ada sanır.

Dolunayın altında
Hiçkimse portakal yiyemez
Doğrusu yenecek şey
Yeşil ve buzlu meyvedir.

Yüzlercesi birbirine benziyen
Çehrelerle doğunca ay
Gümüş para hüngür hüngür
Ağlar durur cüzdanda.

Federico Garcia LORCA
(Türkçesi: L. Sami AKALIN)

Edward Hartwig

Angola (Zenci)

AYRILIŞ

Anacığım,
— Ah elinden oğulu-uşağı
Uçurmuş zenci anaları, —
Bana sen öğrettin
Beklemeyi de ummayı da
Belâlı saatler boyunca
Kendin yaptığın gibi

Ama bende
O anlaşılmaz umudu
Yaşamak öldürdü gitti.

Beklemem artık;
Beklenen benim şimdi.

Umut işte kendimiz.
Yaşamayı besleyen
Bir inanışa doğru
Alıp başını gidiyor çocukların.

Biz çalı-çırpı kulübelerin
Baldırıçıplak çocukları
Mektep-medrese görmemiş
Öğle vakti düzlüklerde
Paçavradan toplarla oynayan
Haşarı çocuklar.
Kahve tarlalarında
Yanıp kavrulsun diye
Kendimiz kiraya verdik
Kendi yaşamamızı.
Beyazlara saygılı olmaya
Ve zenginlerden korkmaya

Zorunlu olan
Karacahil kara adamlar.
Biz senin doğup büyüdüğün
Ve elektriğin
Hiçbir zaman ulaşamadığı,
İçkiden ölen adamların
Ölüm tamtamlarının ritmine
Bırakıldığı
Mahallenin çocuklarıyız.
Açtır senin çocukların
Susuzdur
Ana demeye utanırlar sana
Sokakta kaldırımdan kaldırıma
Geçmekten korkarlar
Adamdan korkarlar adamdan.

Kendimiziz işte kendimiz
Yeniden bulunmuş bir yaşamanın
Umudu olan.

Agostinhho NETO
(Türkçesi: L. Sami AKALIN)

★

İngiliz

OTURUŞ

- Laurence Goving için -

İşte bir tanrı gibi oturdum buraya,
O taş düşünürlerden biri, yalnızlıktan canı sıkılmış,
Eğer deha diye birşey varsa: Bir yeryüzü dehası;
Dağın tek evlâdı, dudaklar kar çizgisi gibi umursuz,
Kollar sonsuzluk bulutlarına uzanmış alabildiğine
Gözler uzaklıklar üstünde ağır -
Mermere kazılmış gözlerim korkusuz, parıltısız,
Kartallar kanadlarını çarpsa da yüzüme.

Yakarışlı bir çalımla dinsel,
Papaslar, dua edenler, sözlerimi yorumlayanlar
Ustaca erdemime yaranmada, tapınmada tahtıma.
Biliyorum meraklı eller tekrar tekrar biçim vermede im-
- O imge nedir ki - geme
Görülmeyen, tutulmayan ince şeylerin imgesi.
Duyuyorum gözler uğraşmada
Bu ulu varlığın arkasından bir doğru kapmak için -
Gözler ki taş içinden bakar kehanetle.

Ve tanrı sorar: "Tapınağımı örten
Düşüncenin yosun gölgesinden
Ve yanaklarıma akan bir milyon zaman damlası
Oluklarımdan başka neyim var vereyim size?"
İnsan yanıt verir: "Göstereceğim sana
Kemiğinin inancını, resmini çizeceğim
Doğmuş olduğun yalnızlığın."
Tanrı haykırır: "Ben uysalım ama, ben mazlumum.
Kartal kanadının çarptığı bir yüzüm; bir ses
İçimde konuş, diyor, yazık konuşamıyorum."

Tanrı düşünür ve kendi kendine der ki:
İnsan değil mi, bırak ne dilerse yapsın,
Eğer gerekserse
Bırak taş kalbime tutkusuyla biçim versin,
Güreşsin gövdemde çelimsiz perisiyle,
Bu kör gözlerle bir dünya düşlesin
Ten derinliğinde görüngesiyle.
Dilerse bırak kutsal dağımı kendine tapınak yapsın.
Bırak hattâ tapınağımı yıkayan ışık da
Göznuru olsun onun.

Ey insan, ey bön sanatçı
Ey beni tarlalarınızın yeşiliyle, sevilerinizin sarı saçla-
rıyla,

Yüreklerinizin al kanıyla, göznurunuzun mavisiyle çizenler
Ve ey dipsiz bir sisten ebemkuşağı yapanlar, biçimler kuranlar,
Elleriniz hep benim üzerimdedir, şimdi bile
Ölümsüz sırrı çözmek için
Zümrütten, sarı ve mor yakuttan damarlarımı
Bir yumak gibi sarsanız da parmaklarınıza
Sizde başladığımı ve sizde bittiğimi niçin bilmezsiniz?

C. Day LEWIS
(Türkçesi: Osman TÜRKAY)

★

ÇİÇEKLER GETİRDİN

Çiçekler getirdin bana yaz, kış demeden
Nasıl oldu bilmiyorum ben bunu
Aramayan, hiç güneş'e, yağmuru
Hem odada, hem bahçede büyüyen

Soğuk, sıcak iş değil onlar için
Çünkü yaşar o çiçekler düşlerde
Beslenir, bizim olan sevilerle,
Bahçesinden topladığım, kalbimin,

Sarmaşık mı olsun, yaban gülü mü?
Doluysa da kötü otlarla bahçem
Hep çiçekler süsleyecek düğünümü...

Alacaksan çiçeklerimi benden
Soldurma renklerini sakın olur mu?
Ruhumdadır kökleri, unutma sen!..

E. BROWNING
(Türkçesi: Mehmet SALİHOĞLU)

Fransız

NUAGES QU'UN

Şimdi ergin buğdayların örttüğü tarlalar üstünde
Bizi çevreleyen,
Günaydın diyen ışıklı bulutlar.
Bu değişmez mavilikler üstünde,
Durgun denizdeki yelkenliden ne ayrımınız var?
Sizlerin ki, pek yakında,
Gök altından kayan bir fırtınayla yaslanacak
Solacak yüzünüz.
Kalbim size yoldaştır, ey uzay koşucuları!
Kalbim ki, kimse bilmez size eşliğini;
Biz bir bütünüz.

Jean MORÉAS
(Türkçesi: Rüştü ŞARDAĞ)

★

Macar

BUDAPEŞTE'DE SONBAHAR

Bir bulut, içimden daha ağlamaklı
İniyor dalga dalga üzerime
Yağmur damlaları çoktandır dost
Düşüyor tane tane gözlerime.

Bahar bir düş gibi kararda aylarda
Uzaklarda düş, daha uzaklarda umut
Doğduğum şehrin sokaklarında akşam
Geceden bir parça, geceden sükût.

Taşlarda ışıltı bin renkli mercandan
Adımlar düşünceyle sayıyorlar bir bir
Şu sokak fenerinin altında öpüşenler
Hangi rastlantıyla birleştiler kimbilir.

Bu, sonbahar gecelerinden akşamıdır birinin
Gösterir karanlık gözlerle taa uzakları
Ağlayacak gözler gibi bulanık doğduğum şehir
Yine sisli bu akşam Budapeşte sokakları.

İgnas GARRİÇ
(Türkçesi: Edip KEMAL)

★

İ t a l y a n

K Ü Ç Ü K E L

Senin o küçük elini (oh, tüysüz bir kuş gibi
sıcak, yumuşak ve tatlı elini) böyle elimin içinde
tortopak, kilitli tutayım istiyorsun Momi;
çünkü ben, herşeye kadir ve iyi, miskin kötülüğü,
bulanık korkuları kovalıyan veya hayata hükmeden
kader üstünde kırallık süren bir kuvvetim.

Ve sen, yaratığım benim, senin o koskoca babanın bile
bir bebek olduğunu, göğün ve yerin
dehşetleri arasında kaybolmuş küçük bir bebek olduğunu,
Tanrı'nın eline kendi güçsüz elini, halsiz yüreğini
koyamamaktan dolayı, için için eriyen
zavallı bir bebek olduğunu bilmiyorsun.

Diego VALERİ
(Türkçesi: Bedrettin CÖMERT)

★

E q u a t o r

KUŞLAR FAYDALANSIN DİYE BİYOGRAFİ

Güllerin solduğu bir çağda doğdum
bir motor henüz avlamıştı melekleri.
Son yaylı uzaklaşıyordu Quito'dan
Yol boyunca sıralanan ağaçlar arasından.

İneklerin sessizliği çekinmeden yediği,
ve oynak saçları yelle menevişlenen
kırlarda çitlerle ayrılmış tarlalar
ve evler uzanıyordu çevresinde kiliselerin.

Şafak kızıllığını giyinmişti annem,
bir gitarın içinde geçirmişti gençliğini
ve akşam, bazen oğullarını gösterirdi ona,
müzik, ışık ve sesler ile doluydu gençliği.
Yağmuru seviyordum, elma ağaçlarının sarı pirelerini
ve ormanın taşkınlığına
katılan kurbağaları.

Havanın büyük yelkenlileri geçiyordu zaman zaman.
Göğün kıyısı oluyordu dağların dorukları.
Fırtına buyruk salıyordu tamburlarına
ve yağmur alayları başlıyordu göreve;
fakat güneşin altın askerleri
yeniden kuruyordu kır barışını.
Biçilmiş ekinlerini kucaklayanları görüyordum,
gökte boğulan atlıları görüyordum
böğüren öküzlerle dolu, hint kirazı
kokularile dolu bölgeye inen vagonlar görüyordum.

Seher arklarından horoz seslerinin aktığı
vadi uzanıyordu güzel çiçeklerile.
Doğuda dalgalanıyordu şeker kamışı
bir pasifik bayrağı gibi.
Kakao gizli kaderinin örtüsünü koruyordu,
ananas taşıyordu kokulu kabuğunu,
ve soyulmuş muz ipekten zarını.

Herşey gelip geçti ardarda, dalgalarda
köpüğün anlamsız değeri gibi.
Yıllar geçti, yavaş ve yosunlarile karışık.
Anı bir nilüferdir

suların içinde
boğulmuş yüzünü gösteren.
Gitar türküler için bir tabut
ve ibiği yaralı horoz bir çığlık.
Esmer tenli bütün melekleri yeryüzünün
daimilik için göçüp gittiler

★

EŞYA VE GÖLGESİ

Dünyanın gerçek yapısı
daha mükemmel düşünceden.
Bir ânın içinde ölüyor soyut:
bir göz kırpış yetiyor.

Eşya. Yani hayat.
Bütün "varlık" hazır.
Eşyaya bağlı gölge
Özünü değiştirebilir mi?

Dünyayı yıkayın - işte anahtar -
Düşüncenin hayaletlerinden.
Göz donatıyor gemisini
yeni bir "keşif" için.

Jorge Carrera ANDRADE
(Türkçesi: Muzaffer UYGUNER)

★

A m e r i k a n

KENDİMİN ŞARKISI'NDAN

Ben geldim yine o güçlü şarkılarla, vurulan davullar da
benim, öten borazanlar da
Yalnız o bilinen zaferlerin türküsü değil çağırdığım
Bütün yenilmişlere de saygılar bütün tutsak düşmüşlere de
Gerçekte onlar için ne varsa çalgılarda.

Duyar durursunuz oysa ününü gün boyu yenenlerin
Ben yenilgi de güzeldir diyorum, kutludur yenilgi de
Ne ayrımı kalır ki vuruşurken savaşta
Bence uludur yenen de yenilen de
Bütün davulları çalıyorum ölüler için
Olanca gücümle üflüyorum çalgı ağızlarından
Her büyüyen seste onlar her büyüyen kıvançta.

Selâm size yenik düşenler saygı size
Denizlerde batıp giden gemiler
Saygı size dalgalara gömülenler
Bütün yenikleri savaşların bütün güçlü yenmişleri
Bence kutludur hepsi hepsi eşittir
O büyük yiğitlerle, bilinmeyen ölüler.

Walt WHITMAN
(Türkçesi: Coşkun ZENGİN)

★

ELDORADO

Süslü giysiler içinde
Belirir birden o kahraman
Bir şarkı duyulur uzakta ta orada
Güneşin gölgenin en gizli biçimde
Arayıp durduğu orada Eldorado.

Ama güçsüzdür kocamıştır artık
Yine de atılgandır o gözüpek kahraman
Bir umut düşmüştür üzerine yüreğinin
Eğilir o kutlu yere bulmuş gibi o zaman
Arayıp durduğu orada Eldorado.

Ve bütün olanca gücü
Sonunda tükenir bir yerde
Görünür birden bir kutsal gölge orada
Sorar korkuyla kahraman - o ülke o ülke?
Arayıp durduğu orada Eldorado.

Belki şu dağların üzerinde
Şu dağların ki kopmuş şu yıldızlardan
Şu aydan şu uzak mavilerden
O gölgeler vadisinde belki daha aşağıda
Arayıp durduğu orada Eldorado.

EdgarAllan POE
(Türkçesi: Coşkun ZENGİN)

★

Yugoslav

YAZ

Yaz yılçağının kapısında uyuyakaldım. Haziran çattı.
Altın elmalar bahçede. Gözüm benim azıcık
gözüm benim açılıverdi. Örme sepette gökyüzü.
Uykum benim - kan hücrelerinde dizginsiz bir at gibi.
Aşağıya iniyor, sarı, sapsarı çayırı veriyorum.
Gene uykuya dalıyorum sonra. Temmuz çattı. Ormanda
gündüzle zincirlenmiş gölgeler. Gözüm kocaman açıldı
gözüm.
Yanıp kavrulmuş olan çamağacı tomurcuğunda durup du-
rur ceylân.
Ben küçüğüm. Hemen de karınca kadar. Oyunlarda şaşkı-
na dönmüşüm.
Güneşin sarı bahçesi üstünde, göğün ak yolağında susu-
yorum.
Ağustos çattı. Hem küçük hem de büyük gözüm açıktır.
Benim bir yerimde yaşayan at kişnemiye başladı.

Dragan KOLUNCİYA
(Türkçesi: Nusret D. ÜLKÜ)

HİKÂYELER

Muammer Vatansever

AKBAL, Oktay

BURSA'DA TOULOUSE-LAUTREC

Uçuşan Jane Avril'in saçları. La Goulue dayanmış Valentine'e. Dansları az önce bitti. Can Can başladı olanca hızıyla. Yapışkan bir sise batmış her yan. İnsanlar yitip gitmişler, düş kişilerine dönmüşler... O günler, o geceler, o insanlar uçup gidecek, yaşanmamış gibi olacak, anısı bile kalmayacak belleklerde. Bellekler de kalmayacak. Anılar bile kalmayacak. Ama yok olmayacak herşey büsbütün. Ufacık bir adam alıp götürecek hepsini zamanların dışına, geleceğe. Bizlere, Bursa'nın karlı gecesine dek. Çizgilerde, renklerde kalan, yaşayan, yaşayacak olan bir evren. Jane Avril, La Goulue, Valentin, Can Can oyuncuları, sarhoşlar, orospular o resimlerde yaşamalarını sürdürecekler. Fırlayacaklar yerlerinden canları isteyince. Hızlı bir müziğin temposuna uyarak yüzyıl conunun gecelerini yaşayacaklar. Yaşatacaklar.

Saatler ilerledikçe çıkardım Bursa gecesinin dışına. 1890 yılının insanları inerdi duvarlardan. Can Can hızlanır hızlanırdı. Sonra şişeler dizilir, tabaklar değişirdi. Bir kedi çıkardı tezgâhın üstüne. İnsan gibi bir kedi. Yaklaşmazdı öyle çok. Seyrederdi insanları uzaktan. Şiş kebabından bir parçayı çatala takar uzatırdım. Genç bir kız gibi nazlı, açardı ağzını. Çatala dokunmadan alırdı eti. Nerdeyse bir bardak da şarap ver diyecek! Bir yanda Toulouse-Lautrec'in kişileri. Bir yanda tekir bir kedi. Başka insanlar da vardı meyhanede. Radyoda bambaşka havalar. Havada bambaşka tartışmaların uğultusu. Teneke soba yanardı durmadan, ama ortalık hiç ısınmazdı. Kimse bakmazdı yan duvara. Kimse o resimleri seyretmezdi. Herkes kendi içine inerdi kadeh kadeh. İn in inebildiğin kadar. Bazan el ele inerlerdi, çoğu kez tek başına. Bazan düşer gibi, bazan el yordamıyla. Tek tek, ya da başkasıyle birlikte. Çoğu kez indiklerini sanırlardı. Oysa bir yere indikleri yoktu. Öyle bilirlerdi işte. Hep uzaktan seyrederdim meyhane insanlarını. Sisli, yapışkan sigara dumanları vardı arada. Arada La Goulue vardı, Jane Avril'in şarkıları vardı. Ufacık bir ressam vardı. Kopmalar, ayrılmalar vardı.

Yağmur mu yağardı dışarda, kar mı? Setbaşı köprüsünde rüzgâr her zamankinden sert mi eserdi? Mevsim neydi, gün

hangisiydi? Bilemezdim. Biri vardı karşımda. Dost yüzlü biri "Başka arzunuz?" diyen biri. Başka arzum? Meyhaneciydi bu. Ak saçlı, aydınlık yüzlü bir adam. Elinde şarap bardağı herkesin yanına gider sorardı. Kalabalık değilse ortalık, çekilirdi sobanın yanındaki tezgâhın başına ayak üstü birşeyler atıştırır, iki bardak şarap yuvarlardı. Ne garip şarapları vardı Bursa meyhanelerinin. Adını hiç duymadıklarım. Tadını hiç tadmadıklarım. Kendisi seçer gönderirdi hep. Alıştım iyice buraya. Sanki hep Bursa'daydım. Burda doğdum, burda yaşadım. Sanki hep burda kalacakmışım. Karlı gecelerde bir masal kentine dönerdi Bursa. Gündelik yaşamının dışına çıkardı. Heykel alanından Setbaşına kadar gider gelirdim, gider gelirdim. Set kahvesinde bir gazoz içerdim, bir sigara yakardım. Bursa ayaklarımın altındaydı. Evlerin bacaları ayaklarımın altından tüterdi. Çabuk çabuk koşanlar vardı. Kimse kimseyi görmezdi böyle akşamlarda. Yatak çekerdi, kadınlar çekerdi. Yitip giderlerdi gecede. Tek tanıdığım yoktu. İstemezdim de olmasını. Yalnızlık ucuz şarap gibi yakardı içimi. Geceler bitip tükenmez geceler! Günler, sonra gene geceler! Uzaktı İstanbul. Sevdiklerim var mıydı? Kimlerdi? Bekleyenler, arayanlar, tanıyanlar. Uzak anılar gibi hatırlardım kendimi. Bir yerlerde yaşıyordu anılar. Bursa gecelerindeki insan bir başkasıydı. Yürürdüm. Yanımda, önümde, ardımda benden başkaları olmayan kişiler de yürürdü. Hepsi bendim. Birbirleyle çekişen, itişen "ben"lerdi bunlar. Ne kadar çoktum. Ne kadar kalabalıktım! Kimseler kalmazdı Bursa yollarında. Pencerelerde bile. Çoğunlukla kenar sokaklara kaçardım. Kalabalığım gelirdi benimle. Kurtulamazdım kendi kalabalık kişiliğimden. Yüzlerce ben vardı çevremde. Çocukluktan ilk gençliğime. orta yaşlılığıma dek...

Koşardım Toulouse-Lautrec'li meyhaneye. İğri büğrü taşlara basa basa. Bir köşeden leblebi alırdım sıcak. Dağıtırdım benimkilere. Sonra kaçardım hızla. O sokak, o dar, uzun meyhane kurtarırdı beni kendi'lerimden. Berber dükkânlarındakine benzer bir perdesi vardı. Yukardan aşağı sarkan ince ince kordonlar, kordeleler. Yüksek tezgâhlar, ayna diplerinde yüksek masalar, tabureler, sandalyeler. Bir yanda teneke den bir kömür sobası. Çevresinde ısınan birkaç insan. Çok konuşulmazdı burada. Kimse bağırmazdı öyle. Başkasını merak etmezdi kimse. Gelirlerdi insanlar -nereden?- içerlerdi şaraplarını, biralarını, votkalarını, rakılarını, az sözcükle konuşurlardı, giderlerdi -nereye?-.. Aynaların dibindeki masaya tünerdim. Leblebiyi getirilen tabağa boşaltırdım. Toulouse-Lautrec'in kişileri karşı duvardaydı. Jane Avril şarkısına başladı başlayacak. Offenbach'ın operetlerinden bir hava. Dost mey-

haneci sobanın başında ellerini ısıtır, sonra yaklaşırdı "Hoş geldiniz, emriniz?" Bıyıkları titrerdi hep. Kaçıncı kadehdeydi, soramazdım. "Her zamanki gibi mi?" O da başka şey cormazdı zaten. Ne adımı bilirdi, ne de Bursa'da ne aradığımı. İkinci kadehten sonra sululaşma diye birşey yoktu burda. Bütün bu düzeni o kurmuştu. Herkes kendi yalnızlığında içecek. Tek başına, yanına kimse yaklaşmadan, kimseye yaklaşmadan. Çekilirdi sobaya yakın tezgâhının başına. Mezeden bir çatal alırdı. Çırak getirirdi şarabı. Beyaz peyniri, ciğer tavasını. Şarabı o seçerdi hep. Kedisi masanın üstünde yatardı. Beyaz, uslu bir kedi. Arkadaştı, dosttu. Yerdi onunla aynı şeyleri. Belki şarap da içerdi. Arada bir okşardı kediyi. Yeni bir müşteri gelene kadar ağır ağır içerdi. Aynada kendimi seyrederdim başımı çevirip. Bir kez bile aynaya baktığını görmedim. Aynaya sırtını verir öyle otururdu. Dalar giderdi. Duvardaki resimlere de bakmazdı pek. Toulouse-Lautrec'i falan bilmiyordu. La Goulue, Jane Avril ona yabancıydı. Kimbilir kimin, kimbilir ne zaman, kimbilir hangi filmden esinlenerek beyaz duvarlara çizdiği birtakım resimlerdi bunlar. Karşıki duvarda da kovboylar vardı, atlı tabancalı kovboylar. Hepsi sahteydi onların. Aynı adam mı çizdi. Kimbilir. Ama Can Can oyuncuları canlanırlardı, kovboylar donuk donuk dururlardı hep.

Dost meyhaneci, akşam içkicileri, ben, Toulouse-Lautrec, La Goulue, Jane Avril, Valentine hepimiz kirli aynanın içindeyiz. Kırık bir cam parçası yansıtıyor geçmişteki, şimdiki, gelecekteki yaşamın düşlerini. Dışarda gene kar. Demek ki kış! Zamanı hatırlamıyorum. Buraya geleli bir ay, bir yıl oldu belki. Belki hiç çıkmadım burdan. Gözlerimi duvardaki insanlardan hiç ayırmadım. O resimlerdeki evrenden kopmadım.. Tek başına biri var az ötede. Şapkasını bile çıkarmamış. Sigara üstüne sigara içiyor. Dalmış gitmiş. Bir yere de baktığı yok. Kendi içini seyrediyor, kendi seslerini dinliyor, kendi düşlerini yaşıyor. Ötede üç genç kısık gülüşlerle anlatıyorlar birşeylerini. Soba başında sakallı biri ısınıyor. Aşçı da mutfaktan geldi bir süre için. Patronla şarap tokuşturdu. Sakallının resini duyuyorum. Almanyayı anlatıyor. Bir yıl kalmış, madenlerde çalışmış. "Essen'de yaşamak..." diyor. Gerisini duymuyorum. Duymak istemiyorum. Bir insanoğlunun serüveni işte. Ama o serüven ötekileri sardı. Fısıltılar kesildi, onu dinliyoruz. Biri atılıyor: "Ben on aydır bekliyorum" diyor. O da gidecek. Boyuna soruyor. Almanya, kadınları, çarşıları, sokakları, biraları. Meyhaneci susarak içiyor hep. Arada bir masaları dolaşıyor. Sonra kedisini okşuyor. Dalıyor kendi içine.

Şimdi Valantin duvardan indi. Silindir şapkası bir yana

devrik. İçki içecek. Nerde absenti! La Goulue, Jane Avril, Yvette Guilbert. 1890 yıllarının Paris'i, Montmartre'ı. Bir film başladı beyaz duvarda. Kimse görmüyor. Kimse anlamıyor. Toulouse-Lautrec bir yerlerde oturuyordur. La Goulue tombul boynunda siyah bir kordele, açık renk bir elbise. Mulenruj'da, mulenruj şarkıları söylenir. Mulenruju ölümsüzleştiren şarkılar. Kulaklarımda uğulduyor bir şarkı: "Mulenruj, mulenruj - Neyi övütüyorsun, kimin için? - Aşk için mi - Ölüm için mi - Durmaksızın dönüyor değirmenin." Ölüm için mi, aşk için mi? İkisi de aynı kapıya çıkmaz mı zaten. Ne olmuş kişiler? Ne olacak bu kişiler? Ölüme, aşka meydan okurcasına bir çağı, kendi çağlarını yaşayanlar, yaşatanlar, yaşadıklarını sananlar! Danslar, şarkılar, seviler oyunlar, yaşlanmalar, ölmeler, unutulmalar, yaşamamış gibi olmalar... Hepimizi bekleyen bir sonuç. Ama 1890 da o ufak tefek adam vardı. Beyaz kâğıtları karalayan Toulouse-Lautrec. Hepsini bugünedek yaşattı. Ölüme aşka rağmen. Değirmen öğüttü neleri neleri, nice nice şeyleri. La Goulue yükseldi, yükseldi, çağının BB si oldu, Prenslerle dostluk kurdu, ama yaşlandı, fakir düştü, kimsesiz öldü, unutulup gitti. Hepsi hepsi. Yvette Guilbert'in o şarkısındaki gibi "Yaşam denen şey iğrençtir çok - Kişi ölmeli mutluyken" Mutluyken ölünmüyor ama. Radyoda başka bir şarkı var şimdi. Sözleri anlaşılmıyor. Alaturka havayı duymuyorum, yalnız 1890 dan gelen Can Can var. Olanca hızıyle başlayan dans 1890 m bir kış gecesinde yaşatıyor beni. Kişi ölmeli mutluyken şarkısı Toulouse-Lautrec için mi? Bütün o insanlar için mi? Benim için mi yetmiş beş yıl sonra?.. Oturdu o ufacık adam kalemlerini kâğıtlarını çıkardı. Sigarasını yaktı, içkisini dikti. Jane Avril sahnede. Yvette, La Goulue, Valentine sıralarını bekliyorlar: "Mulenruj, mulenruj ne övütüyorsun - Aşkı mı ölümü mü". Çizgilerde, renklerde yaşayacak o ölümlüler. Yaşıyorlar işte...

Yok Toulouse-Lautrec yok şimdi. Bursa'da yok bir Toulouse-Lautrec. Duvardakiler birer cansız çizgi başkaları için. Kim ölümsüzleştirecek bunları, bizleri? Meyhaneciyi, müşterilerini, kedisini, Almanyadan dönen işçiyi, Bulgaryalı işçiyi, beni beni... Bir Toulouse-Lautrec olsa kalırdı bugünden birşeyler yarına. Büsbütün ölmezdik. Günler geceler geçecekti böyle. Gecelerimin çoğu o meyhanede geçecekti hep. Dost meyhaneci her kez yeni şaraplar getirecekti. Geceler boyu 1890 yılının Mulenrujunda duyacaktım kendimi. Sonra bir gün dost meyhaneci gidecek, kedisi kalacaktı masanın altında. Soba başındaki yeri boşalacaktı. Nerde diye soracaktım. Bir kalp krizi götürdü diyeceklerdi. Birkaç gün sonra da meyhane kapanacaktı. Bir daha o beyaz duvardaki resimleri gö-

remeyecektim. La Goulue, Jane Avril, Valentin bir Bursa duvarında yaşamayacaklardı. "Kişi ölmeli mutluyken" diyordu Yvette. Dost meyhaneci mutluluğunu mutsuzluğunu bilmiş miydi? Kim bilmiş mutluluğunu? Kim tanımış, kabullenmiş mutlu olduğunu? Dost meyhaneci kafamda Toulouse-Lautrec'in kişileri arasında yer alacaktı artık. Ölmeyecekti büsbütün. Benimle yaşayacaktı. Yoktu Bursa'da bir Toulouse-Lautrec. Olsa avunurduk ölmeyeceğiz diye. Büsbütün yok olmayacağız diye. Yoktu... Kar vardı oysa. Sokakta insanlar vardı. Yabancı rüzgârlar vardı. Her şey vardı Bursa'da. Ama bir Toulouse-Lautrec yoktu. Bir avuntuydu bunlar. Bir esindi benim içimden geçen. Toulouse-Lautrec'li bir Bursa düşüydü içki kadehlerinde duyduğum, yaşattığım. Dost meyhanecinin ölümü ile o düş de yıkıldı gitti. Bir daha dirilmemek, yaşatılmamak, hatırlanmamak üzere...

Erol Salman

AŞÇI, Abdullah

KUVVETİN DOSTLARI

Kapının zili çaldı. Misafir için geç, oğlunun eve dönmesi içinse vakit erkendi. Halil Alkan, okuduğu roman kişilerinden Lârayı, karlı bir günde Rus steplerinde giden trende, treni de, kâğıt üstünde bırakarak kalktı, kapıyı açtı. Sokağa düşen ışık dörtgeninde savcıyı, vücudunun yarısı karanlıkta kalan asker vali albayı, gerilerde kımıldanan resmi urbalı karaltıları gördü. Şavcı, suçluyu, evinde bastırıp yakaladığı için gülümsemeğe çalışırken karşısına, arada bir selâmlaştığı, hattâ öğretmenler birliği kahvesinde briç de oynadığı tanıdık bir çıma çıkıverince, şaşırmıştı.

"Buyurun efendim. Şeyiniz mi, bir emriniz mi var?"

İçeriye önce asker vali albay, sonra savcı, daha sonra bir yarbay, bir sivil urbalı komiser, resmi urbalı iki polisle Halil Alkan'ın çalıştığı şeker fabrikasının idare âmiri Nevzat Doğan girdi. Halil Alkan, telâşla sedirin yastıklarını düzeltti, oğlunun odasından sandalye çıkardı.

"Şöyle buyurun efendim, oturun lûtfen!"

Uzun boylu, sarışın, yuvarlak gözlü, kısık sesli savcı, sedirden kitabı alarak elinde evirip çevirdi:

"Bu kitap, iyi bir kitap mı bâri?" dedi.

Halil Alkan, pijamasının ceplerinde sigara aranırken cevap verdi:

"Daha bitirmedim ya, bunun, okunması gerekli bir kitap olduğunu sanıyorum." dedi. "Sizleri bu kılıkla buyur ettiğim için özür dilerim. Sigara buyurmaz mısınız efendim?"

Komiserle iki polis, büyük âmirlerin yanında kendilerine sigara tutmanın yakışıksızlığını belirtircesine ellerini hızlı hızlı göğüslerine vurdular. Halil Alkan, Nevzat Doğan'ın önünde durup gözlerinden birşeyler sezinlemek istediyse de, idare âmiri, sigara alırken pakete, sigarayı yakarken çakmağa, boynunu kaldırıp ağzından çıkardığı dumanı üflerken tavana bakıp gözlerini kaçırdığından sezinliyemedi.

Pijamayla sıkıldığını, yatak odasına geçip üstünü değiştireceğini söylüyordu ki savcının kısık sesini duydu. Savcı:

"Yanlarında arama emri olmadan da savcılar, her eve girebilirler, çünkü onlar arama emrinin canlısıdırlar. Öyle değil mi?" diyordu.

Kimse konuşmayınca:

"Öyledir efendim, öyledir!" dedi.

Asker vali albay, sessizliği gidermek niyetiyle sesini tatlılaştırarak Halil Alkan'a:

"Ev, senin mi kira evi mi?" diye sordu.

"Kira evi, efendim."

"Çayın kıyısına üçgen bir bağın tam sivrisine kurulmuş, tek kat üstüne iki odalı, bir sofalı, kutu gibi bir bağ evi burası. Çayın şırıltısı bir yandan, kavakla ceviz ağacı yapraklarının hışırtısı bir yandan, adama, yazı yazdırmaz da, ne yapar? Böyle bir evde başının belâya gireceğini düşünür insan adam? Düşünmez! Ne dersiniz savcı bey? Aramağa şu ilk odadan mı başlıyalım?"

Halil Alkan, yürüyüp oda kapısının tokmağını tuttu:

"Alttaki oda, lisede okuyan oğlumun, boştur. Bu odada, karımla bir yaşındaki kızım yatıyor. İsterseniz içerdekileri hemen uyandırayım?" dedi.

Boş odaya doluşuldu. Halil Alkan, alışkın ellerle kapı pervazındaki elektrik anahtarını çevirdi. Somya, konsol, sandalye, masa, askıda urbalar konsolla masa üstünde kitap yığınları görüldü. Ansızın fırlayıp somyaya çıkan savcı, kapak kâğıdını yırtarak elini duvardaki soba deliğine sokup çekti. Tozlar, kurumlar uçuştu, savcının gömlek kolunun ak ucu kararardı. Öfkesini polislerde giderdi savcı:

"Kaldırın yastığı!"

Yastık kaldırıldı.

"Açın yorganı!"

Yorgan açıldı.

"Toplayın şilteyi!"

Şilte toplanıp yere atıldı. Tellerin, yayların altında, kapkacak, tozlu ayakkabılar, dürülü çoraplar, sırttan çıkarılmış giyecekler duruyordu. Rahatı kaçan çarşafların kırışıklarından bir insan kokusu yükseldi. Eğilip somyanın altına bakan, oradakileri karıştırdıktan sonra ayağa kalkan savcı:

"Toz kaplamış, kir kaplamış her yanı!" dedi.

Halil Alkan'ın odadan çıkmak istediğini görünce yeniden bağırdı:

"Kal olduğun yerde! Kaçıp kurtulamazsın elimizden!"

"Ne kaçıp kurtulması efendim. Ucunu ıslatıp havlu getirecektim size."

"İstemem! Havlu numarası sökmez bana! Çekin şu konsolun çekmecelerini!"

Konsolun çekmeceleri çekildi. Gözlerde, okul kitapları, defterler, renkli kalemler, cetveller, gönyeler, temiz çamaşır bohçaları, ilâç şişeleriyle kutuları, gene kitaplar, alt gözde,

ufak-tefek onarımlarda kullanıldığı belli olan keser, bıçkı, çekiç, pens, boru anahtarı gibi el âletleriyle bir tasa doldurulmuş çiviler vardı.

"Burada, yani bu evde, ihtilâl hükûmetince bulundurulması, taşınması yasaklanan bıçak, tabanca, tüfek gibi silâhlardan hangileri var?"

Halil Alkan, savcıya cevap vermeden odadakilerin yüzlerine teker teker baktı:

"Benim, bıçakla, tabancayla ne ilişiğim olabilir ki?" diye kendi kendine söylendi.

Fabrika idare âmirine döndü:

"Söylesene kardeşim, böyle şeylerle ilişiğim olup olmadığını sen bilmezsen kim bilecek?" dedi.

Savcı çıkıştı:

"Kanun, aramalarda soru hakkını, yalnız, savcılara tanımıştır, anlaşıldı mı?"

Sonra sesinin sertliğini perde perde yumuşattı:

"Şu soruma cevap verin bakayım: Bu odadan başka, nerelere kitap koyuyorsunuz?"

"Dışardaki sedir yanyana iki sandıktır. Kitaplar da onların içindedir."

"Bilmem ya, sizin gibi bir kitapsever..."

"Efendim, yazılanları kafama koyuyorum ya, bu evde, kitapları koyacak yüklük, dolap gibi uygun bir yer bulamadım."

"Aynayla dargın kadınlar gibi, siz de, marangozlarla dargınsınız anlaşılan?"

Odadan çıkılırken herkes gülümsüyordu. Yalnız savcının yüzünü belirsiz bir pişmanlık duygusu gölgelemiş gibiydi. Dışarıda sedirin yastıkları, örtüleri, şiltesi usul usul yere kondu, kapak tahtaları, incitilmeden alındı.

"Kitap, silâh sayılıyorsa, bu evde bıçaktan, tabancadan bol birşey yok demektir!"

Asker vali albay, konuşmak istediğini bildirircesine birkaç kere öksürdükten sonra söylendi:

"Bıçak, tabanca, askerlerin yani mert insanların silâhıdır, kitapsa, genç erkekleri ana ve babalarına karşı itaatsiz kılan, genç kızları, daha yuva kurmamış genç kızları, köşede-bucakta gizli gizli hıçkırtan bir ayartıcıdır!" dedi.

"Geçenlerde basılan Yalnız Adam adlı hikâye kitabınızdan bu sandıklarda var mı?"

"Gönderilmiyenlerle satılmıyanların hepsi şu sandıkta duruyor."

"Kime kitap verdiğinizi, gönderdiğinizi bir kâğıda yazmış mıydınız?"

"Yazdım savcı bey. Yazdığım kâğıt burada değil, fabrikada, masamın gözündedir."

"Öyleyse fabrikaya gitmeden önce burada kaç kitap bulunduğunu sayalım."

Beşer beşer çıkararak kitapları sandık dışına yığan Halil Alkan, ellişerlik on bir yığın yaptı, kalanları saydı. Sandıktan beş yüz yetmiş sekiz kitap çıkmıştı. Savcı, öteki sandıktaki dergilerle kitaplara göz gezdirdi. Eline geçen, Halil Alkan'ın belki yirmi yıl önce, daha lise öğrencisiyken tuttuğu kapsız bir not defterinin sararmağa yüz tutmuş yapraklarını gözden geçirmeğe başladı. Defteri okurken birkaç kere gülümsedi, her gülümseyişte defterdeki yeri asker vali albaya da gösterdi. Birkaç dergi ayırdı, ayırdığı dergilerle not defterini, eve girdiklerinde sedirin üstünde buldukları kitabı, kolu çantalı, bıyıklı, şişman polise uzattı:

"Çantandan bir kâğıt çıkar." dedi.

Bıyıklı, şişman polis, ters çevirdiği çantayı dizlerine, kâğıdı çantanın üstüne koydu, elde kalem bekledi.

"1960 yılı Haziranının 14 üncü Salı gecesi saat 22.30 da sanık, şeker fabrikasında muhasebe memuru Halil Alkan'ın Değirmenler mahallesi, Antalya caddesindeki...

Kapı numarası?"

"Yüz otuz."

"130 kapı numaralı evi, Ankara'dan İçişleri Bakanlığından gelen şifreli tel emri üzerine, tarafımızdan arandı. İki adet Varlık, iki adet Yenilik, üç adet Yücel adlı edebiyat dergisiyle bir... bir Rus yazarının Doktor Jivago adlı kitabı ve sanık tarafından yazıldığı itiraf edilen bir adet kapsız not defteriyle beş yüz yetmiş sekiz adet Yalnız Adam adlı hikâye kitabı, gerekli görülerek alındı.

İmza için dört-beş satırlık yer bırak.

Evim aranırken hiçbir eşyama zarar verilmediği gibi, kendime de hiçbir suretle baskı yapılmadığını imzam altındaki işbu tutanakla bildiririm.

Tanık olarak sayın albay valimizden başlıyarak burada bulunanların adlarını, sanık olarak Halil Alkan diye yaz.

Şimdi fabrikaya gidilecek. Sanık pijamasını değiştirsin."

Savcı, evin arandığını bıyıklı, şişman polise yazdırırken Halil Alkan, evde kitap adlı tehlikeli silâhlar bulundu, edebiyat dergileri sayılırken Tanrının yarattıkları doğada, kişilerin yarattıkları dergilerde, kitaplardadır, Rus yazarından lâf çarptırmalı bir şekilde söz edilirken Nobel Ödülü'nü hangi ulusun insanı kazanırsa kazansın, onun önünde ceketler iliklenmelidir, diyordu içinden.

Sanık sözünü kulakla duymanın etkisiyle aynı kelimeyi,

bir kâğıtta adının üstünde yazılı görmenin etkisindeki başkalığı, Halil Alkan, şu anda imza atarken elinin titremesinden anlıyordu. Kendisine alışkın gözlerle bakan bıyıklı, şişman polisle fabrikanın idare âmirinden utandı. İmza atmanın güçlüğünden kurtulur kurtulmaz, karısıyla kızının yattığı odaya girdi. Karanlık onu her türlü bakıştan uzaklaştırmıştı.

Çocuğun salıncağı sallanıyordu. Bileğine bir el yapıştı. Karısı fısıltıyla:

"Bak yüreğimin atışına! Deminden beri sıtma nöbetleri içinde çenelerim birbirine geçti! Kim Allahaşkına gelenler?" dedi.

Halil Alkan, yıldız ışığında irileşmiş gözlü yüzünü seçebildiği karısına kesik kesik cevap verdi:

"Yok birşey, inan karıcığım yok birşey, tasalanacak birşey yok." dedi. "Kitaptaki Yaman Subay adlı hikâye soruşturma konusu yapılıyor. Hepsi bu kadar. İki hafta önce ihtilâl oldu ya, bilirsin, böyle zamanlarda kraldan çok kralcı geçinenler çoğalır. Hikâyenin adına takılmışlar bir kere. Altından birşey çıkmıyacak bu işin. Göreceksin biraz sonra eve döndüğümü. Şimdi topluca fabrikaya gidilecek. Liste var orada, dağıtma listesi, kimlere kitap verdiğimi kaydettiğim bir kâğıt var orada. Subaylarla savcı o kâğıdı istiyorlar benden. Belki ifade-mifade derken gecikebilirim. Belki de yarın gündüz... Al şu iki yüz lirayı yok, üç yüz lirayı... Oğlana haftada on lira harçlık verirsin... Sabah olunca durumu ablamgile, babangile bildir... Tasalanma sakın, tasalanırsak sütün kesilir, unutma dediğimi, kıza iyi bak."

Halil Alkan, odadan çıktı. Sokak kapısı açık duruyordu. Sanık yatak odasının çaya bakan penceresinden kaçabilir diye polisin birini sokağa göndermişlerdi.

Yolda üç cip vardı. Koluna giren yarbayla tepesindeki lâmbanın kıpkırmızı ışığında yazısının kıpkırmızı okunduğu polis cipine binen Halil Alkan, yerlere atılmış kitaplara basarak arka sıraya geçti. Yarbayla sivil urbalı komiser, bıyıklı, şişman polis, öne oturdular. Cip yürüdü. Farlar, öndeki cipin fren lâmbalarını parlatıyor, ekzosttan çıkan mavimsi bir dumana arka tekerleklerin savurduğu yatkın gece tozunun karıştığı görülüyordu.

Toz, mavimsi duman, kırmızı fren lâmbaları, farların ışığı dışındaki koyu gece, binilen cip, cipin motör gürültüsü, cipi süren bıyıklı, şişman polis, yarbay, sivil urbalı komiser, ayak altına atılmış kitap yığını birer gerçekti. Halil Alkan'ın gece vakti bir ciple şeker fabrikasına götürüldüğü, elleriyle, ayaklarıyla, bedeniyle, ağırlığıyla cipte bulunduğu da bir gerçekti. Oysa hep sabahları, hep kendi isteğiyle, ekmek parası için

gitmişti fabrikaya. Şu anda ekmek parası için gitmiyordu. Kitaptaki hikâyeler de ekmek için yazılmamıştı.

Elleri okşamak ister gibi kitaplara gitti. Yarbaya:

"Kitaplar keşke sandığıyla konsaydı!" dedi Halil Alkan.

"Savcılık bodrumunda boş sandık bulunur!" dedi yarbay.

"Çocuk neyse kitap da o, sayın yarbayım, ikisinin de ayak altında kalması üzüntü veriyor insana!"

"Çocuklarının ayaklar altında ezilmesini istemiyen insan, kitap falan yazmamalı bence! Değil mi öyle? Hem durup dururken niye yazdın bu kitabı? Söylesene bana?'

"Bütün kitapla mı, yoksa bir hikâyenin birkaç satırıyla mı suçlandırıldığımı anlıyamadım ki sayın yarbayım?'

"Orasını savcı bilir. Ben bugünkü asker hükümetin sorumlu bir adamı, bir asker emniyet müdürü yarbay olarak oturduğun eve gelmeden hakkında soruşturma yaptım. İki hafta önce 27 Mayısta devrilen düşük demokrat parti hükümetiyle bir ilişiğin çıkmadı. Düşük partinin dosyalarında da adına rastlamadık. Polis, seni tanımıyor. Böyle bir vatandaş nasıl olur da orduyu yeren bir yazı yazar? Bilirsin, itiraf, cezayı yarıya indirir. Okur-yazar bir adam olduğundan bu duruma düşmene hepimiz üzülmedik değil, üzüldük, ama, daha bize seni kışkırtanın kim olduğunu söylemedin ki! Söylersen söz veriyorum, sana az ceza verdirtirim, belki de hiç verdirtmem."

"Kim, neyi, neden kışkırtıyor, sözlerinizi açıklar mısınız sayın yarbayım?"

"Canım, insan bu, kırkından sonra haltlar karıştırır, azar da! Var mı yaşın o kadar?"

"Bir eksik."

"Şeker fabrikasında memur olduğuna, fabrikanın yarıdan çok hissesi de devletin olduğuna göre, aylığını, devletten alıyorsun demektir. Eee..."

"Evet?'

"Değil senin gibi bir devlet memuru, rastgele bir vatandaş bile devletin ordusuna dil uzatamaz. Uzatanı, karınca ezer gibi, ezeriz!'

Halil Alkan sustu. Yarbayı konuşturduğu için kendini suçladı. Bütün kitapla mı, yoksa bir hikâyenin birkaç satırıyla mı suçlandırılıyorum? diye sormakla suç kelimesini yarbayın aklına katmıştı. Kelimelerin seçilmeden kullanılması her konuşmayı çıkmaza sürüklerdi, bunu unutmamalıydı Halil Alkan.

Bir korna sesi duyuldu. Öndeki yavaşlayınca bıyıklı, şişman polis de cipin hızını kesti. Halil Alkan, başını yatırarak baktı. Fabrikaya gelinmişti. Bir bekçi demir kapıyı araladı, sonra selâma durdu. Cip hızlandı. Kapı geçildi. Heyûlâ gibi fabrika yapısı cipin ön camını kapladı.

İşletme büro yapısının beton kaldırımına yanaşıp duran ciplerden inildi. Yapının alt katı işçi yemekhanesi olduğundan; yerlere, masalara, sandalyelere, duvarlara sinmiş karışık yemek kokuları açık pencerelerden taşıyordu. Halil Alkan'ın tuttuğu sigarayı almıyan yarbay, hızlı hızlı savcının, asker vali albayın, idare âmiri Nevzat Doğan'ın yanına yürüdü.

Muhasebe salonu ikinci kattaydı. Merdivenler çıkıldı. Veznenin önündeki bekçi, koşarak salonun elektiriğini yaktı, selâm verdi. Salondaki masaların camları ışıdı, pencere camları, cıva sürülmüşcesine gümüşlendi, dışarıyı göstermez oldu.

Masasının yanında durup bir çekmeceden bir zarf çıkaran Halil Alkan:

"Bunun içinde kitap yolladığım arkadaşlara yazılmış mektup müsvetteleriyle dağıtma listesi var," dedi.

Savcı, Halil Alkan'ın elinden zarfı kaptı:

"İşin en önemli kısmı buydu!" dedi. "Kurt kapandadır! Buyurun daireye gidelim, şunları değerlendirelim sayın albayım!"

Iki polisle komiser, Halil Alkan'ı aralarına aldılar, sonra aşağıya inildi. Bekçi gene selâm verdi, sorgu dolu gözlerle önünden geçenlere baktı. Tanıdığı muhasebe memurunun başında birşeyler dolaşıyordu ya, neydi acaba? Birazdan fabrika giriş kapısına telefon edip durumu oradan öğrenmeliydi.

İdare âmiri fabrikanın cipiyle fabrikada kaldı. Halil Alkan'ı gene polis cipine bindirip ön sıraya, iki polisin arasına oturttular. Yarbayla sivil urbalı komiser arka sıraya geçmişlerdi.

Şehre hükûmet konağına varıldı. Ciplerden inilince polisler, savcıdan bodrumun anahtarını istediler. Bodrumun anahtarı savcılık kalemi başefendisinde olduğundan kitaplar, kucak kucak savcının odasına taşındı, pencere boşluğuna kondu.

Halil Alkan sola giden koridor boyunca savcının, asker vali subayın arkasından yürüdü. Onun da arkasından yarbayla komiser geliyordu. Levhasında kara cam üstüne sarı yaldızla C. Savcısı yazılan odaya girildi, Halil Alkan'a dışarıda beklemesi söylendi.

Halil Alkan, şaşırmıştı, önemli bir adam gibiyken birdenbire sinek pislikli lâmbasından tozlu ışıkların döküldüğü upuzun bir koridora atıldığı için afallamıştı. Gezinmeğe, betondaki sigara izmaritleriyle oyalanmağa başladı. Odadan Yaman

Subay adlı hikâyede geçen tanıdık kelimeler duyuldu. Dinlese olmazdı. Adımlarının takırtısı çıplak duvarlarda yankılanmalıydı ki korkup kaçmadığı içerdekilerce anlaşılsın. Hem niye korkup kaçacaktı? Biliyordu ki içerde onun kaderiyle oynama durumunda olanlardan asker vali albay, daha düne kadar politikanın dışında kalması gerçeğini unutarak düşük partinin şehirdeki kodamanlarıyla görünmeği çıkarına uygun bulan bir adam, savcıysa, 27 Mayıs gününün erken saatlerinde Başbakan Menderes i Konya'da karşılamak için gidecek partili kafileyle şehrin Cumhuriyet Alanında otobüs beklerken bir sabahçı kahvesinden çıkıp işine giden bir ırgattan Ankara'da [illegible] olduğunu öğrenir öğrenmez sıvışanlardandı.

Bu sırada koca yapının uzak koridorlarından boğula boğula önce bir öksürük sesi geldi. Demek yalnız değildi Halil Akkan. Bir dost bulmuşçasına sevindi.

Süleyman Akman

ALPSAL, Aysel

BULUTLAR

Gözlerim martının uçuşunu izlemekten yorgun, yavaş yavaş kapanıyor. Martı gözkapaklarımda bembeyaz bir nokta şimdi. Uzaklaşarak eridi sonunda.

İncecik bir yel tuz ve iyot kokusunu serpiştiriyor üstüme. Sessizlik, göğün duru mavisine beyaz daireler çizen martıların kanatlarından, denizin kımıl kımıl mavisine dökülüyor.

Sessizlik damar damar yayılıyor vücuduma. Beynim uyuşuyor, duman duman...

Boynuma dökülen kumun sıcaklığını duymam için uzun bir zaman geçiyor. Uyuşukluktan sıyrılamıyorum bir türlü. Gözlerim açılınca bir kahkaha saplanıyor beynime. Gözlerimi tekrar kapıyorum sıkı sıkı. Beynim sancıyor. Beni tedirgin eden bu sesin uzaklaşmasını bekliyorum. Olmuyor. Ses gittikçe büyüyor, şekilleniyor.

— Sonunda buldum saklandığın yeri. Söyle bakalım niçin kaçıyorsun?

Niçin kaçıyorsun? K a ç ı y o r s u n ?

Vantilâtörün pervanesine takılmışcasma dönüyor bu iki kelime. Hece hece, harf harf dağılıyor beynimin içine. Doğrulup oturuyorum. Başımı ellerimin arasına alıyorum. Gözlerimin önünde ateşten yıldızcıklar uçuşuyor. İlkin denize, yandaki kayalara bakıyorum. Sonra yanımda oturan Hakan'a. Sessizliğimi, yalnızlığımı bozduğu için kızgınım. Bunalıyorum. Onu cevaplamam gerektiği düşüncesi yüreğime iğne iğne batıyor. Sıkkın, isteksiz konuşuyorum:

— Kaçtığım yok. Buranın ıssızlığı hoşuma gidiyor. Hepsi bu.

Susuyorum. Keskin bir susuş bu. Hiç konuşmamış gibiyim. Bir an unutuyorum Hakan'ın yanımda olduğunu. Ama o unutmuyor.

Çevreme bir duvar çekebilsem. Bu duvardan hiç kimse geçmese. İyilikte... Kötülükte... İnsanları sevmiyorum. İlgilenmesinler benimle.

Oysa olmuyor işte. Kaçtığım insanlardan biri konuşup duruyor kulağımın dibinde. Ne kadar gürültü yaptığının, bu gürültünün beni nasıl bezdirdiğinin farkında bile değil. Söy-

lediği kelimelerden ne kadar azının bana ulaştığını bilse böylesine istekli konuşur muydu acaba?

Hakan'ın güneşte iyice yanmış yüzünde gri yeşil gözleri pırıl pırıl. "Yaşıyorum, bundan da büyük bir mutluluk duyuyorum" diye haykırıyor bu gözler. Yalnız gözleri mi? Denizin ıslaklığını taşıyan vücudunun her hücresi katılıyor bu sevince. Bu mutluluk, bu sevinç, öfkelendiriyor beni. Elimi uzatmak, mutluluk çizgilerini karmakarışık etmek istiyorum. Bu yaşama sevincinde aptalca bir yön var.

— Ne oldu, dilini mi yuttun?

Yüzü çok yakınımda. Gözlerini tek bir çizgide görüyorum. Gülen, mutlu, yemyeşil bir çizgi bu. Uzun bir süre öylece kalıyoruz. Yenmek için bakıyoruz. Dimdik. Onun bakışlarında güven var. Savaşın sonunun istediği gibi biteceğine inanıyor. Benimkinin anlamı nasıl acaba? Dik ama, dibinde kararsızlığın kovgunluğu mu var? Onu bile bilmiyorum.

— Dilim var, var ama; diyorum gözlerimi kırpmadan, kaçırmadan bazı şeyleri anlatmak için yeterli değil.

Bazı şeyler... Al işte kaypak, kaçamak her anlama gelen bir lâf. Zaten kelimeleri, düşüncelerimizi saklamak için örtü olarak kullanırız çoğunluk. Ama bu örtü bazen büyük gelir, bazen de küçük. Bazen altında saklanacak birşey de yoktur ya... İşte şimdiki gibi. Ne demek istedim ben? Hiç...

— Yettiği kadar söyle. Sandığından daha akıllıyım. Hemen anlarım.

Konuşurken sesi kısık. Ağzının iki yanında zafer çizgisi. Koluma sımsıkı yapışan eline bakarken katıla katıla gülmek istiyorum. Ama bu istek dudaklarımda donuyor. Gözlerim, hiç el görmemiş gibi ince ince parmaklarını tetkik ediyor. Bilinçsiz. Beynim gözlerimden uzakta, kendi kendine aralıksız çalışıyor. Demek benim yönümden hiçbir anlamı olmayan kelimeler, Hakan'a iki ay süren kovalamacayı sonunda kazandığı kanısını verdi. Bak sen.

Boynumdan başlıyarak kıpkırmızı kesildiğimi farkediyorum. Kaskatıyım. Düşünce hızı başka hiçbir hızla kıyaslanamaz herhalde. Saniyeden az bir süre içinde düşündüklerimin sonucu gözlerimde toplanıyor. Bakışlarımdaki anlamı biliyorum şimdi. Düşmanca. Yoo ondan daha ileri. Tükürür gibi...

Hakan'ın yemyeşil bakan gözleri irkiliyor. Sapsarı yüzünde mutluluk çizgileri askıda, sallantıda. Bu çizgiler yabancı şimdi yüzünün anlamına. Karmakarışık çizgiler şaşkınlıkta eriyor sonunda. Ağzının yanları sarkıyor. Yüzü uzuyor. Gözleri yeşilden karaya dönüyor. Kolumu sıkan parmakları gevşiyor. Sanki bu el kendinin değilmiş gibi bakıyor. Hızla çekiyor. Yılgın, kırık. Ona acıyorum.

Birden başını arkaya atıyor. Kaşları yana doğru çekiliyor. Dudaklarının kenarında birer küçümseme çizgisi beliriyor. Omuzları dikleşiyor. İrice bir çakıltaşını denize fırlatıyor. Gözlerimi hiç ayırmadan bakıyorum ona.

— Senden hoşlanıyordum. Senin de hoşlandığını sanmıştım. Değişiklik olacaktı ikimiz için de. O şekilde bakman gereksizdi. İstemediğini daha kibarca anlatabilirdin.

Acı, küçümseyen bir ses bu. Kelimeler tek tek dökülüyor ağzından. Cümleler kesik kesik. Yüzüme hiç bakmıyor. Gözleri attığı taşları izliyor.

Çözülüyorum. Pelte gibiyim. Sanki deminki katılığımı temin eden demir arkalık vardı da onu çekiverdiler.

Hoşlanmış... Değişiklik olacakmış...

Ne kadar kolay bahsediyor hoşlanmaktan. Bir oyun gibi. Gibisi fazla. Dört aylık bir tatili şenlendirecek gönül oyunu. Bu oyun için geldiğim gündenberi çevremde dolaşıp duruyor. Bir kez aklına koyunca da sonuna kadar, kazanana dek sürdürecek. Zaten asıl olan yenik düşmemek. Yenmek isteğine hoşlanmak diyor. Gülmek isterdim.

Ben buraya dinlenmek için geldim, diyorum hafif bir sesle. (Pişmanım, konuşmaya başladığıma ama, başladığım için de devam etmeliyim). Yalnızca deniz, güneş, uyku... Gönül oyunlarına dayanacak gücte değilim. Bu kadar kız arasında oyun arkadaşı olarak beni seçmekle hata ettin. Ben yorgunum.

Çakıl taşını fırlatmak için kalkan eli iniyor. Başımı hemen denizden yana çeviriyorum. Gözlerime dolan yaşı görmesini istemiyorum. Ben hep böyle gözü yaşlıyımdır işte. Duygulanırım çabucak. Ne berbat bir iş.

Konuşmalar, bağrışmalar birbirine dolanıyor. Gelenleri görmek için başımı çevirmeden gözlerimi ovalıyorum bir şey kaçmış gibi.

— Hakan nerelerdesin? Hani söz vermiştin motorla gezdiririm diye. Sonra da toz oldu.

— O! O! Sonunda kale teslim bayrağını çekti demek.

— Burası da tam saklanılacak yer. İnerken görenler olmasa tabii...

Bir sürü lâf, kahkaha birbirine karışıyor, sonra halka halka olup boynuma geçiyor. Sıkıyor... Sı kı yoor...

Hakan'dan sonra benim çevreme doluyorlar. Kendileriyle gelmem için zorluyorlar. Onlar ısrar ettikçe yüreğimin ikiye bölüneceğini sanıyorum. Selma (Yanında misafir kaldığım teyzemin kızı) elimden tutup çekince, tersliyorum. Gücendiğini anlayınca da yanağından öpüp:

— Ben denizin üstünde değil, içinde olmak istiyorum Selmacığım diyorum.

Gidiyorlar, el sallıyarak, bana takılarak, gülerek... Yandaki kayalardan sıçrıyarak çıkışlarından belli oluyor mutlulukları.

Kızgınım. Yüreğim çatlıyacakmış gibi sıkılıyor. Bunalıyorum.

Kıskanıyorum.

Çünkü ben hiç bir zaman onlar gibi mutlu olmadım. Olamam.

Çünkü ben katı kuralların zinciri kollarıma hergün biraz daha fazla dolanarak büyüdüm.

Onu yapma, ayıp...

Aİ Ne biçim lâf öyle. Bir daha duymayım...

Namuslu kızlar...

İyi aile kızları...

Allah hepsinin belâsını versin.

Hepsinin canı cehenneme diye bağırıyorum. sesimin yettiği kadar. Sonra korkuyla bakıyorum çevreme kimse var mı diye. Oysa burası kuytu. Kimseler uğramaz.

Bağırdığımı duyacaklar diye korktuğum için kendime büsbütün kızıyorum. Ama ben böyleyim işte. Kurtulamam ki kendimden. Bu kuralar kemiklerime kadar işlemiş. Onlardan kurtulmam imkânsız...

Boşluğunu, saçmalığını düşüneceğim, inanacağım, ama kurtulamıyacağım, sıyrılamıyacağım hiçbir zaman.

Bugünkü yıkılmışlığımın, bunalımımın sebebi bu. Yaşamın gerçeklerini öğretmediler. Hep bulutlar üstünde. hayal ülkesinde yaşadım. Her davranışın dış görünüşü önemli sanırdım. Oysa bir de içyüzü vardı bunların, hem de alabildiğine derinine inen. Bense habersizdim.

Kadın-erkek ilişkilerini görümde yüceltmesem. hep bir masal sevgisi düşüyle yaşamasaydım, çevremde arkadaşlarım. dopdolu geçen günlerim olsaydı, hayatın gerçeklerini öğrenseydim, bunlar birdenbire karşıma çıkınca kafamı vurup kırmazdım. Böylesine yıkılmazdım.

Belki karşıma Bülent gibi yaradılışı, düşünceleri, davranışları benden apayrı, hattâ aykırı bir erkek çıkması kötü bir tesadüf oldu benim için. Nasıl olsa dolaştığım o pembe bulutlardan bir gün düşecektim ama, ayağımdan çekip yere indiren beni anlayan. seven bir insan olsaydı daha az yaralanırdım. Oysa, üstelik Bülent bir başkasını seviyordu... Bunu anladığım ânı tekrar yaşıyorum şimdi... Kaskatıyım. Gözlerimi yumuyorum. Olaylar, konuşmalar... yığın yığın doluyor kafamın içine. Bilinçsizce başımı iki yana sallıyorum. San-

ki içindekileri atabilecekmişim gibi. Keşke atabilsem... Bülent'le arkadaşlık yaptığım, dargınlıklarla sık sık kesilen o bir seneyi hiç yaşamamış olmayı ne kadar isterdim. Onunla karşılaştığım günü zamandan silebilsem, çıkarabilsem...

Beynimi dolduran bu anıları unutmak, hiç yaşamamışçasına unutmak istiyorum...

Gözlerimi açıyorum. Nefesim daralıyor. Sıkılmaktan moraran yumruklarıma bakıyorum. Bülent'i her düşünüşümde, yüreğim, çatlıyacakmışcasına nefretle, isyanla doluyor. Her seferinde, ondan biraz daha fazla nefret ediyorum...

Hayata, insanlara olan güvenimi, sevgimi yıktığı için, kendi kendimden nefret etmeme sebep olduğu için ondan nefret ediyorum. Bu nefretin ötesine geçen bir duygu. Nefretten kat kat fazla, üstün...

Ayağa kalkıyorum: Anılardan, düşünmekten kaçmak için koşa koşa denize giriyorum. Serin su kucaklıyor beni. Dalıyorum. Yeşillik dinlendiriyor yavaş yavaş. Su yüzüne çıkıp büyük kulaçlarla yüzmeğe başlıyorum.

Denize ellerimi bıçak gibi batırıp hızla çekiyorum. Suların ellinin altında kayışı hoşuma gidiyor. Benim yerimde şu kızlardan birisi olsa üzülür müydü? diye düşünüyorum. Yoo... Sevdiği erkek tarafından sevilmediğini öğrenmek hiç te önemli bir mesele değil. Sevmek bir eğlence. Tıpkı dans etmek, şarkı söylemek, karnı acıkınca yemek yemek gibi. Eğlendirdiği sürece vardır. Doğrusu da bu zaten. Ben aslında o zamanlar Bülent'i sevip sevmediğimi de kesinlikle bilmiyorum ya... Belki de sevilmemiş olmayı onur meselesi yaptım. Yoo, bu da var içinde, ama tam değil. Başkasını seven bir erkeği beni seviyor sanıp arkadaşlık yapmam düşlerime uymuyordu. İşte üzüntümün en önemli sebebi bu. Yıkılmam ise güçsüzlüğümden. Güçlü hiç yenilmeyen değil, yenilgisinin altında ezilmeyen. Bense yenilgi bile sayılmayacak bir olayın, altında çabucak ezilliveren bir güçsüzüm, En basit olayı mesele yapıp, büyütüyor, devleştiriyorum. Sonra da eziliveriyorum altında. Aklımın gösterdiği yoldan değil, duygularımın, hayallerimin yolundan gidiyorum. Bu yüzden de hep gerçeklere ayağım takılıyor. Yaşadığım sürece düşmekten, kırılmadık yanım kalmıyacak. Hayatım, mutsuzluk, yılgınlık içinde geçecekse yaşamaya değer mi?

Değer mi?

Duruyorum. Nefes nefeseyim. Düşüncelerimin beni getirdiği noktayı unutmak ister gibi çevreme bakıyorum. Öyle hızlı yüzmüşüm ki, kıyı çok uzaklarda kalmış. Plâj arka tarafta olduğu için burası sessiz. Kimse yok benden başka. Ürperiyorum. Yüreğimin neden bu kadar hızlı attığını bilmi-

yorum. Düşüncelerimi bıraktığım yerden mi ileri geliyor korkusu?

Yüzemiyorum. Verilecek bir kararı bekliyorum sanki. Kuşkuyla denizi süzüyorum. Bir boy uzağımdan kocaman bir gölge geçiyor. Şimdiye kadar gördüğüm balıklara benzemiyor. Hakan'ın sözleri aklıma geliyor birden: "Buradan denize girme, demişti kayalıklarda Müren balığı görmüşler. Balıkçının çelik oltasını kırmış, dişleri korkunç hayvanın." Bu sözlerin her kelimesiyle yüreğimin delice atışı hızlanıyor, kulaklarım da atıyor. Korku bacaklarıma dolanıyor.

Kıyıya dönüp yüzmeğe başlıyorum. Birden sağ ayağım kasılıyor. Bacağım benim değil sanki. Korku ve telâşla yaptığım bir hareket yüzünden kramp girdi ayağıma.

Deniz kollarıma asılıyor, çekiyor. Gök omuzlarıma indi. İkisi birleşip yok etmek istiyorlar beni.

Yüzemiyorum. Çırpınıyorum.

Derin nefes alırken suyu burnumdan çekip yutmam genzimi yakıyor, midem bulanıyor. Arkaüstü dönüyorum. Arkaüstü de rahat ve hızlı yüzebilirim. Ama korkudan kıyının hangi tarafta olduğunu unutuyorum. Ya aksi yönde yüzüp daha açılırsam? Korkuyorum. Başımı kaldırıp bakıyorum. Tamammış. Kocaman bir gölge görüyorum uzakta. Acaba korkudan mı gördüm? Yoksa balık mı? Belki de zararsız bir balıktır. Ya Müren balığıysa.

Yalnızca kollarımın gücüyle yüzüyorum. Öbür ayağımı da korkudan kullanamıyorum. Gözlerim sıçrattığım sulardan yanıyor. Arada bir açabiliyorum. İçimden. "Kurtulacağım, kurtulacağım" diye tekrarlıyorum. Müren balığı olsa çoktan saldırmıştı. Yine de bunu düşünmek yüreğimin hızını arttırıyor. Kalkıp bakmak isteğine güçlükle karşı koyuyorum.

Kollarım taşlara değince dönüyorum. Gelmişim. Denizin içinde emekliyerek, sürünerek yürüyorum. Kumların üstüne serilip öylece kalıyorum.

Belki de bayıldım. Bir an yine kendimi denizde sanmıştım. Yakından geçen motorun ve bana seslenen çocukların sesi beynimdeki uyuşukluğu dağıtıyor. Kalkmak istiyorum. Her tarafım titriyor. Nerdeyse çenelerim birbirine vuracak. Yavaşça arkaüstü dönüyorum. Kalkamıyorum.

Gözlerim, göğün maviliğine özlemle, sevinçle bakıyor. Her tarafım titriyor, elimi bile kaldıramıyorum henüz, ama yüreğim yaşama sevinciyle dolu. Demin ölümü düşündüğümü hatırlamak güldürüyor beni. Ölümü düşünmek, istemek başka, ölümü yaşamak çok başka. Balığı gördüğüm ve ayağıma kramp girdiği an ölümü yaşadım. Ama kendimi bırakmadım. Bıraksaydım...

Demek, sandığım kadar gücsüz değilmişim. Bunu anlamak, uyuşukluktan kurtulmak için ölümle boğuşmam gerekmiş.

Artık korkmuyorum. Ölümü yendiğim gibi hayatı da yenebilirim.

GÜÇLÜYÜM...

Hüseyin Peker

APAYDIN, Talip

YAPILAR YAPILIRKEN

Öğle paydosu verilince Dabit Hasan, elindeki küreği harç yığınına sapladı.

— Git, dedi Zalif'e, bi somunla bi kilo üzüm al gel de yiyek. Yumuşağını al somunun.

— Para?

— Sende yok mu heç?

Yok emmi, nariyo bende? Dün harcettik ya?

— Para dayanmıyo deyısun memleketinde. Cık cık cık...

Kumların yanındaki musluktan hortumu söktü, ellerini yıkadı. Pelit odunu gibiydi elleri. Harçtan kireçten iyice bozulmuştu. Parmakları küreğe göre şekil almışlardı. Açmak istiyor da açamıyordu. Üstünü başını silkti. Temizlendi sözüm ona. Koynundan para kesesini çıkardı. Eski bir beş liralık uzattı:

— Al, dedi. Kaybetme. Üstünü al gel.

Zalif on yedisinde delikanlıydı. Kapkara saçları orman gibi uzamıştı. Kasketi çok eskidiği için atmıştı, artık giymiyordu.

— Sade üzüm mü emmi, dedi. Domat da alak mı?

Dabit Hasan düşündü,

— Al hadi, dedi. İki de domat al.

Tahta merdiveni çıktı. İkinci kattaki caddeye bakan odada yatarlardı. Bir yanda çimentolar yığılıydı. Yorganları beri yanda tahtaların üstünde dururdu. Su testisi ile bakır kaplar duvarın dibindeydi.

Kendi yorganını indirip yere iki katlı serdi.

— Ooy, oy oy... diyerek uzandı. Oy kemiklerim oy. Emme olmuşuk bugün.

Yüzünü buruşturdu. Gözlerini yumdu.

— Emmi uyudun mu? dedi Zalif girince.

— Hıh, yok. Geldin mi?

Doğrulup oturdu.

Karadeniz'li Seyit çerçeve takılmamış pencereye oturmuş yavan ekmek yiyordu. Güldü bu işe.

— Ha ben celdum, sen duymadun daa, dedi.

— Duydum yeğen, duymam mı? Getir bakalım, ne aldın?

— Bi kilo domat aldım emmi.

— Ula ben sana bi kilo mu al dedim? Eline para geçince hemen bitirmek mi ilâzım?

— Yarım kilo vermedi emmi, neydiylm?

— Neyse. Getir. Ne tuttu?

— Üç kayma.

— Uu... Vay vay vay..

Suratı asıldı. Başını iki yana salladı durdu.

Zalif getirdiklerini ortaya koydu. Karşılıklı oturdular. Somunu kopara kopara böldüler. İri iri lokmalarla yemeğe başladılar.

— Gel Seyit, üzüm al.

— Yok emmu.

— Domat?

— Yok.

— Al canım şuncağızı yeyiver.

Dabit Hasan bir küçük domatesle azıcık üzüm uzattı.

— Yimem emmu, sağul.

— De canım al şunu.

Seyit uzatılanları alıp gene pencereye gitti. Yüzü dışarı dönüktü. Çiğnedikçe zayıf ensesi kımıldanıyordu.

Biraz sonra Çorum'lu Bilâl geldi. Karayağız bir gençti. Çimento torbalarının üstüne yanlamasına oturup peynir ekmek yemeğe başladı. Ucuz keten urbasının arkası terden kapkara olmuştu. Boynunda rengi belirsiz bir mendil bağlıydı.

Lokmasını yutunca,

— Bugün ustaya bi kızdım, dedi. Az kala tuğlayı gafaya indirecceğdim.

— Niye?

— Sövdü yavu. Nasıl adamsa? Geç kaldık azıcık. Ta aşağdan çekiyok. Yetişmiyo neydelim. Kollarım söküldü valla.

— Aman yeğenim öyle bişey yapayım deme. İşten çıkarırlar.

— Çıkarırlarsa neydek emmi. Esir miyiz biz burda? Tövbe Yarabbi.

— Öyle emme, gatlanacağız. Para kazanmaya geldik. Goley değel.

Bir zaman konuşmadılar. Lokmalarını çiğnediler. Zalif testiyi dikip su içti. Ilımıştı herhalde, yüzünü buruşturdu.

— Git doldur gel, dedi Dabit Hasan. Teze su içelim, git.

Zalif sofradakilere baktı,

— Eyi.

Ağırdan aldı. Yemeği bırakıp şimdi ta aşağı inmek zoruna

gidiyordu. Dabit Hasan tekrar yüzüne bakınca kalktı. Eline bir salkım üzüm alıp yürüdü.

Patron Rüştü Beyle alıcılar o sırada girdiler içeri.

— Toplanın şöyle ulan, dedi Rüştü Bey.

Toplandılar. Alıcı Salih Efendi taşralı tüccara benziyordu. Kıpkırmızı bir yüzü vardı. Karısı da şişmandı. Ama kızları sarı saçlı, incecik bir şeydi.

— Burası da büyük oda efendim, dedi Rüştü Bey. Bakın epeyce geniş. Hem de ana caddeye bakar. "Çekil ordan!" diye işaret etti Seyide. Şöyle buyurun bakın.

Kadınla kız pencerenin önüne geldiler. Ana caddeye baktılar.

— Çok güzel, dedi kadın.

— Manzara şahane, değil mi anneciğim? diye sordu kız.

— Güzel evet.

— Babama söyle de bu daireyi alalım anneciğim.

— Dur bakalım.

Rüştü Bey atıldı,

— En güzel dairelerimizden birisidir efendim. Ben kendini için ayırmıştım burayı, ama bakmayın, satmağa mecbur kaldım. Size tavsiye ederim. Üç oda, bir salon salomonje, mutfak, banyo, tuvalet. Bundan iyisi can sağlığı.

Salih Efendi elleri arkasında, tavana bakıyordu.

— İnşaat mükemmel efendim. Hiçbir kusur bulunamaz. İşçiliği, malzemesi çok iyidir. Ankara'da bu kalitede inşaat bulamazsınız. Mimar mühendis, işten anlayan bir tanıdığınız varsa getirin gösterin.

— Kaç metrekare bu daire?

— Yüz yirmi metrekare efendim.

Salih Efendi düşündü. Hesaplar yaptı.

— Fiatı ne kadar?

— Yüz beş bin lira.

İşçiler birbirlerine baktılar. Dabit Hasan'ın üzüm ekmek çiğneyen ağzı durdu. Kara Bilâl içinden, "aboov" çekti.

— Çok değil mi?

— Değil efendim. Arsayı gözönünde bulundurun. Ankara'nın en güzel yeri burası. Sonra inşaatın kalitesi, işçilik...

— Bunun üstü satıldı mı?

— Satıldı efendim. Aynı fiata sattık. Kuruş eksik değil. Bir kurmay albay aldı. Bu Ağustosta paşa olacak. Altı da satıldı. Bunun da müşterisi var. Belki öğleden sonra gelir. Siz kaçırmayın burayı. Tavsiye ederim. Aldanmazsınız.

Kız yalvardı:

— Alalım babacığım, ne olursun? Burası hoşuma gitti benim. Şu manzaraya bak.

Salih Efendi gülümsedi,

— Dur hele kızım. Anlaşabilirsek alırız.

— Fiatımız kesindir efendim, dedi Rüştü Bey. Emin olun gelecek yıl on bin farkla rahatça satabilirsiniz burayı. Her yıl üstüne kor. O kadar kıymetli bir yer.

— Alalım babacığım. Bu oda benim odam olsun. Şuraya şöyle karyolamı kurarım.

Dabit Hasan, Kara Bilâl, Seyit hep oraya doğru baktılar.

— Şu köşeye gardrop, şuraya dolap...

— Dur hele canım, alacak mıyız bakalım.

— Bizim fiatlarımız en uygun fiattır beyefendi. Emin olun aldanmazsınız. Biz başkaları gibi yüz on bin, yüz yirmi bin istemiyoruz.

— Alalım babacığım, ne olursun.

— Dur kızım, aa...

Rüştü Beye döndü,

— Para peşin olursa ne kadar ikram edersiniz?

Rüştü Bey düşündü,

— Valla efendim biz zaten peşin fiatına göre konuşuyoruz. Daha aşağısı idare etmez.

— Yok canım, idare etmez olur mu? Biz de tüccarız beyefendi, anlarız bu işlerden. Yüzde otuz, kırk kâr etmeden...

— Yok efendim yok, rica ederim, bu bina para kazanmaz. İnanın buna. İşçiliği, malzemesi çok pahalıya mal oldu.

Dabit Hasan başını eğerek lokmasını yuttu. Vay canına diye düşündü.

Rüştü Bey:

— Beyefendi, dedi. Acele para lâzım olmasa ben bu daireyi satmam. Para lâzım oldu. Sıkıştım açıkcası. Değilse iki ay bekletsem yüz on bine satarım ben burayı. En iyi dairemiz. Şu manzaraya bakın. Para etmez mi bura?

Kız eğilmiş dışarı bakıyordu. Arkadan beyaz bacakları görünmüştü. Kara Bilâl içinden cereyan geçmiş gibi bir tuhaf oldu. Dabit Hasan da göz ucuyla bakıyordu. Sonra başını indirip lokmasını çiğnemeğe başladı. Tövbe çekti içinden. Ama yeniden bakmadan da edemedi.

Zalif testiyi doldurup getirmişti. Hemen oturdu sofraya. Domates ekmek yemeğe başladı. İştahlıydı.

Rüştü Beyle Salih Efendi uzun uzun pazarlık ettiler. Uğraştılar. Arada Salih Efendinin karısı da karıştı.

— Yuvarlak hesap olsun beyefendi, dedi. Beş bin indirin de alalım. Hem bizim paramız hayırlı paradır.

Olmaz hanımefendi, aşağısı idare etmez. Etse verirdim. Lâkin acele para lâzım. İşçilerin yevmiyesini verecek param

yok. Sıkıştım. Onun için böyle ucuz satıyorum. Değilse bu dairenin hakkı yüz yirmi bin.

Dabit Hasan'la Kara Bilâl birbirlerine bakıştılar. İkisi de aynı şeyi düşünmüştü. Ama söylenmezdi şimdi.

— O kadar da değil beyefendi. Biz hayli dolaştık. Ev fiatlarını öğrendik. Bu ayar dairelerin fiatı seksen bin, doksan bin lira.

— Yok efendim, imkânı yok. Yanılıyorsunuz.

— Hayır, yanılmıyoruz. Kızımın hoşuna gitti, alalım dedi. Onun için yüz bin veriyorum. Küsuru atacaksın. Yuvarlak hesap olacak.

— İdare etmez efendim.

— Eder.

— Etmez.

Pazarlık uzamıştı. Kız pencerenin önünden geldi. Annesinin koluna asıldı,

— Ne oldu anneciğim, dedi. Alacak mıyız?

— Dur bakalım. Alacağız.

— Alalım ne olursun? Bak tam karşımızda pastane var. Öbür yanında da kuaför. Gördün mü bak tabelâsı okunuyor.

Rüştü Bey duymuştu,

— Hepsi var efendim, dedi. Bütün medeni ihtiyaçlar ayağınızın altında. Ankara'nın en güzel yeri. Buradan iyi daire bulamazsınız.

— Alalını babacığım, ne olursun.

— Alalım, ama ikram etmiyor kızım. Pazarlıkta usuldür, bir kırma yapılır. Bu beyefendi hiç kırmıyor. Olmaz ki..

Rüştü Bey gülümsedi,

— Bizimki öyle değil beyefendi, dedi. Biz maliyetimizi hesap ederiz. Arsa parasını ekleriz, Kaç liraysa o fiata satarız.

— Bırakın canım. Başkasına anlatın onu. Bir kırma yapacaksınız. Hiç değilse iki bin beş yüz.

— İmkânı yok efendim. Korutmaz.

— Aaa, dedi kadın. İki bin beş yüzün ne kıymeti var ayol? Kırıverin oncağızı.

İşçiler gene bakıştılar. "Vay canına, diye söylendiler. İki bin beş yüzün kıymeti yokmuş. Gördün mü sen?" Zalif bile doğrulmuştu iki bin beş yüzü duyunca. Geriye dönüp baktı. Dümdüz yüzü değişmişti.

Rüştü Bey inmedi.

— Yüz beş binden aşağı olmaz efendim, dedi. Korutmaz. Bizim fiatlarımız kesindir.

Salih Efendi de inat etti:

— Bir indirim yapacaksınız. Değilse almam. Allah koymadı ya bu fiatı. Ne bu yahu?

— Peki bin lira indirelim. Madem ısrar ediyorsunuz.

— Amma yaptınız ha? Bin lira nedir be? Alay mı ediyorsunuz? Hiç değilse iki bin beş yüz ineceksiniz.

— İnemeyiz efendim. Mümkün değil.

Kız, babasına yalvardı:

— Alalım babacığım, ne olursun? Cici babacığım. Bura benim pek hoşuma gitti. Bu oda benim odam olsun.

Salih Efendi kızına baktı. Güldü.

— Alacağız, dedi. Sen istedikten sonra alınmaz mı? Alacağız. Ama senin yüzünden pahalı oldu. Anladın mı?

— Niye babacığım?

— İşte.

Kapıya doğru yürüdüler. Dabit Hasan, Kara Bilâl, Seyit, Zalif şaşkındılar. Ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Kara Bilâl birden kalktı. Yorganını alıp kızın karyola kuracağı yere serdi. "Burada ben yatacağım" dedi.

Hep gülüştüler.

Memiş Özer

ARDAĞI, Adnan

DÖNÜŞ

Saatıma baktım: 24 e 10 dakika var.

Karım anladı. Geç olmuştu. Elindeki yün örgüyü topladı. İzin istedik. "Erken daha" dediler. "Yarın pazar" dediler. Onlar da kalktı. "Geç olmuş, biz de gidelim" diye katıldılar bize.

Konukluğa gittiğimiz ev, kentin dışında idi. Gelirken taksi tutmuştuk. Ama şimdi gitmek güçtü. O gece tanıştırıldığımız öbür konukların otomobili vardı. "Sizi götürelim" dediler.

Yalancıktan, "Yok, sizin yolunuzu uzatmıyalım. Köşebaşına kadar yürürüz" diye yanıtlayınca, üsteledilerler. "Öyle şey olur mu?"

Evin küçük oğlu uyumamıştı. Ayrılırken, "Amca, bak ama, bu müziğin masalını anlatacaksın sonra bana" dedi. Havaya kaldırdım, "Kara atların masalını mı?" dedim, 'Sen bu gece uyu, yarın gelir plâğı koyar, kapıyı da kapatırız. Sonra kara atların masalını başından sonuna kadar bir güzel anlatırım."

Ayrıldık.

Otomobil bahçenin dışında idi. Karı, koca önden gittiler. Koca, direksiyona geçti. Kapıları açtı, "Buyurun," dedi. Ben karımla arkaya oturdum. Karısı öne, kocasının yanına geçti.

Bay Murat direksiyona yumuldu. Arkadan saçsız başı yıldız ışığında bile parlıyordu. Karısı Bayan Sultan yarım yan döndü. İri bukleli saçlarının taze kokusu geliyordu. Gözlerinin altındaki mor halkaları göstermeden, bakışlarını yola dikti. Hep öyle kaldı.

Bay Murat bir emir eri gibi bekliyordu. Sultan,

Farları yak, dedi. Karım sessizliği bozdu. "Ne güzel arabanız var, ne kadar temiz kullanmışsınız, sanki yeni," deyince, Sultan sözü aldı:

"Modeli eskidi kardeş. Temiz olmasına temiz ama, insan yeni modelleri görünce soğuyor arabadan."

— Isındı artık, gazla,

— Peki canım.

Sultan'ın emirleri arasıra çakan şimşek gibiydi.

Murat'ın çıplak başından aşağı -bana öyle geldi- bir kamçı soğukluğuyla iniyor, direksiyona sinmiş Murat'ı sarsıyordu.

Karım sordu:

— Neden ehliyet almadınız?

Sultan gülümsedi:

— Üç yıl öncesine kadar hemen hergün kullandım arabayı. Motor bilgime diyecek yok. Araba ne zaman aksasa Murat'a ben söyler, yaptırırım. Gerçekten o sıralarda sınava girsem hemen ehliyet alırdım. *Sola yanaş. Yavaşla. Sağ açık.* Ama araya ölüm girdi. Babamı kaybettim. Ondan sonra herşeyden soğudum. *Vitesi üçe al.* Arasıra kullanıyorum. Geçen yaz Giresun'a gittik. Oralarda hep ben kullandım. *Yavaşla.* Yollar ıssız olunca kullanıyorum. Şehir içinde hiç denemedim. *Heatingi aç.* Bilmem hiç Karadeniz kıyılarını gördünüz mü? Çok güzel yerler. *Dur, önden gelen var. Selektörleri yak. Söndür.* Ne diyordum? İnsan doğaya doyamıyor. Yemyeşil her yan. Bu yıl yine istiyoruz. Siz de bir araba alın canım artık. Taksitle veriyorlar. Murat bunu Almanya'dan getirtti. Kullanmış arabayı öğütlemem. Bakın bu arabanın motoru açılmış değil. İyi bakmanın da etkisi var. *Arkadaki araba geçmek istiyor. Bırak geçsin.* Eğer bir araba alırsanız size öğüdüm şu: Aranızda bir anlaşma yapın. Arabayı ne zaman kimin kullanacağını saptayın. Çok güç oluyor. *Dört yol ağzına geliyoruz. Sağ açık. Sol da açık. Geç.* Murat'la çok tartışırdık. Gülmeyin. Evet, bazen birbirimizi kırdığımız da oldu. *Şimdi sağa sap. İşaret ver. Şu araba geçsin.* Araba kullanmak çok zevkli bir uğraşı. Gideri insanı üzüyor ama, ne de olsa insan arabasına atladı mı, istediği yere gidiyor. *Heatingi kapa... Sağa yanaş.* Ben sizin bir araba aldığımızı işitmiştim. Geçen yıl, birisi söylemişti.

— Nerede kardeş? Araba kim, biz kim?

— Öyle demeyin canım. Karı-koca çalışıyorsunuz. Birkaç bin lira verdiniz mi gerisini taksitle ödeyebiliyorsunuz. Murat size aracı olsun. Bizim tanıdıklar var. *Virajı yavaş dön.* Biz de yardım ederiz. Ne olacak? Yazları birlikte gezilere çıkarız. *Bırak geçsin.* Abuziddin beyleri de alırız. Bir konvoy, ne güzel olur.

— Teşekkür ederiz. Biz bir ev almanın peşindeyiz de..

— Aaa. Olsun... Onu da alırsınız. Kul sıkışmayınca Tanrı yardım etmezmiş. *Heatingi aç.* Bizim apartmanda üç aile bizim sıkıştırmamız sonunda araba sahibi oldular. Gerçekten öyle. *Sağa yanaş... Geçme. Otobüsü izle.* Biz bir gün gelelim size. Sizi alıp çıkalım. Göreceksiniz, hemen bir araba sahibi olacaksınız. Öğretmesi benden. Dersiniz olmadığı günler çiftlik yoluna gider, orada deneme yaparız. *İşaret farlarını yak.* Kullanmak o kadar da güç değil. Vites değiştirmeyi, gaza, fre-

ne basmayı öğrendiniz mi yeter. Size Şoför Ehliyet kitabını veririm. İki günde yazılı sınav sorularını öğrenirsiniz. *Sola sapacağız. İşaret lâmbasını yak. Sağa yanaş, dur.*

— Efendim, çok zahmetler verdik sizlere.

— Aman efendim ne demek? Murat kapıyı aç.

Murat fırladı. Boynu içinde kaybolan başı dışarı çıkmıştı. Kapıyı açtı. Çıktık.

İyi geceler diledik. Murat yeniden direksiyona geçti. Araba yokuş aşağı homurdanarak geceye doğru ilerledi.

Sultan, uzaklaşan otomobilde kraliçe gibi kurulmuş, Murat'ın başından aşağı kamçısını daha da şakırdatarak kullanıyor gibi idi.

Karımla birbirimize bir süre bakakaldık.

Mehmet Alan

BAŞARAN, M.

K E S İ T

Yusuf, burnundan soluyarak geldi yanıma oturdu. Oturdu diyorum ya, kızgın sac üstünde gibiydi. Boyuna ufuldanıyor, bildiği küfürleri yüksek sesle sıralıyordu. Öfkeden yüzü kızarmış, alnının damarları kabarmıştı:

"Yahu, kime derdimizi anlatalım biz? Mahkeme dedik, hak arama yeri dedik başvurduk. Bir kör kuyuya düştük be!.. Tam yedi yıldır çoluğun çocuğun nafakasını abukatlara veriyor, bir çıkış yolu arıyoruz. Kımıldandıkça derine batıyoruz.. Şeytan diyor ki, al çifteyi, git toprağının başına, kendi işini kendin gör..."

Bir toprak dâvasıydı. Dedesinin, babasının işlediği Kışlaçatağındaki tarlaya Yancıkların açıkgözleri sahip çıkmağa kalkışmıştı. Keşif, duruşma.. Keşif duruşma... Yedi yıldır boğuşuyorlardı. Söylentiye bakılırsa, Yancıkların eski muhtarı. birtakım aracılarla hâkimi avucunun içine almıştı. Tapu kayıtları karmakarışıktı. İki köy arasındaki sınır belli değildi. Bugüne değin öbür köyün bağlı olduğu ilçede görülen dâva bundan böyle kendi ilçesine kaldırılmıştı. Babası bir sonuç almamadan ölmüştü. Bir yedi yıl daha sürerse belki kendisi de...

Açıyor ağzını yumuyordu gözünü..

Bir toprak düzeni, ya da düzensizliği vardı ki ortada, birçok cinayetlerin altında onu bulabilirdiniz. Mahkemelerin baktığı yüz dâvadan doksanı ona aitti.. Durumu bilen açıkgözler kasabadaki güclere yaslanarak, bir köyün tapusunu üstlerine çıkartmağa kalkışabilirdi. Nitekim kalkışıyordu da. Yiyip bitiriyordu memleketi sınır kavgaları...

Yusuf susmadan Koç Ali başladı:

"Kutsal'ın başına geleni duydun mu? Gazeteler bile yazdı..."

Duraladı. Gözleri buğulandı. Akrabası olurdu. Sonra tıkana tıkana anlattı:

"Kutsal iyi bir şofördü. Üç yıldır Almanya'da çalışmaktaydı. Daha yirmi dokuz yaşlarındaydı. Üç çocuk babasıydı. İyi kazanıyordu. Karısı Hamdiye orağa, çapaya koşuyor, çocuklara bakıyor, evi çekip çeviriyordu. Kocası arada para gön-

derdiği için pek sıkılmıyordu, ama gene de yüzü süzgün, gözleri dalgındı. Kolay mı? Gurbet!.. Gençlikte dul gibiydi taze..

İzinli geldiğini duyduk Kutsal'm bir akşam. Bir de araba getirmişti, altmışaltı model. Zor belâ borçlanarak gümrüğünü vermişti. Anlayanlar: "Dengine getirirse, bir on bin lira kadar kârı olur bu arabadan" diyordu. Eh, ondan sonra da çoluğunun çocuğunun başına döner, kurtarırdı onları öksüz hayatı yaşamaktan..

İyi güzel ya, fıkaranın yüzü nerede gülmüş? Devrisi gün İstanbul'a gitti. Yardım yaka arabayı bir mühendise satmış. Fiat ta fena değilmiş. Anlaşmaya göre, akşam yazıhaneden alacakmış parayı. Mühendis, "Hadi arabayı eve götürelim," demiş, yola çıkmışlar. Maçka yokuşu başında olan olmuş: Bir cemse bunları kaplumbağa ezer gibi yamyassı etmiş. Boyun damarları kopmuş Kutsal'ın. Çok kan kaybetmiş. Saatlerce öyle kalmışlar. Neden sonra görevliler gelmiş, gelmiş ama, iş işten geçmiş...

Giden gitti. Kadersiz karısı, yirmi beşinde üç kızanla dul kaldı. Otuz bin lira da borç yüklendi araba işinden.. Çocukları hâlâ: "Babamız İstanbul'dan ne zaman dönecek?" diye soruyormuş."

Bu da, Almanya'da çalışan, yurda getirecekleri dövizlere bel bağladığımız yüz seksen bin işçimizden birinin öyküsü...

Bir süre susup kaldık...

Derken, Mehmet Usta boşandı:

"İşçi misin kardaş, içerde de dışarda da halin duman. Biliyorsun fabrikadayım ben. Geçenlerde patronla durumumuz gerginleşti. Greve gidecektik. Bir dalavere döndü arada, saat başına yirmi kuruşla üç yıllığına bizi susturdular. Lâkin idarenin görecek gözü yok bizi şimdi. Düşman kesildiler hepimize. Yüz seksen bin liralık bir otobüsü var fabrikanın, nehre boş gider gelir de, ölüyom desek birimizi almaz. Geçende sıkıştım. Hastam var, bir iğne alınacak. Vardım en arkasına büzüldüm otobüsün. İşim acele olmasa, başka taşıt bulabilsem biner miydim?.. İnan kardeş, müdür yakamdan tutarak, hakaret ederek aşağıya attı beni...

Biz tozdan dumandan soluk alamayız, iki yüz elli bin liralık serinleme havuzu yaptırdı bunlar kendilerine... Bazan içlerinden biri çalıştığım yere uğrayacak olsa, "Şu eksküvatörü iki dakka durdur da geçeyim" diyor. O toza dumana iki dakkalığına tahammül edemiyor yani.. Oysa hergün akşamlara değin yutuyorum ben onu..."

Sofular'lı Hacının hizmetkârı Kavlak Recep:

"İşte ben buraları düşündüğüm için beş çocuğumdan birini okutmak istedim, dedi. "Çocukta kafa var, ne yap yap

bir çaresini bul" diye köyün öğretmeni de basılıyordu. Kızdır mızdır diye mızıldanacak oldu anası, aldırmadım. Öğretmen Okulu imtihanına soktum. İşe bakın siz, üç bin kişi girmiş o imtihana. Umudum kırıktı ya bir süre sonra Ayşe'nin kazandığını bildiren kâğıtlar geldi. Dünyalar benim olmuştu. Lâkin uzun sürmedi sevincimiz. İmtihan kazanmaktan da büyük bir zorluk çıkmıştı karşımıza: Meğer köy kızlarının okulu tâ Bolu'daymış... Uzatmıyalım, gözümüzü yumduk, on beş dekar toprağımın onunu Hacıya verip yol parası ettik.

Bizimki gibi daha iki yüz çocuk gelmişti Bolu'ya; bir de sözlü imtihan yapılacak, ellisi alınacakmış bunların... Üç uzun gün, öldük öldük dirildik orada. Sonunda, "Sizinki kazanamadı" demesin mi müdür!.. İşte böyle kardaşçazım, o gün bugündür hiç aklım başımda yok.. Yaşım tutsa, bir yolunu bulsam terkedeceğim buraları, Almanya'lara gideceğim, ama o da olmuyor..."

Bu da tümümüzü "Kaderde, kıvançta ve tasada ortak" sayan, herkesin eğitim hakkına sahip olduğunu belirten Anayasa karşısında köylerde yaşayan milyonlarca Ayşe'den birinin durumuydu.

Sokaklarda, gazetelerde, yolculuklarda her Allahın günü bu sert çizgili görünümle karşı karşıya değil miyiz? Her bir sorunumuzun ucu yok mu bu kesitte?.. Yusuf'lar, Ali'ler, Kutsal'lar, Mehmet'ler, Recep'ler "Yazgı" diyorlar durumlarına. Bir başka dünyada insanların yargılacağına, amellerine göre bir yaşayışa kavuşacaklarına inanıyorlar.. Bizler de yetiştirdiğimiz aydın din adamlarıyle onların bu inançlarını pekiştiriyoruz. Peki ama, "Hakikî mürşit ilim" ne diyor acaba? Sahi, Cumhuriyetin kırk üçüncü yılında ondan ne haber?

Hayati Severoğlu

BAYSAL, Faik

MANKEN

Acı Dere uzakta salına salına akıyordu. Dipsiz bir kuyunun çevresine yuvalanmış kara kuru, toz toprak içindeki evlerin ortasında yapışkan bir ter, ham deri, kirli çuval, fışkı ve kerpiç kokusu asılıydı. Kızılcık kırmızısı, bulgur gibi ufalanmış toprakların kenar çizgisi üstünde güneş kocaman bir ayçiçeği gibi sapsarı duruyordu. Tokaçla dövüle dövüle kalbura dönmüş yaşmaklara sarmalanmış gözleri katı katı kadınlar, şalvarlarının alaca bulaca rüzgârlığı içinde mumlaşmış, yabanın savurduğu saman sarısı kızlar, yüzleri yara ve çizikten görünmeyen donsuz oğlan çocukları, kupkuru atların yanında uyuzlaşmış eşekler, yorgunluktan ve açlıktan ayakta uyuyan öküzler, paslı küreklerle sapı kırık kazmalar Alman Bekir'in yeni açtığı, eski bir hırdavat sandığı gibi dört kazık üstüne oturtulmuş dükkânının önünde üstüste, içiçeydiler.

— Ohaaa! Hô!

— Çüşşşş!

— Ihh! Domuzun körü!

Yalnız hayvanlar değil, ayakların altında ezilen toprak bile havasızlıktan bunalmıştı. Küfür, tekme ve kamçı şakırtıları hiç eksik değildi. Kızılcık Bayram Ağa bunların arasına sıkışıp kalmıştı. Fitil fitil burnundan soluyordu. Kalın aba ceketinin içinde kaynamış, erimişti. Sivri burnunun ucuna bakan kerpiçleşmiş alnı, ablak yüzünü ikiye bölen hırçın, diken diken beyaz kaşları sırsıklamdı.

— Hay itin dölü hay!

Yağcı Hafız Mârif göbeğini çalkaya çalkaya güldü.

— Fesüphanallah! Şeytana uyma Bayram! dedi.

Kızılcık büsbütün ekşidi. Mârif'e ters ters baktı. Gözleri kurumuş, tozlanmış iki zeytin tanesine benziyordu.

— Bunaldım be Hacı! diye kekeledi. Şu elime bir geçse yok mu hani!

Yağcı mosmor dudaklarını kıstı, okuyup üfledi.

— Töbe töbe! Dinden imandan edecek insanı!

İkisi de ön sıradaydılar. Bayram'ın isteyip de söyleyemediği bazı şeyleri yanındakiler tamamlayıveriyordu. Hava gergindi, erkenden bastıran sıcak, kafaları iyice bulandırmıştı. Bi-

nekler de aradaydı, aman vermiyorlardı hiç. Hele at sinekleri! Hayvanlar kuyruklarını iyice kısınca adamakıllı şımarmıştılar. Nerede açık bir kulak, bir burun deliği görseler hemen oraya dalıveriyorlardı. Bayram Ağa bunlardan birini burnunun tam tepesinde yamyassı etti. Sonra homurdanarak kulaklarının üstüne düşen kasketinin siperini ensesine yatırdı. Arkaya doğru uzamış biçimsiz başını mırıldanarak sağa sola çevirdi. Kafaların üstünden Alman Bekir'in camekânının tam ortasına bir tükürük yaylandırdı.

— Tuh sana be, tuhhh! diye bağırdı. Gâvur tohumu cnik seni!

Boyun damarları ip gibi şişmiş bir adam, belini doğrulttu, aynı yere taş gibi sert bir tükürük daha kondurdu.

— Kerih herif! dedi. Köyün namusunu beş paralık etti.

Hafız'ın gözleri kapkaranlıktı.

— Uh bize be, uh! diye etrafındakilere gürledi. Bu imansızın biri yahu! Koca köy baş edemedik ya şununla. Pes hani, pes!

Üç karılı yetmişlik Damat Kadir Ağa dayanamadı. Bir yolunu bulup yanlarına sokuldu. Yüzü bir tahta üstüne yapıştırılmış çakıl taşları gibi pürüzlüydü.

— Kabahat sende Bayram Ağa! dedi. Kabahat sende!

Bu sözler Bayram'ı hiç durmadan saldıran, bir türlü kıstıramadığı ikinci at sineğinden de fazla kızdırmıştı. Kuru kuru bağırdı:

— Vay vay vay! Kabahat bendeymiş! Bak sen hele! Bu Alman piçine dükkânı ben mi verdim? Ha Damat?

Kadir Ağa gevşek gevşek sırıttı.

— Verdiysek nolmuş? dedi. Camekâna çıplak karı koy demedik ya!

— Kim dedi ya?

— Bu köyü yiyen sıçanlara sormalı onu.

Hafız bir körük gibi soludu.

— Lüzumsuzluğun lüzumu yok! diyerek Kadir Ağa'nın çenesi altına dikildi. Sıçan sensin, anladın mı?

Damat ayak parmakları üstünde şöyle bir yaylandı. Sonra gözle kaş arasında şimşek gibi bir yumruk çıkardı, fakat tutturamadı. Arkalarında duran kunduracı Kösele Arif tam zamanında yetişmiş ve Mârif in ağzını burnunu dağılmaktan kurtarmıştı.

— Dur sen! Bir gün namaza gelirsin elbet!

Kadir kolunu bir mengene gibi sıkan Arif'in elinden kurtulmaya çalışıyordu. Hafız'ı da başkaları tutmuştu.

— Nolaçakmış gelirsem? Sana mı soracağım yani? Cami

babanın malı değil a. Bu yaştan sonra senin emrinle mi oturup kalkacağım?

Bayram yerinde zor duruyordu.

— Ayıp bu yaptığın senin Kadir! dedi. Senin karşındaki bir hoca yahu. Bir de sıçan diyorsun adama!

Kadir Ağa var kuvvetiyle silkindi, fakat bir kere daha kendisini yakalayanların ellerinden kurtulamadı. Yanaklarından ter boşanıyordu.

— Hocaysa hocalığını bilsin! diye bağırdı. Ben bu köyde ondan çok eskiyim. Camiye beni sokmıyacakmış. Sokmasın da görelim bakalım.

Araya başkaları da girdi, kavgacıları barıştırmaya çalıştılar. Kadir bir ara sustu, fakat bütün ısrarlara rağmen elini vermedi. Bütün köy bilirdi, onda olan inat en cins keçide bile yoktu. Hâlâ sağ yumruğu sıkılıydı, önüne dikilen etten ve kemikten örülmüş duvarı zaman zaman aşmaya çalışıyordu. Sonra debelenmekten yorgun düştü. Tekrar Bayram'a döndü:

— Erkekçe konuşalım Bayram! dedi. Ne istiyorsun şu Bekir'den sen?

Bayram'ın yüzü kükürtlenmiş bir asma yaprağı gibi sapsarı kesilmişti. Heyecanından doğru dürüst konuşmayı da unutmuştu. Uzaktan gözleri Kadir'i ısırıyordu.

— Demek sen de Alman'la birliksin ha! dedi. Demek sen de...

Kadir Ağa lâfını yarıda kesti.

— Hakçasını konuşalım. Şurda uyuz uyuz pinekliyorduk hep. Bekir geldi, köyümüze şenlik getirdi. Bu da mı yalan Bayram?

Mârif tir tir titriyordu.

— Ne şenlik ya! dedi. Camekâna çıplak karı koymak da neymiş. Esnaflığa, müslümanlığa yakışır mı bu?

Kadir Ağa sinirli sinirli güldü:

— Bir kere sus sen! Bilmediğin işe burnunu sokma! Bekir şu dükkânı açmadan önce bir arşın basma için cehennemin bir bucağına gidiyorduk. Şimdi öyle mi ya? Basma da, pazen de, gaz da, tuz da ayağımıza geldi. Allahtan belânı mı istiyorsun daha!

Bayram "nerden de çattık bu belâya" der gibilerden baktı.

— Anladık! dedi. Su karıyı, şu yüz karasını kaldırsın ordan. Başka birşey demem ben.

İkinci tükürüğün sahibi soluk soluğa araya girdi:

— İhtiyar Hey'etinin işi ne ki? Boyuna gevezelik edip dururlar. Tutup kulağından atın şunu bitsin. Ne bekliyorsunuz daha? Çocuklarımıza bakacak yüzümüz kalmadı be. Eski gençliğim olsaydı ben şimdi yapacağımı bilirdim.

Yüzü kömürleşmiş bir kadın cılız avuçlarını bakıra çalan gökyüzüne açtı, kendi kendine dövünmeye başladı.

— Uhu uhu uhuuu! Şu başımıza gelenlere bak. Kızanları baştan çıkaracak bu Allah'sız herif. Nasıl aramazsın? İsmet Ağa sağ olmalıydı ki şimdi!

Meydanın üstüne birdenbire bir sessizlik çöktü. İsmet Ağa köyün gözüpek eski muhtarıydı. Ölüsünden bile hâlâ korkanlar vardı. Astığı astık kestiği kestik bir adamdı. Başka bir adı da "Hükümet İsmet"di. Ağzından çıkan her söz kanundu. Üst dudağına kalın bir zift gibi yapışan bıyıklarının önünde dizlerinin bağı çözülmeyen hiç kimse yoktu. Hele o yılanımsı, boz boz bakan sivri gözlerini insana dikti mi, dağ olsa karşısındaki bir avuç kum kesiliverirdi. Saltanatına gölge düşürmemenin yolunu daha muhtarlığının ilk gününde kolayca bulmuştu. Kızılcık Bayram Ağa ile Yağcı Hafız Mârif'in dostluklarını kazanmakla işe başlamıştı. İlk önceleri onların bir dediğini iki etmemiş, sonradan yavaş yavaş onlara da hâkim oluvermişti. Günün birinde köyü haraca kesen iki haydudun kafalarını kalın sopasıyla bir ceviz gibi kırıverince ünü köyün sınırını aşmış, bütün insanlar onu konuşur olmuştu. Aslında herkesi tir tir titreten sopasından başka hiçbir hüneri yoktu. Fakat otuz beş yıllık muhtarlığında bu, ona yetip te artmıştı bile. Bir yere tek bir çivi çakmadığı halde haydutların şerrinden yakasını kurtaran bütün köylünün gözbebeği olmuş, iki kelle karşılığında rahat bir ömür sürmüştü. Öldüğü gün sopasını yiyenleri bile ağlatmıştı arkasından. Yeni muhtar Sedef Ağa da onun kardeşiydi. Fakat ötekinin aksine ağalarla arası hiç iyi değildi. Birbirlerini ortadan kaldırmak için fırsat kolluyorlardı hep. Bu sebeple kadının eski muhtar hakkındaki sözleri Bayram'la Mârif'in çok hoşuna gitmişti. Kalabalık içindeki dalkavuklardan biri, İhtiyar Hey'etinden yakınan adama çıkışmaya başladı.

— O kadar kolaysa sen geç onların yerine. Tükürükle yağmuru herkes yağdırır. Kabahat hepimizin, yalnız onların değil.

Bayram'ın ağzı kulaklarına varmıştı. Memnun memnun güldü.

— Ben muhtar değilim! dedi. Köyü idare etmek Sedef'in işi.

Kösele Arif, muhtarın adamlarındandı.

— Sedef Ağaya lâf yok! diye bağırdı. Adamı her işinde siz engelliyorsunuz. Rahat bırakın da çalışsın.

Mârif, kunduracıyı burnunun ucundan şöyle bir süzdü.

— Kim demiş? dedi. Sedef'in kendinde iş yok. Yapamı-

yorsa çekilip gitsin. Ona ille de muhtar ol diyen kim? Amma da iş hı!

Kadir Ağa hışımla aradan çıktı.

— Şu yolu yapmak için adam çırpındı durdu be. Hanginiz yardım ettiniz? Ölseniz de sizi muhtar yapmıyacağız bu köye.

Bayram bu sözlere fena halde içerlemişti.

— Elindeyse mâni ol! diye bağırdı. Ben istesem yarın muhtar olurum. Öyle mi Hafız?

Yağcı kocaman bir mendilin içine sümkürdü.

— Bırak şunu! dedi. Biz işimize bakalım. Köye ne faydası dokundu ki lâf edip duruyor hâlâ? Asıl onun gözü muhtarlıkta. Sedef'in asıl düşmanı o. Ama Sedef bizi kendine düşman biliyor. Bir gün bu Damat yiyecek onun başını yerse.

Kadir Ağa hırçın bir kahkaha attı.

— Bak bak bak şuna hele! Neler de biliyormuş! Sen önce doğru dürüst ezan okumayı becer de sonra hükûmet işine karış. Bana muhtarlığı şurda bedava verseler istemem. Aklımı bozmadım daha.

Taraflardan birkaç kişi birbirlerine girmek üzereyken gürültü birden kesildi. Bir dalgalanma oldu, kalabalık bir yerinden çöktü. Orta yerde bir kadın birdenbire düşüp bayılmıştı. Gençlerden bazıları oraya doğru koştu, kadını sırtlanıp evine götürdüler. Bütün bu kargaşalığın içinde yerinden hiç kıpırdamıyan yalnız bir kişi vardı. Onsekiz, olsun olsun ondokuz yaşlarındaydı en çok. Sülün gibi bir boyu vardı. Ön sıralardaki bütün erkeklerin aklını başından çelmişti. Göğüsleri dimdikti, beli kopacakmış gibi inceydi. Saçları şarap rengindeydi, yuvarlacık omuzlarına bulut bulut dökülmüştü. Yanakları Acı Dere'nin suladığı elmalar gibi al aldı ve etli dudaklarının arasında bembeyaz iki sıra diş ışıldıyordu.

Bir ses kalabalığı yırtıp geçti:

— Vay anam! Zelzele valla!

Başka biri hüküm yürüttü.

— Bu karı yâr olmaz insana.

Bir delikanlı hepsini bastırdı.

— Şu gözlere bak! Yiyeyim seni be!

Birkaç kişi homurdandı ve sustu. Gerçekten gözleri yenecek kadar vardı. İkisi de mavi mavi, cıvıl cıvıldı. Bir yere bakıyorlardı, ama nereye belli değildi. Sanki yeni bir güneş doğmuştu köyün üstüne. Çıplak bir kadını yalnız rüyalarında gören delikanlılar gözlerine inanamıyorlardı. Bu, bir kadın değil, başka bir şeydi. Vücudunu yarı yarıya örten papatyalarla süslü basma belinden aşağı bir su gibi dökülmüştü. Bütün on kısmı görünen bacakları kusursuzdu. Sağını entarisinin yırtmacından hafifçe ileriye uzatıp kırmış, solunkinin parmak

uçlarıyla da belli belirsiz yere basmıştı. Ayakları gözlerinden, bacaklarından da güzeldi. Yeni tıraş edilmiş bir mermer taşı gibi temizdiler. Bunlar ayak değil, iki yudum suydu. Parmakları tırnaksız, topukları nasırsız, tozsuz topraksız, yanık yanık et kokmayan, insanın ısırası gelen bir çift ayak. Bütün köy ilk defa görüyordu ayağın böyleslni. Hele ellerinin uzun uzun parmakları! İnanılacak gibi değildi. Hiç benzemiyorlardı köy kızlarının Acı Dere boyunda çul çuval döven, dağda odun kıran, güzün duvar sıvayan yamru yumru, soğuk, küt küt, buruşuk buruşuk ellerine. Ellikten çıkmamıştı bu eller. Kanı kaynayan bir erkeği okşamak için birebirdiler. Ya duruşundaki umursamazlık, başındaki diklik! Düşmanları Kızılcık Bayram Ağayı, Yağcı Hafız Mârif'i asıl çileden çıkaran da baydu.

En uçtan çatlak bir ses gürledi.

— Vay orospu vay! Utanmıyor da be!

Herkes dönüp baktı, adam da onlara baktı.

— Hay sizin erkekliğinize be! dedi. Yarın karılarınız da buna özenir. O zaman ben sizinle konuşurum işte.

Homurdanmalar birbirini kovaladı Kalabalık, bir sağa bir sola yattı, sonra tuhaf bir sessizlik çöktü ortalığa. Güneş iki adım daha yükselmişti. Pırıl pırıl bir sabah evlerin saçaklarından kırmızı mısır püsküllerı gibi meydana akıyordu. Gök toprak arası şimdiden yanmaya başlamıştı. Bazı bacalardan çıkan dumanlar boşlukta uzun sütunlar gibi donup kalmıştı. Güneş ışınları o sütunların herbirinin doğu tarafını karanfil kırmızısına boyamıştı. Fakat hiç kimse güneşle, gökle ilgili değildi. Tarlalar, evler, çocuklar, unutulmuştu hepsi. O beyaz beyaz eller, pembe pembe topuklar hem güneşti, hem gök, hem de yağmurdu.

— Al ulan kancık! Bu da benden sana...

Bu seferki tükürük değildi. İrice bir taştı. Vınlayarak kafaların üstünden uçup gitti. Alman Bekir'in camekânına gelirken hızı kesildi, kızın tam gözleri üstüne hafifçe vurdu.

— Allah kahretsin seni lan!

Küfürü ikinci bir taş takip etti, fakat camekânı bulamadı. Islık çalarak damların üstünden uçup gitti. Kösele Arif ver yansın etti.

— Seni kahretsin lan! diye bağırdı. Uyuzoğlu uyuz!

Arif ten yana olanlar birden hücuma geçtiler. Fakat yarı yolda kadınların yalvarıp yakarmalarına dayanamayıp geri döndüler. Tam bu sırada üçüncü bir taş uçup geldi. Onun da hızı tam vaktinde kesildi, kızın o güzelim ayakları dibine düşüp kaldı. Dükkânın kapısı gürültüyle açıldı. Alman Bekir mıntıda damalı bir gömlekle eşikte göründü. Gözleri yumruk gi-

bi dışarı fırlamıştı. Kalabalığı bir baştan bir başa süzdü. Sessizlik insanı bunaltacak kadar korkunç ve boğucuydu. Durmadan diş gıcırdatan köy, her an saldırabilir, adamı paramparça edebilirdi. Alman Bekir'in yüzü bembeyaz olmuştu.

Zoraki bir gülüşle:

— Bakın! dedi. Ama taş atmayın!

Hiç bir ses çıkmadı. İçeri girerken kuyunun üstüne biri çıktı.

— Hayvan senin babandır! diye bağırdı.

Bekir birden geri döndü, adam kaybolmuştu.

— Allahtan kork be! dedi. Benim ağzımdan kötü bir lâf çıktı mı şimdi?

Kösele Arif ortaya çıktı.

— Küfe Sait ağzını bozdu! dedi.

Kuyu tarafına dönüp meydan okudu:

— Erkeksen çık olan ortaya. Karı gibi ne saklanıyorsun?

Bu sözleri sıkıcı bir sessizlik karşıladı. Yalnız Kızılcık Bayram yenilgiyi kabul etmemişti. Alman Bekir'e doğru bir adım yürüdü:

— Bir de Allah diyorsun. Senin Allah'ın yok! dedi. Allah'ın olsaydı, o çıplak karıyı çoluk çocuğun gözüne koymazdın oraya.

Kalabalıktan iki kişi koptu, sille tokat bir adamın üstüne çullandılar. Kadınlar bağırışmaya, çocuklar korkudan ağlaşmaya başladılar. Aradan biri daha koştu, tarlasında çalışan muhtara durumu çabucak bildirdi. Sedef Ağa atına atladığı gibi kendini kavgacıların ortasına attı. Kıpkırmızı yüzünden ter boşanıyordu.

— Durun! diye bağırdı sağa sola. Ne oluyorsunuz? Nedir bu rezillik?

Tabancasını çekti, kavgacıların herbirini tuttuğu gibi bir kenara savurdu.

— Ne var? diye sordu. Neye dövüşüyorsunuz?

Bayram kan-ter içinde yanına sokulmuştu:

— Küfretti! dedi.

— Kim? diye sordu muhtar.

— Kim olacak? dedi Bayram.

Eliyle dükkânının önünde şaşkın şaşkın duran Bekir'i gösterdi.

— Şu! dedi. Şu Alman gâvuru işte!

Kalabalık büyük bir halka olmuştu. İki taraf birbirinin üstüne çullanmak için fırsat kolluyordu. Muhtar durumu sezmişti. Bu sırada yanına soluk soluğa Kösele Arif geldi. Rezgil büsbütün uçan Bayram'ın ayakları dibine bir tükürük kondurdu.

— Yalan söylüyor! dedi. Bu adam yalancının birl!
Muhtar bir saniye kadar düşündükten sonra sordu:
— Kim küfretti öyleyse? Küfreden nerde?
Kunduracı kalabalığın içini gözleriyle taradı.
— Küfe Sait küfretti! dedi. Küfe Salt.
— Nerde o?
— Kaçtı Sedef Ağa.
Halka ortasından yarıldı, Sait ortaya çıktı.
— Kaçmadım, burdayım! diye bağırdı. Sonra kunduracıyı dövüşe hazırlanan bir horoz gibi pis pis süzdü. Muhtar iki adım önüne gelip durdu.
— Niye küfrediyorsun? diye çıkıştı. Ayıp değil mi sana?
Küfe Sait epiyice tartaklanmıştı. Yüzü gözü tırmık içindeydi. Sağ gözünün altı mosmordu ve şişmişti. Yanına Hafız Mârif seğirtti, küfredenin Bekir olduğuna gözünü kırpmadan yemin etti. Arkasından kavgacıları suçladı. Onların hepsinin Bekir'in adamları olduğunu, köyün ırzına namusuna tasallutta bulunduklarını söyledi. Muhtarın canı sıkılmıştı, parmağı tetikteydi. Mârif'in önünden çekildi, Bayram'ın karşısına dikildi. Bugün sırım gibi sert bir adam olmuştu. Babasını aratmamaya karar vermiş görünüyordu.
— Senin başının altından çıkıyor bunlar hep. Bilmiyor muyum sanıyorsun Bayram Ağa? Maksadın köyü kana bulamaksa söyle.
Bayram'ın her yanı ayrı ayrı titriyordu. Bu kadarını ummamıştı.
— Hâşa Sedef Ağa! dedi kısık kısık. Lâfı dinlemeden hüküm yürütme sen de. Köyü idare senin vazifen. Bu rezilliğe bir son ver artık. Yok, eğer vermiyeceksen biz başımızın çaresine bakalım.
İnsan halkası bir akrebin kıskacı gibi biraz daha daralmıştı. Muhtar hiçbir şey demeden birdenbire yerinden fırladı, bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Sonra aklına mühim bir şey gelmiş gibi orta yerde durdu.
— Ne istiyorsan açık söyle şunu! diye bağırdı.
Bir öküz böğürdü, arkasından bir eşek uzun uzun anırdı. Güneş Acı Dere'yi aşmak üzereydi. Kızgın bir alev gibi her değdiği şeyi şimdiden yakmaya başlamıştı. Bayram ne yapacağını şaşırmış bir halde orta yerde sallanıyordu. Gözleri olduğundan daha karanlıktı. Muhtardan korkmadığını göstermek istiyormuş gibi arasıra ensesini kaşıyordu. Uzun kollarını iki yanına açarak ne söyleyeceğini merakla bekleyen kalabalığa döndü.
— Ne isteyeceğim? dedi. Şu çıplak karıyı kaldırt şurdan yeter.

Muhtar yırtıcı bir kuş gibi hırçınlaşmıştı.

— Doğru konuş! diye bağırdı. Maksadın ne?

Bayram'ın burnunun ucundan ter damlıyordu.

— Ben müslümanım Ağa! dedi. Rezillikten hoşlanmam. giremem.

Muhtar sinirli sinirli tabancasiyle oynuyordu. İstese karşısındakini bir sıçan gibi boğabilirdi. Tozun içine bir tükürük fırlatıp üstüne bastı.

— Oğlun dükkânını çalıştıramadıysa kabahat bende mi? Başkasının rızkıyla oynama Bayram. Herkesin nasibi neyse onu alır dünyada.

Halkanın kenarına doğru yürüdü, her an biraz daha sıkıştıran kalabalığı dışarı doğru itti. Bayram peşinden koşup geldi.

— Benim oğlum gâvur değil! dedi gururla. Üç arşın bez satacağım diye... Töbe töbe Yarabbi. Bizde kızılbaşlık yok Sedef Ağa.

Muhtar cevap vermedi. Halkayı bir kenarından yırtıp dışarı çıktı. Herkes ne yapacağını merakla beklerken kuyunun duvarı üstüne atladı. Tabancasını beline soktu.

— Dağılın bakalım! diye bağırdı. Herkes işinin başına dönsün. Köyde yok yere huzuru bozmayın.

Bazıları homurdandılar, fakat arkası gelmedi. Arkasında avenesiyle Mârif gözüktü, kuyunun başına gelip durdu. Dişlerinin takırdadığını bütün kalabalık duymuştu.

— Allah Allah! dedi. Huzuru bozan Bekir. Ona neden birşey demiyorsun Sedef Ağa? Bizden şimdiye kadar ne kötülük gördün?

Muhtarın yüzü önce kırmızı, sonra simsiyah oldu. Sert bir hareketle tekrar tabancasını çekti, namluyu kalabalığa doğrulttu.

— Dağılın diyorum! Yoksa ateş edeceğim.

İşin fazla şaka götürmediği anlaşılmaya başlamıştı. En uçtan bir çözülme oldu. Kadınlar, kızlar, çocukların bazıları meydanı boşalttılar. Bu esnada açılan boşluktan Kadir Ağa içeri girdi, ayaklanmaya cesaretle karşı koyan muhtara yaklaştı.

— En iyisi ikisini de burdan sürmeli Sedef Ağa.

— Kimleri? diye sordu muhtar.

Kadir Ağa, Bayram'la Mârif'i gösterdi.

— Şunları! dedi. Bu ikisi burda kaldıkça ne huzur olur, ne bir şey. Benden sana söylemek. Sen yine bildiğin gibi yap.

Kulakları sağır eden bir şangırtı koptu. Kimin attığı belli olmayan kocaman bir taş, Alman Bekir'in camekânını tuzla buz etmişti. Kunduracı hemen koştu, Küfe Sait'i belinden kavrayıp yere vurdu, üstüne atlayıp dövmeye başladı. Bay-

ram'ın taraftarlarından iki üç kişi fırladı, onlar da kunduracının üstüne çullandılar. Bu arada Kadir Ağa da boş durmadı, bir yumrukta Bayram'ı yere serdi. Kavga genişliyor, kızgın bir alev gibi her tarafa sıçrıyordu. Hafız Mârif kurtuluşu kaçmakta bulmuştu. Kadınlar bağıra çağıra dizlerini dövüyorlardı. Bazı çocuklar şuurunu kaybeden, ne yapacağını bilmez bir halde sağa sola koşuşan kalabalığın ayakları altında kalıp ezilmişti. Muhtarın ihtarlarına kulak asan kimse yoktu. Başka çare kalmadığını görünce tetiğe asıldı, tabancasındaki bütün kurşunlarını birbiri arkasından havaya boşalttı. Fakat bunun da hiçbir faydası olmamıştı. Kazmalı kürekli azgın bir topluluk Alman Bekir'in dükkânına doğru yürüyordu. Atlar, eşekler, öküzler çil yavrusu gibi etrafa dağılmışlardı. Her şey bir saniye içinde olup bitti. Biri camekâna girip kızı aldı, zavallıyı ayaklarından tutup gittikçe çılgınlaşan kalabalığın ayakları altına attı. Arkasından kazmalar harekete geçtiler. Dükkân mukavvadan bir kutu gibi iki vuruşta çöktü, parçaları dört bir yana dağıldı. Görünmeyen bir el, iki el ateş etti. Muhtar eline geçirdiği kalın bir sopayla oraya doğru koştu, fakat çok geç kalmıştı. Alman Bekir yerde upuzun yatıyordu. Şakağındaki kurşun yarasından, sıcak bir kan fışkırıyordu tozun içine. Havada hâlâ uçuşan basma ve pazen parçaları vardı. Kan kokusunu alan sinekler Bekir'in ölüsü etrafında hemen vızıldamağa başlamışlardı.

Deliye dönen muhtar, durmadan bağırıyordu:

— Kim vurdu bunu? Hangi namussuz, hangi canavar vurdu?

Hep aynı şeyleri tekrarlıyordu. Hiç kimseden bir cevap alamıyordu. Yeniden toplanan kalabalık taş kesilmişti. Hepsi Bekir'in nasılsa açık kalmış olan sağ gözü içindeydiler. Güneş te oradaydı, kırmızı kırmızı.

— Nerde onlar? Nerde o Allah'sızlar?

Yine bir cevap çıkmadı. Ortalıkta ne Bayram, ne Mârif, ne de Küfe Sait vardı. Bir dakika sonra kunduracıyla Kadir Ağa çıkageldiler. Her ikisinin de yüzü gözü kan içindeydi. Üstleri başları paramparça olmuştu.

— Kaçtılar! dedi Kadir Ağa ağlamaklı bir sesle. Ama alacakları olsun!

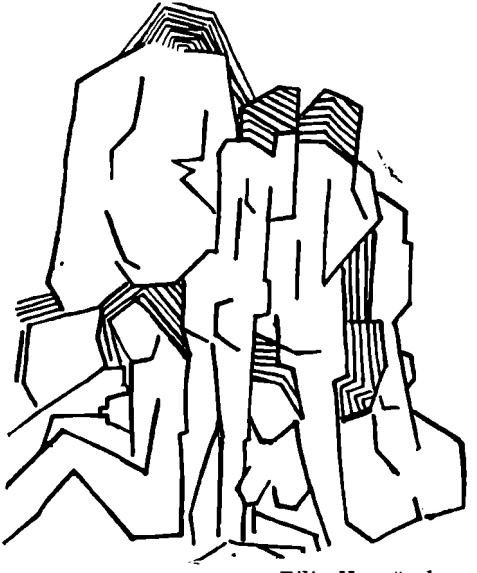
Muhtar yere çömeldi, Bekir'in sağ gözünün içine baktı. Uzun uzun baktı. Bayram, Mârif, Küfe Sait orada da yoktular.

Kalktı, Arif le Kadir Ağanın yakalarına yapıştı:

— Bulun o hayvanları bana! diye bağırdı. Çabuk bulun! Silâhlı iki adam çıkarın da şunları yakalasınlar!

İki adam fırlayıp gitti. Muhtar bir müddet aklını kay-

betmiş bir halde bir aşağı bir yukarı dolaştı, sonra biraz kendine gelir gibi oldu. Ölünün yanına iki nöbetçi koydu, kalabalığı zor kullanarak dağıttı. Evine gitti, tabancasını doldurdu. Atına atladığı gibi bir solukta ufka vardı. İkindiye doğru katillerin en çok hırpaladıkları kızın ölüsü meydana çıktı. Ama bu sadece omuz hizasından kopmuş kuru bir baştı. Bekir'in elli metre ötesinde bir çukurun içinde yatıyordu. Gövdesi, kolları, bacakları, güzelim ayaklarını alıp götürmüşlerdi. İhtiyar bir kadın, kızın başını aldı, götürüp Bekir'inkinin yanına usulca koydu. Sonra gece yarısı genç bir kız çıktı, hiç kimseye görünmeden geldi, ölülerin üstüne Bekir'in dükkânından aldığı allı basmayı örttü. Evine dönerken nedense ağlıyordu. Ölüler iki gün öylece tozun içinde hiç kıpırdamadan yattılar. Sonra bir sabah atlı jandarmalar geldi. Bütün köyü meydana dizip gece yarılarına kadar sorguya çektiler. Bekir'i ve kızın kopuk başını bir arabaya koyup gittiler. Muhtarı da birlikte alıp götürdüler. Ertesi gün herkes işinin başına döndü. Meydana bir ıssızlık çöktü. Acı Dere uzakta salına salma akıyordu.

Filiz Koryücel

BİNYAZAR, Adnan

YAS GÜLLERİ

Uzandığımız yeri ağaçların en büyükleri gölgeliyor. Toprak sıcak. Toprakta, etkileyici yanmış bitki kokusu. Yanında olmamdan büyük sevinç duyuyor. Başım dizlerinde. Etinin sıcaklığını duyuyorum. Hani danaları kaşırlar, onlar da gözlerini şöyle bir küçültürler, boyunlarını uzatırlar. Hayvanlığı aşan bir mutluluk görürsünüz danaların boyun uzatışlarında. Ben öyleyim işte. İnsanlığımı aşan bir mutluluk yeşeriyor damarlarımda. Hiç konuşmadan, mutluluğumu duymak istiyorum. Konuşunca mutluluğumun ürküp kaçıvereceğini sanıyorum.

Günlerden pazar, Geziyor muyuz, eğleniyor muyuz? Niye geldik bu koca gölgeli ağaçların altına? Sözde dinleniyoruz. Uzanmak dinlenmek mi? Niye gözlerimi yumunca daha çok yoruluyorum?

Yüzüme dalmış o. Ben yıllarca baktım, acıdan başka bir şey bulamadım yüzümde. Şimdi arabaların göz lâmbalarından bile kaçırıyorum eskimiş gözlerimi. Baka baka yıpranıyor göz dediğin. O da bir fotoğraf makinesi, bir saat... Dinlenmek için beynin uğultusunu dindirmek gerek. Ama uzuvlarımızı çalıştıran anahtar elimizde değil ki, büküp susturuverelim. Kaçıncı damar, kaçıncı hücre çoğaltır kafadaki soruları, bilemezsiniz.

Ağaçlara bakıyorum. Çiçeklere bakıyorum. Kocaman kocaman bakıyorum. Yüzünden düşen bin parçalardan biri de değilim. Ne kadar huysuz olursam olayım. Onun yüzü yine güleç. Her şeyi, bütün tedirginlikleri unutuveriyor.

"Bu gece şehrin ışıkları neden böyle sönük?" diye soruyor. Hiçbir karşılık veremiyorum. Niye ben hep "ben"leyim? Benden bıkmaz mı "ben?" Yoksa bir gün "ben"inden bıkar da ondan mı ölür insan? "Ben"den kopmak mıdır ölüm? Yaşamak "ben"in "ben"le savaşı mı?

Uzandığım örtülerden sarı, parlak bir karınca geçiyor. Bunca küçük bir canlının "ben"i var mıdır? Yoksa nedir bunca çabası, yaşaması? Karıncayı öldürmek istiyorum. "Bir karıncayı öldürüversem n'olur?" diye soruyorum kendi kendime.

"Matem tutulur büyükler ölürse büyük kentlerde..." diyor, yine dalıyor.

"Karıncalar ölür de, hem de binlercesi.. Niye yas tutmaz kimse? Yaslanırlar da tüm karınca milleti biz mi göremeyiz?" diye geçiriyorum içimden. Bunları bir soruversem, bunların bir nedenini buluversem, şehrin yas'ı gibi dağılıverecek yüzümdeki tutku. Susmanın etkisine daha çok inanıyor insan. Hele bu ağaçların altında, dinlenmek için uzanmak. Sonra susmak, susmak... Belki susmak daha büyük anlamlı bir konuşmaktır.

Gölgeler gittikçe koyulaşıyor. Yaprak aralarından sızan güneş ışığında akşamın yalnız rengi var. Günün biten rengi, ne kadar büyük bir yalnızlıktır! Toprağın o küflü sıcaklığını duyamıyoruz., Akşama ağustos böceklerinin bitmez tükenmez cırcırları karışıyor. Herkeste bir derlenme, toplanma. Biz dalmış gitmişiz. Biz de, bu koca ağacın gölgesinde ne kadar koyu bir yalnızız!..

"Bizim kedimiz vardı, hatırladın mı?" diye uyartıyor beni. Konuşmasından, akşam kokulu sözcükler dökülüyor. Ne kadar güzeldir akşamlarda kadınlar!.. "Hani tam alnının ortasında kara bir benek vardı. Senin gibi karaydı yürüyüşü. "Senin gibi karaydı" deyişime mi güldün? Değil mi ama sevgilim, yürüyüşünde bir karalık vardı o kedinin. Şöyle bir aydın değildi bakışları. Gülme allahaşkına, ne yapayım anlatma gücüm bu kadar. Bak, sana bir daha bir şey anlatmam, benimle alay etme. Bir de bakmıştık ki, öldürüp kapının önüne atmışlar. Önünde çeşme vardı ya evimizin, işte orası. Geceydi herhalde, sinemadan mı dönmüştük ne? Orada ne kadar da çok sinemaya giderdik..."

"Sonra bahçeye gömmüştün sen onu. Çiçeklerin en bol olduğu yere. Geceydi. Geceleri kedi mezarı kazmak! Ne demiştin, mezar kazarken? "Bakma onun karalığına. Onun kara kanı ak çiçekler yeşertir. Kış akşamı kediler ne kadar yalnızlar!.. Koyu akşamlar gibi. Kediyi öldürdüklerinde kıştı. Ağaçlara yeni yeni su yürüyordu. Duvar üstünün azgın kedileri de susmuşlardı. O baharın çiçeklerini hiç unutamam. Kedinin mezarının üstü çiçeğe kesmişti. Ne kadar boldu. Dağıta dağıta bitirememiştik."

"Sanki niye bir deste ak gülü mezarın üstünden koparıp da o kıza uzattın o bahar? Hem de, "Al, sana bir demet matem çiçeği..." dedin. Ama kız seni yanlış anladı. Tutulduğunu sandı. "Ölülerin kanıyla büyüyen çiçeklere "matem çiçekleri" derler" dedin. Kız ne kadar şaşırdı, Hamlet karşısında Ophelia'ydı sanki. Sevgilim, sen bazan deliriyorsun."

Geceler gibi duruyum. Gece olmuş. Tek tük ışık kalıntısı yorgun seslerde bitiyor. Ağustosböceklerinin sesi o kadar aralıklı ki. Ha sustu, ha susacaklar. Ben yine susuyorum. Konuşmadan akşamı ettim. Ama ne kadar çok düşündüm. Kıza sunduğum çiçeklere "matem çiçekleri" mi demişim? Ölülerin kanıyla beslenen "matem çiçekleri"... Ölülerin kanı olur mu? Niye düşünmeden söylemişim? Peki, insan ölünce nereye gider kan'ı? Ruh mu yoksa kan dedikleri? Görünmeden uçup giden "ruh" mu? Kedi öldü, ben yaşıyorum. Yaşamakta bir bilinç midir *kan?*

O kızı gözümün önüne getiremiyorum. "Al, sana bir demet matem çiçeği" dediğim kızı. Niye doğru-dürüst, "Sayın bayan ya da güzel kız, o kadar güzel kokar ki bizim bahçenin gülleri, al saçına tak. Başka bahçelerde olmaz bunca güzel güller... Al... Al..." dememişim? Niye dememişim?..

Ama kedinin gebertisi güzelleştirdi bizim bahçenin güllerini, çiçeklerini.

"Ölüm güzellik mi getirir? Niye ölüm güzelleştirir gülleri?"

"Niye ölmüş vitaminlerle boyarlar kadınlar yüzlerini?"

Bunları kurdum durdum. "Hadi kalkalım artık." dedi. Geceden çalınmış bir yıldız gibi yumuşaktı sesi. Ak örtülerin gevrek bir ütü kokusu vardır hani, öyleydi gökyüzünden akan yıldızlar. Kavurucu bir ışıktı yalnızlık!.. Bir kedi gebertisinin ak gülleri besleyen sessiz kokusu... O güzel kıza, "Al, sana bir demet matem çiçeği..." diye sunduğum güllerin kokusu...

Gül aydınlığı kadar parlaktı gecenin uzak yalnızlığı.

Memiş Özer

CEYHAN, Erdal

GÜNÜN SONUNDA BİTEN

Baba odasında kendi kendisine konuşuyordu. Belliki durumdan yine hoşnut değildi. Anneyle kız gitmişlerdi dışarı.

"Saat kaç?" diye sordu. "Üç'müş..." Akşama daha çok vardı. Bir ara kıyıya inip balık tutmayı düşündü. Olta takımları yoktu. Olsa bile kıyıda tek başına... Keyifsizdi. Kapıyı açsa. Balkon kapısı aralık durursa, kapının önündeki ağaçtaki yaprakların hışırtılarını duyabilirdi. Sonbaharın kapıdan girişini, birkaç sararmış yaprağın odanın içinde dolaşmasını istiyordu. Açtı kapıyı. Kapının önünde dışarıya çıkmakla çıkmamak arasında durakladı. Balkona çıksa mıydı? Ya üşürse! Gitti üzerine ropdöşambrını giydi, çıktı balkona.

Trenler geçerdi biraz sonra, Tuzlaya ya da Anadoluya doğru koştururlardı. Karstan, Muştan, taa ötelerden gelenler ise İstanbula varmak, Haydarpaşada son kez "puff" diyebilmek için daha çok nefeslenirlerdi. İçindeki insanlar belki yıllar sonra, belki de ilk kez İstanbulu görmenin sevinciyle penceredeydiler. Garip bağrışmalar kalırdı giden trenlerin arkasından. Çınlardı adamın kulakları.

"Saat dört," dedi kendi kendine. "Gelmediler..."

Hep o saatlerde balkonun altından geçen emekli bir albay: "Nasılsınız Avni bey... İnşallah afiyettesinizdir!" diye seslenirdi. Önce duraksar, sonra, "Teşekkür ederim, iyiyiz.." derdi. Albay söylemek için başka sözler arar. Yukarı, adamın gözlerine doğru boş boş bakınır, sokağın üst yanına doğru yollanırdı.

"Kimdi acaba bu albay?" Kahvede hep Adil Albay diye çağırırlardı onu. Bizimki zaten hiçbir şeye aldırmazdı. Ancak kendisiyle ilgilendikleri sürece karşısındakinin kimliğini araştırırdı. "Kimdi acaba Albay?.. Önceden tanıyor muydu?" Tanımazdı. Geçmişle ilgisini çoktan koparmıştı.

Zaman nasıl geçiyordu, dün nasıl geçmişti? Dün akşam... Dün akşam gittikleri filmden de hiç hoşlanmamıştı. Bilmem başroldeki kadının evde birinci plâna çıkarak, kocasına bağırıp çağırmasından mı, yoksa sinemadaki kalabalığın kulağında yankılanan uğultusundan mı? Bütün film boyunca erinçsizlik

duymuş, kaç kez karısına "Kalk gidelim," demişse de dinletememişti.

Üçüncü sigara paketini açtı. Köşedeki ucu sarı uzun silindiri çekti çıkardı. Bu günün üçüncü başlangıcıydı. İki paket bitmiş üçüncüsünü açmıştı. "Motor gibi sigara içiyorsun." derdi karısı sık sık. Önceleri daha az içmek için çaba harcamış ama, emekli olduktan sonra kendini kapıp koyvermişti.

Şimdi son direnişini daha iyi hatırlıyordu. Hastanede ameliyat olduktan sonraki akşam kendisini bir hıçkırık nöbeti tutmuş, doktorlar ne ilâç verdilerse durduramamışlardı. Adamcağız iki gün içinde ameliyatın acısından değil, hıçkırığın sıklığından sararmış, solmuş, bitmişti. Herkes korkuyordu.

Sonunda işini bilen bir hemşire karısına: "Bey daha önce sigara içiyor muydu?" diye sormuş, olumlu cevap alınca yaktığı sigarayı adamın dudakları arasına sokuşturuvermişti. Adam dalgınlığının arasında sigaradan derin birkaç yudum çekti. Sigarayı içti bitirdi. Biraz sonra bir daha yaktı. Yarım saat geçince hıçkırıklar dinmişti.

Önce karısının ayak seslerini duymuştu koridorda. Topuk tıkırtılarını duyar duymaz balkondan çıkıp odasına geçmişti. Kadın içeri girer girmez oturma odasına seğirtmiş, orada kocasını bulamayınca, yatak odalarına yönelmişti. Kapının önünde biraz duraksamış, açtığında onu içerde perdeleri yarı kapalı pencerenin önünde bulmuştu.

Kapı açılır açılmaz adam yarı döndü. "Saat beş," dedi suçlayarak. "Hâlâ yoksunuz. Sabahtan bırakıp çıkıyorsunuz. Bilmem nerelerde... Sabahtan akşama kadar Sabahat hanımın günüymüş, Fatmanımın günüymüş. Evde durduğunuzu görmedim ki sizin. Hemen evden kaçmak için fırsat kollarsınız. Nerelerdesiniz, ne yaparsınız şeytan bilir..."

Kadın bütün bu kin dolu, suçlayıcı konuşmaları acı bir gülümsemeyle karşılamış. Yumuşak bir sesle, Kartala geçen aylarda verilmeyen elektrik parasını yatırmaya gittiğini. Bu ay da verilmezse cezalı duruma düşeceklerini anlatmaya çalışmıştı. Kesin çıkışmalarla adam kesti kadının savunmasını.

Onu atlatıyorlardı. Mutlak gizli bir şeyler dönüyordu evin içinde. Kendisinden bir şeyler saklıyorlardı.

"Acaba kız mı bir dolaplar dönderiyordu da haberi olmuyordu. Örneğin bugün okul tatildi, evde olması gerekiyordu. Nereye gitmişti?" Bütün bu soruları kendisine suçlayarak soruyor, cevap veremiyordu.

Bir baba olarak, bir koca olarak bütün ömrünü onlara bağışlasın da, onlar son günlerinde kendisine bu denli kayıtsız kalsınlar.

"Gösteririm onlara," diyordu için için.

Kapının açılmasıyla içeri giren kızın üzerine ağzından çıkan zehir gibi sözlerle saldırması bir oldu. Kızın ne kötülüğü kaldı; kimlerle gezdiğini bir bir anlattı...

"Yazıklar olsun size," diyordu. "Bu yaştan sonra kapatın beni eve. Sonra siz, ana kız bildiğiniz yerlerde fink atın. Yağma yok. Bir gün bunların hesabını vereceksiniz!"

Kız kapının önünde dikilip kalmıştı. Ne yapacağını, nereye gideceğini düşünemiyordu. Babasının ellerini tutsa, özür dilese geç kaldığı için. Ama kötü bir şey... "Tanrım niçin böyle oldu babam." Selâmeti annesine sığınmakta buldu. Sinemaya gideceğini annesine haber vermişti. Ya neden...

Annesi, kaşıyla gözüyle "aldırma," diyordu. "Söylenir söylenir geçer..."

İlk fırtınadan sonra hava yatıştı. Adam çıktı odasından, evi kolaçan eder gibi bir iki kez aşağı yukarı dolaştı. Kızından su istedi, içti. Gazeteyi divanın üzerinden kaldırmalarını emretti, kaldırdılar. Sandalyeleri yerlerine koymalarını söyledi. Koydular. Bu ev zaten her zaman böyle dağınıktı.. Sonra ayakkabılarını istedi, elbiselerini, bastonunu.. Yemek yemeden gidecekti. Kızmıştı. Kadın yemek yemesi için üstelediyse de, istemedi. Hırsla kapıyı çekti çıktı.

En çok evin önündeki bu dar demiryolu geçitinden çekinirdi. Orayı geçti mi deniz yakındı. Bastonun yardımıyla kendisini asfalta dar attı. Karısıyla kızı pencereden izliyorlardı adamın gidişini.

Deniz sessizdi. Kıyı kanepelerinden birine oturunca, yalnız, kimsesiz daha iyi düşünebiliyordu.

Bazan her şey yaşanmaya değer gibi gelirdi insana. Çiçekleri koklardı. Denizin, gökyüzünün pırıltılarıyla avunur gibi olurdu. Gün olur bir kadına sarılır yatar, yıllar geçtikten sonra daha bir bıkkınlıkla kalkardı. Güneş, deniz bütün güzel şeyler her sabah insanlar tarafından yeniden kullanılmaya başlanırdı. Sonra anlardı insan. Artık inanmazdı geçici pırıltılara. Kentin sonsuz gürültüleri içinde oynaşan trenlerin, taksilerin, korkunç homurtulu araçların arasından atlayıp sıçrayarak bir deniz kıyısına koşardık. Biraz sonra yine can sıkıntısı karşılardı bizi. Yavaş yavaş belletilen bütün sınırlar daralır, bir köşeye kıstırırlardı insanı. Ondan sonra nefes almak yoktu. İnsan etinin verebildiği son gücü dikkatli kullanmalıydı. Yoksa bir sokağın ortasında yıkılıp kalmak vardı.

Belli güzel bir akşamdı. Ama kendisi için değil artık. Yaşayanlar için güzel günler, güzel akşamlar vardı. Biliyordu ki günün sonunda bir şeyler bitmişti. Günün sonunda biten neydi? Gençlik mi, istekler mi? Belki her şey...

Sonunda karısıyla kızının her akşam gittikleri gazinoya

uğramak için bastonuna direndi, karşı kaldırımı izleyerek gazinonun önüne kadar geldi. Pek o kadar kalabalık yoktu bu akşam. Gazinoda düğün filan da yoktu herhalde. Olsaydı işitirdi kahvede. Kapının önünde durdu, her zaman oturdukları masaya doğru yöneldi. Bastonu olmasa da bulabilirdi yerini. Yardıma gereksemesi yoktu sonuna kadar.

Babasının kapıda beklediğini gören kız kendisini karşılamak için davranmış, ama daha önce babasının bu yolda "kendisinin yardıma ihtiyacı olmadığını" bildiren ihtarları yüzünden gecikmişti.

Tam o sırada baba, önlerindeki masaya çarpmış, masanın üzerindeki ayran bardağını genç bir beyin üzerine boşaltmıştı.

Genç adamın: "Kör müsün?" diye çıkışmasına ters karşılık veren babanın imdadına kızı yetişti. Babayı kenara aldıktan sonra özür diledi genç adamdan. Utanarak, sıkılarak: "Gözüne perde indiği için emekli yaptılar babamı, hoşgörün." dedi.

Hayati Severoğlu

DAĞCI, Cengiz

S E V G İ L

Kızının adı Sevgil'di.

Onun adını bilmiyorum ama, Kazan şehrinden geldiği için Kazanski derlerdi kendisine. Kendisine demek doğru olmaz belki, çünkü köyün öteki insanlarıyla ilişiği hemen hiç yoktu; yalnız gördüğü iş üzerine konuşurlardı kendisiyle, konuşma da yolda, şöyle ayak-üstü geçerdi çoğun.

Kazanski köye o yılın sonlarına doğru taşındı ve mezarlık duvarı yanındaki eski eve yerleşti. Fakat, Kazanski yerleştikten sonra da, bu evde önemli denecek bir değişiklik göze çarpmıyordu. Eskisi gibi boş görünüyordu ev; mezarlığın sessizliğiyle kucaklaşmış, uyuyordu âdeta; yalnız arada sofa basamakları üstünde kızı duruyordu, ve -mezarlıktan kovulmuş da gene mezarlığı özlüyor gibi- öylesine sessizce mezarlığa bakıyordu. Kazanski'yse görünmüyordu ortalıkta. Babama saç ve sakallarını kestirmeye gelen adamlar sık sık ondan bahsediyorlardı:

"Eline para veremeyiz onun."

"İşi bitirsin önce, sonra alır parasını."

"Eline para geçerse durmaz köyde."

"Geçen gün şehirde görmüşler; gene sarhoş..."

"Su boruları iki hafta içinde getirilecek..."

"Kış bastırmadan kanallar kazılsa bari."

Bizim ev gibi, yeni üç ev kurulmuştu o yıl, başka üç ev de kurulmak üzereydi. Bu evlerde su yoktu. En yakın çeşme evlerin iki kilometre kadar uzağındaydı ve evlere su kova ve sakalarla taşınıyordu. Babam ve öteki ev sahipleri, baş-başa vermiş, uzun uzun konuşmuşlar ve evlerine su boruları getirtmeğe karar vermişler o yıl. O zamana dek köyde hiç kimsenin tanımadığı Kazanski bu işin ustasıymış. Fakat kendisini şehirde yakından tanıyanlar Kazanski'nin içkici olduğunu söylüyorlar ve ev sahiplerine adamın eline parayı ancak işi tamamladıktan sonra ödemelerini salık veriyorlardı.

Kanallar o yılın güzü kazılmağa başladı ama daha kış girmeden köyü müthiş bir soğuk bastırdı. Toprak dondu, kazılı kanallar buz kesildiler, kanalların kıyılarında paslı demir borular ise yığıldıkları yerlerde kala-kaldılar. Ev sahipleri ev-

lerinden çıkıp yola gidiyor, mezarlığın kuzey kıyısınca kazılı kanallara bakıp üzgün üzgün başlarını sallıyorlardı. Kazanski yoktu görünürde; ama soğuklar sürdükçe Kazanski'nin görünmesine bir gereksinme de yoktu.

Bir gün hava kararırdı, öğle üstü lâpa lâpa kar yağdı; ama uzun sürmedi kar - Güneyden önce hafif bir yel esti, estikçe hızlandı yel, sonra Güneyden esen ılık rüzgârlarla kar yağmura döndü ve yağdı sicim sicim akşam saatlerine dek. İkinci günün sabahı güneş çıktı, karları eritti.

Kazanski de hemen o gün göründü köyde. Boruları birbirine ekliyor, üstü-başı çamur içinde, kanallarda çalışıyordu. İkinci gün de, üçüncü gün de, dördüncü gün de Kazanski kanallardan çıkmadı, hep çalıştı. Babama saç ve sakallarını kestirmeğe gelen köylüler Kazanski'nin çalışkan ve usta bir kişi olduğunu söylüyorlardı.

Bir akşam, annem peşkire sarılı bir sahan tutuşturdu elime ve sahanı mezarlık duvarı yanındaki eve götürmemi emretti. Gittim.

Kuzey yeli mezarlık meşelerinin tepelerinde hışırdıyordu. Fakat soğuktan hoşlanıyordum. Hele sahanın sıcaklığını karnımın etleri üstünde hissettikçe mezarlık duvarı yanındaki evin az daha ötelerde bulunmasını ve sahanın sıcaklığını karnımın etlerinde duya duya daha uzaklara gitmeyi arzuluyordum. Ama ev yakındı. Avluda durunca, dolaplı ihtiyarın yoldan geçtiği gün gördüğüm, kızla karşılaştım. Kız, gene sofa basamakları üstünde durmuş, bana bakıyordu. Elleri az çıkık karnı üstüne kavuşmuştu. İri iriydi elleri. Uzun ama arık, arık ama canlı vücudu üstünde cansız gibi duruyordu elleri. Sofa basamakları önünde durmuş, ona bakıyordum. Bilmiyordum sanki nerde bulunduğumu - unutmuştum. Unutmuştum bu evi, niçin geldiğimi. Karnımın üstünde içi yemek dolu sahanı tutuyordum hâlâ. Ama sıcak mıydı sahan öncesi gibi değil miydi bilmiyordum - unutmuştum. Unutmuştum sahanı, unutmuştum mezarlığı, mezarlığın ihtiyar meşeleri tepelerinde hışırdayan soğuk yeli, soğuk sessiz mezar taşlarını, hattâ kendi evimizi ve Halideyi herşeyi unutmuştum; yalnız sofa basamakları üstünde duran kıza bakıyordum ve baktıkça onunla benim aramda bulunan derin, ama öylesine derin ve tılsımlarla dolu uçurumu böylesine hafif bir atlayışla atlayıp geçtiğimi ve gelip onun karşısında durduğuma şaşıyordum. Gözlerimi tekrar tekrar karnı üstünde tuttuğu ellerinden bacaklarına, bacaklarından ayaklarına, ayaklarından yüzüne götürüyordum - vücudunun her yeri ilgi çekiciydi ve öyle sessizce ve kımıldanmaksızın karşımda durdukça kıza daha da bakasım, belki ona yaklaşıp - ama okşamak için mi, bilmiyorum - vücudunun her

yerine elimi değdiresim, ellerini ellerime alıp ağırlıklarını, sertliklerini duyasım, sonra onları - belki yalnız benim bileceğim - gizli bir yere götürüp saklıyasım geliyordu.

Yalınayaktı kız. Soğukta az morarmıştı ayakları. Yer yer alaca lekeler beliriyordu ayaklarında. Ayaklarının başparmakları da olağanüstü büyüktüler, ama iğrenç değillerdi ve az çıkık karnına, karnı üstünde tuttuğu ellerine, sırtındaki ince entarisi altından beliren az ince bacaklarına - orantılı olmadığı halde - olağanüstü orantılı ve uygun görünüyorlardı.

Unutmuştum herşeyi: sahanı, kızın ellerini, onun morarmış ayaklarını, az çıkık karnını, evimizi, hattâ Halideyi. Düşüncelerim beni bırakmış, beni büsbütün terkedip gitmişlerdi ve şimdi bir zamanlarda kızın yürüdüğü ve ordan çıkıp yürüye yürüye buraya, bu mezarlık gölgesindeki eve geldiği yollarda, benim için müphem ama yeşil ve uzak ülkelerde, bozkırlarda, tılsımlı ormanlarda, donuk nehirlerde başıboş dolanıyorlardı. Kıza yaklaşmak, karnımın etleri üstünde tuttuğum sahanı kıza uzatmak... ama nasıl? Düşüncelerim hâlâ uzak biryerdeydiler, ve hürdüler.

Sonra güldü.

Kıza bakarken saçlarının kestane renginde olduğunu gördüm. Saçları uzundu. Dar alnının hemen yukarı yarımından başlıyordu saçları ve, gür ama dağınık dağınık, arkasına ve omuzbaşlarına düşüyorlardı. Güldüğü anda saçlarında, hele şakaklarını örten saçlarında bir ışıltı görür gibi oldum. Daha iyice bakınca saçlarındaki ışıltının ve yüzündeki tebessümün az açık dudakları arasındaki sakat, az kararmış iki dişine bağlı olduğunun farkına vardım. Dudakları bir an kapandı, yüzündeki gülümsemeler silindi, gene eski tavrını takındı; ama uzun sürmedi bu - tekrar güldü. Ve o anda adının Sevgil olduğunu hatırladım.

Adı Sevgil'di.

Başka türlü olamazdı ki. Sevgil en tabiî, en uygun bir ad idi onun için, çünkü güldüğünde sevimli bir gülüşle gülüyordu Sevgil.

O akşam sofaya çıkıp içi yemek dolu sahanı Sevgil'in eline tutuşturdum. Ne o konuştu, ne de ben - hemen evimize döndüm. Ama o akşamdan sonra Sevgil'i daha yakından tanımaya başladım. Sık sık yemek götürüyordum bu eve ve her gidişimde Sevgil'de daha önce görmediğim bir özellikle karşılaşıyordum. Çukura kaçık küçük gözlerinin rengini çok günler sonra gördüm. Gözlerinin rengi yeşildi açık yeşil. Elleri benim sandığım kadar büyük değillerdi ama ayakları eskiden gördüğümden çok daha büyüktüler. Yüzünün hastam-

sı beyazlığına rağmen omuzbaşları sağlamdı ve, hele vücudunun aşağı yarımında, olağanüstü bir güç beliriyordu.

Her akşam içi yemek dolu sahanı Sevgil'e götürmeyi arzuluyordum, ama annem her akşam vermiyordu sahanı.

Bir gün duvarları badanasız odanın penceresi dibinde durmuş, camdan mezarlığa bakıyordum. Soğuk bir gündü o gün. Yağmur çiseliyordu dışarda, ve mezarlıktaki meşeler renksiz sislere bürünmüşlerdi. Her yer sessiz sakindi. Ne bir kuş uçuyordu, ne Çubar havlıyordu; ölülerin dünyasıyle yaşıyanların dünyası bir araya dökülmüş, sessiz bir bütün dünya olmuştu sanki - yalnız az uzakta mezarlık duvarı görünüyordu belli-belirsiz sislerin içinden.

Derken Çubar havladı.

Bense mezarlığa bakıyordum. Tekrar havladı Çubar ve o anda mezarlık duvarı üstünde bir gölge ilişti gözüme. Hemen odadan çıkıp merdivenleri indim ve mezarlığa doğru koştum. Fakat mezarlık duvarı üstünde kimsecikler yoktu. Kulübeye bağlı Çubar, karnı üstüne uzanmış, kulakları dikik, mezarlığa bakıyordu.

Çubar ve ben hayli baktık oraya, ve, gözlerimize hiçbir şey ilişmeyince, Çubar kulübeye girdi, ben evimize.

Ertesi günün sabahı uyanınca, akşamı, sislerin içinden belli-belirsiz gözüken mezarlık duvarını, duvarda gözüme ilişen kişiyi, ve karnı üstüne uzanmış yatan Çubar'ı hatırladım ve hemen duvarları badanasız odaya gittim.

Dışarda güneşli bir gün başlıyordu. Mezarlıktaki meşelerin tepeleri ışıl ışıldı - ama hava soğuktu, ve Sevgil'lerin oturdukları evde soba yanıyordu. Bacadan çıkan kara ve kalın dumanları Kuzey yeli mezarlıktan yana sürüyordu. Hayli durdum pencerenin dibinde, mezarlığa baktım; ama gözüme kimseler ilişmedi. Sonra annemin sesini duydum. Odadan çıkıyordum ki, kapı açıldı ve, kapı arasında durmuş annem, öfkeli bir sesle niçin duvarları badanasız odada durduğumu, nereye baktığımı ve neyi beklediğimi sordu. Ses etmedim. Annem aynı soruları aynı öfkeli sesiyle tekrarladı. Annemin bu soruları üzerine düşünmüyordum, ama onun sesinde benim ömrümle - belki ilerde yaşayacağım ömrümle - ilgili birşey gizlendiğini hissediyordum.

Sessizce odadan çıktım.

Çayımı içip tekrar koridorda durduğum zaman gün hayli ilerlemiş olacaktı ki, aynalı odanın kapısı yanındaki askıda babama saç ve sakallarını kestirmeye gelmiş adamların palto ve kalpaklarını gördüm. Fakat yağmurlu günlerde koridorun ucunda duran kaloşların bıraktıkları etkiye benzer bir etki bırakmıyorlardı üzerime askıdaki paltolar - boş ve cansız-

lardı. Duvarları badanasız odaya giriyordum ki, annemin sorularını hatırladım. Niçin o odaya gidiyordum? Nereye bakıyordum? Neyi bekliyordum?

İçime ağır bir eziklik çöktü. Ağlayasım geldi. Ama o anda Çubar'ı hatırladım ve merdiveni inip kulübenin yanında durdum.

Çubar, büzülmüş, uyuyordu. "Pilibaşı" verandası yanında, iki at koşulu, bir fayton duruyordu. Sağda, üzüm bağı içindeki, amcamın evinde de ateş yanıyordu; ama görünürde kimseler yoktu. "Pilibaşı" yanındaki paytonu merak ediyordum. Fayton hayli zamandan beri orada duruyordu galiba; atlar kafalarını yere indirmiş, uzun kuyruklarını sağa sola atıp, yem yiyorlardı. Soğuk artmıştı, Kuzey yeli daha kuru ve şiddetli esiyordu ve havada hızla uçuşan tek-tük kar lâpalarından biri arada yüzüme konuyor, burnumun ya da şakağımın üstünde eriyordu. Üşüyordum. Rüzgâr ellerimi, kulaklarımı ısırıyordu, pantalonumun paçalarından sokulup etlerime diken diken batıyordu. Mezarlık yöndeki evin bacasından çıkan dumanlar görünmüyorlardı artık; meşelerin tepeleri de görünmüyordu, yalnız bir uğultu geliyordu ordan sürekli ve derin, mezarlarında yatan ölüler dirilmişler de ağlıyorlar gibi.

Merdivenlere doğru yürümüştüm ki, "Pilibaşı" önünde duran faytonun yanında bir adam ilişti gözüme, ve durdum. Adam, faytoncuydu herhalde, atların dizginlerini yokladı, faytona çıktı, indi, sonra eve girdi ve çok geçmeden omuzu üstünde kocaman bir valizle döndü. Faytoncunun ardından iki kişi daha çıktı evden; sonra bir kız. Sırtlarında kürkleri vardı, başlarında kalpakları. Üçü faytona yerleştiler ve faytoncu atları sürdü.

Fayton yabani badem ağacının ötesindeki toprak yolu geçti, sola döndü ve mezarlık kıyısınca ilerleyip şoseye çıktı. Faytona bakarken Sevgil'i gördüm. Sevgil, mezarlık duvarı üstünde durmuş, benim gibi, o da faytona bakıyordu. Şosede durunca fayton Yalta istikametine doğruldu, ve, Sevgil, faytonla ilgisini kesmiş olacaktı ki, duvardan mezarlığa atladı.

Birden Sevgil'e doğru koştum.

Duvarı tırmanıp mezarlığa indiğim zaman Sevgil'i göreceğimi sandımdı ya, yanılmışım. Görünürde yoktu Sevgil. Mezarlık süt limandı. Oysa demincek, Çubar'ın kulübesi yanında dururken, kulaklarıma gelen uğultu hâlâ yakında bir yerdeydi ama, şimdi, benimle de mezarlıkla da ilgisizdi. Ama dinliyordum. Eski kabirlerin yosun tutmuş, bir yana eğik taşlarının da benimle birlikte uğultuyu dinlediklerini hissediyordum. Sevgil yoktu görünürde. Düşünemiyordum da Sevgil'i. Evimizi de düşünemiyordum. Evimizin binlerce kilometre uzağın-

daydım sanki. Ben de bir ölüydüm sanki. Mezarlarında yatan ölülerden biriydim sanki. Onlar gibi ben de ölüydüm ama yürüyen, gören, uğultuyu duyan bir ölü; mezarlığın sessizliği içinde tedirgin bir ölü. Hafızamdan silinmişti Sevgil. Eski mezarlar arasında yürürken, nedense, üzüm bağı içindeki evin pencere camından gördüğüm kemanlı adamla karşılaşacağımı sanıyordum. Fakat kimseler yoktu burada. Burası sadece bir mezarlıktı; bir zamanlar hayatta yaşamış, sonra, nedense, ölmüş ve toprağa gömülmüş insanların yattıkları bir yerdi burası. İhtiyar, kocaman meşeler vardı burada. Rüzgâr bu meşelerin tepelerinde uğulduyordu. Kuru bir dal kırılıyordu arada; bir karga gaklıyordu kuru ve acıklı, ve kanatlarını çarpıp mezarların üzerinden ötelere uçuyordu ve ötelerde, kazılı tarlaya konarak gagasıyla toprağı deşiyordu. Unutuyordum mezarlığı. Soğuk, sessiz, yosun tutmuş mezar taşlarını unutuyordum; uğultuyu unutuyordum ve içimde bir yerde kargayla aramda bir yakınlık hissediyordum. Ama çok geçmeden karga kanatlarını çarpıp tekrar uçuyordu ve karga gözden kaybolunca mezarlığın tılsımlı sessizliği içinde, ben gene tedirgin, rüzgârı dinliyordum.

Derken aşağıda, mezarlığın kıyısından bir ses geldi kulağıma. Sesten yana döndüm. Önce kimseyi göremedim. Tekrar duyuldu ses . İyice bakınca mezarlığın Güney duvarı dibinde Sevgil'i gördüm, ve birden ona doğru koştum.

Sevgil, rüzgârın kırıp yere düşürdüğü kuru dalları topluyor, duvar dibine yığıyordu. Önce benimle ilgilenmedi. Fakat yaklaşıp yanında durunca duvar dibindeki çıralara gözünün ucuyla baktı, ve gülümsedi. Gülümsemesinden, konuşmak, bana birşeyler söylemek istediği âşikârdı. Ama konuşmadı. Eğilip kuru dalları kaldırdı, ve bana bakmaksızın duvar dibince yürüdü. İçimde bir kırıklık hissettim. Fakat üç-beş adım uzaklaşınca durdu Sevgil, dönüp bana baktı, tekrar güldü; ve o anda içimdeki kırıklık dağılıverdi. Duvar dibinde kalmış birkaç dalı kaldırdığım gibi Sevgil'e doğru koştum.

Sevgil'in sırtında, her günkü gibi, eski bir entari vardı. Entarisi dizlerini henüz örtebiliyordu. Ayakları yalındı. Soğukta fazla morarmışlardı ayakları. Yer yer alaca lekeler beliriyordu ayaklarında. Ama tatlı bir bakışla yüzüme bakıyor, gülümsüyordu.

Yokuşu tırmandık.

Mezarlık duvarı üzerinden eski evin damı görünüyordu şimdi. Rüzgâr az hafiflemişti ama hâlâ Kuzeyden esiyordu ve soğuk bir bıçak gibi kesiyordu. Sevgil durdu. Az ötedeki eski evin damına baktı, sonra gözlerini yüzüme çevirdi, gene gülümsedi, ve kolları arasında taşıdığı kuru dalları duvar dibi-

ne bıraktı. Şimdi, belki ilk defa Sevgil'i kendime yakın hissettim.

Duvar dibine bıraktığı kuru dalların üstüne oturdu Sevgil, kollarıyla dizlerini doladı, gözlerini kendi ayakları uçlarına indirdi. Yok, çirkin değildi onun ayakları - tıpa-tıp benim ayaklarım gibiydi - yalnız onunkiler üşümüştü. Çubar'ın ayakları da üşür müydü? Sevgil biliyordur belki. Ama Sevgil şikâyet etmiyordu soğuktan. Çubar da şikâyet etmiyor ayaklarının üşüyüşünden. Sevgil... Oturuyordu öyle sessiz sakin, tüm kaygılarından soyunuk, yüzünde yalnız hafif bir gülümseme, bana bakıyordu - bense onun göğermiş ayaklarına, iri dizlerine, ince entarisi altından beliren sağlam kaslarına bakıyordum ve bakarken onun az gerili bacakları altından başlayıp taşları yosun tutmuş mezarlar arasından geçerek ilerimde bir yol uzadığını görüyordum. Bizim hayat yolumuzdu bu yol. Sevgil ve ben bu yolda yürüyecektik. Bu yolda yürürken içleri ılıcık yeni kaloşlar geçirecektik ayaklarımıza; ihtiyar adamlar göğüslerinde taşıdıkları müzik dolapların madenî kollarını çevireceklerdi bu yolda; urbaları ışıl ışıl minicik bebekler sekerek bize türküler söyleyeceklerdi bu yolda - öyle sanıyordum ben.

Ya Sevgil?

Sevgil, ayak parmaklarını donuk toprağa batırmak istermişcesine, öylesine güçlü basıyordu yere. Yüzündeki gülümseme de yoktu artık. Şakaklarındaki ak tüyleri diken dikendi; gözleri süzülmüştü; az yorgundular.

Fakat Sevgil'in bu hali uzun sürmedi. İki elini birden entarisi altında iki bacağı arasına sokuşturdu, ve silkindi. Güldüğü anda yalnız dalgınlığını değil üstündeki yorgunluğu da silkeleyip attığını anladım. İki eli hâlâ kısılı iki bacağı arasındaydı, ve gülüyordu.

İkimiz arasındaki konuşmanın nasıl ve neden başladığını şimdi iyice hatırlamıyorum ama, Sevgil babasını ve babasıyla ilgili birçok şeyler anlattı bana o gün.

"Rakı içer de içkici Kazanski derler burada babama. Ben küçük bir yavruymuşken öldü annem. Babam ve ben küçük bir çadırda kalakaldık annem ölünce. Çünkü annem varlıklı bir kişinin yanında hizmet görürmüş, varlıklı bayın çocuklarına dikiş dikermiş. Annem ölünce varlıklı bay bizi sokağa atıverdi, artık gereğiniz yok diye. İyi bir kişiymiş benim babam annem hayattayken, ama gene iyi bir kişidir benim babam..."

Sevgil konuşuyordu.

"Geçen yıl beni şehirde lokantaya götürdü, tatlı yedirdi bana babam. Ayıkken ağlar. Ben de ağlarım babamla birlik-

te. Ama babam daha çok ağlar. Babam evde yokken ben sofada otururum, yoldan geçen adamlara bakarım. Az daha büyüyünce bir koca bulacağım. İsterim kocam güçlü olsun, elleri bilekleri kalın kalın olsun; ayakkabı alsın bana isterim. Ama isterim kocam da babam gibi fakir olsun. Çünkü Kuzeyde işçiler başkaldırdılar, zenginlerin mallarını ellerinden alıp fakirlere veriyorlar. Öldürüyorlar zenginleri. Zengin kişi kalmayacak artık dünyada... öldürecekler işçiler tümünü."

Sevgil konuşuyordu.

Görüyordum: Kuzey'de, uzak biryerde, insanlar ölüyorlardı. Ama niçin? Sevgil, işçiler başkaldırdılar, diyordu. Tüm fakirler ayaklarına kaloş geçirecekler, diyordu. Bu, iyi. İyi şeyler söylüyordu Sevgil. Mor mordu ayakları Sevgil'in. O da kaloş geçirecekti ayaklarına bir gün. Ama şimdi Kuzey yeli bıçak gibi kesiyordu. Rüzgâr uğulduyordu acı acı. İhtiyar meşeler olanca güçleriyle Kuzey rüzgârına göğüs geriyorlardı yalnız eski mezarlar susuyorlardı. Bıçak gibi kesiyordu Kuzey rüzgârı. Mor mordu ayakları Sevgil'in. Ayakları üstünde ak tüyleri diken dikendi - ama konuşuyordu; ama gülüyordu; ama gözleri ışıl ışıldı; iki eliyle bileklerimi kavrayıp ellerimi havaya kaldırıyordu ve ellerimi bayrak bayrak sallayıp türkü söylüyordu Sevgil:

Haydin, ileri çalışan halk!
Dikelim al bayrağı barikadlara!..

Haydin!

Hava kararıyordu. Rüzgâr daha bir acıklı uluyordu. Ama eski mezarlar susuyorlardı. Sevgil de susuyordu yavaş yavaş. Mezarlık meşeleri arasında görünen kazılı topraklar gözden siliniyorlardı. Kargalar yoktular. Zavallı kargalar!... Yok oluvermişlerdi birden. Ama her şey yok oluyordu: evler çöküyorlardı, yollar siliniyorlardı, rüzgâr susuyordu, meşeler donuyorlardı, yeryüzüne sakin ve beyaz bir ölüm çöküyordu; bir tek mezarlık kalıyordu gözlerimiz önünde, bir de biz - ben ve Sevgil.

Sevgil yüzüme bakıyordu. Gülüyordu Sevgil. Rüzgâr dinmişti. Ama soğuk artmıştı. Üşüyor muydu ayakları Sevgil'in?

— Üşüyor elbet, diyordu Sevgil.

— Yok mu kaloşun, ayağına geçiresin? diye soruyordum.

— Yok, diyordu Sevgil.

Yok, diyordu, yok!

— Ne yapacaksın öyleyse?

— Bilmem.

— Baban almaz mı kaloş sana?

— Yok.

— Ama hiç mi almaz?

— Hiç.
— Donmaz mı ayakların?
— Donmaz.
— Ya donarsa?
Donmaz, diyor Sevgil, ve gülüyor.

Sonra, yüzündeki gülümseme hafif bir kızartıyla örtülü, entarisinin eteklerini göğsüne kaldırdığı gibi yere çömeliyor. İşiyor Sevgil. Acayip bir işemesi var Sevgil'in. Şırıl şırıl fışkırıyor sidik bacakları arasından. Donuk topraktan ılıcık bir koku vuruyor yüzüme. Sonra doğruluyor, entarisinin etekleri hâlâ böğrüne kalkık, ikimiz arasındaki sidik birikintisi üstünde duruyor.

O anda çevremde her şey olağanüstü bir aydınlıkla ışıldıyor. Kafamın içinde de billûr bir aydınlık beliriyor. Öncesinden daha iyi görüyorum Sevgil'i. Sevgil'in oturdukları evi, kendi evimizi, mezarlığın Kuzey kıyısınca geçen yolu öncesinden daha iyi görüyorum. Oysa lâpa lâpa kar yağıyor. Birden büyümüş gibiyim. Güçlüyüm. Üstümde olağanüstü bir çeviklik duyuyorum. Ama bu aydınlık, bu çeviklik, bu güç Sevgil ile geliyor bana, Sevgil'e bağlı. Sevgilsiz...

Sevgil'e fakir insanlardan biri olduğumu belirtmek istediğim için mi yoksa sünnetli yerimi göstermek için mi, bilmiyorum, pantalonumun düğmelerini çözüp onun işediği yere işiyorum, ve, ayaklarımdan ayakkabılarımı çıkarıp, tıpkı Sevgil gibi, ikimiz arasındaki sidik birikintisi üstünde duruyorum. Ayaklarımın dibindeki sidik birikintisinden gelen sıcaklıkla bütün vücudumdan hoş bir ürperti geçiyor. Ben de gülüyorum. Ama Sevgil...

Sevgil gülmüyor artık. Yüzündeki deminki kızarıntı tamamen silinmiş. Yüzünde uçuk, hastamsı bir renk var. Az sönük, biraz da ürkek gözleriyle sünnetli yerime bakıyor. Ama hep öyle uzak, ama hep öyle dalgın, kendinin olmayan bir bakışla. Sonra az daha yaklaşıp iki eliyle belimi kavrıyor, beni kendine çekiyor Sevgil. Karnımın üstünde onun az çıkık karnının sıcaklığını hissediyorum. İkimiz yere yıkılıyoruz. Sevgil bana kendisi üzerine yatmamı, kadınla erkeğin böylece sevişiklerini, ve, dudaklarını öpmemi söylüyor. Öpmek istiyorum. Ama yok. Soğukta göğermiş dudakları arasından ekşice, az iğrenç bir koku vuruyor yüzüme. Alnında, şakakları üstünde sinekler yüzlerce, binlerce pislikler bırakmışlar sanki. Küçük burnunun hayvanca gerili büyük delikleri var. Öpmüyorum Sevgil'in dudaklarını. Yüzüne bakmayı tercih ediyorum. Çünkü yüzü daha ilginç Sevgil'in. Çirkin ama ilginç. Yüzüne bak-

tıkça onun çirkinliği beni daha güçlü ve azimli ediyor. Sevgil'e her şeyi, ama her şeyi yapabilirim. İstersem döverim de. Çünkü Sevgil çirkin. Çünkü Sevgil'in babası içkici; rakı içmediği zamanlarda kazılı kanallarda çalışıyor. Çünkü Sevgil yalınayak; ayaklarını kendi sidiği içinde ısıtıyor. Çünkü ben Sevgil'e yemek götürüyorum sahan içinde. Ömrü boyunca ayaklarına ayakkabı geçirmeli Sevgil. İstersem...

İçimden garip bir titreme geçti birden. Mezarlık, ihtiyar meşeler derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Lâpa lâpa kar yağıyordu. İçimde biryerde, mezarların, mezarlarda yatan ölülerin bana baktıklarını, sessizlik içinde beni dinlediklerini hisseder gibi oluyordum. Sevgil'e baktım. Sevgil de ölmüş gibiydi. Gözleri az büyümüşlerdi. Yüzünün rengi öncesinden daha silikti. Sağ elinin bir tek parmağı şakağında, açık gözleriyle havada uçuşan karlara bakıyordu.

Ama kar lâpalarından başka bir şeyi gören bir hali vardı Sevgil'in. Neyi? Bilmiyorum. Bilmiyorum ama onun sessizliği de, mezarlığın sessizliği gibi, ağır ve yorucuydu. Niçin konuşmuyordu Sevgil? Neden bakmıyordu bana? Havada uçuşan karlarda neyi görüyordu Sevgil? Barikadlarda dalgalanan al bayrakları mı? Öldüren işçileri, ayakları kaloşlu, sırtları mantolu fakirleri mi görüyordu? Ya mezarlık duvarı üstüme yıkılıverse şu anda? Sevgil kaçardı. Çünkü yalınayaktı Sevgil. Ya ben? Ayakkabılarımı bırakıp nasıl kaçardım ben?

Gene garip bir titreme geçti içimden. Kulaklarımda bir uğultu vardı. Ama mezarlık, meşeler, ve Sevgil sağır sessizliklerinde devam ediyorlardı ve sessizlik uzadıkça havayı dolduran kar lâpaları altında mezarlık da Sevgil de benim ruhumdan ayrılıp benimle ilgisiz uzak bir dünyaya çekiliyorlardı.

O gün Sevgil'den nasıl ayrıldığımı şimdi hatırlamıyorum. Duvar dibinde duran ayakkabılarımı da hatırlamıyorum. Yalnız karları hatırlıyorum. Havayı kar lâpaları doldurmuştu. Ağır adımlarla, ve yorgun, evimize doğru adımlıyordum. Sevgil in oturduğu ev arkada kalmıştı; görünmüyordu. Yürüdükçe daha yorgun oluyordum. Soluğum kesiliyordu. Gittikçe bıklaşıyordu kar. Ama evimiz henüz ötedeydi. Ya evimize varmadan kar boynumun uzunluğunu aşarsaydı? Dizlerimdeki kesikliğin bütün vücuduma dağıldığını hissediyordum. Yıkılıyordum arada. Kalkıp soluğumla parmaklarımı, ellerimi ısıtıyordum; sonra etrafı dinliyordum. Ama etraf ölüydü sanki. Çubar'ı dinliyordum. Çıt gelmiyordu evimizden. Yalnız kar yağıyordu, sessiz ve sakin. Oysa evimiz bir çığrım ötedeydi. Neden susuyordu Çubar? Çubar da ölü müydü yoksa? Karların içinden kulübeyi görür gibi oluyordum. Ama Çubar yoktu. Bu sabah görmüş müydüm Çubar'ı? Hayır; görmedimdi gali-

ba. Dün de görmedimdi. Önceki gün de görmedimdi. Belki hiç görmedimdi Çubar'ı. Oysa kulübe ordaydı ve, hiç görmediğim halde, kulübenin Çubar adında bir itle ilgili olduğunu biliyordum. Ama Çubar yoktu, ve Çubar'ı görmediğimden olacaktı ki, kulübenin yanından kayıtsızca geçerek merdivenin ucunda durdum.

Merdivenin basamakları karlarla yüklüydü. Merdivenin öteki ucunda ahşap balkon vardı. Ama balkon olağanüstü yüksekte idi; öylesine yüksekte ki, merdivenin ucunda duruyor, basamakları çıkmaya cesaret edemiyordum.

Basamaklara bakarken teyzemin evi gerisindeki kiliseyi ve kiliseye yükselen taş basamakları hatırladım birden. İçimden ılık bir ürperti geçti. Halideyle çıkmıştık o taş basamakları. Kör bir dilenciyle konuşmuştu Halide o gün. Hâlâ o kör dilenciyle konuşuyordu Halide belki, ve ben, şimdi basamakları çıkmaya başlarsaydım, yüksekte biryerde Halide'yle buluşurdum belki.

Bu hissin verdiği güçle merdiveni çıkmaya başladım.

Ahşap balkon olağanüstü yüksekte idi. Ama ben basamakları çıkıyordum. Çıkmam gerekiyordu. Oraya çıkmağa mecburdum. Halide bekliyordu beni orda. Oraya çıkınca alaca bir ışık dünyamı ışıldatacaktı. Uzak bir yerdi orası. Gözlerimden uzak. Gök katı altında bir yerdi orası. Ama çıkmalıydım oraya. Çıkmağa mecburdum. Ve çıkıyordum. Çıkıyordum, çıkıyordum, çıkıyordum. Az daha. Biraz daha... Halide... Kör dilenci... Alaca ışık... Yoktu Halide görünürde. Kapkaraydı her yer. Yalnız yüksekte yüksekte, gök katı altında bir yerde, yıldızlar ışıldıyordu ve balkonun ucunda bir kadın durmuş, şaşkın gözleriyle bana bakıyordu. Sırtında eski bir mintan vardı kadının. Saçları karmakarışıktı, ve ipnotize edilmişcesine, şaşkın gözleriyle hep bana bakıyordu. Kimdi bu kadın? Cadıydı belki. Beni bekliyordu. Balkona çıkınca beni eski mintanının eteklerine alacaktı, beni uzak, uzak ama ışıltılı bir yere götürecekti. Sonra gene her yer karardı, ve kadın da balkon da gözlerimden silindi, yok oldular.

Kar yağıyordu hâlâ. Pencere camları ak karlarla örtülüydü. Camların ötesinde, benim daha önce bildiğim dünya yoktu artık; kar dünyası kalmıştı yalnız. Odanın orta yerinde saç soba yanıyordu. Oda küçük ve dardı. Sobanın kapağından taşan sarımsı ışıklar odanın badanalı duvarlarında titreşiyorlardı. Lâmba yanıyordu başımın ucunda. Ama ışığı kısılmıştı lâmbanın, ve tavanda belli-belirsiz ama yakın bir gökyüzü beliriyordu. Kapı açılıyordu arada, alnımda soğuk bir el hissediyordum arada; yüzümde, şakağım üstünde ılık bir üfürük duyuyordum. Bazan oda anlıden kararıyordu, ve üzerimde belli-

belirsiz küçük gökyüzü kalıyordu yalnız. Ama uzun sürmüyordu bu. Duvarda tekrar ışıklar beliriyordu. Işık sütunları keskin çizgilerle tavana yükseliyorlardı. Işık sütunları arasından dumanlar fışkırıyordu. Sonra sütunlar siliniyorlardı ve fışkıran dumanlar kaynaşıp birbirlerine geçiyorlardı. Cehennem kazanlarıydı bunlar. Kesik bacaklar görüyordum; kollar, kafalar, parça parça gövdeler görüyordum dumanlar içinde. Sevgil koşuyordu arada sütunlar arasından, elinde al bayrak; ve Sevgil in ardından saf saf, sıra sıra dizili kaloşlar geçiyorlardı gözlerimin önünden. Sonra sabah oluyordu. Ama görünmüyordu hiçbir yer. Ap-ak bir dünya yüklenmişti pencere camlarına. Akşamlar geliyordu sessiz sessiz, geceler ak pencereleri ve beni örtüyorlardı sabaha dek, ama gün ışıyınca gene camlara yüklü ak karlarla kalıyordum tek başıma ve pencere camlarındaki karlar da ben de donuyorduk gün boyunca, unutulmuş sızısız ölümler gibi.

Güleyman Günay

DURU, Bilgesu

DELİNİN BİRİ

(Adam gidersin dememişti)

İç boşlukları büyüdü kızın. Tutunacak yer aradı. Çevresi de boştu. Dolu boşlukları düşündü kız. Olduğu yere çöküverdi. Toprak üstüne üstüne yürüdü. Taşlar dizlerine batıyordu. Canını acıtıyordu. Dua etmek istedi. Birkaç yabansı kelime sıraladı aklınca. Beğenmedi. Tanrıya kendi dilinden seslendi. "Anlıyamazki.." dedi sonra. Duyardı ya.. Anlar mıydı bakalım?.. Gene o yabansı kelimeler geldi aklına. Canı sıkıldı. "Anlamazsan anlama be" dedi. Sanki o anlıyor muydu. Bir kozalak aldı kabarık toprağın üzerinden. Kozalağın ayırımlarını saydı. Tam 13 taneydi. Kabarık topraklara baktı yığınla. Yağmur yağıyordu. Karşıdan adalar gözüküyordu ıslak ıslak. "Amma da keyifli yerleri ha" dedi. Kalktı Allahaısmarladık demek istedi ya nasılsa güle güle diyeni olmayacaktı. Vazgeçti. Boşlukları küçüldü biraz... Caddeye sığdı kız. Arabaların, insanların arasına katıştı. Bir vitrinde kendini seyretti. Sonra bir tükürük attı yere. Utanmak geçti aklından, ama boş verdi. Sorsalar derdi ki, yere değil kendime tükürdüm. Ama kimse sormadı... Gidecek yer düşündü. Bitimsiz bir yol özledi, dönüşsüz gitmek... Oysa her durağın sonunda bir başkasına varıyordu otobüs. Tükenmiyordu duraklar. Tükense de geri dönüyordu başladığı yere doğru. Biletçi "bilet" diyordu. Yeniden bilet alıyordu kız.

Tükenmiyen durakların birinde indi. "Mestlerini sevim anam" dedi bir adam. Kız çizmelerini çıkartıp adama verdi. "Al lan sev" dedi. Adam şaşırdı. Aptal aptal yürüdü önünde. Bir gazete aldı kız... Baş sahifede evrenin dırdırını yansıtan tüm bölümlere küfretti. "Yiyin yamyamlar, yiyin de bitirin birbirinizi" dedi. Yanında oturan kadın kıpırdandı. "Bir şey mi dediniz?" diye sordu. Kız, "hiç" dedi. "Yesinler" dedim. Kadın anlamadı. Başını denizden yana çevirdi. İskele konmadan atladı birileri. Sonra koşup çıktılar. Biri bir düşseydi... Kız gözlerini kapattı. Vapurla iskelenin arasında sıkışan lâstiklerin sesini dinledi. Dişlerini sıktı. İyice duyabilmek için gözlerini yumdu. Lâstikler adam oldu. Zayıf, incecik, yusyuvarlak kara-kırmızı bir adam. Deniz yuttu adamı. Kız sevindi. Adam denizin olmuştu. Hiç kimsenin değil. Kendisinin bile. Deniz yutmuştu onu. "Oh" dedi tekrar. Sonra kalktı. İnsanların peşine takıldı. İnerken adamın düştüğü yere baktı.

Lâstikler eskimiştî... Gözleri bile yaşarmadı. Elindeki gazeteyi suya fırlattı. Adamın gittiği yere. Deniz görünmez olmuştu.

Tükenmez durakların birinde eve vardı kız. O adam açtı kapıyı.

"Sen ölmedin mi?" dedi. Adam cevaplamadı. Kenara çekildi. Kız girdi... "Niye geldin" diye soramadı adam. İkisi de bir başka köşeye oturdu. Aralarında karanlık vardı. Bir de susku. Kız dayanamadı.

"Konuşsana" dedi.

"Ne konuşayım?" dedi adam.

Gene sustular.

Kız, "Gideyim bari" dedi.

"Gidersin" dedi adam.

Oturdu...

"Gidiyormuşsun öyle mi?" dedi kız.

Adam sustu.

"Söylesene be" dedi kız.

"Gidiyorum.. ne olacak?" dedi adam.

"Hiç gidersin tabi.. Ne olacak. Sen benim neyimsin ki? Babamı mısın? Kardeşim misin? Sevgilim misin? Hiçbiri... Gidersin tabi... Niye gidemiyecek mişsin... Gidersin... gidersin... git.. git.. git.. bir daha da dönme. Evrenin tüm güzellikleri seni bir daha döndürmesin buraya.. Orada mutluluğun gök yüzüne erişsin.. Git nolursun git.. Bir daha da dönme."

Kız ağladı. Adam sustu.

"Neyimsin ki" dedi kız yeniden.... "Gidersin tabi. Dilediğin yere git. Seni durduramam ki.."

"Ağlama" dedi adam.

Kız "Ağlamıyorum ki" dedi.

Söyleyemediklerini akıttı içine.

"Çabuk dönerim" dedi adam.

"Bana ne be" dedi kız... "Dönüşün başkaları için... Sen benim neyimsin ki? Cehennemin dibine git."

"Benden istediğin ne?" dedi adam.

Kız hiç aklına getirmemişti bu soruyu? Ondan istediğini bir bilseydi. Yanında olmak diyemezdi. O, neyiydi ki? Babası mı? Kardeşi mi? Sevgilisi mi? Hiçbiri. Hırsı neyeydi, kimeydi bilmiyordu. Bir bilseydi...

"Ben gidiyorum" dedi kız.

"Gidersin" demedi bu kez adam. Sustu. Kız kalktı. Ayakları ağırlaşmıştı. Kaldıramıyordu. "Gidersin.." dememişti adam. "Ben gidiyorum" dedi yeniden kız. Kapı kapandı ardında. "Ben gidiyorum" diye bağırmak istedi caddede. Ayak sesleri bekledi koşan. Adam "gidersin" dememişti.

ERUZ, Nahit

BAŞKA DÜNYANIN İNŞANLARI

Bir ikindi üzeri, şehrin ovaya bakan tarafından geçenler, asfalt yolun iki yanına birtakım insanların gelip yerleştiğini gördüler. Getirdikleri çulları toprak üzerine serip orada konaklayan bu insanlar pek uzaklardan gelmemişlerdi. Ama çok uzak, çok eski yılların insanları gibiydiler. Çocuklar yalınayak, üstlerinde birer entari, saçlar hiç tarak görmemişçesine karışık. Kadınları ile erkekleri de çocuklardan pek farklı değildi. Hele kadınların yüzlerindeki ve ellerindeki döğmeler, bu insanların çok eski yılların kalıntıları olduklarının belirtileriydi. Her yılın bu aylarında aynı insanlar değilse bile aynı tipteki insanlar buraya gelip yerleşirler. ovanın bembeyaz yumuşacık ürününü toplayıncaya kadar kalırlardı. Bu şehrin, bu ovanın sakinlerince yabancı sayılmazdı onlar. Ama uzaktan gelmiş kişiler için öyle değildi. Hele İstanbulundan, Ankarasından ayrılmayan kişiler için tamamen yabancı idiler.

Güneş gören yerleri karaya yakın yanıklıkta, ayakları çıplak insanlar geldikleri ikindi üzeri hemen hazırlığa başladılar. Etekleri yerlere kadar uzanan kadınlar yol kenarındaki çalıyı çırpıyı, pisliği süpürürken çocuklar da tenekelerle coşmeden su taşıdılar. Önce öbek öbek oturan kadınlar, erkekler, çocuklar, yerler süpürülüp sulanınca aile aile ayrıldılar. Herkes temizlediği yere insan boyu kadar kazıklar çakıp üzerlerini birer örtü ile kapadılar. Her aile kalabalığının bir tek çadırcık altına sığmasına imkân yoktu ama başkaca çadır da kurmamışlardı.

Kadınlar, kızlar yeri temizleyip çadırımsı şeyleri kurarlarken erkekler onlara hiç karışmadılar. Duvar kenarına bağdaş kurup oturdular. Hiç konuşmadan gözleriyle yapılanları takip ettiler. Bazan da yoldan geçenlere anlamsız anlamsız baktılar. Hiç konuşmadan, hiç gülmeden saatler geçti.

Şehrin öte yamacında güneş kaybolup da hava kararmaya başlayınca hiç konuşmayan, hiç gülmeyen erkeklerden biri: "lan Hüsseyn ocağı kurdun mu" diye bağırdı. Altı yedi yaşlarındaki çocuk oturduğu yerden, büyümüş bir kişi gibi "yok" dedi, "kurmadım, biraz dinleneyim de kurarım." Erkek

bu kez daha öfkeli bağırdı: "Kalk ulan! Ne yaptın da yoruldun kı.. Kız Elif sen de biraz çıdırgı topla."

Hüseyin ile Elif her biyana dağılıp taş ve çıdırgı toplamaya başladılar. Hüseyin zorla taşıdığı koca taşları anasının önüne bıraktı "getirdim ana" dedi, "ocak taşlarını getirdim". Anası taşları karşılıklı yerleştirip üzerine de ufak siyah sacı koydu. Biraz sonra da Elifin alacakaranlık içinden getirdiği kucak dolusu ot ve çıdırgıyı sacın altına sürüp ateşlediler. Elif ile Hüseyin ocağın dibine çömelip, analarının pişirdiği ekmeği seyre koyuldular. Çıtır çıtır yanan otların alevi etrafı aydınlatınca, Hüseyin sacın üstündeki ekmeğe iştahla baktı. Pişmiş taze ekmeğin kokusu burnuna gelince bir iki yutkundu, sonra anasının sac üzerinden ekmeği almasını bekledi. Eliften daha küçük olan Hüseyin açlığa onun kadar dayanamazdı. İlk pişen ekmeğin ucundan yapıştı, "ana biraz koparıyım mı" dedi. Anası Hüseyinin eline bişirgeçle vurup "patladın mı" dedi, "bekle bele biraz." Hüseyin suçlu imiş gibi başını önüne eğip çıplak ayaklarına baktı. Hiç sesini çıkarmadı. Ağlıyamadı da. Ağlarsa, ekmek sacının etrafından yükselen alevde görülür sandı. Uzun zaman, pişen öteki ekmeklere de bakamadan, başı eğik, ayak parmaklarını oynattı durdu.

Biraz sonra karanlık içinden hiç konuşmayan, hiç gülmeyen insanlardan bir ses daha yükseldi: "n'oldu kız, daha bi ekmeği bişiremedin mi?" Elifin anası bir yandan ocağa çıdırgı sürerken bir yandan da deminki soruyu cevapladı: "az kaldı, şimdi biter." Bu söze, soran adamdan çok küçük Hüseyin sevindi. O sevinçle bir daha yutkundu.

Hüseyinlerde ekmek pişirildiği gibi aynı zamanda öteki ailelerde de pişiriliyordu. Taze ekmekler pişecek, akşam yemeği yenecek ve hemen yatılacaktı. Ekmek pişirenlerin yanısıra, genç kızlar, oğlanlar da yere yatakları sermişlerdi.

Ocakların altındaki alevler ufalıp kaybolunca herkeste bir kımıldama oldu. Kurulan sofraların etrafına toplanıp pişen taze ekmekleri yemeğe başladılar. Taze ekmeğin yanında ayran mı vardı, bulgur pilavı mı, yoksa soğan mı vardı karanlıkta görünmüyordu. Yoldan geçenler, karanlık içinde birtakım insanların yemek yediğini el hareketlerinden belli belirsiz farkediyorlardı o kadar. Ara sıra da testiden tasa boşalan suyun sesi geliyordu. Yemek çok uzun sürmedi. Yeniden bir kımıldama oldu, kimi ayağa kalktı, kimi yatağına uzandı. Az sonra da gecenin sessizliği içinde herkes derin bir uykuya daldı. Bu insanlarda zaten ses yoktu, konuşma yoktu, gülme yoktu ama gecenin karanlığı içinde hep birlikte uykuya dalışları bir gariplik çökertti ortalığa. Ay gökte gece lambası gibi üzerlerinde sarktı durdu bir zaman.

Günün ilk ışıkları karşıkl dağın ardından fışkırmaya başlayınca onlar da yataklarından doğruldular. Hüseyinler, Elifler çeşmeden tenekelerle su getirip büyüklerinin ellerine döktüler. Bu sessiz insanlar biraz sonra yol kenarına gelen kamyona doluşup tarlalara doğru gözden kayboldular. Kurulu çadırları, yerde serili çulları beklemeleri için de Hüseyini ve Hüseyin yaştaki birkaç çocuğu bekçi olarak bıraktılar.

Onların burada konaklamaları bir hayli sürdü. Sabahın ilk ışığında büyükler tarlalara gidiyor, akşam olunca da Hüseyinler, Elifler anaları taze ekmek pişirsin diye etraftan çalı çırpı topluyorlardı.

Gelişlerinin yirminci günü müydü, yirmibeşinci günü müydü ne, bir gece bunları yağmur uykuda bastırdı. Çadıra sığışmayıp da açıkta yatanlar gökten düşen yağmur taneleri ile gözlerini açtılar. Karanlıkta doğru dürüst bir şey görünmüyordu ama yağmur gittikçe daha da hızlanıyordu. Çulunu toplayan çadırın altına, analarının, bacılarının yanına sokuluyordu. Herkes çadırının altına büzüştü kaldı. Hepsi de bu türlü yaşamaya alışkın kimselerdi. Hattâ Hüseyin bile bu küçücük yaşında alışmıştı. Gerçi alışmıştı da denemezdi buna. Çünkü başka türlü yaşantıları olmamıştı ki buna alışsınlar. Böyle gelmiş, böyle gidiyordu işte. Küçük Hüseyin gene de duramadı, anasını dürttü: "ana be" dedi, "bi dam altına gitsek nasıl olur?" Anası yattığı yerden cevabı verdi: "uyu oyu" dedi, "şimdi dam altını nerden bulacan?"

Başkaları onları düşünmediği gibi yağmur da düşünmez oldu. Gündüz hava açıyor, geceleri yağıyordu. Herkes çadırının etrafını toprakla kapatıp yağmur suyunu içeri sokmamaya çalışıyordu, ama bu kadar yağmura toprak bile dayanmıyordu.

Yağmurların yağmaya başlayışının bilmem kaçıncı günüydü. Bu insanları da düşünenler çoğalmaya başlamıştı. Hem de tarlalarında çalıştıkları ağaları düşünüyordu. Gerçi düşünüp de bu insanlara birer dam altı vermiyorlardı ama gene de düşünüyorlardı: "Ya bu yağmurlar uzun sürer de bu herifler bir gece kaçıp giderlerse biz pamukları kimlere toplatacağız" diye.

Yağmurlar acımadı, ötekiler bir dam altı vermediler ama onlar gene de kaçmadılar. Ekmek parasından kaçılır mıydı hiç.

ESEN, Burhan

DENİZİN ORTASINDA...

Güneş ha battı, ha batacaktı. Pembe ışıklar suya vurmuştu. Limandaki beyaz boyalı, kocaman vapurların yemek çanları çalıyordu. Rıhtım üzerinde avare karartılar dolaşıyor, amatör balık avcıları oltalarına vuran hamsi boyundaki balıkları sevinçle sepetlerine dolduruyorlardı.

Dursun, elindeki Amerikan konserve kutusu ile, teknedeki suları boşaltmaya çalışan oğluna öfke ile bağırdı:

— Elini çabuk tut, ulan!.. Bir saattir avuç içi kadar suyu denize boca edemedin.

Ali, incecik parmaklarının tuttuğu kutuyu hışımla suya daldırırken, mırıldandı:

— Yaşlandıkça huysuzlaşıyorsun, baba...

— Sus ulan! İşine bak. Anan mı öğretti bu ağzı sana?

— Anam, baban kazandığını içkiye vermese, diyor, kayığa bir motor taktırırdı, kürek çekmekten kurtulurdunuz. Suyu boşaltmak için de bir tulumba alırdı.

— Başlatma beni kötü söyletmeğe. O kadınlığını bilsin, sen de çocukluğunu. İçkisiz yaşıyamam ben. Tüm denizciler su içemezler. Ömrümüz suyun içinde geçiyor zaten... Dizlerime kadar suyun içindeyim. Bir de bu mendeburu miğdeme mi doldurayım?..

Sözünü bitirince küreklere asıldı. Rıhtım üzerindeki insanlar küçüldü, küçüldü. Sonra kurşuni birer gölge oldular. Denizde yıldız böcekleri gibi balıkçı tekneleri dolaşıyorlardı.

Ali elindeki konserve kutusunu bıraktı. Yorgunluktan sızlayan parmaklarını kütletti:

— Löküsü yakayım mı baba? diye sordu.

— Yaksana, ne duruyorsun. Löküsü yak. Ağları da toparla. Sallanma, haydi... Deniz nerede ise patlayacak.

— Nereden bildin fırtına çıkacağını?

— Karşıya doğru bak. Midilli'nin üzerinde bir karartı var. Ortası kıpkırmızı. Gördün mü?

— Bulut o... Sen o karartıyı başka bir şey mi sandın?

— Bulut dediğin o karartı biraz sonra bizi Ezraille karşı karşıya getirebilir. Felâket işaretidir bu meret. İki sefer başıma geldi de biliyorum. İkincisinde kayığım batmıştı. Bütün

gece azgın sularla boğuşa boğuşa güç attım kendimi karaya. Toprağa ayak bastığım zaman yarı ölü gibiydim...

Sular kımıldanmağa başlamıştı. Ali korku ile Midilli'ye doğru bakıyordu. Ölümü hiç düşünmemişti. Daha doğrusu aklına gelmemişti düşünmek..

Karanlık sular üzerinde, hafif kıpırdanmalar başlamıştı. Rüzgârın gücü artmıştı. Köpürmeye başlayan sular, bir savaş hazırlığı yapıyor gibiydiler. Midilli açıklarındaki ortası kırmızı karartı tepelerine gelmişti.

Dursun:

— Çabuk, dedi, ağları toparlayıp sıvışalım... Deniz daha fazla patlarsa kürekler bizi istediğimiz yere götürmez!..

Kabaran suların içine düşmemek için kayığın kenarlarına tutunarak ağları çekiyorlardı. Fırtına daha korkunç uğultular çıkarmaya başlamıştı. Dalgalar önce küçük dağlar gibi kümeleniyor, sonra yerlerinde derin çukurlar bırakarak ortadan kayboluyorlardı.

Korkudan titremeye başlayan Ali'ye:

Kendini salıvermel diye bağırıyordu Dursun... Deniz korkakları sevmez. Kurtulmak istiyorsan benim gibi dimdik dur. Korktuğunu denize belli etme!.. Fener yönüne doğru kendimizi atabilirsek, kurtulduk demektir. Oradan ötedekiler ölü dalgalardır. Sandalı sallar, ama deviremez.

İhtiyar deniz kurdu canını dişine takmış, küreklere bütün gücüyle asılıyordu. Dalgalar hızını arttırmış, üzerlerinden aşmaya başlamıştı. Dursun'un gözleri görmez, kulakları işitmez olmuştu. Bir ara içinde bulunduğu kayığı da göremez olmuştu. Rüyada, yıllarca yıl ötelerdeydi sanki...

Denizin altında, sünger topluyordu. Avuç avuç süngerler... Çok para getirirdi, denizin bu ilkel yaratıkları. Kocaman balıklara zıpkın atıyordu. Lüferlerin peşini sazanlar izlerdi. Kayık balıkla dolmuştu. Önce onları Balıkpazarında okutacak, sonra meyhaneye giderek birkaç tek atacaktı. İş dönüşü, yorgun argın, eller yarı donmuş olarak içmenin ayrı bir tadı vardı. Arkası arkasına kadehleri yuvarlayınca, garson hesap pusulasının kazaya uğramasını önlemek için, yanına çokulacak, ellerini uğuşturacaktı:

— Patron bugün çok öfkeli. Tansiyonu yüksek. Kimseye zırnık içki veresiye sektirmiyor... diyecekti. Dursun, şişkin cüzdanından yağlı ellerile eski bir onluğu masanın üzerine atacaktı:

— Veresiye yiyen kesesinden yer, derler. Peşin para ile içtin mi iki kez sarhoş olmaz insan...

... Kocaman kocaman kefallar geliyordu. Sürü halinde mübarekler. Ne ağ dayanır, ne de zıpkın yetişir... En iyisi di-

namit... Gözünü sevdiğimin bombası, seni icat eden dert görmesin e mi?

Dinamit demetinin kapsül ipini çekip, suyun içine bıraktı. Az sonra kıyametler kopacak, balıklar yarı cansız denizin yüzüne fırlayacaklardı.

İki saniye sonra top gibi kulakları çınlatan gürültü ile dinamitler patlamıştı... Dursun oturduğu yerden ayağa fırladığı zaman, kayıktan düşmemek için dengesini güçlükle eski haline getirdi. Yarı kapalı gözlerini açarak etrafına bakındı. Fenerin yanına gelmişlerdi. Fenerin ta kendisiydi bu... Neredeyse kıyıya çarpıp, tekneyi parçalayacaklardı.

— Alilili, diye bağırdı, neredesin oğlum? Feneri görmüyor musun? İşte fener karşımızda... Kurtulduk. Buradan ötesinde ölü dalgalar vardır. Cevap versene ulan... Korkudan dilini mi yuttun?

Fenerin dönen ışığı kayığın içini gündüz gibi ışıtmıştı:

Ali yoktu...

★

Moloz iskelesindeki küçük meyhaneye ihtiyar bir balıkçı girdi:

— Bana bir galon şarap, dedi. İki tek köfte, biraz da beyaz peynir..

Meyhaneci kulağına eğildi:

— Reis, dedi, eski hesap daha duruyor. Elalem denizden inci, elmas bile çıkarıyor. Sen orada mehtap sefası mı yapıyorsun? Deniz sana birşey vermiyor mu?

Dursun kırış kırış alnını ellerile ovdu:

— Deniz bize vereceğine, bizden alıyor üstelik... Bugün Ali'yi verdik... Küçük Ali'mi...

Dedi. Ve iki damla yaş göz pınarlarında inci gibi parladı. Orada noktalandı, kaldı...

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

KIRALI ÖLDÜREMEDİK

"Yotam Şekemlilere şunu anlattı: "Ağaçlar kendilerine bir kıral seçmek istediler, krallık tacını birbiri ardınca Zeytin Ağacına, Üzüm Asmasına, İncir Ağacına sundular. Üçü de: "Biz insanoğluna faydalı ve hoş meyveler üretmekle uğraşıyoruz, işimiz var" diyerek kabul etmediler. O zaman Böğürtlen ortaya çıktı, öbür bitkileri, "Beni dinlemezseniz sizi ateşe veririm ha!" diye tehdit ederek sonunda krallığı elde etti."

YARGIÇLAR KİTABI (1)

Yeşildi gözleri kıralın: Çağla yeşili... Bütün kıralların gözleri yeşil midir? Bilmiyorum. O günden sonra bütün kıralların gözleri yeşil görünüyor bana. Ben kimseyi öldürmedim. Sinekleri bile öldüremezdim. "O da bir yaratık, şimdi kimbilir beni nasıl görüyordur?..' derdim' Beni bütünümle görebilir miydi bir sinek? Ben dünyayı görebilmiş miydim bütünüyle?

Şimdi buradan çok yüksekten, bilinmeyen ülkeden bakıyorum; kavgalar, gürültüler dünyası dönüp duruyor yine. Etrafımda başkaları da var belki. Göremiyorum onları. Onlar da bakıyorlardır dünyaya, öteki yıldızlara; konuşamıyoruz birbirimizle. Bir büyük yalnızlıktayım; elden ayaktan yoksun...

Ben kıralı öldüremedim; onlar beni öldürdüler. Bağladılar gözlerimi mendille. Oysa açık da dursa olurdu. Kurşun nasıl olsa görünmeyecek kadar hızlı gelecekti. Kıral da varmıştır belki. Onun çağla yeşili gözlerini görürdüm bir daha. Ama, hayır, kıral seyretmemiştir kurşuna dizilişimi. Kırallar öldürtseler bile öldürttüklerini seyretmekten hoşlanmazlar herhalde.

Bir kış günüydü. Üzerimdeki giysiler yetmiyordu beni ısıtmaya. Kaldırımlar buz tutmuştu. Metelik tutmuyordum o günlerde. Ben severdim çalışmayı. Fakat iş aslan ağzındaydı. Babam toprak işçisiydi. Okutamadı beni. Ben hoşlanmadım toprakla oynamaktan. Oysa ekmek, biçmek, bir şeyler yetiştirmek, yaratmak gibiydi... Büyük faydası sana olmasa bile,

boğazı tokluğuna çalışsan bile, yetiştirmek: filizlenen bir tohum, yıldan yıla boy atan bir ağaç... Parmaklarım buza dokunuyordu yer yer. Son paramla bir ahçı dükkânında biraz peynir ekmek yemiştim. Isınmak niyetiyle girmiştim o büyük kapıdan. Herkes giriyordu, ben de girmiştim. İlkin üniformalı kapıcı ters ters bakmıştı yüzüme, "Senin ne işin var burda?" der gibi. İçerde ne olduğunu bilmiyordum. Geniş bir salonda bulmuştum kendimi. Duvarlara resimler asılmıştı boy boy... Ben hiç girmemiştim böyle yere. İlkin bir çiçek resmi görmüştüm. Vazonun içinde duruyordu çiçek. Oysa o çiçekten kırlarda hiç görmemiştim ben.

"Bu çiçek mi?" demiştim yanımda duran bir adama.

"Ya ne!' diye azarlanmıştım. Görmemiştim ben öyle çiçek. Adam bana iğrenir gibi bakmıştı. Üzerimdeki giysiler kokuyor olmalıydı. Benim de temiz giysilerim olsun istemez miydim? Yoktu işte... Yürümüştüm, kokumdan daha başkaları da faydalansın diye. O çiçek çok güzel kokardı belbelli... Çırılçıplak kadınlar yıkanıyorlardı derede. Öyle bembeyaz kadınlar görmemiştim. Benim bildiğim kadınların yüzleri günden kavrulmuştu. Ne kadar da bembeyazdı resimdekiler. Ya elleri, ya dipdiri memeleri; yarılmış, kapkara eller, pörsümüş memeler görmüştüm ben hep. "Bunlar başka dünyaların kadınları, ya da anamın anlattığı melekler olmalı..." diye aklımdan geçerken, sanki bir rüzgâr esmişti de baharı getirmişti yanıbaşıma; resimdeki kadar ak pak bir kadın omuzumun üstünden bakıyordu resme, aynadaki çıplak görüntüsüne bakar gibi. Benim olan tek kadın ayrılırken bana: "Öf, ne kadar iğrenç kokuyorsun..." demişti. Oysa kendisi benden hiç de hırlı değildi. Yoğurmuştu gövdesini, ruhunu şehvetini, çırkefin tam içindeydi. Oysa o kimbilir neler umuyordu kendisinde ve beş para etmez kalıbını hergün biraz daha düşen bir fiyatla satmakta devam ediyordu. Oysa bedelinin bir gün bir simite, bir izmarite kadar düşeceğini biliyordu kendisi de. Yanıbaşımdaki bahar kokulu kadın öyle şeyler için parayı getirmemişti aklına herhalde. Bir büyük köşkü, hiç yoksa bir lüks apartıman dairesi olmalıydı kocasının. Belki de otomobili, her yıl modelini değiştirdikleri otomobili kendisini bekliyordu kapıda. Hesaba oldum olasıya pek de akıl erdirememiştim ama, pek pahalıya geliyor olmalıydı bu bahar kokulu kadının öyle işleri. Oysa benim olan kadın hiçbir zaman bir öğün yemekten yularıya satmamıştı kendini. Tablonun ismini okumuştu yanıbaşımda genç bir adam: "Baharda Aşk". Ninemin masalları gelmişti aklıma; ne kadar da tatlı anlatırdı bizi uyutmak için; oysa o bizden önce uyuyuverirdi. O masallardaki genç kızlar güzeldiler, yakışıklıydı delikanlılar; sev-

gi konuşurdu, sevgi söylerdi baş sözü. Parayı itiverirlerdi ellerinin tersiyle. Onlar masaldı, ama tatlı masallardı...

"Yürüsene şaşkın" demişti yanıbaşımda bitiveren biri. Sonra kulağıma eğilip: "İçine düşersin..." diye eklemişti. Bir başkasına söylemiş olsaydı, sağa sola karşı durumunu sarsar, gücendirirdi belki. Benim sarsılacak, sallanacak fazla bir şeyim kalmamıştı.

"Hep siz düşecek değilsiniz ya..." demiştim. Hırlar gibi bir durum almıştı o it kılıklı: "Ne olacak it! Bu da onlardan..." demişti. Yanındakiler onu, benim kendisinin aktranı olmadığıma kandırmışlar, o da vazgeçmişti ağzını burnumu dağıtmaktan. Adam da iri yarıydı; yediği ekmeği inkâr etmeyen soydandı.

Boydan boya duvarı kaplayan üniformalı bir resmin karşısında bulmuştum kendimi. Koltuklarını kabartmış, kaşlarını çatmış, "Benimle başlar, benimle biter her şey..." der gibi bir hali vardı üniformanın içindeki adamın. Gözleri yeşildi, çağla yeşili... Bir cam bilye bulmuştum çöplükte, kocaman, yeşil, tıpkı onun gibi. Sanki bilyaları koymuşlardı göz oyuklarına adamın. İncecikten bıyıkları vardı. Çoklarında görmüştüm ona benzer bıyık ben. Göğsü sırmalar, madalyalarla doluydu. Çok büyük işler başarmış olmalıydı. Yeşildi gözleri, çağla yeşili...

"Kim bu adam?" demiştim önümdekine.

"Çüş!" demişti adam.

Bön bön baktığımı görünce:

"İnsan, kıralını tanımalı hiç olmazsa..." diye eklemişti.

Gerçekte benim utanmam gerekirdi. İnsan hiç olmazsa ülkesinin kıralını tanımalıydı. Ama ben ona, "İnsanım" dememiştim; azarlamaya hakkı yoktu bu yüzden. İnsanlara göre yoksun bulunduğum şeyler vardı. Bugün söyleyebiliyorum bunları; oysa adama:

"Bağışla efendi, cahiliz." demiştim.

"Belli..." demişti adam. Oysa hiçbir şey söylemeyebilirdi. O zaman hiç de aldırmamıştım onun "Belli"sine. Girmemem gereken bir yere girmiştim. O kalabalığın gözünde bir pireden farkım yoktu. Şimdi düşünebiliyorum, toplumdaki katlarımızı aşmamalıyız. Ama çok soğuktu o gün dışarısı; benim değil otele, hana, kahveye girecek para yoktu üzerimde. Yoksa ben o çağla yeşili gözleri görmenin heveslisi olmamıştım hiçbir zaman.

Sergi kapanana kadar beklemiştim. Ziller çalmıştı önce. Hızlı adımlarla bırakıp gitmişti bazıları, bazıları da aldırmamıştı benim gibi. Gür bir ses bağırmıştı:

"Baylar kapanıyor..."

Bir yere saklanmayı düşünmüş, beceremeyiştim. Soğuk vardı dışarda. Ben, resimlerden daha çok ısınmaya muhtaçtım. En son çıkmıştım sergiden. Bekçi homurdanıyordu bir yandan:

"Ne anlar kı, ayı..."

Oysa çoğundan faydalı olmuştu sergi benim için. Kemiklerim ısınmıştı.

Yeniden asfalt-buz karışımına değmişti ayaklarım. Ayaz bıçak gibiydi. Tükrüğüm yere düşüp donmuştu.

"Kardeş..." demişti ardımdan bir ses.

Bana olabileceğini düşünmediğimden dönüp bakmamıştım. Kolumu tutmuştu bir karaltı. Oysa elimden tutacak bir el gelmemişti aklıma.

"Nereye gidiyorsun?"

"Hiç..."

"İnsan bilmez mi gittiği yeri kardeş?"

"Ben bilmiyorum. Demek ki bilinmiyor gün oluyor..."

"Belli bir yerin yok mu yoksa?"

"Yok! Yok ama, sana ne!"

"Bize gidelim diyecektim. Bir çay demlerdim sana, ısınırdın."

"Alay mı ediyorsun benimle?"

"Niye alay edeyim kardeş. Tam tamına bir gerçekçiyim ben. Politik sosyal, estetik görüşümle tam bir gerçekçiyim ben."

"Bırak bir kere şu kardeş lâfını. Neden kardeşin oluyormuşum. Sinir olurum böyle şeylere. Kılığın kıyafetin düzgün, tabanların da yere değmiyor. Metelik tutuyora benzersin... Ne işin, ne alıp veremediğin var benimle?'

"Sen ısınmak, karnını doyurmak istemiyor musun? Öyleyse güle güle..."

Korkmuştum cayıverecek diye sözünden. Yürümüştük, önce büyük bir cadde boyunca, sonra ufalmıştı sokaklar. Daracık bir geçidin sonunda ufak bir kapının önünde durmuştuk. Bana kardeş diyen adam, anahtarıyla açmıştı kapıyı. Gıcırdayan merdivenler, karanlık koridordan sonra bir odada bulmuştuk kendimizi. Sıcacıktı. Bir soba yanıyordu. Kızarmıştı üstü ateşten. "Cennet de böyle sıcak olmalı..." demiştim kendi kendime.

"Biraz daha kömür atayım mı?" demişti bana kardeş diyen adam.

"Iyı..." demiştim sobaya yanaşırken. Isınabilmek büyük bir mutluluktu. Adamın yüzüne bakmıştım ilk defa. "Sahtekâr" demiştim hiç düşünmeden. Bu adam, adamın gözünün içine baka baka yalan söyleyebilirdi. Zayıftı, meşin ceketi, kaske-

ti vardı. Bıyığı dudağının üstünü doldurmuştu. Bu yüz bu adamın mıydı? Başka birisinden ödünç mü almıştı?

"Adın ne?" demişti bana.

"..."

"Korkusuzca söyleyebilirsin bana. Polise filân haber verecek bir adam hali var mı bende?"

Homurdanmıştım:

"Pek mi gerekli adım sana? Açsam, çıplaksam hemen polisin aradığı adam mı olmam gerek?"

"Darılma be kardeş, söyleme istersen..."

"Kardeş" deyişinde bir tatlılık, gerçek bir kardeşlik havası bulamamıştım. Güzel sözcüklerdi aslında: Kardeş, arkadaş, vatandaş...

"Deme be! Deme Kardeş..." demiştim kaşlarımı çatıp, "Kandıracaksın beni..." Ellerim, ayaklarım ısınmıştı yeterince. Kalkıp gitmeliydim. Nereye? Üstelik karnım zil çalmakta devam ediyordu. Sobanın üstünde kaynayan çaydanlığı da görmüştüm.

Ucu parlak bir sigara uzatmıştı bana. O zamana kadar gördüklerime benzemiyordu. Ters ucundan sokuyordum ağzıma; işaretle düzelttirmişti. Sergi bekçisinin, "Ne anlar ki, ayı..." sözü kulaklarımda çınlamakta devam ediyordu.

"Kötü söz değil ama, mademki istemiyorsun, demem..." demişti.

Adam, kardeş demekten vazgeçmiş, ucu parlak sigara da vermişti. Üstelik çaydanlık sobanın üzerinde kaynayıp duruyordu.

"Adım" demiştim, "Klah."

Şaşkın şaşkın bakmıştı yüzüme.

"Gerçek adın mı?"

"Adın da gerçeği, yalanı mı olur? Ben bildim bileli adım bu benim...."

Öfkemi okumuştu yüzümden.

"Benimki de..." demişti, "İcakitilop."

Adının gerçek olup olmadığını sormak sırası bana geçmişti. Ama açtı benim karnım. Dışarda soğuk vardı. Sigara başımı döndürmüştü. Adım atacak halim kalmamıştı.

"Açsın değil mi?" demişti alay eder gibi. Biliyordu aç olduğumu; domuzluğundan sormuştu.

"Açım. Aç olduğumu biliyorsun sen de..." demiştim.

"Niye açsın?"

"Ben aç olduğumu bilirim. Niye aç olduğumu değil..."

"Sen aç olduğunu bilirsin. Biz de niye aç olduğunu..."

Bunları söyleyeceğine orada bir kabın içinden ucunu gördüğüm ekmekten bir parçasını verip karnının ezginliğini dindirmemişti.

"Niye açım ben?" demiştim.

Soruma başka bir soruyla karşılık vermişti:

"Çıplak mısın?"

"Görüyorsun tabanlarım yere deyiyor, yelek mintan desen elek gibi."

"Niye çıplaksın?"

"Ben çıplak olduğumu bilirim. Niye çıplak olduğumu değil..."

"Biz biliriz niye çıplak olduğunu..."

Orada yepyeni bir pabuç duruyordu. "Al sen de şu pabucu giy, tabanların buza değmekten kurtulur hiç olmazsa..." dememişti. Kalkıp gidememiştim. Soğuk vardı dışarda. Sobanın üstünde çaydanlık ve ortalıkta bir ekmek kokusu vardı.

"Evin var mı?"

Gülmüştüm. Katılırcasına gülmüştüm.

"Kara buza yalnayak basıyorum. Ev soruyorsun bana..."

"Niye yok evin?"

"Yok işte, yok! Param da yok, evim de yok, açım, çıplağım..."

"İşte bütün bunların niyesini biz XYTL'liler biliriz."

"Niye?"

"Kıral var ya kıral, onun, bir de etrafındaki MRTS'lilerin yüzünden açsın sen..."

"Kim onlar?"

"Eşkiya sürüsü..."

"Kıralın yanında mı onlar?"

"Kıralı ele geçirdiler bir kere. Gördün mü sen kıralı?"

"Gördüm. Yeşil yeşil, çağla yeşili gözleri var. Hindi gibi kabartmış koltuklarını. Ezerim der gibi bir hali var."

"Ezerim der gibi ne demek, eziyor sizi. Açsın niye? Etrafındakiler çalıyor ekmeğini. Çıplaksın niye? Onların karıları kızları bir giydiklerini bir daha giymiyorlar. Başını sokacak bir ev bulamıyorsun niye? Onların çifter çifter apartımanları var..."

"Onların, o eşkiyaların neydi adları?"

"MRTS'liler..."

"Neyse, onların da resimleri var mıydı acaba sergide? Nasıl adamlar bunlar?"

"Gerdanları katmerli, göbekleri ileriye fırlamış, bastı mı, yeri göğü titreten herifler..."

"Demek onların yüzünden açım ben..."

"Kıralın ve onların. Onlar kıralı yanlış yola sürüklüyorlar. Onlar kırala..."

Açlıktan başım ağrıyor, gözlerim dönüyordu. Adam bana yapılan yasaların sakatlığını, bu yasalardan faydalan eşkiyanın keselerini şişirmek için yaptıklarını anlatmaya başlamıştı. Gönlüm bulanmış, kusmadan zor alıkoymuştum kendimi. O coştukça coşmuştu. Gözkapaklarımın herbirinde bir adam oturuyordu. Yeni aklına gelmiş gibi:

"Sahi sen açsın..." demişti.

"Açım ya..." diyebilmiştim sesim çıkabildiğince.

"Seni aç bırakanlar utansın."

"Utansın..."

"Seni çıplak bırakanlar utansın."

"Utansın..."

"Seni açıkta bırakanlar utansın."

"Utansın..."

Hepsini tekrarlıyamamıştım söylediklerinin. O kadar çok söylemeye yetecek güç kalmamıştı bende.

Bardağıma çay koyarken:

"Senin doyman için kıralın ölmesi gerek..." demiştL

Kaşlarımı çatmıştım:

"Ya eşkiyalar?"

"Kıral ölünce darmadağın olur onlar. Ben köpeğim bile diyemezler."

"Kıral her şey demek; kuvvet, zenginlik, hırs... Ya siz de bir kıral getirirseniz?"

"Bizim kıralımız sensin..."

"Ben, ben miyim kıral? Tabanı yere değen kıral... Güldürme beni..."

Karnım doydukça canlanmıştım. Bir kuyudan çıkar gibiyken güçlenmişti sesim. Kıral, ben, ama onun gözleri yeşildi; çağla yeşili. Üstüme, başıma bakıp gülmüştüm.

"Ben, demiştim, kıral olamam, ezemem kimseyi, çaldırmam kimsenin malını kimseye, haksızlığa göz yumamam, göz açtırmam sahtekârlara, tabanı yere değen kimse istemem yurdumda..."

"Bütün bu söylediklerin bizim partimizin tüzük ve programında yazılı olan şeyler..."

"Ben söylediklerini bilmem..."

"Bu yurdun gerçek efendisi, kıralı sensin..."

"Benim ha!"

Ne kadar da tatlı konuşuyordu. O konuşurken uyuyakalmışım. Uyandırmamış, üzerime bir şey örtmüş üşümiyeyim diye. Kıralın çağla yeşili gözleri vardı hep. Kendimi kıral görüyordum. Aç kişisi bulunmayan bir memleketin kıralı, kim-

seyi önüne katmadan her işinin görüldüğü bir memleketin kıralı, haksızlıklara paydos denilmiş bir memleketin kıralı...

"Ben kıralım..." diye bağırarak uyanmışım.

"İyi," demişti İcakitilop," Sayıklamaya başladı."

"İyi olan ne?"

"Yok bir şey uyumana bak. Ne kadar uyur ve tatlı rüyalar görürsen o kadar iyi..."

Uyumuştum. Uyutmuştu beni. Ertesi gün yırtık ceketimi yamalı ceketle, tabanı delinmiş pabucumu biraz daha yenice bir pabuçla değiştirmiş, beni kendisine benzeyen bir sürü adamla tanıştırmıştı. İçlerinden bir tanesine karşı saygılarının sonsuz olduğunu anlamıştım bir bakışta.

İcakitilop'a:

"Kim bu adam?" demiştim.

O, saygılı bir sesle:

"İnakşab Lceneg İtrap," demişti.

Adının uzunluğunca saygıdeğer görünmüştü adam. O da İcakitilop'a:

"Bulmuşsunuz, iyice hazırlayın..." demişti.

Hazırlamışlardı beni. Elimdeki yepyeni silâhla günlerce talim etmiştim. Oysa ben karıncayı bile ezmekten sakınırdım.

"Göğsüne, göğsünün sol tarafına ateş edeceksin..." demişti İcakitilop.

"Hayır..." demiştim, "Hayır, gözüne, sağ gözüne ateş edeceğim. Bütün hırsı gözlerinde toplanmış. Onun gözlerini söndürürsem yeryüzündeki hırsın da sonu gelir belki."

"Göğsüne, göğsünün sol tarafına, önemli olan onun ölmesi..."

"Gözüne, çağla yeşili gözüne..."

Direnmiştik ikimizde kendi hedeflerimizde.

Üstü açık otomobildeydi. Ağır ağır gidiyordu otomobil. Korkunçtu gözleri ya da bana öyle görünmüştü. Bakışıyla dünyayı yutuverecekti sanki. Doğrultmuştum silâhı gözü budur diye. Oysa yanımdan İcakitilop durmadan bağırıyordu: "Göğsüne, göğsüne..." diye. Büyük bir gürültü kopmuştu: Boşuna... Kurşunlar sağ kulağı sıyırılıp geçmişti.

Kıralın izbandut gibi polisleri yakalamışlardı beni hemen. Sonra zindan, mahkeme...

Yargıç sormuştu kaşlarını çatıp:

"Çok sayın kıralımızı niye öldürmek istedin?"

"Ben," demiştim, "Onu öldürmek değil, bir türlü doymak bilmeyen, hırs parıldıyan gözlerini söndürmek istedim. Eğer öldürmek isteseydim göğsüne, göğsünün sol yanına ateş ederdim. İcakitilop da öyle demişti."

Kalabalık dinleyici kitlesinden sesler yükselmişti:

"Hain!"
"Konuşturmayın, asın..."
"Ne asmak mı? Kesin..."
"Parçalayın..."

Icakitilop'un sesi hepsinden fazla yükselmişti:

"Çok sayın kıralımızın gözüne ya da göğsüne ateş etmek ne demek! Derhal kurşuna dizmeli..."

Oysa benim kıral olduğumu söylemişti o. Başımı kaldırıp bakmış bir akbabaya benzetmiştim İcakitilop'u.

Yargıç kurşuna dizilmem yargısına varmıştı. Hain, vatan haini demişlerdi benim için. Çünkü kıralı öldürememiştim. Oysa ben onu değil, hırsını öldürmeyi düşünmüştüm sadece.

Üzerimdeki toprak kabartısının başına bir taş dikmeyi bile gereksinmemişlerdi. Ben KLAH, ben adsız kıral...

Sonraki günlerde olup bitenleri seyretmiştim yukardan. Icakitilop başka yalınayaklar peşindeydi. Hepsine de: "Memleketin gerçek kıralı sensin..." diyordu. Günün birinde kandırdı içlerinden birini. Kıralı gözünden değil göğsünden vurdurdu, benim de kullandığım silâhla. Özgürlük Kahramanı oldu polis kurşunuyla devrilince: Adına heykel diktiler. Kuşlar konuyor tepesine şimdi. Onun da adı KLAH'tı benim gibi; ne benzerlik... Şimdi kıralın yanında XYTL'ler yer aldılar. Icakitilop ve arkadaşları. Ama şimdi onların da önlerinde, arkalarında, gerdanlarında şişkinlikler peyda oldu. Onlarda yürürken yeri, göğü zım zım titretiyorlar. Bu kıralın da gözleri çağla yeşili. Yutuverecek gibi bakıyor dünyaya; hırslı ki o kadar olur...

Kıralı öldüremedim, öldüremedik kıralı. O sanki bilmediğimiz bir yerde gizli, belki herbirimizde bir parça.

Bakıyor, öyle bakıyor gözleri çağla yeşili...

---

(1) Siyasî Doktrinler Tarihi, Prof. Gaetano Mosca. Çeviren: Samih Tiryakioğlu, sayfa: 23. Varlık Yayınları.

HAKKI, Ruşen

EVLERİ MAVİ BOYA

Bu bir metre genişliğinde, üç buçuk metre boyundaki yerin adı: mutfaktı. Öyle kabullenmişler, yıllardan beri aşlarını orada pişirir olmuşlardı. Hoş, zaten evde, o daracık yerden başka ocağı olan oda yoktu. Mutfağa bitişik, orta büyüklükteki oda, sözde konuk odasıydı. Sözde diyoruz, çünkü: orada oturulur, orada yemek yenir, orada yatılıp kalkılırdı. Ayrıca merdiven başında da küçük bir oda vardı. Bu oda eskiden çürük döşemeli, bir duvarı yıkıldı yıkılacak durumdaydı. Düğünden önce onarılmış, şimdi bu küçük oda Ayhan'la Feride'nin yatak odalarıydı. Bu küçük odaya bir de su-dökünülecek yer koydurmuşlar, geçinip gidiyorlardı. O herşeyde kullanılan, orta büyüklükteki odanın altı, eskiden ahırmış. Onun için, kışın doğru dürüst ısınan tek oda budur. Döşeme ile ahır tavanının arası çamurla sıvandığından, aşağıdan soğuk gelmezdi. Şimdi hem depo, hem de kiler ödevi gören eski ahırda, tarhanasından bulgurundan tutun da, kömürüne kadar herşeyi bulmak mümkündür. Hani bu yer de olmasaymış, evdekiler o kadar öte-beri içinde boğulup gideceklermiş.

Tanrı eksikliğini göstermesin, hiç olmazsa başlarını sokacak bir yerleri vardı. Bir de başkaları gibi, kiradan kiraya sürünselerdi durumları nice olurdu? Akıllı kadındı Fatma hanım. Kira evi diye, kümeslere gire gire iyice dolmuştu. Dayatmaktan başka çare yoktu. O da öyle yaptı:

"Ya bir ev alıp başımızı sokarız ya da ben pılımı-pırtımı toplar, çeker giderim," demişti.

Rahmetli Hasan bey:

"Sen aklını mı kaçırdın Fatma? Ev neyle alınır, hiç düşündün mü?" demişti.

"Paraysa para," diye tutturmuştu Fatma hanım. "Ne yani? Ben kiralarda sürünürken küpenin, bileziğin ne faydası var bana? Al sat. Üstünü de sen denk getir gayri."

Hasan bey:

"Olur mu öyle şey?" diyecek olmuş.

"Bal gibi olur," diye tıkanmıştı ağzı.

O ilkbahar, Fatma hanımın küpeleriyle bileziklerini ve evdeki sarı ineği satmışlar, bu evi almışlardı... Tavanından örüm-

cekler sarkıyordu. Tahtalar deseniz kararmış, yüzüne bakılmaz duruma gelmişti. Duvarlardaki deliklerde tahtakuruları kaynaşıyordu. Kısacası, ev demeğe bin tanık gerekti. Fatma hanımla Şerife kadın kolları sıvamışlar, üç gün içinde, o kokmuş evi gül gibi yapmışlardı. İlk zamanlar:

"Evin adam olacak durumu yok" diyen Hasan bey, baktı ki ev birşeye benziyor, O da gayrete geldi, kolları sıvayıp, dolabından yüklüğünden tutun da, sokak kapısına varıncaya kadar evi maviye boyayıp çıktı. Hakçası bu ya, Dombay sokağı, Dombay sokağı olalı, böyle mavi boyalı ev görmemişti. O pislikten geçilmeyen ev, kısa zamanda, sokağın en temiz, en oturulur evi olup çıkmıştı.

Fatma hanım, o daracık mutfakta, hem yemek pişiriyor, hem de geçmiş günleri düşünüyordu. "Rahmetli sağ olmalıydı," diye geçirdi içinden. Rahmetli sağ olup ta, oğlunun okuyup adam olduğunu görseydi bir. "Benim oğlum akıllıdır," derdi Hasan bey. "Babası gibi okullardan kaçacağa benzemiyor pek."

Hasan beyin çocukluğu, Hasan beyin gençliği başkaydı. Zavallı Şerife kadın, oğlundan paraları saklıyacağım diye neler çekerdi, neler? Hasan beyde para miknatisi mi vardı ne, nereye saklasa bulurdu. Bir yaz günü paralarını soba borusunun içine saklamıştı. Paraları orada unutmuş, kışın sobayı kurup ta yaktıklarında, soba çekmemişti. Hasan bey durumu anlayıp, kaşla göz arasında parayı cebe indirmişti. Bir kezinde de eve nefes nefese gelmiş, heyecanla:

"Ana, sağda solda saklı paran varsa hemen çıkar, yoksa on parasız kalırız," demişti.

Şerife kadın, şaşırmış:

"Neden oğlum? Neden on parasız kalacakmışız?" demişti.

"Paralar değişiyormuş ana, varsa ver de, gidip bankaya değiştireyim."

Zavallı kadın bu söze inanmış, sağda solda ne kadar parası varsa vermişti. Gidiş o gidiş.

Feride, mutfak kapısından:

"Anne, ninem içeri girecekmiş, yardım eder misin?" diye seslendi.

Fatma hanım:

"Bir dakka kızım, şunun yağını döküvereyim," dedi. Sonra yaktığı yağı, demin indirmiş olduğu bulgur pilâvının üstüne döküverdi. Yağ "cızzz" diye bir ses çıkardı. Daracık mutfağın içi mis gibi bulgur pilâvı kokuyordu. Ayhan severdi bulgur pilâvını. Hele yanında kurufasulye olursa...

Fatma hanım, ocağın yanından:

"Bismillâh!" deyip doğruldu. Oradaki birkaç tabağı toplayıp, dışarı çıktı.

"Hadi kızım, ben hazırım," diye seslendi.

Feride'yle beraber aşağı inip, Şerife kadının yanına vardılar. Biri bir koluna, biri diğer koluna girip ıkına sıkına merdivene doğru yürüdüler.

O canım bulgur pilâvının kokusu, aşağılara doğru yayılmıştı...

Besim Abacılar

HÜNALP, Ayhan

AYLAKLAR CENNETİ

Nerede kalmıştık? Bugünkü ekmek kavgamızın, dilimlerimizin, alınterimizin nöbeti neredeydi? Hangi bilinmeyen ülkenin eylem ve boylam derecesindeydim? Hangi sendikanın haber bülteni hazırlanacaktı bugün?

"Babaca," diyor oğlun. "Abaca babam gidecek mi?" diyor. "Lokomafitime baca taksana," diyor.

Gidecek oğlum. Bugün de gidecek. Gidemiyecek hale gelinceye kadar, ayakta kalmak için, yıkılmamak için gidecek oğlum. İş Kanunu veto edildi. Çıraklık Mukavelesi. Pendik yollarında ortancalar. Eflâtunun dokuz çeşidi ile yaşamayı haykırıyor. Ayçiçekli Trakya kasabaları. İş kollarındaki asgarî ücretler yeniden düzenleniyor. Köprüden bir vapur. Sanayi müesseselerinde sorumlu müdür bulundurulacak. Burgaz Adası. Evlendiklerinden bu yana gidememişlerdi. Oysaki nişanlıyken nasıl da gazeteden kaçıp kaçıp giderlerdi. Ondan önceki yıllarda sonra? Bütün şiirlerini Bernâ'sına yazdığı, ya da bütün ıslıklarını ona çaldığı yıllar... Millî Prodüktivite merkezinin genel kurulu toplandı. Yarım ekmek alırdı Sait Faik'i çok seven bakkaldan. Bir kilo domates. Yarım avuç tuz. Sosyal sigortalarda Müdürler Kurulu. Resim biraz kara. Klişecinin kulağını bükmeli. Yoksa resim çamur gibi çıkar. Cumhuriyet Bayramı'nda matbaalar tatil. Dizgisi yetişmez. Bir yüzü kurutmadan ikinci yüze basmasınlar. Sonra dizlerinin üzerindeki eteği ile otobüse oturup da, kendisini çıplak hissederek; çantalarını mahrem bölgelerine siper eden genç kızlar. Teksir makinesi gene mi bozulmuş? Yeni alınmıştı. Kâğıtlar mürekkebi mi içiyor? Rutubettendir. Hayır, hayır o toplu sözleşme kitabı üç formayı mutlaka geçer. Dokuz punto da olsa, mürettip satırları on kale dizdikçe en az üç buçuk forma olur. Yedi punto olursa, bu defa da, "okuyamayız" dersiniz. Pencerelerden hep kirli duvarlar, perdesiz evler görülüyor. Necatigil'in "Evler" şiirindeki büyük anılar, çöküntüler çevreyi sarmış. Bunlar "Bekâr" sokağının evleri. Akşam olunca canı evlerine gitmek istemiyenlerin, bir kadeh siyah bira ile bir saat oyalanmak zorunda olan dar gelirlilerin, duvarları arasında bir çocuk sesi duyulmayan insanların evleri.

Kanser haftası başlamış. Her yıl bu zamanlar niyetleniyor, sonra vazgeçiyordu. Oysaki omuzlarında bir tutukluk, zaman zaman sesindeki kısılma. Hergün bir başka işyeri. Conilerin, "parttaym" dedikleri bir çalışma sistemi. Hafta dediğin ne kadar da çabuk geçiyor. En küçük dilekleri yapmak için bile güc kalmamış. Sabah Basınköyün ilk otobüsü. Kovalayan bir deniz, kaçan bir göl; Küçükmece köprüsünün ardında sahipsiz bir dalyana takılı kalırken, pencere kenarında bir yer. Ayaklarının arasına zor sığabilen kara bir çanta. Uzaklarda gelincik tarlaları. Böğürtlenler ancak düşlerde. Akıl hastanesinin bahçesinden geçerken deliler gece ilâçsız uyuyabilsin diye onlara el sallamak. Sonra Sinan'dan kalma bir köprünün söğütler içinde kaybolan ayakları. Bir yalnızlık sonesi şeklinde, dört-beş dört-üç. Gelip geçmiş bütün fütuhat yıllarının hasreti veya emniyeti içinde. Bindokuzyüzotuzsekizlerin otuz tonluk tanklarından kalma palet gölgeleri. Pasif korunma akşamları. Kaybolmuş ekmek karneleri.

Balıkpazarından bir kilo istavrit. İnce biber. Arada bir etbalık kurumunun sosisleri. Sonra bayrakları bilinmeyen memleketlerin turistleri. Karanlıklara uzanan, küçük ve ufaklıklara giden fesliyenli aslanağızlı kasaba sundurmaları. Yalnız kendilerini okuyan eleştirmenler, dörüterleri. Düttürü der gibi. Anlamsız şiirler, uyumsuz tiyatrolar. "Sanatımız halk içindir!" deyip duran, sanatlarını kendilerinden başkalarının anlayamadığı delikanlılık özentileri içindeki üstad kalıntıları.

Üç günde bir adresleri değişen işyerlerinden geri dönen haber bültenleri. Adı kopartılmış Boğaziçi iskelelerinde sinarit, çinekok satan olta balıkçıları. Numaraları, tarihleri yırtılmış gazeteler. Sekiz, oniki, ya da yirmibir katrata dizilen dokuz puntolu italik veya kapital metinler. Yerine oturtulamamış isyankâr bir klişecik için kırılan yürekler. Cenazeleri bile musallada bıraktıran zaman darlıkları içinde çalışan namuslu bir fikir işçisinin eziklikleri. Bangır-bangır bağıran uyuşmazlıklara düşmüş renklerin tedirginliği içinde, "Babaca" diyerek her şeyi unutturan cin gibi bir çocuk. Onun için her şeye katlanacaksın.

Kırkdokuzluk bir rakı açarcasına, bir topu tekmelercesine, bir jiklet çiğnercesine umursamazlıkla fırlatacaksın sorumluluklarını. Havalar güzel olmadan unutacaksın evinin yolunu. Sırtını bir ağaca mı dayarsın, dirseklerini bir korkuluğa mı koyarsın, ya da bir karabatağın ardından bildiğin küfürleri, bilmediklerinle birlikte mi sıralarsın bilinmez. Geçerli olan, gerekli olan, başkaları için yaşamaktan, başkaları için koşmaktan usanıp, angaryalar hamallığından istifa ederek, Sartre'ın

pazar yazarı olmaktan kurtulmak, her ânını her şeylnle birlikte sanatına verebilmektir...

Sonra dostluklar vardı, yılların ardından, savaşların yenilgilerin ve zaferlerin ardında, tortuların altında veya üstünde kalmış dostluklar... Kendi kendilerini yemiş-yitirmiş dostluklar ki, şimdi aralarında müşterek olarak yalnızca berberleri kalmıştı. Yıllarca önce kendisine "Ağabey" diyecek yaşta olan bir sekreter, çöreklendiği sütununda, "Pipimi kediye yedirme merasimime annemle babam sizi de bekliyor" diye paşazâde çocuklarının sünnet davetiyelerini, "Günün İncisi'ne yazarken, hergün bir yerde çalıştığını belirten, kolay bulunmasını sağlamaktan başka hiçbir iddiası bulunmayan kartvizitini, yüreği sızlamadan aynı sütunda yayınlayabiliyordu. Yirmibeşkuruşluk romanların, dört günde çevrilmiş yerli filmlerin onparalık esprisine dostluğu çivileyebiliyordu.

Kurtlar da böyledir. Avlanırken vurulan arkadaşlarını, önce sürüdeki kurtlar parçalardı. Şimdi o yaralanmıştı. Düşmüştü. Fakat sürünmemişti, alçalmamıştı. Düşürenler, onu çelmeleyenler, ondan güçlü, ondan yürekli değildi ki. Beşlik simit kadar minik insanların, sürüngenlerin dünyasında yaşıyorduk.

Hayırsızada'da onbir gün kalan Alman kızlarının yırtık mayoları. Ayda ikiyüz lira karşılığında tutulan gece nöbetleri, röportajlar, yurt haberlerini derlemek, yedi lira yövmiyeli seyahatler. Bir değişik röportaj yapabilmek için deniz üzerinde motorların branda bezlerinin ıslaklığına bürünerek geçen geceler boyunca kazanılmış romatizmalar.

Hayat insanı savurup savurup vuruyordu. Klşioğlunun çevresi ile olan bütün ilişkilerini kavuran bir baskı, insanın pazar günlerini bile odun yarmak, kömür kırmak, pazardan öteberi almakla geçirtiyordu. Kilise çanları yedi otobüsleri, sendikalar, neşriyat müdürlükleri, basın müşavirlikleri derken insanoğlu bir otomat, bir termofison olup çıkıyordu. Salon sosyalistlerinin Hilton'un yüzme havuzlarında güneşlediği, en pahalı meyhanelerde kafa çektikleri saatlerde, gerçek yurtseverler; metin tashihleri, haber bültenleri ya da gemilerde veya talimgâhlarda, okullarda karatahtalar önünde kavruluyorlardı. İp inceldiği yerden kopardı. İnsan da bıktığı yerde tükeniyordu. En iyisi herşeye boşverip, sırt çevirip, kuş uçmaz yolların geçtiği ikl dağ arasında bir tarzan gibi bağırmak ve boşluklardan aylâklar cennetine bir bilet kestirmekti...

İLHAN, Cengiz

KİM KİMİ...

Bir günü, hiçbir özelliği olmayan, bugüne kadar hiçbir şekilde hatırlamadığım bir günü bulup çıkarmak istedim. Yaşantımda herhangi bir biçimde, herhangi bir değer hükmüne bağlı, iyi veya kötü bir yeri olmuyacaktı. Bulabilecek miydim?

Bazı insanlar vardır; hemen her günleri yeni bir olay, yeni bir mücadele, yeni bir fikirdir. Ben onlardan değilim. Çok defa yılları birbirlerinden ayıramadığımı farkediyorum. Ne sonu gelmemiş aşk heyecanları, ne bitip tükenmek bilmeyen tutkular, hiçbirisi. Her sabahın yeni bir gün, her saatin yeni bir saat olduğunu anlıyabilmek şöyle dursun, çok defa içersinde bulunduğum ayı hattâ yılı şaşırdığım olmuştur. Çok olmadı, önümdeki bir yazıyı tarihleyecek ve imzalıyacaktım; dikkatimi çektiler, altmışüç yazmışım. Bütün bunları ondan sonra düşündüm.

Meselâ, dedim, altmışbir şubatında bir gün olsun; hava nasıldı o gün, ne yapmış, nasıl yaşamıştım? 1961 şubatını ne kadar düşündümse düşündüm; o zamandan bu zamana, belirli, şöyle eli ayağı düzgün, hiçbir şey hatırlamıyordum. Yalnız şöyle söyliyebilirdim: Herhalde hava yağmurluydu, herhalde sabah sekiz buçuk vapuru ile inmişlmdir, herhalde akşamda altı kırk, herhalde iki paket yenice, biraz rakı ve o kadar da lâf. Herhalde...

Bu noktaya gelmek, on yılı hattâ yirmi yılı bir günün içersinde çerçeveleylvermek kolaylığı gerçekte üzücü bir durum olmak lâzım gelirdi. Ama değil, durumu -belki de istemeden, olsun- olagan kabul ettiğim belliydi. Diğer insanların içersinde bir insan olmak, başkaları tarafından -toplum diyelim- çizilen yaşantı çizgisini sürüp tüketmiş olmak fikri beni rahatsız etmiyordu. Küçük avuntular gerçekleşmesine hiç mi hiç imkân bulunmayan hayaller, arada sırada kendisini belli eden kişilik duygularımı karşılamağa yetiyordu. O zamanlar belki biraz huzursuzlanıyor, çoluğun çocuğun her yaptığına olağanüstü kızgınlıklar ile karşılık veriyordum. Ama o kadar.

Sonra şunu da anladım: Kendim için istediğim bir şey de kalmamıştı. Yurdunu düşünmek, insanların saadeti uğruna mücadele etmek, hattâ sırasında ölmek bencilliğini sahneye koymak içinse kendimde yeterli güç göremiyordum. Artık ölebilirdim; ölümün aynen yaşamak gibi bir alışkanlık oldu-

ğunu anlamıştım. Bu nasıl oldu bilmiyorum; ne türlüsü olursa olsun ölüm benim için okulu bitirmek, evlenmek ya da askere gitmek gibi yaşantımın basit bir devresi olmaktan öteye gitmemeğe başladı.

Ama ne kadar çok güldüm: *Lisede okulumuz karışıktı; zil çalınca kızlar sınıfta kendilerine ayrılan sıralardan doğruca kendilerine ayrılan bahçeye çıkarlardı. Sevim bizim sınıftaydı; sarı kıvırcık saçları, tombul yuvarlak kalçaları ve düzgün bacakları.. Neden Sevim? O gün için en güzelleri sayılabilir miydi, bilmiyorum. Gece yatakhanede çok kere ondan konuşulur, oturuşu, konuşmaları anlatılırdı. Yatmadan önce soyunması, geceliklerini giymesi, yorganı açıp yatağına uzanışı en ince ayrıntılarına kadar tasarlanırdı.*

Ayakyollarının kızbahçesine bakan boyayla karartılmış camlarında dışardan iğne ile açılmış küçük deliklerin sihrini bilmiyordum. Bana İsmet öğretti — ohoo, oğlum, dedi, her öğlen kenefe taşınıyoruz, ne haber!

Kapı açıldı, gözlerimle saydım, altıncı kapı -İsmet'in söylediği- beklemeden girdim, sürgüyü çektim, boyalı pencerede küçük deliği bulmağa çalıştım. Kolaydı; baktım, beton boş bir düzlükten sonra çeşme, kızların su içmek için eğildikleri ve eğilince eteklerinin açıldığı çeşme tam karşımdaydı. Sevim, Sevim'in bacakları...

Dışarda koşuşmalar başladı, birisi kapıyı vurdu, durumumu değiştirdim, öksürdüm, kapının kolu bir iki defa oynadı, durdu. Bu arada Sevim gelmiş, suyunu içmiş, gitmiş olamaz mıydı, neden durumumu değiştirmiştim, heyecanla döndüm tekrar delikten bakmağa başladım. Sevim çeşmenin önünde Ayhan'la konuşuyordu, yanlarına Suzan da geldi.

Kendimi sevinmeğe ve sevincini bir gülüşle anlatmağa çalıştığımın bilmem o zaman farkında mıydım? Belki de gülüşüme güvenli, pişkin bir anlam vermek istiyor, kişilik duygularımı karşılamağa çalışıyordum. Belki de korkuyordum..

Sevim önlüğünün kollarını dirseklerine kadar açmıştı, kollarını ilk defa görüyormuşum gibi bakıyordum; bak kolları ıslanmamıştı, bak elleri kupkuruydu; su içmiş olsa elleri ıslak, saçları taranmış olmaz mıydı? Ayhan'dan ayrıldı, döndü, çeşmenin önüne geldi, Allah kahretsin, ayakyolunun aralığında tekrar koşmağa başlamışlardı; eğildi, ne olursa olsun kim gelirse gelsin, daha eğildi.... Başım mı dönüyordu, gözlerim mi kararmıştı...

Sevim tam karşımdaydı, Sevim'in bacakları, donu sarıydı. Artık kendimi tutamadım.

— Ama ne kadar çok güldüm.

— *Hiç ruh tenden bir defa ayrıldıktan sonra tekrar tene girer mi?.. Divane mi bunlar, delirdiler mi ne....*

Hangi kasabadaydık şimdi pek hatırlamıyorum; bütün Anadolu kasabalarında olduğu gibi mezarlık evimizin biraz ilersindeydi. Cenaze törenlerine çok defa biz de katılır, hoca talkın vermeğe başlar başlamaz topluluğun hızla dağılışını ilgiyle izlerdik. Bu davranış değiştirmekten hiç de hoşlanmıyacağımız bir inancımızı doğruluyordu: Ölü talkınla birlikte çağrıldığını sanacak ve kalkmak isteyecekti; ama başı mezarın tahtalarına vurur vurmaz, işte o zaman asıl öldüğünü anlıyacaktı. Ölünün bu arada hocaya bazı şeyler söylediği, ama hocanın bunu kimseye anlatmağa yetkili olmadığı, anlatırsa onun da hemen (oracıkta) öleceğini hepimiz adımız gibi biliyorduk.

— Bazıları eee hoca diyor, sen talkını verince cenaze sana cevap verirmiş... Tövbe estağfurullah. Divane mi bunlar, hiç ruh tenden.....

Kendimi hiçbir zaman bir berber aynasında olduğundan daha iyi ve daha uzun süreli görmedim. O akşam karımla bir toplantıya gidecektik, uzamış saçlarımı bir düzene sokmak, toplantının kurallarına uygun davranmak istiyordum. Sonra aklıma geldi -bunda berberin aynasında bir ölü gibi hareketsiz ve anlamsız yüzümün etkisi olabilir- sabah kalkıyor, işime gidiyor, öğle yemeğini yiyor, akşam berbere gidiyor ve arkasından da toplantıya gidiyor, yahut ölüyordum. Bilmem berberde traş olmak ve arkasından toplantıya gitmekle ölmek arasında hiçbir ayrıntı görmemenin suçu bende mi? Bunu anlayabilmek için bu kadar uzun süre yaşamak gerekmesine şaşmamak elimden gelmiyordu.

Hiç başlamamış bir serüveni sonuna kadar götürdüm.

Berberin aynasında yüzüm bembeyazdı, bir ölü suratı gibiydi.

Serüvenin başlıyabilmesi, benim küçük bir davranışta bulunmamı, hiç değilse, onun adını sormamı gerektiriyordu; yapmadım. Sonra o karşılık verecekti, bunu anlıyordum. Orada ikimiz de yabancıydık ve belliydi ki, o da benim gibi günlerce kimseyle konuşmadan şehrin yabancılığını yaşamıştı.

Şimdi sordum. -Ingrid. Sustu. Önüne baktı; günlerdir kimseyle konuşmadığımı söyledim, güldü. Ağaçları ve nereden geldiği belli olmıyan güneşin uzattığı gölgeleri iyi hatırlıyorum. Belki siz de öylesiniz dedim. Gözleri hiçbir mavi gözün olamıyacağı kadar hüzünlüydü. Sonra o konuşmağa başladı, sözlerini yarım Fransızcamla anlamakta güçlük çekiyordum.

İki gün sonra onunla benim birbirimizden saklıyacak hiçbir şeylmiz kalmamıştı.

— Hahaaaaaa.... Hahahaaaaaa... Hahahaaaaa.

— Bakalım içimizden hangimiz önce ölecek, kim kimi gömecek...

Rakıdan bir yudum daha içiyorum; dört kişiyiz, biraz da domates...

Artık ölebilirdim; bütün haklarını kullanmış bir insandım ve bundan böyle yapabileceğim en son hakkımı kullanmak, ölüp gitmekti. Önce doğmuştum; bu bir haktı, düşündüm de bu hakkı kullandığım için üzüntülü olmadığımı anladım. Sonra çocukluğum; elbette zamanı geri getiremiyecek bu hakların en güzelini yenilemek, tekrar kullanmak yollarını, ne kadar istersem istiyeyim, bulamıyacaktım. Okulu bitirdim; bunun bir hak olup olmadığı tartışılabilir, insanın asıl yaşantısı ile olan ilgisi üzerinde bir hayli de söz edilebilir; olsun, onu da yapmıştım; askerliğimi bitirmiş (hayata atılma) hakkımı da kullanmıştım. Bunun hemen arkasından gelen evlenme hakkımı kullanmamazlık edemezdim; sonra da bir bir; bir çocuk, iki çocuk, üç çocuk sahibi olmak haklarımı kullandım. Şimdi artık bütün haklarını kullanmış ve sadece ölme hakkını kullanmayı geciktirmeğe çalışan bir adamım. Bu benim elimde mi, bilemem; ama, bütün hakların birbirlerine bağlı olduğunu -ne bileyim- aralarında organik bir bağ bulunduğunu, birisini kullandınız mı hemen arkasından diğerini kullanmak gerektiğini hisseder gibiyim.

Keh keh keh keh... sağ elimin küçük parmağındaki kalın yüzüğü şöyle kaldırıyor, puromu ileri doğru sallayıp.....

Hahahaaaaaa.... Hahahaaaaaaa... Hahahaaa...

-- Bakalım içimizden hangimiz önce ölecek, kim kimi gömecek....

Kötü bir adam olduğumu sanmıyorum; dairede hiç bir arkadaşla kavga etmedim, müdürlerimden hiç birisinin, -iyi çocuk olduğumda zerrece şüphesi yoktur. Akşamları Kenan'ın tezgâhında iki tek atıp, bir iki çene çalmaksa bunun, karımın hemen her kavgada teferruatlı olarak anlatmasına rağmen ailemizi hangi sebeple (uçuruma) götürdüğünü henüz anlamış değilim. Yoksa, karımın sonra hatırlatınca utanarak geri alacağı, her kavgamızda bağırarak tekrarladığı sözü gerçek mi, budalanın birisi miyim?

Otomobile doğru yürürken etraftan selâm veriyorlar, şoför koşup kapıyı açıyor - Keh keh keh.. puromu parmaklarımın arasında ileri doğru sallayıp..

Berberin aynasında suratıma bakıyorum: Gözlerim; vücudumda bana en iyi hizmet eden organlarımdan birisi böbreklerimse diğeri de gözlerimdir. Öbürleri; mide, bağırsak, kol ve bacaklar, akciğer, -hele düzensizliği atalarımdan kalma- karaciğerim için aynı şeyi söyliyemem. Onlar, pek sık değilse bile yine de arada sırada kendilerini belli etmesini bilen organlarımdırlar. Doğrusu, ben de onları iyi kullanmış sayılmam;

düşünüyorum da, bütün ihmallerime, bütün bakımsız ve hor-ca kullanmalarıma rağmen (bana iyi hizmet ettiler), beni yaşatabilmek, haklarımı kullandırabilmek için ellerinden geleni esirgemediler. Onları -ben dahil- kimse başarısızlıkla suçlıyamaz. Bunu belki kendilerini kurtarmak, zamanından çok önce bir çukurun içersinde çürüyüp dağılma tehlikesinden kurtulmak için yapıyorlardı, olsun..

Berber hafız öleli çok oldu. Ben koltuğun kollukları üzerine konulan tahtanın üstüne oturmuş, ayaklarımı oturulacak yere dayamıştım. Aynadaki suratımı şimdi hatırlamıyorum, hattâ o çocuğun ben olup olmadığını da iyi bilmiyorum. Hatırladığım tek şey; berber hafızın her iki üç makastan sonra dükkânın arkasına düşen tahtaperdenin arkasında kaybolması, uzun bir süre sonra tekrar gelip yine bir iki makas atıp sonra tekrar tahtaperdeye doğru yollanmasıydı. Orada rakı içtiğini yıllarca sonra öğrendim. Sonunda fazla bekliyememiş, traşı yarım bırakıp kaçmıştım.

Böbreklerim vücudumda gerçekten en sağlam organlarımdan birisidir. Belki prostat oluncaya kadar yaşayamıyacağım; o zaman onlardan hiç bir şikâyetim olmamış olacak. Şimdi bir bardak su içeyim en geç yarım saat sonra gider muhakkak işerim.

Singapur üzerinden Avusturalya'ya aktarmasız ancak Quantas ile uçabilirsiniz...

İçki içerken her onbeş dakikada bir kalkıp yüznumaraya gitmek, bu yüzden lâfı yarıda kesmek belki biraz sıkıntılı, ama yine de böbreklerimden çok memnunum; midem, bağırsaklarım gibi tembel, şımarık ve kaprisli değillerdir..

Omo... Omo... Omo...

Bu yaştan sonra âşık olabilir miyim?.. Bu gerekiyor mu; daha başka türlü, buna ihtiyacım var mı?.. *Bu sözüme en çok karım sevinecek.....*

İnsan ölüsü ile hayvan ölüsü arasındaki bu önemli farkı, insan ölüsünün gömülmesindeki asıl sebebi bilmiyordum. Törenleri, dökülen gözyaşlarını vesaire vesaire bırakın, doğrudan doğruya ölüler arasında; bunu bana bir imam anlattı.

İnsan ölüsü çok pis kokardı, mezarda bir küçük delik kalmıyagörsün... Oysa köpek ölüsü veya değil, hiç bir ölü -ne ölüsü olursa olsun- insan ölüsü gibi pis kokmazdı, hele bitkiler...

Sevim.....

Ama ne kadar çok güldüm.

Baktım berberin aynasında gözlerim gülmüyordu. Belki de yaşanmış ile yaşanmamış arasında öyle pek de önemli bir fark olmadığını anlamıştım.

İZAT, Sevinç

BİRAZ ÖTEMDE

Kötülük biraz ötemde, bana çok yakın. Şuracıkta, köşebaşında görüyorum onu, masanın üstündeki kitabın altında gizlendiğini, pis solumasını duyuyorum. Ondan korunmam gerektiğini biliyor, uzak durmak istiyorum. Kuşkudayım hep. Ama o isterse, nasıl olduğunu bilmeden ensemden yakalıyabilir beni. Birçok kez öyle olmuştur. Bir de bakarım kötülük ben olmuşum. Korunduğumu, tetikte olduğumu sandığım süreler, bana hep en yakın olandır o.

Gene ensemde, çok yakınımda duyuyorum, o mide bulandırıcı, kusturucu soğuk kokuyu. Ağrılarım, kusma duygum başlamak üzere. Korunmalıyım, unutmalıyım, bir şeyler yapmalıyım uzaklaştırmak için. Arasıra başarırım öyle olmayı. O ifriti yendiğim için de övünürüm bir süre. Ama o hep pusudadır bana karşı. En uzağımda duyduğum, sevindiğim süreler tepemdedir. Daha çok, mutluluğumun son hızıyla, çevremde yapış yapış dolanıp durduğunu, soluduğunu duyarım. Bir sigarayı alırcasına, çekip alır ağzımdan gülümsememi. Sürenin kıl ayrımında, anlaşılmadan benden içeri girer, süzülür. Bir sürüngen hayvanınki kadar kaypak, bedenimin her yönüne kol salar, besler, büyütür kendini kanımla. Sonunda ben olur gülümser çevreme. Ben, o olurum bilinmeyen bir süre. Bende soluklanır, egemendir artık. Binlerce göz olur, olanca hınçıyla bakar benden çevreye. Birlikte bakarız. Birlikte yer, içer, gezer, bağırır, çağırır, ağlarız. Arada, tek başıma bana yaptırır bütün bunları. En güçlü olduğu, kıvanç duyduğu sürelerdir bunlar. Karşı gelmek istediğimde, egemenliğinin sınırı yoktur artık. O mutludur, ben tutsak. Egemenliği öylesine güçlüdür ki, gün olur ayırdedilemez oluruz. Kımıldadıkça gömüldüğümü duyduğum pis çukurdur o. Benden, doymak bilmeyen bir iştahla ister, binbir çabayla gömüp uyuttuğum, kinli ulumaları, çirkinlikleri. Soluksuz bir inatla, herbirini yenibaştan yaşamamı ister. Bedenimin en uç köşelerine değin yayılmaya bakar, daha egemen olmak için. İçimin tüm boşalıp, onunla dolduğunu duyarım, kalıp olurum ona. Pis urlar, kapkara görüntüler yansıtan aynayı çerçevelerim. Olmadık

şeyler ister benden. Rahat bıraksın diye, boyun eğerim isteğine. Ama hınzırca kandırır her boyun eğişimde. Dileklerinin sonu yoktur, yerine getirdiğim sürece. Soluk alır durmadan benim ağzımla. Nefes borumdan, üfler gibi garip sesler çıkarır. Arada bir solumaz olur, gitti sanırım. Pusuya yatmıştır sinsice. Daha büyük, üflemeye benzer büyük soluklar aldığında anlarım.

Kolumu kaldırıp birinin suratına indirmek ister, beni suçlamak, gene bana ödetmek için. Kara giysisini gerer gözlerime, ışığı seçemiyeyim diye. Yanlış salkılar verir gelecekten, kin salar içime, terslikler yaptırır.

Yerlerde sürünür, kıvranırım, göğsümü yumruklarını çıkıp gitmesi için. Belki unuturum diye, kitap alırını elime. Göz oyuklarımdan satırlara uzanıp yatar, yayılır. Mutsuz ışıklar saçan bir aygıt olurum çevreme. Baktığını renkler körleşir ışınlarımdan. Aydınlığa susadıkça, kararır yanım yörem. Ortalıkta kara bir leke olur dolaşırım. Bencil haykırmalarımla kaçışır çevremde ne varsa. Güzele çağrılarımını sonunda, kötülükler içinde bulurum kendimi. Kurtulmak için her çabam, yeni bir ur olur yapışır bedenime. Yamrı yumruluktan görünmez olurum. Acılı çıbanlar kaplar derimin üzerini, yayılır durmadan.

Sonunda, sonsuz bir tükenmişlikle bitkin, ölü sessizliğiyle devineksiz kalırım bir süre. Dışa dönük çaresizliğim, usumda olur bu kez. Beyin hücrelerimin tek tek varlığını duyarım. Herbiri ayrı bir sivri uçla oyulur. Aldığı yeni, korkunç bir uğultuyla öğüten, taşıyamıyacağım kadar büyük, bir türlü koparıp atamadığım korkunç bir düzendir omuzlarımda taşıdığım. Kötülüğün çirkefiyle yarı inmeli usumda, uzakta bir kör ışık parlar. Gürültüler içinde, ölü parıltısındaki noktaya ulaşma çareleri ararım. Kendime göre yollar denerim. Kötülüğün giremediği, o küçücük parıltıyı yakalamaya çalışırım. O, bundan hiç hoşlanmaz, kendi buyruklarına uymam için baskı yapar, dürtükler durmadan beni. Bir süre direnebilirsem, bu benim için kurtuluştur. Usumdaki çabam beni ergeç ulaştırır parıltıya. Bir kördüğümün umulmadık bir uçtan çözülüvermesi gibi, aydınlanmaya başlar çevrem, bedenimin içi. Onun soluklarını daha az duymaya başlarım. Yavaş yavaş hücrelerimden çekildiğini, bedenimin, kollarının, bacaklarımın, en sonunda göğüs boşluğumun, gevşiyen bir seslenişle boşaldığını duyarım. Kendi soluklarımla eski yaşamıma dönerim.

Salt iyiye, güzele açık boş bir çuvalmışcasına, bir beden bulurum elimin altında. Canımın istediğince kendi ellerimle doldururum iyilikleri içime. Çevremde, güzellikler avlamaya

bakarım, boşluklarımı doldurabilmek için. Bedenim gelişir, güzelleşir. Aydınlık saçarım geçtiğim yollara, ışıtırım çevremi. Mutluluğumu bulurum bir çiçeğin yaprağında, bir çarşının içinde, bir köpek ulumasında. Bir giysinin renginde güzelleşirim. Mutluluğu yansıtırım dokunduğum nesnede, baktığım yüzde, okuduğum satırda. Ezgi olurum bir ağızda, koruda bir ağaç, bir kanat gökyüzünde. Ağzımdan dökülen güzele çağrı, türküdür sabah akşam.

Bir süredir kurtulduğum kötülüğü ansımamda bile güzelliği öğütürüm. İyinin, güzelin güvenli sığınağında, elimle besleyip büyüttüğüm kötülüğü bilmeden, bir süre orda yaşarım ak aydınlığımla.

Muammer Vatansever

K., Tarık Dursun

BİN BOĞUMLU BOĞAZ

1948 Nisan ayında patlak veren "Berlin Buhranı", Avrupayı savaşın eşiğine kadar getirdi. Savaş sonrası Avrupa'sı, az ya da çok "patlayıcı" daha başka "tehlikeli bölgeler" tanıdı. Bugün, bir yandan Atom tehlikesi; bir yandan öbür bloktaki siyasal ve ekonomik değerlerdeki değişmeler; Avrupa'nın ilerde bir "Buhran Bölgesi" olarak düşünülmesini önlemektedir. Ancak bazı tedirgin edici noktalar, yine varlıklarını ortaya koymaktadırlar. Bazıları, uluslararası genişlikte, diğerleri çok daha sınırlıdır.

10.12 treni gürültüyle geçti. Parkta bizimizden başka kimseler yoktu. Havuzun lacivert yüzüne kırmızı bir neon ışığı düşmüştü. Yukarlardan bir koşu geçen trenin sarı şavkı kırmızı neon ışıklarını tarayıp yeşile çevirdi. Yakınlardaki bir birahaneden koro halinde söylenen bir şarkı bize kadar geliyordu.

"Üşüdün mü?"

Karşılık vermedi.

Ellerini ellerime aldım, yavaşça sevdim.

Park bekçisi göründü; adımlarını yavaşlattı, havuzun öbür başında durdu; bastonunu suya uzattı. Ne yapacak diye baktım: havuzun sularına düşmüş bir atkestanesi yaprağını çekti çıkardı, eline aldı. Yaprağın sivri iğne uçlarından yeşil yeşil sular damlıyordu.

Döndü, elindeki yaprakla bize doğru geldi. Ellerini yavaşça bıraktım, toplandım. Işığı arkasına aldığından park bekçisi şimdi kocaman görünüyordu; şapkası kulaklarına kadar oturmuştu, bıyıkları ağarıktılar.

Eğildi, beni tanımadı; yadırgadı da. Onla konuştu. Birşeyler dedi.

"Ne diyor?"

"Hiç.." dedi.

Bekçi güldü, dişlerini gördüm. Hızlı hızlı bana da birşeyler konuştu. Dediklerini bir türlü derleyip toparlayamadım.

"İnsan gibi tıpkı... Bitti... Hayat.. Tamam.." gibi sözcüklerdi dedikleri.

"Sarhoş mu?"

"Değil.."

Cigara paketimi çıkarıp bekçiye uzattım. Durdu, gözlerini kısıp baktı, sonra birşeyler sordu, sanıyorum.

"Ne diyor?"

"Sevmiyor mu diye soruyor..."

"Neyi?"

"Ağaçları. Yaprakları..."

Güldüm.

"Seviyorum.." dedim. "Bütün ağaçları, bütün yaprakları.. Hattâ kuşları da, kelebekleri de, arıları da.. Söyle ona aynen.."

Bekçiye dediklerimi aktardı. O da güldü:

"Gut!." dedi. "Gut!."

Uzattığım paketten bir cigara aldı, ışığa çevirip uzun uzun süzdü; kokladı.

"Gut!." dedi yine.

Çakmağımı çaktım.

Berlin, ortadaki çıban başıdır. Duvar, Batı ve Sovyet askerlerini karşı karşıya getiriyor. Doğu ve Batı Almanya'lılar hergün birbirlerine sataşmakta. Batı Berlin'de, Federal Almanya ile olan göbek bağına asılı yeni bir hava köprüsünün kurulması bugün zor. Burada Atom dengesi bardağı taşırıyor.

Son uçak da kalktı gitti. Uzun bir süre, ardı sıra bıraktığı sesi gökyüzünde asılı kaldı sanki; uzaklaşmak bilmedi.

Suskunluk çevreye ansızın çöküverdi. Kulaklarımız uğuldu yordu.

"Gidelim mi?" dedi.

Koluna girdim.

Yüzü solgundu. Gözlerinin altı halkalaşıyordu.

Merdivenleri indik. Asfaltın bir ucunda siyah araba bizi bekliyordu.

"Duyuyor musun?"

Dinledim.

"Duydun mu?"

"Hayır!."

Boynunu eğdi.

Arabanın kapısını açtığında ince keman sesini, ona katılan tok bir kadının söylediği yavaş şarkıyı yine duydum.

"Biri bir şarkı söylüyor.."

"Şarkı mı? Hani?"

"Dinle bak.."

Anahtarı kontakta çevirdim. Keman gerilere gitti, kadının sesi acılanıp hüzünlendi daha çok. Eski bir savaş şarkısıydı söylediği; iğrenti, kan, bazuka, uçaklar, sivri mermi, çatırdayan çekirdek, sıla, bulutlar, eve özlem, geç kalmışlık, bırakıp gidiş, sahibine varmayan uzun bir mektup, kuru peksimet, sıcak su, sabun, kur'a, hava saldırısı, alarm, sığınak sözcüklerini arka arkaya [illegible] düzmüştü, bir arada söylüyordu.

"Güzel mi?"

"Duymuyorum ki.." dedi.

Camları örttüm. Kadının şarkısı arabanın içinde kaldı, ikimizin arasına [illegible] "Sıcak su öyle güzeldir ki... İnsanın evinde musluklardan akar... Her pazar evimizde sıcak su bulunur... Sabunu alırsın, köpürtürsün... Mis kokulu sabun, insana kadını aratmaz..."

"Üşüyorum.."

Camın birini çevirdim, açıldı; içeri soğuk fakat taze hava girdi. O girerken kadının söylediği şarkı duman gibi usullacık süzüldü, camdan dışarı; geceye, gecenin mor yalnızlığına kaçtı: "Bana sık sık mektup yaz.. Evden haber bekliyorum. Öldü sayma beni... Savaşa giden herkes ölülerden sayılırsa da..."

"Ne zaman varır dersin?"

"Sabahleyin ordadır.."

"Ne güzel!.." dedi.

Sustum. O da somurttu.

Batı Almanya'lılar, bugün Polonya'ya katılan doğudaki topraklarından Almanya'yı ayıran sınırın meşruiyetini hâlâ kabullenmiş değiller. Hiç bir Batı Almanya'lı politikacı, sınırın kalıcı niteliğini kabullenmeye cesaret edemiyor. Bu propaganda konuşmalarının ve özellikle aşırı sağcıların savaş atıdır. Olaylar elverirse sınır, uluslararası gerilimi arttırabilir.

Göz gözü görmüyordu, karanlık koyuldukça koyulmuştu.

"Farları söndürün, farları!.."

Uzayan far ışıklarında bir asker duruyordu, omuzunda Thomson'u asılıydı.

Arabayı durdurdum.

Elindeki asker fenerini yüzümüze sıktı.

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Şehire.." dedim.

"Sınır kapalı... Geçemezsiniz. Geriye dönmeniz gerek.."

"Fakat.. Bizim.."

Fenerin ışığını yüzümüzden ayırdı.

"Başka çareniz yok. Sınır kapalı..."

"Peki n'apacağız?"

"Benim üstüme değil.. N'aparsanız yapın. Sınır kapalı.."

Geri vitesine taktım, arabayı çark ettirdim.

"Doğru gidin.." dedi asker. "Sağa falan sapmayın sakın.. Simdi bütün yollar tutulmuştur ya, neyse! Bakın başınızın çaresine. Doğru gidin!"

Askeri sırtımıza aldık; gaza bastım, araba fırladı.

"Radyoda birşey var mı, bir baksana..."

Düğme çıt etti. Ulur gibi bir ses *"You don't have to say you love me.."* diye başladı. *"You don't have to say..."*

"Kapat şunu!."

Ses boğuldu, sustu.

Yolun iki yanı ıhlamur ağaçlarıydı: sapsarı açmışlardı, baygınsı bir kokuyu yol boyu ardımız sıra sürüyüp götürüyorduk.

"Yetişebilecek miyiz?"

"Bilmiyorum.." dedim.

Bir dönemeci dördük. Orman önümüze dikeldi. Yağmur başladı. Silgeçleri çalıştırdım. Farların ışığında, yağmur, ip gibi uzun uzundu.

"Ne kadar var daha?"

"Bilmem. Herhalde epeyi..."

İkimiz de sıkılmıştık.

Ormanın içinden, yağmurda sırılsıklam olmuş bir asker dizisi göründü. Birerle koda yürüyorlardı, başları önlerine eğikti. Yağmurda ıslanmasın, kaynamasın diye tüfeklerini omuzlarına ters asmışlardı, ağızları toprağa bakıyordu. Dizinin önünde açık bir cibe binmiş, ayakta, bir subay askerlerini gözlüyordu. Ağaçlar yağmur tonluyorlardı.

Yan yana geldiğimizde cin açıldı, motor kesti, durdu. Subay, biz geçerken selâm verdi. Askerler bakmadılar bile. Su birikintilerine iri, büyük postallarıyla basıp çamurlu suyu fışkırtıyorlardı. Biri olsun birikintiyi atlayıp geçmedi, içinden yürüdü hep.

Dizîyi bir türlü bitiremedik.

Üç yol ağzında yolun üç başından da tutulmuş olduğunu gördük. Sarı muşambalı bir başka subay işaret verdi, durdum.

"Sınır kapalı.." dedi. "Geçemezsiniz! Geri dönün daha iyi.."

Bakıştık.

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Şehire.."

"Sınır kapalı... Geri dönün!.."

Yağmur altında bekleşen askerlerine döndü, bizden koptu.

"N'apacağız?"

"Geri döneceğiz!.."

"Fakat sınır kapalıydı orda da.."

"Burda da kapalı.."

Subayın önünden döndük, geçerken gülümsedi, bize doğru elini salladı.

Askerler dizisi bitmişti; yağmurla yol, farların uzantısında bomboştu.

Küçük bir kese yolu gördüm. Saptım.

Yağmur daha da artıp hızlandı, silgeçler hızına bir türlü yetişemediler.

Bugün için Çin'in Avrupa'daki en güvenilir müttefiği Arnavutluk'tur. Çin, üç yıl içinde, Elbesan bölgesinde orta menzilli Atom silâhı üsleri kurabilir. Kısa bir süre önce Arnavutluk'ta, Dalmaçya kıyılarında bir gezi yapmış olan İsveç Birleşmiş Basın Ajansı temsilcisi P. Hallestein, komünist Çin uzmanlarının Dirahiya limanı ve civar bölgelerde füze rampaları kurmaya başladıklarını açıklamıştır.

Yüzünü avuçladım.

"Ağlıyor musun?"

Başını salladı. Burnunu çekti. Yanaklarına inen süzük bir damlayı yarı yolda durdurdum. Öptüm. Dudaklarım ıslandı.

"Ağlama!" dedim.

Direndi, yüzünü avuçlarımdan kaçırdı.

"Beni bırak! Git sen, git!."

"Ama niçin?"

Komodinin üzerindeki lambanın düğmesine bastı, oda kararadı. Sonra yine düğmeye basan sesini duydum; tavanda çavkın büyümüş dairesi yuvarlandı.

"Korkuyorum. Çok korkuyorum!"

"Neden korkuyorsun?"

"İnsanlardan... Herkesten... Senden bile.."

Çevirmek istedim, direndi.

"Bırak beni. .Git sen.. Yalnızlığı seviyorum. Korkuyorum hiç olmazsa.."

Çıplak omuzlarından tuttum, buz gibiydi.

Yeniden düğmeye bastı, ikimiz de karanlıkta kaldık.

"Her gece ayni korku.. Ayni.. Ya güneşin doğuşunu, ya sabahı, yeni günü bir daha göremeyeceksem... Ya yarın yoksa? Ya yarın olmazsa yine? Bütün bir günü oburlar gibi otu-

rup yiyoruz. Herkes bir yerinden yiyor. Fareler gibi tıpkı... Hayır.. Yarına inanmıyorum artık. Yarın beni korkutuyor. Yarını istemiyorum. Geceyi seviyorum ben... Gecede kalayım, gece benim olsun istiyorum."

Karanlıkta saçlarını sevdim. Elektrik parmaklarıma aktı, titredim.

"Işığı açsana.."

Parmağı düğmenin üzerinde duruyordu. Çekti.

"Hayır, hayır! Karanlık daha güzel.. Gündüzden daha alımlı. Korkusuz. Kendimi duyabiliyorum hiç olmazsa... Hiç olmazsa..."

Bana doğru döndü. Sesi odanın içinde yankılandı bir nüre: "Hiç olmazsa... Hiç olmazsa... Hiç... Olmazsa..."

Uzanıp ben de yakmadım ışığı. Saçlarına eğildim. Yeni biçilmiş çayır kokusundaydı; üzerinden, az önce bir vahşi atlar sürüsü, gök gürültüsü gibi nal sesleriyle geçip gitmişlerdi. Yakınlardaki derenin sesi, gecede ağırdan ağıra suskunlamıştı.

Portekiz'de ülke, genellikle uykuya dalmış sayılıyor. Fakat bu, otuz yıldanberi iktidardaki Dr. Antonio de Oliviera Salazar'ın demir eline bağlı. Salazar, şimdi 77 yaşındadır ve Afrika'daki Portekiz sömürgelerinde gerilim, önü alınmayacak şekilde, her gün artmaktadır. Salazar'dan sonra bir askeri darbe muhtemel görülüyor. Afrika'da toprak kayıpları ekonomik sıkıntıları beraberinde getirecektir.

Piyanisti tam arkasından görüyorduk. Elleri gidip gidip geliyordu tuşlarda, piyanonun üstünde bir kanyak kadehi vardı: yarısı içilmiş...

"Ne kötü çalıyor değil mi?"

"Bilmem. Farkında değilim.." dedim. "Nerden anladın?"

"Döver gibi vuruyor tuşlara, baksana..."

Ne çalıyordu, çaldığı hangi parçaydı; bir türlü sökemedim.

"İçsene.."

"Canım istemiyor.."

Bardağını bardağıma vurdu, çın etti sesi.

"Senin canın birşeylere sıkkın.."

"Değil.."

"Yalan söylüyorsun!.."

Piyanist, kanyak bardağından bir yudum içti, elinin tersiyle ağzını sildi. Öbür eli tuşlardaydı.

"Sevgilin falan yok mu?"

"Yok.." dedim.

"Senin yaşında bir adamın... Öyle mi? İnanayım mı?"

"İnan.."
"Yalancı!."
Garson geçiyordu, durdurdu.
"Bana bir içki daha.."
Döndü.
"İçebilir miyim?"
"İç. Param var.." dedim.
Garson gitti.

Bara tünemiş esmer bir kadına iri yarı bir adam sokuldu; birşeyler konuştular. Sonra adam kimselere sezdirmeden iç cebinden çıkardığını yavaşça kadına aktardı; kadın da aldı; koynuna soktu.

"N'apıyorsun?.. dedim."
"Anlamadım?" dedim.
"Bu.. Gece.. N'apıyorsun diyorum?" dedi.
"Hiç!.."

İri yarı adam, esmer kadının yanından ayrıldı. Yolunu mutlaka piyanistin önünden geçirmesi gerekiyordu; ağır ağır yürüdü. Kimse birşeyin farkında değildi. İri yarı adam da. Belki esmer kadın.. Hani, o barda tünemiş.. Hayır...

Piyaniste sırtını verdi, piste doğru yürüyordu; beriki seslendi. İri yarı adam duydu, döndü. O zaman piyanistin elinde ansızın belirivermiş tabancayı gördüm. Anında ateşledi. İri yarı adam yıkıldı; kurşunu yedi, yıkıldı.

Işıklar da sönüverdi. Karanlık kesildi her yan.

Elimi sıcacık tuttu, çekti. Tedirgin:
"Gel çabuk.." dedi. "Gel!."

Karşı koymadan ardından gittim. Bir anda kapıyı bulduk, çıktık.

Sokaktan koşarak üniformalılar geçtiler.

Bir köşebaşına kadar, hızlı hızlı koştuk. Uzaklardan sirenlerin sesi geliyordu.

"Sarıl bana!."

Ağzımdan öptü, kollarını boynuma doladı. Danseder gibi vücudumu çevirdi, ışıktan aldı. Yanımızdan yeni koşuşmalar oldu, iki otomobil -bizsiz- arka arkaya geçtiler, gittiler.

Gözlemciler, Vietnam'da askeri üstünlüğün Güneyde olduğunda birleşiyorlar. Komünistler; Amerikalıların Güney Vietnam rejiminin yıkılması ya da Amerikan kamu oyunun baskısıyla bu bölgeden çekileceklerini umuyorlar. Bu, imkânsız değilse de şimdilik uzak bir ihtimaldir. Amerikalılar, Kuzey Vietnam'ı haritadan silmeye kalkmadıkça, Çin'in savaşa katılması pek düşünülemez.

"Hazır mısın?"
"Evet!."
"Saat kaç?"
"Geceyarısı falan galiba.."
Ormandan rüzgârın yadırgatıcı sesi geliyordu.
"Kaçta geleceklerdi?"
"Daha vakit var.."
İkimiz de cigara içemiyorduk.
"Becerdiler mi dersin?"
"Kimbilir.. Herhalde.."
Başımızın üstünden pır diye bir gecekuşu uçtu. Yağmuru yemiş toprak, çürümüş yaprakla karışık yeni güzün kokusunu ormanda gezdiriyordu.
"Korkuyor musun?"
"Hayır!."
"Ben korkuyorum.."
Gözlerini arandım.
"Tabii, sen benim gibi değilsin.." dedi. "Sen erkeksin tabii.."
Hışırtıyı ikimiz de duyduk, sustuk.
"Yat yanıma, çabuk!.."
Güzün kokusu burun burunaydı bizle. Güzü koluyorduk.
"Biri geliyor.."
"Odur belki.."
"Sus!."
Otlar adam boyuydu. Karanlıkta yeşil yerine mavi görünüyorlardı.
"Hey!.."
Kısık, çocuksu bir sesti.
Doğruldum.
"Sen miydin?"
"Geciktim mi?"
"Hayır. Vaktidir. N'oldu?"
"Tamam!."
Alışkın ellerle fitili bağladı.
"Saate bakın.."
Baktık.
"Tamam mı?"
"Tamam, hadi!"
Kola bütün gücüyle bastı. Oysa gereksizdi. Bir dokunması yeterliydi, bir dokunması... Sonra toprak sarsıldı, ayaklarımız titredi. Ormanın içinde bir yerlerde bir alev çaktı, göğü tuttu.
"Başardık be!."
Üçümüz de gülüyorduk.

Dünya barışını Vietnam ve Laos'un dışında tehlikeye sokan başka nedenler de var. Gelecek yıllarda, Asya'nın dört devi: Çin, Hindistan, Pakistan ve Endonezya'da siyasal değişmeler beklenebilir. Bu değişmeler ekonomik zorluklar, iç nedenler ya da her ikisinin ortak baskısıyla olacaktır.

Başını yastıktan aldı.
"Uyuyor musun?" diye sordu.
"Hayır.."
"Sabah oldu galiba.."

Pencereler kapalıydı, ince tüllerin altından kalın kanatlar camları örtüyordu. Dışarsı orman mıydı; havaalanına yakın mıydı, yağmurlu asfalt yollardan mı geçiliyordu, küçük kese yol muydu yoksa; yoksa gecede bir park mıydı: Havuzlu, atkestanesi ağaçlarının ıhlamurlardan kurtulup öbek öbek açıldığı bir park mıydı? Belki de yağmur yağıyordu... Belki de savaş vardı; insanlar birbirlerine saldırıyorlardı; paranın değeri ansızın düşmüştü, hiç birşeyi satın almak mümkün değildi. Bankalar yoktu. Fırınların önünde uzun kuyruklar türemişti; Sirkeciden Münih'e ucu bucağı görünmeyen bir işçi treni kalktım kalkıyorumdu; bir mektup yerini bulamıyordu, bir parti kongresi toplanmıştı; şişman, kabak kafalı bir adam genel başkanlığa seçilmişti, iki elini havalara kaldırıp delegeleri selâmlıyordu, delegeler onu alkışlıyorlardı, çılgınca hem de. Limana büyük büyük savaş gemileri geliyordu, körpecik kızlar bahriyelilerin çevresinde dört dönüyorlardı, bahriyeliler her önüne çıkana para dağıtıyorlardı, paraları boldu. Bir heyet çok para istemek için Yeşilköy'den uçaklara binip Avrupalara yollanıyordu, futbolcular gümrüklerde sıra bekliyorlardı. Beş kamyon dolusu belediyeci gecekondu mahallesinde gece gündüz evleri yıkıyorlardı: kadınlar susuyordu, çocuklar ağlıyordu; erkekler, sendikalarda konuşmadan konuşanları dinliyorlardı. Bir büyük adam işçiler adına para alıyor, parayı arkadaşlarına dağıtıyordu. Kapısında son model bir araba, arabanın içinde şoförü vardı; büyük adam göründü mü, arabanın kapısını şapkasını çıkarıp açıyor, selâma duruyordu. Yalnayak işçiler, gece gündüz ellerinde dövizlerle bir şehirden öbürüne yürüyorlardı: Öğrenciler yürüyordu, teknikerler yürüyordu, partililer; açlar, yoksullar, katiller, afçılar, eski demokratlar, ocak başkanları, malûl gaziler, emekliler, saygısızlar, yine açlar, işsizler, yine yoksullar; on kere, yüz kere, bin kere yoksullar, sonra toklar, geğirgenler, herkes yürüyordu. Bir başka adam, bıyıkları sarkık bir adam, yanına aldığı bir kadın, bir gözü yok bir adamla saklı saklı birşeyleri konuşuyor, bir-

şeyleri tartışıyordu. Bir başka gençten biri onlara bağırıyordu. Gazetelerde pazarlıklar yapılıyordu; adamlar alınıyor, adamlar satılıyor, pazarlığa göre, fiyatın diyeti ödeniyordu. Bir terzi tevkif ediliyordu, bir ünlü kişi sahte beşyüzlük sürüyorken kızıyla damadıyla birlik, yakalanıyordu; güz geliyordu, yaz geçiyordu. İnsanlar eskiyorlardı.

"Pencereyi açsana.."

Pencereyi açtım, öyle önünde durdum.

Yanıma geldi.

"Sabah olmamış daha.. Saat kaç?"

Baktım.

"Onbir.."

"Gündüzün onbiri mi?"

"Evet!.."

Sokakta kimseleri göremedik.

"Durmuş galiba saatin.." dedi.

Kulağına tuttum.

"İşliyor mu?"

"İşliyor. Ama..."

Çıplaktı.

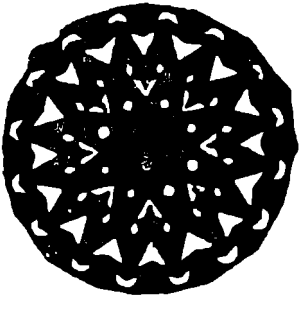
"Hayret değil mi?" dedi. "Saat onbir.. Sabah olmamış.."

"Olmamış.. Evet.." dedim.

"Daha ortalık karanlık.."

"Evet.. Karanlık!."

Odadaki ikimizin küçük aydınlığı pencereden dışarıya aktı. İçerisi ile dışarısının karanlığı eşitlendi. Biz de sözde eşitlendik.

KARAS, Nursen

B U L D U K

O sabah anam beni uzun uzun yaladı. Bir türlü anlamını kavrayamadımdı. Çünkü anacığım daha çok kendi süsüne düşkündür. Yalanır yalanır, pirelerini kırar, arka ayaklarıyla kaşınır, tüylerini kabartıp canlandırır. Oldum olası da benle pek uğraşmaz.

Yalaması bitince de tatlı mırıltılarıyla çağırıp emzirdi. Tüm öbür yiyeceklerden, etten bile çok tatlı bu ana sütü. Üstelik müzikli de. İkimiz birden mırıldıyoruz, sonra benim cıpcıplarım da tempo gibi oluyor.

Ama artık olamıyacak.. Çünkü beni attılar. Ev sahibi kadın, anamın karnından çekip bir kesekâğıdına koydu, hep işe giderken aldığı o büyük çantasını da koluna taktı, anamın kesik miyavlamalarına bakmayıp papuçlarını giydi yürüdü. Kucağının yumuşaklığı-katılığa, sıcaklığı-buz gibiliğe dönüşüp topuk sesleri uzaklaşınca daha neler olup bittiğini anlayamamıştım. Yeni bir yerdi burası, sesler, hep hızlı hızlı giden ayak sesleri, gürültüler, tanımadığım sesler.

Bir süre çevremi dinledim, sonra kesekâğıdın ağzını zorlamaya başladım. Sıkı kapanmamış. Başımı çıkardım baktım: Bir sokak. Hani anamla cam kenarına oturduğumuzda baktığımız, o, önümüzdeki sokak gibi bir sokak. Daha bir geniş, boş. Hem soğuk da. Biz anamla sokağa hep eğlenmek için bakardık. Gelen giden insanlara, arabalara, koca koca kamyonlara. İnsanlar, arabalar... kamyonlar bile böylesine büyük değildi ama biz yukardan bakarken. Şimdi nasıl büyümüş hepsi. İnsanların ayakları bile büyük... Başımı kaldırıp bakamıyorum yüzlerine öyle uzunlar... Birinden ötekine koşuyorum yalnız. Ne olacak? Ben sokaktayım şimdi? Bir başıma. Bu insanlardan biri ilgilenmeli benimle. Öyle gerekir. Hep koşuyorum birinden ötekine, dönüp bakmıyorlar. Biri,

— Pisst.. dedi tekmeledi. Ilk tekme yiyişim. Duvar dibine kaçtım sindim. Sonra hemen başka biri tuttu duvarın üstüne çıkarıp bıraktı. Yüksekçe bir duvar. Gerekse burdan yere atlayamam. Çiğnenmekten iyi yine de. Az kalsın çiğnenecekmişim. Bağırmaktan vazgeçtim.

İnsanlar yine öyle büyük büyük geçiyorlar önümden. Onların göğüs çizgileri yüksekliğindeyim şimdi. Hep geçiyorlar. Kimi aşağı kimi yukarı, bir ivediyle görünüp kayboluyorlar.

Başım dönüyor bakmaktan. Başka birşey yapamam ki. Burda durmam ve onlara bakmam, olanları olacakları görmem gerek. Yalnızım çünkü. Artık bağırmıyorum.

Mis gibi kestane kokusu... Nasıl bayılırdık kestane yemeye. Ev sahipleri kestane aldıklarında - ihtiyar anneleri için sık sık alırlardı - anam bağırır bağırır, payımıza düşecek kestaneyi ufalattırıp tabağımıza koydurturdu. İkimiz pençelerimizle "kapışmaca" oynayarak yerdik kestanemizi.

Koku en sonunda buram buram çoğala çoğala, bir kestane arabasıyla geldi, az ötemde durdu kaldı. Ufak tefek kestaneci, orta yaşlarda; özenle tablasını düzenliyor. En pişmişleri, en büyükleri en öne. Okullu bir kız çocuğu koşa koşa giderken döndü:

— Elli kuruşluk versene.

Yemişini alınca da kabukları fırlata fırlata sürdürdü koşmasını.

Sonra tam ikiye katlanmış biri, sanırım ihtiyar bir kadın elinde ufak iskemlesi, hem de tablası, geldi. Geldi duvarın girintisine iskemlesini açıp çöktü. Oturmadı, çöktü gerçekten. Yorulmuş olmalı. Yüzünü görmüyorum ama sanırım eni-konu ihtiyar. Tablasında kancalığınçler var, boncuklar, mavi mavi boncuklar.

— Nasılsın analık? dedi kestaneci, boncukların tıpkı kestaneler gibi özenle yerleştirilmelerini izleyerek.

— İyiyim oğul, ağrılarımdan başka derdim yok.

Kestaneci sevinmişçesine canlı canlı öksürdü.

— Ne o, sen bu sabah pek gümbür gümbür başladın öksürmeye?

Adam o sıra genç bir baya iyi kestaneler ayırmaya dalmıştı.

— Bakıyorum daha siftah etmedin bu sabah. Ters yanından mı kalktın yoksa? dedi alıcısını savınca.

— Benim işim seninkine benzemez. Yine de iyi. Evde gelin dırdırı çekmektense burda soğuğa katlanmak yeğdir.

— Nasıl yine?

Göz kırptı kestaneci.

— Kendi ekmeğimi götürdükten sonra daha mı zırıldayacak?

Kestaneci ellerini uğuşturarak bizden yana dönünce beni, büzülüp kaldığım duvar kıyısında gördü.

— Ulan namussuzlar, sabah sabah yine bir kedi bırakmışlar buraya!

Anlaşılan atılmak istenen kediler hep buraya bırakılıyor. "Miyavv.." dedim kestaneciye. Geldi, başımı okşadı, gidip bir kestane getirdi, soydu ufaladı. Ben istekle kırıntılara sarılırken yine başımı kaşıdı:

— Aç da fakir..

Sırtımı kabartarak sürtündüm ona bir süre; iri, kirli ellerine. Elleri kirli kestanecinin, kömür yakmış olmalı. Kirli ama yumuşak. Oysa o hep çocuklarının kulaklarını çeker bu eliyle. Ancak geceleri uyuduklarında usulca öptüğü çocuklarının. "Adam" olmaları gerekli çünkü çocuklarının, "kestaneci" değil. Öyle düşünüyor.

Yeni alıcıları için beni bırakıp arabasına döndü: İki kadın. Yaşlıca iki kadın. Biri kestane alırken öbürü beni gördü.

— Aa.. bak ne güzel kedi..

Güzel olduğumu bilmiyordum, kimse söylememişti. Öteki kolundan çekeledi beni beğeneni.

— Bırak şimdi kediyi mediyi. Daha kasapta sıra bekliyeceğiz.

Üstelemek zorunlüğunu duydu arkadaşını çevirmek için.

— Hem o kabak yavrusu n'apıcaksın. Alacaksan baharda ben sana veririm.

Güldüm buna. Hiç kedinin de kabağı olur muymuş? Kedi kedidir işte.

— Kabak da sensin! —

İki genç çocuk da çok ciddî konuşarak geçtiler:

— Hayır azizim, toplum gücünü, yeteneğini "Yargılamak"a kullanacağına, "Önlemek"e kullanmalı aslında. Yani bütün suçlar işlenmeden önlenebilmeli. Suçların nedeni daha tomurcukken, tohumken bilinip-bulunup yokedilmeli. "Uygarlık" diye buna derim işte ben. İşlenmiş suçlara "ceza"nın ne gibi olumlu etkisi olabilir?

Öteki arkadaşının konuşmasını hep "ohoo.."larla kesiyordu. O da "azizim"le aldı sözü.

— Azizim senin o dediğin hiçbir çağda hiçbir toplumda gerçekleşemez.

— Olmalı ama. Uygarlık...

— İnsanlar uygar da olsalar, öyle çok uğraşıları vardır ki.. Üstelik böylesine bir dönüşün gerçekleşebilmesi için bütün toplum organ organ değişmeli ve organ organ bütünleşmeli.

. . . . . .

Gün işte böyle geçti. Birkaç küçük çocuk simitlerinin ucundan koparıp önüme bıraktı. - Çocuklar hep yemişlerini bölüşmek isterler - Kestaneci bir kestane daha ufaladı. İhtiyar kadına da verdi üç tane.

Sonra akşam oldu. Karanlık usul usul, hiç belli etmeden indi üstümüze. İhtiyar kadın, iğnelerini boncuklarını toplayıp kapatarak gitti.

Öbür satıcı dostumun yine öyle ellerini uğuşturarak benden yana baktığı ara, bir genç kadın yürüyüp geçmişken döndü. Kestaneci Amca elli kuruş daha kazanacak diye sevindim.

Oysa kız, geçti kestane arabasını, geldi başımda durdu. Sırtımı okşamaya başladı. Başımı kaldırdım, öyle dimdik durmuş, bütün gözleriyle bana bakıyordu. Bütün gözleriyle bana. Tıpkı bir insana bakar gibi. Bir süre elleri üstümde dolaştı, sonra, avucuna aldı beni, bir evin dört duvarı üstüne çatı örtülürcesine ellerinin içine aldı. Isındım. Öylece geldik eve. Sessiz, sıcak.. Kapıda usulca el çantasına yerleştirip fermuarını kapattı, girer girmez de yaşlı bir kadının kucağına bıraktı.

— Anneciğim bak ne getirdim sana!

Olan sevimliliğimle çantanın açılmasına hazırlandım.

"Neşe" diye seslendi ilkin genç kadın, annesinin kucağından kaparak. Neşe gerekliymiş evlerine demekki; bir, "neşe"leri yokmuş: "Sen bize neşe getir e'mi pisicim". Sonra bir erkek kedi olduğumu anlayınca değiştirdiler bu adı: "Bulduk"la. Gerçekte de sokakta bulunmuş kediler için bundan iyisi olur mu? Ama ben hem "neşe", hem de "bulduk" olmaya çalıştım hep. 'Bulunmuş bir neşe' gerekliydi, anlamıştım. Zıplaya zıplaya yapmaya başladım görevimi. Sahibimin ayakları çevresinde, oturan annesinin önünde. Sevinçli koşuşmalarım arasında, gerçekten sevindiğimi duydum bir ara. Sonra bu sevinç içimde öyle büyüdü öyle büyüdü ki.. Çılgınlara döndüm. "Sahibim" - beni sokaktan alıp getirene bu adı vermiştim içimden - in gideceği yere ondan önce gidiyor, en küçük kımıltılarını sezinleyip yine ondan önce dönüyordum. Durduğunda, üstüne oturduğum ayaklarına başımı koyup mırıldıyordum. Kucağına çıkmama izin vermiyordu çünkü.

— Pazara kadar sabret kedicim. Önce pire tozuyla pirelerini bir iyi haklar sonra da sabunlu bezle bıcı bıcı yaparım seni.

— Miyavv... dedim ona, en neşeli sesimle.

— Dayanabilir misin acaba bütün bu işlere?

— Miyavv..

— Peki peki.. hele pazar gelsin..

O gece banyoda ufak tahta iskemleye temiz yaygılar yayarak buyur ettiler beni. Doğrusu yalnızlık hoşuma gitmedi ama ch.. pazar da uzak sayılmaz.. Sayılı gün gelir geçer nasıl olsa. Aslında da elimden hiçbir şey gelmez ki..

Yine de kapı üzerimden kapanınca anamı, eski evimi düşünmekten kendimi alamadım. Uykudan önce anam temizliğimi yapar, emzirir sonra mırıldıyarak ninni söylerdi. Aklıma bunlar gelince unutmak için kendime oyunlar aradım. Her köşeye atılıp tırtıkladım, gölgelere koştum, duvarlara uzandım İskemlenin üstünden sarkan yaygının uçlarıyla oynadım. Yaygım yere düşünce de; yorulmuşum, kıvrılıp uyudum.

KEMAL, Orhan

B O N O

Filim şirketlerinden birinden alınmış bin beşyüz liralık bir bonom var cebimde. Üç gün sonra vâdesi doluyor. Alacağım. Bin lirası, dört aylık ev kirasına yatırılacak. Kalacak beşyüz. Beşyüzün yarısıyla kömür, öbür yarının yarısıyla da odun alacağım. Elime şöyle böyle bir yüzlük kalacak ama, bu yüzlüğü taş çatlasa eve vermiyeceğim. İçinden belki iki çift çorap satın alırım. Üstyanıyla birkaç gün İstanbul sonbaharının hârika Boğazında demlenirim. Biliyorum, çocukların okul kitapları, altları delinmiş pabuçlar, cebi yırtılmış yağmurluk, parçalanmış yatak çarşafları, havlular, elbise, pantolon, terlikler...

Umurumda değil!

Bakmayın böyle dediğime. Her zaman böyle düşünürüm de sonunda hava alırım. İnsan daha lüzumlu şeylerden kesip, hele kendi keyfine harcıyamıyor.

Neyse.. Üç gün sonra gideceğim. Doğrudan doğruya muhasebeciye değil de patrona uğrarsam daha iyi olur. Muhasebeciler dünyanın en sıkıntılı insanlarıdır. Onun için, o anda belki de gece uykusuz kaldığından sinirleri bozuktur, ya da kimbilir, akşam fazlaca kaçırdığı rakı midesini bozmuştur, başı ağrımaktadır.

İyi ama, patronu sanki daha mı rahattır? Belki de odasına girdiğim sıra yatar koltuğunda şekerleme yapmaktadır. Diyelim ki içeriye girişime sevindi de:

"— Vaaay" dedi, "iyi ki geldin be birader! Allah gönderdi seni. Şayet gelmeseydin, dalıp gidecektim. Gidince de birkaç saat uyku. Sonra? Sonrası, yâni gece felâket. Sabaha kadar yatakta dön Allah dön. Ben döndükçe hanım rahatsız olacak. Başlıyacak dırdıra. Derken kavga gürültü. O bana ben ona. Eski defterler açılacak, kirliler dökülecek ortaya..."

Büyük, ceviz masanın yanındaki koltuğuna oturacağım. Çay mı, kahve mi içmeyi arzuladığım sorulacak. Sekerli kahve diyeceğim. Odacı çıkacak. Sonra da belki şöyle soracak:

"— E, ne var ne yok havlâl-i âlemde?"

Aklımda bono, lâfı fazla uzatmamaya bakacağım:

"— Ne olsun? Yuvarlanıp gidiyoruz işte.."

"— Su Diyanet işleri başkanının vazifesinden alınmak istenmesine ne diyorsun?"

Herhalde cebimdeki bono dürtecek. Çünkü vereceğim karşılık adamı kızdırabilir.

Bonoya hak verecektim:

"— Valla ne diyeyim? Hükûmet galiba açmaza düştü!"

Muhalefet partilerinden birinden, belki de ana muhalefettendi, yerinden sevinçle kalkıp oturacaktı:

"— Hem de nasıl açmaz! Seçimlerde ektiklerini şimdi biçiyorlar. Bizim partiyi vurmak için din adamlarını okşarlar mı?"

Cebimdeki bono, "— Aman sus, karşılık verme!" diyecek içimden.

Hak vereceğim, ya da vermiş görüneceğim:

"— Doğru."

Belki de lâfa yekûn çekmiyecek, şöyle devam edecekti:

"— Rüzgâr eken fırtına biçer. Onun için bugünlerde bütün sağcı gazeteleri alıyorum. Attıkları manşetler, yazdıkları başmakale, fıkra, haberlere, dini bütünleri kışkırtışlarına bayılıyorum!"

Bu sıra kahvelerimiz gelecekti. Alacaktık. Başlıyacaktık yeni cigaralarla höpürdetmeğe. O bu konuda şahlanmıştır, durmayacak, susmayacak, belki de hükûmetle aşırı dindarlar arasındaki çatışmalardan söz açacak, Yirmiyedi Mayıs devrimine benzeyişler bulacaktı. Bense, cebimdeki bononun ısrarlarına dayanamıyarak hep susacaktım. Sususum onu belki de sinirlendirecekti:

"— Bunun sonu ne olabilir kestirebilir misin?" diye soracaktı.

Belki de bir şeyler söylemeğe hazırlanacaktım ki, bono geçmiş çimdiği basacaktı. Çaresiz:

"— Valla beyefendi," diyecektim, "ben aktüel politikayla pek ilgilenmem. Daha çok kendimi sanata verdiğimden..."

Kızacaktı herhalde:

"— Vatan, millet ve memleket için en faydalısı hakkında fikri olmıyanlar eşşektir!"

Kıyıları buruşmuş iri siyah gözleriyle beni gözden geçirecekti. Bense şaşacaktım adamın tutumuna. Sanki yıllar yılı siviller tarafından kovalanan, hemen her iktidar değiştikçe çeşitli bahanelerle Emniyete, Sıkıyönetime çekilen, evi aranan, yazdıkları pertavsızla incelenen oydu!

"— Evet, fikri olmayanlar eşşektir! Çünkü eşşekler, bir tutam ot, bir parçacık saman karşılığı başkalarının çıkarına bitmez tükenmez yükler taşırlar. Onun için, insan, eşşekten farklı insan, günlük politikayı adım adım izlemeli! Ben öyleyimdir. Hiçbir partiye girmem ama, gazetelerden bütün partileri izlerim. Partileri, Meclis müzakerelerini, bakanların,

başbakanın davranışını, muhalefeti.. Neden? Çıkarıma en uygun geleni alkışlamak için!"

Beni gene o, kıyıları buruşuk, kara gözleriyle inceledikten sonra ihtimal şöyle soracaktı:

"— Efendim?"

Bonomsa kafamın içinde açılıp katlanacaktı. Açılıp katlanışıyla da, "— Adamın suyuna git!" demek istiyecekti. Üstelik, o gün belki de Sonbahar İstanbulunun harika bir günüydü. Gök çivit mavi, güneş gökyüzünde bir top ateş değil de, yumuşacık bir kadın eli. Sonra aklıma Boğaz'daki bilmem hangi balık lokantası da gelebilirdi.

Basacaktım "— Haklısınız!"ı. Oysa daha da coşacaktı:

"— Gerçek çıkarlarının nerde olduğundan habersiz bir budala olmaktansa..."

Tamamlayamıyacaktı sözünü, telefon çalacaktı belki de. O konuşurken benim aklımdan gerçek çıkarlarının yönünü bilmeyen zavallılar kalabalığı gri bir fırtına gibi geçecekti. Acıyacak mıydım? Acımayacak mı? Acımamın ne işlerine yarıyacağını düşünecektim herhalde.

Telefon konuşması bitecek, adam masasından kalkacaktı:

"— Bana müsaade. Çok acele toplantımız var!"

Cebimdeki bono telâşlanacaktı: "— Herif gidiyor. Aç meseleyi, al paracıklarını. Beni de cebinin sıkıntılı karanlığından kurtar, hadi!"

Arka cebimden cüzdanımı çıkaracaktım sıkılarak. Bono. Şapkasını almış, gitmek üzere olan adamı kapıda durduracaktım:

"— Bugün vadesi doldu da..."

Şöyle bir bakacak, hiç önemi yokmuşcasına:

"— Haa, evet.." diyecekti. "Muhasebeciye uğrayın lütfen, ödesin.."

Bunca yıllık yurttaşı olduğum bu memlekette, en çok da para işlerimin bukadar çabucak oluvermesine alışamadığım için yadırgayacaktım. Başkalarının işlerini görmek yüzünden dehşetli sıkıntılı kişiler olan muhasebecileri tanırdım. Canciğer dost da olsak, bir muhasebeci, kesesinden çıkmasa bile, en haklı ödemelerde de zor para verirdi. Ne olursa olsun ben gene de en tatlı halimi takınarak girecektim yanına:

"— Günaydın!"

Duymazlıktan gelecekti. Bozulsam da ateşe devam edecektim:

"— Nasılsınız?"

O da kurdun biriydi, bu işlerde sadece kulağının ardı kalmıştı ihtimal. Başlangıcımdan anlıyacaktı döne dolaşa işin paraya dayanacağını. Yüz vermiyecekti:

"— Ne istiyorsun?"

Dilenci yerine konulmuşluğumu da hoş görüp, bonomu çıkaracaktım. Tiksinerek bakacaktı. Öfkeden kıpkırmızı kesilecek, elindeki kalem titreyecekti:

"— Nedir o?"

"— Bono!"

"— Ne bonosu?"

"— Sizin bononuz. Bugün ödenmesi lâzım da.."

Elimde tuttuğum bono korkudan sapsarı kesilecek, belki de avucumun içine saklanmağa çalışacaktı. Muhasebeciyse, masasında açık kocaman defterine kapanacaktı:

"— Bugün imkânsız!"

Sabırla soracaktım:

"— Yarın?"

Kanı tepesine çıkacaktı:

"— Ne bugün, ne yarın, ne de üç ay sonra!"

Öfkeden deliye dönsem de tutacaktım kendimi:

"— Demek üç ay sonra da hava?"

Başını kocaman defterinden öfkeyle kaldırarak bağıracaktı:

"— Ne bağırıyorsun be?"

Gerçekten şaşacaktım:

"— Ben mi?"

"— Sen evet!"

Elimdeki bononun yalvaran bakışlarına aldırış edemiyecek, kendimi tutamıyacaktım:

"— Asıl bağıran sensin be!"

Ayağa fırlayacaktı:

"— Bana sen diyemezsin!"

"— Ya? Zât-ı devletleri mi?"

Mosmor kesilecekti:

"— Alay mı ediyorsun?"

"— Yoo.."

"— Ben bugüne bugün memleketin en itibarlı firmalarından birinin muhasebecisiyim!"

"— Öyleyse firmanın verdiği bonoyu öde!"

"— Para yok!"

"— Tuhaf.."

"— Dört filim çevirdik döört! Her filim en azdan yüzelli bin lira. Altıyüz bin, nâber?"

"— Bense sadece binbeşyüz lira istiyorum.."

"— Yok, binbeşyüz kuruş bile yok kasada. Ben bile eylül maaşımı alamadım henüz. Filimler dublâjda!"

"— Peki ne zaman olacak paranız?"

"— Bilmiyorum. Dublâjdan sonra kopyalar basılıp işlet-

mecilere gönderilecek. İşletmeciler bütün Türkiye sinemalarında vizyona girecekler. Filimin tutması, masrafını çabucak amorti etmesi lâzım. Ettikten sonra..."

"— Ettikten sonra da yeniden bir dört filim çevirmeğe kalkarsınız. Yatırım yapar, bizim bin beşyüzü..."

"— Ne demek istiyorsun?"

"— Çevireceğiniz dört yeni filmin vizyona çıkmasından sonraya bırakırsınız. Yani, havayla cıva!"

Üzerime yürüyebilirdi:

"— Biz dolandırıcı mıyız yâni ulan?"

Bonom ne derse desin, "Ulan" sözüne bozulurdum bak. Ben ona, o bana. Sille, tokat, tekme. Havada gözlüğü uçabilirdi. Gürültüye adamları gelebilir, ondan yana çıkabilirlerdi pekâlâ. Dayak da yiyebilirdim bir güzel. Sonra karakola uzanırdık. Belki de muhasebeciyle sekiz kişi, müesseselerine saldırdığımı, hepsini döğdüğümü ileri sürerlerdi. Komiserin kafasını şişiren bir lâf kalabalığından sonra komiser bana dönebilirdi:

"— Bu kadar insan yalan mı söylüyor? Adın ne?"

Kendimi zor tutardım:

"— Efendim ben..."

"— Evet sen, ne var? Ne olmuş?"

Bonomu gösterirdim:

"— Bugün ödenmesi gerekiyor. Müessese sahibi dedi ki..."

Elinde camı kırık gözlüğüyle muhasebeci:

"— Müessese sahibi der komiser bey. Kasamızda aksilik, para yoktu. Dedim ki, kardeşim dedim, özür dilerim. Bugün paramız yok. Yarın teşrif edemez misiniz?"

Şaşkınlıktan belki de dilim tutulurdu.

O aldırış etmez ardını getirirdi sözlerinin:

"— Hayır, sanki anasına avradına söğmüşüm gibi, bir tavır, bir zavır... Gelemezmiş. Parasını şimdi, hemen istiyormuş! Adamın gözünü patlatırmış..."

Komiser bana dönerdi:

"— Dağ başı mı burası? Kocca İstanbul be. Burada var mı böyle hikâye? Koçaro musun?"

Daktilo başındaki görevliye dönerdi:

"— Yaz. Al ifadesini..."

Görevli için emir emirdi şüphesiz. Başlardı ifademi almağa. Muhasebeci dâvacı duruma geçer, ötekiler de ona bal gibi tanıklık edebilirlerdi.

Her ne hâl ise. Koca üç gün var bononun gününün dolmasına. Ben gene de kibarca ödeneceğinden yanayım, bakalım.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

"SU GİBİ AZİZ OLASIN"

Demindenberi arkalarından korna çalıp gürültü yaparak bir jip izliyordu. Otobüse yetişmek için hızını gittikçe arttırdı ve sonunda, yanlarından geçip önlerini kesti, yolu yanlamasına kapatarak durdu.

Otobüsün şoförü acı bir fren yapıp arabayı hafifçe sağa kırdı, dişlerinin arasından kürtçe küfürler savurdu, sonra arkaya döndü, kötü bir türkçeyle:

— Allahıma eşkıyalar bunlar, dedi. Böylesine yol kesip duran başka kim ola?

Yan pencerenin kırık camının yerine yapıştırılmış kontraplağın kenarlarından sızan zehir gibi cereyandan boynu tutulmuş, pis koku ve araba sarsıntısından yarı baygın bir durumda sızmış olan Su mühendisi Aykut, şaşkın şaşkın gözünü açtı, dehşetle, önlerinde duran jipe baktı, şoförün sözünü pek anlayamamıştı.

Jipten, boyunlarına çapraz fişeklikler asılmış, ellerinde demir kesimlerinin parıltısı buraya kadar gelen filintalarla iki adam iniyordu. Onlar bu yana doğru gelirken, otobüstekileri de bir telâş aldı. Kürtçe, türkçe, her kafadan bir ses çıkmaya, konuşmalarla sakınca ve korkular belirtilmeye başlandı. Bunların eşkıya oldukları hemen hemen herkesin kanısı idi.

Aykut, doğu illerinde böylece yolu kesilip eşkıyaların baskınına uğramış birkaç arkadaşla tanışmıştı. Hattâ bu bölgeye ödevle gelirken kendisine de nasihatler etmişler, uyarmalarda bulunmuşlardır. Ama bu işin hemen ilk seferinde böylesine gerçekleşeceğini aklına bile getirmemişti:

"Tuh be, gözünden vurduk. İşin kötüsü yanıma da fazla para almamışım. Bu iş yaş işte. Oysaki çocuklar da söylemişlerdi: eşkıyalar üstümüzde para bulamazlarsa sakladığımız yeri söyleyelim diye çırçıplak soyarlar, döğüp söğerlermiş. Hattâ bulamadıkları zaman da, neye yanımıza para almadık diye kızgınlıklarından döğerler, rezillikler yaparlarmış. Gördün mü yediğimiz haltı. Ulan babanda mı banka ile iş görürdü? Yanına bir ikiyüz lira neye almazsın? Şimdi bunca adamın ortasında dayak yemek, rezillik gırla."

O sırada, yanlarına yaklaşmış bulunan iki silâhlı adamın,

eşkıyaların yaptığı gibi makaleyi ma çevirip tüfeği doğrultmadıkları gözüne çarptı. Öteki yolcular da şaşırmışlardı. Adamların gelmesini bekleyerek gürültüyü, konuşmayı kesmişlerdi. Ortalığı bir garip sessizlik kapladı.

Adamlardan birisi şoföre yanaşırken öteki de içeriyi süzmeye başladı.

— Uğur ola Usta. Yolunu kestik ya, kusura kalmayasın. Mecburduk işte. Bu senin arabada Angara'dan gelme su müdürü varmış da. Kirvan'a gidermiş. Onu görmek için yetiştik işte.

Şoförün ilk şaşkınlığı geçmiş. yerine acaip bir kızgınlık gelmişti. Ters ters arkadaşına döndü, adamlara karşılık vermeden başıyla Aykut'u işaret etti.

Bu kez, beri yanda, yolcuları süzen adam, hep o bozuk Türkçeyle, Aykut'a söz açtı:

— Beg, kusura bakmazsın. Biz duyduk ki Angara'dan gelirsin. Bizim köyün de su işi varmıştır. Melbus (Milletvekili) beylere demiştik. Aha şimdi sen hazır bu yana gelmişken bizim işe de baksan? İki geliş olmaya. Gelecek sefer buraya ya gelirsin ya gelmezsin.. Malûm ya, su işi çok mühüm...

Aykut'un şaşkınlığı zor dağılmıştı. Kem küm etmeye başladı:

— Ha.. evet... iyi. İyi ya, bu köyün adı ne?

— Hünyan.

— Bizde evrakınız var mıydı?

— Valla biz bilmezik beg. Vilâyete de Melbuslara da hep demişiz.

— Bana bir emir verilmedi. Siz bir evrak tarih numarası verseniz, hangi büro bakıyordu acep?

Öteki adam lâfa karıştı:

— Valla biz Vilayete hep demişiz, bildirmişizse.

— E.. şimdi ben ezberden birşey diyemem ki. Nasıl mı, hangi fasıldan alıyor? İl ne yapmış? Bizde ne durumda? İller bankasında mı, özel idarede mi, nerden bilirim ben?.

— Beg sen gelmişken bir kevşini (keşfini) yap.. Sonra evraka geçirirsin.

Aykut bu çeşit formüllere, "isim arkadan gelsin" usulü düşüncelere alışacak kadar memurlukta eskimiş değildi.

— Birader elimde hiç bir kayıt, vesika olmadan neyin nesini keşfedeceğim ben?

Şimdiyedek onların konuşmalarını izleyip ses etmeyen yolculardan biri söze karıştı:

— Hükûmat işi değil mi beg? Kayıdı kuyudu sonra da olur. Bes ki sen gelmişken mühendislik işini çıkarasın. Ne var ki bunda?

Yandan yönden söze karıştılar:

— Sevaptır beğ..

— Su işi en büyük sevap. Bunlar da müslüman beğ.

— Mühüm olan senin görmen. Bi zahmet et, hayrına.

Aykut şaşırmıştı:

— Canım benim gitmem hiç bir işe yaramaz ki. Neye göre keşif yapıp neyin kararına varacağım?

Paltosu da, ensesi de kalın, başında, kenarlarına kurdele geçirilip röleve duruma gelmiş fötr şapkası düzgünce bir yolcu, en azından "Parti Başkanı" olduğu kanısını uyandıran otoriter bir yavaşlıkla söze karıştı:

— Tut ki bakanlık evrakını tüm hazırladı, her dairesinden geçip elinize geldi. Siz gene buraya gelip görecek değil misiniz?

— Neye göre iş yapacağım? Ne isterler, nereye müracaat etmişler bilmezsem?

— İşte onların da eksiğini öğrenir, akıl verirsiniz. Şimdiden bir mahalli görülse mazarratlık mı? Yol gösterseniz köylüye?

— Ama benim zamanım da belli. Kirvan'a gideceğim. İşim ona göre düzenlendi.

Filintalılardan biri atıldı:

— Sen orasını heç meraklanmayasın beğ. Jip hazır. Tut ki bu otobusun lastiği patladı, Kirvan'a iki saat geç vardın. Eh.. biz seni iki saata varmaz Kirvan'a atarız..

Bu lâf sanki akar suları durdurmuştu. Bütün yolcular, her karadan bir ses çıkmacasına Aykut'a ricaya başladılar. Hattâ bu sözlerde, yoldan geri kalmanın sıkıntısı, bir büyük kaza olmuş da hemen koşmak istemeyen bir doktora karşı gösterilecek cinsten "temsiruz" havası ayıplarlığı da vardı.

Filintalılardan gençcenesi direksiyona geçti ve jipi ham toprak yolda delice bir hızla sürmeye başladı. Aykut, arkasındaki filintalıya, lâf ola kabilinden söz açtı:

— Köyünüz uzakta mı?

— Yoh beğ. Aha şu tepenin ötesi. Heç meraklanman.

— Yok canım, merak ettiğimden değil, hani, öğrenmek için sordum.

— Bi saata kalmaz ulaşırız.. Aha şuracıkta.

Bereket ki köylülerin "aha şuracıkta"sını bilecek kadar görmüşlüğü vardı. Aha şuracıktaki yer, delikanlının deli gibi sürmesine rağmen bir türlü gelmek bilmiyordu. Arkasındaki adamla konuşmalarından, Aykut, kerpetenle diş söker gibi bu su konusunda biraz bilgi alabilmişti:

— Yani siz daha resmen müracaat etmediniz anlaşılan?

— Vali beyi geçerken tuttuk. Mazbata, istida verdik. Melbusa da söyledik.

Aykut, valiyi, milletvekilini de böyle filintalar, fişekliklerle karşılayıp karşılamadıklarını düşündü, bu çağrışımla da sordu:

— Peki birader, bu sizin fişeklikler filintalar ne oluyor? Hep böyle mi gezersiniz siz?

— Eh beğ, dışarlık hali bu. Bilinmez ki. Bizim düşmanlarımız vardır. Helbet tetik durmak gerek. Su uyur düşman uyumaz.

— İyi, hoş ya, adam sizi öldürmeyi falan kurduysa, jandarmanın yanında da, fişek tüfek varken de öldüremez mi?

— Yoh beğ, düşman öylesi değil. Seni gafil avlamayı kurar, senin tüfeğe davranamayacağın zamanı kollar. Açıkça döğüşmez ki.

Açıkça döğüşmediklerini kendi alanına giren şu su meselesini incelerken, Aykut da farketti. Belli ki işde bir bit yeniği vardı:

— Bu kaynak köyün malıdır. Ama Kaşıkçızâdeler yıllardır kendi topraklarına çevirirler.

— Köyde içme suyu var mı ayrıca?

— Yook. Beri yanda, deşti de kuyu var. Avratlar ordan su getirirler.

— Peki bu suyun köye gelmesi, çeşme yapılması falan işini incelettiniz mi?

— Ben İl merkezine vardığımda Bayındırlık müdürüne anlattım. O da Tapu ile konuştu telefonla. O da köy bürosuna söyledi..

— Peki, dur. Tahlil yaptırdınız mı?

— Yaptırmadık amma bu melmeketin en halis suyudur beğ.

Kendileri doğruca kaynağın başına gitmişlerdi, ama telsizle mi yoksa kuşlardan mı haber almışlardır bilinmez, karşıki taraftan olan Kaşıkçızâde takımı da, gene silâhlı fişekli, on dakika sonra damladılar. Biraz hırıltı çıksa hemen öncü müsademeleri başlayacak diye Aykut çekinmedi değil, ama karşı taraf çarıklı kurmay tutumu, işi yumuşaktan aldılar. Kaşıkçıoğulların ağzı söz tutanı, çopur yüzlü, bilinmez bir hastalıkla içten erimiş gibi çelimsiz bir yaşlıca adam, durumundan umulmaz bir egemenlik ve toklukla:

— Devletin emrine boynumuz kıldan ince, diye söze karıştı. Helbet biz de köyümüzün sağlığını düşünürük. Evrak bu safhaya intikal ettiyse?

Adam, Aykut'un yetki kertesini ve evrakın ne kanalda bulunduğunu öğrenip sonradan saldırıya geçmeyi düşünüyordu. Karşı taraf, Aykut tüm yetki ile ve işi bitirme safhasına

gelmiş gibi bir hava yaratacak sözlerle başladı. Aykut, zorunlukla bu kompromiye sürüklendi. Yoksa, "Sen ne sıfatla keşfe gelmişsin efendi? Resmi evrak, muamele falan olmadan burnunu nasıl bu işe sokarsın?" demeye başladılar mı iş çıkmaza girecekti.

Kaşıkçıoğullarının bunları söylemeseler de düşündükleri belliydi, ne var ki durumu bilmeden oracıkta kendilerini kötü sonuca düşürmek istememişlerdi anlaşılan. Çünkü, Aykut daha Ankara'ya dönmeden onların şikâyetleri bakanın masasına ulaşmıştı: "Resmi muamele olmadığı halde karşı taraftan menfaat gören su mühendisi incelemeye gelmişti." "Yanlarındaki silâhlı adamlarla tapulu arazimize tecavüz etmişlerdi." "Devletten yolluk aldığı halde bu mühendis onların jipiyle seyahat etmiş ve böylece hilâfı hakikat beyanname tanzimi suçunu işlemişti". "Kirvan'daki asıl ödeve gitmeyip buraya gelmekle vazifeyi ihmal ve suiistimal etmişti" v.b.

Kirvan'daki durum, tam tersine, getirilmiş suyun kesilmesi ve köye verilmeyip kişiler arazisine salınmasıydı. Vaktiyle binlerce liralık ödenek sarfıyla köye getirilen su, kaynaktan kesilmiş, borular parçalanmış, harap duruma getirilmişti. Öğretmenin raporu üstüne Milli Eğitim Bakanlığı Bayındırlığa yazmış, İl makamları işe el koyup bakanlığa bildirmiş ve Aykut bu iş için incelemeye gönderilmişti.

— Yahu Muhtar ağa, bu çeşme nasıl bu hale geldi böyle?

— Beğ, su gesilince uşaklar çeşmeyle oynamışlar, kullanmayı kullanmayı haraba olmuştur.

— Peki birader, bir göz kulak olan yok mu?

— Beğ, suyu akmayan çeşmenin çörtenini mi bekleyek? Uşak çocuk kısmı çekirge kimidir, neyi bulsa harap eder.

— Peki borular neye parçalanmış?

— Su gelmeyince köylü boruların kavşak yerinin fontlarını kesip kesip saçma yaptı.

— Ne saçması?

— Dum dum kurşunu, kimi av saçması ki deme gitsin. Sahap olamadık, herkes hırhızlıkla çiftesine saçma yaptı onları. Jendermeye dedik, bir baktı iki baktı, sahap olamadı.

— Peki su ne oldu?

— Su akar. O yandaki toprak sulanır, boşu boşuna akacağına tarlaya..

— Kim akıttı oralara suyu?

— Boşa ahardı, sonra ordaki toprak sahapları çevirdiler.

— Siz nasıl su içiyorsunuz şimdi?

— Eskiden olduğu gibi. Karşı dereden. Avratlar güğümle, sıtılla getirir.

Biraz eşeleyince anlaşıldı ki bu iş bir mizansendir. Su başındaki tarla sahipleri bir iki kişiyi kandırıp boruları tahrip ettirmişler, işin arkası çorap söküğü gibi gitmiş, "tut kelin pençeminden" hikâyesi. Aykut, sohbet arasında köylünün tutumunu, işe karşı gelip gelmeyişini araştıracak oldu:

— Nemize gerek efendi. Su Allahın suyu deel mi? Ha çeşmeden gelmiş, ha dereden. Mübarek akar su pis tutmaz. Biz ebencet alıştığımız gibi dere suyunu içer gideriz.

Bunca kaygısızlığı, aldırmazlığı havsalası almıyordu. Biraz sertçe çıkışacak oldu:

— Yahu bir küçük köye devlet para döküp su getiriyor, çeşme yapıyor. Siz gör göre göre borusunu koparıyorsunuz, çeşmesini yıkıyorsunuz. Suyunuzu adamlar çevirip tarla suluyorlar. Hiç kılınız kıpırdamadı mı? Buna bir çare aramadınız mı?

Yaşlıca yüzünde tilki kurnazlığıyla koyun budalalığını acaip bir biçimde birleştirmiş bir köylü, yarı sert yarı alaylı, kamu oyunun ortak düşüncesini söze döktü:

— Biz senden su mu istedik beğ?

Süleyman Günay

OHRİ, İskender

KORKUNÇ ÖC

1941 yazı.. dünyayı kasıp kavuran o acayip ve kanlı savaşın kaderini değiştirdiği Ohri kasabası. Alman ordusu, Yugoslavya'yı yere serince, bir ara burayı işgal, sonra da Bulgar idaresine devretmişti.

Eski Ohri, korunması kolay olduğundan, gölde bir dil gibi uzanan yarımadanın üzerindedir. 14. yüzyıl sonlarında, Türklerin eline geçince, Konya'dan getirilip yerleştirilen halk, bereketli ve yemyeşil ovada kıyıdan içeriye doğru yayılan bembeyaz evleri ve camileriyle, Bursa'yı andıran, şirin bir kasaba kurmuşlar. Güzelliğine hayran ve aynasının önünden ayrılmıyan bir kadın gibi, o da gölde yansıyan yüzünü hep seyredip durur. Türk idaresi gideli nice acı günler görmüş, ama gene de eski Türk ve Müslüman halini ve görünüşünü korumuş.

Aslan Bey buranın eski ve köklü bir ailesine mensuptu. Vaktiyle Sırp hükümeti, Bulgar köylülere dağıtmak için, çiftliğini elinden almış sadece birkaç tarla bırakmıştı ona. Bunlarda da, tarla komşusu Trayko'nun gözü vardı; bu yüzden araları açıktı. O, bir cinayetten ötürü hapse girince, kendisini Beyin ele verdiğini sanmış ve ondan öç almağa kendetmişti.

Orta yaşlı ve yakışıklı bir adam olan Aslan Bey, göl kıyısındaki atalarından kalma, hâtıralarla dolu eski ve harap konağında, karısı ve çok sevdiği on yaşındaki oğlu Murat'la yaşardı. Emektar kâhya Yusuf da evin her işini yapardı. Odalarda eski ve kırık dökük eşyalar, duvarlarda da levhalar ve sararıp solmuş fotoğraflar vardı. Hepsi de, bir daha geri gelmiyecek mutlu bir devrin hâtırasıydı.

Bir haziran sabahı, Yusuf la, kasabadan epey ötedeki tarlalara gitmişlerdi. Onlar çalışırken komşunun oğlu hızla geldi, bisikletinden atlayıp koştu; hıçkırarak "Muradı vurdular!" deyince, Aslan Bey sararıp sendeledi, ama çabuk toparlandı. Atına atlayarak, uçarcasına kasabaya yollandı. O, sokaklardan nal şakırtılariyle kıvılcımlar saçarak, şimşek gibi geçerken, acı haberi duyanlar gözleri nemli ve üzgün bakıyorlardı. Atından sıçrayıp eve daldı: "Murat, bre Murat!" diye haykırdı. Odada oğlunun ölüsüyle karşılaşınca, bağrından, yavrusu öldürü-

len aslanın kükreyişini andıran ve bütün konağı çınlatan, acı bir çığlık koptu. Bu felâket onu çok sarstı; konak yasa ve sessizliğe büründü.

Aslan Bey, katilin hapishaneden kaçan Trayko olduğunu öğrendi. O, şimdi, ortalığı kasıp kavuran bir çetenin başındaydı. Ondan, dünyaya ibret ve destan olacak bir öc almağa karar vermişti. Katilleri kan çeker ve cinayet yerine ergeç gelirler diye duymuştu. Ağının ortasında avını gözleyen bir örümcek gibi onu bekliyordu. Bir gün, haydut, kalabalık çetesiyle kasaba yakınında göründü; o gece, Beyle hesaplaşmak için, geleceğini haber verdi. Aslan Bey buna sevindi. O anda gözlerinde çakan parıltı ile yüzünün hali, katili bekleyen âkıbetin korkunçluğunu anlatıyordu. Ne zamandan beri düşünüp inceden inceye hazırlamış olduğu plânını uygulamaya koyuldu.

Konağın alt kat odalarından birinde gizli bir dolap vardı. Buradan arka taraftaki bahçeye gidilirdi. Kucağında büyücek bir sandıkla bu odaya girerken, gözleri yaşlı Yusuf "Yapma bey, kurbanın olayım!" diye bir kere daha yalvardı. Ama, Aslan Bey kararlıydı, son bir defa talimatını tekrarladı ve "Çabuk ha, yoksa sen de..." derken, sözlerinin sonu duyulmadı.

O, önceden zaten bu işi karısı ile konuşmuş ve gelince, haydudu birlikte karşılamaya karar vermişlerdi. Onun, bu gece geleceğini duyunca karısı şaşırmadı ve hazırlığa koyuldu. Aslan Bey, sonra bir defa, içinde ömrünü geçirmiş olduğu, hâtıralarla dolu evi dolaştı. Pencereden; çok sevdiği göle ve kasabaya baktı ve sık sık söylediği türküyü mırıldandı:

Köşküm var deryaya karşı
Durmaz akar gözüm yaşı

O, bütün ömrü boyunca, hep hemşerilerine hizmet etmeğe, cedlerinin armağanı olan bu evdeki Türklük ve Müslümanlık havasını, bir türbedar gibi yaşatmaya çalışmıştı. Karı koca sessizce yemek yedikten sonra, kutsal bir emanet gibi kuşaktan kuşağa devredilen ve nice hâtıralar taşıyan, altın sırmaları parıltılar saçan millî giysilerini kuşandılar ve karanlıkta, haydudun gelmesini beklediler. Ataları, bu göz alan eşsiz rubaları önemli günlerde giymişler, mutlu ya da acı olayları, bu kılıkla karşılamışlardı. Kendileri de düğünlerinde bunları giymişlerdi. Böylece, bir kutsallık sinmişti bunlara.

Aslan Beyle karısı, işte böyle çıkacaktı atalarının huzuruna. O, hep düşünürdü: Cennette, büyük ve uçsuz bucaksız bir çayır.. koca çınarların altında Türk ululuları divan kurmuş ve çevresinde de, saf saf, bütün göçmüş Türkler... Atalar Kurultayıdır bu, Türk soyunun yüce kurultayı. Burada, her yeni

gelene dünyadayken, yapmış olduğu hizmetin değerine göre mevki verilir; ne fazla, ne de eksik. Her Türkün baş ülküsü Türklüğü yüceltmek olmalıydı. Atalarımız, hep bu ülküyle ruhlarını aydınlatarak yaşamış, tarihin anlattığı, akılları durduran o büyük işleri başarmışlardı. Her Türk gücüne göre, milletinin varlığı ve yüceliği için bu dünyada bir şeyler yapmalıydı ki, atalarının huzuruna yüzünün akı ile çıkabilsin. Ya kendisi? boynunu büktü. Bütün hayatınca milleti için hep iyi ve güzel şeyler düşünmüş ve dilemişti. Ama, yararlı bir hizmette bulunamadığı kanısındaydı ve üzgündü.

O, bunları düşünürken yanındaki karısı elini sıktı ve "Sofada pıtırdılar var!" diye fısıldadı. Kalktılar ve sessizce kapıya doğru yürüdüler. Aslan Bey, kapıyı açarak karanlık sofaya doğru Bulgarca seslendi: "Silâhsızım, ateş etmeyin!" Düğmeyi çevirip de sofayı aydınlatınca, korkunç bir görü belirdi. Koca sofa ve merdivenler, baştan aşağı silâhlı haydutlarla dolu idi. Önlerinde de Trayko vardı.

Aslan Beyle karısının görünüşü, haydutların gözlerini kamaştırmıştı. Başka bir dünyadan gelmiş insanlar, bir mucize karşısında imişcesine o vahşi kalabalık, hayran hayran bakakalmış, büyülenmişti. Kendilerine bir masal gibi anlatılan efsaneleşmiş Türk Beyi işte karşılarındaydı. En önce elebaşıları toparlandı ve kaba bir tavırla, "Geceler hayrolsun Beyim!" dedi. Aslan Bey ise büyük bir soğukkanlılık ve nezaketle, "Hayrola Trayko, nedir bu kalabalık?.." derken, sözlerini bitiremedi. O anda, konağı havaya uçuran, bütün kasabayı da sarsıp yerinden oynatan, çığlıklarla karışık bir infilâk oldu. Ev, hemen bir çıra yığını gibi tutuştu. Onun göğe yükselen alevleri, durgun yaz gecesini koca bir meşale gibi aydınlatıyor, gölün yüzeyinde, kızıl yansılar yapıyordu.

ÖZTAN, Ziya G.

MARMARA BANA KARŞI

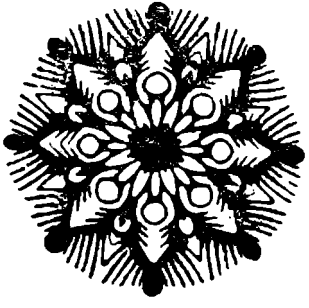
Ben her zaman başlayamamanın sıkıntısını çektim içimde. Bir başlayınca da ardı sıra çözülüp geliverdiler. Hem öylesine bir geliş ki bu, altında boğulacağımı sandığım günler çok olmuştur. Ben bu yükü kaldıramam, biraz hastayım, zayıf yaradılışlıyım sonra da. Pardesümü giyip dışarı kaçıveririm o zamanlar. Pardesünün yakalarını kaldırıncaya dek süren sıkıntım. Sonra kaldırırım yakalarımı, sıkıntımı Galata köprüsünden toka eder gibi bırakıveririm aşağıya. Bilirsiniz, kızartıp balıkları ekmeklerin arasına koyarak gelip geçene satar köprü başında balıkçılar. Bunlara tam olarak balıkçı demek içimden gelmez nedense. Deyince de düzeltirim ardından. Bence onlar seyyar satıcı ile balıkçı karışımıdır. Balıkçı kelimesi bende ağırlık, sessizlik, kendine güvenin yansımasıdır. İşte o balık ekmekten hiç alıp yemedim ben. Yesem sihir bozulacak, içimde bir şeyler, güzel olan bazı yerler çözülüverecek sanırım. Renkler birdenbire soluverecek, ya da soluk güzellikler parlayıverecek te, ben kaçışlarımdaki, boynuma atkıyı sarıp da serserice dolaşmalarımdaki beni kendine çeken o kuvvetli bağı koparıvereceğim sanırım. Sanki her şey değişecek, bir kelimenin içinde her şeyin saçmalığını kavrayıvereceğim, o hikâyelerin kişileri gibi yıllarca sürdürdükleri yaşamlarını - alışkanlıkları, aşkları - saçma bulup da anın en küçük parçasında değişmelere uğrayıvereceğim. Örneğin Maçkadan Boğaza baktığım bir akşamda, birden bir şeyler oluverecek, gidip en yakın büfeye bafra-kibrit diyeceğim. Oysa ben ağzına hiç sigara koymamış bir adamım. En büyük övüncüm bu. İrademin âbidesi. Sonra geçip Marmaranın karşısına onu çatlatırcasına savuracağım dumanları. Belki de kendimi tutamayarak, aldırmadan sağa sola sevdiğimin adını bağıracağım. Anasını satayım diyeceğim, yak bi sigara daha.

Böylece kolay olmaz hiçbir şey bilirim. Camlardaki görüntü her şey değildir. Eni, boyu, yüksekliği vardır onun. En fenası derinliği vardır. En küçük yerlerden en olmaz yerlere bağlanıverir. Birini koparsam biri vardır. Ben onu tanımadan önce böyle birden değişmeleri, bazı şeyleri kesip atıvermeyi hiç düşünmemiştim. Önceleri önemsiz gibiydi, sonra öylesine gi-

rlverdi içime ki, pek çok şeyi ondan ayrı göremiyordum. Diğerleri gibi Galata Köprüsünden aşağı toka edemedim onu. Bir gün soğuktu hava, koluma girdi. Tiyatroya gidelim dedi, gittik. Çıktığımızda yağmur yoktu. Havanın soğukluğu da kırılmıştı biraz. Sonra yürüdük yol boyunca, evine bıraktım onu. Yatağıma girip yorganı başıma çektiğim zaman midem bulanıyordu. Uyumak için kendi kendimle savaştım durdum. Fakülteye gitmedim ertesi gün.

Öğlen on ikide girdim sinemaya, defalarca aynı filmi hiç sıkılmadan seyrettim. Sinemadan çıktığım zaman ortalık çoktan kararmıştı, neonlu parlak bir geceydi bu gece. Kendimi geceye alıştırmak için gözlerimi oğuşturup durdum. Kaçıncı kez gidip geliyordum cadde boyunca bilmiyorum, koluma sıkıca yapışıverdi. Bir yıldır görmemiştim, fakülte arkadaşımdı. Delirdi demişlerdi, Kanadaya gitmiş, Türk tabiyetinden çıkmış demişlerdi. Türlü türlü şeyler duymuştuk hakkında. Sarıldık öpüştük. Sıkı sıkı girdi koluma. Okul sıralarındaki yüzünün kirli sarılığı gitmiş, gözlerinin çöküklüğü ve ezikliği kalmamıştı. Gittik kafaları çektik, o anlattı. Nişanlanınca dayanamadım, dedi, tükürdüm Galata köprüsüne atlayıp vapura gittim. Bir daha gelmem bu şehre diyordum. Bir yıl dolaştım Karadeniz kıyılarında, kendi kendimi iyice yokladım. Bir kız için her şeyi yakacak göz yok bende, dedi.

Ayrılırken yine öpüştük. O bir ıslık tutturarak geçti karşı kaldırıma. Ben öbür tarafta kaldım. Bir dolmuşa atlayıp Maçkaya çıktım. Uzatıp iki buçukluğu bafra-kibrit dedim büfeciye. Geçip Marmaraya karşı yaktım sigarayı. Derin derin içime çektim. Dumanın ciğerlerime girişi ile bir öksürük başladı. Sonra kustum. Marmara bana karşı..

PAZARKAYA, Yüksel

UTKU'YA ARKADAŞ OLMAK

Yetmişini aşmak. Nine, diye çağrılmak. Koşullardan biri bu. Doksanını bulmak. Bulmak, dost olamamak. Dede, denince salt gülümsemek. Öteki koşul. Utku'ya arkadaş olmak böyle yalın ilk elde. Utku 7 ekimde ikisini dolduracak.

Avlu geceleyin elle tutulur denli yoktur. Öylesine bir büyük bütündür. Bir tramvay parçalar arada bütünlüğü. Çağın canavarı, denebilecek bir kamyon. Sonra bir ışık görünür. Uzar upuzun, Lastik tekerin soluk alıp verişi. Birden kesilir ışık. Bir el bütünleyiverir avluyu. Parça bölüktür bu bütünlük gece boyu. Bütün yabancı öğeleri; belki bir yerde yabancı denemez ama, bütünlüğe kımıltı, giderek devini verecek bütün öğeleri kovar gecenin başlama sınırı. Utku'yu da, nineyi de, dedeyi de. Ama sokağa geçiremez pek sözünü. Bakarsın, bir tramvay geçip deler bütünlüğü.

Sesi duyulur önce Utku'nun. Belki arabasının. Ses yaklaşır. Avlunun renkli ıssızlığı akşamı üstü dillenir. (Yağmur yağmıyorsa.) Annesinin ittiği arabanın içinde dalgın çıkagelir. Araba durur. Burası bir durak, Baş değil, son değil. Ama değişmeyen bir durak. Avlunun gelenlerle zenginleşmiş renkli ıssızlığı durulur. Bu görüntü (kutsal bir resimdir) uzak bir müzeye kaldırılır. İşte yeni bir devinme. Annesi gördü. Bak, Utku, dedi. Nerde, nine? Çözümleyici bir gözle bakılmazsa, aynı anda sanılır. Oysa önemlidir. Önce yukardaki pencereye gider gözler. (Annesine hiç bakmaz bu ara.) Hemen ardından, nine, der.

Nine yeni devinmedir. Boş pencereyi yetmişi aşmış başıyla birden doldurur. Resmi bozar. Ellerini gelişigüzel (ama yaşmaz bir düzen içinde) yerleştirir pencerenin kenarına. Kocaman oğlan, der. Kocaman oğlan. Utku bir kez, nine, der. Sonra durgundur. Kıyamet kopacak denli. Annesi arkadaşı değildir de ondan.

"Gel, Utku, çıkalım."

"Hayır. Hayır."

"Gel ama, yemek yiyeceksin."

"Hayır. Hayır."

"Şimdi kızarım bak."

"Hayır. Hayır."

Utku başkaldırmanın en eski biçimidir. En eskimemişidir de. Kötüsün sen, der annesine. Kötü kötü. Sonra başını nineye kaldırır. İşaret parmağını (sağ da olabilir sol da; bunun bilincine ermemiştir henüz. Kaşık tutmak, el sıkışmak, çok yakında gelecek olan kalem tutmak gibi önemli işleri, ille de sağla yapması için ana babası onmaz bir çaba gösterirler.) ufak ufak sallar. Kötü, kötü, der. Nine güler ona:

"Kocaman oğlan."

O durmaz. Parmağının sallanışını anasına yöneltir: Kötü. Zorlama bir gülüş annesinde. Annesi iki elini birden uzatır. Utku'yu kollarından kavrar. Ana-çocuk anıtlaşıverirler o an. Yaşamın anlamı anlardır bir yerde. En önemli, anlardır. Siz bir yabancı olabilirsiniz. Evin bir kişisi de. Önemli değildir. Bir yere gizlenmişsinizdir. Pencerenin tül perdesi ardına örneğin. İşte siz, o anıtsal anı göremezsiniz. Önemlidir bu da. Göremezsiniz, Utku'nun anları çok çevik, o denli kısadır; bu demek, çocuktur da ondan. Utku'nun direnmesi dinamiklik kazanmıştır bile, siz o anı görünceye dek. Öylesine bir direnmeyi, bir de deniz kıyısında olta ile balık avlayanları seyretmişseniz, görmüşsünüzdür. Bu türlü sporcu balıkçılar, genç de yaşlı da olabilir. Ancak bazı yerlerde sporcu balıkçıların arasında çok sayıda, işi yaşama sorunu yapanlar da vardır. Onlar salt kendi karınlarını, ya da evde bekleyenlerin karınlarını doyurmak için avlanırlar. Bunu belirtmek belki gereksizdir. Ancak şimdi anlatacağımız direnmenin trajik yanını özeller bu durum. Öyleyse, bunu da bir satırla araya sıkıştırmış sayılalım.

Kova metal karalığında. Sapının bir ucu deliğinden çıkmış. Sapını yerine geçirdi usulca. Cebine götürdü elini. Öteki elinde kovayı tutuyordu. Eli cebinde bir şey aramadı, denebilir. Gökten avcuna düşmüşcesine bir sicim parçası tutuyordu elinde. Kovayı çengelinden koluna geçirdi. Bu işi bilinçle yapabildiği gün, sonsuzca kurtuluşu başlayacaktı. İki eli güdüsel bir dayanışmaya hazırlandı. Durgun bir an. Bir eyleme yönelecek enerjinin yığınak yaptığı. Parmaklar kabaca çizgili, ama bütün içinde inceden bir deviniye başladı. Sicimin ucunu buldu önce, kovayı tutan elin parmakları. Doruk. Şöyle anlatılabilir belki bu doruk: Parmaklar sicimin ucunu yakaladıkları gibi, kovanın sapına bir ilmek geçirdiler. Çok öksik oldu bu anlatış, biliyorum. Kolda asılı duran kova nasıl ele geldi? Sicim ilmek olmadan nasıl sapa dolandı. İlmek atma eyleminin iki elin dayanışması sonucu olması, bu soruların açıklanmasını güçleştiriyor. Ama soruların kökünde yatan bütün olaylar oldu. Bununla yetinebiliriz. Sicimin öteki ucunu kavradı bir el. Öteki el, kovayı sicim düğümlü sapından

tuttu. Avcunun içinde iyicene tarttı. Sicimin ucunu tutan el, karış karış sicimi avuç içinde yutmaya koyuldu. Kovanın sapına bir karış mı ne kalana değin sicim avuçta toplandı. Kovayı tartan el, pusuya düşürürcesine, kancıkça bir oyun oynarcasına kovayı boşluğa salıverdi. Buz gibi şaka. Kova yere düşmedi. Sicimle elde asılı kaldı. Tartıldı. Usulca deniz suyunun üzerine doğru uzatıldı el. Kovanın dibi suyun yüzünde oynaştı dalgalarla. Yerçekimine doğru ağırca kaydı. Su yüzündeki dibinin üstüne oturdu. Suyun düzenini bozdu. (Olumlu bir düzensizlik sayılamaz bu.) Başını, gövdesinin yarısını suyun üzerine uzattı balıkçı. Sicimi tutan elini yukarı aşağı salladı. Salladı, salladı. Kova karışık oyunlarla suya gömüldü. İpi salıverse, denizin dibinde çok balıklar çok milyon yumurta koyabilirdi kovanın içine. İpi salmadı. Elini -ipi tutan- kısaca gök yönünde yürüttü. Kova, içi su dolu, katılaşıveren denizin yüzeyine oturdu. Suyun üzerinde yürüyüp, denizde tehlikeye düşen eski çağ balıkçılarına yardıma koşan kutsal çobana nasıl inanmışsa insanlar, balıkçı öyle inandı kovasına. Gövdesini biraz geriye attı. Boşta duran elini öne. Öteki elin bir karış aşağısında ipi kavradı. Doruk. Dayanışmalı bir eyleme enerji birikimi yapılıyordu iç devinmeyle. Dışardan, "Kuyudan Su Çeken Adam"ın anıtı görülüyordu yalnızca. Kan damarlarını karıştırmayalım işe. Daha bir çetrefil olmasın. Böyle bir anıt yoktu, deyip geçelim. Karış karış yukarı çekti kovayı iki el. Bu kova, balıkçının asıl çatışmaya başlamadan yenilgiyi kabullenmesidir.

Yerde duran ufak sepete eğildi. Yaş bezi kaldırdı sepetin üstünden. Altından hokkabazın dünyası çıktı. Kurtçuklar kaynaşıyordu ufak ufak. Kurtların arasında, misina ucunda kurşun yuvarları ve iğneyle yatıyordu. Kurtların varlığını yadsıyan bir davranışla (Hokkabaz kendisi şapkanın altından çıkardığı tavşanın varlığına inanmaz!) misinayı aldı balıkçı. İğneyi açtı. Yeniden eğildi sepete. Bu kez çok hızlı. İki parmağı arasında bir kurt kıvranıyordu dikildiğinde. Bir canlı yaratıcasına inceden -ya içinde, ya doğanın bir yerlerinde bir titreme duyarak- geçirdi iğneyi kurda (kurdu iğneye). İki eliyle birbirinden aralıklı misinayı tutuyordu. Saydam misinayı gözle görmek dikkat gerektirdiğinden, tanrısal bir harika oldu. İğne ve kurşun tanecikleri havada kaydılar bir süre, yerçekiminde. Yerle el arasında duruverdiler öyle. Misinayı sıkı sıkı tutuyordu balıkçı. Mekanik bir devini. Elektrik düğmesine bastı biri görünmeyen bir yerde. Kol döndü. Kol döndü, iğne döndü, döndü döndü. Kol kaskatı kaldı havada. İğne, öteye, denize uçtu.

İğne ve kurşunlar suya girince, su yüzeyinin üzerinde bu-

rık bir katılık oluştu. Balıkçı bir süre öylecene kaldı. Yüreği daha hızlı çarpıyordu. Gözleri ise salt dilsizdi. Bu durumun sona erişi bir devrim görünüşünde değildi. Böyle kaskatı bir durum hiç olmamışcasına doğaldı yeniden başlayan yorgun devini. Bir taşın üstüne çöktü. Çenesine değecek gibi dizlerini dikti. Kollarıyla çepçevre dizlerini sardı. Önde iki eliyle misinayı iğreti tuttu. Pek derişik olmayan bir sıvı içinde çözüldü ağır ağır, kendinden geçti, yitti.

Bu bölüm her şeyden önce kafasının ve yüreğinin içindeki dünya yönünden önemli. Bütün çözümleme ve yorum çabalarına karşın, burada onun somut dünyasının dışına çıkmak yersiz olacak. İnsanın maddesel ezginliği, giderek yokluğu, düş ya da düşünce varlığının sınırları içine girmişse, en doğru yol dışardan onu rahatsız etmemektir belki.

İşaret parmağı duygulandı birden. Başını kaldırdı önce. Gözlerini suyun üstünden kaydırdı. Uzaklaştırdı. Hemen ayağa kalktı. Kamburlaştı. Misinayı kulaçlamaya başladı. Oltaya takılan, bir sardalyadan başkası değildi besbelli. Utku'nun direncinin aynısı bir direnç gösteriyordu. Misinayı çekiyordu balıkçı habire. O avlanmayı yaşama sorunu yapanlardan biri olduğu için, sardalyanın direnci ile onun misinayı çekmesinden doğan çatışma salt trajikti. Yaşamı boyunca başına gelebilecek en güç işi yapıyordu balıkçı. Kendi maddesel sınırlarını saran metafizik kuvvetleri de toplayarak bir damla içinde yoğunlaştırdı. Ama misinayı çekerken kova kova ter dökü yordu gene de. Sardalya misinanın ucunda havada sallanırken, balıkçı da salt bitmişti. Öylesine bitmişti; çırpınan sardalyayı avcuna alıp iğneden kurtarması ve kovanın içindeki suya atması, bir kuşun ölümden önceki son çırpınmasıydı.

Sardalya kovada yaşıyordu oysa. Yüzüyordu. Aynı, denizde gibi.

Utku'nun eve girmemek için -nineyle ve dedeyle oynamak için- direnmesini böylece sardalya balığının direnmesiyle karşılaştırdık. Utku ama annesinin kucağında bağıra çağıra eve girer. Kimbilir kaçıncı kez ölmektedir nine. Utku kaybolunca o da içeri çekilir. Penceredeki resim bir kör kuyuya düşmüştür.

Bağırması kesilsin ve yemek yesin diye, annesi pencereden baktırır. Pencereden başını uzatır uzatmaz, nine, diye bağırır Utku. Nine hemen bitiverir penceresinin çerçevesinde. Eski resim salt yeniden bütünlenir. Sonra ayrılışları dostça olur hep. Birbirlerine el sallarlar. Bilirler, avluyu gecenin bütünlüğü içinde eritmek gerektiğini. Bilirler, gece buharlaştıkça, sabahleyin avlunun yeniden kristalleşeceğini.

Akşamın renkleri zenginleşerek çekilir sonra.

Nine ve dede avludaydı sabahleyin. Utku koştu ninenin eline sarıldı:

"Gezmeye, gezmeye."

"Günaydın, kocaman oğlan. Değil mi?"

"Gezmeye, gezmeye."

"De bakalım, günaydın, de bir."

"Gel, gezmeye."

Nine bu yaşta ancak avluya inebiliyor. Utku bunu anlamıyor. Anlamadığı sürece en iyi, en güzel arkadaşları Utku'nun nine ve dede kalacak.

Utku yedi ekimde henüz ikisini bitirecek. Bu demek, birlikte büyüyecekler şenlikler ve renkler içinde. Dede, nine ve Utku.

Hüseyin Peker

SARİİSMAİLOĞLU, Ayhan

DÜZ ADAMIN GÜNLÜK YAŞANTISI

I.

Düz adam önce gerindi, sonra tembel tembel gözlerini uğuşturdu ve saatine baktı:

"Uuu.. saat yedi olmuş.."

İlk eylemi saatine bakmak, ilk düşünüsü de "saatin yedi olması." Oysa ha yedi olmuş, ha sekiz ne olacak? Ama bir yerde önemli; zaman kavramı düz adamın yaşantısını bayağı etkiliyor.

Yataktan isteksiz kalktı. Terli, pazen pijaması belinden yukarı sıyrılmış. Burnu tıkalı, gövdesi ağrılı; yorgun bacaklar, saman kafa, paslı dil. Carşaf buruş buruş toplanmış, yattığı yer gövdesinin kalıbına çökmüş. Karısının da üstü açılmış ama gövdesi sıcak ve kokulu. Dağınık saçları yastığa dökülmüş.

"Hiç rahat değil bu yatak. Sonra tek yatakta iki kişinin yatması.. Odalar bile ayrı olmalı. İnsan bıkıyor. Karısından ve herşeyden... herşeyden bıkıyor. Bıkkınlıkla başlıyor mutsuzluk."

Yataktan sessizce sıyrılıp tuvalete gitti; herkes gibi, insanlar ve hayvanlar gibi, ayrıntısız. Sonra aynaya baktı alışkanlıkla.

"Bütün eylemler, davranışlar hep alışkanlık. Alışkanlık ne çok yer tutuyor bilincimizde!"

Şiş şişti yüzü, sevimsiz, sivilceli, pütürlü. Sakalları pis pis uzamış, yüzünde kapkara bulut.

"Ne kötü uyanıyorum böyle.."

Yüzünü iyice sabunlayıp bol suyla yıkadı. Yağlı yüz azcık pembeleşmişti şimdi.

"Çirkinim, basbayağı çirkinim. Su halime bak! Hay Allah hep unutuyorum, traş olmadan neden yüzümü yıkarım bilmem."

Yüzünü yeniden sabunladı:

"Eh, şimdi beyaz köpükler içinde sevimli bir yüz. Daha güzel. Kaymak gibi."

Traş makinasına yeni bir jilet taktı ve düzenli gel-gitler ve kaydırmalarla sabunla birlikte sakallarını sıyırmaya baş-

ladı. Sabunların altından gerçekten sağlıklı, diri bir yüz çıktı ortaya. Sivilceler, şişkinlikler, yağ pürtükleri kalmamıştı. Yüzünü, boynunu, boğazını limon kolonyasıyla sildi. Temiz yüzü benek benek kızardı.

Yatak odasına neşeyle girdi bu kez. Ama odanın pis kokan havası yüzüne çarpınca neşesi birden uçuverdi yine. Karısı da çirkindi şu yatışıyla. Hâlâ da uyuyordu, daha ne zamana kadar yataktan çıkmayacaktı kimbilir? Pijamasını çıkardı. Dolaptan temiz bir gömlek geçirdi sırtına. Gündelik elbisesini giyindi.

İkinci kez saatine baktı:

"Uuu.." dedi yine, "sekize çeyrek var!"

Çay içip içmemek arasında bocaladı bir süre. Her zamanki gibi üşendi. Çaydanlığı boşalt, su koy, demliğin çayını değiştir, ocağı yak, bekle.. bir sürü iş. Vazgeçip kapıya yöneldi ki içeriden karısı seslendi:

"Gidiyor musun, saat kaç?"

"Sekize geliyor, gidiyorum."

"Dur biraz, kalkıyorum ben de."

Canı sıkıldı:

"Geç kaldım, gidiyorum, allahaısmarladık."

Evden kaçarcasına adımını dışarı atmasıyla ev yaşantısı sona erdi.

"Kurtuluş dışarıda.." İç geçirdi: "dışarıda olmalı."

II.

Dışarıda mevsim sonbahardı. Üşütmeyen bir güneş, dökülen çınar ve atkestanesi yaprakları. Okula giden çocuklar, işlerine giden memurlar, fabrikalara giden -tek tük- işçiler caddelere serpilmişlerdi. Satıcılar kadınların uyanmalarını bekliyorlardı, ortalarda yoklardı daha.

"Ayakkabılarımı boyatsam ve alıp başımı şöyle bir.."

"Alıp başımı şöyle bir.." Bu düpedüz bir başka türlü yaşama isteği, bıkkınlıktan sıyrılma ve bir çeşit özgürlük gereksinmesi. Ama ayaklar köle. Ayaklar başlardan da köle. Gene aynı yolları başkaldırısız tepecekler.

Köşebaşında durup boyacı arandı. Yoktu. Ayaklarını boyacı sandığına kaldırıp koymanın ve boyadan ayaklarına rızan serinlik ve yumuşaklığın kıvancını duymadan, sürüklene sürüklene gündelik yolundan doğru işine.

"Tatsız. Tatsız bu.."

Her gün caddenin belli bir yerinden geçiyor karşıdan karşıya, alıştığı yerden, hemen aynı yüzleri görerek. Tanışıyor gibi ama konuşmaksızın, hattâ bakışmaksızın. Tam yaklaşınca çeviriyorlar gözlerini belirsiz yönlere, ya da yolun taş-

larına. Yakından bakışmıyorlar. Biri bakarsa öbürü bakmıyor. Yaşantılarındaki bütün sürtüşme bu kadarcık, görüp geçerek. Ne adları belli, ne kişilikleri, ne işleri, ne evleri, ne sorunları. Varlıklarının derinlere, ötelere uzanan bir izi kalmıyor. Silik bir noktacık oluyorlar.

Durakta hemen aynı insanlar, aynı otobüse binenler, aynı dolmuşa sığışanlar.

"Şu saatte duraktayım, şu saatte de işimde. Hiç değişmiyor bu düzen, yaz ve kış."

Duraktaki gazeteciden gazetesini alıyor, manşetlere üstünkörü göz atıyor. Okunmasa da bilinen olaylar hep. İnsan pek seyrek umulmadık bir olayla karşılaşıyor, yılda bir kez, çok çok iki kez.

"Resimleri için alıyorum daha çok. Fotoğraflar olaylara benzemiyor, somut oluyor onlar. Görüyorsun. Gördüğün yalnız o'dur, canlıdır. Yazıysa soyut. Soyut olunca da cansız bir simge. Ben de yazıyım sanki."

Dolmuşa sıkışıyor. Beş kişiden biri şu anda, dolmuşla sınırlanmış ve belirli bir anlam taşımayan, özelliksiz beş kişiden biri.

Birkaç dakika sonra, ışıklardan, köşebaşlarından ve öbür arabaların arasından geçerek işinde oluyor.

"Dolmuşlarda değil, sokaklarda, kırlarda olmalı. Bir yere gitmek, yetişmek zorunluluğu olmadan dolaşmalı. Yoksa böyle işe gitmek için dışarıda olmak tatsız, tatsız bu."

III.

Büyük, beton bir yapının ikinci katına çıkıyor. Loş bir koridorun soldan dördüncü -odalar, odalar, odalar- kapısını açıp çalışma odasına giriyor. Çelik masa ve döner koltuk. Külçe gibi çöküyor. Daha başlarken yorgun. Her gün gelip aynı yere oturmanın usanç ve yorgunluğu. Zile basıyor. Gelen hademeye:

"Çay!" diyor.

Az şekerli, iyi demli bir çay. Tavşan kanı rengi ve buruk tadıyla, onu sıcak sıcak yudumlamasıyla, ince belli bardağa cinsel istek uyandıran dokunuşla mutluluk duyabilir. Bir yandan gazeteyi gözden geçirmek, bir yandan çayını yudumlamak. Mutluluğunu daha içten duymak ve belirlemek için bir süre arkasına yaslanıyor. Günün ilk sigarasını yakıyor ağırdan alarak -Oysa ne kadar ağırdan alsa biliyor yine de bir paket sigaranın yetişmiyeceğini yatıncaya kadar. Dili niçin paslı yoksa sabahları?- Yerinde içilen sigaranın tadı bazan cinsel doyumdan bile tatlı oluyor.

"Hiçbir zaman küçük şeylerle sınırlanmamalı. Bu tutsaklık olur düpedüz. Sağlığım için bile olsa.."

Sigarayı bitirmeden işyerindeki günlük yaşama başlıyor. Girip çıkanlar oluyor birbiri ardından. Kâğıtları imzalıyor. Dün akşamdan öylece tıktığı dosyaları, belgeleri çıkarıyor masanın gözünden. Kuramsal, soyut bir çalışma. Ama başkalarını ilgilendiriyor, hem de çok yakından, önemli bir biçimde. Yaşamalarını etkiliyor basbayağı. Kendisini ilgilendiren belgeler de şu anda bambaşka, akla gelmedik bir yerlerde, belki onu ilgilendirdiği bile bilinmeksizin, aynı soyut tutumlar ve ölü kalıplar içinde oluşuyor.

"Hep başkalarına verilmiş, dağıtılmış yaşamalarımız bölük pürçük. Arap saçı gibi dolaşık bir düzen. Tuhaf, saçma bu.."

Girenler, çıkanlar yine. Boyuna iş konuşmaları. Telefon zili arada. Dönen takvim yaprakları. Öbür odadan duyulan daktilo tıkırtıları. Soluk, tutkulu yüzler, çirkin çirkin.

"İş, iş, iş. Anlamsız, dümdüz ve boş. En kötüsü bu, boş. Bir ara yürek ne zaman duracağını bilmeksizin tıp tıp atıp duruyor yuvasında. Saçma! Ve bakıyorsun duruveriyor bir anda. Bu da saçma! Niye işliyor, niye duruyor? Niye hiç karışmıyor?"

IV.

Öğle dinlenmesinde yine dışarı çıkıyor. Karnını doyuracak. Midesi kazınıyor çünkü, -bir de mide var.-

"Biralı bir öğle yemeği!"

Lokantaların önünde duraklıyor ve yavaş yavaş bira içmek isteği sönüyor nedense. İkinci sınıf bir lokantaya girip rasgele karnını doyuruyor. Birinci etli yemek, ikinci pilâv.

"Doyumsuzluk ve sıkkınlık."

Yemekten sonra işine dönüyor. Çalışmaya kahveyle başlıyor bu kez, kahve ve gazetenin iç sayfalarıyla.

"Gazeteler günlük yaşantımızın hava delikleri. Oyalayan bir oyuncak. Oyalanma. Yaşama yerine oyalanma. Oyalanarak sürdürüp gitme. Sonra hiç, yine hiç, hep hiç."

Girip çıkanlar eksik olmuyor. Gereksiz birşeyler soruyor çokları. Genellikle olumsuz cevap alıyorlar. Bu arada bazı çıkarlar dönüyor. Çıkarlar, daha elverişli durum elde etmeler, daha iyi durumlar. Ama cevapların çoğu olumsuz. Engelleyici. Durumların değişmesi istenmiyor. Arkasından direniş ve zorlamalar. Başka belgelere dayanıyorlar bu kez. Başka, yerlere başvuruyorlar. Cevaplar olumlu olabiliyor o zaman, hepsi değilse de bir bölümü. Uygun bulunabiliyor yeni durumlar. Yasalar, yorumlar, görüşler, düzenlenen uygun bel-

geler, gelişmelerle karışık bir çark dönüyor boyuna. Girip çıkanların amaçları, hep daha iyi durumlara dönük.

"Nedir bu daha iyi durumlar yani, somut olarak? Para. Çok çok para.. mı?"

"Evler, apartmanlar, arabalar, deniz motorları, yalılar, geziler, Avrupalar, kadınlar, seviler.. Uğraşıların nedeni bunlar işte. Ya insanların çoğunluğu, ya yoksulluğu onların? Onların da kendilerine göre, onlar da boş durmuyorlar. Grevler, yürüyüşler.. Kaynaşıyorlar alttan alta. Besbelli bir oluşum var. Memurlar, işçiler, esnaf, köylü, milliyetçi, toplumcu.. her kafadan bir ses çıkıyor. Yasalar zor değişiyor ama. Karışık, çok karışık. Sıkılıyorum. Eylemsizlik daha da öldürücü. Sorumlular, sorumsuzlar, sorumsuz olup sorumluluk duyanlar ve öbürleri, herkes iyi kötü bir eylem içinde. Sen ne yapıyorsun? Hiç. Ben işimi yapıyorum. Belgelerimi dolduruyorum ve imza ediyorum, dosyalara koyup kaldırıyorum. Ve böylece çalışıyorum. Saçma! Eylemsiz, tembel ve silik. Korkak hem de. Bal gibi korkak. Korkak!"

Girip çıkanların arkası kesiliyor. Saat akşamın beşbuçuğu. Hava kararmış. Kocaman yapılardan oluk oluk insan seli boşalıyor ışıklı ve ıslak caddelere. Evlere, meyhanelere, pastacılara, gece kurslarına, sinemalara ve bir yerlere. Çeşitli yönlere dağılan öbek öbek insan ve caddenin iki yanını dolduran arabalar, araba seli. Alanlarda trafik polisleri araba ve insan akınım bir durduruyor, bir açıyor. Kentlerin yaşaması, soluk alıp vermesi.

Dolmuşta yine sıkışık, belirsiz beş kişiden biri. Arabalar, kırmızı ışıklar, Milângazlar, Yapı-krediler, Mobiller, beyaz yol çizgileri, yaya geçitleri. Sokaklar boğucu oluyor denizsiz kentlerde akşam üzerleri.

"Kurtuluş evde. Evde olmalı.."

V.

Kös kös gitmek buna derler işte. Akşam olunca eve dönmek. Adım adım yaklaşmak.

"Bari çamaşır günü olmasa."

Karısı açıyor kapıyı. Orta halli, tombulca bir kadın, yuvarlak karınlı ve kötü giyimli. Saçları sabahleyin bir kez taranmış. Ellerine bakıyor kocasının, bomboş ellerine. Sonra, bir umut ne olsa, gözlerine. Onlar da boş, yoksul ve donuk. Oysa mutluluk getireceğini umuyordu kocasının, bakkaldan, çekerciden, şurdan burdan.

"Boşum, boş."

Oturuyorlar öylece. Çocuk ders çalışıyor. Radyo çalıyor bir

yandan, yıvışık bir kadın sesi. Kadın -kurulmuş oyuncak- gereksiz birçok şeyleri ayrıntılarıyla anlatıyor. Arada bir:

"Hı, hı.." Ve boyuna suskun.

"Anlatsana" diyor karısı, "bugün ne yaptın, nasıl geçti günün? Kimleri gördün?"

"Hiç" diyor umursamazlıkla: "her günkü iş. Ne anlatayım sana?"

Kadın sözü bırakmıyor zaten, bütün gün evde patlamış sıkıntıdan, yalnızlıktan, anlatıyor boyuna. Annesini anlatıyor; geçmiş, önemsiz bir olayı anlatıyor; sızlanıyor, şunu al, bunu al, diyor arasıra. Uzuyor konuşması, uzadıkça önemsizleşerek, sıkıcı olarak.

"Yeter!"

Boğulacak gibi oluyor. Kadın ağlıyor mutsuzlukla.

"Mutlu değilim!"

"Mutlu değilim!" diyor ikisi de aynı anda.

Boşuna birbirlerini suçluyorlar. Pencereleri açıp mutsuzluklarını bütün kente duyursalar ne olacak? Bu kez bütün pencereler birbirlerini suçlayacaklar. Kenti bir bağrışmadır kaplayacak:

"Mutlu değilim!"

"Senin yüzünden mutlu değilim!" diye bağrışacaklar. Otobüsler ve arabalar gürültüyle geçip gidecek aralarından.

Bardağına iki parmak konyak dolduruyor, iki parça buz atıyor içine:

"İçki, mutluluk ilâcı günümüzün."

"Sen de iç istersen."

İçmiyor kadın.

"Az az da olsa içmeli, her gün içmeli."

Konyağı bitirdiği zaman bir değişme oluyor beyninde. Bir koca karısını ne biçim severse, seviyor. Karısı da yatışmış şimdi. Kocası, çocuğu, evi, eşyaları, giysileri, yatağı. -Yatağın çarşafı değişmiş, tertemiz.-

"Bir konyak daha, iki parmak. Güzel bu, içmek güzel."

Yuvarlak karnını daha yakından görüyor beyaz tenli karısının. İstekli bakıyor. İçkiden sonra acıkıyor yine. Karısı mutfakta, salata, şu, bu.. Elindeki bardağı bırakıp arkadan beline sarılıyor karısının, sıkıyor. Çocuk içeri girince ayrılıyorlar. Buzdolabından karısının istediği öteberiyi taşıyor masaya. Birlikte akşam yemeği, eh, iyice.

Yemekten sonra biraz oturup odalarına çekiliyorlar. Karısı önce çocuğunu yatırıyor. Bekliyor, bekledikçe sıkılıyor. Neden sonra karısı geldiği zaman uyumak istiyor artık. Kadın da öyle, yorgun ve iştahsız. Mutfak kokusunu yatağa getirip uyuyor.

VI.

Bu kez uykusu kaçıyor. Kalkıp dolaşıyor evin içinde. Karısı da, çocuğu da uyuyorlar. Suskun dolaşıyor gecede. Eylemsiz, çatışmasız bir günün sonunda yine yorgun.

Kitaplıktan rasgele bir kitap alıyor. Son sigarasını içerken okuyor:

"Elimizden geldiğince Tanrıyı suçluyoruz. Oysa Tanrı da mutsuz. Tanrı tanrılığını bilmiyor, yaratışın sevincini tatmıyor. O, oluşun yaratıcısı oldu. İnsanın tanrısı olamadı. Kimbilir Tanrı belki kendisini yaratıyordur, önce kendisini yaratmaya zorunludur."

Satırlar arasında dolaşırken gözleri küçülüyor sonunda. Kitap elinden düşüyor, Tanrıya ilişkin sözcüklerle birlik.

Geceyarısına doğru karısının yanına uzanıyor usulca. Bir yatakta iki kişi rahatsız oluyorlar. Kolundaki saat işliyor ama tiktakları duyulmuyor.

Memiş Özen

SAVAŞ, Yusuf

PENCEREDEN DIŞARISI

Gecenin hınzır karanlığı bu... Kişinin düşbozumu başlangıcını ilân eden çan seslerinin duyulur-duyulmazlığı.

Yalnızlığı büyüten karanlık ve karanlığı daha bir koyulaştıran yalnızlık.

Kafatasım. Kafatasımda beynim. Beynimin düşünebilme özgürlüğünü yitiren hücreleri öylesine şaşkın, öylesine başıboş, öylesine bilinçsiz. Çaresizliğin ortasında ha boğuldu, ha boğulacak.

Elimdeki gazeteyi bir kez daha gözden geçiriyorum. "İnsanlık adına oynanan dram..." Ya da özgürlük adına oynanan kanlı oyun. Gözlerimi daha yukarısına kaldırıyorum yazının. Yazının üzerinde bir fotoğraf. Ve fotoğrafta tanrının tüzesi adına oynanan dramın kaskatı bir tablosu. Önce bakmaya utanıyorum. Belki de insan oluşumdan... Sonra bir bilinç : orlaması başlıyor. Bilincimi yenebiliyorum. Fotoğrafa bir daha bakıyorum... Bir daha bakıyorum.. Kendisine yöneltilen bir namluya karşı ellerini havaya kaldırmış bir çocuk. Namluyu tutan BEYAZ'ın gözlerindeki insanlığı komikleştiren alaycılık... Ellerini havaya kaldırmış SİYAH çocuğun gözlerinde insanlığın değer ölçüsünü beş para etmezleştiren korku. Gazeteyi masamın üzerine atıyorum. Ama farkında olmadan sert bir silkinişle atıyorum -nedensiz bir kızgınlık-. Masanın üzerinde devrilen çay bardağı ve ıslanan bir kitap. Kitabın kapağına bakıyorum. Sarımsı suyun altında dizili suçlu harflerle meydana gelen bir İNSANLIK KOMEDİSİ'ni veren anlam.

Birdenbire geçmiş bir olayı ansıyıverdim. Bilinçaltından gelen önceki duygularımla bağıntılı bir ansıyıştı.

Üç dört yıl öncesi... Öğretmenimizin gerçek insanlık adına verdiği bir söylev. Söylevin ortasında bize şöyle demişti:

— Lütfen pencereden dışarıya bakın.

Bu çağırıya çoğumuz uyduk. Ve dışarıya baktık. Yağan yağmurun altında atılmış odun talaşlarını toplamak için yarışan çıplak ayaklı, karınları yırtık mintanlarının altından görünen çocuklardı. En fazlasını toplayan zaferi kazanacaktı. Ve iki üç günlük kurtuluşunu hazırlamış olacaktı.

Öğretmenimiz devam etti:

— Eğer insansanız, eğer gerçek insansanız gördüklerinizden bir parça olsun duygulanmanız lâzım.

Ben duygulandım mı, heyecanlandım mı bilmiyorum ama içimde, bir yerlerde, bilinmez bir yerlerde, bilinmez bir şey, bir kozle yanarcasına "cızzz!" etmişti...

Ellerim kaskatıydılar. Nedeni bilinmeyen bir kaskatılık. Ama biyolojik bir olayın sonucuydular. Bunu düşünebiliyordum. Masanın üzerinde az önce devrilmiş olan çay bardağını tuttum. Ellerim duymadılar çay bardağını. Ellerim sağırdılar. Parmaklarımı bir açtım, bir kapadım. Bu deneyi iki üç kez sürdürdüm. Yavaş yavaş bardağın sıcaklığı elime değiyordu. Ve ellerini eski özgürlüklerine yeniden bir dönüş yaptılar. Yine de emin değildim. Bir elimin ayasına baktım. Biraz önce gazeteyi daha da önce İNSANLIK KOMEDİSİ'nİ tutan eldi. Elimin kesin özgürlüğünden tam emin olabilmek için, ceketimin yakasından bir toplu iğne çıkardım. Az önce uyuşan yere batırdım. Toplu iğne öylece saplanmıştı etime. Sızısını içimde duydum. Hemen çektim. Noktaya benzer bir kan birikintisi doğdu. Sonra alanını daha da genişletti. Kendi kanımdı bu... Gazetede "Yirminci yüzyılda insan kanı içen insanlar..." diye yazmıştı. İnsan kanı denen şey nasıldı? Dilimi çıkardım. Elime doğru yaklaştırdım. Dilim korkaktı, kararsızdı, yargısızdı. Ama yine de hafifçe kan birikintisine değdi. Tiksindiren bir tad doldurdu içimi. Tiksinti daha da yoğunlaştı, yoğunlaştı... Kusacak gibi oldum. Hafifçe geğirdim. Ama kusmadım.

O zaman gazetenin yazdıklarına bastım yargıyı: OLAMAZ. Bir insan başka bir insanın kanını içemezdi. İ-ÇE-MEZ-Dİ. Çünkü hepsinin kusması gerekiyordu. Birdenbire kusuntularla dolup taşmış bir alan düşündüm. Buna savaş sonrası alanı ya da kusuntu nehri denebilirdi. Öyle ise örneğin Afrika bir kusuntu alanı mıdır?

Hayır değil... Bir başka şey...

Masanın üzerinde öylesine bana bakan ıslak kitabı aldım elime. Rasgele sayfalarını çevirdim. Altını kalemle çizdiğim bir cümleyi okudum: "Eğer kardeşim savaşta ölürse Dünya'ya tükürecoğim..." diye yazılıydı. Her yakını savaşta ölen kişi Dünya'ya tükürmeli mi, tükürmemeli mi sorunu usumu uğraştırdı iyice. Ama bir sonuca, kesin bir yargıya varamıyordum bir türlü.

Bu yargıya varamama çıkmazından kapının sesi kurtardı beni. Evet kapı çalınıyordu. Açtım. Gelen Aydın'dı.

— Merhaba, dedi.

— Merhaba, dedim.

Girdi içeri. Masamın darmadağınıklığını gördü. Benim

için bu durumlar olağandı. Olağan olduğunu kendisi de bildiği halde yine de sordu:

— Bu ne hal be?

Gereksiz bir soru. Yanıtlamıyacağımı bildiği halde sormuştu. O da zaten üstelemedi.

— Hiç dalgan oldu mu?

Bu da damdan düşer gibi dedikleri bir soruydu. Kısaca:

— Olmadı deyip attım. Gerçekten de olmamıştı.

— Benim şu anda bir dalgam var arkadaş. Sana dedim ya, bu gidişle evde kalacaksın...

İçimden güldüm. Kendisi de anlatmaya başladı. Ayak üstü bir anlatış. Kızı nasıl tavladığını, kızın kıyak bir parça olduğunu, annesi evde değilken kızı evlerine götürdüğünü, önce kızı belinden tutup kendine doğru çektiğini, bu işlemleri yaparken çok ama pek çok heyecanlandığını, sonra kızı dudaklarından öptüğünü, anlattı anlattı... Her cümlesinde dinler gibi görünüp başımı sallıyordum. O ise benim ona inanmadığım kanısındaydı.

— İnanmıyor musun? dedi.

— İnandım.

— Peki neden konuşmuyorsun yahu?

— Ben de sana bir soru sorayım mı? diye sordum.

— Sor, dedi.

Biraz evvelki kafamda dönüp dolaşan, ama bir yargıya bağlayamadığım soruydu.

— Kardeşin savaşta ölürse Dünya'ya tükürür müsün, tükürmez misin?

Önce düşünür gibi yaptı. Sonra:

— Yok devenin başı. Bu ahretlik soruları da nereden bulursun be? diye yanıtladı. Bense sadece güldüm.

SELİMOĞLU, Zeyyat

RAKI SOKAĞI

— Tumbaa.. Tumbaaa..

Ses çarşının bitimindeki kilisenin ordan geliyor. Önce çocuklar koşuşuyor sesin geldiği yere doğru, çocukların ardından köpekler seyirtiyor. Çarşıdan bir sevinç dalgası geçiyor, uslu çocuklar analarının elinden kurtulup fırlıyorlar, yaramazları dört nala.. Köpekler kasabın önünü anide boşaltıyor. Kasılmış ağızlar gevşiyor, gülmeler.. Herşey gülüyor, çarşı aydınlanıyor, dükkânların yüzü gülüyor, vitrinler.. Kapılar, pencereler, duvarlar, ağaçlar, ağaçların yaprakları ayrı ayrı gülüyor. Kasabın çengelinde asılı koyunlar bir gülmedir tutturuyor, açık ağızları, otuz iki diş birden..

— Yano yataktan kalkmış, Yano iyileşmiş, kefeni yırtmış köpoğlu..

— Yano ölür mü beyim.. Tumbaaa.. Yano ölürse kim yaşar.. Tumbaaa..

— Allah Yano'yu öldürür mü beyim, Yano kimseye kötülük etmedi ki.. Tumbaa..

Yano taklalarını atıyor, öyle de takla atıyor ki, hastalıktan kalkan kim? Hastalıklar şöyle dursun hele, Yano şarkılarına başlasın, milletin keyfi yerine gelsin, eğlenilsin, gülünsün, "bu hayat böyle geçer hey.. bu hayat böyle geçer.."

— Çocuklar yedi tane oldu beyim, Allah versin. İki kızı evlendirdik. Damatlar iyi damat. Genç, kuvvetli, karılarına koca olsunlar, karıların yüzü gülsün, koca evden içeri girdi mi karının yüzü gülsün. Yano'nun karısı gibi gülsün kızları. Bak beyim bak, tut koluma, dokun, yaş altmış üç, ama üşümek ne bilmez Yano. Soğuk Yano'ya dokunamaz. Yano bir daha hasta olmaz, Yano hiç hasta olmaz. Damatlar genç, iyi. Biri gözlüklü, nah böyle gözlük takar, kimde var gözlüklü damat.. Gözlüklü damat beyim. Bak beyim, cüzdanımın içine bak, bak işte, bak açıyorum, hane para, var mı para, yok, bir on kuruş, bir de beş, etti onbeş kuruş. Yano herkesten zengin, para yok, ama gönlü zengin, işte domates, işte üzüm, ikisi de var bu akşam, yarına para yok, ama olur, para yok, Allah

var. Yalnız bu akşamlık rakı yok, Yano bulur, bütün evleri dolaşacak Yano, bu akşamlık rakısını bulacak. Birkaç kadeh, tamam, oooh, hayat.. Bak beyim, şu yaşlı efendiyi gördün mü? Şimdi Yano gidip ondan rakısını isteyecek. Bak gör, hadi Allah rahatlık versin, efendiden rakı, elimde iki domates, bir salkım üzüm, oooh, yaşamak.. Hayat beyim.

Güz akşamları erken inmeğe, sokaklar kararmağa başlanıştır. Alacakaranlık sokaklara bulaşmağa başlarken Yano yaşlı efendinin ardından koşmuştur şimdi. Köşebaşında konuşuyorlar. Yaşlı adam "gel", diyor, "gel.." Tam yokuştan yukarı vuracaklar, Yano birden olduğu yerde kalıp ters yüzüne dönüyor.

— Rakı yokmuş beyim, yemek var rakı yok. Sofu adam, rakı içmiyor. Olmadı, bulamadım. Ama bulurum, ev çok, yol boyu hep ev. Ev var, rakı var. Yano rakı bulmazsa kim bulur?

Bir evin merdivenlerini tırmanıyor, bir iki adımda evin kapısında. Pencereyi tıkırdatıyor, içerideki ışık pencereye sapsarı oturmuş kalmış.

— Madam, Yano geldi, akşamlar hayır, Yano'ya iki kadeh rakı, varsa iyi, yoksa, ne yapalım, o da iyi.

— Yine bulamadım beyim, madamda da yok, olsa verir, ne yapalım yok. Başka yerden buluruz. Yano bu akşam rakısız kalmaz. Bak şu eve, ordan istemem, ordan rakı istenmez. Zengin adam. Vermez, parası çok, kendi zengin, ama gönlü fakir düşmüş, cep para doldu mu yürek fakir düşer beyim. Yürek fakir düştü mü, el cepten çıkmaz, parayı tutar, sımsıkı sarılır, veremez. Ben ona şu üzümün yarısını veririm, o bana rakısının yarısını veremez. Zavallıdır beyim, ne yapsın, gönlü fakir düşmüş, yerlerde sürünüyor, gönlünü almış ayaklarının altına, üstüne basmış, farkında değil, başkaları da basıyor, basıp basıp geçiyor, ne yapsın, farkında değil, zavallıdır, acınır, kızılmaz, Yano kimseye kızmaz. Yürek var milletin başının üzerinde gezer, yürek var ayaklar altında.. Ne kadar adam var, o kadar da yürek, hiçbir yürek öbürüne benzemez beyim, kaldırıma düşmüş var, var dağların tepesinde, Allahınki en yukarda beyim, Allahın yüreği en yukarda..

— Hanımefendi, Yano geldi, rakısını istiyor. İyi akşam, güzel akşam, hayırlar, başka şey istemez, iki kadeh rakı varsa Yano için bayram. Bey içti mi hepsini? Oh oh, yaşasın bey, içsin, bize kalmadıysa zarar yok, bir daha sefer de Yano'ya. Olur hanımefendi, eksik olma, yaşayasın, gün göresin, beye selâm.. Yano'yu da unutmasın.

— Bir adam var üç sokak yukarıda, kendi var, adı yok. Adı yok adam olur mu beyim, olur, adamdır ki adını anmak

istemezsin o adamın adı rüzgâra karışır gider; herkesin adı başının üzerinde oturur, nereye gitse yanında gider, yanından ayrılmaz, ama bu adamın adı yok, adını kaybetti adam. Bak nasıl oldu beyim. Yano bir akşam rakı istedi, şimdiki gibi bir akşam, o adamdan rakı istedi. Dedi, beyim iki kadeh rakıcık Yano'ya.. Adam rakı vermedi, tutup vaaz verdi Yano'ya.. Hane nasıl eglizada papas efendi söylüyor, ama orası egliza, oraya giden de dinlemeğe gidiyor.. Adam, utanmaz mısın, dedi, sen yaşta adam oturup rakı mı içeceksin, bu yaşa gelmişsin bir de günaha mı girecceksin, defol git başımdan, başımı belâya sokma. Yano'yu kapısından kovdu beyim. Ama kendisi içiyor beyim, arkasını dönüp içiyor, her akşam bir şişe, böyle adam adını kaybetmez mi beyim? Kaybeder adını.. Bin yıl da yaşasa, bütün dünyayı dolaşıp arasa yine bulamaz adını, bulamaz beyim. Yano o adamın adını anmaz artık, kaybolmuş adı, mezarına ne bulunup yazılacak bilmem, Allah gecinden versin..

Kapılardan çocuklar fırlıyor, yokuşun yukarılarından yeni çocuklar kopup kopup geliyor, Yano'nun dört bir yanını sarıyorlar, kuşatıyorlar.

— Yano amca takla at, Yano amca şarkı söyle, Yano amca dans et.. Dans et, şarkı söyle, takla at.. Yano.. Yano.. Ya...

— Tumba, tumbaaa.. Tut beyim, şu üzümü tut, domatesi tut, çocukları sevindirelim. Bende de var çocuk, çocuk var, kız var, damat var.. Tumbaa.. Damat var beyim, gözlüklü, gözlükleri var damadımın, iki gözlük beyim, yakına bakar, uzağa bakar, her yere bakar, kimde var gözlük, damat, haydaa, tumbaaa.. Damadımın gözlüğü gibi gözlük.. Alamanyadan gelmiş camları var, kimde var.. Bende var, öyle bir damat var, haniya gözlüklü.. Her yere bakar, her yeri görür, yakını, uzağı.. Adam uzağı görmeli beyim, nerde öyle gözlük.. Camları parlıyor beyim, ayna gibi.. Tumbaaa..

Taklalar yine başlıyor. Yano karanlıkta dönüp duran bir çark gibi. Kahkahalar yükseliyor, alçalıyor, sonra yeniden yükseliyor. Çocuklar bayram ediyor, bir Yano bayramıdır gidiyor. Birbirini kutlamalar, Yano iyi olmuş, Yano takla atıyor, yerinde duramıyor. Evlerin sokak kapıları ardına kadar açıldı mı sokak daha bir aydınlanıyor, keskin ışıklar düşüyor Yano'nun üzerine. Sahne ışıkları bunlar, Yano sahnelerden uzak kalmış, sahnelere girememiş ama, bunlar hep sahne ışıkları, Yano feleğin çarkı gibi dönüp duruyor.

— Yeter Yano, tamam artık, yeter..

— Şu adamı bir durdutan yok mu yahu?

— Nefesi tıkanacak, kalacak olduğu yerde..

— Kendini kaybetti deli herif, heeey Yano..

— Yano ulan, genç değilsin artık.. Yeter..

Yano duruyor, kalkıyor yerden, yüzü ter içinde ışıkların altında, koca göğsü körük gibi inip kalkıyor, göğüs kıllarının arasında ter taneleri pırıl pırıl ışık altında..

— Kim demiş genç değilim, onu diyen ne bilir, nerden bilir Yano'yu.. Yano gençtir, altmışüç ama, genç, bak tut, koluma bak.. Yano'nun karısı hep güler, tuz ekmek yer yine güler, su içer, güler, ekmek yese de yemese de güler. Güler beyim, koca gençse karı güler.. Tumbaaa..

— Deli herif..

Kadınlar gizli gizli gülüyorlar başlarını önlerine eğip; güzel güzel arlanıyorlar.

Yano'nun oyunu bu akşamlık bitiyor, perde iniyor ağır ağır. Sahne ışıkları bir bir sönüyor kapılar, pencereler kapandıkça. Her kapı kapandıkça sahne biraz daha kararıyor, gitgide kararıyor, ışıklar tam yokoldu mu eskisinden daha karanlık görünüyor, sonra yeniden göz seçmeğe başlıyor gitgide, sokak eski durumuna giriyor. Önce seyirciler dağılıyor birer, ikişer, kapıların ardında yok oluyorlar, kapılar üzerlerine kapanıyor, pencereler iniyor, perdeler.. Sokağın ortasına dek gelmiş evler geri çekiliyorlar, kaldırımların dibindeki yerlerine sıralanıyorlar yanyana, kıpırtısız..

— Çocukları sevindirdik beyim, güldürdük, eğlendirdik; nerde benim domates, üzüm.. Hepsi tamam, ama nerde benim rakım, o yok mu, vardır beyim, bir masanın üzerinde bekliyor, Yano bulur rakısını..

Asfalt ilerliyor yukarılara doğru, Yano ilerliyor, sonra bir sokak ağzı, sağdan bir sokak ayrılıyor alacakaranlık, gerilere doğru daha da karanlık uzayıp gidiyor. Tam sokağın ağzında duruyor Yano, başka türlü duruyor, bağırıyor:

— İşte beyim, sokak bu, bu sokakta bulacağım rakıyı, bizim rakı bu sokağın içinde, Yano buldu bu geceki sokağı.. Tumbaaa...

Rüzgâr gibi dalıyor içerl, geriye esintisi kalıyor ter kokusuyla karışık..

TOKMAKÇIOĞLU, Erdoğan

ÇİNOKOP MUSTAFA

İstanbul, özellikle Ekim ayında çok güzel oluyor. Yakmayan bir güneş, Boğaz'dan insanın yüzüne tatlı tatlı esen ılık bir rüzgâr... Galata Köprüsü'nün altındaki kahvelerden birine oturmuştum. Mart kedilerinin bağırışlarını andırır çığlıklar atarak uçuşan martıları, iskelelere yanaşıp ayrılan beyaz boyalı gemileri, motorları, kayıkları, uzaktan hoş bir siluet olarak gözüken Topkapı Surlarını, Kız Kulesini, Ayasofya'yı seyrediyor, arada bir elimdeki çayı yudumluyordum. Kişi şairleşir, ya da şairleştim sanır ya bazen kendisini... İçimden mısralar geçiyordu dizi dizi... "İstanbul'un gemileri beyaz boyalı" gibilerden...

Kahvenin sağ tarafında "Emekli Gemi Adamları"na ait özel bir yer... Üç beş emekli koltuklara yan gelmiş, gazete okuyup güneşliyorlar. Az ilerde şişmanca bir adam parmaklıklara abanmış balık avlıyor... Arkasında biri, çömelmiş, elinde midyeler... Ayıklıyor... Bir cigara yaktım. İki nefes çekmiştim ki, biri adımı ünledi. Döndüm. Balık tutan şişman adam...

— Gelsene yahu, diyordu

İlkten tanıyamadım Dikkat edince, balık tutan adamın eski bir okul arkadaşım olduğunu farkettim. Çayın parasını ödeyip gittim yanına... Öpüştük...

— Zor tanıdın beni, dedi...

— Aradan epey zaman geçti, dedim, kusura bakma... Balık mı tutuyorsun burada?

— Evet...

Bir plâstik boya kutusunun içinde eski okul arkadaşımın yakaladığı beş-altı izmarit balığı yüzüşüp duruyordu.

Eski arkadaşım anlattı bir solukta: Evlenmiş, bir kızı varmış, Şehremininde 350 liraya bir apartman katında oturuyormuş, Belediye Fen İşlerinde çalışıyormuş...

Bir ara sordum:

— Köprü altında balık tutmak yasak değil mi?

Güldü, işaret parmağı ile önce kendisini, sonra midye ayıklayan adamı göstererek:

— Burada balık avlamak herkese yasak ama, bana ve Çinokop Mustafa'ya değil!

— Ben köprü muhafızlarını tanıyorum. Çinokop'un ise buraları evi barkı zaten. Bak şuraya...

Gösterdiği yere doğru, köprünün parmaklığından eğilerek baktım... İki duba arasındaki bir boşlukta ufak bir balıkçı teknesi duruyordu.

Çinokop Mustafa:

— İşte beyim, dedi, o sandal bizim yerimiz yurdumuz. Arada bir de buraların temizliğini yaptığım için köprü muhafızları ses çıkartmıyorlar.

Çinokop Mustafa 45-50 yaşlarında gösteren, kısa boylu, esmer, saçı sakalı birbirine karışmış bir balıkçıydı. Taa derinlerde derinlerde küçücük iki gözü, küt bir burnu vardı. Üst dudağı tavşanlarınki gibi yarıktı.

Sınıf arkadaşım yakaladığı irice bir izmariti daha plâstik kovaya atarken Mustafa:

— Helâl, dedi, şu iriliğe bak, geçen senenin izmariti bu son yakaladığın!

Balık tutmayı ben de severdim. Vaktim de vardı. Arkadaşıma:

— Yahu, dedim, ver şu oltayı da biraz da ben tutayım!

Sınıf arkadaşım oltayı bana verdi. Çinokop, kurşunla fırdöndü arasına düzgün aralıklarla dizilmiş dört iğneye midyeleri yerleştirdi. Oltayı suya saldım. Arkadaşım bir sandığın üstüne otururken:

— Of, dedi, yorulmuşum ayakta dura dura...

Ve hemen bitişikteki kahveciye seslendi:

— Ahmet efendi, üç tane demli çay getir!

Az sonra çaylar geldi. Sağ elimde olta, sol elimde çay bardağı, arkamda okul arkadaşım ve oturmuş, midye ayıklayan Çinokop Mustafa...

Üç dört tane izmarit yakalayıp kutuya attım. Okul arkadaşıma:

— Şey, dedim, arada bir ben de balık tutabilir miyim burada?

Çayını yudumlarken:

— Tabii, dedi, neden tutmayacakmışsın. Ben olmazsam, Çinokop sabah akşam burada... Gelir onu bulursun. Muhafızlarla da tanıştırırız seni.

Çinokop:

— Tabii ağbey, dedi, gelir beni bulursun. Midye'ye de para filân verme. Ben sana ayırırım. Ancak bir gün önce haberim olsun.

— İzin günüm cuma, dedim. Meselâ önümüzdeki cuma'ya gelirim. Hattâ her cuma gelirim...

— Tamam!

Bir süre daha balık yakaladıktan sonra arkadaşıma ve Çinokop Mustafa'ya "Eyvallah!" deyip ayrıldım köprü altından. İçimi garip bir mutluluk duygusu kaplamıştı... Köprü'den, martılardan, denizden, balıklardan, midyelerden, Çinokop Mustafa'dan dönüp dolana bana kadar ulaşan bir mutluluk...

★

Sözümde durdum... Cuma sabahı erkenden köprü altındaydım. Çinokop Mustafa'yı aynı yerde, bıraktığım gibi buldum. Sınıf arkadaşım yoktu. Çinokop gene midye ayıklıyordu. Beni görünce:

— Ooo, dedi, hoş geldin... Ben, gelmez sanıyordum, ama geldin! Takımların yanında mı?

Çantayı gösterdim:

— İşte hepsi onun içinde.

— Şansına midyeler çok iyi... Şunlara bak, lokum gibi, lokum!

İçi deniz suyu dolu çinko çanağa elini daldırarak aldığı bir avuç ayıklanmış midyeyi bana gösteriyordu.

— Şansına havalar iyi... Balık da var... Salla takımı suya.

Midyeleri dolaya dolaya iğnelere takıp oltayı suya saldım. Bir yandan, pür dikkat, balık vuruyor mu diye sağ elimin işaret parmağından denize doğru inen misinayı küçük hareketlerle denetliyor, bir yandan da Çinokop'la gevezelik ediyordum.

— İstanbul'lu musun Mustafa?

— Eh, öyle sayılırız. Yirmi beş yıl önce geldim buraya, Gaziantep'ten.

— Niye geldin?

— İşler kesat gitti. Çalıştığım fabrika top attı. Zaten kimim kimsem yoktu, tası tarağı topladım geldim. Nasip işte, ekmek paramızı balıktan, midyeden, karidesten, anlayacağın denizden çıkartıyoruz.

— Hep o kayıkta mı yatıp kalkıyorsun?

Gevrek bir kahkaha attı:

— Yok be ağbey, sen de bizi hepten garibanberduş sanmışsın. Ahırkapı'da bir gecekondum var. Bir köroğlu, bir ben. Kayıkta, gece balığa çıktığım zaman bazan yatar uyurum. Geç vakit te Ahırkapı'ya gitmek güç oluyor.

— Kayık kimin? diye sordum.

— Kayık, dedi, Balıkhane'de Recep var, onun. Biraz kira veriyorum, bakımı da bana ait.

Az ilerimizdeki Adalar Vapur İskelesi'ne bir şehir hattı vapuru yanaştı. Bir kalabalık, bir kalabalık. Elimde olta,

gözlerim takılakaldı bir süre vapurdan boşalanlara. Kalabalık telâşlı adımlarla vapurdan iskeleye doluşuyordu. Birden Çinokop'un sesiyle irkildim:

— Çeksene yahu, balık var oltada!

Ellimle misinayı bir iki yokladım. Gerçekten bir balık yakalamıştım... Çekmeğe başladım. Çinokop:

Bu izmarit balığı balıkların tilkisidir! dedi. Dalga geçmeğe gelmez, yoksa sabahtan akşama kadar köprüaltındaki tüm balıkları besler durursun!

İzmarit'i iğneden kurtarırken:

— Merak etme, dedim.

Oysa kafam gene vapurdan çıkanlar, Çinokop Mustafa, midye, martı, vapur, çatana, mauna, denizanalarıyla doluyordu. İçimden Çinokop'a yardım etmek, ne bileyim meselâ. ona bir sandal almak, eski pantalonumu armağan etmek, eline bir on lira tutuşturup, "Haydi git hamama, üstünden şu balık kokusu çıkıncaya kadar yıkan, bir de sinekkaydı traş ol." demek geliyordu. Hayalimde onu giydirip kuşandırıyor, kravatlar, mendiller takıyordum.

— Gene daldın, dedi, ağbey...

Döndüm, pat diye:

— Bana bak Çinokop, dedim, sen hep böyle külüstür elbiseler giyer, bir karış sakalla mı dolaşırsın? Üstün başın balık, midye kokar ve ellerin lüfer ısırmasından, misina kesmesinden, iskorpit çarpmasından hep böyle yara bere içinde midir?

Oturduğu yerden doğruldu. Islak ellerini pantalonuna sürerek kuruladı. Cebinden çıkardığı ikinci cigarasını yaktıktan sonra:

— Evet ağbey, dedi, ben hep, her zaman böyleyim!

— Niçin?

— Olduğumun tersi olsam, köprüaltında işim ne? O zaman yakışmam buralara. Balıkçı olmam o zaman, olamam ki!..

Neden olamazsın?

Allahallah, her mesleğin bir giyim kuşam şekli vardır. Memuru başka giyinir, bekçisi başka, subayı başka, müdürü başka, manavı kahvecisi başka: Sen hiç manav gibi giyinen mildir gördün mü?

Bir süre sustu. Gözleri ta karşılardaki Üsküdar kıyılarına takılakalmıştı. Neden sonra:

Ağbey, dedi, kusura bakma ama, teminden beri saçmalayıp duruyoruz...

Ve ilâtine oturduğu portakal sandığından yarısına kadar içilmiş, ucuzundan bir beyaz şarap şişesi çıkardı:

— Al, dedi, çek bir yudum. Balıkçı adam, içer!

Gözümü yumup şişeden birkaç yudum aldım. Afyonlu şarap yaka kavura mideme oturdu. Gözlerim çakmak gibi oldu.

Deniz, gidip gelen teknelerin etkisinden olacak, küçük küçük şamarcıklarla dubayı tokatlıyordu. Derken yoğun bir sis geldi çöktü Boğaz'a... Topkapı surları, Ayasofya, beyaz boyalı şehir hattı gemileri, mavnalar, çatanalar, kayıklar, martılar, hepsi de yavaş yavaş kayboldular. Arada bir çarpışmamak için acı acı düdük çalan vapurlardan gelen sinyaller işitiliyordu.

Siste balık çok oluyor. Beraberimde getirdiğim kutuyu ağzına kadar izmarit, istrangiloz, istavrit ve ispari ile doldurmuştum. En üste de rengârenk kanatlarıyla bir küçük kırlangıç balığı duruyordu...

Kâh Çinokop Mustafa'nın uzattığı şaraptan yudumluyor, kâh balık çekiyor, kâh yem tazeliyordum. Çinokop, durmaksızın midye ayıklıyordu.

İçki, kişioğlunun hayal gücünü arttırır... Arttırır tabii... Arttırınca da Çinokop'a:

— Ufak bir sandal alayım sana Çinokop! derim.

— Ufak bir sandal alayım sana Çinokop, deyince Çinokop bir an durduktan sonra:

— Matrak mı geçiyorsun, dedi, nerden esti aklına sandal almak?

— Vallahi ciddî söylüyorum. Sana ufak bir sandal alalım. Kira vermekten de kurtulursun. Kaça şöyle ucuzundan bir tekne?

— İçinde livar da olacak mı?

— Ne demek livar?

— Livar demek şey demek, kayığın içinde çinko bir bölme, suyu muhafaza edecek şekilde. Yakaladığın balıkları atarsın içine, balık ölmez, taze durur! Anladın mı?

— Tamam, dedim, livarı da olsun, kaça?

— 400, bilemedin 450!

— Hiçbir şey, dedim, aybaşında alırız, yani gelecek cuma'ya. Sen şimdiden peydahla bir tekne.

Çinokop:

— E, dedi, nasıl olacak bu iş. Para senden çıkacak, tekne benim mi olacak?.. Olmaz öyle şey!..

— Lâfım bitmedi, dedim, kayığa parayı ben vereceğim. Sen azar azar ödersin bana.

Boş şarap şişesini denize fırlatırken bağırırcasına:

— Tamam, dedi, oldu!

Sis dağılmak bilmiyordu. Balık tuta tuta bir hâl olmuş-

tum. Çarçabuk takımlarımı topladım. Balıkları çantaya yerleştirdim. Çinokop:

— Haftaya kayık hazır ağbey, dedi, saat 8.00'de burada bekliyorum.

"Eyvallah" deyip ayrıldım.

Sis yavaş yavaş dağılmağa başlamıştı.

★

Cuma'yı zor ettim. Parayı hazırlamıştım. Böylelikle Çinokop'u mutlu kılacağıma emindim. Köprüaltında onun bulunduğu dubaya doğru ilerlerken içimde tanımlanması güç bir sevinç, bir heyecan vardı. Kahveci Ahmet efendiyi selâmlayıp her zamanki yerimize yöneldim.

Yoktu!.. Çinokop yoktu... Sağa, sola baktım, öteki dubalara, Köprünün Haliç yakasına, Balıkhaneye... Yoktu, Çinokop yoktu! Dönüp kahveye oturdum. Çay söyledim. Ahmet efendi de görmemişti onu. Bir saat bekledim, iki saat bekledim. Bekledikçe Çinokop'a kızıyor, köpürüyor, o anda karşıma çıksa, söyleyeceğim ağır sözleri tasarlıyordum. Balık takımlarım yanımdaydı. Ama, avlanmak istemiyordum. Çinokop'u görmek istiyordum.

Gelmedi.

Çektim gittim...

Ertesi Cuma, daha ertesi Cuma, bir Cuma daha... Yoktu Çinokop Mustafa... Yalnız başıma balık tutuyordum. Okul arkadaşım da görünmüyordu. Çinokop... Çinokop sırra kadem basmıştı.

Bir Pazar günü, Karaköy'de Çinokop gibi balık avlayacaklara ayıklanmış midye satan birine rastladım. Ona çok benziyordu. Yaklaşıp sordum:

— Hemşerim, buralarda senin gibi midye satan biri vardı, Mustafa, Çinokop Mustafa, tanıyor musun?

Adam başını kaldırmadan:

— Ahırkapılı Çinokop Mustafa mı?

— Evet!

Adam başını kaldırdı:

— Sizlere ömür beyim, üç hafta önce hakkın rahmetine kavuştu Çinokop!

Köprü, Karaköy'deki tüm yapılar beynime yıkılmış, boğazımda yeşil zehirli yumruklar düğümlenmişti.

— Nasıl oldu?

— Illiç, dedi adam, gece lüfere çıkmıştı... Sabahleyin arkadaşlar sandalda bir türlü uyanmadığını, öyle kıvrılıp yattığını görünce uyandırmağa gitmişler...

— Evet...

— Uyanmamış, ölmüşmüş çünkü... Kalpten, dediler Morg'da. O gece sabaha kadar 10 kilo lüfer yakalamış, biraz da kırlangıç... Onları satıp cenazesini kaldırdık... Güneşli bir Cuma günüydü!

Sarsak adımlarla midyecinin yanından ayrıldım...

Bir daha Köprü ha!

Bir daha köprüaltı ha!

Balık ha!

Balık tutmak ha!

Bir sandık dinamit bulsaydım o an, Galata Köprüsü hapı yutmuştu!

Duran Karaca

TUNALIGİL, Baha Galip

CAFE ARBEİTER

Salonu koyu bir sigara dumanı bürümüştü. İçiyorlardı. Dünyanın bir sürü yerinden gelmiş çeşit çeşit insan, çeşit çeşit davranış ve düşünceler. Deniz yeşili gözlerini gözlerime vermişti. Elimi tuttu, tatlı bir sıcaklık yayıldı yüreğime. Avucum içindeki küçücük parmaklarını oynatıyordu. Bir ürpertici ılıklık gelişiyordu. Tutup bir on fenik atıp yine koydu o plâğı. Gözlerini kapadı. Yanağını dayadı yanağıma. Sarı saçlarına soktum parmaklarımı, Ali'yi düşündüm. "Bekâr olmalıydım diyordu. Ya da gelmemeliydim gâvurun memleketine. Tutup kaçacağım diyordu. Artık dayanamıyorum." Sonra saatlerce küçük oğlundan, köyünden söz ediyordu. İyice hasta diye düşünüyordum. Özlem hastası. İşi de iyiydi. İyi para alıyordu. Biriktirmişti de. "Bir biçer-döver alabilsem" diye kuruyordu. Memleketine araba yerine biçer-döver götürmüş Türk işçisinin olmaması onu düşündürüyordu. Gümrük muamelesinin nasıl olacağını kestiremiyordu.

— Yarın yine gidelim mi Venusberg'e? diye sordu Emilie. Parmak uçlarından öptüm. "Olur" dedim başımla. İçimde bir burukluk vardı. Dayanamadım:

— Yarın, dedim. Bizim memlekette bayram, Emilie. Kurban Bayramı.

— Şu Hazret-i İsmail masalı değil mi? Bütün dinlerde vardır. Gidilmez mi?

Gideriz, dedim. Uta da gelecekti. Kulak memelerimi parmakları arasında tuttu, ovdu. "Gitmeliyim" dedi. "Bad Godesberg, unutma ha!" dedi. "Martin Strasse 19'. Kaçamak bir öptü çabukça. Çantasını astı boynuna. André Maurois'nın "İklimler"ini sol eline aldı. "Bir bira daha gönderteceğim," dedi. "auf Wiedersehen."

Saçlarını bıraktı, gözlerini bıraktı gitti. Bir oturdum sıktım içimi. Tut git artık Bonn'dan. Birbuçuk yılda iki bin mark biriktirmişim. Bunu yapamıyanlar da var. Niçin geldim buralara? Biraz daha iyi yaşamak için çırpınmalar. Dünyanın her yerinde sömürmeler. İstanbul'a döneyim diyorum. Sirkeci'deki eski işime. Tanıdık yüzler arasında olurum. Bir parça duyguya yer veririm yaşantımda. Emille şaşırır kalır ardımdan.

"Beni de İstanbul'a götüreceksin değil mi?" diye kurduğu imgeleri yıkılır gider. Yarın bayram. Kurban Bayramı. Babamı düşünüyorum. Kurban Bayramı sabahlarını. Bütün cicilerim çevreme yayılmış o tatlı sabahlar. Camî dönüşü kurbanın kesilme telâşı. İçimde bir burukluk. Tut git diyor şeytan. Ver elini İstanbul. Geç oradan Ankara'ya. Git anneni bul. İhtiyar sevinsin. "Oğlum Alamanyadan döndü," diye bir çığırsın etrafına. Bir böbürlensin yine. "Alamanyada mühendis olacak oğlum" diye. Anlatılamayan gerçekler. Oysa bir mühendisten çok alıyorum. Ama sıfat meselesi işte. İnsanların önem verdikleri şeyler. Bir çek git diyorum Belçika'ya. Adım adım karışla dünyayı. Her yerde insan yaşamak savaşından kurtulamıyor.

— Oturabilir miyim? dedi birden Sternheim. Bir bira ısmarlarım, dün sen ısmarlamıştın. Bizi alıştırıyorsun kendi usulünüze.

Alnına dökülmüş saçları gözlerini kapatıyordu. İri avucu içinde bira bardağını tutuyordu. Uzun bacaklarını masanın öte tarafından çıkardı.

— Suriye karıştı. Kıbrıs başınızı ağrıtmıyor mu?

— Hele sabret, dedim.

Ensemden çekti. Güldü. Tezgâha doğru seslendi: "Rosel, bize bira getir Rosel!"

Kulağıma eğildi, etrafını bir yokladıktan sonra:

— Var rakı, dedi. Ha, ne dersiniz siz ona? Bir zom olalım, ha?

Elini cebine soktu. Her tarafını didikledi. Gözlerine düşen saçlarını geriye attı.

— Hepsi bu işte, dedi. İki mark ellibeş fenik. Ama yarın Kleist amcam gelecek. Biliyor musun onun Kirchbrombach'ta çiftliği var. Ne dersiniz siz ona, ağa.

Güldü, güldüm. Memelerinin kıpırdanışları ileri fırlamış bir dişi geldi çöktü gülerek. Sternheim'ın saçlarını çekti.

— Domuz, dedi. Fakülteyi birbirine soktun. Çocuklar seni arıyor. Tutmasınlar.

— Bir bira ısmarla Margot. Türk usulüdür.

Bir dikine baktı Margot burnuma burnuma. Kaşlarını daraltti. Yuvarlaklaşan ağzının ortasında dondurdu kelimelerini.

— Türkiye'de kızlar mı ısmarlar?

Cevap veremeden bir şangırtı kapladı ortalığı. Bir kahkaha ardından iri iri. Bir Amerikan çavuşu, barın üzerine açmış kollarını, gülüyor da gülüyor. Şişeleri sürdü tezgâhtan aşağıya. Rosel, bir ince çığlık attı. Elinde yeşil dolarlar çavuşun. Gülüyor. "Money, money" diye haykırıyor. Bir daha, bir daha kadeh vuruyor yere. Şangırtılar genişliyor. Avucun-

da buruşturduğu dolarları Rosel'e uzatıyor Amerikalı. Gözleri yarı kapalı. Ağzının sol köşesinde uzayan bir salya.

Sternheim gözlerini genişlete genişlete dikti Amerikalıya.

— Ne istiyor o, Rosel? diye bağırdı.

Rosel'in elleri havada kalmış, şaşkın şaşkın bakınıyordu.

— İçki. dedi. Kokteyl yapıp yapıp içti. Muti'yi bekliyormuş.

— Kim Muti?

— Ne bileyim ben.

Üç adımda Amerikalının dibine erdi Sternheim. Bir süre bakıştılar öylece.

— Ne istiyorsunuz siz, Mister?..

— Honey, John Honey. İçki istiyorum. Parasıylen.

— Peki niye kırdın bunları?

Dolarları Sternheim'e uzattı Amerikalı. Güldü. Elinin tersiyle ağzını sildi. Yan tarafa tükürdü. Sternheim'ın omuzuna koydu elini.

— Muti burda bekle dedi. İşte paralar. Canım istedi, kırdım. Sana ne?

Yakasını yakaladı birden Sternheim. Cafédekiler bir halka kurdular etraflarında. Margot, "Sakın Sternheim!" diye bağırdı.

— Defol, dedi Sternheim. Buradan çık.

Amerikalı, çavuş işaretini gösterdi. Paraları gösterdi. Başını geriye doğru çekerek, "Bırak kolumu" demeye getirdi. Dolarlar yere düştü. Bir yumruk birden, Sternheim sendeledi. Biribirlerine girdiler saniyenin bilmem kaçta birinde. Amerikalı yuvarlandı. Etraftakiler, "Bırak Sternheim" diye bağırıyorlardı. O, deli deli bir sinir içinde saldırıyordu. Şangırtılar arttı. Gözü morardı Amerikalı çavuşun. Tam işin durgunlaşacağı sırada Karl da atıldı birden:

— Parayla ha.. Demek istediğini yapabileceksin parayla ha!.. diye diye saldırdı.

Vura vura serdiler yere adamı. Bir gürültü, bir vızıl vızıl konuşma. "Polis geliyor" dediler. Amerikalı yerden kalkmağa çalışıyordu. Geldi çöktü yanıma konuşmadan Sternheim. Margot parmaklarıyla kaşı üzerindeki kanı sildi aldı. Kimse konuşmadı. Bir şey olmamış gibi oturuyorlardı. Devrilmiş olanları acele acele derliyordu Rosel. Polis içeriye girerken kalktı Sternheim. "Haydi gidelim," dedi polise. "Ben dövdüm Amerikalıyı." Anlamamış gibi baktı polis. "Ben de," dedi Karl.

Amerikalı kalktı dineldi polisin yanına. Gözleri şimşek şimşek. Yine gösterdi kolundaki çavuş işaretini. Çıktılar.

Tutup Reinpromenade'a uzandım. Margot konuşmadan yürüyordu yanımda. Karşı tarafta uzanan Siebengebirge bir yapış yapış alacakaranlık içindeydi. Bir süre sonra doğudan

kahredici bir ay doğacaktı. Dusseldorf vapuru düdüğünü öttürüyordu. "Ama haklıydı," dedi Margot. "Parayla insan her istediğini yapabilir mi?" Cevap vermedim. Ali'yi düşündüm. Annemi düşündüm. Yarın sabah memleketimde Kurban Bayramıydı. Bütün küsler barışacak, insanlar yaşamanın tadını çıkaracaklardı. Ve Türkiye çok uzaklardaydı.

Mehmet Alan

ÜÇER, Erten

BEBEKLERİ SUSTURMAK

Önce biri geldi, onlardan biri. Yere yatmış, sürüne sürüne çamurlara bata bata geldi. Hiç acelesi yoktu. Yağmur sinsi, iplik iplik akıyor gökten. Hareketleri ölçülüydü. Önce gövdesinin sağ yanıyla ileriye hamle yaparak uzanıyor, sonra gövdesinin geri yanını sol yanını çekiyordu. Parmakları taşlara, ağaç köklerine güçlü güçlü yapışıyordu. Dizleri, elleri çamurda oyuklar açıyor, gövdesi derin bir iz bırakıyordu. Telâşsız sürünüyordu. Böyle on-onbeş metre gidiyor, sonra durup başını havaya kaldırıyor, gözlerini kısarak çevreyi dinliyordu. Yüzüne acımasız duygular bulaşmıştı. Bıyıkları dudaklarını örtüyordu. Biliyordu. Beni ergeç bulacağını biliyordu Belki de bu bilinçlik yüzünden böylesine rahattı davranışları.

Beni bir titremedir aldı. Bu korku muydu? Yoksa saatlerdir ıslandığım için mi titriyordum?

Gök sonsuzluğa uzanan bir örtüydü. Çıt yoktu çevrede. Tek damlaların ağaçların dallarına, yapraklara, çalılara çarpmasından, sürtünmesinden doğan hışırtı duyuluyordu. Hışır hışır inatçı damlalar. Darbeleri damlaların, kararlı. Ağacın üst dallarından birine sarılmış titriyordum. O geldi, geldi, geldi, kara bir gölge gibi her şeyi kapladı. Sık ağaçların, çalıların ortasındaki alanın kıyısında durup başını uzattı. Gözleri ışıl ışıl araştırıyordu. Beni arıyordu. Her çalının dibinde, her ağaç gövdesinin ardında beni arıyordu. Yel esti birden deli deli. Dallardaki damlalar düştü çamura patırtıyla. O elini cebine sokarak sigara paketini çıkardı. Bir sigara yaktı. Kibritin alevi parladı sarı sarı, bir duman yayıldı mavi, ak. Hiç kıpırdamadan, orada, alanın çalılarla birleştiği yerde yattı. Bıyıklarında, kara saçlarında iri damlalar ışıldıyordu. Ben korkuyordum. Dalların, yaprakların arasında büzüldükçe büzülüyor, soluk almaya bile çekiniyordum. Sigarası bitince gene sürüne sürüne, çamurlara bata çıka ilerleyerek benim üst dallarında gizlendiğim ağacın dibine geldi. Doğruldu. Her yanı ıslak, çamurlara bulanmıştı. Sırtını ağaca dayıyarak oturdu. Gövdemden, taa derinlerden kopup gelen titremelerin ağacı sarsmasından, onu kuşkulandırmasından korkuyordum. Damlalar taş gibi başıma düşüyor, saçlarımdan, yüzümden sü-

zülerek yakamdan içeri akıyordu. Titriyordum. O aşağıda gözlerini belirsiz bir noktaya dikmiş oturuyordu. Böyle ne kadar zaman geçti, bilmiyorum. Bir ara her yanı bir çatırtı, ağır, güçlü ayak sesleri kapladı. Adımlar her şeyi eziyor, yamyassı ediyorlardı. Ağaç kökleri, çalılar, ince dal parçaları kırılı kırılıveriyorlardı bu güçlü adımların altında. Sonra ikinciyi gördüm. Dosdoğru girdi alana. Dağ gibiydi. İri, kalın, güçlü, korkusuz.

Birinci hiç oralı olmadı. En küçük bir kıpırtı bile olmadı gövdesinde. İkinci, o her yanı titreten, beni ürperten adımlarıyla gelip birincinin yanına, ağacın dibine çöktü. Konuşmadılar. Yağmur acımasız akıyordu gökten iplik iplik. Gök bulanık, ağırdı. Ben titriyordum aralıksız. Onlar susuyorlardı altımda. Gene yel esti, gene damlalar düştü patırtıyla. Susuyorlardı. Oysa ben konuşsunlar istiyordum. Kötü şeyler söyleseler bile, ürkünç şeyler söyleseler bile, acımasız şeyler söyleseler bile konuşsunlar istiyordum. Bu hışırtı, damlaların hışırtısı beni deli ediyordu. Bir başka sesi, nasıl olursa olsun, iyi de olsa, kötü de olsa duymak istiyordum. Kulaklarım istiyordu. Yeter ki beni deli eden, beynimi oyan, sırtımı ürperten bu damlaların yağmurun sesi kesilsin istiyordum. Ama onlar konuşmuyorlardı.

Daha bir sıkı sarıldım ağacın dalına. Bacaklarım uyuşmuş, taş gibi sallanıyorlardı boşlukta. Onlar gözleri ötelerde oturuyorlardı.

Üçüncü koşarak geldi. Suları sıçratarak girdi alana. Zayıf, kısa terkedilmiş gibi. Derin bir yara izi parçalıyor yüzünün sağ yanındaki duyguları. Ak, parlak bir yara izi. Ağacın önünde duruyor. Sık sık soluyor, inip kalkıyor göğsü. Sonra o da oturuyor ağacın dibine, birinciyle ikincinin yanına. Hiç konuşmuyorlar. Konuşmuyorlar. Deli olacağım, deli edecek beni bu susuş, bu hışırtılı ses. Başka ses istiyorum, bana sövseler bile, beni öldürseler bile başka ses duymak istiyorum. Oysa onlar heykel, onlar sus-pus çamurların ortasında.

İkinci cebinden paketini çıkarıp sigara sunuyor birinciyle, üçüncüye. Alıyorlar ıslak parmaklarıyla sigaraları. Alev titrek, söndü, sönecek. Dumanlar savruluyor. Burnuma çarpıyor tütün kokusu. Titriyorum, titriyorum, titriyorum. Her yanım, tüm düşüncelerim, tüm duygularım ıslak, sırsıklam.

Silâhlarını çıkarıyorlar. Silâhları korkunç, ışıl ışıl. keskin, acımasız. Titriyorum. Konuşuyorlar. İkincinin sesi kalın. Soruyor:

"Nereye gider bu, nereye gizlenir?"

"Tasalanma," diye cevap veriyor birinci, "ergeç bulacağız, yakalayacağız onu. Tasalanma sen hiç."

Üçüncüde ses yok. Yara izi parlıyor ıslak yüzünde. Ben titriyorum.

"Ah namussuz, ırz düşmanı, seni bir elime geçirsem..."

"Boş yere üzme kendini, yakalayacağız onu," diyor birinci, "nereye gizlenirse gizlensin, onu ensesinden tutup çıkaracağız. Elimizden kurtulamaz."

Üçüncü, sanki onların konuşmalarını duymuyor, bakışları ötelerde, ağaçların ardında, çalıların arasında. Ak, mavi dumanlar yayılıyor sigaralarından. Yel esiyor, damlalar düşüyor patırtıyla, birikintilerdeki su ürperiyor. Üçüncü uzanıp bir dal alıyor yerden. Bıçağıyla yontmaya başlıyor dalı. Dal kıymık kıymık, öfke öfke savruluyor çamurlara. Onlar acımasız. Ben titriyorum. Silâhları keskin, silâhları sivri, katı, soğuk. Ben titriyorum. Dal esniyor titreyen gövdemin altında. Korkuyorum.

"Piç ne oldu?" diye soruyor ikinci.

"Bilmem." diyor birinci.

Üçüncüye bakıyorlar sonra. Üçüncüde ses yok. Dalı yontuyor kararlı. Bıçağı keskin mi keskin. Dala dokunur dokunmaz uçuruyor. Soruyorlar:

— Ne oldu piç, ne yaptın piçi?"

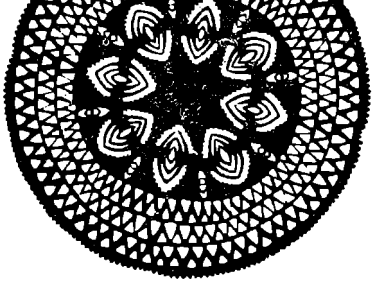
Yara izi ak, parlak yüzünde. Şöyle bir bakıyor onlara. Gözleri anlamsız. Ama ötekiler artık anlamışçasına susuyorlar. Ben daha çok üşüyorum. Gözlerimi yumuyorum. Karanlık büyüyor, büyüyor, beni korkutuyor. İşte o an duyuyorum ağlamayı, bebeğin ağlamasını. Susmuyor bir türlü, sürekli ağlıyor. Çırpınıyor, tıkanıyor. Kimse gelip de bebeği susturmuyor. Kucağına alıp da sallamıyor. Bebek ağlıyor, ağlıyor. Beni deli ediyor, bu ağlayış, tüketiyor. Karanlık pelte pelte. Şöyle bir fırsat bulsam gideceğim. Gidip bebeği susturacağım. Davranacak oluyorum, "Dur!" diye fısıldıyor İnci. "Yalvarırım gitme. Onların bir düzeni bu. Kocam mahsus ağlatıyor zavallıyı. Senin dayanamıyacağını bildiği için ağlatıyor." Bebek ağlıyor, ağlıyor. Yara izi ışıl ışıl parçalıyor tüm duyguları karanlıkta. İnci koluma asılmış bırakmıyor. Bebek tıkanıyor, katılıyor. Ellerim sıkılı, yumruk. Yumruklarımı ısırıyorum. Karanlık, karanlık, karanlık. Gözlerimi açıyorum. Ellerimde bir acı. Ellerimden kan sızıyor. Yağmur akıyor iplik iplik. Onlar konuşmuyorlar. Bir kanat sesi, bir karga çığlığı ötelerden.

Birden bir çatırtı, dal kırılıyor. Boşluktayım. Düşüyorum, düşüyorum. Boş yere çırpınıyorum. Önlerine, iki adım ötelerine, çamurların içine düşüyorum. Onlar şaşırmış, kıpır-

dayamıyorlar bile. Ayağa kalkıyorum. Kayıp yere düşüyorum. Kalkmaya çabalıyorum, zorlandıkça kayıp çamurlara gömülüyorum. Onlar kıpırdayamıyorlar bile. Elle tutulacak gibi şaşkınlıkları. Yüzüm çamurlara bulanmış, it gibi debeleniyorum. Debelendikçe çamurlara gömülüyorum. Ağzımda çamurun o ekşimsi, buruk tadı ağlıyorum. Bir türlü ayaklarımın kaymasına engel olamıyorum. Damlaların sesi gümbür gümbür ötüyor beynimde. Kalkıyorum, düşüyorum. Kalkıyorum, düşüyorum. Soluk soluğayım. Çamur gözlerime dolmuş, göremiyorum. Onlar şaşırmış, taş gibi duruyorlar. Silâhları ellerinde, öylece, ağızları açık, bakıyorlar. Sonunda kendimi toparlayıp kalkabiliyorum. Tüm hızımla koşarak kaçıyorum. Ağaçlara çarpa çarpa, çalılara takıla takıla kaçıyorum. Onları görmüyorum ama, onların orada, ağacın dibinde oturduklarını, kıpırdayamadıklarını bile biliyorum.

Hem koşuyorum, hem ağlıyorum. Bir türlü dinmiyor ağlamam. Haykırıyorum tüm gücümle: "Elbet," diyorum. "Elbet bir gün gelecek güneş ışıldayacak, ısıtacak her şeyi. Bu yağmur dinecek. Elbet bir gün gelecek benim de silâhlarım olacak. Kaçmıyacağım. Elbet bir gün gelecek bebekler ağlamıyacak. Bebekler gülecekler, gök kuşağının renklerine bakıp gülecekler. Elbet herkes sevdiğiyle evlenebilecek. Böyle bir gün gelecek, böyle bir günün geleceğine inanıyorum..."

Yağmur iplik iplik akıyor gökten. Gök bulanık, sonsuzluğa uzanan bir örtü...

ÜNER, Tanju

NAMUS

Dumanlı gök, sonra o ıslak yapış yapış hava. Salim arkası üstü yatıyordu. Yanıbaşında diğer çocuklar. Uzaktaydılar onlar, kaybolmuşlardı sisin içinde, var-yoktular. Dumanlı gök, sonra ıslak yapış yapış hava; bacalar uzun uzun, kara kara evler...

SALİM

Nerden geldim diye geçti içinden, buranın bekçisi ben miyim? Üstüne yattığı çimenler nemliydi. Islaklığı yattığı yerden duyuyordu, içine ipil ipil işliyordu ıslaklık, derine, daha derine.

— Mutlak gelecekler mi? dedi Salim, iyi biliyor musunuz bu gece geleceklerini?

— Mutlak buradalar bu gece, sen hiç merak etme, ilerdeki korulukta.

İyi diye düşündü Salim, ama bu ilk ve son, ben miyim elin namus bekçisi?.. Kimbilir nerde ola bizimkiler bu gece, belki de komşuya çıkmışlardır, Ahmet beni düşünür mü ki? Düşünmesine düşünür ya, neden düşünmesin? İyi oğlanı alıp gelmediğim buralara, rezil olurdu ortada. Ya anası? İyidir karı, ama o da fakir kimsesiz. Kızdı. Biz neyiz be, anamız belleniyor buralarda. Ele avuç açmaktan gayrı ne yaptığımız var ki? Beş on kuruş para sonra çıkın üstüne çıkın. Küçük bir dükkân kuralım biraz rahat edelim, ele bakmıyalım. Yalan mı?

ALİ

Bacakları uyuşmuştu ayaklarını altına almaktan. Kalktı, yürüdü biraz, ağacın birinin dibine küçüğünü boşalttı. Salim yatıyordu öylesine; İhsan avucunun içindeki sigaraya gömülmüştü. Gelseler bari de bir çümbüş kopsa. Elini iç cebine kaydırdı, çıkarttı sustalıyı. Yaman millet şu Almanlar. Ne bıçak yahu. Düğmeye bastı. Fırladı çelik ok gibi dışarı, durdu parladı gecenin içinde. Ağaca iki çizgi çekti, kabuğu yavaşça kaldırdı, kesti. Kabuk ıslaktı. Yonttu bir süre, bıraktı. Ağacın dibine çöktü. Düğmesine bastı bıçağın, döndürdü, çelik lüp diye düştü içeri. Soktu cebine. Bir tabanca alama-

dık, kaç yıl oldu bulamadık bir yolunu, elden düşme falan; polisi uyutup bir de izin kâğıdını aldın mı sıkılma, sok kuşağın içine.

İHSAN

Tıpkı o geceyi andırıyor diye düşündü. Vagonlar yolun kenarında duruyordu, çıt yoktu. Dört kişiydiler. Yavaşça yaklaşmışlardı. Bakın biriniz kimse var mı çevrede? Kim olacak gece vakti, herifler kimbilir nerde? Sen aç kapıyı İhsan abi demişti Allahlık İbram. Açalım bakalım, açmasına açalım, ama yalnız bırakmayın beni sonra. Ömer tirtir. Korkuyor musun lan? Devlet malı bu İhsan abi, ne de olsa. Ya biz neciyiz, biz bu devletin çocukları değil miyiz ekmekçi? Yük vagonunun kapısındaki kilit kocamandı, elden büyük. Taşı kaptığı gibi. Gece gene şimdiki gibi, ıslak çipil çipil, ama Anadolu gecesi, böyle fabrika dumanlı değil. Taşı indirdi kilitin üstüne, bir daha bir daha. Kilitsiz kapıyı çekiverdiler yana doğru. İşte şekerler çuvalları, ortada, yığın yığın. Yüklenin demişti, hadi yüklenin bakalım. Cezası ne ola ki bunun İhsan abi? Cezası-mezası hikâye, yüklen bakalım, ho hoop... Tıpkı o gece. Gelseler şunlar da bir.

— Ali sırf Amerikalılarla mı çıkıyorlar bunlar?

— Hep Amerikalı, Almana-malmana boş veriyorlar.

— Heriflerde şeytan tüyü var oğlum, dedi Salim.

— Şeytan tüyü-müyü hep cüzdanda.

— Çıkar bir bir dolarları ha?

— Karılar fırıl fırıl peşinde.

Ellerim dondu, salt buz oldu ellerim diye geçirdi içinden İhsan. Bir süre hızlı hızlı dizine sürdü, ısındılar. Bu elle nasıl tutacağız bıçağı, el değil odun. Bu kez birbirine sürttü, hohladı. Bu Salim ömür, öylesine yatmış bu havada, gözleri gökte. Oynattı Alamana geleli hep sus-pus. Sussun bakalım.

— Salim üşümüyor musun öyle ıslak ıslak?

— Yok, üstüm kalın bakma bana.

— Kaç kişi gelecekler? dedi İhsan.

— Benim bildiğim üç dört var. Fabrikanın önünde bekliyor herifler arabalarla, önce geziyorlar, bir süre sonra buraya geliyorlar dosdoğru.

— Anadan doğma göbek atıyorlarmış. Bizim Hüsnü görmüş birkaç kere, anamın ölüsünü öpim dizimin bağları çözüldü diyor, diz-miz pelte olmuş görünce manzarayı.

ALİ

Eli hep bıçağın üstündeydi, sıkı sıkı bastırıyordu. Geçen gün toplanmış Nedim beyin evine varmışlardı. Nedim bey her işlerine koşardı, tek kuruş ta almazdı adam, Tanrısı var. Ne o patronla aranız mı açıldı? Yok bey, işten memnunuz çok

şükür. Çarşıya alış-verişe gideceğiz, bize yardım etmeni istiyoruz, gelmemizin sebebi bu. Neler alacağınız bakalım? Naylonmaylon donanacaksınız gene. Ali dayanamamış söyleyivermişti: Bey, ben bir tabanca edinmek istiyorum mümkünse, hani carcurlu Barabellumlardan. Nedim bey gülümseyivermişti ışıl ışıl. Sigarasını ateşleyivermişti. Oğlum, demişti, tabanca almak için izin kâğıdı gerek. Hem ne yapacaksın tabancayı? Bey nen istesen; bir istesen oh beyim. Nereden bulayım izin kâğıdını? Elden düşme falan, beşyüz mark hemen masanın üstünde, oh beyim gözünü seveyim. Çok heves ediyorum. Bizim orada taktın mı beline kaymakamsın kasabada, oh beyim...

— Bunlar gelmeyecek, dedi Salim, başka bir yere gittiler besbelli.

— Yok, dedi Ali, ben Zehra'ya sordum iyice, mutlaka geleceklermiş, aralarında konuşurlarken kulak misafiri olmuş.

— Zehra iyidir, benzemez o soyu bozuklara. Buraya gelen karılar çürüyor, sopa kalkınca başlarından al gör.

SALİM

Ahmet uyumuş mudur şimdi, çocuk babasız kaldı. İyi bakar mı acep karı? Neden olmasın? Dünyanın parasını gönderiyoruz eve. Şu dükkânı bir yoluna koyuversek. İki üç yıl daha çalışmamız gerek buralarda. İki yıl, iki yıl daha eder dört, bilemedin beş yıl. Bu yabancı ülkede yaşamın bir parçasını bırakıyoruz. Kazasız belâsız dönelim de buna da çükür.

İHSAN

Ağır mı çuval? demişti. Yok İhsan abi kuş gibi vallahi. Kuş gibiyse neye eğildin öyle ikibüklüm? Çuvalları taşımışlardı yavaş yavaş arabaya. Gene bu geceki gibi içine, yüreğinin başına bir sıkıntı, bir tıkanıklık oturuvermişti. Bazı nefes alamaz gibi oluyordu. Derin derin çekiyordu sonra havayı içine, ıslaklık yayılıveriyordu ciğerlerine değin. Yanlış iş yapıyorsun oğlum İhsan, demişti kendine, yanlış iş. Sonra göğe bakmıştı, öylece dikmişti gözlerini göğe; yanlış-manlış mı kalalım? Bu daha mı iyi? Ölelim mi? Yaşamda ilk görev, önce yaşayabilmek değil miydi? Niye kalktık geldik bu yaban ellerine, dünyanın yolunu niye teptik, bunca sıkıntıya niye katlandık? Bir kuru can, alt tarafı bir kuru can... Sonra kapayıvermişti vagonun kapısını. Arabada çuval, çuval şekerler, vurmuşlardı köye doğru. Tıpkı o gece, ama bu başka o başka.

— Geliyorlar! dedi Ali. Aşağıdan arabanın ışığı görünüyor. İyi, geliyorlar gerçekten.

— Kenara, ağaçların dibine çömelim, dedi Salim. Kalkmıştı, biraz heyecanlıydı. Ama belli etmiyordu. Kalbi ağzına de-

ğin çıkıp, çıkıp iniyordu. Sustalıyı çıkarttı öptü, düğmesine bastı. Çelik ıslak gecenin içinde ışıyıverdi birden.

— Hiç ses etmeyin, araba durunca yavaşça sokulacağız yanlarına. Sonra kapılara asılıp önce herifleri alacağız aşağıya. Aman dikkatli olun, kaçırmayalım.

— Sen bana bırak. dedi Ali. İhsan abi sen bana bırak o yanını. Eli hep iç cebindeydi.

— Öldürme filân yok bak, dedi Salim; korkutacağız, biraz da çizeriz belki, ama öldürmede falan yokum ben.

Eski model bir Chevrolet aşağı yoldan çıkmış, korunun başlangıcında durmuştu. Yeşil renkli, hor kullanılmış bir arabaydı bu. İçinden kopan kadın gülüşleri sessiz geceye karışıyordu. Arabanın ön kapısı açıldı önce, uzunca boylu bir adam indi aşağıya. Bir iki kez bacaklarını salladı, sonra eğilip tombul bir kadının inmesine yardım etti. Kadın fıkır fıkırdı, beyazlığı karanlığın içinde oynuyordu. Birden gözleri büyüdü, adama birşeyler söylemek istedi.

Ali'nin tokadı aniden koptu. Amerikalı arabaya atlamak istedi, ama yetişen eller ecktiler aşağıya. İhsan arabanın arka kapısını açmıştı. Kenarda oturan kadını çekmeye çalışıyordu. Yumruklar, tokatlar, parıltılar karışıyordu birbirine. Uzun Amerikalı bir küfür salladı, sustalı kolunu delmişti. Can acısıyla arabaya atladı.

Arkadaki kadın da düşmüştü şimdi. Kalktı İhsan'ın üstüne atladı. Tırnakları gömleği paraladı. Ali'yle Salim öndeki adamı yeniden indirmeye çalışıyorlardı. Arkadaki adam kapıyı sımsıkı kapamış, geriye gömülmüştü.

Bırakın, dedi İhsan, bırakın herifleri gitsinler, karıları aldık aşağıya nasıl olsa, bırakın.

Çekildiler. Motor aceleyle çalıştı. Yeşil Chevrolet hızla fırladı, açık kapı neden sonra kapandı. Araba aşağı yolun başlangıcına değin hızını kesmedi, sonra ana yoldaki arabalara karıştı.

Tombulun ağzı burnu kan içinde kalmıştı. Ali'nin yumruğunun her inişinde kapaklanıyor, ulurcasına sesler çıkarıyordu:

— Ali abim, vallaha yapmam bir daha, anamın ölüsünü öpim Ali abim, vallaha bir daha...

İhsan diğer kadına sille tokat girmişti. Kadın öbürünün inadına tokatları yedikçe gözlerini vurana dikiyor, gık demiyordu. Bu, İhsan'ı daha da çileden çıkartıyor, kapaklanan kadının kaba etlerini tekmeliyordu.

1966'NIN KİTAPLARI

Derleyen: Türker ACAROĞLU

(Biten yılın ilk 11 ayı içinde çıkan ve derlenen kitaplardan seçilmiş bibliyografya. 1965'in son ayında yayınlanmış kitaplar da -yıl kaydı ile birlikte- işaret edilmiştir.)

EDEBİYAT (201 kitap)

ACCURSİ (Michèle). - *Don Pasquale,* opera buffa, 3 perde. Müzik Gaetano Donizetti. Türkçesi: Nâzım Engin. - İst., İst. Şehir Operası. 70 s., 100 krş. (Livredir).

AGNON (Samuel Yosef). - *Tılsım,* iki uzun hikâye. Çev. Meryem Turalı ile Canset Unan. - İst., Altın Kitapları Yayınevi. 256 s., 750 krş.

AGNON (Samuel Yosef). - *Tılsım ve Sözlü,* iki uzun hikâye. Çev. Mete Ergin. - İst., Nobel Yayınları: 11. 240 s., 750 krş.

AKGÜN (Nahit Ulvi). - *Evren türküsü,* varoluş destanı. - İzmir, Kovan Kitabevi. 55 s., 2 lira.

AKGÜN (Nahit Ulvi). - *Gerçek düş,* şiirler. - İzmir, Kovan Kitabevi, 1965. 31 s., 3 lira.

AKSAL (Sabahattin Kudret). - *Kahvede şenlik var,* güldürü, 2 bölüm. - İst., Varlık Yayınevi. 71 s., 2 lira. (Varlık Tiyatro Serisi: 19).

AKTAY (Salih Zeki). - *Titan,* Tevfik Fikret için poem. - İst., Tevfik Fikret Derneği. 24 s., 250 krş.

ALAİN. - *Edebiyat üstüne.* Çev. Asım Bezirci. - İst., Dönem Yayınevi, 1965. 80 s., 3 lira. (Deneme, eleştiri dizisi: 3).

ALİ (Sabahattin Ali). - *Son hikâyeler, Esirler.* - İst., Varlık Yayınları. 319 s., 6 lira. (Bütün eserleri: 17).

ALTAN (Çetin). - *Dilekçe ve Tahtırevalli,* iki oyun. - İst., Dönem Yayınları. 128 s., 5 lira. (Oyun dizisi: 5).

ALTAN (Çetin). - *Suçlular,* oyun. - İst., Oluş Yayınevi, 1965. 90 s. 3 lira. (Oyun dizisi: 1).

ALVAREZ (A.). - *Doğu Avrupa'da yazar ve toplum.* Çev. Halin Örücü ile Mehmet Harmancı. - İst., Köprü Yayınları. 94 s., 4 lira.

ANOUİLH (Jean). - *Toreadorlar valsi*, oyun. Çev. Lûtfi Ay. - İst., M. Eğ. Basımevi, 1965. VIII-123 s., 375 krş. (M. Eğ. Bak. modern tiyatro eserleri serisi).

APAK (Rıza). - *Batı yakası*, şiirler. - İst., Ekin Basımevi. 64 s., 2 lira.

APAYDIN (Talip). - *Bir yol*, oyun, 4 perde. - İst., Varlık Yayınevi. 72 s., 2 lira. (Tiyatro serisi: 30).

APAYDIN (Talip). - *Toprağa basınca*, roman. - İst., Arkın Kitabevi. 192 s., ciltli, 5 lira. - (Arkın seçme çocuk romanları: 3. - Eser, çocuk romanları yarışmasında üçüncü olmuştur.)

APOLLİNAİRE (Guillaume). - *Apollinaire'den şiirler*. Çev. Necati Cumalı. - İst., Varlık Yayınevi, 1965. 80 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 258).

ARAGON. - *Çağımızın sanatı*, denemeler. Çev. Bertan Onaran. - İst., Gerçek Yayınevi. 104 s., 5 lira.

ARAT (Reşid Rahmeti). - *Eski Türk şiiri*. - Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1965. XXIII-506 s., tıpkıbasımlı, 70 lira. (VII. seri - No. 45).

ATAY (Falih Rıfkı). - *Kurtuluş*, konuşmalar. - İst., Doğan Kardeş Basımevi. 148 s., 5 lira.

ATAY (Falih Rıfkı). - *Pazar konuşmaları, 1941-1950*. - İst., Dünya Matbaası. 320 s., 10 lira.

AUDİBERTİ (Jacques). - *Kötülük kol geziyor*. Le Mal court, oyun. Çev. Salâh Birsel. - İst., M. Eğ. Basımevi, 1965. 88 s., 3 lira. (M. Eğ. Bak. modern tiyatro eserleri serisi: 104).

AY (Behzat). - *Dor Alî*, roman. - İst., Remzi Kitabevi. 114 s., 1 portre, 350 krş. (Yeni Türk yazarları serisi: 32).

BAGNOLD (Enid). - *Kireçli bahçe*. The Chalk garden, oyun. Çev. Cahit Okurer. - İst., M. Eğ. Basımevi, 1965. 111 s., 280 krş. (M. Eğ. Bak. tiyatro sanatı üzerine eserler serisi: 101).

BALZAC (Honoré de). - *Köy hekimi*, roman. Çev. Cevdet Perin. - İst., Remzi Kitabevi. 267 s., 750 krş. (Dünya muharrirlerinden tercümeler serisi: 116).

BEAUVOİR (Simone de). - *Mandarinler*, roman. Çev. Nihal Yeğinobalı. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 399 s., 15 lira. (Meşhur romanlar serisi: 86).

BEZİRCİ (Âsım). - *Abdülhak Hâmit ve "Târık yahut Endülüs fethi"*, eleştiri. - İst., Oluş Yayınevi. 112 s., 4 lira. (Deneme-eleştiri-günce dizisi: 2).

BİLBAŞAR (Kemal). - *Cemo*, roman. - İst., Evren Yayınları. 228 s., 750 krş. (Roman dizisi: 1).

BLEULER (Manfred). - *Voltaire, akromegaloid vücut yapılı bir dâhi*. Çev. Dr. Günsel Koptagel. - İst., Yeni Tıp Âlemi dergisi yayınları: 6, 1965. 52 s., 3 plânş, 6 lira.

BÖLL (Heinrich). - *Ademoğlu, nerdeydin!*, roman. Çev.

Zeyyat Selimoğlu. Tahir Alangu'nun yazısı ile. - İst., dağıtım: BATEŞ. 184 s., 6 lira.

BÖLL (Heinrich). - *Savaş bitince,* hikâyeler, Çev. Hayrullah Örs. - İst., Remzi Kitabevi. 164 s., 10 lira. (Dünya muharrirlerinden tercümeler serisi: 115).

BÖLL (Heinrich). - *Ve o hiçbir şey demedi,* roman. Çev. Behçet Necatigil. - İst., Yirminci yüzyıl klâsikleri: 3. 184 s., 6 lira.

BRECHT (Bertolt). - *Bay Puntila ile uşağı Matti,* oyun. Çev. Adalet Cimcoz. - İst., İzlem Yayınları, 1965. 192 s., 2 plânş, 5 lira. (Sanat dizisi: 25).

BRECHT (Bertolt). - *Öğretmenin övgüsü,* şiirler. Çev. Hasan Kuruyazıcı. - İst., Uğrak Kitabevi. 52 s., 3 lira. (Çağdaş ozanlar dizisi: 2).

BUCK (Pearl S.). - *Josui.* Hidden flower, roman. Çev. Öznur Özer. - İst., dağıtım: Toptan Kitabevi. 320 s., ciltli, 12.5 lira. (Lüks kitaplar yayınları: 5).

BUYRUKÇU (Muzaffer). - *Cehennem,* hikâyeler. - İst., Dönem Yayınları, 1965. 84 s., 3 lira. (Hikâye dizisi: 2).

BÜYÜKARKIN (Bekir). - *Suların gölgesinde,* tarihsel roman. - İst., Hakan Yayınevi. 479 s., ciltli, 15 lira.

CAMUS (Albert). - *Bir Alman dosta mektuplar,* denemeler. Çev. Suat Tuygan. - Ankara, Bilgi Yayınevi. 59 s., 3 lira. (Denemeler dizisi: 1).

CAMUS (Albert). *Sanatçı ve çağı.* Discours de Suède. Çev. Yıldırım Keskin. - Ankara, Bilgi Yayınevi, 1965. 57 s., 3 lira. (Bilim dizisi: 1).

CANSEVER (Edip). - *Çağrılmayan Yakup,* şiirler. - İst., De Yayınevi. 64 s., 3 lira. (Türk şiiri dizisi: 11).

CARAGİALE (İon Luca). - *Hikâyeler ve bir güldürü.* Çev. Enver Esenkova. - İst., P.K. 1175, Sirkeci, 1965. 104 s., 5 lira.

CILIZOĞLU (Tanju, derl.) - *Aşka şiirler,* antoloji. - İst., Sanat Basımevi. 96 s., 4 lira.

ÇAĞLAR (Behçet Kemal). - *Benden içeri. 1. kitap: Atatürk,* şiirler. - İst., Nebioğlu Yayınevi, 1965. 56 s., 250 krş.

ÇAĞLAR (Behçet Kemal). - *Benden içeri,* şiirler, 7 kitap birarada. - Ankara, Ajans-Türk Matbaası. 420 s., 15 lira.

ÇAPAN (Cevat). - *İrlanda tiyatrosunda gerçekçilik,* doktora tezi. - İst., Edebiyat Fak. 160 s., 875 krş.

ÇETİN (Celâlettin). - *Saat altıda gel,* roman. - İst., Ataç Kitabevi, 1965. 116 s., 4 lira.

Çin'den Peru'ya, dünya şiirinden çeviriler, Çev. Cevat Çapan. - İst., Çan Yayınları. 78 s., 4 lira.

DAĞCI (Cengiz). - *Kolhozda hayat,* roman. - İst., Kağan Kitabevi. 360 s., 750 krş.

DAĞLARCA (Fazıl Hüsnü). - *Vietnam savaşımız,* şiirler. - İst., Kitap Yayınları. 43 s., 4 lira. - (İngilizcesi de var).

DAMAR (Arif). - *Alıcı kuş,* şiirler. - İst., F. Onger Yayınları. 32 s., 250 krş. (Çağımızın şiiri: 1).

DANİNOS (Pierre). - *Tanrı Baba'nın hâtıra defteri.* Les Carnets du Bon Dieu, roman. Çev. Samih Tiryakioğlu. - İst., Varlık Yayınevi. 160 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 53).

DEMİREL (Kemal). - *Antigone,* oyun. - İst., Yankı Yayınları. 84 s., 3 lira. (Seri No. 3).

DENİZ (Sadık). *Yörünge,* şiirler. - İst., Yeditepe Yayınları. 48 s., 2 lira.

DİNAMO (Hasan İzzettin). - *Kutsal isyan,* Millî Kurtuluş Savaşının gerçek hikâyesi. 6 cilt. - İst., May Yayınları. Her cildi 15 lira.

DOSTOYEVSKİ. - *Stepançikovo köyü,* roman. Çev. Nihal Yalaza Taluy. - İst., Varlık Yayınevi. 224 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 90).

DRUMEŞ (Mihail). *Valse davet,* roman. Çev. Hilmi Ömeroğlu. - İst., Güven Yayınevi. 256 s., 12.50 lira. (Şaheser romanlar).

DURAS (Marguerite). - *Hiroşima sevgilim.* Hiroshima mon amour, senaryo. Çev. Cevat Çapan. - İst., Uğrak Kitabevi. 84 s., 4 lira. (Sinema dizisi: 1).

DURAS (Marguerite). - *Moderato Cantabile,* roman. Çev. Bertan Onaran. - Ankara, Bilgi Yayınevi. 95 s., 4 lira. (Roman dizisi: 4).

DÜRRENMATT (Friedrich). - *Duruşma gecesi,* roman. Çev. Cenap Yılmaz. - Ankara, Bilgi Yayınevi. 83 s., 4 lira. (Roman dizisi: 1).

DÜRRENMATT (Friedrich). - *Şüphe.* Der Verdacht, roman. Çev. Zeyyat Selimoğlu. - İst., Yirminci yüzyıl klâsikleri: 4, 136 s., 5 lira.

EHRENBURG (İlya). - *Buzların çözülüşü,* roman. Çev. A. Bilgi. - Ankara, Sol Yayınları. 212 s., 750 krş.

EHRENBURG (İlya). - *Moskova'da bir sokak,* roman. Çev. Samih Berk. - İst., Gün Yayınları. 224 s., 750 krş.

ENGİN (Sabahattin). - *Suçlu,* piyes, üç perde. - Ankara, M. Eğ. Bak. 82 s., 7 plânş, 280 krş. (Telif tiyatro eserleri serisi).

ERGİN (Mete) ile *YENER* (Gani). - *"Ve durgun akardı Don" adlı yanlış çeviri üzerine bir inceleme.* - İst., As Matbaası. 96 s., 2 lira.

EVRİMER (Rıfat Necdet). - *Boşlukta dönen rubailer.* İst., Latin Matbaası. 206 s., 10 lira.

EYUBOĞLU (Sabahattin). - *Yunus Emre'ye selâm.* - İst., Can Yayınları. 79 s., 4 lira.

FAST (Howard). - *Hürriyet yolu*, roman. Çev. Behice Boran. - İst., İstanbul Matbaası. 308 s., 10 lira.

FAULKNER (William). - *Ses ve öfke*, roman. Çev. Rasih Güran - İst., Remzi Kitabevi, 1965. 332 s., 15 lira. (Dünya muharrirlerinden tercümeler serisi: 114).

GARCİA LORCA (Federico). - *Kanlı düğün*, oyun. Çev. A. Turan Oflazoğlu. - İst., Dönem Yayınları, 1965. 64 s., 3 lira. (Oyun dizisi: 4).

GENCİLİ NİZAMİ. - *Leylâ ile Mecnun*. Nazmen çev. Samed Vurgun. İstanbul Türkçesine göre düzenleyen M. Faruk Gürtunca. - İst., Ülkü Kitap Yurdu. XXXII-352 s., 12.50 lira.

GHEORGHİU (C. Virgil). - *Şafakta gitmiş olacağım*. "Yirmibeşinci saat", roman. Çev. Rezzan Emin Yalman. - İst., Bütün dünya yayınları. 368 s., ciltli, 12.50 lira. (En güzel dünya romanları serisi).

GİDE (André). - *Dostoyevski*, inceleme. Çev. Bertan Onaran. - İst., De Yayınevi. 1965. 216 s., 750 krş. (Bilgi dizisi: 3).

GİDE (André). - *Sapık sevgi*. Corydon. Çev. Fikret Kolverdi. - İst., Varlık Yayınevi. 168 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 96).

GOGOL (Nikolay). - *Bir delinin hâtıra defteri*, hikâyeler. Çev. Nihal Yalaza Taluy. - İst., Varlık Yayınevi. 77 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 227).

GORKİY (Maksim). - *Ana*, oyun, 3 perde. Çev. Nihal Y. Taluy. - İst., Varlık Yayınevi, 1965. 63 s., 2 lira. (Tiyatro serisi: 17).

GORKİY (Maksim). - *Ana*, roman. Çev. Cevdet Ün. 2 cilt. - İst., Gün Yayınları, 1965. 360 s., 15 lira.

GÖKALP (Ziya). - *Ziya Gökalp külliyatı II. Limni ve Malta mektupları*. Haz. Fevziye A. Tansel. - Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1965. LXII-612 s., resimli, 50 lira. (II. seri. No. 18a).

GRAMSCİ (Antonio). - *Hapisane mektupları*. Çev. Attilâ Tokatlı. - İst., Gerçek Yayınevi. 80 s., 4 lira.

GRAU (Shirley Ann). - *Yuvanın bekçileri*. The Keepers of the house. roman. Çev. Canset Unan. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 336 s., 12.5 lira. (Meşhur romanlar serisi: 75).

GREENE (Graham). - *İçimdeki adam*. L'Homme et lui-même. roman. Çev. Betül Öztoprak. - İst., Nil Yayınevi. 256 s., ciltli, 10 lira. (Dünya romanları dizisi: 35).

GRİLLPARZER (Franz). - *Fakir çalgıcı*, uzun hikâye. Çev. Esat Nermi. - İst., Yankı Yayınları. 64 s., 3 lira. (Seri No. 2).

GUARESCHİ (Giovanni). - *Don Camillo'nun küçük âlemi*, roman. Çev. Canset Unan. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 192 s., 6 lira. (Mizah şaheserleri serisi No. 2).

GÜNEY (Yılmaz). - *Boynu bükükler,* roman. 1. cilt. - İst., Anadolu Yayınevi. 208 s., 10 lira.

GÜNYOL (Vedat). - *Dile gelseler,* denemeler, eleştiriler. - İst., Çan Yayınları. 264 s., 6 lira. (Orhan Burian'ın aziz anısına armağan edilmiş).

GÜNYOL (Vedat). - *Yeni Türkiye ardından,* denemeler. - İst., Çan Yayınları. 144 s., 4 lira.

GÜVEMLİ (Zahir). - *Ahmet Haşim'in 24 şiiri,* sergi kataloğu. - İst., Şehir Matbaası. 23 s. - (İçinde 23 şiir var!).

HABECK (Fritz). - *Geceyarısı bir gemi,* roman. Çev. Burhan Arpad. - İst., F. Onger Yayınları. 310 s., 10 lira.

HAŞEK (Yaroslav). - *Şvayk karakolda.* hikâyeler. Çev. Hasan Âli Ediz. - İst., Yeditepe Yayınları. 208 s., 6 lira.

HATİPOĞLU (A. Aydın). - *Çömçe gelin,* şiirler. - İst., Harbora Kitabevi. 48 s., 3 lira.

HEMİNGWAY (Ernest). - *Irmaktan öteye, ağaçların içine,* roman. Çev. Vahdet Gültekin. - İst., Güven Yayınevi, 1965. 320 s., ciltli, 12.5 lira. (Şaheser romanlar).

HEMİNGWAY (Ernest). - *Nehrin ötesinde, yaşlı adam ve deniz,* iki roman. Çev. Nejat Paker ile Yaşar Anday. Önsöz Melih Cevdet Anday. - İst., Nobel Yayınları: 6, 1965. 328 s., 10 lira.

HÉRİAT (Philippe). - *Aşk çocuğu.* roman. Çev. Adnan Cemgil. - İst., Halk Kitabevi. 272 s., ciltli, 10 lira.

HIÇKIRIK (Turgut). - *Mustafa Kemal,* şiirler. - İst., dağıtım: Minnetoğlu Kitabevi; Kırklareli, Halkevi, 1965. 47 s., 250 krş.

HOROZCU (Oktay Rifat). - *Elleri var özgürlüğün,* şiirler. - İst., De Yayınevi. 64 s., 3 lira. (Türk şiiri dizisi: 10).

HOROZCU (Oktay Rifat). - *Kadınlar arasında,* oyun, 3 perde. - Ankara, M. Eğ. Bak. 96 s., 285 krş. (Telif tiyatro eserleri serisi).

İLDENİZ (Türkân). - *Taşra kızının deliceleri,* şiirler. - İst., Ekin Basımevi. 78 s., desenli, 4 lira.

JOYCE (James). - *Sanatçının bir genç adam olarak portresi,* roman. Çev. Murat Belge. - İst., De Yayınevi. 272 s., 10 lira.

KAFKA (Franz). - *Şato,* roman. 2 cilt. Çev. Kâmuran Şipal. - İst., De Yayınevi. 462 s., 15 lira. (Anlatı dizisi: 3).

Kalevala, Fin destanı, 1-25 rüno. Çev. Lâle ve Muammer Obuz. - Ankara, Balkanoğlu Matbaası, 1965. XXIV-332 s., 15 lira.

KANTMAN (Sönmez, haz.). - *Kokinşiu,* Japon, Çin ve Hint edebiyatı örnekleri ile bir çeviri denemesi. - İst., Yenilik Basımevi. 79 s., 650 krş.

KARAHAN (Abdülkadir, Prof. Dr.) - *Kanuni Sultan Süleyman çağı şairlerinden Figani ve Divançesi.* - İst., Edebiyat Fak. XXX-214 s., 31 plânş, fiyatı yok.

KARAMAĞRALI (Nihal) ile *VA-NU* (Vâlâ Nurettin). - *Korkusuz Murat,* çocuk romanı. - İst., Arkın Kitabevi. 151 s., resimli, ciltli, 5 lira. (Arkın seçme çocuk romanları: 2. - Yarışmada ikinci olmuştur.)

KARAOSMANOĞLU (Yakup Kadri). - *Sodom ve Gomore,* roman. - Ankara, Bilgi Yayınevi. 372 s., 10 lira. (Roman dizisi: 2. İlk basımı 1928'de, eski harflerledir).

KIRDAR (Ayhan). - *Ole,* şiirler. - İst., Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları: 1, 1965. 32 s.

KOESTLER (Arthur). - *Ölüm korkusu,* roman. Çev. Engin Sunar. - İst., Halk Kitabevi, 1965. 492 s., ciltli, 10 lira.

KÖPRÜLÜ (Fuat, Prof. Dr.) - *Edebiyat araştırmaları.* - Ankara, Türk Tarih Kurumu. XIV-472 s., 80 lira. (VII. seri, sayı: 47. Makaleler külliyatı: I).

KUNTER (Halim Baki). - *Yunus Emre, bilgiler, belgeler.* - Eskişehir, Turizm ve Tanıtma Derneği. XV-147-74 s., resimli, 1 levha, 20 lira.

KURDAKUL (Şükran). - *İzmir'in içinde Amerikan neferi,* şiirler. - İst., Ataç Kitabevi. 32 s., 250 krş.

KUŞUNLU (Nâzım). - *Merdiven,* oyun, 3 perde. - Ank., M. Eğ. Bak.; İst., M. Eğ. Basımevi. 120 s., 6 plânş, 405 krş. (Telif tiyatro eserleri serisi).

LEDERER (William J.) ile *BURDİCK* (Eugene). - *Çirkin Amerikalı.* The Ugly American, roman. Çev. S. Türker. - İst., Habora Kitabevi. 280 s., 10 lira. (Film romanları dizisi: 3).

LESSİNG. - *Bilge Nathan,* oyun. Çev. Hayrullah Örs. - İst., M. Eğ. Basımevi. 230 s., 625 krş. (Alman klâsikleri: 39).

LEVEND (Agâh Sırrı). - *Ali Şir Nevai.* 1. cilt: hayatı, sanatı ve kişiliği. - Ankara, Türk Dil Kurumu, 1965. XVI-307-III s., 7 plânş, 30 lira.

LONGOS. - *Daphnis'le Chloe,* roman. Çev. Dr. Bilge Umar. İst., Oluş Yayınevi, 1965. 104 s., 3 lira.

MAUGHAM (Somerset). - *Aşkın zaferi.* Mrs. Craddock, roman. Çev. Ali Avni Öneş. İst., Mine Kitabevi. 320 s., ciltli, 12.5 lira.

MAYAKOSKİY. - *Tahtakurusu,* oyun. Çev. Sabiha Serim. - İst., Habora Kitabevi. 72 s., 4 lira.

METALİOUS (Grace). - *Cennette Adem yok.* No Adam in eden, roman. Çev. Erdem Onur. - İst., Halk Kitabevi. 383 s., 12.50 lira.

MİŞİMA (Yukio). - *Bir maskenin itirafları.* Kamen no ko-

kuhaku, roman. Çev. Zeyyat Selimoğlu. Önsöz Tahir Alangu. - İst., 20. Yüzyıl Klâsikleri: 5. 207 s., 750 krş.

MONTHERLANT (Henry de). - *Kum gülü.* L'Histoire d'amour de la Rose de Sable, roman. Çev. Samih Tiryakioğlu. - İst., Varlık Yayınevi. 208 s., 4 lira. (Varlık büyük eserler kitaplığı: 03).

NAYIR (Yaşar Nabi). - *Atatürk yolu,* makaleler. - İst., Varlık Yayınevi. 176 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 60).

OĞUZBAŞ (Turhan). - *Gözlerin İstanbul senin,* şiirler. - İst., Pınar Yayınevi, (1965). 64 s., desenli, 4 lira. (5.000 sayı basılmış).

OĞUZCAN (Ümit Yaşar). - *Taşlar ve başlar,* hiciv şiirleri, yeni aşk şiirleri ile. - İst., dağıtım: Minnetoğlu Kitabevi. 152 s., 5 lira. (Şiir dizisi: 1).

OKÇU (Emine Işınsu). - *Küçük dünya,* roman. - İst., Yağmur Yayınları. 176 s., 5 lira. (Romanlar: 2. Turizm ve Tanıtma Bak. Sanat Armağanını kazanmış).

OKTAY (Ahmet). - *Dr. Kaligari'nin dönüşü,* şiirler. - Ankara, Dost Yayınları. 47 s., 3 lira.

ONUR (Necmi). - *Çadır tiyatrosu,* röportajlar. - İst., Kurul Yayınları: 3. 159 s., resimli, 10 lira. (Gazeteciler Cemiyeti'nin 1965-66 yılı başarı ödülünü kazandı).

ORHAN KEMAL. - *İşsiz,* hikâyeler. - İst., Barış Yayınları. 96 s., 4 lira. (Anlatı dizisi: 2).

ORHAN KEMAL. - *Müfettişler müfettişi,* roman. - İst., Varlık Yayınevi. 368 s., 6 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 34).

ORHAN KEMAL. - *Yalancı dünya,* roman. - İst., Ağaoğlu Yayınevi. 400 s., 10 lira.

ÖZAY (Mahmut). - *İhtiyar elma ağacı,* hikâyeler. - İst., Yeditepe Yayınları. 80 s., 2 lira.

ÖZDOĞRU (Nüvit). - *Siğil taş olsa,* şiir, taşlama, devşiri. - İst., Ergeç Yayınları: 1. 80 s., 5 lira.

ÖZLÜ (Demir). - *Boğuntulu sokaklar,* hikâyeler. - İst., De Yayınevi. 88 s., 3 lira. (Anlatı dizisi: 7).

ÖZSEZGİN (Kaya). - *Prometheus'un dönüşü,* deneme ve eleştirmeler. - Ankara, Toplum Yayınları: 18, 1965. 57 s., 250 krş.

PASTERNAK (Boris). - *Bir hikâye.* Çev. Raci Dinçer. İst., Barış Yayınları. 80 s., 4 lira. (Anlatı dizisi: 3).

PATON (Alan.) - *Ağla, sevgili memleket,* roman. Çev. Mehmet Harmancı. - İst., Köprü Yayınları. 320 s., 10 lira.

PİNTER (Harold). - *Doğumgünü partisi.* The Birthday party, oyun. Çev. Memet Fuat. - İst., De Yayınevi, 1965. 96 s., 4 lira. (Oyun dizisi: 2).

PİRANDELLO (Luigi). - *Çıplakları giydirmek.* Vestire gli

ignudi, oyun. Çev. Dr. Feridun Timur. - İst., M. Eğ. Basımevi, 1985. III-100 s., 275 krş. (M. Eğ. Bak. modern tiyatro eserleri serisi: 99).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Dört hapisaneden,* şiirler. Baskıya haz. Memet Fuat. - İst., De Yayınevi. 112 s., 6 lira. (Türk şiiri dizisi: 9).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Enayi,* oyun, 3 perde. - Ankara, Dost Yayınları, 1965. (Ekim). 98 s., 4 lira. (Oyun dizisi: 13).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Ferhat ile Şirin,* bir aşk masalı, oyun, 3 perde. - Ankara, Dost Yayınları, 1965. 104 s., 4 lira. (Oyun dizisi: 12).

RAN (Nâzım Hikmet). - *İnek,* oyun, 3 bölüm. - İst., İzlem Yayınları: 37, 1965. 80 s., 3 lira. (Sanat dizisi: 37).

RAN (Nâzım Hikmet). - *İnsan manzaraları,* şiirler, - İst., İzlem Yayınları. 112 s., 5 lira. (Sanat dizisi: 28).

RAN (Nâzım Hikmet). - *İt ürür, kervan yürür,* fıkralar, hikâyeler. - İst., Tipo Basımevi, 1965. 304 s., 10 lira,

RAN (Nâzım Hikmet). - *Memleketimden insan manzaraları,* uzun şiir. 1. cilt. - İst., De Yayınevi. 120 s., 6 lira. (Türk şiiri dizisi: 14).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Rubailer.* Haz. Memet Fuat. İst., De Yayınevi. 36 s., 2 lira. (Türk şiiri dizisi: 12).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Sabahat,* oyun. Baskıya haz. Memet Fuat. - İst., De Yayınevi. 104 s., 5 lira. (Oyun kitapları: 3).

RAN (Nâzım Hikmet). - *Yeşil elmalar,* roman. - İst., Pınar Yayınevi, 1965. 280 s., 10 lira.

ROBLES (Emmanuel). *Şehrin yüksekliklerı.* Les Hauteurs de la ville, roman. Çev. Okşan Tanca. - İst., Nil Yayınevi. 210 s., 10 lira. (Dünya romanları dizisi: 17).

Rus ozanları, antoloji. Çev. İlker Kesebir. - İst., Habora Kitabevi. 47 s., 3 lira. (Şiir dizisi: 2).

SACHS (Nelly). - *Seçmeler,* şiirler ve bir oyun. Çev. N. Sel. - İst., Habora Kitabevi. 104 s., 5 lira.

SAİNT-EXUPÉRY (Antoine de). - *Küçük prens.* Çev. C. Süreya ile R. Tomris. - Ankara, Bilgi Yayınevi, 1965. (Ekim). 95 s., 4 lira. (Büyüklere, küçüklere masallar: 1).

SAPPHO. - *Şiirler.* Çev. Cevat Çapan. - İst., Uğrak Kitabevi. 79 s., 4 lira. (Dünya şiiri: 1).

SARİİSMAİLOĞLU (Ayhan). - *Baba lüferle balıkçı,* hikâyeler. - Ankara, Hisar Yayını. 132 s., 5 lira. (Hikâye kitapları: 1).

SARTRE (Jean-Paul) - *JEANSON* (Francis) - *CAMUS* (Albert). - *Sartre-Camus çatışması.* Çev. Bertan Onaran. - İst., İzlem Yayınları: 38, 1965. 176 s., 6 lira. (Toplum sorunları dizisi: 8).

SAVCI (Selâhaddin). - *Pakistan dil ve edebiyatı,* inceleme. - İst., Fâtih Matbaası. 112 s., 6 lira.

SAYIN (Sâra, Doç. Dr.) - *Devrimci dram yazarı Georg Büchner,* inceleme. - İst., İstanbul Matbaası. 164 s., 750 krş.

SEFERİS (Yorgo). - *Destansı öykü.* Çev. Cevat Çapan. - İst., De Yayınevi, 1965. 32 s., 2 lira.

SEGHERS (Anna). - *St. Barbaralı balıkçıların uyaklanması,* roman. Çev. Hasan Kuruyazıcı. - İst., F. Onger Yayınları. 125 s., 5 lira. (Çağımızın edebiyatı: 2).

SELÇUK (İlhan). - *Güzel Amerikalı,* çağ dışı bir imparatorluktan gözlemler ve düşünceler. - İst., F. Onger Yayınları, 1965. 136 s., 5 lira. (İnsanlar ve ülkeler: 1).

SEYDA (Mehmet). - *Bir gün büyüyeceksin,* çocuk romanı. - İst., Arkın Kitabevi. 208 s., ciltli, 750 krş. (Arkın seçme çocuk romanları: 1. Yarışmada birinci olmuştur).

SEYDA (Mehmet). *Cinsel oyun,* roman. - İst., Ağaoğlu Yayınevi. 366 s., 10 lira.

SEZER (Sennur). - *Yasak,* şiirler. - İst., Habora Kitabevi. 48 s., 3 lira. - (Şiir dizisi: 1).

SHAKESPEARE. Julius Caesar, oyun. Çev. Sabahattin Eyuboğlu. - İst., Remzi Kitabevi. 157 s., 5 lira. (Dünya muharrirlerinden piyesler serisi: 10).

SOLZHENİTSİN (Aleksandr). - *İvan Denisoviç'in hayatında bir gün,* roman. *Dâva uğruna,* büyük hikâye. Çev. Zeyyat Özalpsan. - İst., İskender Matbaası, 1965. 211 s., 6 lira. (Yirminci yüzyıl klâsikleri).

STEİNBECK (John). - *Altın kupa.* tarihsel roman. Çev. Nihal Önal. - İst., Nobel Yayınları: 9. 279 s., 10 lira.

SÜMER (Güner). - *Bozuk düzen,* oyun. - Ankara, Bilgi Yayınevi, 1965. 124 s., 2 plânş, 4 lira. (Tiyatro dizisi: 5).

ŞOLOHOV (Mihail). - *Don hikâyeleri.* Çev. Mete Ergin. - İst., Nobel Yayınları. 352 s., 10 lira.

ŞOLOHOV (Mihail). - *Don kıyısında hasat,* roman. Çev. Özay Sunar ile Sara Rabinoviç. - İst., Ağaoğlu Yayınevi. 398 s., ciltli, 15 lira.

ŞOLOHOV (Mihail). - *Don nehri sakin akar,* roman. 4. cilt. Çev. Behzat Cumagil ile Semih Demir. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 575 s., (Meşhur romanlar serisi: 30).

ŞOLOHOV (Mihail). - *Don'da hasat,* roman. Çev. Nihal Yeğinobalı. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 464 s., ciltli, 15 lira. (Meşhur romanlar serisi: 74).

ŞOLOHOV (Mihail). - *İnsanın kaderi,* uzun hikâye. Çev. Suat Derviş. - İst., Gün Yayınları. 96 s., 5 lira.

ŞOLOHOV (Mihail). - *Vatan için döğüştüler,* roman. Çev. Erol Üçer. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 270 s., 10 lira.

TAGORE (Rabindranath). - *Gora,* roman. Çev. Adnan Cemgil. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 463 s., ciltli, 15 lira. (Meşhur romanlar serisi: 89).

TAMER (Ülkü). - *İçime çektiğim hava değil, gökyüzüdür,* şiirler. - İst., De Yayınevi. 40 s., 2 lira. (Türk şiiri dizisi: 10).

TAMER (Ülkü, haz.) - *Varlık şiirleri antolojisi, 1933-1966.* - İst., Varlık Yayınevi. 239 s., 4 lira. (Büyük eserler kitaplığı: 86).

TARLAN (Ali Nihad, Prof. Dr.). - *Ahmed Paşa divanı.* - İst., M. Eğ. Basımevi. XXI-406 s., resimli, 22 lira.

TARSİS (Valeri). - *Tarsis yedinci koğuşta,* roman. Önsöz Prof. Dr. İsmet Giritli. Çeviri. - Ankara, Kişisel kitaplar: 3. 153 s., 5 lira.

TOLSTOY (Aleksi). - *Düşman topraklarımızda,* roman. Çev. Attilâ Tokatlı. - İst., Gün Yayınları. 112 s., 5 lira.

TOLSTOY (Lev). - *Kazaklar,* roman. Rusçadan çev. Leylâ Soykut. - İst., Güven Yayınevi. 320 s., ciltli, 12.50 lira. (Şaheser romanlar).

TOLSTOY (Lev). - *Sivastopol 1855,* roman. Çev. E. Neml. - İst., Gün Yayınları. 88 s., 4 lira.

TOPRAK (Ömer Faruk). - *Susan Anadolu,* şiirler. - İst., F. Onger Yayınları. 48 s., 3 lira. (Çağımızın şiiri: 3).

TOSUNER (Necati). - *Özgürlük masalı,* hikâyeler. - İst., Aksaray, P.K. 150, 1965. 63 s., 3 lira.

TOYGAR (S. Behlül). - *İngilizceden seçme şiirler.* - İst., İskender Matbaası. 128 s., 10 lira. (34 ozandan 93 şiir).

TROYAT (Henri). - *Dostoyevski.* 1. cilt. Çev. Afif Obay. - İst., M. Eğ. Basımevi; Ankara, M. Eğ. Bak., 1965. 204 s., 550 krş. (Rus klâsikleri için yardımcı eserler: 3).

TROYAT (Henri). - *Dostoyevski'nin dünyası.* Çev. Leylâ Gürsel. - İst., Nil Yayınevi. 352 s., 12.5 lira. (Dünya romanları dizisi: 13).

TUNALI (İsmail). - *Sanat antolojisi.* - İst., İst. Ün. Ed. Fak., 1965. 212 s., 16.75 lira. (Ed. Fak. yayınları No. 1153).

TUNCER (Cengiz) - *Sevmek seni,* senaryo. - İst., Habora Kitabevi. 47 s., 3 lira. (Senaryo dizisi: 1).

TWAİN (Mark). - *Çalınan taç,* roman. Çev. M. Doğan Özbay. - İst., İyigün Yayınevi. 176 s., 5 lira.

UÇUK (Cahit). - *Değirmen taşı,* roman. - İst., İstanbul Matbaası A. Ş. 150 s., 5 lira.

ÜNLÜTÜRK (Osman Zeki, haz.). - *Fransız edebiyatının ünlü yazarları,* biyografya ve antoloji. - Ankara, Güven Matbaası. XII-232 s., 10 lira.

ÜSTÜN (Nevzat). - *Almanya Almanya,* hikâyeler. - İst., Var Yayınevi, 1965. 96 s., 5 lira. (Hikâye dizisi: 1).

WİLLİAMS (Tennessee). - *İguana gecesi.* The Night of the Iguana, roman. Çev. Canset Unan. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 304 s., 12.50 lira. (Meşhur romanlar serisi: 76).

WİNDSOR (Kathleen). - *Altın tozu,* roman. 1. cilt. Çev. İlhan Eti. - İst., A. Bolat Kitabevi, 1965. 544 s., ciltli, 20 lira.

WRİGHT (Richard). - *Yeraltında yaşıyan adam,* büyük hikâye. Çev. Adli Moran. - İst., Ataç Kitabevi, 1965. 72 s., 3 lira.

YAĞCIOĞLU (Halim) ile *GÜNYÜZ* (Dr. Süleyman Gündüz). - *Oyuncaklar,* oyun, 3 perde, 6 bölüm. - Ankara, P.K. 136, 1965. 70 s., 5 lira.

YEŞİM (Ragıp Şevki). - *Nasreddin Hoca,* bütün fıkralarıyle hayatı. - İst., Türkiye Yayınevi. 392 s., resimli, 10 lira.

YEVTUŞENKO (Yevgeni). - *Babi Yar,* şiirler. Çev. Ülkü Tamer. - İst., Uğrak Kitabevi. 32 s., 2 lira. (Çağdaş ozanlar dizisi: 1).

YIRCALI (Sıtkı). - *Narlıkahve'de deli-divâne,* şiirler. - Ankara, Yet Yayınları. 85 s., 5 lira.

YUNUS EMRE. - *Yunus Emre divanı.* Haz. Burhan Toprak. - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları. 189 s., 20 lira.

YÜCEL (Şevket). - *Görmeden gidenler,* hikâyeler. - İst., Ekin Basımevi; Maraş, yazar: Ortaokul Edebiyat Grupu Öğretmeni. 95 s., 250 krş.

ZAKOĞLU (Günbey, der.). - *Sevilen şarkı güfteleri.* - İst., Gün Matbaası. 351 s., 10 lira.

ZOLA (Emile). - *Dreyfüs meselesi.* İtham ediyorum. Haz. Bahadır Dülger. - İst., Rek-Tur Kitabevi. 286 s., 10 lira.

ZWEİG (Stefan). - *Hikâyeler.* 1. cilt. Çev. Burhan Arpad. - İst., M. Eğ. Basımevi. 249 s., 7 lira. (Modern Avusturya edebiyatı: 2).

BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ

(125 kitap)

ADLER (Alfred, Dr.). - *İnsan tanımak.* Çev. Sabiha ve Halis Özgü. - İst., Özgü Yayınevi. 111 s., 5 lira.

ANAFARTA (Nigâr). - *Topkapı Sarayı padişah portreleri.* - İst., Doğan Kardeş Yayınları. 15 s., 24 plânş, ciltli. (Tablolar ve minyatürler. 1.000 sayı basılmış).

ATAY (Falih Rıfkı). - *Atatürkçülük nedir?* - İst., Ak Yayınları. 79 s., 5 lira.

ATAY (Falih Rıfkı). - *Atatürk'ün hâtıraları, 1914-1919.* - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları, 1965. IV-125 s., 1 portre, 15 lira.

ATSIZ (haz.). - *İstanbul kütüphanelerine göre Birgili Mehmet Efendi (929-981 = 1523-1573) bibliyografyası.* - Ankara, M. Eğ. Bak.; İst., M. Eğ. Basımevi. VII-91 s., 065 krş. (Süleymaniye Kütüphanesi yayınları: 1).

AYDEMİR (Şevket Süreyya). - *İkinci adam İsmet İnönü.* 1. cilt: 1884-1938. - İst., Remzi Kitabevi. 503 s., 15 lira.

BALTACIOĞLU (İsmayıl Hakkı). - *Ziya Gökalp,* İnceleme. İst., Yeni Matbaa; Diyarbakır, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği. 216 s., 750 krş. (Gökalp takımı, II. dizi No. 4).

BAŞAR (Erdoğan). - *Sosyalizm sözlüğü,* kavramlar-biyografiler. - Ankara, Toplum Yayınları: 17, 1965. 164 s., 750 krş.

BAŞKUT (Cevat Fehmi). - *Gazetecilik dersleri.* - İst., İst. Ün. İkt. Fak. Gazetecilik Enstitüsü. 231 s., 1&10 lira.

BAYAR (Celâl). - *Ben de yazdım.* 3 cilt. - İst., Baha Matbaası. 1965-66. Her cildi 25 lira.

BEAUVOİR (Simone de). - *Kadınlığın kaderi.* Çev. Canset Unan. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 159 s., 6 lira. (Kadın kitapları serisi: 2).

BEAUVOİR (Simone de). - *Sade'ı yakmalı mıyız,* İnceleme. Çev. Cemal Süreya. - İst., F. Onger Yayınları. 120 s., resimli, 6 lira. (İncelemeler: 3).

BEBEL (August). - *Kadın ve sosyalizm.* 1. cilt. Çevireni bellisiz. - Ankara, Toplum Yayınları. 128 s., 5 lira.

BENEDİCT (Ruth). - *Krizantem ve kılıç.* Çev. Türkân Turgut. - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları. XV-356 s., 1 plânş, 20 lira. (Japonya h.).

BERKÖZ (Haydar). - *İkinci Ergenekon, 1919-1922.* 1. cilt. - İst., dağıtım: Remzi Kitabevi, 1965. 416 s., 10 lira.

BORAK (Sadi). - *Bilinmiyen yönleriyle Atatürk.* - İst., Kitapçılık Ltd. Şti. 144 s., 5 lira.

BOURGİN (Georges) ile *RİMBERT* (Pierre). - *Sosyalizm.* Çev. Ahmet Angın. - İst., Kitapçılık Ticaret Ltd. Şti. 113 s., 5 lira.

BRÉHİER (Emile). - *Bugünkü felsefe konuları.* Çev. Mehmet Toprak. - İst., Remzi Kitabevi. 136 s., 3 lira. (Kültür serisi: 40).

CANSEVER (Nurettin). - *Bütün yönleriyle Bartın.* - İst., Ersa Basımevi. 1965. 112 s., resimli, 5 lira.

CARIM (Fuad). - *Marco Polo ve İbn Batuta.* - İst., İst. Matbaası. 94 s., 3 lira.

CAROCCİ (Giampero). *Faşizmin tarihi.* Çev. Muhittin Yılmaz. - İst., Remzi Kitabevi, 1965. 141 s., 4 lira. (Kültür serisi: 37).

CORNFORTH (Maurice). - *Sosyalistler için felsefe.* Philosophy for socialists. Çev. S. H. Selek ile Erdoğan Başar. - Ankara, Sol Yayınları: 2, 1965. 88 s., 4 lira.

CRESSON (André). *Diderot; hayatı, felsefesi. eserleri, seçmeler.* Çev. Âsım Bezirci. - İst., Oluş Yayınevi, 1965. 128 s., 3 lira. (Bilgi dizisi: 4).

CRUİCKSHANK (John). *Albert Camus ve başkaldırma edebiyatı.* Çev. Rasih Güran. - İst., De Yayınevi, 1965. 296 s., 10 lira. (Bilgi dizisi: 7).

ÇAM (Esat, Doç. Dr.). - *Batı demokrasilerinde siyasi iktidar ve iktisadi iktidar.* - İst., İktisat Fak. 143 s., 970 krş.

ÇETİNER (Yılmaz). - *Bilinmeyen Arnavutluk,* röportaj. İst., İstanbul Matbaası. 126 s., resimli, 750 krş.

ÇORBACI (Dr. Tahir). - *Köpekler.* - Afyon, Yıldız Matbaası. 396 s., 10 lira.

DANİŞMEND (İsmail Hâmi). - *Türklük meseleleri,* incelemeler. - İst., İstanbul Kitabevi. 240 s., 10 lira. (Türkoloji tetkikleri: 1).

DAVER (Doç. Dr. Bülent) - *KIRATLI* (Dr. Metin) - *ŞENEL* (Asist. Alâettin). - *Siyaset biliminde seçilmiş eserler bibliyografyası.* - Ankara, Siyasal Bilgiler Fak. IV-88 s., 4 lira.

DAVİDSON (Basil). - *Afrika'da milli kurtuluş ve sosyalizm hareketleri.* Çev. Attilâ Tokatlı. - İst., Sosyal Yayınlar: 11, 1965. 159 s., 6 lira.

DEMİRER (Mehmed Arif). - *Orakla çekiç arasında.* Önsöz Gnl. Ali Fuat Cebesoy. - Ankara, Kişisel Kitaplar: 1. 200 s., 750 krş.

DENİS (Henri). - *Kapitalizm ve değer.* Valeur et capita-

lisme. Çev. Orhan Suda. - Ankara, Sol Yayınları: 5, 1965. 102 s., 4 lira.

DESCHAMPS (Prof. Hubert). - *Sömürgeciliğin sonu.* Çev. J. ve F. Orsan. - İst., Remzi Kitabevi, 1965. 136 s., 4 lira. (Kültür serisi: 38).

DURKHEİM (Emile). - *Ceza evriminin iki kanunu.* Çev. Prof. Dr. Hâmide Topçuoğlu. - Ankara, Hukuk Fak. 34 s. (Suç ve ceza sosyolojisi klâsikleri No. 1).

Edirne, Edirne'nin 600. fetih yıldönümü armağan kitabı. - Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1965. 349 s., plân ve resimli, 65 lira. (VII. seri, sa. 43).

EDMAN (Irwin). - *Sanat ve insan, estetiğe giriş.* Çev. Turhan Oğuzkan. - İst., M. Eğ. Basımevi. 85 s., 365 krş. (Amerikan-İngiliz bilim eserleri serisi: 5).

EFLATUN. - *Sokrates'in müdafaası.* Apoloji. Çev. Cavit Şendağ. - İst., Doğan Güneş Yayınevi, 1965. 56 s., 150 krş.

ERSOY (Osman, Doç. Dr.). - *Kütüphaneciliğimizin sorunları.* - Ankara, Anadolu Matbaası. V-74 s., 8 lira.

ERTÜRK (Dr. Selâhattin). - *Planlı eğitim ve değerlendirme.* - Ankara, M. Eğ. Bak. 104 s., (6.000 sayı bastırıldı).

FİTZGERALD (P. C.). - *Çin ihtilâli.* Çev. Mahmut Garan. - İst., Kitapçılık Ltd. Ort. 128 s., 5 lira.

GARAUDY (Roger). - *Sosyalizm ve ahlâk.* Çev. Selâhattin Hilâv. - İst., Gerçek Yayınevi, 1965. 96 s., 4 lira.

GARAUDY (Roger). - *Sosyalizm ve İslâmiyet.* Çev. Doğan Avcıoğlu ile E. Tüfekçi. - İst., Yön Yayınları, 1965. 88 s., 4 lira.

GİRİTLİ (İsmet, Prof. Dr.). - *Çağımız ve komünizm.* - İst., Baha Matbaası. 112 s., 6 lira.

GORKİY (Maksim). - *Lenin,* anılar. Çev. Selim Kent. İst., Gün Yayınları, 1965. 39 s., 1 portre, 250 krş.

GÖKALP (Ziya). - *Çınaraltı konuşmaları.* - Ankara, Yargıçoğlu Matbaası; Diyarbakır, Diyarbakırı Tanıtma ve Turizm Derneği. 144 s., 750 krş. (Gökalp takımı, I. dizi No. 5).

GÖKMAN (Muzaffer). *Evimizin kütüphanesi.* - İst., Kitapçılık Ltd. Şti. 127 s., resimli, 5 lira. (Akşam Kitap Klübü serisi: 22).

GÖKMAN (M. Muzaffer, haz.). - *Hüseyin Rahmi Gürpınar,* açıklamalı bibliyografya, süreli yayınlar. - İst., M. Eğ. Basımevi: Ankara, M. Eğ. Bakanlığı. XV-249 s., 1 portre, 10 lira. (Büyük Türk yazarları ve şairleri: 1. - Bibliyografya: 1).

GURLEY (Helen). - *Genç kızlar, uyanın.* Çev. Canset Unan. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi. 223 s., 6 lira. (Kadın kitapları dizisi: 3).

GÜNEŞ (Hayri, haz.). - *Türkiye av ansiklopedisi.* - İzmir, Basın sitesi. 280 s., resimli, 40 lira.

GÜRMAN (Oktay Rıza). - *Köpek ısıran adam,* mizah hikâyeleri. - İst., Yankı Yayınları. 128 s., 350 krş.

GÜVEN (Zühtü). - *Anzavur isyanı,* İstiklâl Savaşı hâtıralarından acı bir safha. - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları, 1965. IX-112 s., 2 plânş, 10 lira.

HAFİFBİLEK (Celâl). - *Sendikalarda arşiv, kuruluş ve tatbikatı.* - Ankara, Uyanış Yayınları, 1965. 24 s., 250 krş.

HANÇERLİOĞLU (Orhan). - *Başlangıcından bugüne özgürlük düşüncesi.* - İst., Varlık Yayınevi. 222 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 53).

HUBERMAN (Leo). - *Sosyalizmin alfabesi.* Çev. Mehmet Selik. - Ankara, Sol Yayınları. 82 s., 4 lira.

İNAN (Av. Yusuf Ziya). - *İslâm dininde emirler ve yasaklar.* - İst., Okat Yayınevi. 352 s., ciltli, 20 lira.

İPEKÇİ (Abdi) ile *COŞAR* (Ömer Sami). - *İhtilâlin içyüzü.* 1. cilt. - İst., dağıtım: BATEŞ, 1965. 560 s., resimli, 15 lira.

JAURES (Jean). - *Sosyalist anlayış.* L'Esprit du socialisme. Çev. Arslan B. Kafaoğlu ile Yücel Tuncer. - Ankara, Toplum Yayınları. 116 s., 5 lira.

JOHNSON (Paul). - *Yağma edilen kıta: Latin Amerika.* Çev. Ahmet Angın. - İst., 27 Yayınevi, 1965. 126 s., 5 lira.

KARATAY (Fehmi Edhem). - *Topkapı Müzesi Kütüphanesi Arapça yazmalar kataloğu.* 3. cilt. No. 4680-7487. - İst., Topkapı Sarayı Müzesi. 952 s., 32.5 lira.

KARAYALÇIN (Yaşar, Prof. Dr.). - *Borçlar, ticaret ve banka hukuku bibliyografyası, 1962-1963.* 2 cilt. - Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. X-55, X-67 s., 20 lira.

KARAYALÇIN (Yaşar, Prof. Dr.). - *Meseleler ve görüşler.* kültür, eğitim, üniversite, siyaset, hukuk. - Ankara, yazar: Hukuk Fak., 1965. VII-281 s., 10 lira.

KOÇTÜRK (Osman N., Doç. Dr.). - *Beslenme ve yeni sömürgecilik.* - İst., T.M.G.T. 16 s., 150 krş.

Köylüleri ilgilendiren atasözleri. Derleyen: Y. Arıhan. - Ankara, Tarım Bakanlığı, 1965. 79 s., 3 lira.

KUBALI (Hüseyin Nail). - *Demokrasinin anayurdunda.* - İst., Ersa Matbaası. 103 s., 5 lira.

KUUSİNEN. - *Diyalektik materyalizm.* Çev. K. Sahir Sel. - İst., Sosyal Yayınlar: 12, 1965. 159 s., 750 krş.

KUUSİNEN. - *Tarihi materyalizm. Tarihi maddecilik.* Çev. K. Sahir Sel. - İst., Sosyal Yayınlar. 124 s., 6 lira.

KÜR (İsmet). - *Anılarıyle Atatürk.* - İst., Kür Yayınları: 1, 1965. 80 s., resimli, 5 lira. (1966'da yeni basımı yapıldı).

LACOSTE (Yves). *Az gelişmiş ülkeler.* Çev. Dr. Yaşar

Gürbüz. - İst., Remzi Kitabevi, 1965. 151 s., 4 lira. (Kültür serisi: 30).

LAFARGUE (Paul). - *Tembellik hakkı.* Çev. Ahmet Angın. - İst., 27 Yayınevi. 95 s., 4 lira.

LANGE (Oskar). - *Sosyalizmin yeni meseleleri.* Çev. A. Bilgi. - Ankara, Sel Yayınları, 1965. 96 s., 4 lira.

LENİN (V. İ.). - *Kapitalizmin en yüksek aşaması Emperyalizm.* Çev. Erdoğan Başar. - Ankara, Sol Yayınları: 4, 1965. 176 s., 750 krş.

LENİN (V. İ.). - *Seçme yazılar.* Çev. Attilâ Tokatlı. - İst., Gerçek Yayınevi. 128 s., 6 lira.

LEWİS (John). - *Sosyalizm ve birey.* Çev. S. Y. Cerit. - Ankara, Sol Yayınları. 88 s., 4 lira.

MACHİAVELLİ (Niccolo). - *Hükümdar ve Büyük Frederik'in Mahyavel'i çürütme denemesi.* Çev. Vahdi Hatay. - İst., Remzi Kitabevi, 1965. 231 s., 750 krş.

MAKAL (Mahmut). - *Kamçı teslimi,* köy sorunları. - İst., İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1965. 80 s., 250 krş.

MALAPARTE (Curzio). - *Hükümet devirme tekniği.* Çev. Nihal Önol. - İst., Varlık Yayınevi. 191 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 57).

MAO TSE-TUNG. - *Çin inkılâbının teorik meseleleri.* Çev. K. Sahir Sel. - İst., Sosyal Yayınlar. 79 s., 5 lira.

MARX (Karl). - *Kapital,* ekonomi politiğin eleştirisi. Çev. Mehmet Selik. 1. cilt. 1. kitap. - Ankara, Sel Yayınları: 182 s., 10 lira.

MARX (Karl). - *Ücret, fiyat ve kâr.* Çev. Erdoğan Başar. - Ankara. Sol Yayınları: 3, 1965. 100 s., 4 lira.

MARX (Karl). - *Ücretli emek ve sermaye.* Çev. Orhan Suda. - Ankara. Sol Yayınları. 66 s., 3 lira.

MARX (K.) ile *ENGELS* (F.). - *Din üzerine.* Çev. Murat Belge. - İst., Gerçek Yayınevi. 80 s., 4 lira.

MARX (K.) ile *ENGELS* (F.). - *Sömürgecilik üzerine.* Çev. Selâhattin Hilâv. - İst., Gerçek Yayınevi. 80 s., 4 lira.

MAUBLANC (René). - *Sosyalizmin felsefesi.* Çev. Âsım Bezirci. - İst., Oluş Yayınevi. 96 s., 3 lira. (Bilgi dizisi: 5).

MEVLANA CELALEDDİN. - *Mecalis-i sab'a. Yedi meclis.* Çev. ve haz. Abdülbâki Gölpınarlı. - Konya, Turizm Derneği, 1965. 140 s., 10 lira.

MORLEY (Derek Wragge). - *Karıncaların dünyası.* Çev. Ender Gürol. - İst., Varlık Yayınevi. 198 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 58).

MULDWORF (Dr. B.). - *Sosyalizm açısından cinsiyet ve kadın.* Çev. Attilâ Tokatlı. - İst., Gerçek Yayınevi. 64 s., 3 lira.

NEHRU (Pandit). - *Dünya tarihine bakışlar.* - İst., Ataç Kitabevi, 1965. 160 s., 5 lira.

NİETZSCHE (Friedrich). - *Seçilmiş düşünceler.* Çev. Samih Tiryakioğlu. - İst., Varlık Yayınevi. 80 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 361).

NKRUMAH (Kwame). - *Emperyalizmin son aşaması, yeni sömürgecilik.* Çev. A. Sarıca. - İst., Gerçek Yayınevi. 103 s., 5 lira.

OKA (Mayosachi) ile *PERCEVAL* (L.). - *Japon kalkınması ve Türkiye.* Çev. Fethi Naci. İdris Küçükömer'in önsözlyle. - İst., Gerçek Yayınevi. 88 s., 4 lira.

ONGER (Av. Beria). - *Atatürk devrimi ve kadınlarımız,* denemeler-araştırmalar. - İst., F. Onger Yayınları, 1965. 104 s., 5 lira. (Türkiye İleri Kadınlar Derneği kitaplığı: 1).

ONGUN (Cemil Sena). - *Büyük filozoflar ansiklopedisi.* Cilt 3 İ-Q. - İst., Nebioğlu Yayınevi, 1965. 688 s., ciltli, 35 lira.

OPPENHEİMER (J. R.). - *Bilim ve sağduyu.* Çev. Onur Öymen. - Ankara, Bilgi Yayınevi, 1965. 103 s., 4 lira. (Bilim dizisi: 2).

ÖNELÇİN (Hasan Adnan). - *Tekirdağ ve çevresi basın tarihi hakkında kısa notlar.* - İst., Ekin Basımevi, 34 s., 1 lira.

ÖRS (Hayrullah). - *Musa ve Yahudilik.* - İst., Remzi Kitabevi. 469 s., 10 lira.

ÖZBALKAN (Nuri, haz.). - *İngilizce-Türkçe teknik terimler lûgati,* 42.000 kelime. - İst., Özbalkan Yayınları. 511 s., resimli, ciltli, fiyatı kayıtlı değil.

ÖZGEN (M. Gündoğdu, Prof.). - *Madencilik topografyası.* 1. cilt. - İst., İst. Tek. Ün. Teknik Okulu. XV-661 s., resimli.

POSTA, TELGRAF VE TELEFON İŞLETME GENEL MD. (Ankara). - *Yurda sokulması ve elden ele geçmesi yasak yayınlar.* İzmir, Demiryolları Matbaası, 1965. (Tek yanı basılmış yapraklar halinde).

PUDOVKİN (V. İ.). - *Sinemanın temel ilkeleri.* Çev. Nijat Özön. Ankara, Bilgi Yayınevi. 224 s., 2 plânş, 750 krş. (Sinema dizisi: 3).

RUSSELL (Bertrand). - *İnsanlığın geleceği.* Çev. İsmail Hakkı Oğuz. - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları, 1965. VIII-99 s., 750 krş.

RUSSELL (Bertrand). - *Neden hristiyan değilim?* Çev. Ender Gürol. - İst., Varlık Yayınevi. 224 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 62).

SCHAEFFLE (A. E.). - *Sosyalistlerin kapitalistleri tenkidi ve sosyal dâvaların özü.* Çev. O. Özen. - İst., satış yeri: K. Karatekin, 1965. 80 s., 4 lira.

SCHAFF (Adam) ile *GAİDENKO* (Pyama P.). - *Marxizm*

ve varoluşçuluk. Varoluşçuluk ve birey. Çev. Evinç Dinçer. - İst., De Yayınevi. 64 s., 3 lira. (Bilgi dizisi: 11).

SCHAPİRO (J. S.). - *Çağdaş düşüncede toplumsal tepki.* Çev. Mehmedcan Köksal ile Mehmet Harmancı. - İst., Köprü Yayınları. 190 s., 750 krş.

SCHUMPETER (Joseph A.). - *Kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi.* 1. cilt: Kapitalizm, Marksizm'in bir açıklaması ile. Çev. Dr. Tunay Akoğlu. - İst., Varlık Yayınevi. 214 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 59).

SEYHAN (Dündar). - *Gölgedeki adam,* anılar. - İst., N. Uycan Matbaası. 224 s., resimli, 10 lira.

SİNCLAİR (Upton). - *Altın zincir,* sanat tarihi. - İst., May Yayınları. 312 s., 10 lira.

SUNAY (Naşid, Dr.). - *Hekimlikte kırk yıl, 1926-1966.* - İst., Yenilik Basımevi. 168 s., resimli. (İst. Tıp Fak. 1926 Mezunları 40. Yılı Kutlama Komitesi yayınıdır).

ŞEHSUVAROĞLU (Halûk Y.). - *Deniz tarihimize ait makaleler.* - İst., Deniz Basımevi, 1965. V-376 s., 250 krş. (T. C. Genkur. Bşk. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı).

TANRIKUT (Asaf). - *Yemen notları,* anılar. - Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1965. 177 s., resimli, 10 lira.

TILIÇ (Y. İzzettin). - *Pratik fotoğrafçılık bilgileri.* - İst., M. Eğ. Basımevi. 127 s., resimli, 360 krş.

TOKER (Metin). - *İsmet Paşa'yla 10 yıl,* anılar. 2 cilt. - Ankara. Akis Yayınları. 212 s., resimli, 20 lira.

TOYNBEE (Arnold, Prof.). - *Dünya ve garp.* Çev. Prof. Emin Bilgiç. - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları, 1965. 133 s., 750 krş.

TRELER (Kete). - *Sevginin yeri,* inceleme. Çev. Hayriye Özker. - İst., Özgü Yayınevi, 1965. 87 s., resimli, 4 lira.

TURKUS (Burton B.) ile *FEDER* (Sid). - *Adam Öldürme Anonim Şirketi.* 1. cilt. Çev. Şerif Hulûsi. - İst., Pınar Yayınevi, 1965. 296 s., 10 lira.

Türk ilim adamları rehberi. Derleyenler: Metin İskeçeli, Asuman Uz, Şenay Bilsev. - Ankara, M. S. Bak. Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı. 128 s., fiyatı yok.

TÜTENGİL (Cevit Orhan, Doç. Dr.). - *Az gelişmiş ülkelerin toplumsal yapısı.* - İst., İstanbul Matbaası. 110 s., 6 lira.

UŞ (Asım). - *Asım Uş'un hâtıra notları,* 1930'dan 1950 yılına kadar, Atatürk ve İsmet İnönü devirlerine ait fıkralar. - İst., Vakit Matbaası. 768 s., 20 lira.

UZUNÇARŞILI (İsmail Hakkı. Ord. Prof.). - *Osmanlı Devletinin ilmiye teşkilâtı.* - Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1965. VIII-349 s., 6 plânş, 45 lira.

ÜLKEN (Hilmi Ziya, Ord. Prof.). - *Türkiye'de çağdaş dü-*

şünce tarihi. 2 cilt. - Konya, Selçuk Yayınları; İst., A. Salt Matbaası. 824 s., 22 lira.

ÜNGÖR (Etem). - *Türk marşları.* - Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1965. 335 s., notalı, resimli, ciltli, 30 lira. (Seri IV, sayı A4).

ÜSTÜN (Nevzat). - *Sovyetler Birliğinden Batıya,* gezi notları. - İst.. Var Yayınevi. 152 s., 750 krş.

WİSE (David) ile *ROSS* (Thomas B.). - *Görünmeyen Hükûmet: C.İ.A. Amerikan İstihbarat Teşkilâtı.* Çev. Ali Rüzgâr. - Ankara, Sol Yayınları. 120 s., 5 lira.

YAŞA (Memduh, Prof. Dr.). - *İktisadi meselelerimiz.* - İst., N. Uycan Matbaası. 182 s., 20 lira.

YÜCEL (Hasan-Âli). - *Hürriyet, gene hürriyet,* makaleler. 2. cilt. - Ankara, T. İş Bankası kültür yayınları. VII-983 s., 60 lira.

İÇİNDEKİLER

1966'ya Toplu Bir Bakış (Yaşar Nabi) 5

1966'DA SANAT HAYATI

1966'da Şiirimiz (Rauf Mutluay) . . . 31
1966'da Roman ve Hikâye miz (Tahir Alangu) . . 52
1966'da Deneme-İnceleme-Eleştirme (Doğan Hızlan) 85
1966 da Dil Çalışmaları (S. N. Özerdim) . 97
1966'da Plâstik Sanatlar (Nurullah Berk) . . 105
1966'nın Müzik Hareketleri (Faruk Yener) 112
1966'da Sinema (Çetin Özkırım) . . . 122
1966 da Tiyatro (Selmi Andak) 134

AÇIK OTURUM

(*Katılanlar:* Oktay Akbal - Sabahattin Kudret Aksal - Tahir Alangu - M. Sunullalı Arısoy - Hüsamettin Bozok Âsım Bezirci - Necati Cumalı - Refik Erduran - Azra Erhat - Konur Ertop - Memet Fuat - Vedat Günyol - Orhan Hançerlioğlu - Doğan Hızlan - Şükran Kurdakul - Rauf Mutluay - Yaşar Nabi Nayır - Behçet Necatigil - Mehmet Seyda - Cemal Süreya - Ülkü Tamer)

Edebiyatımızın Bugünkü Sorunları 149

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Ecevit, Bülent
İçli Dışlı Bir Oyun . 233
Selçuk, İlhan
İnce Bir Zenaat . 235
Atay, Falih Rıfkı
Ölümlerden Ölüm Beğenmek . . 238
Abadan, Dr. Yavuz
Anayasayı Savunmak Ödevi 240
Selçuk, İlhan
İşte Vesikası . 244
Aksoy, Prof. Dr. Muammer
Danıştay Kararları ve Hükümetin Tutumu 247
Atay, Falih Rıfkı
Politika . . 251
Kapani, Prof. Dr. Münci
Millî İrade Efsanesi . 253
Nadi, Nadir
Cesur Olunuz 257
Toker, Metin
Şeytan Taşlayanlar 259
Arıkan, Baha
Basılmış Eserlere El koyma 262

Taner, Haldun
Muhsin Ertuğrul'un Suçu 267
Elöve, Mustafa E.
İrtica, yahut Karanlık
Dünya . . . 276
Esen, Prof. Dr. Bülent Nuri
Silâh Başına . 274
Erduran, Refik
Tek Kaldık 277
Eyuboğlu, Sabahattin
Bir Gurbet Bayramı . 279
Akbal, Oktay
Yalancı Tanık Olmamak 282
İpekçi, Abdi
Ülgenalp'in Uyarmaları 287
Erduran, Refik
Bir Tamim de Bizden . 289
Esmer, Ahmet Şükrü
Anlaşmaların Tasdiki 292
Özek, Doç. Dr. Çetin
Politikanın Anlamı 293
Seyhan, Dündar
Gölgedeki Adam . 297
Halman, Talât S.
Halûk'un Son Vedaı 301
Kür, İsmet
Yüzbin Öğretmenin Sesi 304
Ecevit, Bülent
C.H.P. İçindeki Hareket
Bir Anayasa Hareketidir 308
Feyzioğlu, Prof. Turhan
C.H.P. İçindeki Hareket . 312
Baban, Cihat
Hiyanet Raporu ve İktidarın Durumu . . . 317
Siyavuşgil, Prof. Sabri Esat
Bel Namusu . 320
Özek, Doç. Dr. Çetin
Nurculuk ve Yargıtay . 322
Selçuk, İlhan
Milliyetçilik . 326
Fazıl, Necip
Demirel . 329
Nadi, Nadir
İlgililer Ezberlesin 330
Cüceoğlu, İbrahim
Para ile Oy Satın Almak . 332
Akbal, Oktay
Kahramaman Yetiştiriyoruz 335
Selçuk, İlhan
Ziya Gökalp'ten Buyana 337
Nadi, Nadir
Canı Nasıl İsterse . 339
Altan, Çetin
Askeri Darbelere Dair 341

YILIN OLAYLARI *(Kronoloji)*

Türkiye'de Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1965 345
B. Ocak-Ekim 1966 . 346
Dünyada Yılın Olayları . 367

ŞİİRLER

Acar, Doğan . 375
Akça, Faruk 376
Alcıman, Nazmi 376
Akıncı, Turgut 377
Akyıl, Mansur 377
Alp, Cahit . 379
Alptekin, Mahmut . 380
Arısoy, M. Sunullah 381
Arpaç, Can . 382
Arulc, Hüseyin 382
Asna, M. Alâattin 383
Aşar, M Sami . 383
Atabaş, Hüseyin . 383
Atmaca, Cevdet . 385
Atok, Oğuz Kâzım . 386
Aybar, Yılmaz . 387
Aydın, Halit . 388

Ayvalı, M. Nuri . 388
Bahar, Beki L. 389
Başaran, Hüseyin . 389
Batu, Selâhattin . 390
Baysal, Faik . 392
Bertuğ, Fikret 393
Bilen, Rüstem . 394
Bulut, Abdülkadir . 395
Bulut, Recep . . 395
Burdurlu, İbrahim Zeki 396
Cengiz, Arhun . . 398
Ceylân, Faik Sabri 399
Coşkun, Arif . 400
Coşkunçay, Hüseyin 401
Cömert, Bedrettin 402
Çallı, M. Necati . 403
Çelebioğlu, Nurten 404
Çitçi, Abdullah Edip . 405
Demiraslan, İlhan . 405
Demir, Hüseyin 406
Dil, Şahinkaya . 407
Erdem, Kerim Aydın 408
Erdoğdu, Ali . . 409
Erkan, Memed . 409
Esin, Hasan . 410
Evren, Ergun . 411
Geçer, İlhan 412
Giz, Adnan . 413
Güney, Yılmaz 415
Güngören, Mesut 416
Hakkı, Ruşen . 416
İrten, Seyhan 417
Karadayı, İsmet Kemâl 417
Karakoç, Ertuğrul . 418
Kıyat, Memet . 419
Kocaoğlu, Timur . 419
Kuruca, Zeki . 420
Menemencioğlu, Muazzez . 421
Minnetoğlu, İbrahim . 422
Obruk, Cahit . 424
Özbaş, Turhan . 425
Ödemiş, İsmail Kenan . 426
Özden, Yekta Güngör . 427
Özel, Siyami . . 428
Özpalanlar, Ali . 428
Poturoğlu, Aykut . 429
Salihoğlu, Mehmet . 430
Sarar, İsmail Ali . 430
Sarıkâhya, Teoman . 431
Sarkılar, Mustafa . 431
Sayman, H. N. . 432
Sezer, Sennur . . . 433
Solak, Mehmet Âdem . 434
Sönmez, Tekin . 435
Sözer, Ersan . 436
Şamilgil, Mete . 436
Şardağ, Sabah . 437
Tarcan, Mesut . 438
Tekkanat, Zühâl . 439
Tümerkan, Cavidan . 440
Tören, Murat . 440
Türkay, Osman 442
Uçarı, Ercüment . 444
Ulurmak, Ülkü . 444
Uysal, Halil . 445
Ülkü, Hüseyin . 446
Ülkü, Nusret Dişo . 447
Üstün, E. Faik . 448
Vakar, Muharrem . 448
Yağcıoğlu, Halim . 449
Yaman, Ali Koray . 450
Yaşar, Ümit . 450
Yazgan, İsmet . . 452
Yiğitler, H. Zekâi . 453
Yücel, Şevket . . 454
Yücel, Turgut . . 454

DÜNYA ŞİİRİNDEN ÖRNEKLER

Alman
Heinrich Heine (Çev.: L. Sami Akalın) . 457

İspanyol
Federico Garcia Lorca (Çev.: L. Sami Akalın) . . 457

Angola (Zenci)
Agostinhho Neto (Çev.: L. Sami Akalın) . 459

İngiliz
C. Day Lewis (Çev.: Osman Türkây) . 460
E. Browning (Çev.: M. Salihoğlu) . 462

Fransız
Jean Moréas (Çev.: Rüştü Şardağ) 463

Macar
İgnas Garriç (Çev.: Edip Kemâl) . 464

İtalyan
Diego Valeri (Çev.: Bedrettin Cömert) 464

Equator
Jorge Carera Andrade (Çev.: M. Uyguner) 464
Jorge Carera Andrade (Çev.: M. Uyguner) 466

Amerikan
Walt Whitman (Çev.: Coşkun Zengin) 463
Edgar Allan Poe (Çev.: Coşkun Zengin) . 467

Yugoslav
Dragan Kolunciya (Çev.: Nusret Dişo Ülkü) . 468

HİKÂYELER

Akbal, Oktay . 471
Aşçı, Abdullah . 476
Alpsal, Aysel . 484
Apaydın, Talip . 491
Ardağı, Adnan . 497
Başaran, M. 500
Baysal, Faik . 503
Binyazar, Adnan . 514
Ceyhan, Erdal . 517
Dağcı, Cengiz 525
Duru, Bilgesu . 533
Eruz, Nahit 535
Esen, Burhan 538
Hacıhasanoğlu, Muzaffer . 541
Hakkı, Ruşen . 551
Hünalp, Ayhan . 553
İlhan, Cengiz . 556
İzat, Sevinç . 561
K., Tarık Dursun . 564
Karas, Nursen . 574
Kemâl, Orhan . 578
Körükçü, Muhtar 583
Ohri, İskender . 589
Öztan, Ziya G. . 592
Pazarkaya, Yüksel 594
Sarısmailoğlu, Ayhan 599
Savaş, Yusuf . . 606
Selimoğlu, Zeyyat . 609
Tokmakçıoğlu, Erdoğan 613
Tunalıgil, Baha Galip 620
Üçer, Erten . 624
Üner, Tanju . 628

1966'nın Kitapları (Türker Acaroğlu) 632

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının sekizinci sayısı elinizdedir. Yıllığımızın bundan öncekilerden geri kalmaması için elden geleni yaptığımızı söyleyebiliriz.

Her zamanki gibi geçen yılın sanat aktüalitesi üzerinde değerli incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış şiir ve hikâyelerden seçme birer demet, yeni desen ve resimlerden bol örneklerden başka bu sayımızda edebiyatımızın bugünkü sorunları üzerine yirmi yazarımızın katıldığı beş saat sürmüş iki açık oturumun zabıtlarını da bulacaksınız. Yılın en önemli olaylarının kronolojisi yanında gazete ve dergilerimizde biten yıl içinde çıkmış en dikkate değer düşünce yazılarından geniş seçmeler, yılın kitaplarının bibliyografyası bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

10 lira